



כלל חברה לביטוח בע"מ

דין וחשבון תקופתי לשנת 2019

26 במרס 2020

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

תוכן עניינים

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

מדיניות תגמול

חלק ב' - דוח הדירקטוריון

הצהרות מנהלים (SOX)

חלק ג' - דוחות כספיים

הצהרות האקטואר

חלק ד' - פרטים נוספים על התאגיד

חלק א

תאור עסקי התאגיד

הערה לגבי אופן עריכת הדוח

החברה הינה מבטח, כהגדרתו בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981. החברה מחזיקה בכלל ביטוח אשראי בע"מ, שאף היא הינה מבטח וכן בחברות מנהלות הפעילות בתחום הפנסיה והגמל: כלל פנסיה וגמל בע"מ, ועתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאים בע"מ אשר מחזיקות אף הן ברשיון מבטח.

דוח זה, ערוך בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון) התשנ"ח-1998 ובהתאם להנחיות הקבועות בקודקס הרגולציה של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, שער 5, חלק 4, פרק 1, לענין תיאור עסקי התאגיד בדוח התקופתי של חברות ביטוח.

במקרים בהם פרק זה בדוח התקופתי, כולל גם מידע צופה פני עתיד, כהגדרתו בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968, הרי שהכוונה כי המידע הינו מידע בלתי וודאי לגבי העתיד, המבוסס על אינפורמציה הקיימת בחברה במועד פרסום הדוח וכולל הערכות של החברה או כוונות שלה נכון למועד פרסום הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או המשתמעות ממידע זה. במקרים מסוימים, ניתן לזהות קטעים המכילים מידע צופה פני עתיד על-ידי הופעת מילים כגון: "החברה מעריכה", "החברה סבורה", "בכוונת החברה" "צפויה" וכדומה, אך ייתכן כי מידע זה יופיע גם בניסוחים אחרים. אלא אם נאמר אחרת, להערכת החברה, לכל אחת מהוראות הרגולציה שפורסמה בשנה האחרונה המתוארת בדוח זה, כשלעצמה, לא צפויות להיות השלכות מהותיות על תוצאותיה הכספיות של החברה.

פרק זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מוצרי חיסכון ארוך טווח (פנסיה, ביטוח וגמל), כיסויים ביטוחיים וחוזי השקעה. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח ו/או תקנון, לפי הענין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד, הוא אינו מהווה ייעוץ ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסות ו/או חוזי ביטוח ו/או תקנונים, לפי הענין.

יש לקרוא את הדוח התקופתי, על כל חלקיו, כמקשה אחת.

חלק I – פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה

7	מבוא	1.
7	תיאור עסקי החברה לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019	1.1
7	מקרא	1.2
11	פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה	2.
11	תרשים החזקות	2.1
11	שנת התאגדות החברה וצורת ההתאגדות, בעלי השליטה בחברה ושינויים בשליטה	2.2
12	תיאור עסקי החברה וההתפתחות הכללית של עסקי החברה	2.3
13	שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח	2.4
13	שינויים מהותיים בעסקי החברה בשנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח	2.5
17	תחומי פעילות	3
17	תחום חיסכון ארוך טווח	3.1
17	תחום ביטוח כללי	3.2
18	תחום ביטוח בריאות	3.3
18	השקעות בהון החברה ובמניותיה	4.
18	השקעות בהון החברה שבוצעו בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח	4.1
18	חלוקת דיבידנדים	5.

חלק II – תיאור ומידע על תחומי הפעילות של החברה

19	תחום פעילות א' - חיסכון ארוך טווח	6.
19	מוצרים ושירותים	6.1
41	מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות	6.2
49	תחרות	6.3
53	לקוחות	6.4
59	תחום פעילות ב' - ביטוח כללי	7.
59	מוצרים ושירותים	7.1
77	תחרות	7.2
81	לקוחות	7.3
86	אחרים	7.4
87	תחום פעילות ג' - ביטוח בריאות	8.
87	מוצרים ושירותים	8.1
96	מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות	8.2
96	תחרות	8.3
99	לקוחות	8.4

חלק III – מידע נוסף ברמת כלל החברה - עניינים הנוגעים לפעילות

הקבוצה בכללותה

102	מידע נוסף ברמת התאגיד	9.
102	סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על הפעילות	9.1
102	מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד	9.2
104	חסמי כניסה ויציאה	9.3
106	גורמי הצלחה קריטיים	9.4
107	השקעות	9.5
116	ביטוח משנה	9.6
125	הון אנושי	9.7
131	שיווק והפצה	9.8

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

140	9.9 ספקים ונותני שירותים
141	9.10 רכוש קבוע
144	9.11 עונתיות
146	9.12 נכסים לא מוחשיים
147	9.13 דיון בגורמי סיכון
155	9.14 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה
156	9.15 חזון הקבוצה, יעדים ואסטרטגיה עסקית

חלק V – משטר תאגידי

158	10. משטר תאגידי
158	10.1 דירקטורים חיצוניים
158	10.2 מבקר פנים
160	10.3 רואה חשבון מבקר
161	10.4 אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

חלק I – פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה

1. מבוא

1.1. תיאור עסקי החברה לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019

חלק א' זה כולל את תיאור עסקי החברה ליום 31 בדצמבר 2019, ואת התפתחות עסקיה, כפי שחלו בשנת 2019 ("תקופת הדוח"). הדוח נערך בהתאם להנחיות הקבועות בקודקס הרגולציה של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, שער 5, חלק 4, פרק 1 לעניין תיאור עסקי התאגיד בדוח התקופתי של חברות ביטוח. ראה הערה בענין זה בפתח הדוח (עמ' 4).

לעניין החזקה במניות של החברות הנזכרות בדוח זה, נתוני החזקות בחברה כלשהי כוללים גם את כל ההחזקות באותה חברה, שהינן באמצעות חברות בנות בבעלות מלאה של החברה המחזיקה.

אחוזי ההחזקה מוצגים במספרים מעוגלים לאחוז השלם הקרוב, אלא אם צוין אחרת.

מהותיות המידע הכלול בדוח תקופתי זה ובכלל זה תיאור עסקאות מהותיות, נבחנה מנקודת ראותה של החברה, כאשר בחלק מהמקרים הורחב התיאור בכדי ליתן תמונה מקיפה של הנושא המתואר.

1.2. מקרא

למען הנוחות, בדוח תקופתי זה תהיה לקיצורים הבאים המשמעות הרשומה לצידם:

1.2.1. כללי

אי די בי פתוח -	אי די בי חברה לפתוח בע"מ
בנק לאומי-	בנק לאומי לישראל בע"מ
הדוחות הכספיים -	הדוחות הכספיים של החברה ליום 31 בדצמבר 2019
הכלל הראשון-	הכלל הראשון בע"מ (אשר מוזגה בחודש מאי 2019 לחברה)
הממונה -	הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון
הרשות-	רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון
התאגיד או החברה -	כלל חברה לביטוח בע"מ
חוק הביטוח -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981
חוק החברות -	חוק החברות, התשנ"ט-1999
חוק הייעוץ הפנסיוני -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ייעוץ, שיווק ומערכת סליקה פנסיוניים), התשס"ה-2005
חוק קופות גמל -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005
חיסכון ארוך טווח-	ביטוח חיים, פנסיה, גמל והשתלמות
כללביט מימון -	כללביט מימון בע"מ
כללביט מערכות -	כללביט מערכות בע"מ

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

כלל ביטוח אשראי בע"מ	כלל ביטוח אשראי -
כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ	כלל החזקות-
כלל אשראי ומימון בע"מ (אשר מוזגה בחודש מאי 2019 לתוך החברה)	כלל מימון-
כלל פנסיה וגמל בע"מ (לשעבר "מיטבית-עתודות חברה לניהול קרנות פנסיה בע"מ" ("מיטבית עתודות"))	כלל פנסיה וגמל -
כ.ג.פ. – כלל ניהול פיננסים בע"מ	כנף -
הוראות חוזר ביטוח 9-1-2017 "הוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי של חברות ביטוח מבוסס Solvency II והנחיות נלוות של הממונה לעניין יישום משטר כושר פירעון כלכלי.	משטר כושר פירעון כלכלי-
עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ (לשעבר שבח)	עתודות הותיקה -
אי די בי פתוח וחברות בשליטתה ובשליטת בעל השליטה בה.	קבוצת אי די בי -
החברה וחברות בשליטתה במישרין ו/או בעקיפין	קבוצת כלל ביטוח או הקבוצה-
כלל החזקות וחברות בשליטתה במישרין ו/או בעקיפין	קבוצת כלל החזקות-
שקל חדש	ש"ח -
תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על חברות מנהלות ומבטחים), התשע"ב-2012	תקנות ההשקעה -

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

1.2.2.

מונחים

אג"ח מיועדות -	אגרות חוב ממשלתיות צמודות למדד אשר המדינה מפיקה לחברות הביטוח (מסוג "ח"ץ") ולקרנות הפנסיה (מסוג "מירון" ו-"ערד") בריבית ולתקופה קבועה מראש.
ביטוח מנהלים-	שם מסחרי לתוכנית ביטוח חיים לעובדים שכירים, המאושרת כקופת גמל, מסוג ביטוח.
ביטוח פרט -	ביטוח הנערך למבוטחים פרטיים, יחידים עימם מתקשרת חברת הביטוח על בסיס פרטי.
ביטוח תלוי תשואה / חוזים תלויי תשואה -	תוכנית ביטוח שלפיה תגמולי הביטוח שלהם זכאי המוטב תלויים בתשואה שמניבות השקעות מסוימות של המבטח.
ביטוח קולקטיבי/ביטוח קבוצתי-	ביטוח הנערך על ידי בעל פוליסה מסוים לקבוצת אנשים בעלי מאפיינים משותפים, כגון: עובדים אצל מעביד, עמית קופת גמל, או חברים בתאגיד.
גוף מוסדי -	מבטח וחברה מנהלת.
דמי ביטוח/פרמיה -	הסכום שמשלם המבוטח למבטח עבור חוזה הביטוח בתמורה להתחייבות המבטח לשלם בקורות מקרה ביטוח תגמולי ביטוח למוטב.
דמי גמולים -	הסכום שמפקיד עמית בקרן פנסיה ו/או בקופת גמל.
דמים -	סך כל הסכומים המתווספים לפרמיה נטו לכיסוי הוצאות המבטח.
חברה מנהלת -	חברה המנהלת קרן פנסיה או קופות גמל.
חיתום -	תהליך בדיקת הסיכון והחלטה האם לקבל את הסיכון לביטוח ובאילו תנאים/מחיר, וזאת בהתאם להנחיות החברה וניסיונה.
מרווח פיננסי -	המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת, מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. המרווח הפיננסי בחוזים תלויי תשואה, הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה (כגון דמי ניהול מהפקדות) והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות.
פרמיה נטו -	דמי ביטוח בלא דמים.
צבירה -	סך הסכומים הצבורים בקרן פנסיה ו/או קופת גמל ו/או בקופת ביטוח ו/או פוליסת ביטוח פרט, הנזקפים לזכות עמיתיהם/מבוטחיהם.
שייר -	חלק הביטוח שהמבטח הישיר משאיר אצלו ושאינו מכוסה בביטוח משנה.
תגמולי ביטוח -	סכום שיש לשלמו על פי חוזה ביטוח בקורות מקרה ביטוח.

יחס כושר פירעון-

היחס שבין ההון העצמי המוכר (סך הון של חברת ביטוח, לאחר ניכויים והפחתות בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי) להון הנדרש לכושר פירעון (הון נדרש מחברת ביטוח לשמירת כושר הפירעון המחושב על פי הוראות משטר כושר פירעון כלכלי).

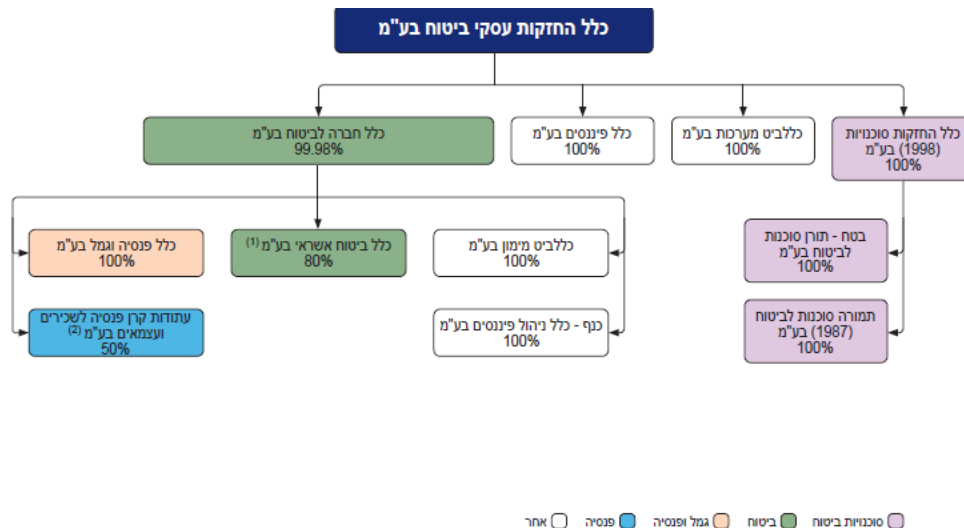
2.

פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה

2.1

תרשים החזקות

להלן תרשים מבנה ההחזקות העיקריות של קבוצת כלל החזקות¹ נכון למועד פרסום הדוח:



2.2

שנת התאגדות החברה וצורת ההתאגדות, בעלי השליטה בחברה ושינויים בשליטה

החברה התאגדה ונרשמה בישראל ביום 10 בספטמבר 1962. החברה הינה חברה בת בבעלות מלאה (99.98%) של כלל החזקות. מניות כלל החזקות רשומות למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ.

ביום 8 בדצמבר 2019 נתקבל אצל כלל החזקות מכתב מאת הממונה ("מכתב הממונה"), לפיו, בין היתר, הודיע הממונה כי לאור השינויים שחלו בשיעורי ההחזקה של אי די בי פתוח בכלל החזקות, קיים הממונה בחינה של סוגיית השליטה בכלל החזקות. בהתאם למכתב הממונה, במסגרת הבחינה האמורה התקבלו בנושא גם עמדות משרד המשפטים, רשות ניירות ערך ורשות התחרות. ממצאי הבחינה האמורה, אשר לעמדת הרשות, מתבססים על מצגי כלל החזקות, העלו כי נכון למועד זה, אין גורם המחזיק, במישרין או בעקיפין, באמצעי שליטה בכלל החזקות באופן המקיים חובה לקבל היתר שליטה בכלל החזקות בהתאם לסעיף 32(ב) לחוק הביטוח ולפיכך על כלל החזקות לקבל מאת הממונה היתר שליטה בחברה.

בהתאם, אי די בי פתוח אינה נחשבת לבעלת שליטה בכלל החזקות לעניין הוראות חוק החברות, הוראות חוק ניירות ערך, תשכ"ח-1968 והוראות החוק לקידום התחרות ולמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013 ("חוק הריכוזיות").

נכון למועד פרסום הדוח (ולאחר הנפקת מניות שביצעה כלל החזקות בדצמבר 2019), בעלת המניות העיקרית של כלל החזקות, למיטב ידיעתה, הינם: אי די בי פתוח, המחזיקה במישרין ובאמצעות נאמן, בסך הכל כ-8.51% מההון המונפק של כלל החזקות (כ-8.49% בדילול מלא), מהם כ-3.51% באמצעות הנאמן וכ-5% במישרין.

כמו כן התקשרה אי די בי פתוח בעסקאות החלף אשר נכון למועד פרסום הדוח עומד על שיעור של כ-7.1%. בעלי מניות מהותיים נוספים בכלל החזקות אשר קיבלו היתר החזקה באמצעי שליטה בחברה הינם מר משה ארקין (6.82%), וקבוצת הפניקס (6.38%).

¹ בחלק ד' לדוח- פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 3 מפורטות כל החברות המהותיות המוחזקות על ידי החברה וחברות בנות שלה. לא צוינו חברות שאינן פעילות.

(1) ביתרת המניות מחזיקה חברת Atradius Participation Holdings S.L, צד שלישי שאינו קשור לחברה.

(2) ביתרת המניות מחזיקה חברת ביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ, צד שלישי שאינו קשור לחברה.

לפרטים נוספים אודות השינויים בשליטה בכלל החזקות ובחברה, ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים.

2.3 תיאור עסקי החברה וההתפתחות הכללית של עסקי החברה

החברה פעילה בתחומי הביטוח, הפנסיה, הגמל והפיננסים ונכון לשנת הדוח הקבוצה מהווה אחת מקבוצות הביטוח והפיננסים הגדולות בישראל. בשנת הדוח פעילות הקבוצה התמקדה בעיקרה בשלושה תחומי פעילות (ראה תרשים בסעיף 2.1 לעיל): חיסכון ארוך טווח, ביטוח כללי וביטוח בריאות.

הפעילות הביטוחית

הפעילות בתחום הביטוח בקבוצה מתבצעת ככלל בישראל. הפעילות הביטוחית מתבצעת על ידי החברה, למעט עסקי ביטוח אשראי, שמבוצעים באמצעות כלל ביטוח אשראי.

החברה החלה לפעול בישראל בשנת 1962 כחברת ביטוח ממשלתית תחת השם יובל חברת הביטוח לישראל בע"מ (להלן: "יובל").

בשנת 1978, נרכשה יובל על ידי כלל (ישראל) בע"מ, ושמה שונה לכלל חברה לביטוח בע"מ. לאורך השנים רכשה ומיזגה לתוכה החברה חברות ביטוח וביניהן: אררט חברה לביטוח בע"מ, עילית חברה לביטוח בע"מ, איתן חברה לביטוח בע"מ ואריה חברה ישראלית לביטוח בע"מ וכן רכשה תיקי ביטוח בישראל. בשנת 1992 רכשה החברה חלק מתיק הביטוח של חברת הביטוח "הסנה", ואת תיק הביטוח של חברת הביטוח "צור שמיר". בהמשך, מוזגו לחברה חברות ביטוח שנרכשו על ידיה כאמור וביניהן: אררט, עילית, איתן ואריה. הרכישות והמיזוגים האמורים, תרמו להפיכתה של החברה לאחת מחברות הביטוח הגדולות בישראל.

בשנת 1998 רכשה החברה את החברה הישראלית לביטוח אשראי בע"מ, אשר שמה שונה לכלל ביטוח אשראי בע"מ. לפרטים נוספים אודות הסכם בעלי המניות בכלל ביטוח אשראי ראה סעיף 9.14.3 להלן.

החל משנת 2006 רוכזה פעילות ביטוח בריאות וסיעוד בקבוצה בכלל בריאות חברה לביטוח בע"מ ("כלל בריאות"). במרס 2013 הושלם מיזוגה של כלל בריאות עם ולתוך החברה, באופן שכל נכסיה והתחייבויותיה של כלל בריאות הועברו לחברה, וכלל בריאות חוסלה ללא פירוק.

פנסיה וגמל

בתחום החיסכון ארוך הטווח, בענפי הפנסיה והגמל, פועלת הקבוצה באמצעות כלל פנסיה וגמל וכן מחזיקה בחברה מנהלת של קרן פנסיה ותיקה, המנהלת קרן פנסיה ותיקה מאוזנת אקטוארית, באמצעות עתודות הותיקה, המוחזקת על ידי החברה וביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ בחלקים שווים.

ההתפתחותה של כלל פנסיה וגמל מתוארת להלן:

בשנת 2004, רכשה החברה את מיטבית חברה לניהול קרנות פנסיה בע"מ (להלן: "מיטבית"), חברה לניהול קרנות פנסיה חדשות ובשנת 2006 מיזגה לתוכה את עתודות קרן פנסיה (1996) בע"מ, ושינתה את שמה למיטבית-עתודות.

בשנת 2007 נרכשו על ידי הקבוצה קופות גמל של בנק דיסקונט לישראל בע"מ וקופות גמל של בנק הפועלים בע"מ שהוחזקו בחלקן בבעלות משותפת עם קגמ (קרן הגמלאות המרכזית של עובדי ההסתדרות בע"מ).

בשנת 2010 מוזגה פעילותה של כלל גמל בע"מ לתוך מיטבית עתודות ששמה שונה בעקבות המיזוג לכלל פנסיה וגמל. כלל פנסיה וגמל הפכה בעקבות המיזוג לחברה המנהלת קופות גמל לקיצבה וקופות גמל לחיסכון, וכן קופות גמל הוניות ביחס לכספים שהופקדו בהן עד שנת 2008, קרנות השתלמות, קופות מרכזיות לפיצויים ולדמי מחלה, קופת גמל להשקעה, וכן קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית.

לעניין עתודות הותיקה - בשנת 2007 הועבר ניהול עתודות הותיקה מ- ש.ב.ח. ניהול קופת פנסיה בע"מ (אשר החברה רכשה 50% מההחזקות בה בשנת 2005) לעתודות הותיקה. עתודות הותיקה מוחזקת כיום על ידי החברה וביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ בחלקים שווים. עתודות הותיקה קיבלה בשנת הדוח שירותי ניהול השקעות מכנף.

2.4. שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח

לפרטים בדבר שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 2.

2.5. שינויים מהותיים בעסקי החברה בשנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח

להלן תיאור שינויים מהותיים שחלו בעסקי החברה במהלך שנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח, לפי תחומי פעילות:

2.5.1. כללי

2.5.1.1. שינויים בשליטה בכלל החזקות

לפרטים אודות שינויים בשליטה בכלל החזקות והפיכתה לחברה ללא גרעין שליטה, ראה סעיף 2.2 לעיל וביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים.

2.5.1.2. דירוג

לפרטים אודות דירוג החברה וכללביט מימון ראה ביאור 25(ד) לדוחות הכספיים.

2.5.1.3. סביבת ריבית נמוכה והשפעותיה

לפרטים אודות שינויים בעתודות הביטוח בסביבת ריבית נמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים ובענף סיעוד, ראה ביאור 37(ה)1(ד) לדוחות הכספיים. לפרטים בדבר **תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח 1978** והשפעותיהן ראה סעיף 7.1.1.1(ד)2(2) וביאור 37(ה)2(ה)4(ו) לדוחות הכספיים.

2.5.1.4. משטר הון

בהתאם להנחיות הממונה, בשנת הדוח החברה וכלל ביטוח אשראי חישבו את יחס כושר הפירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2018 וליום 30 ביוני 2019, וצפויות לחשב את יחס כושר הפירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2019 ולפרסמו עד לחודש אוגוסט 2020. לפרטים נוספים ראה סעיף 9.2.3 להלן. לפרטים בדבר תוצאות החישובים שפורסמו במהלך שנת הדוח, ראה ביאור 16(ה)2(2) לדוחות הכספיים וחלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.3.

לפרטים בדבר יעד הון שנקבע על ידי דירקטוריון החברה ביום 26 במרס 2020 ראה ביאור 16(ה)7(7) לדוחות הכספיים של החברה.

לפרטים בדבר פרסומי הממונה מחודש מרס 2020 בענין מתווה ליישום הוראות Solvency II במתכונת אירופאית ובדבר טיוטת תיקון לחוזר המאוחד לענין הוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי של חברת ביטוח מבוסס Solvency II ראה סעיף 9.2.3 להלן וכן ביאור 16(ה)6(6) לדוחות הכספיים של החברה.

2.5.1.5. פעילויות הוניות

בשנת הדוח ביצעה החברה מספר פעולות הוניות משמעותיות כמפורט להלן, שמטרתן העיקרית חיזוק ההון של החברה במשטר כושר הפירעון הכלכלי הנדרש ממנה בהתאם להוראות הרגולציה והענקת גמישות בניהול מבנה ההון שלה.

(א) פרסום תשקיפי מדף

ביום 29 באוגוסט 2019 פרסמה כללביט מימון תשקיף מדף שמאפשר לה, בין היתר, להנפיק אגרות חוב, כתבי אופציה הניתנים למימוש לאגרות חוב וניירות ערך מסחריים.

(ב) הנפקת אגרות חוב בכללביט מימון

ביום 24 בספטמבר 2019 גייסה כללביט מימון סך של 830 מיליוני ש"ח ע.ג. אגרות חוב (סדרה יא'), במסגרת הנפקה על פי דוח הצעת מדף של כללביט מימון מיום 19 בספטמבר 2019, שפורסם מכוח תשקיף מדף מיום

29 באוגוסט 2019. תמורת ההנפקה הופקדה בחברה ומוכרת כהון רובד 2 של החברה, בכפוף למגבלות הרגולטוריות הכמותיות.

(ג) החלפת אגרות חוב בכלל ביטוי מימון

בחודש דצמבר 2019 רכשה כלל ביטוי מימון, על פי דוח הצעת מדף שפורסם מכוח תשקיף מדף מיום 29 באוגוסט 2019, המהווה גם מפרט הצעת רכש חליפין מלאה, ממחזיקי אגרות חוב (סדרה ג') של כלל ביטוי מימון, 697,984,637 ע.נ. אגרות חוב (סדרה ג') בתמורה להנפקה של 806,172,256 ש"ח ע.נ. אגרות חוב (סדרה יא') בדרך של הרחבת סדרה, וזאת לצורך הארכת ההתחייבויות של החברה. תנאיהן של אגרות החוב הנוספות שהונפקו כאמור לעיל זהים לתנאי אגרות החוב הקיימות במחזור, והן מוכרות כהון רובד 2 של החברה, בכפוף למגבלות הרגולטוריות הכמותיות.

2.5.1.6 אירועים לאחר תאריך המאזן

בהתאם להנחיות הגורמים המאסדרים, בדבר דיווח של תאגידים על השפעת מגיפת הקורונה הראה תיאור אירועים אחרי תאריך המאזן, במסגרת ביאור 1(ד) ו-41(יא) לדוחות הכספיים וכן חלק ב' לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1(ג).

2.5.2 רפורמות רגולטוריות

בשנת הדוח המשיכה החברה להתמודד עם ההשלכות של רפורמות רגולטוריות משמעותיות, בתחומי הביטוח והחיסכון השונים, שקודמו בשנים האחרונות, בעיקר כאלו המכוונות להפחתה ישירה או עקיפה של דמי ביטוח ודמי ניהול, או לעידוד התחרות. ראוי לציין, בין היתר, את קביעת קרן פנסיה ברירת מחדל על ידי הממונה כאמצעי להורדת דמי ניהול, התערבות בתנאי ותעריפי מוצר אובדן כושר עבודה וריסק ביטוח חיים, שינוי מהותי בתעריפי ביטוח רכב חובה ושינוי התנאים והתעריפים במוצרי הבריאות, תוך הפחתה בפועל של תקרת התעריפים המאושרים וביחס לחלק מהכיסויים מבלי שנקבע מראש אופן העדכון של התעריף, במהלך תקופת הביטוח, שינוי אופן יישוב התביעות והכתבתו בחלק מהמוצרים. ההתערבות הרגולטורית יוצרת שינויים במבנה ההתקשרות ויחסי הגומלין שבין גופים מוסדיים, סוכנים, מעסיקים ולקוחות, באופן שמשליך ויכול להשליך אף בעתיד על היכולת של גוף מוסדי לקשור בין הכנסותיו להוצאותיו, להשית עליו הוצאות תפעוליות משמעותיות ולפגוע ברווחיותו. ישומן של חלק מן הרפורמות נמשך או החל במהלך תקופת הדוח, וחלקן עתיד להיות מיושם בעתיד ו/או נמצא בשלבים שונים של הליכי הסדרה או דיון. בשלב זה, לא ניתן להעריך את מלוא השפעתם של הצעדים הננקטים על שוק הביטוח והפנסיה בישראל. מכלול השינויים המיושמים והמוצעים, ההתערבות בתעריפים ובדמי הניהול, בהליכי המכירה, העומס התפעולי הנגרם מקצב, היקף ומורכבות השינויים הרגולטוריים, והצורך לבצע התאמות במערכות המיכון ותהליכי עבודה, משליכים על המודל העסקי של הענף, משפיעים ועתידים להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על שוק הביטוח בישראל ועל רווחיותו ובין היתר על שווי העסקים החדשים (VNB) שיימכרו, הערך הגלום בגין עסקי החברה, ועל יחס כושר הפירעון בהתאם למשטר כושר הפירעון הכלכלי שהוחל בשנה שקדמה לשנת הדוח. לפרטים נוספים ראה חלק ב' לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.3.

המידע בכל הקשור להשלכות השינויים הרגולטוריים הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת בין היתר נוכח אי הודאות הן ביחס להתרחשותם, והן ביחס להשלכותיהם המלאות, אשר תלויות, בין היתר, בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפיצים, המבוטחים וכן בהשפעות הגומלין שבין הרפורמות השונות.

2.5.3 תחום חיסכון ארוך טווח

2.5.3.1 רפורמות בתחום

בשנים האחרונות קידמה הרשות רפורמות רגולטוריות בתחום החיסכון ארוך הטווח. לפרטים בדבר הרפורמות האמורות, ראה סעיף 6.2 להלן. במסגרת זו, נערכה החברה ליישום בשנת הדוח של רפורמות משמעותיות ובין היתר ביחס לפעילות המסלקה והממשק התפעולי בין המעסיקים לבין הגופים המוסדיים בכל הנוגע להפקדות בקופות גמל (בהתאם להוראות חוזר אופן הפקדת תשלומים לקופות גמל) (ראה סעיף 6.2.1(ד) להלן). כן הושפעה פעילות החברה בתחום חיסכון ארוך טווח מרפורמות שיושמו בשנים האחרונות, לרבות הפעלתן של קרנות פנסיה נבחרות (ראה סעיף 6.2.1(א) להלן), נידו אגב הצטרפות בפנסיה (ראה סעיף 6.2.1(ב) להלן); שינויים במבנה התגמול של הסוכנים בעקבות תיקוני חקיקה שענינם תשלום עמלות בלא זיקה לדמי הניהול הנגבים מהלקוחות (ראה סעיף 9.8.1.1 להלן), אי תשלום עמלה לבעל רישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני (ראה סעיף 9.8.1.1 להלן) וכן השקת מטריה לקרן הפנסיה בהתאם לחוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה" (ראה סעיף 6.2.1(ו) להלן).

2.5.3.2. שדרוג מערכות מיכון חיסכון ארוך טווח

בשנים האחרונות ובשנת הדוח פעלה החברה לשדרוג מערכות המיכון בתחום חיסכון ארוך טווח, ובפרט לשדרוג ושיפור מערכות הליבה, בתחום ביטוח החיים בחברה. המשיך שדרוג המערכות כרוך בהשקעה מהותית, וזאת בהמשך להשקעות המהותיות שביצעה כבר החברה בתחום מיכון מערכות חיסכון ארוך טווח בשנים האחרונות. בין היתר בוצעה בשנת הדוח בדיקת היתכנות, לביצוע הסבה של אחת ממערכות ביטוח החיים, למערכת מיכון המשמשת כיום את מערכות הבריאות בחברה, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות, וזאת לצורך צמצום הכפילויות במערכות הליבה בתחום. החברה ממשיכה לבחון היבטים שונים הכרוכים בכניסה לפרוייקט ואלה יובאו לדיון בהמשך.

2.5.3.3. תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (ריסקים)

בחודש פברואר 2019 אושרו על ידי הרשות תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (ריסקים) של חברות הביטוח בישראל, במסגרתם נכללה הפחתה של עשרות אחוזים בתעריפים למוצרי הריסק שימכרו ממועד זה. כן קבעה הרשות כי על חברות הביטוח ליישם מנגנון החזר עמלות על ידי סוכני הביטוח, כך שביטולן של הפוליסות בשנים הראשונות שלאחר רכישתן יוביל להחזר מדורג של עמלות שישולמו על ידי חברות הביטוח לסוכנים. מנגנון זה יכול ויביא להגברה בשימור תיק ביטוחי הריסק. לאור תעריפי המכירה של מוצרי הריסק (לאחר הנחות), כפי שנהוגים בשוק לאחר אישור התעריפים החדשים כאמור, תנאי התחרות בשוק והבדלים בתעריפים לגילאים השונים, פחתו הכנסות החברה ממכירות מוצרי הריסק בהיקף משמעותי. לאור העובדה כי השינוי מצוי בראשית יישומו, החברה אינה יודעת להעריך, בשלב זה, את מלוא ההשלכות של שינוי התעריפים כאמור על מכירת מוצרי הריסק, לרבות על היקף המכירות, התעריפים בהם ימכרו בפועל (לאחר הנחות) והעמלות שתשולמנה בגינם.

במסגרת אישור תעריפי הריסק ונכון למועד פרסום הדוח, לא אושרו לחברה (ולמיטב ידיעתה אף לא לחברות אחרות), תעריפים למכירת כיסויי ריסק במסגרות פוליסות ביטוח המנהלים. עקב האמור, הפסיקו חברות הביטוח את שיווקם של כיסויי הריסק במסגרת ביטוחי המנהלים. היעדר תעריפים מאושרים למכירת כיסויי ריסק במסגרת ביטוחי המנהלים הביא להפחתה משמעותית במכירות ביטוחי המנהלים, וכנגזרת הביא גם לירידה במכירות כיסויי אובדן כושר עבודה שנמכר אגב ביטוחי המנהלים, והביא לגידול מסויים במכירתם של מוצרים פנסיוניים אחרים, בעיקר מוצרי הפנסיה, לרבות קרנות הפנסיה המנהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, אם כי בהיקף שאינו עולה כדי הירידה בהיקף המכירות של מוצרי ביטוח המנהלים של החברה. למועד זה החברה אינה יודעת אם ומתי יאושרו תעריפים למכירת כיסויי ריסק במסגרת פוליסות ביטוח המנהלים, אם יהיו תעריפים אלו, ובהתאם אינה יודעת להעריך את ההשלכות של תעריפים אלו, אם וככל שיאושרו.

לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.4.1 להלן.

2.5.3.4. עדכון לוחות תמורת

בחודש נובמבר 2019 פורסם על ידי הרשות חוזר בנושא "תיקון הוראות החוזר המאוחד: עדכון מערך ההנחות הדמוגרפי בביטוח חיים ועדכון מודל שיפוט תמורת לחברות ביטוח ולקרנות הפנסיה" אליו צורף נייר עמדה בעניין זה, אשר מעדכן את ההנחות הדמוגרפיות העומדות בבסיס הערכות לעניין מקדמי קצבה במועד הפרישה בפוליסות ביטוח חיים ובקרנות פנסיה, וכולל לוחות תמורת אשר מבוססים, בין היתר, על נתוני גמלאים שנאספו על ידי הרשות מחברות הביטוח, וכן כולל המלצות לעניין חיזוי שיעורי השיפורים העתידיים בתמורת. החוזר מתייחס באופן מובחן לאוכלוסיות שונות וצופה ביחס לחלקן הארכה של תוחלת החיים. להשלכות הנובעות מחוזר לוחות תמורת ראה ביאור 37(ה)(1)(ד)(2) לדוחות הכספיים. לעניין רגישות החברה לשינויים בשיעורי התמורת ראה ביאור 37(ה)(1)(ג) לדוחות הכספיים.

2.5.4. תחום ביטוח כללי

2.5.4.1. רפורמות בתחום ביטוחי הפרט

שנת הדוח התאפיינה בתחרות משמעותית בתחום ביטוחי הפרט (רכב ודירה), אשר הביאה לירידת מחירים ענפית. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.2.3 להלן.

2.5.4.2. רפורמות בתחום ביטוח רכב

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

בשנים אשר קדמו לשנת הדוח, קידמה הרשות מספר רפורמות משמעותיות בתחום ביטוח כללי. בענף ביטוח רכב חובה הונהגה רפורמה לעדכון תעריפי ביטוח רכב חובה שהשפעתה החלה בשנת 2016 ונמשכה גם בשנת הדוח. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) להלן.

כמו כן, במסגרת תיקון חקיקה ממרס 2018 שונה מנגנון ההתחשבות בין המוסד לביטוח הלאומי לבין חברות הביטוח בנוגע לאופן ההתחשבות בין חברות הביטוח למוסד לביטוח לאומי, לענין זכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי מחברות הביטוח בתביעות מכוח פוליסות רכב חובה, ואולם נקבע כי תיקון חקיקה זה ייכנס לתוקף רק לאחר פרסום תקנות בנושא, ואלה טרם פורסמו. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(1) להלן.

2.5.4.3 ריבית ההיוון בתביעות נזיקין

בהמשך לתיקון לתקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח 1978, המסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, על פיו החל מחודש אוקטובר 2017, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ערב תיקון ובהמשך לפסיקות בית המשפט אשר התייחסו להשפעות העקיפות של התיקון האמור לענין שיעור ריבית ההיוון שבהתאם לו יש לחשב פיצויים בגין הפסדים עתידיים גם שלא במסגרת תביעות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי, בביטוחי חובה וחבויות, הוגש בחודש יוני 2019 לבית המשפט העליון (במסגרת תיק פרטני שנדון שם) דוח הועדה הבינמשרדית לבחינת ריבית ההיוון (להלן: "דוח הועדה"), אשר בהתאם לו, מוצע כי תקבע ריבית אחת ממוצעת לכל תקופת הפיצוי בשיעור של 3%, אשר משקפת השקעה בסיכון נמוך. כמו כן מוצע לקבוע "רצועת ניד" סביב ריבית זו, שחריגה ממנה צפויה להפעיל מנגנון של עדכון. בחודש אוגוסט 2019 אימץ בית המשפט העליון בפסק דינו את המלצות הועדה. בנוסף, קבע בית המשפט, כי בתקופת הביניים, עד לתיקון תקנות ההיוון בהתאם להמלצות הועדה, תעמוד בתוקף הסכמת המבטחים לנכות מתגמולי הביטוח למבטחים את תגמולי הביטוח הלאומי, לפי ריבית היוון של 3%. עם זאת נקבע כי נוכח הפגיעה במזיקים (לרבות חברות הביטוח), חזקה כי, עד לתיקון תקנות ההיוון, הביטוח הלאומי יחזור גם הוא אל המזיק בדרישה לפי ריבית היוון של 3%. על פסק הדין הוגשה בחודש ספטמבר 2019 בקשה לקיום דיון נוסף שטרם נדונה.

להשפעת פסק הדין על תוצאותיה הכספיות של החברה בשנת הדוח, ראה ביאור 37(ה)(2)(4)(ו) לדוחות הכספיים. בשלב זה, ובטרם הכריע בית המשפט העליון בבקשה לדיון נוסף בסוגיית ריבית ההיוון בפיצוי נזיקי, ובטרם נתן המחוקק דעתו ביחס לתקנות ההיוון, לאור הפער שנוצר כאמור לעיל וכן לאור מנגנון העדכון, ואי הודאות בקשר לאפשרויות של אופן בחינת החריגה מרצועת הניד אשר תביא להשפעה על התחייבויות החברה, ובשים לב להתפתחויות בסביבת הריבית לאחר תאריך המאזן, כמפורט בביאור 41(א) לדוחות הכספיים, לא ניתן לצפות את ההשפעה על ההתחייבויות הביטוחיות ועל תעריפי הביטוח. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן.

2.5.5 תחום ביטוח בריאות

רפורמות בתחום

בשנת הדוח נכנסו לתוקף שינויים רגולטוריים בנוגע ליישוב תביעות בתחום ביטוח סיעודי הכוללים, בין היתר, מגבלות למקרים בהם ניתן להפנות את המבוטח לביצוע הערכת תפקוד ולמקרים בהם ניתן לבצע חקירות וביחס לאופן ביצוען. לפרטים נוספים ראה סעיף 8.1.2.2 להלן.

כמו כן, בהמשך לאמור בסעיף 8.1.3.2 להלן, לענין החלטה להקטין את מכירת ביטוחי סיעוד פרט על ידי החברה על מנת להקטין חשיפה לתחום זה, החשוף לסיכונים משמעותיים, לרבות חשיפה לשינויים רגולטוריים, לפערים משמעותיים בין תנאי הכיסוי הביטוחי לבין ציפיות המבוטחים ולהליכי יישוב תביעה מורכבים, החליטה החברה בחודש אוקטובר 2019 על הפסקת שיווק של פוליסות הסיעוד הפרטיות בחברה ללקוחות חדשים וזאת בין היתר על רקע הודעת מבטחי משנה על הפסקת פעילותם בתחום ביטוח סיעוד בישראל. לאור האמור, נכון למועד הדוח, כפועל יוצא משילוב של הוראות רגולטוריות מהשנים האחרונות וכן תנאי שוק ושיקולים עסקיים, החברה חדלה לשווק פוליסות סיעוד, לרבות פוליסות סיעוד קולקטיביות ובכללן פוליסות סיעוד קבוצתי לחברי קופת חולים. לפרטים נוספים ראה סעיף 8.1.2.2 להלן.

2.5.6 שינויי רגולציה נוספים בתחומי הפעילות של החברה

לשינויי רגולציה מהותיים נוספים שהשפיעו על עסקי החברה בשנת הדוח ראה בתחומי הפעילות ובסעיף 9.2 להלן.

3. תחומי פעילות

לקבוצה שלושה תחומי פעילות מהותיים, כמפורט להלן:

3.1. תחום חיסכון ארוך טווח (ראה סעיף 6 להלן)

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענף ביטוח חיים, ענף קרנות פנסיה וענף קופות גמל.

נושא הביטוח הפנסיוני בישראל מורכב משלושה רבדים מרכזיים: **רובד חובה המנוהל בידי המדינה** - הביטוח הלאומי; **רובד חובה המנוהל בידי גופים מוסדיים** - החל משנת 2008, במסגרת פנסיית חובה לשכירים בגין תגמולים ופיצויים המופקדים אצל גופים מוסדיים (ומשנת 2017 גם פנסיית חובה לעצמאיים (ראה סעיף 6.1.4 להלן)); **ורובד רשות** - חיסכון פנסיוני מעבר לרובד החובה, המנוהל בידי גופים מוסדיים וכן אפיקי חיסכון פרט.

מוצרי התחום מספקים בעיקר מוצרי חיסכון לתקופת הפרישה ("החיסכון"). בנוסף, ברוב המוצרים בתחום משולבים או שניתן לשלב בהם, כסויים ביטוחיים של סיכונים שונים, כגון: ביטוח למקרי מוות, נכות, אובדן כושר עבודה ומחלות קשות ("הסיכון" או "הריסק"). (ראה סעיף 6.1 להלן).

הפעילות בענף ביטוח חיים התבצעה בשנת הדוח באמצעות החברה. הפעילות בענפי הפנסיה והגמל התבצעה בשנת הדוח באמצעות החזקותיה של החברה בחברות הבאות:

כלל פנסיה וגמל - חברה בת בבעלות מלאה של החברה (100%) הפועלת, בין היתר, כחברה מנהלת של קופות גמל לקיצבה (לשעבר קופות גמל משלמות לקיצבה) - קרנות פנסיה חדשות (מקיפה וכללית) ושל קופות גמל לחיסכון (לשעבר קופות גמל שאינן משלמות לקיצבה), קופות גמל הוניות ביחס לכספים שהופקדו בהן עד שנת 2008, קרנות השתלמות, קופות מרכזיות לפיצויים ולדמי מחלה, קופת גמל להשקעה וכן קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית.

עתודות הותיקה - חברה בת של החברה בבעלות של 50% המנהלת קרן פנסיה ותיקה מאוזנת (קרן הפנסיה עתודות).

3.2. תחום ביטוח כללי (ראה סעיף 7 להלן).

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענפי ביטוח כללי וכן בענף ביטוח תאונות אישיות (עד שנה), הנרשמים בעסקי ביטוח כללי.

הביטוח הכללי נחלק לענפי ביטוח רכוש, ענפי ביטוח חבויות, ביטוח תאונה, מחלה ונכות וענפים אחרים, הכוללים ביטוחים מסוגים שונים.

ביטוחי רכוש - במסגרתם מוענק כיסוי בגין אובדן או נזק פיזי שנגרם לרכוש המבוטח, כתוצאה מהתממשות הסיכונים הרשומים בפוליסה, במתכונת של "סיכונים ספציפיים" המנויים בפוליסה או במתכונת של "כל הסיכונים" (כיסוי מפני כל אובדן או נזק תאונתי פתאומי ובלתי צפוי מראש, למעט אובדן או נזק שהוחרג במפורש).

ביטוחי חבויות - במסגרתם מוענק כיסוי בגין חבותו הכספית על פי דין של המבוטח, כלפי צד שלישי שאינו המבוטח עד לגבול האחריות הרשום בפוליסה.

ביטוחי תאונה, מחלות ונכות - במסגרתם מוענק למבוטח פיצוי בגין נזק גוף שנגרם לאדם - מוות או נכות קבועה, מלאה או חלקית, כתוצאה מתאונה ו/או נזק של אובדן כושר זמני לעבודה כתוצאה מתאונה או מחלה, וכן שיפוי בגין הוצאות רפואיות עקב כך. פעילות הביטוח בענף זה כוללת ביטוח תאונות אישיות לזמן קצר.

הפעילות בחברה בתחום זה, כוללת את ענף ביטוח רכב חובה, ענף ביטוח רכב רכוש, ענפי ביטוח חבויות וענפי ביטוח רכוש ואחרים.

פעילות ביטוח אשראי וסיכוי סחר חוץ התבצעה בשנת הדוח באמצעות כלל ביטוח אשראי, חברה בת בשליטה (80%) של החברה.

3.3. תחום ביטוח בריאות (ראה סעיף 8 להלן).

תחום זה כולל את פעילות החברה בביטוח בריאות, בענף מחלות ואשפוז (הכולל, בין היתר: מחלות ואשפוז וביטוח נסיעות לחו"ל) ובענף סיעוד. בתחום זה קיימות תוכניות ביטוח המיועדות למבוטחים פרטיים ותוכניות ביטוח המיועדות לקולקטיבים.

מרבית פעילות החברה בתחום זה מרוכזת בחטיבת הבריאות של החברה. כיסויי בריאות נוספים (ריידרים) נמכרו בהיקף מצומצם בשנת הדוח במסגרת חטיבת החיים ונכללו בתחום חיסכון ארוך טווח – ראה סעיף 6 להלן, וכן כפוליסות תאונות אישיות קצרות טווח במסגרת תחום הביטוח הכללי – ראה סעיף 7 להלן.

4. השקעות בהון החברה ובמניותיה

4.1. השקעות בהון החברה שבוצעו בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח

בשנת הדוח נעשתה הקצאת מניות לכלל החזקות בחברה, כחלק ממיזוג כלל אשראי צרכני בע"מ, כלל אשראי ומימון והכלל הראשון בע"מ עם ולתוך החברה. לפרטים נוספים ראה ביאור 9 לדוחות הכספיים.

5. חלוקת דיבידנדים

בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח החברה לא חילקה דיבידנדים.

לפרטים בדבר מגבלות על חלוקת דיבידנד מכוח דרישות ההון הרגולטוריות החלות על חברות בקבוצה ומכח הוראות הממונה ואופן עמידת החברות בהן, ראה ביאור 16 לדוחות הכספיים.

לפרטים נוספים בדבר ניהול ודרישות הון של החברה, בדבר יעד ההון שנקבע על ידי החברה ובדבר פרסומי הממונה מחודש מרס 2020 בענין מתווה ליישום הוראות Solvency II במתכונת אירופאית ובדבר טיטת תיקון לחזור המאוחד לעניין הוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי של חברת ביטוח מבוסס Solvency II ראה ביאור 16 לדוחותיה הכספיים של החברה.

חלק II- תיאור ומידע על תחומי הפעילות של החברה

6. תחום חיסכון ארוך טווח

6.1. מוצרים ושירותים

6.1.1. תיאור ענפי תחום הפעילות והכיסויים הביטוחיים

מוצרי התחום מספקים בעיקר מוצרי חיסכון לתקופת הפרישה לשכירים ולעצמאיים, מוצרי חיסכון פרטי, כיסוי למקרה מוות, כיסוי למקרה נכות וכיסוי למקרה של אובדן הכנסה בעקבות אובדן כושר עבודה, כיסוי למקרה של מחלה או תאונה, שבעקבותיו איבד המבוטח בפוליסה את כושר עבודתו.

מוצרי ביטוח חיים

מוצרי ביטוח חיים מהווים התחייבות חוזית בין המבטח למבוטח וכוללים תוכניות ביטוח שמאפשרות צבירת חיסכון, לטווחי זמן שונים ותוכניות ביטוח ו/או שילובים בתוכניות ביטוח הכוללים כיסויים ביטוחיים למוות, אובדן כושר עבודה, נכות ואריכות חיים (קצבת זקנה).

מבוטח המגיע לתום תקופת הביטוח, זכאי לתגמולי הביטוח (כולל, הסכומים שנצברו ברכיב החיסכון בפוליסה), על פי תנאי הפוליסה. את הסכומים הללו יכול המבוטח, בכפוף להוראות ההסדר התחיקתי, לקבל בסכום חד-פעמי ("תשלום הוני"), בתשלומים לשיעורין לכל ימי חייו ("קיצבה") או בשילוב של השניים. בחלק ממוצרי הקיצבה נהנה המבוטח ממקדם קיצבה מוגן מפני התארכות תוחלת חיים, שנקבע במועד רכישת הפוליסה או במועד התחלת תשלום הקיצבה למבוטח, או כזה שניתן לרכישה עם הגיע המבוטח לגיל 60 לפחות.

קרנות פנסיה

קרנות פנסיה מהוות קרן לביטוח הדדי ופועלות על פי תקנון, אשר יכול להשתנות מעת לעת. עמית בקרן הפנסיה, זכאי לקבל ממועד הפרישה תשלומי קיצבה לכל ימי חייו, המבוססים על מקדמי קיצבה שאינם מובטחי תוחלת חיים, והקיצבה יכולה להשתנות מעת לעת בהתאם לאיזון האקטוארי של הקרן.

החל משנת 1995 עמיתים חדשים יכולים להצטרף לשני סוגי קרנות פנסיה חדשות: (א) קרנות פנסיה מקיפות המאפשרות חיסכון פנסיוני למטרת קיצבת זקנה וכן כיסויים ביטוחיים למוות ונכות. קרנות הפנסיה המקיפות נהנות, באופן חלקי, מאג"ח מיועדות וניתן לבצע בהן הפקדות עד לתקרה הקבועה בדין (ראה פירוט בסעיף 6.1.1.1 להלן) ו- (ב) קרנות פנסיה כלליות (משלימות) שאינן נהנות מאג"ח מיועדות ולא קיימת בהן תקרת הפקדה. קרנות הפנסיה הכלליות מאפשרות חיסכון פנסיוני למטרת קיצבת זקנה וניתן לאפשר במסגרתן גם רכישת כיסויים ביטוחיים למוות ונכות.

קופות גמל

קופות גמל מעניקות פתרונות חיסכון הן לטווח הארוך (כגון: קופות גמל לתגמולים ולפיצויים וקופת גמל לחיסכון), הן לטווח הבינוני (קרנות השתלמות) והן לחיסכון לכספי פרט במעמד עצמאי אשר יכול וימשיך או כתשלום חד פעמי או כקיצבה (קופות גמל להשקעה). קופות כאמור הינן, ככלל, ללא כיסויים ביטוחיים. עמית זכאי למשוך את הסכומים שנצברו לזכותו בקופות הגמל לתגמולים ולפיצויים ובקופות גמל לחיסכון, בסכום חד פעמי או כקיצבה, בהתאם לתקופה בה הפקיד אותם. כספים שנצברו לזכות עמית בקרנות השתלמות נמשכים בתשלום חד פעמי. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.1.1 להלן.

כספים בקופת גמל להשקעה ניתנים למשיכה בסכום חד פעמי בכל עת, ללא הטבות מס בהפקדה, תוך תשלום מס רווחי הון בלבד. כספים שיופקדו בקופת גמל להשקעה וימשכו כקיצבה בתקופת הפרישה (בהתאם לכללי קיצבה

מוכרת), יהיו פטורים ממס רווחי הון וממס הכנסה. סך כל התשלומים שעמית יהיה רשאי להפקיד בכלל חשבונותיו בקופת גמל להשקעה לא יעלה על 70,000 ש"ח בשנה.²

ענף קופות הגמל כולל גם קופות גמל מרכזיות, בהן העמית הינו המעסיק, כאשר הכספים שהופקדו בהן נועדו לצורך הבטחת זכויות עובדיו הזכאים לכך.³ החל משנת 2011 לא ניתן עוד להפקיד כספים לקופות גמל מרכזיות לפיצויים, אולם ניתן לנייד כספים בין קופות מרכזיות לפיצויים. חוזר מס הכנסה בעניין "יתרות צבורות בקופה מרכזית לפיצויים" (מחודש יוני 2017), כולל הוראות לעניין העברת הכספים הצבורים בקופות מרכזיות למעסיק, לרכיב הפיצויים בקופות גמל אישיות של כלל עובדי המעסיק, וכן הוראות שנועדו לתמרץ העברת הכספים לקופות אישיות כאמור.

הוראות חוזר יתרות צבורות בקופה מרכזית לפיצויים הביאו לגידול במשיכות מקופות מרכזיות לפיצויים. לפרטים בדבר היקף נכסים מנוהלים בקופות גמל מרכזיות שבניהול הקבוצה ראה חלק ב' לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.1. היקף דמי הניהול הנגבים על ידי כלל פנסיה וגמל מהקופות המרכזיות לפיצויים הינם בהיקף שאינו מהותי לחברה.

6.1.1.1. להלן יפורטו הבחנות עיקריות בין המוצרים המרכזיים כיום⁴:

קופות גמל	קרנות פנסיה חדשות מקיפות	ביטוח חיים	סוג התקשרות
העמית הינו חבר בקופה או בקרן, ואלה פועלות ומנוהלות על ידי החברות המנהלות, על פי הוראות התקנונים שלהן. התקנונים עשויים להשתנות מעת לעת, וככלל זכויות וחובות העמית נקבעות בהתאם לתקנון התקף במועד הזכאות.	הכיסוי הביטוחי מובנה בהוראות התקנון וניתן להתאמה במסגרת האפשרויות הקבועות בו ובנוסף ניתן לרכוש כיסוי ביטוחי משלים ממבטח. ⁵	הכיסוי הביטוחי ניתן להתאמה לצרכי הלקוח. ⁶	התחייבות חוזית בין המבטח למבוטח. ההתחייבות אינה ניתנת לשינוי, אלא בהתאם להוראות הפוליסה והדין.
בבסיסן אינן כוללות כיסוי ביטוחי, אך מאפשרות רכישת כיסוי ביטוחי ממבטח. ⁷	מקדם הקיצבה אינו מוגן מפני השתנות תוחלת חיים והוא עשוי להשתנות עד למועד הפרישה. לאחר הפרישה, מקדם הקיצבה אינו משתנה, אולם הקיצבה יכולה להשתנות מעת לעת בהתאם לאיזון האקטוארי של הקרן.	בכל הפוליסות הקיצבתיות הכוללות מקדם קיצבה מובטח, מקדם הקיצבה מוגן מפני השתנות תוחלת חיים. החל משנת 2013 לא ניתן עוד למכור פוליסות עם מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים (להלן: "מקדמי קיצבה מובטחים"), למעט למבוטחים בני 60 ומעלה.	כיסוי ביטוחי ⁵
בבסיסן אין בהן מקדם.	קרן ביטוח הדדי. זכויות העמיתים מושפעות, בין היתר, מנתונים דמוגרפיים של כלל עמיתי הקרן, כגון: מצב בריאות ותוחלת חיים. ההנחות האקטואריות נבחנות מעת לעת ומשפיעות על זכויות כלל העמיתים ומקבלי הקיצבאות בקרן הפנסיה, ואלה עשויות להשתנות בהתאם.	אין	מקדם קיצבה ⁸
אין			ביטוח הדדי

² צמוד למדד שהיה ידוע ביום 1 ביולי 2016.

³ קופות הגמל המרכזיות הן, בעיקרן, קופות גמל מרכזיות לפיצויים.

⁴ בקופות גמל ובקרנות פנסיה קיימת הפרדה מלאה בין נכסי החברה המנהלת והתחייבויותיה לבין נכסי העמיתים הצבורים בקופות הגמל ובקרנות הפנסיה, ונכסי העמיתים אינם נכללים בדוחותיה הכספיים של החברה המנהלת.

⁵ במסגרת תקנות הפיקוח על השירותים הפיננסיים (קופות גמל) (כיסויים ביטוחיים בקופות גמל), התשע"ב-2012 ניתן כיום לרכוש אצל מבטח, במסגרת ומתוך ההפקדות הפנסיוניות, כיסוי ביטוחי לביטוח לסיכוני מוות, סיכוני נכות וכן כיסוי ביטוחי לשחרור מתשלום פרמיות במקרה של נכות, לעמיתי קרנות הפנסיה, קופות הגמל והביטוח.

⁶ לפרטים בדבר היעדר תעריפים מאושרים למכירת כיסוי ביטוחי למקרה מוות (ריסק) במסגרת ביטוחי מנהלים ראה סעיף 6.1.4.1 להלן.

⁷ נכון למועד הדוח כלל פנסיה וגמל איננה משווקת לעמיתים פעילים בקופות גמל שבניהולה כיסויים ביטוחיים כאמור.

⁸ בקרנות פנסיה חדשות ובפוליסות קיצבתיות בביטוח חיים, בעת משיכת כספים על ידי העמית באופן קיצבתי, מומר סכום החיסכון לקיצבה חודשית באמצעות חלוקה במקדם המגלם את תוחלת החיים (להלן: "מקדם הקיצבה"). בקרנות הפנסיה ובפוליסות קיצבתיות בביטוח חיים בהן לא קיים מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, נקבע מקדם הקיצבה סמוך למועד תחילת קבלת הקיצבה.

קופות גמל	קרנות פנסיה חדשות מקיפות	ביטוח חיים	אג"ח מיועדות
אין ⁹	אג"ח מיועדות בשיעור של 30% מסך הנכסים בקרן, המשוייכות בשיעורים שונים למקבלי קיצבה ולעמיתים בגילאים שונים, ראה פירוט בסעיף 6.1.1.2 להלן.	אג"ח מסוג ח"ץ בפוליסות מבטיחות תשואה שהונפקו עד סוף שנת 1990 בלבד, ראה פירוט בסעיף 6.1.1.2 להלן.	
	שיעור מהצבירה ומההפקדות ¹² , ראה פירוט בסעיף 6.1.2.2 להלן.	שיעור מהצבירה ומההפקדות ¹¹ , לפרטים בדבר היקף גביית דמי ניהול ראה פירוט בביאור 29 לדוחות הכספיים.	דמי ניהול ¹⁰
מוטבים המוגדרים על ידי העמית לפי שיקול דעתו.	על פי הקבוע בתקנון - לרוב שארים.	מוטבים המוגדרים על ידי המבוטח על פי שיקול דעתו.	נהנים ¹³
ללא הגבלה.	עד 20.5% מפעמיים השכר הממוצע במשק.	ללא הגבלה.	מגבלה רגולטורית לגובה ההפקדה ¹⁴

לתיאור מוצרי התחום ראה סעיף 6.1.2 להלן.

6.1.1.2 מוצרי החיסכון הפנסיוניים נבדלים זה מזה גם באופן השקעת כספי החיסכון

חלק מכספי החיסכון מושקעים בשוק החופשי ואילו חלקם מגובים באג"ח ממשלתיות, בהתאם לחקיקה, כמפורט להלן:

• ביטוח חיים

בפוליסות שנמכרו עד סוף שנת 1990, התשואה למבוטח בפוליסות ביטוח חיים עם מרכיב חיסכון נקבעה כשיעור מובטח או גולמה במסגרת סכום ביטוח מובטח ("פוליסות מבטיחות תשואה"). התשואה המובטחת השתנתה בהתאם לסוג הפוליסה ולמועד הנפקתה. ההתחייבות לתשואה מובטחת מגובה ברובה באגרות חוב מיועדות. יתרת הנכסים מושקעת בהתאם לתקנות ההשקעה ("הנכסים החופשיים").

נכון ליום 31 בדצמבר 2019 מהווה אחזקת אגרות החוב המיועדות, כ- 75% מסך הנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות בגין פוליסות מבטיחות תשואה. הקבוצה פדיתה במהלך השנים, חלק מאגרות החוב המיועדות במטרה להשיג תשואות עודפות, והיא אינה יכולה לרכוש מחדש אגרות חוב מיועדות בגין חלק העתודות שנפדה על ידה. כתוצאה, החשיפה של הקבוצה במסגרת ההשקעות החופשיות גדלה. בהתאם למנגנון ההתחשבות שנקבע מול משרד האוצר, אחזקת אגרות חוב מיועדות תפחת על פני תקופת חיי הפוליסות מבטיחות תשואה, עד שיעור של 50% מסך הנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות בגין פוליסות מבטיחות תשואה.

פוליסות שהונפקו מראשית שנות ה-90, הינן בעיקרן פוליסות תלויות תשואה ובהן כספי החיסכון מושקעים על ידי חברות הביטוח בהשקעות חופשיות, בעיקר בשוק ההון, כאשר התשואה, בניכוי הוצאות, נזקפת לזכות המבוטח בהתאם לתוצאות תיק ההשקעות ובניכוי דמי ניהול כמפורט להלן.¹⁵

לנתוני יתרת עתודות הביטוח לגבי תוכניות הביטוח מסוג משתתף ברווחים ומבטיח תשואה, ראה ביאור 20 לדוחות הכספיים.

⁹ למעט למספר מצומצם של קופות גמל מבטיחות תשואה המגובות בפקדונות חשכ"ל.
¹⁰ האמור כולל את דמי הניהול הרגולטוריים האפשריים במוצרים הנמכרים כיום ואינו כולל דמי ניהול והוצאות מסוגים שונים הנגבים במוצרים או בחלק מהם, כדוגמה בגין דמי ניהול משתנים, הוצאות ניהול השקעות, גורם פוליסה או גורם גביה וכו'.
¹¹ בפוליסות מסורתיות מבטיחות תשואה אין דמי ניהול והכנסות החברה נובעות מהמרווח הפיננסי. בפוליסות מסורתיות וכן בפוליסות מסוג "עדיף" (מיטב) אין דמי ניהול כשיעור מההפקדות.
¹² בקרנות השתלמות אין דמי ניהול כשיעור מההפקדות.
¹³ בכפוף להוראות הדין, יכולה לקום זכאות לשארים ביחס לרכיב הפיצויים בפוליסה.
¹⁴ לא כולל התייחסות למגבלות על פי תנאי המוצרים. כמו כן, בכל המוצרים הפנסיוניים קיימת הטבת מס עד לתקרה הקבועה בפקודת מס הכנסה.
¹⁵ ביחס לפוליסות משתתפות ברווחים, הקיצבה צמודה למדד ההשקעות, בניכוי דמי ניהול וריבית תעריפית.

• קרנות פנסיה

נכון להיום, קרנות הפנסיה הוותיקות והחדשות המקיפות נהנות מהבטחת תשואה על חלק מנכסי הקרן המגובים באג"ח מיועדות, הנושאות ריבית ריאלית בשיעור שנתי של 4.86%¹⁶, עד לשיעור מקסימלי של 30% מסך הנכסים. ואולם, שיעור אגרות חוב מיועדות ביחס לעמיתים בקרנות הפנסיה החדשות, שקודם ל-1 בינואר 2004 כבר היו זכאים לפנסיה, יעמוד על 70% מסך הנכסים.

בנוסף, מדינת ישראל מעניקה "פיצוי" לקרנות הפנסיה הוותיקות המאוזנות בגין צמצום הנפקת אגרות החוב המיועדות, שבוצע לאורך השנים, וזאת באמצעות הבטחת ההפרש שבין הריבית על אגרות החוב הישנות (5.57%) לבין 4% (1.57%) בגין הנכסים שאינם אגרות חוב מיועדות ומושקעים בשוק החופשי, וכן באמצעות הבטחת ההפרש שבין הריבית על אגרות החוב המיועדות הישנות מסוג "מירון" (5.57%) לבין הריבית על אגרות החוב המיועדות החדשות מסוג "ערד" (4.86%) וזאת בגין חלק הנכסים המושקעים באגרות חוב מיועדות חדשות.

כמו כן, משרד האוצר מעמיד כרית ביטחון לקרנות הוותיקות על מנת להגן על עמיתיו וגמלאי הקרנות מפני תנודתיות בתשואות.

לעניין אופן השקעת הנכסים החופשיים, ראה סעיף 9.5 להלן.

זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה

בהתאם לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ו-2016 (להלן: "תקנות זקיפת תשואה"), אופן זקיפת תשואה לעמיתים ופנסיונרים בקרן פנסיה חדשה מקיפה ("תשואת אגרות חוב מיועדות"), מבוצע באופן שלמקבלי קצבה נזקפת תשואת אגרות חוב מיועדות לפי היחס שבין 60% מסך נכסי מקבלי הקיצבה ובין סך נכסי הקרן שהושקעו באגרות חוב מיועדות; ואילו לעמיתים שאינם מקבלי קצבה מבוצעת זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות לפי יתרת התשואה בקרן הנובעת מהשקעה באגרות חוב מיועדות לאחר שנזקפה התשואה למקבלי הקיצבה.¹⁷

הממונה רשאי להגדיל את שיעור זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה בקרן מסוימת, אם מצא כי שיעור זקיפת התשואה המובטחת באגרות החוב לעמיתים שאינם מקבלי קצבה, עולה על מחצית האחוז בהשוואה לקרן אחרת וכי הפער האמור עלול להפר את האיזון האקטוארי בקרן.

בחודש מאי 2017 פורסמו תיקונים לחוזר הוראות ניהול קרן חדשה, לחוזר הוראות לניהול קרן חדשה כללית ולחוזר הוראות דיווח כספי לקרנות פנסיה חדשות. במסגרת התיקונים האמורים שונה, בין היתר, מנגנון חישוב ועדכון הקיצבאות המשולמות מקרן פנסיה חדשה למקבלי קיצבה החל מחודש ינואר 2018, כך שהקיצבאות יעודכנו, לרבות בהתאם לסטיות בין התשואה שתושג בפועל על ההשקעות החופשיות ובין שיעור של 3.36% לשנה, באופן שגירעון בגין פורשים לא יושת על כלל העמיתים בקרן. לאור שינוי מנגנון חישוב ועדכון הקיצבאות כאמור, התאימה החברה בשנת 2017 את מדיניות ההשקעה לקבוצות השונות של מקבלי הקיצבאות.

תקנות זקיפת תשואה, והקצאת אגרות החוב המיועדות בהתאם לקבוצות גיל, יצרו שונות באופן הקצאת אגרות חוב מיועדות בין עמיתים המשתייכים לאותה קבוצת גיל בקרנות הפנסיה השונות. תקנות כאמור יכולות בנוסף, ליצור העדפה לקרנות הפנסיה על פני מוצרים פנסיוניים אחרים, במיוחד החל בשלב הסמוך לגיל הפרישה ואף לייצר העדפה להצטרפות או נידוד לקרנות פנסיה מסוימות, בהתאם לתמהיל גילאי העמיתים בקרן.

השפעת ההוראות כאמור צפוי שתתעצם אף בשילוב עם הוראות חוזר הנחה בדמי ניהול למקבל קיצבה וכן ההוראות בדבר שיעור דמי ניהול מופחת למקבלי קיצבה בקרנות ברירת המחל (ראה סעיפים 6.1.2.3 ו-6.2.1(א) להלן) וטיטוט

¹⁶ יצוין כי אג"ח מיועדות אשר הונפקו עד ליום 1 בדצמבר 2003 נושאות ריבית של 5.05% צמוד מדד.

¹⁷ החל מראשית 2024, לעמיתים בגיל 50 ומעלה (שאינם מקבלי קצבה) תבוצע זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות לפי היחס שבין 30% מסך היתרות הצבורות בקרן לעמיתים בקבוצה זו ובין סך נכסי הקרן שהושקעו באגרות חוב מיועדות; ואילו לעמיתים אחרים תבוצע זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות לפי יתרת התשואה בקרן הנובעת מהשקעה באגרות חוב מיועדות לאחר שנזקפה התשואה למקבלי הקצבה ולעמיתים מעל גיל 50.

ההוראות בדבר אפשרות נידוד מקבלי קיצבאות זקנה (לפרטים ראה סעיף 6.2.1(ג) להלן). מנגד יכולה מגמה זו להתמתן בשל העובדה שקליטת עמיתים בגיל פרישה יכולה לייצר העדפה שלילית להצטרפות עמיתים צעירים לקרנות אשר שיעור הנכסים המשוייכים למקבלי קיצבה בהן גבוה, ביחס לקרנות פנסיה אחרות, כמפורט לעיל. בשנת הדוח ניכרה התגברות מסויימת בבקשות נידוד של עמיתים סמוך למועד פרישתם, ולהערכת החברה מדובר במגמה שיכול ותתגבר בשנים הבאות.

הערכת החברה בקשר עם תקנות זקיפת תשואה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתפתחות תנאי התחרות בשוק, בהתנהגות הגורמים המתחרים ובהשפעות הגומלין שבין תקנות זקיפת תשואה להוראות רגולטוריות אחרות, לרבות בדבר נידוד אגב הצטרפות בפנסיה, הקמת קרנות ברירת מחדל (לפרטים ראה סעיף 6.2.1(ב) ו-6.2.1(א) להלן) וטיוטת תיקון תקנות העברת כספים (ככל שתאושר) בדבר אפשרות נידוד מקבלי קיצבאות זקנה (לפרטים ראה סעיף 6.2.1(ג) להלן), וכן בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפיצים ובחירות העמיתים והמבוטחים.

• קופות גמל

מאז אמצע שנות ה-80 לקופות הגמל לא הונפקו אגרות חוב מיועדות¹⁸ והנכסים מושקעים בהתאם למגבלות הקבועות בתקנות ההשקעה.

6.1.2. פירוט עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות

להלן תיאור של המוצרים והשירותים אשר נוהלו על ידי החברה בשנת הדוח.

6.1.2.1. ענף ביטוח חיים

(א) כללי

הקבוצה משווקת ביטוח לעצמאים ולשכירים וכן ביטוח פרט וביטוח קבוצתי, כמפורט להלן.

• פוליסות פרט ופוליסות לשכירים ועצמאים

הפוליסות משלבות, בדרך כלל, חיסכון וכיסויים ביטוחיים כגון ריסק ואובדן כושר עבודה.¹⁹ חלק מפוליסות הביטוח המיועדות לשכירים ולעצמאיים, מאושרות כקופות גמל, נהנות מהטבות מס ומהוות חלק מהביטחון הסוציאלי של השכיר או העצמאי. פוליסות פרט, לעומתן, הכוללות חיסכון, אינן מאושרות כקופות גמל, אך נהנות מהטבות מס בגין כיסוי ביטוחי למקרה מוות ו/או אובדן כושר עבודה, הנרכש במסגרת הפוליסות, ובתנאים מסויימים גם בגין רכיב התשואה שנצברה בגין החיסכון.

• ביטוח קבוצתי

הסכם הביטוח הקבוצתי מיועד להעניק כיסוי ביטוחי למקרה מוות, שניתן להוסיף לו ביטוח מפני סיכוני תאונה מחלה ונכות או כיסוי ביטוחי למקרה של אובדן כושר עבודה. הביטוחים הינם ללא מרכיב חיסכון, לקבוצות המונות למעלה מ-50 מבוטחים שיש ביניהם זיקה משותפת ומשווק בעיקר לקבוצות עובדים והם כפופים להוראות תקנות ספציפיות בעניין.

סכום הביטוח בביטוח חיים קבוצתי שווה, בדרך כלל, לכל חברי הקבוצה, או שהוא נקבע על פי גיל, משכורת או לפי קריטריון אובייקטיבי אחר, או שילוב שלהם. סכום הביטוח בביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי, נקבע, בין היתר, על פי תבחינים שונים וביניהם עיסוק, שכר, גיל ומין.

¹⁸ למעט למספר מצומצם של קופות גמל מבטיחות תשואה.
¹⁹ ראה הערת שוליים 5 לעיל.

בהתאם להסדר התחיקתי ו/או בהתאם לתנאי הפוליסה הקבוצתית, מבוטח שתוקף הפוליסה הקבוצתית פקע לגביו, רשאי, בתנאים ובמקרים שנקבעו מראש, לרכוש פוליסה אישית על שמו ללא צורך בהליך חיתום רפואי, בדמי ביטוח שיהיו נהוגים במועד המעבר לגבי כלל המבוטחים אצל המבוטח בפוליסת פרט דומה.

החברה מנהלת פוליסות קבוצתיות על פני שנים ארוכות.

(ב) פירוט תוכניות ביטוח עיקריות בתחום ביטוח החיים

בתיק ביטוח החיים של הקבוצה קיים מגוון של תוכניות ביטוח, בהתאם לסוגי המוצרים שנמכרו לאורך השנים, להלן פירוט המוצרים העיקריים:

• ביטוח מסוג מסורתי

- **פוליסה מסוג מסורתי מעורב** הינה פוליסה הכוללת שני מרכיבים, חיסכון וריסק (מוות). הפרמיה נגזרת מסכום הביטוח, מגיל המבוטח, מתקופת הביטוח וכדומה, ואינה ניתנת להפרדה וייחוס למרכיבי הפוליסה. סכום הביטוח משולם כסכום חד פעמי בתום תקופת הביטוח (בדרך כלל בגיל 65), או במקרה מוות לפני תום תקופת הביטוח, ולמעט סכומים שמשולמים בתום תקופת הביטוח, שהופקדו לאחר ינואר 2008 לפוליסות הכפופות לתקנות קופות גמל, אשר משולמים כקיצבה.
 - **פוליסה מסוג מסורתי "גמלא"** הינה פוליסה שרוב הפרמיה שלה מיועדת לתשלום גמלה שתשולם במועד הפרישה מהעבודה. סכום הגמלה שתשולם וסכומי הפרמיה נקבעו במועד הוצאת הפוליסה.
 - **פוליסה מסוג מסורתי חיסכון** הינה פוליסה שכל הפרמיה שהצטברה בגינה משולמת כסכום חד פעמי, או במקרה מוות לפני תום תקופת הביטוח, ולמעט סכומים שמשולמים בתום תקופת הביטוח, שהופקדו לאחר ינואר 2008 לפוליסות הכפופות לתקנות קופות גמל (פוליסות המיועדות לשכירים ולעצמאים), אשר משולמים כקיצבה. ערך הפידיון נקבע במועד הוצאת הפוליסה ונגזר מהפרמיה.
- בפוליסות מסוג מסורתי לא ניתן להגדיל את סכום ההפקדות בפוליסה, לרבות בגין גידול בשכר מעל לשיעור עליית המדד, ובמקרים אלו יש לערוך פוליסה נוספת ביחס לגידול בסכום ההפקדה או השכר, לפי העניין.
- פוליסות מסוג מסורתי היו המוצרים היחידים שנמכרו עד שנת 1982 כביטוחי פרט, תגמולים לעצמאיים ומנהלים. פוליסות מסוג מעורב, גמלא ומסורתי- חיסכון המשיכו להיות משווקות כביטוח מנהלים עד יוני 2001 וכביטוח פרט וכתגמולים לעצמאים עד סוף 2003, בנוסף למוצרים אחרים שנמכרו במקביל.

• ביטוח מסוג עדיף (מיטב, מיטבית)

המאפיינים העיקריים של מוצר זה הם:

- הפוליסה מחולקת לשני מרכיבים – לאחר ניכוי הוצאות בסכום קבוע, אחוז מסוים מהפרמיה נצבר כחיסכון ויתרת הפרמיה מיועדת לרכישת כיסוי ביטוחי למקרה מוות ולהוצאות תפעול ושיווק ("מרכיב הריסק"). עד סוף שנות ה-90, שיעור הפרמיה שיועד לחיסכון בפוליסות אלה במקור היה לרוב 72%. מתחילת שנות ה-2000, השיעור שיועד לחיסכון במקור היה לרוב 80% ומעלה. לאורך השנים, חלו שינויים בתמהיל הרכיבים כאמור בחלק מהפוליסות.
- ביחס להפקדות שבוצעו עד שנת 2000, רשאי המבוטח לבחור בסמוך למועד קבלת הקיצבה, האם לקבל את החיסכון שנצבר כתשלום הוני או כגמלה, על בסיס מקדם קיצבה שנקבע בפוליסה במועד רכישה. ביחס להפקדות שבוצעו החל משנת 2000, על המבוטח היה לבחור, במועד הרכישה, בין הפקדה ל: (א) פוליסה הונית או נספח הון שצורף לפוליסה קיצבתית - במסגרתם ניתן היה לייעד את החיסכון שנצבר לאפיק הוני ללא

אפשרות המרה לתשלום גימלה; ו- (ב) פוליסה קיצבתית - במסגרתה ניתן היה להמיר את החיסכון שנצבר לתשלום גימלה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, שנקבע במועד רכישת הפוליסה.²⁰

בפוליסה ששווקה עד לשנת 2000, בפני מבטח שמגיע לגיל פרישה עומדים לבחירה מספר מסלולים אפשריים לקבלת קיצבה. בכל המסלולים, קיצבה תשולם על בסיס מקדמי קיצבה מובטחים.

○ החל משנת 2001, המבטח זכאי לתשלום קיצבה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, למשך כל ימי חייו במסלול אחד בלבד הכולל הבטחת מספר מינימלי של 240 תשלומי קיצבה חודשיים, למבטח ו/או למוטבים; במסלולים נוספים מקדם הקיצבה המובטח תוחלת חיים נקבע במועד קבלת הקיצבה, בהתאם לתנאי הפוליסה.

הפוליסה שווקה בענף ביטוח חיים בין השנים 1983 ועד סוף 2003. הפוליסה שווקה כביטוח פרט, כביטוח תגמולים לעצמאים וכביטוח מנהלים.

• ביטוח מסוג פרופיל

○ החל משנת 1999 משווקת הקבוצה קו מוצרים בשם המסחרי "פרופיל" לסוגיו, אשר שונה מהמוצרים ששווקו עד אותה עת, בין היתר: (א) בהפרדה בין רכיבי החיסכון, הסיכון והוצאות/דמי ניהול; (ב) באפשרות להתאים את הכיסויים הביטוחיים בהתאם לבחירת המבטח; (ג) באפשרות לניהול החיסכון באמצעות מספר מסלולי השקעה עם תשואה יומית (במקום חודשית); (ד) במבנה דמי הניהול, שאינם משתנים בהתאם לתשואה; (ה) באפשרות לייעד את החיסכון שנצבר לאפיק הוני ו/או לאפיק קיצבתי באותה פוליסה (לאחר שנת 2008 ניתן לייעד את החיסכון בפוליסות כפופות לתקנות קופות גמל לאפיק קיצבתי בלבד).

החל משנת 2004 שיווקה החברה מספר סוגים של פוליסות פרופיל. פוליסות אלו נבדלו זו מזו, בין היתר, במבנה דמי הניהול ובשיעורם וכן במקדמי הקיצבה.

○ בשנת 2013 התאימה החברה את פוליסת ביטוח המנהלים והפוליסה לעצמאים מסוג ה"פרופיל" ששווקו על ידה ממועד זה לשינויים בדמי הניהול, בהתאם לתקנות דמי הניהול, כמפורט בסעיף 6.1.2.3 להלן. כמו כן, החל מחודש ינואר 2013, הוגבלה האפשרות למכור תוכניות ביטוח חיים חדשות הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, למבטחים שטרם מלאו להם 60.²¹

בשנת הדוח שווקו פוליסות ביטוח חיים עם מקדמי קיצבה לבני 60 ומעלה בהיקף לא מהותי.

לפרטים בדבר מוצרים חדשים ראה סעיף 6.1.3 להלן.

במסגרת פוליסות הפרופיל האמורות מסלול ברירת מחדל הוא תשלום קיצבה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, למשך כל ימי חייו ובמקרה מותו, בטרם שולמו למבטח מספר מינימלי של תשלומי קיצבה חודשיים מובטחים (240 תשלומים), ישולמו יתרת הקיצבאות למוטבים. כמו כן, קיימים מסלולים חלופיים לקבלת קיצבה, לבחירת המבטח. בפוליסות ששווקו עד שנת 2013 מקדמי הקיצבה במסלולים החלופיים ובפוליסות שנמכרות החל משנת 2013 מקדמי הקיצבה בכל המסלולים נקבעים במועד הפרישה, למעט ביחס למבטחים שרכשו את הפוליסה לאחר גיל 60 ובחרו בתוכנית ביטוח הכוללת מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים.

○ במהלך השנים שווקו פוליסות מסוג פרופיל מנהלים, עצמאים ופרט, חלקן עם כיסויים ביטוחיים וחלקן ללא כיסויים ביטוחיים, חלקן עם מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים וחלקן ללא מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים. עד שנת 2009 ניתן היה להמיר חיסכון שנצבר בפוליסות פרט לקיצבה במקדמי קיצבה מובטחים תוחלת חיים. ככלל, החל משנת 2009 בוטלה האפשרות האמורה, וההמרה מתאפשרת בהתאם למקדמי הקיצבה הידועים במועד הבקשה להמרת סכום החיסכון החד פעמי לקיצבה.

²⁰ כפוף לתנאי הפוליסה. פוליסת מיטבית הינה פוליסה הונית, ללא אפשרות לקבלת קיצבה.
²¹ למעט חריג שהותר על ידי הממונה למשך שנה בתנאים שנקבעו על ידו.

פוליסות מסורתיות ופוליסות עדיף שכללו מרכיב חיסכון שנמכרו עד סוף שנת 1990, הינן פוליסות מבטיחות תשואה, שחלק מהתחייבויות החברה למבוטחים בהן מגובות באגרות חוב מיועדות. פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון, שנמכרו משנת 1991 הינן ככלל, פוליסות תלויות תשואה.

לעניין פירוט דמי הניהול הנגבים בפוליסות ביטוח חיים העיקריות, ראה ביאור 20 לדוחות הכספיים.

• מוצרים המקנים כיסוי ביטוחי "ריסק"

מוצרי הריסק (ביטוח למקרה מוות ו/או נכות ו/או אובדן כושר עבודה ו/או מחלות קשות) נמכרים או נמכרו בעבר, כפוליסות עצמאיות ו/או כנספחים/תוספות לפוליסות "מסורתיות", "עדיף" או "פרופיל".

כיסויי הריסק העיקריים הם:

- **ביטוח ריסק טהור – פרט** - ביטוח חיים למקרה מוות ללא מרכיב חיסכון. התוכנית מבטיחה למוטבים סכום ביטוח קבוע מראש, אם המבוטח נפטר במהלך תקופת הביטוח. תגמולי הביטוח משולמים למוטבים כפיצוי חד-פעמי או כסכום חודשי לתקופה הקבועה בפוליסה. במקרה של תוכנית ריסק המיועדת לכיסוי חוב יתרת הלוואת משכנתא, סכום הביטוח מתעדכן בהתאם לריבית שנקבעה בפוליסה ותגמולי הביטוח משולמים למוטב הבלתי חוזר והיתרה, ככל שקיימת, למוטבים. בעבר איפשרה החברה לרכוש ביטוח חיים למקרה מוות ללא צורך בהליך מוקדם של חיתום רפואי, כאשר במקרה זה הכיסוי הביטוחי בשלוש השנים הראשונות לתקופת הביטוח היה בגין מוות כתוצאה מתאונה בלבד ובתקופה שלאחר מכן, בגין מוות מכל סיבה שהיא. החל מהרבעון האחרון של שנת 2018, ובהתאם ל**לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשע"ח-1998**, מאפשרת החברה לרכוש ביטוח חיים למקרה מוות המיועד לכיסוי חוב יתרת הלוואת משכנתא לאנשים עם מוגבלות מקצרת חיים (כהגדרת מונח זה בדיון), ללא צורך בהליך מוקדם של חיתום רפואי, ובכפוף לתקופת אכשרה של שנתיים וחצי.

- **ביטוח אובדן כושר עבודה** - תוכנית ביטוח המשלבת פיצוי חודשי בשיעור שאינו עולה בדרך כלל על 75% מהשכר של המבוטח, וזאת בכפוף למגבלות חיתום מסוימות במקרה של עליית שכר. בנוסף לתשלומי הפיצוי החודשיים שמשולמים למבוטח, המבוטח משוחרר, ככלל, מתשלום הפרמיות, והן משולמות על ידי חברת הביטוח, כל עוד המבוטח אינו כשיר לעבודה ("שיחרור"). תגמולי הביטוח משולמים בתשלומים חודשיים, החל מתום תקופת ההמתנה, וכל עוד המבוטח אינו כשיר לעבודה, אך לא יאוחר מתום תקופת הביטוח.

- **משלים פנסית נכות (מטריה לקרן הפנסיה) - ביטוח לאובדן כושר עבודה לעמית בקרן הפנסיה**, אשר נועד להרחיב את הכיסוי הביטוחי הניתן במסגרת תקנון קרן הפנסיה למקרים בהם לא קיימת זכאות לתשלום קיצבת נכות בהתאם לתקנון קרן הפנסיה, כגון מקרה של אובדן כושר עבודה עיסוקי או בגין תקופת אכשרה הקבועה בתקנון קרן הפנסיה. לפרטים בדבר כיסוי משלים לקרן הפנסיה לפי **חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה"**, ראה סעיף 6.2.1(ו)(1) להלן.

- **ביטוח מחלות קשות** - לעניין מכירת ביטוח מחלות קשות ראה סעיף 8.1.2.1(א) להלן.

- **ביטוח מוות מתאונה** - תוכנית ביטוח המבטיחה תשלום סכום חד-פעמי במקרה של מוות שנגרם כתוצאה מתאונה.

- **ביטוח נכות מתאונה** - תוכנית ביטוח המבטיחה תשלום סכום חד-פעמי במקרה של נכות שנגרמה כתוצאה מתאונה.

6.1.2.2. ענפי קרנות פנסיה וקופות גמל

קרנות פנסיה וקופות גמל מנהלות על ידי החברות המנהלות על פי הוראות תקנונים. התקנונים הינם דינמיים ועשויים להשתנות מעת לעת באישור הממונה. הודעה על עיקרי השינויים נמסרת לעמיתים. ככלל, זכויות העמית נקבעות בהתאם לתקנון הקופה או הקרן התקף במועד הזכאות.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

בשנת הדוח לא בוצעו מיזוגים של קופות גמל ומסלולי השקעה בקופות הגמל.²² נכון למועד הדוח, קופות הגמל ומסלולי ההשקעה המנוהלים על ידי כלל פנסיה וגמל הינם:

שם הקופה	מסלולי השקעה		סוג הקופה
כלל תמר	מודל השקעות תלוי גיל	מסלול לבני 50 ומטה	קופת גמל אישית לתגמולים ופיצויים וקופת גמל לחסכון
		מסלול לבני 50 עד 60	
		מסלול לבני 60 ומעלה	
	אג"ח עד 25% מניות		
	אג"ח צמוד מדד		
	שקלים		
	מניות		
	שקלי טווח קצר		
	אג"ח		
	הלכה		
	אג"ח עד 15% מניות ²³		
בר קרן גמולים	בר א' - מבטיח תשואה		קופת גמל מבטיחת תשואה
	בר ג'		קופת גמל אישית לתגמולים ופיצויים
כלל השתלמות	כללי		קרן השתלמות
	שקלי טווח קצר		
	אג"ח צמוד מדד		
	מניות		
	אג"ח		
	הלכה		
	אג"ח עד 15% מניות		
כלל גמל לעתיד	כללי		קופת גמל להשקעה
	אג"ח		
	אג"ח ממשלתי		
	מניות		
	אג"ח עד 15% מניות		
	שקלי טווח קצר		
	הלכה		

²²

בחודש נובמבר 2019 כלל פנסיה וגמל הגישה בקשה לאישור מיזוג חלק מקופות הגמל המרכזיות המנוהלות על ידה, אשר כתנאי מקדים לה תועבר הבעלות בקופה הממזגת מהחברה לכלל פנסיה וגמל (כנגד הקצאת מניות בכלל פנסיה וגמל). כמו כן התבקשה העברת בעלות בכל הקופות המרכזיות המצויות בבעלות החברה לבעלות כלל פנסיה וגמל. בחודש מרס 2020 התקבלו האישורים הנדרשים להשלמת העברת הבעלות בקופות המרכזיות המצויות בבעלות החברה לכלל פנסיה וגמל ולמיזוג הקופות המרכזיות כאמור.

²³

מסלול חדש אשר הוקם בחודש מרס 2019.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

שם הקופה	מסלולי השקעה	סוג הקופה
קופה מרכזית לפיצויים	קופה כללית לפיצויים ²⁴	קופה מרכזית לפיצויים
	הדס ²⁵	
	כלל פיצויים למעסיק ²⁶	
	כלל ברזל - קופה מרכזית לפיצויים	
	כלל גמל מרכזית לפיצויים	
	אלמוג פיצויים	
	כלל גמל מרכזית מסלולית	
קופת גמל מרכזית לדמי מחלה ²⁷	קופה מרכזית לדמי מחלה	
כלל תקציבית	קופה מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית	

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2019:

קרן הפנסיה עבודות הותיקה	נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2019 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2019 (אלפי ש"ח)	צבירה נטו בשנת 2019 (אלפי ש"ח)	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2019	שיעור דמי ניהול ממוצע מהפקדות לשנת 2019
	11,549,644	215,447	(107,119)	0.28%	3.36%
כלל פנסיה	64,530,990	5,911,465	3,648,175	0.21%	2.02%
קרנות פנסיה חדשות					
כלל פנסיה משלימה	2,039,500	254,011	193,443	0.41%	-
קופות גמל לתגמולים ופיצויים וקופות גמל לחיסכון	24,516,271	610,429	(133,238)	0.47%	0.09%
קופת גמל להשקעה	482,652	254,435	206,767	0.65%	-
קרנות השתלמות	9,629,858	1,328,466	744,625	0.61%	-
אחר ²⁸	2,415,100	417	(197,720)	0.64%	-
סך הכל	115,164,015	8,574,670	4,354,933		

* צבירה נטו – הפקדות בתוספת העברות נכסות בניכוי פידיונות והעברות יוצאות.

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2018:

²⁴ ראה הערת שוליים 22 לעיל.
²⁵ ראה הערת שוליים 22 לעיל.
²⁶ ראה הערת שוליים 22 לעיל.
²⁷ בחודש מרס 2019 הוגשה לממונה בקשה לסגירת קופת הגמל בהיעדר עמיתים או נכסים בקופה. נכון למועד הדוחות טרם התקבלו האישורים הנדרשים להשלמת המיזוג.
²⁸ כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופת גמל לדמי מחלה.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

שיעור דמי ניהול ממוצע מהפקדות לשנת 2018	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2018	צבירה נטו בשנת 2018 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2018 (אלפי ש"ח)	נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2018 (אלפי ש"ח)		
3.43%	0.27%	(90,503)	227,462	10,028,397	קרן הפנסיה עתודות הותיקה	
2.25%	0.22%	²⁹ 3,817,052	5,646,940	54,363,827	כלל פנסיה	קרנות פנסיה חדשות
-	0.43%	³⁰ 178,368	243,751	1,633,395	כלל פנסיה משלימה	
0.17%	0.48%	(633,416)	452,670	22,436,655	קופות גמל לתגמולים ופיצויים וקופות גמל לחיסכון	
-	0.65%	142,861	164,310	238,455	קופת גמל להשקעה	
-	0.64%	543,710	1,196,655	7,938,848	קרן השתלמות	
-	0.60%	(532,444)	404	2,368,813	אחר ³¹	
		³² 3,425.628	7.932.192	99.008.390	סה"כ	

* צבירה נטו – הפקדות בתוספת העברות נכנסות בניכוי פדיונות והעברות יוצאות.

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2017:

שיעור דמי ניהול ממוצע מהפקדות לשנת 2017	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2017	צבירה נטו בשנת 2017 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2017 (אלפי ש"ח)	נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2017 (אלפי ש"ח)		
3.32%	0.29%	(52,399)	233,259	10,084,296	קרן הפנסיה עתודות הותיקה	
2.52%	0.25%	3,157,107	5,454,538	50,178,494	כלל פנסיה	קרנות פנסיה חדשות
0%	0.48%	194,924	247,747	1,486,009	כלל פנסיה משלימה	
0.16%	0.53%	(2,079,758)	394,488	23,070,937	קופות גמל לתגמולים ופיצויים וקופות גמל לחיסכון	
-	0.57%	99,216	102,536	101,810	קופת גמל להשקעה	
-	0.71%	(184,131)	1,103,161	7,510,248	קרן השתלמות	

²⁹ הנתון הוצג מחדש.

³⁰ הנתון הוצג מחדש.

³¹ כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופת גמל לדמי מחלה.

³² הנתון הוצג מחדש.

שיעור דמי ניהול ממוצע מהפקדות לשנת 2017	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2017	צבירה נטו בשנת 2017 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2017 (אלפי ש"ח)	נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2017 (אלפי ש"ח)	
-	0.59%	(509,957)	1,439	2,936,741	אחר ³³
		625,002	7,537,168	95,368,535	סה"כ

* צבירה נטו – הפקדות בתוספת העברות נכנסות בניכוי פידיונות והעברות יוצאות.

דמי ניהול והוצאות במוצרים השונים 6.1.2.3

1) להלן טבלאות המתארות את שיעורי דמי הניהול המירביים השנתיים במוצרים העיקריים השונים³⁴ בהתאם להסדר התחיקתי, לרבות תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (דמי ניהול), התשע"ב-2012 (להלן: "תקנות דמי ניהול"):

ביטוח חיים

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים מקסימליים
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה ששווקו עד סוף שנת 2003 מסוג "מסורתי" ו"עדיף" ³⁵	דמי ניהול קבועים עד 0.6% מהצבירה + דמי ניהול משתנים עד 15% מהתשואה הריאלית שהושגה בניכוי דמי הניהול הקבועים. במקרה של הפסד, חברת הביטוח אינה זכאית לדמי הניהול המשתנים וזאת עד לכיסוי ההפסד המצטבר הקבוע בפוליסות. ³⁶
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה ששווקו מ-1 בינואר 2004 עד סוף שנת 2012	2% מהצבירה + 0% מההפקדות או שיעור נמוך יותר מהצבירה ושיעור גבוה יותר מההפקדות (על פי תמהיל מאושר על ידי הממונה- כאשר דמי הניהול מההפקדות הינם בשיעור שבין 0% ל-13%). ³⁷
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה המשווקות החל מינואר 2013	עד 1.05% מהצבירה (תוכניות ששווקו בשנת 2013 עד 1.1% מהצבירה) + עד 4% מההפקדות.
מקבלי קיצבה	עד 0.6% מהצבירה.

הכנסות החברה בפוליסות מבטיחות תשואה נובעות מהמרווח הפיננסי, ככל שנוצר, בין התשואה המובטחת באיגרות החוב המיועדות והרווחים מההשקעות על הנכסים החופשיים לבין ההתחייבויות כלפי המבוטחים.

³³ כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופת גמל לדמי מחלה.
³⁴ האמור לא כולל דמי ניהול והוצאות מסוגים שונים הנגבים בחלק מפוליסות ביטוח החיים כדוגמא בגין ניהול תיק השקעות, גורם פוליסה או גורם גביה וכו'.
³⁵ פוליסות "פרופיל" שנמכרו עד שנת 2003 כללו מנגנון תמחור שונה.
³⁶ ראה ביאור 3(ד)3(א) לדוחות הכספיים.
³⁷ האפשרות לגביית שיעור נמוך יותר מהצבירה ושיעור גבוה יותר מההפקדות חל ביחס לפוליסות שאינן מוכרות כקופות ביטוח החל מחודש אוגוסט 2007.

קרנות פנסיה

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים החל משנת 2014
קרן ותיקה מאוזנת	על פי היתרים ספציפיים שניתנו על ידי הממונה
קרן פנסיה חדשה מקיפה	עד 0.5% מהצבירה + עד 6% מההפקדות
קרן פנסיה חדשה כללית (משלימה)	עד 1.05% מהצבירה + עד 4% מההפקדות
מקבלי קיצבה בקרן פנסיה מקיפה	עד 0.5% מתוך סך הנכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן לכלל מקבלי הקיצבה ³⁸
מקבלי קיצבה בקרן פנסיה כללית	עד 0.6% מתוך סך הנכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן לכלל מקבלי הקיצבה

קופות גמל³⁹

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים החל משנת 2014
קופת גמל אישית לתגמולים ופיצויים, קופת גמל לחיסכון וקופת גמל להשקעה	עד 1.05% מהצבירה + עד 4% מההפקדות
קופת גמל מרכזית	עד 2% מהצבירה (ללא דמי ניהול מההפקדות)
קרנות השתלמות	עד 2% מהצבירה (ללא דמי ניהול מההפקדות)

כן נקבעו הסדרים משלימים נוספים, לרבות כמפורט להלן:

- ביחס למבוטחים ועמיתים שהינם מנותקי קשר – רשאים הגופים המוסדיים לגבות דמי ניהול בשיעור של עד 0.3% מהצבירה, או השיעור שנגבה בפוליסה או בחשבון העמית, לפי העניין, במועד שבו נותק הקשר, לפי הנמוך.⁴⁰
- דמי הניהול השנתיים המינימליים בחשבונות קופת גמל, שאינה קופת ביטוח או קרן פנסיה מקיפה,⁴¹ אליה בוצעו הפקדות שקדמו לשנת המס 2008, לא יפחתו מ- 6 ש"ח לחודש (צמוד למדד), בכל חשבונות העמית.

בפועל, בחלק מהמוצרים גובים הגופים המוסדיים בקבוצה דמי ניהול נמוכים מהתקרות המפורטות לעיל, בהתאם להסכמים פרטניים, וזאת בשל התחרות הקיימת בשוק, ובהתאם להוראות רגולטוריות החלות על מתן ההנחות בדמי הניהול (לפרטים נוספים בדבר התחרות בשוק ראה סעיף 6.3 להלן). הוראות ההסדר התחיקתי מסדירות מתן הנחות, לרבות הוראות בדבר תקופה מינימלית למתן הנחות וכן הוראות לפיהן הנחות למקבלי קיצבה תהיינה למשך כל תקופת תשלום הקיצבה (לרבות ביחס לשארים).

הנחות הניתנות בשיעור דמי הניהול למקבלי קיצבה בקרן הפנסיה, בשילוב ההתחייבות למתן הנחות למשך כל תקופת חיי העמית ושאריו, עלולות להיות בעלות השפעה מהותית על גובה דמי הניהול שתגבה כלל פנסיה וגמל מעמיתים מקבלי קיצבה ומשאריהם ועל הרווחיות. במסגרת חוזר קופת ברירת מחדל נקבע כי דמי הניהול שתגבה חברה מנהלת של קרן שנבחרה כקרן ברירת מחדל ממקבלי קיצבה שיפרשו במהלך תקופת הזכייה (אף אם הצטרפו שלא במסגרת ברירת המחדל), לא יעלו על שיעור של 0.3% לשנה (לעומת שיעור מירבי של 0.5% בהתאם לדיון). ככלל, בשנת הדוח כלל פנסיה וגמל אינה מעניקה הנחות למקבלי קיצבת זקנה.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של הנחות בדמי ניהול למקבלי קיצבה הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור אי הודאות ביחס להשפעתו על החלטות הגופים המוסדיים בקבוצה אשר תלויות בין היתר בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפיצים, המעסיקים והלקוחות.

³⁸ למעט נכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן למי שהיה זכאי לקבל קיצבה או קיצבת נכות לפני ה-1 בינואר 2004.

³⁹ למעט קופות גמל מבטיחות תשואה, שדמי הניהול בהן נקבעים על פי האמור בתקנון.

⁴⁰ ביחס לעמית/מבוטח שאינו עמית/מבוטח שנפטר- רשאי הגוף המוסדי לגבות, באופן רטרואקטיבי, דמי ניהול נוספים, באופן שדמי הניהול שגיבו בגין התקופה שחלה החל משנה ממועד ניתוק הקשר ועד איתור העמית/מבוטח יהיו בשיעור של עד 0.5% מהיתרה הצבורה בחשבון (במקום 0.3%).

⁴¹ ולמעט מוצרים נוספים שנקבעו בתקנות דמי ניהול.

לפרטים בדבר דמי הניהול שגבו חברות הקבוצה במוצרים השונים בשנים 2017 עד 2019 ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל וכן ביאורים 20 ו- 29 לדוחות הכספיים.

(2) הוצאות בקשר עם ניהול השקעות

בנוסף לדמי הניהול, גובים הגופים המוסדיים הוצאות בקשר עם ניהול השקעות, וזאת בכפוף להוראות **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות), התשס"ח-2008** (להלן: "**תקנות ההוצאות הישירות**"), אשר קובעות את סוגי ההוצאות בהן ניתן לחייב את העמיתים ומחילות מגבלה מצטברת כמותית שנתית בשיעור של 0.25% מהנכסים, על סכום ההוצאות שניתן לחייב את העמיתים ביחס לחלק מההוצאות. לפרטים בקשר עם התקנות האמורות ראה סעיף 9.5.5.2 להלן.

סכום ההוצאות הנגבה מהעמיתים מהווה רכיב נוסף בהשפעה על התשואה ללקוח במוצרי החיסכון השונים ומהווה אף רכיב השוואתי נוסף בין הגופים המתחרים, וכפועל יוצא משפיע על התחרות בענף.

בחודש נובמבר 2019 פורסמה טיוטת תקנות, אשר מאריכה את התקופה במסגרתה חלה מגבלת ההוצאות הישירות שניתן לגבות מנכסי הקופות כנגד התחייבויות תלויות תשואה לשנתיים נוספות (עד ליום 31 לדצמבר 2021), על מנת לאפשר לרשות להשלים לעומק את המחקר שהחלה לבצע בנושא יישומה של מגבלת ההוצאות על-ידי הגופים המוסדיים. בחודש ינואר 2020 פרסמה הרשות מכתב ולפיו תוקף תקנות ההוצאות הישירות יעמדו בתוקפן עד שלושה חודשים מיום התכנסות הכנסת ה-23.

אי הארכת תוקף התקנות כאמור או אישורן במתכונת שונה מהמתכונת הקיימת יכול ויגרם להשפעה מהותית, החל מינואר 2020, בכל הנוגע להוראות התקנות שיפקעו.

הערכת החברה בקשר עם השלכות תקנות ההוצאות הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, לאור ההוראות שיקבעו ביחס להארכת תקנות ההוצאות ו/או תכולתן, אם וככל שיפורסמו.

6.1.3. מוצרים חדשים

• כללי:

בשנת הדוח לא שיווקו חברות הקבוצה מוצרים מהותיים חדשים בתחום זה, למעט כמפורט להלן:

• שינויים בפוליסות הביטוח בשנת הדוח:

- בהמשך להוראות חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה" ("חוזר קווים מנחים") (לפרטים ראה סעיף 6.2.1(ו)(1) להלן) ולהתאמת תוכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה במסגרת ביטוחי מנהלים להוראות חוזר קווים מנחים, במהלך שנת הדוח קיבלה החברה אישור למוצר מטריה לקרן פנסיה "כלל מגן פנסית נכות".

שינויים בתקנוני קרנות הפנסיה בשנת הדוח:

(א) קרן פנסיה מקיפה - "כלל פנסיה"

כלל פנסיה וגמל פועלת מעת לעת, בכפוף לאישור הממונה, לתיקון תקנון קרן הפנסיה המקיפה וזאת, בין היתר, נוכח שינויים רגולטורים והצורך בביצוע התאמות תפעוליות.

בשנת הדוח לא נערכו תיקונים בתקנון הקרן המקיפה "כלל פנסיה".

בחודש מאי 2019 החלה כלל פנסיה וגמל לשווק במסגרת קרן הפנסיה המקיפה "כלל פנסיה" מודל דמי ניהול חדש "פנסיה מבטיחה", במסגרתו מובטחים לעמית דמי ניהול ידועים מראש לכל תקופת היותו עמית פעיל בקרן, אשר משתנים בהתאם להתפתחות הצבירה בקרן (ובכפוף לתנאי ההצטרפות).

(ב) קרן פנסיה כללית - "כלל פנסיה משלימה"

כלל פנסיה וגמל פועלת מעת לעת, בכפוף לאישור הממונה, לתיקון תקנון קרן הפנסיה המשלימה זאת, בין היתר, נוכח שינויים רגולטורים והצורך בביצוע התאמות תפעוליות.

בשנת הדוח לא נערכו תיקונים בתקנון הקרן המשלימה "כלל פנסיה משלימה".

בשנת הדוח הוגשה לאישור הממונה בקשה לעדכון התקנון והוספת מסלול השקעה נוסף שייקרא – "מסלול למקבלי קצבה – אג"ח עד 20% מניות".

(ג) קרן פנסיה ותיקה - עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים ("עתודות התיקה")

בחודש יוני 2019 התקבל אישור לעדכון תקנון במסגרתו עודכנו מקדמים בקרן.

שינויים בתקנוני קרנות הפנסיה לאחר שנת הדוח

בחודש פברואר 2020 הוגשו בקשות לעדכון תקנוני קרנות הפנסיה המקיפה והמשלימה בהתאם לחוזר "תיקון הוראות החוזר המאוחד לעניין מדידת התחייבויות – עדכון מערך ההנחות הדמוגרפי בביטוח חיים ועדכון מודל שיפורי תמורת לחברות ביטוח ולקרנות פנסיה" (ראה סעיף 6.2.2(ד) (להלן) ולחוזר "מקבלי קצבאות שיצאו מהארץ לתקופה ממושכת", במסגרתן עודכנו הנחות ברירת המחדל שעל בסיסן נדרשת החברה לחשב את המאזן האקטוארי והמקדמים של קרנות הפנסיה וכן התווסף סעיף לעניין חובת הודעה של מקבלי קצבה היוצא מהארץ לתקופה ממושכת והמצאת אישור חיים.

שינויים בתקנוני קופות הגמל בשנת הדוח:

בחודש מרס 2019, אושרו תיקונים לתקנון קופת הגמל "כלל תמר" ולתקנון קרן ההשתלמות "כלל השתלמות" במסגרתם התווסף מסלול השקעה מתמחה משולב "אג"ח עד 15% מניות" לכל אחד מהתקנונים.

6.1.4. השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע

נושא הביטחון הסוציאלי בישראל מורכב מרובד חובה המנוהל בידי המדינה והחל משנת 2008 גם מרובד חובה נוסף המנוהל באמצעות גופים מוסדיים, במסגרת זו פנסיית חובה,⁴² המתייחס לכלל השכירים במשק ומחייב מעסיקים להפקיד עבור עובדיהם כספים בגין מרכיבי תגמולים ופיצויים, בשיעורים הקבועים בצו פנסיית חובה, וזאת במסגרת הסדר פנסיה מקיפה, אשר נקבע כהסדר ברירת המחדל, או במסגרת קופת ביטוח לקיצבה הכוללת כיסויים למקרה מוות ונכות.

החל משכר חודש ינואר 2017, עומדים שיעורי ההפקדות המינימליות לכלל העובדים והמעסיקים במשק על 6% לרכיב תגמולי העובד, 6.5% לרכיב תגמולי המעסיק ו- 6% לרכיב הפיצויים. כן נקבע כי תשלום המעסיק כאמור יכלול רכישת כיסוי אובדן כושר עבודה לעובד, אולם בכל מקרה הפרשות המעסיק לחלק התגמולים לא יפחתו מ- 5% מהשכר הקובע, וסך עלויות המעסיק בגין חלק התגמולים וכיסוי אובדן כושר עבודה לא יעלו על 7.5% מהשכר הקובע, שיהיה השכר בגינו יבוצעו הפקדות בהתאם להסכם העובד, ולא פחות מהשכר המבוטח לפי צו ההרחבה לפנסיית חובה. כן נקבע בצו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות כי שיעור ההפקדות של המעסיק יהיה אחיד לכל המוצרים הפנסיוניים.

החל משנת 2017, חלה חובה גם על עצמאים לשלם תשלומים לקופת גמל לקיצבה, בשיעורים שנקבעו (4.45% עד מחצית השכר הממוצע במשק ו- 12.55% על הכנסה העולה על מחצית השכר הממוצע במשק ולא מעבר לשכר הממוצע במשק), בהתאם לגובה הכנסתם (להלן: "חוק פנסיית חובה לעצמאים"). כן כולל חוק פנסיית חובה לעצמאים הוראות שעניינן מתן אפשרות למשיכת חלק מהסכום הצבור לזכות העצמאי, בעת היותו מובטל, בהתאם לתנאים ומועדים שנקבעו בתקנות.

⁴² צו אשר הרחיב את ההסכם הקיבוצי הכללי (הסכם מסגרת) לביטוח פנסיוני מקיף במשק.

בשנת הדוח, חוק פנסיית חובה לעצמאיים לא הביא לשינוי מהותי בהפקדות לקרנות הפנסיה, המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל.

בנוסף, קיימות הפקדות לרובד רשות, הנובעות מהפקדות עובד ומעסיק שהינן בגדר הסדר מיטיב וכן מהפקדות של עמיתים עצמאיים מעבר לחובה בחוק. רובד הרשות האמור, כולל הפקדות בשיעור או בסכום העולים על המתחייב בדיון וכן הפקדות לאפיקי חיסכון שחלקם אינם נהנים מהטבות מס או נהנים מהטבות מס מופחתות.

6.1.4.1

ענף ביטוח חיים

מגמות בביקוש ובהיצע: בשנת הדוח, הייתה הפנסיה למוצר הפנסיוני העיקרי ששווק על ידי הגופים המוסדיים לכלל הציבור, וזאת בהמשך למגמה הנמשכת בשנים האחרונות, של עידוד רגולטורי של הפקדות למוצרי הפנסיה, כדוגמת גיבוי חלקי של אגרות חוב מיועדות להבטחת התשואה עד לשיעור של 30%,⁴³ קביעת הפנסיה כמוצר ברירת מחדל במסגרת צו פנסיית חובה ושינויים רגולטוריים נוספים, לרבות ביטול מקדמי הקיצבה המובטחים בביטוח, למעט ללקוחות בני 60 ומעלה, וכן אי מתן אישור לתעריפים למכירת כיסויי ריסק במסגרת פוליסות ביטוח המנהלים (ראה סעיף 6.1.4.1 להלן).

בשנת הדוח חל קיטון משמעותי בהיקף ההצטרפות למוצרי ביטוח חיים משולבי חיסכון בהשוואה לשנה קודמת. בנוסף, בשנת הדוח חל גידול במכירות של מוצרי הריסק, בעיקר ביחס למוצרי ריסק שנמכרים אגב חיסכון פנסיוני.

• **היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, הנכסים בענף ביטוח חיים בשוק הביטוח הישראלי ליום 31 בדצמבר 2019 הסתכמו בכ- 447.1 מיליארדי ש"ח, מתוכם 371.1 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש (הפוליסות תלויות התשואה), לעומת כ- 387.4 מיליארדי ש"ח ליום 31 בדצמבר 2018, מתוכם 315.1 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש, דהיינו גידול של כ- 15.4% בסך הנכסים וגידול של כ- 17.8% בנכסי הפוליסות תלויות התשואה.

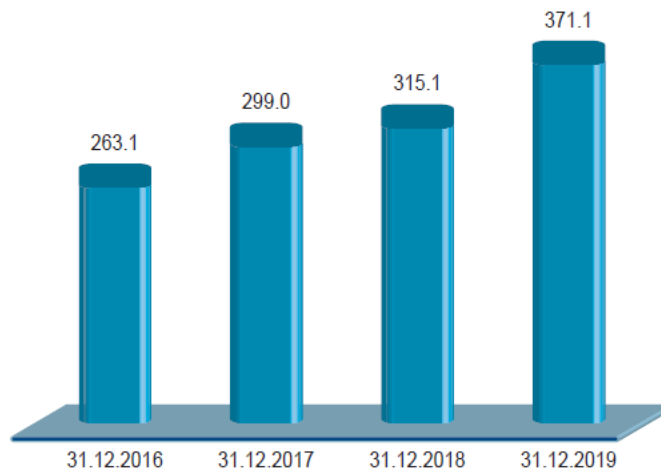
נכון ליום 31 בדצמבר 2019, הנכסים בתיק ביטוח חיים המנוהלים על ידי החברה הסתכמו בכ- 91.1 מיליארדי ש"ח, מתוכם כ- 72.2 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש (הפוליסות תלויות התשואה), לעומת כ- 79.9 מיליארדי ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2018, מתוכם כ- 61.7 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש. דהיינו גידול של כ- 14.0% בסך הנכסים וגידול של כ- 16.9% בנכסי תיק ביטוח חיים החדש.

הגידול בנכסים בתיק ביטוח החיים החדש, הינו פועל יוצא, בין היתר, של תשואות על הנכסים המנוהלים ושל הפקדות מבוטחים לפוליסות ששווקו בעיקר לפני שנת הדוח.

נכון ליום 31 בדצמבר 2019 הנכסים בתיק ביטוח חיים המנוהלים על ידי החברה היוו כ- 18.4% מסך הנכסים בשוק ביטוח החיים, בהשוואה לכ- 18.9% נכון ליום 31 בדצמבר 2018.

⁴³ לפרטים בדבר תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ו-2016 בקשר עם היקף הקצאת אגרות החוב המיועדות לעמיתים קרנות הפנסיה בגילאים שונים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

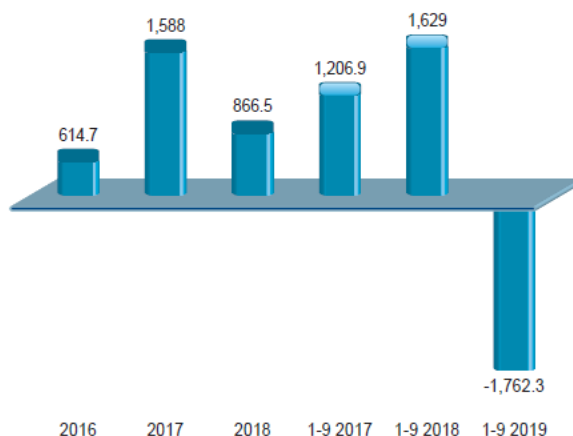
התפתחות הנכסים בשוק בתיק ביטוח חיים החדש
(הפוליסות המשתתפות ברווחים משנת 1991)
בשנים 2016-2019
במיליארדי ש"ח



- **רווחיות:** בהתאם לפרסומי הממונה, סך ההפסד הכולל לפני מס מעסקי ביטוח חיים בשוק ביטוחי החיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת הדוח הסתכם בכ- 1,762.3 מיליוני ש"ח לעומת רווח של כ- 1,629.0 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

ההפסד בביטוח חיים נובע בעיקר מהגדלת עתודות בתשעת החודשים הראשונים בשל סביבת הריבית הנמוכה. הרווחיות בביטוח חיים מבוססת בין היתר על התוצאה המצרפית של המרכיבים הבאים לאורך חיי הפוליסה: המרווח הפיננסי בתיק ביטוח חיים מבטיח תשואה, דמי הניהול הנגבים מהצבירה ו/או מרווחי השקעה ו/או מההפקדות בפוליסות תלויות תשואה, הפער בין הפרמיה הנגבית לכיסוי סיכונים ביטוחיים והוצאות לבין עלותם בפועל, קנסות פידיון, אורך חיי הפוליסה, רווחי השקעה, שינויים בעקום הריבית חסרת הסיכון, עמלות והוצאות אחרות.

סך הרווח הכולל לפני מס בביטוח חיים ברמת השוק
בשנים 2016 עד ספטמבר 2019
במיליוני ש"ח



התוצאות המצטברות של חברות הביטוח בשוק הביטוח הישראלי בענף ביטוח חיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 הושפעו בעיקר מהשפעת סביבת הריבית הנמוכה על ההתחייבויות למבוטחים בחלק מפוליסות ביטוח חיים והשלכות חוזר לוחות תמותה (ראה סעיף 6.2.2(ד) לעיל). סך דמי הניהול אשר ניגבו בשוק בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 צמחו בשל עלייה בשיעור דמי הניהול המשתנים שנגבו על ידי חברות הביטוח ביחס לתקופה המקבילה

(וזאת בשל תשואות עודפות לעומת התקופה המקבילה), ואלו הסתכמו בכ- 3,190 מיליוני ש"ח בהשוואה לסך של כ- 2,368 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

לפרטים נוספים בדבר רווחיות ענף ביטוח חיים ברבעון הרביעי של שנת 2019, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.1.

שוק ביטוחי החיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת הדוח, אופיין בעלייה מסוימת בשיעור הפידיונות. לפרטים בדבר שיעור הפדיונות של פוליסות ביטוח החיים בקבוצה בשנת הדוח ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.1.

התחייבויות בגין קיצבאות המשולמות לכל החיים בגין פוליסות בתוקף, שטרם נמשכו בגין קיצבאות, מחושבות, בין היתר, בהתאם לתוחלת החיים הצפויה ובהתאם להסתברות למשיכת הקיצבה בפוליסות תקפות. בשנים האחרונות, זיהתה החברה עליה בשיעור המימוש של קבלת קיצבאות, על פני משיכת כספי החיסכון בסכום הוני, וזאת בנוסף ובמקביל לעליה בתוחלת החיים. החברה מעדכנת את ההתחייבויות בגין מקבלי הקיצבאות מעת לעת. לשינויים הנובעים מעדיכון ההנחות הדמוגרפיות עקב חוזר לוחות תמותה והשלכות החוזר וכן לשיפורים במודל ראה סעיף 6.2.2(ד) להלן וכן ביאורים 37(ה)(ה)(ד)(2) ו-3(3) לדוחות הכספיים.

בחודש פברואר 2019 אושרו על ידי רשות שוק ההון תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (הריסק) של חברות הביטוח בישראל, במסגרתם נכללה הפחתה של עשרות אחוזים בתעריפים המאושרים למוצרי הריסק שנמכרים ממועד זה ואילך (לעיל ולהלן: "אישור תעריפי הריסק"). במסגרת אישור תעריפי הריסק קבעה הרשות כי על חברות הביטוח ליישם מנגנון החזר עמלות על ביטולי פוליסות ריסק, כך שביטולן של הפוליסות בשנים הראשונות שלאחר רכישתן יוביל להחזר מדורג של עמלות מכירה חד פעמיות (עמלות היקף) שתשלומנה על ידי חברות הביטוח לסוכנים בגין. מנגנון זה יכול ויביא להגברה בשימור תיק ביטוחי הריסק. התעריפים אושרו לתקופה של שנתיים שבסיומן תבחן הרשות את השלכות ההוראות החדשות על התחרות בשוק, ואת הצורך בעדכון נוסף של התעריפים.

לאור תעריפי המכירה של מוצרי הריסק (לאחר הנחות) וההוצאות המשולמות בגין מכירת מוצרי הריסק, כפי שנהוגים בשוק לאחר אישור התעריפים החדשים כאמור, תנאי התחרות בשוק (שהתגברו בשנת הדוח) והבדלים בתעריפים לגילאים השונים, פחתה רווחיות החברה במכירת מוצרי הריסק. לאור העובדה כי השינוי מצוי בראשית יישומו, החברה אינה יודעת להעריך, בשלב זה, את מלוא ההשלכות של שינוי התעריפים כאמור על מכירת מוצרי הריסק, לרבות על היקף המכירות, התעריפים בהם ימכרו בפועל (לאחר הנחות) והעמלות שתשלומנה בגינם.

במסגרת אישור תעריפי הריסק, ונכון למועד פרסום הדוח, לא אושרו לחברה (ולמיטב ידיעתה אף לא לחברות אחרות), תעריפים למכירת כיסויי ריסק במסגרת פוליסות ביטוח המנהלים. עקב האמור, הפסיקו חברות הביטוח את שיווקם של כיסויי הריסק במסגרת ביטוחי המנהלים. היעדר תעריפים מאושרים למכירת כיסויי ריסק במסגרת ביטוחי המנהלים הביא להפחתה משמעותית במכירות ביטוחי המנהלים, וכנגזרת הביא גם לירידה במכירות כיסויי אובדן כושר עבודה שנמכר אגב ביטוחי המנהלים, והביא לגידול מסוים במכירתם של מוצרים פנסיוניים אחרים, בעיקר מוצרי הפנסיה, לרבות קרנות הפנסיה המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, אם כי בהיקף שאינו עולה כדי הירידה בהיקף המכירות של מוצרי ביטוח המנהלים של החברה, וזאת בין היתר, נוכח ריבוי המתחרים בשוק הפנסיה. למועד זה החברה אינה יודעת אם ומתי יאושרו תעריפים למכירת כיסויי ריסק במסגרת פוליסות ביטוח המנהלים, ובהתאם אינה יודעת להעריך את ההשלכות האמור על השוק הפנסיוני בכללותו.

הערכות החברה בקשר עם השלכות אישור תעריפי הריסק והפסקת מכירות הריסק במסגרת ביטוחי מנהלים, הינן מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת נוכח העובדה כי השינוי ביחס לתעריפי הריסק מצוי בראשית יישומו; החברה אינה יכולה להעריך אם ומתי יאושר המשך מכירת ביטוחי ריסק במסגרת ביטוחי מנהלים ובאילו תנאים; תנאי התחרות בשוק; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים והגופים המפיצים; וכן טעמי הלקוחות.

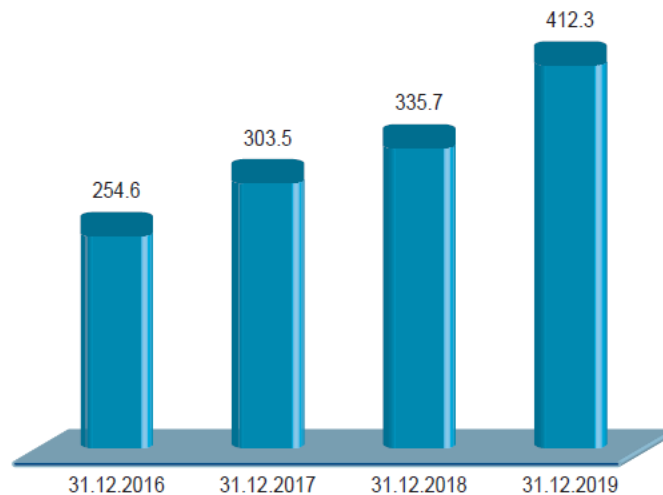
למידע כספי של החברה בענף ביטוח חיים ראה גם ביאור 20 לדוחות הכספיים.

- **לקוחות:** בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.1 להלן.

6.1.4.2. ענף קרנות פנסיה

- מגמות בביקוש ובהיצע:** לאורך השנים עודדה המדינה את החיסכון הפנסיוני באפיק הקיצבתי, בין היתר, באמצעות גיבוי חלק מהשקעות קרנות הפנסיה באגרות חוב מיועדות; צו פנסיית חובה, במסגרתו נקבע כי ברירת המחדל, כל עוד לא בחר המבוטח אחרת היא הצטרפות לקרן הפנסיה; הגבלת האפשרות של מבטחים למכור תוכניות ביטוח חיים חדשות הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים; הקמת קרנות ברירת מחדל (לפרטים ראה סעיף 6.1.1.2); זקיפת תשואות אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה בקרנות הפנסיה (לפרטים ראה סעיף 6.1.1.2); ואי מתן אישור לתעריפים למוצרי הריסק במסגרת ביטוח מנהלים (לפרטים ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל). כל אלו יוצרים נטיה אצל לקוחות, במהלך השנים האחרונות, למוצר הקיצבתי הנרכש במסגרת קרן הפנסיה, על אף יתרונות מסויימים שקיימים למוצרי הביטוח על פני הפנסיה. בשנת הדוח המשיכה והתגברה המגמה של העדפת מוצרי הפנסיה על פני מוצרי הביטוח והגמל ומוצרי הפנסיה המשיכו להיות המוצר הפנסיוני המוביל המשווק בשוק. כתוצאה, בשנת הדוח ניכר גידול בהיקף ההצטרפות למוצרי הפנסיה.
- היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, הסתכם היקף הנכסים הצבורים בקרנות הפנסיה החדשות והכלליות בשוק הפנסיה ביום 31 בדצמבר 2019 בכ- 412.3 מיליארדי ש"ח, בהשוואה לכ- 335.7 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה; דהיינו גידול של כ- 22.8%. הגידול בהיקף הנכסים הצבורים נבע בעיקר מהתשואות על הנכסים המנוהלים. חלקן של קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות בקבוצה מסך שוק קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות, נכון ליום 31 בדצמבר 2019, היה כ- 16.1% לעומת 16.7% בתקופה המקבילה. הצבירה נטו בשוק קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות בגין הפקדות במהלך שנת הדוח הסתכמה בכ- 36.8 מיליארדי ש"ח לעומת 31.8 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה.

התפתחות הנכסים בשוק קרנות הפנסיה החדשות והכלליות בשנים 2019-2016 במיליארדי ש"ח



- רווחיות:** הרווחיות בקרנות הפנסיה מבוססת, בין היתר, על הפער שבין דמי הניהול שהחברות המנהלות גובות לבין שיעור ההוצאות בפועל. דמי הניהול וההוצאות מושפעים מכמות העמיתים, היקף הנכסים הצבורים, סכומי ההפקדות ומושפעים אף מהתשואות בשוק ההון.

התחרות הערה בשוק הפנסיה, שגדלה בעקבות הרגולציה, מתבטאת בהנחות בדמי ניהול לעמיתים. הקמת קרנות ברירת מחדל נבחרות גרמה וממשיכה לגרום להפחתת שיעור דמי הניהול הממוצעים של מצטרפים חדשים ועמיתים קיימים. ביטול ההסדרים לרבים בחודש מרס 2019 העצים מגמה זו. לפרטים בדבר הוראות בקשר עם הגברת התחרות בשוק החיסכון הפנסיוני והשלכותיה ראה סעיף 6.2.1 להלן. לפרטים בדבר היקף הנכסים, הצבירה ודמי הניהול הממוצעים, ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל.

למידע כספי של החברה בענף קרנות פנסיה ראה ב'אור 20 לדוחות הכספיים.

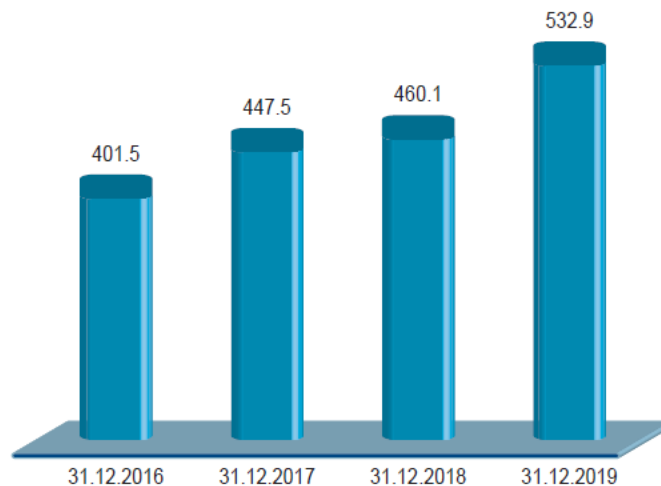
התיקונים בחוק קופות גמל בדבר נידוד אגב הצטרפות, וחוזר קופת ברירת מחדל (ראה סעיפים 6.2.1(ב) ו- 6.2.1(א) (להלן), הובילו להפחתה משמעותית ברווחיות ענף הפנסיה, לרבות כלל פנסיה וגמל.

- **לקוחות:** בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.3 להלן.
- בענף קרנות הפנסיה הוותיקות לא חל שינוי בביקוש וההיצע לאור העובדה שמדובר בקרנות סגורות להצטרפות עמיתים חדשים.

6.1.4.3 ענף קופות גמל

- **מגמות בביקוש ובהיצע:** הביקוש למוצרי הגמל, שהינם בעיקרם מוצרי חיסכון בלבד, התמקד ביחס למוצר קופת הגמל בעיקר בנייד צבירות קיימות בין הגופים המוסדיים השונים ובקבלת הפקדות חד פעמיות אגב פרישה או מוות של עמית (אגב תיקון 190⁴⁴), ביחס לקרנות ההשתלמות – בהפקדות חדשות וכן בנייד צבירות קיימות בין הגופים המוסדיים השונים, וביחס לקופות גמל להשקעה – בהפקדות חדשות בלבד; זאת תוך תחרות על דמי ניהול והתשואות.
 - **היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, סך כל הנכסים בקופות הגמל בשוק קופות הגמל הסתכם ביום 31 בדצמבר 2019 בכ- 532.9 מיליארדי ש"ח, בהשוואה לכ- 460.1 מיליארדי ש"ח ליום 31 בדצמבר 2018, גידול של כ-15.8%. גידול זה נובע בעיקר מהתשואות על הנכסים המנוהלים וכן מצבירה חיובית נטו של כ- 20.9 מיליארדי ש"ח אשר הביאו (בניכוי גביית דמי ניהול) לגידול של כ- 73 מיליארדי ש"ח בנכסי קופות הגמל בשוק.
- נכון ליום 31 בדצמבר 2019 היקף נכסי קופות הגמל המנוהלים בקבוצה מהווים כ- 7.0% מסך הנכסים בשוק קופות הגמל בהשוואה לכ- 7.2% נכון ליום 31 בדצמבר 2018.

התפתחות הנכסים בשוק קופות הגמל
בשנים 2016-2019
במיליארדי ש"ח



- בשנת הדוח נמשכה המגמה של מעבר עמיתים וצבירות בין קופות הגמל. להערכת הקבוצה, מגמה זו נובעת מתחרות בין הקופות על תשואות, מתחרות על דמי ניהול, ומהגברת השקיפות בענף.

⁴⁴ תיקון לפקודת מס הכנסה והוראת שעה ("תיקון 190") במסגרתו הורחבו, בין היתר, הטבות המס הניתנות בעת משיכת כספים באפיק החיסכון לקצבה ונקבעו הוראות בקשר עם זכאות עמיתים לכספי פיצויים וכן זכאות מוטבים לכספי נפטר.

למידע כספי של החברה בענף קופות גמל ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל.

- **רווחיות:** הרווחיות בקופות הגמל מבוססת, בין היתר, על הפער שבין דמי הניהול שהחברות המנהלות גובות לבין שיעור ההוצאות בפועל. דמי הניהול מושפעים מהתחרות בשוק, מהיקף הנכסים הצבורים והתשואות בנכסים המנוהלים, כמו גם משינויים רגולטוריים. בשנת הדוח חלה המשך ירידה בדמי הניהול, בעיקר בקרנות ההשתלמות.
- **לקוחות:** בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.4 להלן.

6.1.5. שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמהיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים

פוליסות ביטוח חיים, קרנות פנסיה וקופות גמל הינם מוצרים תחליפיים זה לזה, לאור היותם מוצרי חיסכון ארוך טווח, המזכים בהטבות מס, ואשר ניתן לשלב בהם כיסויים ביטוחיים. בעקבות שינויים רגולטוריים שחלו בשנים האחרונות, גברה האחידות בין המוצרים השונים, המתבטאת בין היתר, במבנה דמי הניהול, ביכולת למכור כיסויים ביטוחיים לעמיתים ובהיעדר מקדמי קיצבה מובטחים. להערכת הקבוצה, מוצר הפנסיה ימשיך להיות המוצר המוביל בשוק בין היתר, לאור צו פנסיית חובה, חוק פנסיית חובה לעצמאים (לפרטים ראה סעיף 6.1.4 להלן), ההוראות בקשר עם קרנות ברירת מחדל (לפרטים ראה סעיף 6.2.1(א) להלן), קיומן של אג"ח מיועדות (לפרטים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל) והיעדר אישור תעריפים למוצרי הריסק במסגרת מוצרי ביטוח המנהלים (לפרטים ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל). השפעתם של שינויים רגולטוריים שונים שיישומם נמצא בראשיתו, טעמי הלקוחות והגורמים המפיצים, יכול שיביאו לחיזוק מוצרים תחליפיים או חלק מהם.

בשנת הדוח הקבוצה הינה הקבוצה הרביעית בגודלה בשוק הפנסיוני ובעלת יתרון יחסי מסוים, לאור העובדה שהיא משווקת את כל מגוון המוצרים בתחום.

6.1.5.1 ענף ביטוח חיים –

בהתאם לפרסומי הממונה, בשנת הדוח היתה הקבוצה השניה בגודלה בענף ביטוח החיים, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. לא ידוע לחברה על שינויים מהותיים צפויים בחלקה הכולל בענף ביטוח חיים, והדבר תלוי, בין היתר, בהתנהגות הגופים המוסדיים המתחרים, בטעמי המבטחים והעמיתים ובהתנהגות הגורמים המפיצים ובהשפעות שינויים רגולטוריים בתחום החיסכון הפנסיוני ביחס לנכסים המנוהלים ולמכירות חדשות ובהיתכנות המשך מכירות עתידי של ביטוחי ריסק במסגרת ביטוחי מנהלים.

לעובדה שלפוליסות הביטוח הקיצבתיות, שנמכרו בעבר והכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, יש יתרון יחסי על פני קרנות הפנסיה עבור הלקוחות וזאת ביחס לתקופה שלאחר גיל הפרישה, מאחר שאין כפופות להוראות תקנוניות ואין בהן מנגנון איזון אקטוארי ומנגד לשינויים בהקצאת אג"ח מיועדות למקבלי קיצבה או לעמיתים בגילאים הסמוכים לפרישה בקרנות הפנסיה, תיתכן השפעה על חלקו של ענף הביטוח בשוק החיסכון הפנסיוני.

היעדר תעריפים מאושרים לביטוחים למקרה מוות (ריסקים) במסגרת ביטוחי המנהלים (לפרטים ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל), הביא לגידול בהעדפה לרכישת מוצר הפנסיה, על חשבון מוצרי הביטוח ואולם החברה אינה יכולה להעריך את ההשפעה ארוכת הטווח של האמור והיא תלויה, בין היתר, בתקופת הפסקת המכירה, בהתנהגות המתחרים ובטעמי הלקוחות ובגורמים המפיצים.

השפעת היעדר תעריפים מאושרים למכירת ריסקים במסגרת ביטוחי המנהלים כאמור, יכול שתתעצם נוכח ההשפעה המשולבת עם קביעת מנגנון היקף הכיסוי הביטוחי (ריסק ואובדן כושר עבודה) אשר ניתן למכור למבוטח, בשל מגבלת עלות כיסוי ביטוחי ביחס לתגמולים המופקדים עבורו, אשר נכנס לתוקף בחודש נובמבר 2019 (ראה סעיף 6.2.1(ו)(1) להלן) ועם ההוראות בקשר עם חובת הנמקה (ראה סעיף 9.8.1.1(א) להלן).

מכירת מוצרי ביטוח חיים יכול שתושפע אם וככל שטיטוט חוזר תאונות אישיות תפורסם כנוסח מחייב. החברה בוחנת את הוראות טיטוט חוזר תאונות אישיות, הכוללת הוראה לפיה כיסויי מוות מתאונה ונכות מתאונה ישווקו בהתאם להוראות חוזר תאונות אישיות. לפרטים נוספים בדבר טיטוט חוזר תאונות אישיות ראה סעיף 8.1.2.1(ג) להלן.

ההוראות האמורות לעיל, בעניין היעדר תעריפים מאושרים לביטוחים למקרה מוות במסגרת ביטוחי מנהלים יכול ויביאו לצמצום מהותי במגוון המוצרים הנמכרים בשוק בתחום ביטוח חיים. טיוטת חוזר תאונות אישיות, אם וככל שתאושר, יכול ותעצים מגמה זו.

6.1.5.2. ענף קרנות הפנסיה –

בשנת הדוח, היתה הקבוצה הרביעית בגודלה בענף קרנות הפנסיה, בהתאם להיקף נכסים מנהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. להערכת החברה, בשנים הבאות ימשיכו מוצרי הפנסיה להיות מוצרים מובילים בשוק החיסכון הפנסיוני. החברה מעריכה כי חלקה של כלל פנסיה וגמל בענף הפנסיה יושפע, בין היתר, משיעור דמי הניהול שיגבו, מהתשואות, מהשירות, מהתחרות בין הגופים המוסדיים, מהתנהגות הגורמים המפצים, מטעמי המבוטחים והעמיתים וכן מהוראות הרגולציה הרלבנטיות.

כאמור, חלקה של החברה בענף הפנסיה מושפע וצפוי להיות מושפע באופן ניכר מקרנות ברירת מחדל וזאת לאור שיעור דמי הניהול הנגבים במסגרתן (לרבות דמי הניהול הניגבים ממקבלי קיצבת זקנה) והשפעתם הישירה והעקיפה על התחרות בשוק, לפרטים ראה סעיף 6.2.1(א) להלן, נוכח היתרון התפעולי שקיים לקרנות אלה ביחס לצירוף עמיתים חדשים, לפיו לא נדרש מילוי טופס לצורך הצטרפות אליהן; ממעבר כספים מחשבונות לא פעילים לחשבונות פעילים בקרנות הפנסיה, במסגרת נידוד אגב הצטרפות (לפרטים ראה סעיף 6.2.1(ב) להלן); מהסיום בשנת הדוח של אחרוני ההסדרים לרבים (אשר הביא להפחתת המכירות של עסק חדש); מההוראות שפורסמו בעניין הבהרה לגבי הליך שיווק פנסיוני, שעניינה אי תשלום עמלה לבעל הרישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני, כמפורט בסעיף 9.8.1.1 להלן; וכן מהשפעת שינויים בהקצאות של אג"ח מיועדות על קבוצות הגיל, בין קרנות הפנסיה השונות. לפרטים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל. להערכת החברה, נוכח שינויים רגולטורים מהשנים האחרונות, אשר השפעותיהם התעצמו בשנת הדוח, ונוכח התחרות העזה בתחום, שבאה לידי ביטוי בין היתר בתחרות על דמי ניהול ותשואות, המשפיעים על היקפי השימור והמכירות החדשות של המוצרים הפנסיוניים השונים וכן נוכח הסיום בחודש מרס 2019 של הסדרים לרבים עם מעסיקים והיתרונות המוקנים לקרנות ברירת מחדל, קיימת אי ודאות, בין היתר ביחס לנתח השוק העתידי של קרנות ברירת המחדל הנבחרות, אשר צפוי שתשפיע גם על חלקה של החברה בשוק בייחוד ביחס לקרנות הפנסיה ועל שיעור דמי הניהול שיגבו על ידה.

המשך היעדר תעריפים מאושרים למכירת כיסויי ריסק במסגרת פוליסות מנהלים, כמפורט לעיל, יכול וימשיך להביא לגידול מוצרי הפנסיה, אם כי החברה אינה יכולה להעריך את מידת ההשלכות כאמור.

כמו כן, המשך התגברות בבקשות נידוד של עמיתים לקרנות פנסיה סמוך למועד פרישתם יכול להיות גם הוא בעל השלכה מהותית לתוצאות העסקיות של החברה. בשנת הדוח ניכרה התגברות מסויימת בבקשות נידוד של עמיתים סמוך למועד פרישתם, ולהערכת החברה מדובר במגמה שיכול ותתגבר בשנים הבאות.

6.1.5.3. ענף הגמל –

בשנת הדוח הייתה הקבוצה השישית בגודלה בענף קופות הגמל, בהתאם להיקף נכסים מנהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. חלקה של החברה בענף קופות הגמל מושפע, בין היתר, מהתחרות בין הגופים המוסדיים ובתי ההשקעות, אשר מושפעת מתשואות קופות הגמל, מגובה דמי הניהול, ומהשירות שניתן לעמיתים.

קרנות ההשתלמות שונות מיתר מוצרי החיסכון הפנסיוני כיוון שהן מקנות אפשרות לחיסכון לטווח בינוני, המזכה בהטבות מס. חלקה של החברה בענף קרנות ההשתלמות מושפע, בין היתר, מהתחרות בין הגופים המוסדיים, אשר מושפעת מתשואות קרנות ההשתלמות, מגוון מסלולי ההשקעה, דמי הניהול, ומהשירות שניתן לעמיתים.

קופות גמל להשקעה מהוות הזדמנות לגידול בצבירת הכספים בגמל. עם זאת, בשנת הדוח, הפקדות לקופות גמל להשקעה בקופת הגמל להשקעה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל היו בהיקפים שאינם מהותיים (בדומה להפקדות אצל מרבית המתחרים בשוק).

חלקה של החברה בענף קופות הגמל, צפוי שיושפע ביחס לקרנות ההשתלמות וקופות גמל לקיצבה, אף מהוראות חוזר קופת ברירת מחדל. בהקשר זה יצוין כי החל מחודש מרס 2019, צירוף עמיתים נוספים לקרנות ההשתלמות יכול שיתבצע בדרך של הצטרפות העמית באמצעות חתימה על טופס הצטרפות או בדרך של זכיית הגוף המוסדי במכרז מעסיק לבחירת קרן השתלמות ברירת מחדל. דמי הניהול הממוצעים לצירוף עמיתים חדשים לקרנות השתלמות ולשימור עמיתים נמוכים משמעותית מדמי הניהול הממוצעים הנגבים בקרן נכון לתקופת הדוח. לפרטים ראה סעיף 6.2.1(א) להלן.

המידע בכל הקשור לשינויים עתידיים בחלקה של החברה בשווקים, במוצרים הפנסיונים השונים, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת נוכח השינויים הרגולטוריים הרבים שמצויים בראשית יישומם ו/או שטרם יושמו; שינויים רגולטורים עתידיים, ככל שיהיו ואשר יכול ויהיה בהם להשפיע על חלקה של החברה בשווקים השונים; התחרות בשוק; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים והגופים המפיצים; וכן טעמי הלקוחות.

6.2. מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות

הפעילות בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מבטחים, על קרנות פנסיה ועל קופות גמל הפועלות בתחום - לרבות חוק הביטוח, חוק קופות גמל, חוק הייעוץ הפנסיוני ותקנות מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964 - וכן בכפוף ובהתאם להוראות הממונה, כפי שהן מתפרסמות מעת לעת. קופות גמל וקרנות פנסיה מנוהלות על ידי חברות מנהלות, קופות ביטוח מנוהלות על ידי חברות ביטוח.

הפעילות בתחום זה טעונה רישוי מאת הממונה, בהתאם לחוק הביטוח ולחוק קופות גמל, ומפוקחת על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון. חברה מנהלת של קופת גמל המנהלת קרן פנסיה נדרשת לקבל רישיון מבטח, שמהווה גם רישיון חברה מנהלת לכל קופות הגמל שבניהולה. חברה מנהלת שניתן לה רישיון מבטח כאמור, רשאית כיום לנהל את כל סוגי קופות הגמל, למעט קופות ביטוח. חברה מנהלת אחת יכולה לנהל גם קרן פנסיה חדשה מקיפה אחת (הזכאית לאג"ח מיועדות), קרן פנסיה חדשה כללית (שאינה זכאית לאג"ח מיועדות) וכן קרן פנסיה ותיקה וקופות גמל.

חברה מנהלת רשאית לעסוק גם בעיסוק אחר הנוגע למוצר פנסיוני שאישר הממונה ובכפוף לתנאים שאישר ובלבד שהעיסוק מוסדר לפי הוראות חוק קופות גמל, חוק הביטוח או חוק הייעוץ הפנסיוני. בנוסף, כל קופת גמל המנוהלת על ידי חברה מנהלת מחויבת באישור לניהול קופת גמל המתחדש מדי שנה.

במסגרת חוק הביטוח נקבע כי לא ינתן לאדם היתר לשליטה במבטח, אם לאחר מתן ההיתר תהיה לאותו אדם החזקה העולה על שיעור של 15% מסך נכסי החיסכון ארוך הטווח, כהגדרתם בחוק הביטוח. חוק הביטוח מתיר החזקה מהותית בתחום החיסכון לטווח ארוך, אם מקורה של החזקה מהותית זו בשינויים הנובעים מהפעילות השוטפת. לפי מיטב ידיעת החברה, בהתאם לשקלול המידע המתפרסם באתר הממונה, היקף ההחזקות של החברה בתחום החיסכון לטווח ארוך נכון ליום 31 בדצמבר 2019, הוא כ - 13.4%.

תחום הפעילות מאופיין בהסדרה רגולטורית משמעותית, ענפה ותכופה, הן ביחס למוצרים שנמכרו בעבר ועדיין בתוקף היום והן ביחס למוצרים שימכרו בעתיד, שמטרתה בין היתר, הגברת השקיפות, התחרות ושכלול השוק.

להלן יפורטו שינויים מהותיים שחלו בהוראות הרגולטוריות בתחום הפעילות בשנים האחרונות:

6.2.1. הגברת התחרות בשוק החיסכון הפנסיוני

במהלך השנים האחרונות פורסמו הוראות ותקנות אשר הביאו להגברה של שכלול השוק, של התחרות והשקיפות, בין היתר, במטרה לאפשר לחוסכים הפנסיוניים להתאים טוב יותר את המוצרים לצרכיהם ולפשט את תהליך קבלת החלטותיהם. להלן פירוט הוראות עיקריות, כדלקמן:

א. קופות ברירת מחדל

במסגרת חוקר בעניין "הוראות לעניין בחירת קופת גמל" (להלן: "חוקר קופת ברירת מחדל"), נבחרו קרנות פנסיה שיהוו קרנות ברירת מחדל אליהן יצורפו עמיתים שלא מילאו טופס הצטרפות לקופת גמל ואשר מעסיקם לא יבחר קופת ברירת מחדל בהליך תחרותי שיערך על ידו. בהמשך לכך, בחודש אוקטובר 2018 נבחרו ארבע קרנות פנסיה מתחרות לשמש קרנות ברירת מחדל נבחרות לתקופה של שלוש שנים, החל מחודש נובמבר 2018. דמי הניהול שיגבו על ידי קרנות ברירת המחדל הם בשיעור של 1.49% מההפקדות ו- 0.1% מהצבירה בשתי קרנות, בשיעור של 2.49% מההפקדות ו- 0.05% מהצבירה בקרן אחת ובשיעור של 1.68% מההפקדות ו- 0.0905% מהצבירה בקרן הרביעית.

בנוסף, דמי הניהול שתגבה חברה מנהלת של קרן שנבחרה כקרן ברירת מחדל ממקבלי קיצבה שיפרשו במהלך תקופת הזכייה (אף אם הצטרפו שלא במסגרת ברירת המחדל), לא יעלו על שיעור של 0.3% לשנה (לעומת שיעור מירבי של 0.5% בהתאם לדין).

הקמת קרנות ברירת מחדל והיתרונות התחרותיים שמוקנים להן, הינם בעלי השפעה רוחבית מהותית על שוק קרנות הפנסיה. הוראות חוזר קופת ברירת מחדל, לרבות ההוראות בקשר עם קביעת דמי ניהול כקריטריון מרכזי, הביאו לירידה בדמי הניהול הממוצעים הנגבים בקופות גמל לקיצבה ובקרנות השתלמות, לצמצום הצטרפות לקרן הפנסיה של כלל פנסיה וגמל במסגרת צירוף לרבים, להגברת הניודים מקרן הפנסיה של כלל פנסיה וגמל (לרבות מכניסות קרנות ברירת המחדל למעסיקים שמולם פועלת כלל פנסיה וגמל), לשינוי במודל העסקי של חברות מנהלות, ובהתאמה אף הביאו לשינוי בנתחי השוק של המתחרים הקיימים, לרבות כלל פנסיה וגמל.

דרישת הנחה בדמי הניהול למקבלי קיצבאות צפויה להגביר את התחרות בין הגופים המוסדיים ביחס לעמיתים הנמצאים בסמוך לשלב הפרישה.

ההשפעה האמורה התעצמה נוכח השפעתן המשולבת של ההוראות האמורות עם ההוראות בדבר פקיעתם האוטומטית של ההסדרים לרבים, אשר הביאה להפחתת מכירות עסק חדש של כלל פנסיה וגמל, ועם ההבהרה בעניין "הליך שיווק פנסיוני", הקובעת כי סוכן ביטוח המבצע עסקה (לרבות צירוף) במוצר פנסיוני מחויב בביצוע הליך שיווק פנסיוני כתנאי לקבלת עמלת הפצה עבור מוצר כאמור ואינו זכאי לקבלת עמלת הפצה במקרה של צירוף עמיתים שלא מילאו טופס הצטרפות לקופת גמל (צירוף בדרך של "הסדר לרבים") (ראה סעיף 9.8.1.1 להלן) וההוראות בדבר נידוד אגב הצטרפות (ראה סעיף 6.2.1(ב) להלן).

עם זאת, בשל הגברת היקף השיווק הפנסיוני המבוצע על ידי החברה ו/או סוכנים, וכן בשל היעדר תעריפים מאושרים למכירת כיסויי ריסק במסגרת ביטוחי המנהלים (לפרטים ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל), חל גידול בהפקדות של עמיתים חדשים למוצרי הפנסיה, לרבות קרנות הפנסיה המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, ביחס לשנה קודמת, אם כי בהיקף שאינו עולה כדי הירידה בהיקף המכירות של מוצרי ביטוח המנהלים של הקבוצה.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של ההוראות שעניינן הקמתן ובחירתן של קרנות ברירת מחדל, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה, והוא תלוי במידה רבה בגורמים הבאים: הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם הגברת התחרות בשוק והשינויים בנתחי השוק ובהכנסות הגופים המוסדיים בקבוצה; יחסי הגופים המוסדיים עם המעסיקים והגורמים המפיצים; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; התנהגות המעסיקים וגורמים מתפעלים מטעמם; השלכות שינויים רגולטוריים אחרים בתחום והשפעתם המשולבת עם ההוראות כאמור.

ב. נידוד אגב הצטרפות בקרנות פנסיה

תיקון 13 לחוק קופות גמל כלל, בין היתר, הוראה לפיה בעת הצטרפות עמית לקרן פנסיה חדשה וכל עוד לא ביקש העמית אחרת, יועברו כספי החיסכון העומדים לרשותו בחשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה חדשות אחרות, לקרן הפנסיה החדשה אליה הוא מבקש להצטרף, וזאת תוך שמירה על רצף ביטוחי, ומתוך מטרה ליצור חיסכון בדמי ניהול ולשפר את שליטת העמית על ניהול כספי החיסכון שלו (להלן: "נידוד אגב הצטרפות").

ההוראות בעניין נידוד אגב הצטרפות, ממשיכות וימשיכו להשפיע, בכל הנוגע לנידוד צבירות של עמיתים המצטרפים לקרנות פנסיה, ואשר כפועל יוצא מהצטרפותם יועברו כספי החיסכון העומדים לרשותם מחשבונות לא פעילים לקרנות פנסיה חדשות אחרות.

השילוב של ההוראות בדבר נידוד אגב הצטרפות בפנסיה ביחס לעמיתים שהצטרפו בעבר ושיצטרפו לקרנות פנסיה בעתיד, ביחד עם הקמת קרנות ברירת מחדל הביאו וצפויים להמשיך ולהביא לגידול משמעותי בהיקף הנכסים של קרנות ברירת המחדל, על חשבון הגופים האחרים הקיימים בשוק, וימשיכו וישפיעו לרעה על נתחי השוק, הצבירות ושיעור דמי הניהול הנגבים גם בקרן הפנסיה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל (וזאת, בין היתר, מאחר ושיעור דמי הניהול בחשבונות הלא פעילים המועברים לקרנות פנסיה אחרות גבוה משמעותית משיעור דמי הניהול שנגבה מכספים לא פעילים שמועברים לקרן הפנסיה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל).

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של ההוראות שעניינן נידוד אגב הצטרפות, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה, והוא תלוי במידה רבה בגורמים הבאים: הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם הגברת התחרות בשוק והשינויים בנתחי השוק; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים; טעמי

העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; השפעתם המשולבת עם שינויים רגולטורים אחרים בתחום, ובראשם הקמת קרנות ברירת מחדל.

ג. הפחתת מגבלות על העברות כספים בין קופות גמל

בחודש אוגוסט 2016 פורסמה טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (העברת כספים בין קופות גמל) (תיקון), התשע"ו-2016 (להלן: "טיטוט תיקון תקנות העברת כספים"), במסגרתה מוצע לתקן את תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (העברת כספים בין קופות גמל), התשס"ח-2008. עיקרי התיקונים המוצעים הינם ביטול המגבלה הקיימת היום על נידוד כספים של מי שהחל לקבל קיצבת זקנה; ביטול המגבלה הקיימת היום, האוסרת על העברת כספים של עמיתים שיש להם יתרות חוב לקופת הגמל בשל הלוואה שניתנה לעמית; מתן אפשרות לנייד כספים מקופת גמל להשקעה לקופת גמל להשקעה אחרת; קיצור התקופות להעברת כספים בין קופות גמל; ביטול האפשרות הקיימת כיום לבטל העברת הכספים לאחר שהועברה בקשה מפורטת חתומה ומלאה לקופה המקבלת.

להערכת החברה, כניסתה לתוקף של טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, ככל שתתקבל כנוסח מחייב, תביא להסרת חסמי מעבר קיימים בשוק להעברת כספים בגין קופות הגמל ובמיוחד בשלב שלאחר קבלת הקיצבה. בהתאם צפויה טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, ככל שתאושר, להביא להקטנת דמי הניהול הנגבים מהנכסים העומדים כנגד ההתחייבות למקבלי קיצבאות זקנה, לגידול בהוצאות הטיפול השוטפות ושינויים בהרכב הדמוגרפי של מקבלי הקיצבאות ולהשפיע על הרזרבות המנוהלות בגין פוליסות אלה, להביא לפגיעה בהון הכלכלי ולהביא להפחתה משמעותית של הרווחיות. עם זאת, בשלב זה ובטרם ידוע אופן ביצוע הנידוד האמור ביחס למקבלי קיצבה, ולאור תקדימיות וראשוניות ההסדר המוצע, אין ביכולת החברה להעריך את מלוא השלכותיו, אשר יכולות להיות מהותיות.

בנוסף, כניסתה לתוקף של הטיטוטה כאמור, בשילוב עם ההוראות בדבר ביצוע הנמקה מלאה אגב פעילות שימור בהתאם להוראות חוזר מסמך הנמקה (לפרטים ראה סעיף 9.8.1.1 (א) להלן) צפויה להקשות על הגופים המוסדיים לבצע פעילות שימור.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה, והוא תלוי במידה רבה בנוסח הסופי של ההוראה שיפורסם, וכן בגורמים הבאים: הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם הגברת התחרות ביחס למקבלי הקיצבה; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; השלכות הוראות דין אחרות בתחום והשפעתם המשולבת עם ההוראות כאמור.

ד. הסרת חסמים תפעוליים

במהלך השנים נקטה הרשות שורה של צעדים שמטרתם להסיר חסמים תפעוליים ולסייע בקבלת מידעים, יצירת שקיפות והסרת חסמי המעבר בין המוצרים השונים.

(1) העברת מידעים בתחום החיסכון הפנסיוני והמסלקה הפנסיונית

המסלקה הפנסיונית המרכזית (להלן: "המסלקה הפנסיונית") משמשת להעברת מידע בין הגורמים השונים הפועלים בשוק החיסכון הפנסיוני (הגופים המוסדיים, בעלי הרישיון, המעסיקים, המבוטחים והעמיתים) וכן לביצוע של שורת פעולות (שביחס לחלקן קיימת חובה לבצע באמצעות המסלקה הפנסיונית בלבד). למן הקמת המסלקה הפנסיונית, התווספו והתעדכנו ההוראות בדבר המידע אותו יש להעביר באמצעות המסלקה הפנסיונית ובקשות לביצוע פעולות המבוצעות באמצעותה.

לשם יישום ההוראות שעניינן העברת מידע באמצעות המסלקה הפנסיונית, נכנס לתוקף בהדרגה, חוזר הקובע מבנה של רשומה אחודה שנועדה לשמש את הגופים המוסדיים, בעלי הרישיון וצרכני מידע נוספים בתחום החיסכון הפנסיוני במסגרת הפעולות העסקיות השונות המתבצעות ביניהם (להלן: "חוזר מבנה אחיד").

חוזר מבנה אחיד כולל את ממשק האירועים באמצעותו מועברות בקשות,⁴⁵ ממשק אחזקות וטרום יעוץ,⁴⁶ ממשק יתרות פיצויים⁴⁷ והיזונים חוזרים באמצעותם מועבר מענה לפונים.

בהתאם לעדכון לחוזר מבנה אחיד מחודש דצמבר 2017, תהליך נידוד כספים המתנהל בין הגופים המוסדיים יבוצע במסגרת המסלוקה הפנסיונית בלבד, באמצעות ממשק נידוד.⁴⁸ בהתאם לעדכון מחודש ספטמבר 2019, ממשק הנייד החל לפעול בחודש פברואר 2020.

(2) ממשק מעסיקים ותקנות התשלומים

תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תשלומים לקופות גמל) התשע"ד – 2014 (להלן: "תקנות התשלומים"), קובעות כללים ביחס לאופן ומועד ביצוע תשלומי מעסיקים למוצרים פנסיוניים עבור עובדיהם וכן הוראות בדבר אופן הדיווח על ידי המעסיק וחובת מתן היזון חוזר על ידי הגוף המוסדי.

בחודש נובמבר 2017 פורסם חוזר בעניין אופן הפקדת תשלומים לקופת גמל (להלן: "חוזר אופן הפקדת תשלומים"), אליו הועברו ההוראות שהיו קבועות בתקנות התשלומים.⁴⁹ תחולת ההוראות בעניין ממשק מעסיקים הוחלה באופן הדרגתי על מעסיקים, ולמועד פרסום הדוח חלה על מעסיקים של 10 עובדים ומעלה. תחולת ההוראות בעניין ממשק מעסיקים ביחס למעסיקים של עד 10 עובדים נדחתה באופן מדורג לחודש יוני 2021 ואילך.

בחודש דצמבר פורסמה טיוטת תיקון לחוזר אופן הפקדת תשלומים, אשר כוללת הצעה לשינויים באופן קליטת דוחות מעסיקים להם עד 10 עובדים, שמטרתם להקל על שילוב המעסיקים הקטנים בדרישת הדיווח הממוכן וכן הצעה לייעול תהליך שליחת ההודעות אשר נשלחות למבוטחים ולמעסיקים ביחס להפקדת כספים ולטיפול בהשבת כספים שהופקדו על ידי מעסיק ביתר. להערכת החברה, תיקונים אלו, ככל שיפורסמו כנוסח מחייב, צפויים לדרוש היערכות מיכונית ותפעולית נוספת ייעודית, לצורך קליטת דוחות מעסיקים שיבוצעו באופן האמור.

הגופים המוסדיים בקבוצה נערכו ומוסיפים להיערך תפעולית ליישום ההסדרים אשר נקבעו לצורך הפעלת המסלוקה, לרבות בקשר עם תקנות התשלומים. ההערכות הנדרשת ליישום ממשק הנייד כרוכה במורכבות תפעולית משמעותית, בין היתר נוכח הצורך בסיווג הכספים, באופן ממוכן, בהתאם לרביד הוראות הרגולציה, לאורך השנים.

המסלוקה מסייעת ומייעלת את הליכי סליקת הכספים, מסירה חסמים תפעוליים ומקלה על מעבר כספים בין גופים מוסדיים מתחרים ועל איתורם של כספים אלה וכן מקלה על הצטרפות עמיתים וגביה, ולפיכך צפויה להביא בטווח הארוך להתייעלות ולהגברת התחרות.

להערכת החברה, הוראות חוזר אופן הפקדת תשלומים, השימוש בממשק מעסיקים והסדרת הליך הטיפול בכספים הינם בעלי השלכות חיוביות, בין היתר בשיפור המידע שקיים בגופים המוסדיים באשר להפקדות כספים המבוצעות אליהם, ובהתאם הם שיפרו את הליך קליטת הכספים שבוצע ממועד כניסת תקנות התשלומים לתוקף, והפחיתו את התלות בגורמים משווקים. עם זאת, בטווח הקצר, כפי שבא לידי ביטוי בשוק ובגופים המוסדיים בקבוצה, הדבר הביא לעיכוב בהליכי קליטת כספים, לאיחור בפיזור חלק מההפקדות, במיוחד נוכח אי התאמות בין דיווחי המעסיק לנתוני הפוליסה והציף אי התאמות פרטניות אשר בשלב זה לא ניתן לצפות את השלכותיהן המצטברות, ביחס לתקופות הרלבנטיות. הטמעת תקנות התשלומים הביאה אף לעיכובים אפשריים זמניים בדיווחים לעמיתים, לקושי בזיהוי פיגורים, לצורך ביצירת קשר ישיר מול מעסיקים וגורמים מתפעלים ולהגדלת הוצאות התפעול והמיכון. תהליך הטמעת הטיפול בנושא במערכות הגופים המוסדיים בקבוצה הביא בשנת הדוח לשיפור מהותי בטיפול בכספים הפנסיוניים שהתקבלו בחברה ממעסיקים במסגרת חוזר אופן הפקדת תשלומים וקליטתם במערכות הגופים המוסדיים. הגופים המוסדיים

⁴⁵ ממשק אירועים הינו ממשק המבטא את כל הבקשות המגיעות לחברה מהמסלוקה, בין אם מדובר בבקשות לקבלת מידע ובין אם מדובר בבקשות לביצוע פעולות.

⁴⁶ ממשק אחזקות הינו ממשק הכולל נתונים אודות המוצרים הפנסיוניים של מבוטחים ועמיתים, שעל גוף מוסדי להעביר לבעל רישיון בהמשך לבקשתו להעברת מידע אודות הלקוח.

⁴⁷ ממשק יתרות פיצויים הינו ממשק למתן מידע אודות יתרות פיצויים, למעסיק בגין עובדיו, או למבוטח בעבור תקופות עבודה אצל מעסיקיו.

⁴⁸ ממשק הנייד מסדיר את הליכי נידוד כספים בין הגופים המוסדיים והמוצרים השונים.

⁴⁹ למעט תקנה 11 לתקנות התשלומים, שעניינה קביעת ריבית בשל איחור בהפקדת כספים ע"י מעסיק, שנשארה בסמכות שר האוצר.

בקבוצה מוסיפים ומבצעים תהליכי הטמעה וטיפול בסוגיות העולות אגב יישום חוזר אופן הפקדת תשלומים והם פועלים לטיפול בסוגיות האמורות, לרבות באמצעות שיפורים במערכות המיכון ובתהליכי העבודה. יצוין כי כניסתה לתוקף של ההוראה בדבר חובת הדיווח ברמת מבטח במסגרת ממשק המעסיקים (בשונה מדיווח ברמת כל מוצר פנסיוני) הוסיפה קושי תפעולי בשיוך ההפקדות למוצרים הפנסיוניים השונים של המבוטחים והעמיתים. לפרטים נוספים בקשר עם השלכות הטמעת ממשק מעסיקים והוראות תקנות התשלומים ראה ביאור 40(א)(4)(2) לדוחות הכספיים.

בעקבות דוח ביקורת שערכה הרשות, אשר התקבל בחברה והעלה ליקויים הנוגעים בעיקרם לאופן יישומן של תקנות התשלומים ביחס למוצרי ענף ביטוח חיים, הגישה החברה לממונה תוכנית עבודה לטיפול בממצאי הדוח והיא מיושמת. החברה מדווחת לרשות בדבר ההתקדמות ביישום התוכנית.

בחודש דצמבר 2019 פורסמה טיוטת תיקון לחוזר מבנה אחיד הכולל הצעה לפיה הגופים המוסדיים ידרשו לדווח למעסיקים על פערים בין רשומות שדווחו על ידי המעסיק לבין אופן קליטת הכספים במערכות המידע של הגוף המוסדי. להערכת החברה, דרישה כאמור כרוכה בקושי תפעולי ומיכוני, והחברה אינה יכולה להעריך את מלוא השלכותיה.

יצוין כי בהתאם לחוק הגנת השכר, התשי"ח-1958, רואים סכום שמעסיק חייב לקופת גמל, כהגדרתה בחוק זה, לעניין זכויות העובד או חליפו כלפי קופת הגמל, כאילו שולם במועדו, אלא אם קבע בית הדין האזורי לעבודה שהפיגור בגביית החוב חל שלא עקב רשלנותה או חל עקב נסיבות אחרות המצדיקות את קופת הגמל, ובכפוף לזכות השיפוי הקיימת לקופה מהמעסיק, בהתאם להוראות החוק. בנוסף, בהתאם לתקנות התשלומים, קופת הגמל תקבל מאת מעסיק אשר לא העביר תשלומים לקופת הגמל במועד, ריבית פיגורים. קיימים קשיים בפרשנות הוראות הדין ויישומן. אחריות הגופים המוסדיים בקבוצה לגביית חובות מעסיקים לקופות כאמור, יוצרת חשיפה במקרה שנפלו ליקויים בהליך הגבייה.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של הוראות הדין המפורטות לעיל, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח ולאור העובדה שההסדרים האמורים מערבים גורמים שונים. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה. השלכות הוראות הדין כאמור תלויות במידה רבה בהמשך היערכות הגופים המוסדיים להוראות הדין וכן בשיתוף פעולה ובהתנהגות המעסיקים וגורמים מתפעלים מטעמם; התנהגות והעדפות בעלי הרישיון; התנהגות העמיתים והמבוטחים ביחס למוצרים שברשותם; וכן במורכבות ההערכות התפעוליות והעסקיות ביחס להוראות בדבר קליטת דוחות מעסיקים להם עד 10 עובדים.

ה. הסדרי עמלות עבור מוצרי הביטוח ומוצרי החיסכון הפנסיוני

לעניין טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה), התשע"ז - 2016 (להלן: "טיוטת תקנות עמלות הפצה"); לעניין עמדת ממונה ותיקון לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 20), שעניינם הפרדת העמלות מדמי הניהול; וכן לעניין ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני, שעניינה אי תשלום עמלה לבעל הרישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני, ראה סעיף 9.8.1.1 להלן.

ו. שינויים במוצרים – האחדת מוצרים, שקיפות והתערבות בתעריפים

במהלך השנים נקטה הרשות שורה של צעדים במטרה לעודד תחרות ולמקד אותה בדמי ניהול, תשואות ושירות.

(1) קווים מנחים אובדן כושר עבודה

חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה" (להלן: "חוזר קווים מנחים") קובע מבנה אחיד ומודולרי לתוכנית לביטוח אובדן כושר עבודה, אליו רשאי המבוטח לצרף נספחים המאפשרים הרחבת הכיסוי הבסיסי.

בהמשך לחוזר קווים מנחים, בחודש דצמבר 2017 פורסם מכתב הממונה למנהלי הגופים המוסדיים במסגרתו הובהר, כי חל איסור לשווק פוליסת אובדן כושר עבודה בגין חלק השכר החופף לרובד השכר בגינו קיים לעמית כיסוי בקרן הפנסיה למעט כיסוי משלים לכיסוי הנכות הקיים לעמית בקרן הפנסיה (להלן: "מטריה לקרן פנסיה"). בחודש דצמבר 2019 החלה החברה לשווק מוצר מטריה לקרן פנסיה, בהתאם להוראות האמורות.

בנוסף, בחודש מאי 2018 נכנסו לתוקף עיקר הוראות חוזר שיווק תכניות לביטוח מפני אובדן כושר עבודה (להלן: "חוזר שיווק תכניות אכ"ע"), במסגרתו נקבע כי על גוף מוסדי, בעל רישיון או סוכן ביטוח לברר, טרם מכירת תוכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה, לרבות מכירת תוכנית ביטוח קבוצתית ולמעט החריגים שנקבעו, באמצעות המסלקה, האם קיים למועמד לביטוח כיסוי אובדן כושר עבודה, לתת ללקוח המלצה בקשר עם רכישת תוכנית ביטוח לאובדן כושר

עבודה כאמור (חובה אשר לא היתה קיימת בעבר ביחס להצטרפות לביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי וחלה לגבי מבטוח שיצורף לביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי החל מחודש מאי 2019). כן נקבעו הוראות בדבר מתן מידע ללקוח, והגבלה על מכירת כיסוי ביטוחי לאובדן כושר עבודה רק למבטוח שקיימת לו הכנסה שאינה מכוסה בכיסוי ביטוחי לאובדן כושר עבודה קיים. יישומו של חוזר שיווק תוכניות אכ"ע כולל שינוי, אשר נכנס לתוקף בחודש נובמבר 2019, במנגנון קביעת היקף הכיסוי הביטוחי (ריסק ואובדן כושר עבודה) אשר ניתן למכור למבטוח, בשל מגבלת עלות כיסוי ביטוחי ביחס לתגמולים המופקדים עבורו. המנגנון שנקבע מגביל, בנסיבות מסוימות, מכירת כיסויים ביטוחיים במסגרת פוליסות ביטוחי מנהלים ותגמולים לעצמאים, ויכול שיביא לקיטון במכירות פוליסות מסוגים אלו והפחתת הכיסויים הביטוחיים הנמכרים במסגרתם.

בשלב זה, לאור העובדה כי מדובר במוצרים שהושקו החל מסוף שנת 2017 ושהינם מוצרים ארוכי טווח, לא ניתן לאמוד במלואן את השלכות חוזר קווים מנחים, וההוראות הנוספות בעניין זה, המפורטות לעיל. השפעה זו יכולה להתברר לאורך זמן רב והיא תושפע בין היתר, מהיקף הכיסוי הביטוחי שהורחב בהשוואה למוצר שקדם לו ומאופן תמחורו, מהשפעת ההוראות בעניין כיסוי המטריה לקרן פנסיה, ביחס לכיסוי המורחב לאובדן כושר עבודה שיכלול עמית קרנות הפנסיה לרכוש קודם לכן ולתמחורו, להשפעת מכלול השינויים האמורים על הוצאות יישוב התביעות ועל כמות המצטרפים, לרבות בדרך של ביטול מוצרים קודמים והחלפתם, ולהשפעה על הרווחיות הכוללת של המוצר, בין היתר, בהתחשב בביטוח המשנה שהורחב לצורך גידור סיכונים אלה ובעלויותיו וכן בהתחשב בהשפעת המוצר על יחס ההון הכלכלי של החברה.

(2) תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (ריסק)

לפרטים בדבר תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (ריסקים) שאושרו על ידי הרשות בחודש פברואר 2019 והיעדר תעריפים מאושרים למכירת כיסויי ריסק במסגרת פוליסות ביטוח המנהלים, והשלכות תעריפים אלו, ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של החוזרים האמורים הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכול ותהיה שונה באופן מהותי מזו שנחזתה וזאת בין היתר לאור הצעדים שניקטו על ידי החברות בקבוצה; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים בעקבות השינויים בדיון; וכן טעמי העמיתים והמבטוחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם.

השלכות ההוראות שעניינן הגברת התחרות בתחום החיסכון הפנסיוני

לכניסתם לתוקף של ההסדרים במסגרת שינויי הרגולציה שעניינם הגברת התחרות בתחום החיסכון הפנסיוני (סעיפים א' עד ו' לעיל) השלכות מצרפיות, והן משפיעות ועשויות להשפיע על פעילות הקבוצה במצטבר, כמפורט להלן:

- **שינויים ברווחיות – בשנת הדוח, היו לשינויי הרגולציה השונים שעניינם הגברת התחרות, השפעה על היקף הנכסים המנוהלים ועל הכנסות החברה מדמי ניהול בגין כל מוצרי חיסכון ארוך טווח בקבוצה.** לפרטים נוספים ראה חלק ב לדוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.

ההכנסות העתידיות מדמי הניהול ומפרמיות במוצרי חיסכון ארוך טווח תלויות, בין היתר, בהתנהגות המבטוחים והעמיתים, בהתנהגות שוק ההון ובהשפעות האפשריות של שינויים בהוראות הרגולטוריות, לרבות מדיניות אישור התעריפים של הממונה והפחתתם ביחס למוצרים השונים, כפי שבאה לידי ביטוי ביחס למוצר אובדן כושר עבודה וריסק מוות. כך למשל, יישום השינויים המפורטים להלן הביאו ו/או עתידים להביא, במישרין או בעקיפין, להפחתת הכנסות החברה מדמי ניהול ולפגיעה ברווחיות: הקמת קרנות ברירת מחדל בהתאם להוראות חוזר קופת ברירת מחדל; נידוד אגב הצטרפות בקרנות פנסיה; ההוראות בקשר עם האחדת מוצרים; ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני בעת שיווק מוצר פנסיוני; והפחתת תעריפי הריסקים, שעלולה להביא להחלפת ביטוחי ריסק קיימים בביטוחים מוזלים יותר. טיטות ההוראות הבאות, ככל שתפורסמה כנוסח מחייב יכול ויביאו גם הן להמשך מגמת הפגיעה ברווחיות: טיטות תיקון תקנות העברת כספים ביחס למקבלי קיצבה; טיטות תיקון תקנות ההפצה (לפרטים ראה סעיף 9.8.1.1(ב) להלן). לפירוט בדבר שיעור דמי הניהול הממוצעים מפרמיה ומצבירה שנגבו בשנת הדוח והיקף הנכסים המנוהלים ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל וביאור 20 לדוחות הכספיים.

להשלכות אפשריות של טיטות תיקון תקנות עמלות הפצה ראה סעיף 9.8.1.1(ב) להלן.

▪ **תחרות – יצירתן של קרנות ברירת המחדל, כניסתם של שחקנים חדשים לשוק וחיזוקם, הגברת השקיפות, הסרת חסמים תפעוליים המעכבים תהליכי העברת כספים בין הגופים המוסדיים, כדוגמת הקמת המסלוקה הפנסיונית והגברת השימוש בה, כמו גם המשך מגמת ההאחדה של מוצרי חיסכון ארוך טווח, הפסקת מכירות מוצרי ביטוח הריסק במסגרת ביטוחי המנהלים, הביאו לשכלול התחרות בתחום ולהגברתה, תוך מיקוד התחרות בדמי הניהול, בתשואות, בשירות ובתפעול, ובהתאמה יכול וישפיעו על היקף הניוד בין המוצרים הפנסיונים השונים, על היקף המכירות החדשות, על שימור התיק הקיים ועל רווחיותו.**

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של הוראות הדין שעניין הגברת התחרות בתחום החיסכון הפנסיוני, לרבות בקשר עם רווחיות החברה, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח ולאור העובדה שלא כל ההסדרים התקבלו וחלק מההסדרים מצויים בראשית דרכם, היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה. השלכות הוראות הדין כאמור תלויות במידה רבה בגורמים הבאים: אי הבהירות הקיימת באשר לאופן יישום חלק מהוראות הדין וכן הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם ההוראות השונות שתכליתן הגברת התחרות בשוק ושיכול ויביאו לשינויים בנתחי השוק ובהכנסות הגופים המוסדיים בקבוצה; יחסיהם עם הגורמים המפיצים, הסוכנים, הבנקים שטרם החלו לייעץ ביחס למוצרי ביטוח ועם מבטחי משנה; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים בעקבות השינויים בדין; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; התנהגות המעסיקים וגורמים מתפעלים מטעמם; השלכות הוראות דין אחרות בתחום והשפעתן המשולבת עם ההוראות שעניין הגברת התחרות; וכן במורכבות ההערכות התפעוליות ביחס להוראות השונות.

6.2.2. אחרים

(א) טיוב נתוני זכויות עמיתים

בהמשך להוראות חוזר טיוב נתוני זכויות העמיתים בגופים מוסדיים שפורסם בחודש נובמבר 2012 בעניין טיוב נתוני זכויות עמיתים (חוזר גופים מוסדיים 2014-9-13), ("החוזר"), אשר מחייב את הגוף המוסדי לטייב את הנתונים המקנים זכויות לעמיתים כדי להבטיח שרישום זכויות העמיתים במערכות המידע, יהיה מהימן, שלם, זמין וניתן לאחזור ככל הניתן, עד למחצית שנת 2016. הגופים המוסדיים בקבוצה ביצעו לאחר פרסום החוזר, בשנת 2013, סקר פערים ביחס לעמיתים ומבוטחים שמנהלים פוליסות ו/או חשבונות בגופים המוסדיים בקבוצה ("משימות טיוב") והם פעלו גם בשנת הדוח לביצוע הליך מקיף של טיוב נתונים במערכות בתחום החיסכון ארוך הטווח. ככלל, נכון למועד פרסום הדוח הושלמו עיקר משימות טיוב היתרות הצבורות של המבוטחים. הגופים המוסדיים בקבוצה ממשיכים בפעולות לטיוב נתוני עמיתים ומבוטחים, לרבות בהתייחס לפערים נוספים המתגלים מעת לעת לרבות לעניין מיכון סיווג הכספים בהתאם לרבי הוראות הרגולציה, לאורך השנים, ואלו מצויים בשלבים שונים של טיפול. בשלב זה, הגופים המוסדיים בקבוצה אינם יכולים להעריך את היקפן, עלויותיהן, ומלוא השלכותיהן של הפעולות האמורות, כמו גם את היקף פערי הטיוב העתידיים, שיכולים לנבוע משינויים רגולטוריים, וזאת בין היתר לאור מורכבות המוצרים, היותם מוצרים ארוכי טווח ונוכח ריבוי מערכות המיכון בתחום ומגבלותיהן. הגופים המוסדיים בקבוצה מעדכנים את ההתחייבויות הביטוחיות שלהם מעת לעת ובהתאם לצורך.

(ב) משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל

בחודש ינואר 2020 פורסמה טיוטת **תיקון לחוזר "משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל"**, במסגרתה מוצע להעלות את הרף בגינו חברות מנהלות יחויבו לבצע משיכה יזומה ולשלוח לעמיתים בעלי חשבון קטן בקופת גמל המחאה בדואר בגין היתרה צבורה כך שהרף יעמוד על 6,500 ש"ח (ולמעט חשבון של עמית שהקשר עמו נותק) וכן נקבעו הוראות לעניין מתן הודעות לעמיתים (להם צבירה של עד 8,000 ש"ח) בנושא.

התיקון האמור צפוי להביא לירידת הכנסות החברה מדמי ניהול.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של טיוטת התיקון לחוזר משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור נוסחו הסופי של התיקון אם וככל שיפורסם וכן לאור התנהגות העמיתים.

(ג) אופן משיכת כספים ממרכיב הפיצויים בסיום יחסי העבודה

בחודש יולי 2018 פורסם תיקון 21 לחוק קופות הגמל, במסגרתו נקבע כי מעסיק יהיה רשאי למשוך הפקדות שביצע עבור עובדו לרכיב פיצויים בתוך 4 חודשים מתום תקופת העסקת העובד אצל אותו מעסיק, וזאת בתנאי שהמעסיק ימציא לגוף המוסדי בו מוחזקים כספי הפיצויים אחד מאלה: (1) פסק דין הצהרתי הקובע את זכאותו לפיצויים או אסמכתא לנקיטת הליך משפטי כאמור; (2) אסמכתאות בדבר קיומו של הליך משפטי שהוכרע סופית בדבר זכאות המעסיק לפיצויים או שלילת זכאות העובד לפיצויים; או (3) הודעות המעסיק והעובד המאשרות שהכספים ניתנים להחזרה למעסיק. כן נקבע כי ככל שהמעסיק לא המציא לחברה המנהלת את המסמכים האמורים בתוך התקופה הנקובה, והעובד משך את הפיצויים, המעסיק יהיה מנוע מלהעלות טענות כנגד החברה המנהלת. מעסיק יהיה רשאי למשוך הפקדות שביצע עבור עובדו לרכיב הפיצויים לאחר 4 חודשים מתום תקופת העסקת העובד אצל אותו מעסיק רק אם ימציא לגוף המוסדי פסק דין הצהרתי הקובע את זכאותו לפיצויים והעובד טרם משך את הפיצויים במועד המצאת פסק הדין כאמור.

התיקון האמור כולל הוראת מעבר של 4 חודשים, אשר הסתיימה בנובמבר 2018, במהלכם היה רשאי המעסיק להתנגד להעברת כספי פיצויים של עובדים שסיימו העסקתם קודם לכניסת התיקון לתוקפו.

למועד פרסום דוח זה, לא חל שינוי משמעותי בהיקף המשיכות של כספי הפיצויים המנוהלים על ידי הקבוצה. עם זאת החברה אינה יכולה לאמוד בשלב זה את מלוא ההשלכות העתידיות של ההוראה לעיל.

לעניין תמצית הוראות דין סופיות נוספות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיטוט הוראות דין שפורסמו, החלות על תחום הפעילות, מעבר להוראות הדין אשר פורטו בפרק זה לעיל, ראה בנוסף, סעיף 9.2 להלן.

(ד) עדכון מערך ההנחות הדמוגרפי בביטוח חיים ומודל שיפורי תמותה

בחודש נובמבר 2019 פורסם על ידי הרשות חוזר בנושא "תיקון הוראות החוזר המאוחד: עדכון מערך ההנחות הדמוגרפי בביטוח חיים ועדכון מודל שיפורי תמותה לחברות ביטוח ולקרנות הפנסיה" אליו צורף נייר עמדה בעניין זה, אשר מעדכן את ההנחות הדמוגרפיות העומדות בבסיס הערכות לעניין מקדמי קצבה במועד הפרישה בפוליסות ביטוח חיים ובקרנות פנסיה (להלן וביחד: "חוזר לוחות תמותה").

חוזר לוחות תמותה כולל לוחות תמותה אשר מבוססים, בין היתר, על נתוני גמלאים שנאספו על ידי הרשות מחברות הביטוח, וכן כולל המלצות לעניין חיזוי שיעורי השיפורים העתידיים בתמותה. החוזר מתייחס באופן מובחן לאוכלוסיות שונות וצופה ביחס לחלקן הארכה של תוחלת החיים.

להשלכות הנובעות מחוזר לוחות תמותה ולעניין רגישות החברה לשינויים בשיעורי התמותה, ראה בראי 37(ה)(ה1)(ד)(2) לדוחות הכספיים.

(ה) תזכיר חוק גיל פרישה

בחודש יוני 2019 פורסם תזכיר חוק גיל פרישה, במסגרתו מוצע, בשלב הראשון, להעלות את גיל הפרישה לאישה לגיל 65, באופן הדרגתי, על פני כ- 11 שנה. בשלב השני, החל מחודש ינואר 2037 (כשלוש שנים וחצי לאחר שגיל הפרישה לאישה יעמוד על גיל 65), מוצע להחיל מנגנון אוטומטי להעלאת גיל הפרישה לאישה בהתאם לשינויים בתוחלת החיים, כך שגיל הפרישה לאישה לא יעלה על גיל הפרישה לגבר. הוראות התזכיר כוללות העלאה של גיל הפרישה לנשים באופן רוחבי במשק (ולא בהקשר ספציפי של דיני הביטוח והפנסיה), אולם יכולה להיות להן השפעה עקיפה, בין היתר, ביחס לתקופת ההפקדות וקבלת הקצבה בפוליסות ביטוחי המנהלים ובפנסיה וכן למשך תקופת הכיסויים הביטוחיים למקרה מוות ולאובדן כושר עבודה.

הערכות החברה בדבר השלכות תזכיר חוק גיל פרישה הינו בגדר מידע צופה פני עתיד, המבוסס על הערכות לא סופיות של החברה הידועות במועד פרסום הדוח, אשר צפויות להשתנות בהתאם לנוסחו הסופי של חוק גיל פרישה, ככל שיתקון.

(ו) חוזר יישוב תביעות אובדן כושר עבודה

בחודש פברואר 2020 פורסמה טיוטת חוזר "יישוב תביעות אובדן כושר עבודה" (להלן: "חוזר יישוב תביעות אובדן כושר עבודה"), הכוללת הוראות ליישוב תביעות בביטוח אובדן כושר עבודה שמטרתן להבטיח הליך יישוב תביעות הוגן, יעיל, שקוף ומקצועי וזאת, בין היתר באמצעות בירור אובייקטיבי של תביעות אובדן כושר עבודה בפני גורם חיצוני בלתי תלוי, בדומה למודל הקיים בתביעות נכות בקרנות פנסיה, תוך צמצום ככל הניתן של טרחת המבוטח.

במסגרת טיוטת החוזר נכללו, בין היתר, הוראות בדבר סדר הפעולות ולוחות הזמנים שיחולו על המבוטח בעת הליך יישוב תביעה, לרבות בירור התביעה תוך 20 ימי עסקים ממועד קבלת המסמכים שהגיש המבוטח למבוטח; וכן קביעת מגבלות למקרים בהם ניתן לבצע חקירות וביחס לאופן ביצוען. בין היתר, מוצע כי חקירה תכלול רק תיעוד של פעולות המבוטח כהווייתם וכי במסגרת החלטה על דחיית תביעה הנסמכת גם על ממצא חקירה, על המבוטח לצרף להחלטתו את מועד ביצוע החקירה ומיקומה וכן תמונה מהחקירה בה ניתן יהיה לאמת את זהות המבוטח.

במסגרת הטיוטה מוצע להקים רשימת ספקי שירותי ייעוץ רפואי שתכלול רופאים מומחים בפיזור גאוגרפי נאות שאינם עובדי חברה הביטוח ("ספק שירותי ייעוץ רפואי"). בחירת רופא מהרשימה תבוצע באופן אקראי ומחזורי, וההצטרפות לרשימה תתאפשר לכל ספק שירותי ייעוץ רפואי שיבחר בכך בהתאם לכללים המפורטים בחוזר.

טיוטת החוזר כוללת אפשרות להפנות מבוטחים, במסגרת בירור תביעתם לבדיקה רפואית באמצעות רופא חברה או באמצעות ספקי שירותי ייעוץ רפואי, לפי בחירת החברה. ערעור על החלטת רופא תתבצע בפני ועדה רפואית (שתכלול רופאים מתוך רשימת ספקי שירותי ייעוץ רפואי) וערעור על החלטת הוועדה הרפואית ידון בפני ועדה הרפואית לערעורים, שתרכז על ידי בית חולים.

בהתאם לטיוטת החוזר, מועד התחילה הינו המועד בו יפורסם חוזר, ככל שיפורסם, למעט ההוראות בעניין הקמת מערכת ממוכנת להגשת תביעות שביחס אליה נקבע מועד תחילה מאוחר יותר, עד ליום 1 בינואר 2021.

להליכים המתוארים, להוראות ולמגבלות שנקבעו במסגרת טיוטת חוזר יישוב תביעות אובדן כושר עבודה צפוי כי תהיה השפעה על הליך יישוב התביעות אובדן כושר עבודה בכללותו, הן מבחינה תפעולית והן בכל הנוגע לאופן יישוב התביעה והכלים שיעמדו בידי המבוטח על מנת לברר את חבותו וכפועל יוצא צפוי כי יגדילו את עלויות יישוב התביעה. בשלב ראשוני זה, החברה אינה יכולה להעריך את מלוא ההשפעה של ההוראות האמורות, אשר יכול ותהינה מהותיות.

המידע בכל הקשור להשלכות של טיוטת חוזר יישוב תביעות אובדן כושר עבודה כמתואר לעיל, הינו בגדר מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל עשויה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה והיא תלויה, בין היתר, בנוסחו הסופי של החוזר, ככל שיפורסם, באופן היישום בפועל, והשלכותיו על הליך יישוב תביעות אובדן כושר עבודה, לרבות ביחס לתביעות שיישובו לאחר מועד התחילה על פי פוליסות ששווקו בעבר.

6.3. תחרות

6.3.1. תנאי התחרות בתחום הפעילות ושמות המתחרים המשמעותיים בתחום

תחום זה מתאפיין בתחרות עזה בין כלל הגופים המוסדיים.

מוצרי ביטוח חיים, פנסיה וגמל, הם מוצרים תחליפיים, עם דגשים מסוימים בכל אחד מהם. לאור שורה של רפורמות בתחום שצמצמו את השוני בין המוצרים ונתנו עדיפות למוצרי קיצבה, ביטול המקדמים המובטחים בקופות הביטוח, עלותם הנמוכה יחסית של הכיסויים הביטוחיים בקרן הפנסיה, דמי הניהול הנגבים, הבטחת התשואה על חלק מהנכסים בקרנות הפנסיה והקמתן של קרנות ברירת מחדל, קרנות הפנסיה הינן המוצר העיקרי המשווק לכלל הציבור. לעניין מגמות בביקוש ובהיצע בשנת הדוח, ראה סעיף 6.1.4 לעיל.

מוצרי הביטוח שאינם נהנים מהטבות מס כמו פוליסות פרט או כספי חיסכון פנסיוני שהפכו לנזילים וכן קופות הגמל להשקעה (אשר להשקעה בהן יש יתרון מס ככל שהכספים ימשכו עם פרישת החוסך, ראה סעיף 6.1.1 לעיל), הינם מוצרים מתחרים בינם לבין עצמם וכן מול מוצרי השקעה אחרים אשר משווקים גם על ידי גורמים פיננסיים שאינם גופים מפוקחים על ידי הממונה, בעיקר בנקים, מנהלי תיקים וקרנות נאמנות.

התחרות בתחום מתרכזת בתשואות, בקיומם או היעדרם של מקדמי קיצבה או תשואה מובטחים, בגובה דמי הניהול (ובהנחות הניתנות), בכיסויים הביטוחיים, ברמת השירות ובפתרונות ביטוחיים משלימים.

בהתאם לפרסומי הממונה, נכון ליום 31 בדצמבר 2019 הקבוצה הינה השנייה בגודלה בענף ביטוח חיים, הרביעית בגודלה בענף קרנות פנסיה, והשישית בגודלה בענף קופות גמל ובסך הכל הקבוצה הינה הרביעית בגודלה בשוק הפנסיוני, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. יצוין כי הליך בחירת קרנות ברירת המחדל נתן העדפה לכניסה ולחזיק של השחקנים הקטנים בשוק הפנסיה.

התחרות במוצרי הריסק ואובדני כושר עבודה, הינה בין חברות הביטוח השונות, ומתמקדת בתעריפים ובהנחות הניתנות, וזאת בין היתר בעקבות הדימיון הרב בתנאי המוצרים (לעניין זה ראה, בין היתר, הוראות חוזר קווים מנחים, בסעיף 6.2.1(ו)(1) לעיל, וכן ההוראות בדבר קביעת תעריפים בריסקים, ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל). להסרת חסמים תחרותיים בכניסה לשוק בכל הנוגע לדרישת הון עצמי, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן. בנוסף, קרנות הפנסיה, הכוללות ביטוחי שארים (במקרה מות העמית) וביטוחי נכות מהוות אף הן תחרות למוצרי הריסק ואובדן כושר עבודה, כמוצר נלווה לביטוחי המנהלים.

השפעתם המשולבת של שינויים רגולטוריים שהתקבלו בשנים האחרונות, לרבות הקמתן של קרנות פנסיה ברירת מחדל (לרבות ביטול הסדרים לרבים שהיו בתוקף) (לפרטים ראה סעיף 6.2.1(א) לעיל), והגברת מגמת התחליפיות בין המוצרים מאותו סוג של הגופים המוסדיים השונים, מגמת האחדה בין המוצרים השונים, הקמת המסלוקה הפנסיונית (ראה סעיף 6.2.1(ד)(1) לעיל), חוזר צירוף לביטוח,⁵⁰ פירסום מדדים השוואתיים⁵¹ והסרת חסמי נידוד, הביאו להעצמת התחרות בין מוצרי התחום ובין הגופים המוסדיים. להוראות נוספות אשר השפיעו ומשפיעות על התחרות ועל הרווחיות בתחום ראה סעיף 6.2 לעיל.

תנאי התחרות כאמור משפיעים על הנידוד של המוצרים הפנסיוניים שבניהול הגופים המוסדיים בקבוצה. לפרטים אודות העברת כספים מהגופים המוסדיים בקבוצה אליהם בענפי חסכון ארוך טווח בשנים 2017 עד 2019, ראה סעיף 6.4.5 להלן.

התחרות ביחס למוצרים האמורים באה לידי ביטוי, בין היתר, ביכולת השימור, בתשואות, בגובה דמי הניהול הנגבים ובעמלות המשולמות לסוכנים. לפרטים נוספים ראה חלק ב לדוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.

בשנת הדוח הרחיבו הגופים המתחרים את ערוצי המכירה הישירה שלהם ואף ניכרה מגמת רכישת סוכנויות ביטוח ע"י גופים מוסדיים.

1) ענף ביטוח חיים

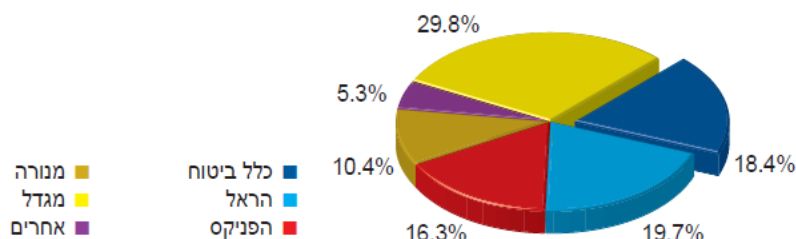
כ-95.0% משוק ביטוח החיים במונחי פרמיות שהורווחו ברוטו נשלט על ידי חמש חברות הביטוח הגדולות (החברה, מגדל, הראל, מנורה והפניקס). החברה מתחרה בעיקר מול מבטחים אלו, מול קרנות פנסיה ומול קופות גמל המספקות מוצרים חלופיים. כן מתחרה החברה בתחום ביטוחי פרט מול חברות הביטוח האחרות.

הירידה בנתח השוק נבעה בעיקרה מפדיונות וניידים מקופות הביטוח של החברה בשיעור גבוה מחלקה בשוק ביטוחי המנהלים.

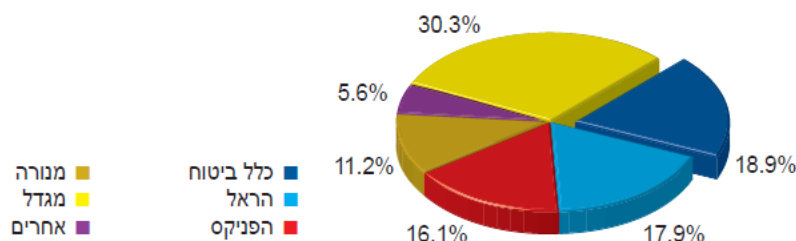
⁵⁰ במסגרת חוזר צירוף לביטוח, המסדיר את התנהלות חברות ביטוח וסוכני ביטוח בעת צירוף מועמד לביטוח לתוכנית ביטוח, נקבעו, בין היתר, הוראות בעניין הליך התאמת הביטוח לצורכי הלקוח, וזאת על ידי שאילתה באתר "הר הביטוח" לשם קבלת מידע על ביטוחים נוספים של המבוטח בחברות אחרות; וכן הוראות האוסרות על צירוף מועמד לביטוח לפוליסת פרט המעניקה פיצוי כאשר למבוטח קיימת פוליסה אחרת המעניקה פיצוי עבור מקרה ביטוח, למעט במקרים חריגים ו/או בסכמת המבוטח.

⁵¹ הרשות מפרסמת באתר האוצר נתונים השוואתיים ביחס לתשואות ומדדי הסיכון של קופות הגמל, קרנות הפנסיה וקופות הביטוח, מידעים אודות הרכב נכסי ההשקעה וההוצאות המנוכות מנכסי עמיתים בגין ביצוע השקעות וכן מידע סטטיסטי אודות אופן יישוב תביעות ומשך זמן הטיפול בבקשות משיכה, נידוד, מעבר בין מסלולים וקבלת קיצבה וכן בדבר נתונים השוואתיים בקשר עם מדד השירות.

התפלגות שיעור הפרמיות בין קבוצות וחברות הביטוח
בישראל בענף ביטוח חיים ליום 30.9.19



התפלגות שיעור הפרמיות בין קבוצות וחברות הביטוח
בישראל בענף ביטוח חיים ליום 30.9.18



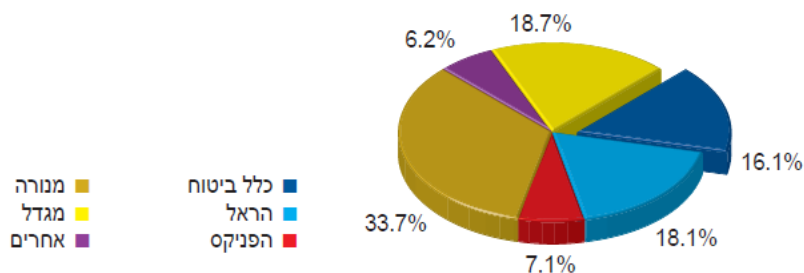
* היקף הפרמיות בענף ביטוח חיים משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח. היקף הפרמיות גם אינו מביא בחשבון את השפעות היעדר תעריפים מאושרים למכירת ריסקים במסגרת ביטוחי המנהלים, שהחל בתקופה שלאחר תקופת הדוח (ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל).

(2) ענף קרנות פנסיה

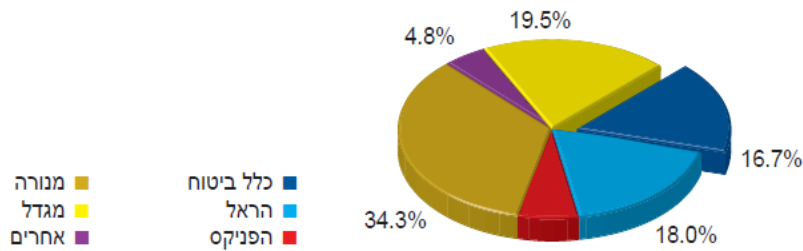
להערכת הקבוצה, כלל פנסיה וגמל מתחרה בעיקר בקרנות ברירת המחדל הנבחרות וכן בקרנות הגדולות, מבטחים (מנורה) ומקפת (מגדל), הרצל פנסיה והפניקס פנסיה.

הירידה בנתח השוק של החברה נבעה מהתגברות התחרות בשוק, התחזקותן של קרנות ברירת המחדל הנבחרות וביחס למצטרפים חדשים - ביטולם של ההסדרים לרבים בחודש מרס 2019.

התפלגות שיעור הנכסים בקרנות הפנסיה החדשות
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל ליום 31.12.19



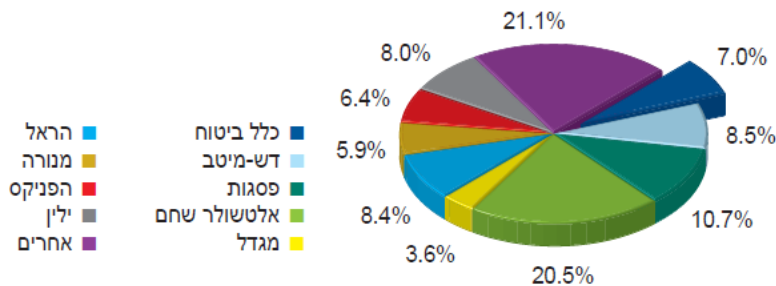
התפלגות שיעור הנכסים בקרנות הפנסיה החדשות
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל ליום 31.12.18



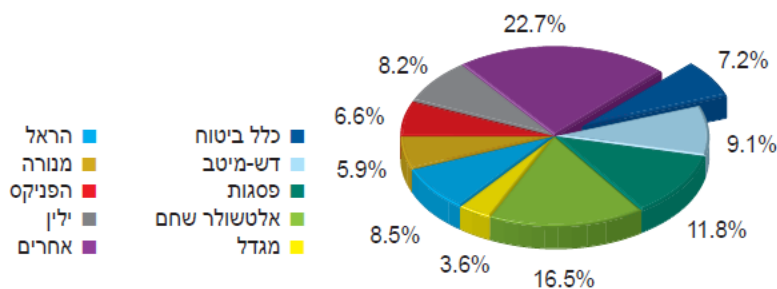
(3) ענף קופות גמל

נכון לשנת הדוח, התחרות בענף היא בעיקר עם קופות גמל לחיסכון אחרות. להערכת הקבוצה, המתחרים העיקריים שלה הם אלטשולר שחם, פסגות, מיטב-דש, הראל, הפניקס, מנורה ומגדל.

התפלגות שיעור נכסי קופות הגמל
בין גופים פרטיים וקבוצות ביטוח בישראל ליום 31.12.19



התפלגות שיעור נכסי קופות הגמל
בין גופים פרטיים וקבוצות ביטוח בישראל ליום 31.12.18



6.3.2. שיטות להתמודדות עם התחרות והגורמים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה

ההתמודדות עם התחרות, בתחום פעילות זה, מתרחשת במספר מישורים:

- סינרגיה בין חברות הקבוצה – מתן פתרונות אינטגרטיביים ללקוחות בכל אפיקי החיסכון ארוך הטווח.
- שימוש בשינויים רגולטוריים, על מנת להיחשף למגזרי לקוחות פוטנציאליים חדשים, ולצרפם כלקוחות.
- התייעלות תפעולית – באמצעות שיפור שיטות העבודה ושיפור מערכות המיכון. לעניין שיפור מערכות המיכון והדיגיטציה ראה סעיף 9.10.3.2 להלן.

- שימור לקוחות בתיק הקיים ושיפור השירות ללקוח – על ידי הפעלת יחידות ייעודיות לטיפול בנושא, הקמת מוקדי שירות ייעודיים וביניהם מוקדי תביעות ומוקדי מעסיקים תוך הצגת מגוון האפשרויות הקיימות בקבוצה בפני הלקוחות.
- הרחבת מאגר הלקוחות, הן באמצעות הרחבת ערוצי ההפצה, לרבות באופן ישיר והן על ידי הגדלת היקף המכירות, סוגי המוצרים והיקף הכיסוי הביטוחי, ללקוחות קיימים.
- שמירה על היקף פעילות משמעותי והרחבתו על בסיס מערך תפעול ובסיס הוצאות נתונים.
- מערך השקעות מקצועי ומיומן הפועל להשגת תשואות מירביות למבוטחים ולעמיתים, תוך ניהול סיכונים מושכל.
- הרחבת מערכי ההפצה והשיווק, הישירים ובאמצעות סוכנים, באמצעות עריכת מבצעי קידום מכירות, שיפור השירות לסוכן (לרבות שיפור טכנולוגי בממשקים אל מול הסוכן ומתן שירותים דיגיטליים) וגיוס סוכנים חדשים.
- מיתוג ומיצוב הקבוצה.
- חדשנות, פיתוח מוצרים והתאמת המוצרים לצרכי הלקוחות ולתנאי השוק המשתנים, תחת המגבלות הרגולטוריות.
- תעריפים תחרותיים.

הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה הם:

- ניסיון רב-שנים בתחום ביטוח החיים והחיסכון לטווח ארוך.
- המוניטין של הקבוצה בתחום.
- קשר ארוך-טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה.
- מערך הפצה ישיר.
- מגוון המוצרים הפנסיוניים הנמכרים תחת קורת גג אחת.
- חוסן פיננסי.
- התשואות המושגות על כספי החיסכון, בהשוואה לתשואות הגורמים המתחרים.
- השירות הניתן על ידי החברה ללקוחות ולסוכנים ואופן יישוב התביעות.
- שקיפות ומחיר – כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שעניין שקיפות, הפחתת תעריפים והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום חיסכון ארוך טווח ועל רווחיותו.
- חסמים תחרותיים - לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק וכניסת מתחרים, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן.

6.4. לקוחות

סוגי הלקוחות העיקריים בתחום החיסכון ארוך הטווח הם: מעסיקים, עמיתים, מבוטחים, פרטיים, עצמאים וקולקטיבים. בתחום זה אין לחברה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות. לחברה אין לקוח בודד שהכנסות החברה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות החברה בדוחות המאוחדים.

הקבוצה משווקת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, לחברות מקבוצת אי די בי (הן כבעל פוליסה בביטוחים קולקטיבים, הן כעמית בקופות גמל מרכזיות והן כמעסיק המפקיד לחיסכון פנסיוני עבור עובדיו) מוצרי חיסכון ארוך טווח. סך הכנסות הקבוצה בתחום החיסכון ארוך הטווח מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי, מפרמיות ומדמי גמולים במהלך העסקים

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

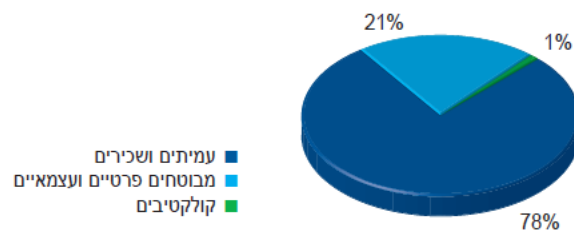
הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2019. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.⁵²

6.4.1.

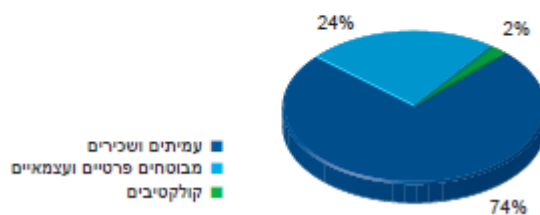
התפלגות לקוחות החברה בענף ביטוח חיים לפי פרמיות לשנים 2019 ו-2018

סוג הלקוח	2019		2018	
	פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות
עמיתים ושכירים	4,655,858	78%	4,342,883	74%
מבוטחים פרטיים ועצמאים	1,250,469	21%	1,422,239	24%
קולקטיבים	79,665	1%	81,573	2%
סה"כ	5,985,992	100%	5,846,695	100%

התפלגות הלקוחות בענף ביטוח חיים לפי פרמיות ברוטו בשנת 2019



התפלגות הלקוחות בענף ביטוח חיים לפי פרמיות ברוטו בשנת 2018



6.4.2.

פדיונות בענף ביטוח חיים

בענף ביטוח חיים, שיעור הפדיונות מהעתודה הממוצעת בשנת הדוח היה 1.8% לעומת 2.0% בשנת 2018.

⁵² לעניין הודעת הממונה מיום 8 בדצמבר 2020 על היותה של כלל החזקות, חברה ללא גרעין שליטה ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים של החברה. ביחס לשנת הדוח, כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

כלל חברה לביטוח בע"מ

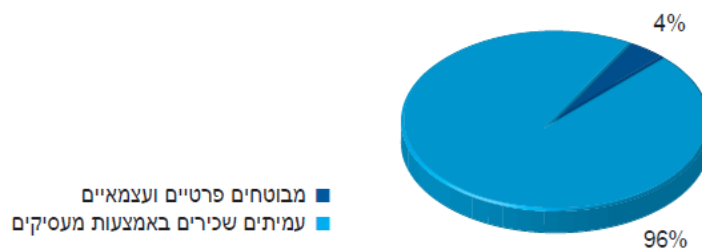
חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

6.4.3.

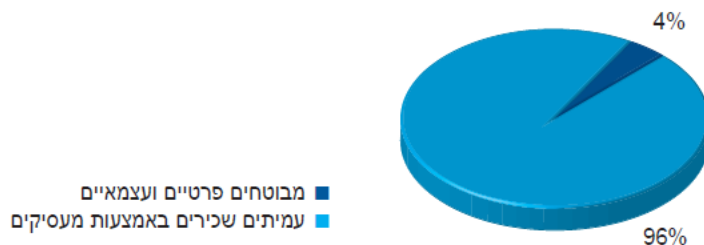
התפלגות לקוחות החברה בענף קרנות פנסיה לפי דמי גמולים לשנים 2019 ו-2018

סוג הלקוח	2019		2018	
	דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות	דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות
עמיתים שכירים	5,894,817	96%	5,634,844	96%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	270,659	4%	255,847	4%
סה"כ	6,165,476	100%	5,890,691	100%

התפלגות הלקוחות בענף קרנות פנסיה
לפי דמי גמולים בשנת 2019



התפלגות הלקוחות בענף קרנות פנסיה
לפי דמי גמולים בשנת 2018



6.4.4.

התפלגות לקוחות החברה בענף קופות גמל לפי דמי גמולים לשנים 2019 ו-2018

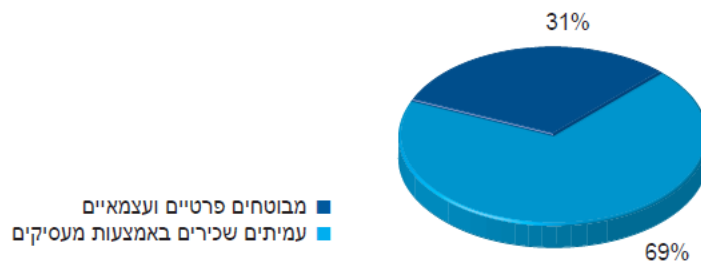
שנת 2019

סוג הלקוח	דמי גמולים קופות גמל (באלפי ש"ח)	דמי גמולים קופות מרכזיות (באלפי ש"ח)	דמי גמולים/ הפקדות קרנות השתלמות (באלפי ש"ח)	קופות גמל להשקעה (באלפי ש"ח)	סה"כ דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך דמי הגמולים (באלפי ש"ח)
עמיתים שכירים	306,376	417	1,197,787	-	1,504,580	69%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	304,053	-	130,679	254,435	689,167	31%
סה"כ	610,429	417	1,328,466	254,435	2,193,747	100%

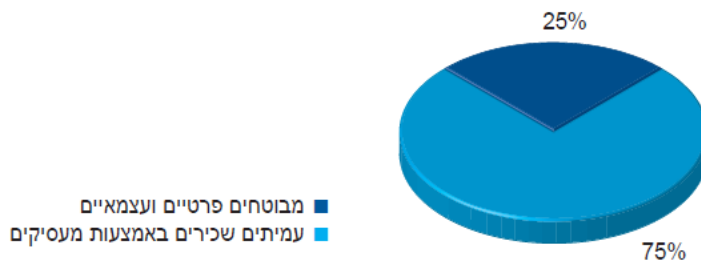
שנת 2018

סוג הלקוח	דמי גמולים קופות גמל (באלפי ש"ח)	דמי גמולים קופות מרכזיות (באלפי ש"ח)	דמי גמולים / הפקדות קרנות השתלמות (באלפי ש"ח)	קופות גמל להשקעה (באלפי ש"ח)	סה"כ דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך דמי הגמולים (באלפי ש"ח)
עמיתים שכירים	278,125	404	1,081,578	-	1,360,107	75%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	174,545	-	115,077	164,310	453,932	25%
סה"כ	452,670	404	1,196,655	164,310	1,814,039	100.00%

התפלגות הלקוחות בענף קופות גמל לפי דמי גמולים בשנת 2019



התפלגות הלקוחות בענף קופות גמל לפי דמי גמולים בשנת 2018



כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

6.4.5.

מידע אודות העברת כספים מהגופים המוסדיים בקבוצה ואליהם בענפי חסכון ארוך טווח בשנים 2017 עד 2019⁵³:

2019

סך הכל	פעילות הקבוצה			באלפי ש"ח
	פנסיה	קופות גמל	ביטוח חיים	
העברות לקבוצה מגופים אחרים				
294,673	87,350	73,015	134,308	העברות מחברות ביטוח אחרות
1,630,235	1,458,925	40,175	131,135	העברות מקרנות פנסיה
1,764,509	29,144	1,623,078	112,287	העברות מקופות גמל
3,689,417	1,575,419	1,736,268	377,730	סה"כ העברות לקבוצה
העברות מהקבוצה לגופים אחרים				
408,943	123,108	71,090	214,745	העברות לחברות ביטוח אחרות
2,489,223	2,236,890	20,972	231,361	העברות לקרנות פנסיה
2,154,352	141,711	1,496,887	515,754	העברות לקופות גמל
5,052,518	2,501,709	1,588,949	961,860	סה"כ העברות מהקבוצה
(1,363,101)	(926,290)	147,319	(584,130)	העברות, נטו

2018

סך הכל	פעילות הקבוצה			באלפי ש"ח
	פנסיה	קופות גמל	ביטוח חיים	
העברות לקבוצה מגופים אחרים				
120,987	55,196	3,912	61,879	העברות מחברות ביטוח אחרות
1,905,851	1,779,639	32,064	94,148	העברות מקרנות פנסיה
1,192,105	9,748	1,147,050	35,307	העברות מקופות גמל
3,218,943	1,844,583	1,183,026	191,334	סה"כ העברות מהקבוצה
העברות מהקבוצה לגופים אחרים				
426,610	175,338	77,282	173,990	העברות לחברות ביטוח אחרות
2,362,254	2,231,492	7,121	123,641	העברות לקרנות פנסיה
2,052,634	39,269	1,722,270	291,095	העברות לקופות גמל
4,841,498	2,446,099	1,806,673	588,726	סה"כ העברות מהקבוצה
(1,622,555)	(601,516)	(623,647)	(397,392)	העברות, נטו

⁵³ נתוני ביטוח חיים בגין השנים 2017 ו-2018 הוצגו מחדש לאור נטרול העברות פנימיות בתוך הקבוצה.

2017

סך הכל	פעילות הקבוצה			באלפי ש"ח
	פנסיה	קופות גמל	ביטוח חיים	
העברות לקבוצה מגופים אחרים				
98,001	49,626	41,463	6,912	העברות מחברות ביטוח אחרות
1,686,685	1,645,592	25,742	15,351	העברות מקרנות פנסיה
734,923	30,773	698,573	5,577	העברות מקופות גמל
2,519,609	1,725,991	765,778	27,840	סה"כ העברות לקבוצה
העברות מהקבוצה לגופים אחרים				
400,335	159,869	93,232	147,234	העברות לחברות ביטוח אחרות
2,789,333	2,672,695	13,106	103,532	העברות לקרנות פנסיה
3,375,985	62,139	3,077,022	236,824	העברות לקופות גמל
6,565,653	2,894,703	3,183,360	487,590	סה"כ העברות מהקבוצה
(4,046,044)	(1,168,712)	(2,417,582)	(459,750)	העברות, נטו

7. תחום ביטוח כללי

7.1. מוצרים ושירותים

7.1.1. תיאור ענפי הביטוח והכיסויים הביטוחיים שנכללים בתחום

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענפי הביטוח הכללי. נהוג לחלק את תחום הביטוח הכללי ל-2 קטגוריות עיקריות: (א) ביטוחי רכוש ו-(ב) ביטוחי חביות.

הפעילות בביטוחי רכוש נחשבת כבעלת "זנב תביעות קצר" מאחר שמשך תקופת ההתיישנות הינו שלוש שנים בלבד מקרות מקרה הביטוח ומאחר שתביעות אלו מוגשות, במרבית המקרים, במהלך תקופת הביטוח. מנגד, ביטוחי חובה וחביות נחשבים כבעלי "זנב תביעות ארוך" מאחר שמשך תקופת ההתיישנות הינו שבע שנים מקרות מקרה הביטוח, כיוון שהתביעה הביטוחית אינה מתיישנת כל עוד לא התיישנה תביעת הצד השלישי כנגד המבוטח, בשל פרק הזמן הארוך שחולף בין מועד היווצרות העילה כנגד המבוטח לבין מועד הגילוי ו/או לבין מועד הגשת התביעה, בין היתר לאור תקופת ההתיישנות כאמור לעיל, ו/או בשל פרק הזמן הדרוש לבירור התביעה. תקופת ההתיישנות של תביעה לתגמולי ביטוח במקרה של נכות שנגרמה למבוטח ממחלה או מתאונה, תימנה מיום שקמה למבוטח זכות לתבוע תגמולי ביטוח לפי תנאי חוזה הביטוח. לפיכך, פוליסות תאונות אישיות הכוללות כיסוי נכות מתאונה עשויות להיחשב אף הן כבעלות "זנב תביעות ארוך".

להלן יסקרו הענפים העיקריים הנכללים בתחום הביטוח הכללי:

7.1.1.1. ענף ביטוח רכב חובה

א. כללי

במסגרת ענף זה מוענק כיסוי ביטוחי, לבעל הרכב וכן לנוהג ברכב, מפני כל חבות שהם עשויים לחוב בה לפי **חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975 ("חוק הפלת"ד")** ומפני כל חבות אחרת בשל נזק גוף שנגרם לאדם על ידי או עקב השימוש ברכב המנועי, וכן ניתן כיסוי לבעל הרכב והנוהג בו בהיתר ממנו, מפני נזק גוף שנגרם להם בתאונת דרכים. ככלל, תנאי הכיסוי הינם אחידים ומוסדרים בהתאם לנוסח הפוליסה התקנית שנקבעה **בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי חוזה לביטוח חובה של רכב מנועי) התש"ע – 2010**. עריכת הביטוח הינה חובה ומהווה תנאי לשימוש ברכב מנועי בהתאם **לפקודת ביטוח רכב מנועי, התש"ל-1970 ("הפקודה")**.

ב. הסדרים מיוחדים בענף ביטוח רכב חובה

בענף ביטוח רכב חובה מתקיימים מספר הסדרים המשפיעים על תעריף הביטוח, כמפורט להלן:

(1) הסדר הביטוח השיורי (הסדר במסגרת ה"פול")

הואיל ומחד ביטוח רכב חובה הינו חובה חוקית, ומאידך חברות הביטוח אינן מחויבות לבטח את כל המבקשים לרכוש ביטוח כאמור, נוסד מכוח **תקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שיורי ומנגנון לקביעת התעריף), התשס"א-2001**, הסדר הביטוח השיורי, במסגרתו מבוטחים המשתמשים ברכב מנועי שלא השיגו כיסוי ביטוחי באופן ישיר אצל חברות הביטוח המסחריות (כגון: נהגים בעלי עבר ביטוחי המעיד על סיכון גבוה, נהגים עם עבר של שליליות רישיון, כלי רכב עתידי סיכון כגון אופנועים, טרקטורונים ו/או כלי רכב נוספים שנדחו על ידי חברות הביטוח). בעקבות הוזלת תעריפי הפול במסגרת תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ו-2017 (ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) להלן) גדל משמעותית היקף המכירות של ביטוח כלי רכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון במסגרת הפול אשר הפך להיות גורם מתחרה רלבנטי. הסדר הביטוח השיורי מתבסס על ביטוח משותף של כל חברות הביטוח הפועלות בענף ביטוח רכב חובה, במסגרתו מחויבות החברות האמורות להשתתף בהסדר הביטוח השיורי ונושאות יחד בהפסדיו או ברווחיו, על פי חלקן בסך כל פרמיות

ביטוח רכב חובה ("נתח שוק חובה"). חלקה של הקבוצה בהסדר הביטוח השירי עמד נכון לשנת חיתום 2019 על שיעור של כ-548.8% בהשוואה לשיעור של כ-9.12% בשנת החיתום 2018.

חברות הביטוח מממנות את חלקן בהסדר הביטוח השירי (במסגרת ה"פול") באמצעות העמסת עלות הביטוח השירי על יתר המבוטחים בביטוחי רכב חובה בחברת הביטוח, שלא במסגרת הביטוח השירי.

בחודש יולי 2018 פורסם **חוק לתיקון פקודת רכב מנועי (מס' 23) התשע"ח – 2018** המעדכן את ההסדר התחיקתי בעניין מרכיב ההעמסה (להלן: "תיקון טווח מרכיב העמסה") אותו רשאיות חברות הביטוח המשתתפות בהסדר הביטוח השירי לגבות לצורך מימון העלות לביטוח השירי, כך שמרכיב העמסה עד יולי 2020 יהיה בטווח שבין 5.5% ל- 8.5% מעלות הסיכון הטהור⁵⁴ של ביטוחי החובה של המבטח שלא במסגרת הביטוח השירי, ולאחר יולי 2020 יהיה בין 5.5% ל- 8%.

בשנת הדוח, לא היה לתיקון טווח מרכיב העמסה השפעה על התעריפים של החברה. עם זאת, לא ניתן לצפות את מלוא השפעת התיקון בעתיד, והדבר תלוי בין היתר בתוצאות העסקיות ובמכלול תנאי התחרות בשוק, לרבות אופן עדכון תעריפי ה"פול", ככל שיעודכנו, תעריף ביטוח רכב החובה של החברה, כפי שיאושר על ידי הממונה, והחלטות שיתקבלו בנוגע לשינויים בריבית ההיוון (ראה סעיף 7.1.1.1(ד) להלן).

(2) קרנית - הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים

הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים – קרנית ("קרנית"), הינה תאגיד שהוקם על פי חוק הפלת"ד, לצורך תשלום פיצויים לזכאים על פי חוק הפלת"ד שאין באפשרותם לתבוע פיצויים מחברת ביטוח, בשל אחד מן המקרים הבאים: (1) פגיעה על ידי רכב שלא היה לו כיסוי ביטוחי; (2) מבטח שאינו ידוע (כגון פגיעת "פגע וברח"); (3) מבטח שנמצא בהליכי פירוק או שמונה לו מנהל מורשה.

מימון הקרן נעשה באמצעות העמסה בשיעור של 1% מהפרמיה נטו⁵⁵ על המבוטחים בפוליסות ביטוח רכב חובה. סכום זה מועבר על ידי חברות הביטוח לקרנית.

(3) אחריות למתן שירותים רפואיים-

בהתאם לתיקון חקיקה משנת 2009 במסגרתו הועברה האחריות הביטוחית למתן שירותים רפואיים הנכללים בסל השירותים הקבוע בתוספת השניה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד – 1994 (להלן: "חוק ביטוח בריאות ממלכתי") ובצו התרופות לפי סעיף 8(ז) לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, בשל נזקי גוף לנפגעי תאונות דרכים, מהמבטחים לקופות החולים, גובות חברות הביטוח 9.4% מדמי הביטוח לצורך מימון עלות אספקת השירותים לנפגעי תאונות דרכים (להלן: "סכום ההשתתפות"). המבטחים ממשיכים להיות אחראים לגבי יתר השירותים הרפואיים שאינם נכללים בתוספת השנייה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי ובצו התרופות. האמור אינו חל על אוכלוסיות מסוימות, בין היתר, חיילים ונפגעי תאונות עבודה אשר האחריות הביטוחית לכיסוי הוצאות טיפול רפואי עבורם במקרה של תאונת דרכים, נותרה של המבטחים. סכום ההשתתפות מועבר לקופות החולים מאת המבטחים, באמצעות קרנית והמוסד לביטוח לאומי.

⁵⁴ השיעור הנקוב הינו שיעור זמני המתבסס על נתוני ספטמבר 2019, כפי שפירסם ה"פול".

⁵⁵ "עלות הסיכון הטהור" – חלק מתעריף ביטוח שאינו כולל רווח, הוצאות ועלות אספקת שירותים, למעט הוצאות ליישוב תביעות. עלות הסיכון הטהור מתבססת על ניסיון תביעות בעבר של ענף ביטוח רכב מנועי שחלה לגביו חובה לרכוש ביטוח, בתוספת אומדן של תשלומים עתידיים בשל אותן תביעות ובהתחשב במגמות המשפיעות על שיכחות התביעות ועל עלותן והכל בהתאם לסעיף 7א לפקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], תש"ל-1970.

⁵⁶ פרמיה (דמי ביטוח) נטו- פרמיה המגלמת את עלות הסיכון ללא העמסות חיצוניות כגון הוצאות ועמלות.

ג. תעריפים והפיקוח עליהם, מאגר המידע הסטטיסטי ומאגר המידע לאיתור הונאות ביטוח בענף רכב חובה

(1) רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה - דמי ביטוח (נטו) מקסימלים ומשתנים לקביעת תעריף בענף רכב חובה

חברות הביטוח קובעות את דמי הביטוח תוך שימוש במשתנים שאושרו על ידי הממונה כמשתנים שבהם יהיה מבטח רשאי להשתמש לצורך קביעת התעריף (להלן: "המשתנים"). המשתנים נועדו להתאים את פרמיית הביטוח לסיכון המבוטח.

בחודש ינואר 2016 פרסמה הממונה תיקון להוראות החוזר המאוחד בענף ביטוח רכב חובה, שתחולתו מחודש מרס 2016 (להלן: "תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016"). במסגרת תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016, עודכנו דמי הביטוח השירי לכלי רכב פרטיים ומסחריים הנמכרים על-ידי התאגיד המנהל של הסדר הביטוח השירי ("הפול") באופן המפחית את עלות ביטוח החובה הנמכר על ידי ה"פול" וכן עושה שימוש במשתנים נוספים שקודם לכן לא נעשה בהם שימוש על ידי ה"פול".

בחודש ספטמבר 2016 פרסמה הממונה תיקון נוסף להוראות החוזר המאוחד בענף ביטוח רכב חובה במסגרתו עודכנו דמי הביטוח השירי לכלי רכב פרטיים, וזאת החל מינואר 2017 (להלן: "תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017").

כתוצאה מרפורמת תעריפי רכב חובה, נדרשה החברה בשנים 2016 - 2017 על ידי הממונה, להגיש לאישורה תעריפי ביטוח חובה מעודכנים המגלמים, בניטרול השלכות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון (לפירוט ראה בסעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן), הפחתה משמעותית בתעריף ביטוח החובה.

רפורמת תעריפי רכב חובה בכללותה, הביאה לפגיעה משמעותית ברווחיות. בשלב זה, לא ניתן עדיין להעריך את מלוא השפעתה, בין היתר לאור העובדה כי מדובר בענף המאופיין בזנב תביעות ארוך, וכן לאור חוסר הוודאות בנוגע למדיניות הממונה בעת אישור תעריפים, התנהגות המתחרים והלקוחות, התוצאות החיתומיות כפי שיתבררו בעתיד, ושינויים רגולטורים, לרבות כמפורט בסעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן.

שיעור דמים מקסימלי

החוזר המאוחד קובע הסדרים לקביעת דמי ביטוח בענף רכב חובה שרשאי מבטח לגבות ואופן הגשתם לאישור הממונה. בהתאם לפרק ביטוח כללי בחוזר המאוחד, מרכיב פרמיית הסיכון שבתעריף ביטוח רכב חובה (דמי הביטוח נטו) הינו אחיד לכל המבוטחים בעלי אותם מאפיינים, אצל המבטח. המבטח רשאי לגבות בנוסף דמים בשיעור של עד 16.25% מפרמיית הסיכון, שנועדו לכיסוי הוצאות המינהל של המבטח, עמלת סוכנים ורווח. המבטח רשאי לתת הנחות ביחס למרכיב הדמים בלבד, למעט לצי רכב, שאז רשאי המבטח לתת הנחה אף מדמי הביטוח נטו (דמי הביטוח למעט הדמים). לעניין זה – צי רכב מונה לפחות 40 כלי רכב שכולם בבעלות אחת ומבוטחים אצל אותו מבטח.

(2) מאגרי מידע

מאגר מידע סטטיסטי-

בענף ביטוח רכב חובה פועל מאגר מידע סטטיסטי המשמש להערכת עלות הסיכונים בענף ביטוח רכב חובה, ואשר הוקם מכוח **תקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שירי ומנגנון לקביעת התעריף), תשס"א-2001**.

מאגר המידע הסטטיסטי והמאגר לטיפול בהונאות ביטוח, כמפורט בסעיף זה להלן, מנוהלים על ידי צד שלישי בלתי קשור לחברה ולחברות הביטוח ("מפעיל המאגר").

מפעיל המאגר מוסמך על-פי דין לאסוף מידע מהמבטחים בענף הביטוח, ולקבוע על בסיסו את עלות הסיכון הטהור ("תעריף הסיכון"). תעריף הסיכון אינו מחייב את חברות הביטוח במישרין ואולם תעריף "הפול" נקבע על ידי הממונה בהתייחס אליו ובנוסף הוא מהווה מדד רלבנטי, מבחינת הממונה, לאישור התעריף של חברות הביטוח. לעניין הרפורמה בביטוח רכב חובה בהתאם לתיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ותיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל. לענין הסדר הביטוח השירי, ראה סעיף 7.1.1.1(ב)(1) לעיל.

מאגר מידע לטיפול בהונאות ביטוח-

בענף ביטוח רכב חובה פועל מאגר מידע לטיפול בהונאות ביטוח, בהתאם לתקנות ביטוח רכב מנועי (הקמה וניהול של מאגרי מידע), תשס"ד-2004. המאגר, המרכז מידעים מכל חברות הביטוח, משמש לצורך זיהוי חשדות למקרי הונאה בתביעות רכב חובה וכן למניעת הונאות ביטוח בתהליך החיתום בפוליסות רכב-חובה. מימון עלות הפעלת המאגר מוטל על כל חברות הביטוח, בהתאם לכללים שנקבעו על ידי הממונה. בהתאם להוראות החוזר המאוחד, ככלל לא תופק תעודת ביטוח רכב חובה עבור כלי רכב פרטי או מסחרי עד 3.5 טון או אופנוע, מבלי שבוצע אימות בשאלתה מקוונת במאגר בעת תהליך החיתום.

ד. ביטוח לאומי

1) זכות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי

בהתאם לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995 (להלן: "חוק הביטוח הלאומי"), במקרה בו שילם הביטוח הלאומי לזכאי גמלה, בעילה המהווה עילה גם לחייב צד שלישי לשלם פיצויים לאותו זכאי, לפי פקודת הנזיקין, או לפי חוק הפל"ד, רשאי המוסד לביטוח לאומי לתבוע מאותו צד שלישי פיצוי על הגמלה ששילם או שהוא עתיד לשלם (להלן: "הצד השלישי"). הצד השלישי רשאי לנכות מהפיצוי את הגמלאות המשתלמות ו/או שעתידות להשתלם מאת הביטוח הלאומי.

בהמשך לתיקוני חקיקה מהשנים 2013 ו-2015 לחוק הביטוח הלאומי, נקבע הסדר המחייב את הצד השלישי שניכה או רשאי היה לנכות סכום כלשהו מהפיצויים שהוא חייב לשלם לזכאי בגין תשלומים שהמוסד לביטוח לאומי רשאי לתבוע ממנו, לדווח לביטוח לאומי על סכומים כאמור וכן נקבעו סנקציות בגין אי דיווח.

ההסדר התחיקתי בקשר עם תביעות המסולקות על ידי החברה, לרבות בדרך של פסק דין, פשרה או תשלום אחר ואשר בגין יש למוסד לביטוח לאומי עילת שיבוב (להלן: "תביעות שיבוב ביטוח לאומי"), הביא ויביא לגידול בתביעות שיבוב מאת המוסד לביטוח הלאומי ביחס לתביעות בענף ביטוח רכב חובה ובענפי חבויות, שיושבו על ידי החברה בעבר. עם זאת, להערכת החברה להסדר האמור לא אמורה להיות השפעה מהותית על הרווחיות וזאת כל עוד היקף הניכויים שינוכו בפועל על ידי החברה מהפיצויים שמשולמים לתובעים לא יעלה על התשלום לביטוח לאומי במסגרת תביעות השיבוב.

הערכת החברה בקשר עם תביעות שיבוב ביטוח לאומי, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, כתלות באופן התפתחות תביעות שיבוב ביטוח לאומי מחד והניכויים שיבוצעו על ידי החברה מאידך.

בחודש מרס 2018 פורסם חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת 2019), התשע"ח - 2018 (להלן: "חוק ההתייעלות הכלכלית") במסגרתו שונה מנגנון ההתחשבנות בין המוסד לביטוח הלאומי לבין חברות הביטוח בנוגע לזכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי מחברות הביטוח בתביעות מכוח פוליסות רכב חובה. בהתאם לתיקון החקיקה בוטל מנגנון הסדר השיבוב הפרטי הקיים, על פיו מבוצעת התחשבנות נפרדת בגין כל תביעה, ותחתיו נקבע כי מבטח יעביר למוסד לביטוח לאומי, מידי שנה, סכום קבוע שנתי לצורך כיסוי חבותו עבור כל תביעות השיבוב מכוח פוליסות רכב חובה (להלן: "הסדר השיבוב החדש" ו-"הסכום הקבוע"). עוד נקבע כי מבטח יידרש להעביר את הסכום הקבוע, מידי שנה, בהתאם לחלוקה שתיקבע לגבי אותה שנה לפיצוי וכי שר האוצר, באישור ועדת העבודה והרווחה, ולאחר שנתן למבטחים הזדמנות לטעון את טענותיהם, ייקבע בתקנות הוראות לעניין אופן קביעת הסכום הקבוע, אופן עדכנו, כללים לחלוקת הסכום הכולל בין המבטחים שלפיהם יחושב הסכום הקבוע לכל מבטח, והמועד שבו ישלמו חברות הביטוח את הסכום הקבוע למוסד. הסכום הקבוע יקבע, בין היתר, בהתבסס על התקבולים להם זכאי המוסד לביטוח לאומי בגין תאונות דרכים שאירעו בשנים 2010 ו-2011 בתוספת עדכונים ושיקולים שונים הקבועים במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית, ובין היתר עדכונים ושיקולים לעניין ריביות ההיוון, לוחות אקטוארים המפורסמים על ידי המוסד לביטוח לאומי, הסיכון הביטוחי בענף רכב חובה, דמי ביטוח חובה שנגבו בפועל על ידי כלל הענף משנת 2010 ועד שנת 2017 בהתאם לנתוני הרשות, ההשפעה הצפויה של הסכום הקבוע על דמי ביטוח חובה עתידיים, וסכומי הגמלאות שמשלם המוסד לביטוח לאומי לפי חוק הביטוח הלאומי (להלן: "תקנות הסדר השיבוב החדש"). בהתאם לחוק ההתייעלות הכלכלית הוא ייכנס לתוקף במועד פרסום תקנות הסדר השיבוב החדש. עוד נקבע כי הוראות החוק יחולו גם ביחס לתאונות דרכים שהתרחשו בין ינואר 2014 ועד למועד כניסת החוק לתוקף, ובלבד שלא הוגשה לגביהן תביעה או דרישה מצד המוסד לביטוח לאומי.

בחודש יוני 2019 פורסמה טיוטת תקנות הביטוח הלאומי (העברת סכום שנתי ממבטח למוסד בעד תאונת דרכים), התשע"ט - 2019 (להלן: "טיוטת תקנות הסדר השיבוב החדש"), בין היתר לצורך קביעת הסכום הקובע.

להערכת החברה, ככל שטיוטת תקנות הסדר השיבוב החדש תיכנס לתוקף, לא יהיו לכך השלכות מהותיות על דוחותיה הכספיים של החברה.

המידע בכל הקשור לטיוטת תקנות הסדר השיבוב החדש הינו מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בנוסח הסופי של תקנות הסדר השיבוב החדש והסכום הקובע שייקבע.

תקנות הסדר השיבוב החדש היו אמורות להיות מפורסמות תוך 30 יום מיום פרסום החוק אולם נכון למועד פרסום הדוח טרם פורסמו ולפיכך בשלב זה, ממשיכה החברה להתנהל מול המוסד לביטוח לאומי בהתאם להסכם שקיים ביניהם.

2) שיעור הריבית לצורך היוון קיצבאות הביטוח הלאומי

בחודש יוני 2014, מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך היוון גמלאות על פי **תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח 1978 ("תקנות ההיוון")** ו-**וועדת וינוגרד**). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות ההיוון (להלן: "התיקון") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב הקיצבאות האמורות.

תקנות ההיוון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד השלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפלג"ד.

בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקון. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי ההיוון הקיצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ואחת לארבע שנים שלאחר מועד זה.

התיקון לתקנות ההיוון, נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017 ובעקבותיו נבחנה על ידי בתי המשפט, ההשפעה של שינוי שיעור ריבית ההיוון כאמור, גם לענין ביטוחי חובה וחבויות. עניין זה עמד להכרעה בבית המשפט העליון במסגרת תיק פרטני שהתנהל כנגד "הפול" (להלן: "התיק הפרטני"). בחודש אפריל 2018 הוקמה ועדה בינמשרדית (על ידי משרד המשפטים ומשרד האוצר) לבחינת סוגיית ריבית ההיוון בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה, אשר הגישה את מסקנותיה, בחודש יוני 2019 (להלן: "דוח וועדת קמיניץ"), בין היתר המליצה ועדת קמיניץ כי שיעור ריבית ההיוון בפיצוי נזיקין המשמש, בין היתר, להיוון תגמולי ביטוח למבטחים, ימשיך לעמוד על שיעור קבוע של 3% לכלל הניזוקים (להלן: "ריבית ההיוון שנקבעה"). כן המליצה, כי ניתן יהיה לשנות את ריבית ההיוון שנקבעה, בהתאם למנגנון בדיקה שיבוצע אחת לשנתיים, על בסיס בדיקה ביחס לתשואה המתקבלת מהשקעה באג"ח קונצרני AA לתקופה של 25 שנים בחצי השנה שקדמה לאותו מועד. ככל שתמצא חריגה של למעלה מאחוז לכיוון מסוים, יעודכן שיעור הריבית על ידי החשב הכללי (להלן: "מנגנון העדכון") וזאת למעט בנסיבות חריגות, כמפורט בהמלצות הועדה. בחודש אוגוסט 2019 ניתן פסק דין בתיק הפרטני, אשר אימץ את עיקרי מסקנות דוח וועדת קמיניץ (להלן: "פסק הדין") והותיר את ריבית ההיוון על 3%. כמו כן קבע בית המשפט כי עד לתיקון חקיקה שיבוא בנושא, לצורך בחינת שינוי כלכלי מהותי שמצריך שינוי בשיעור ההיוון, הוא מאמץ את מנגנון העדכון. עוד נקבע במסגרת פסק הדין – ביחס לשיעורי ההיוון אשר ישמשו מבטחים לצורך ניכוי תגמולי המוסד לביטוח לאומי מאת המבטחים ולצורך תשלום תביעות שיבוב למוסד לביטוח לאומי, כי בתקופת הביניים, עד לתיקון תקנות ההיוון בהתאם להמלצות הועדה, תעמוד בתוקף הסכמת המבטחים לנכות מתגמולי הביטוח למבטחים את תגמולי הביטוח הלאומי, לפי ריבית היוון של 3%. עם זאת נקבע כי נוכח הפגיעה במזיקים (לרבות חברות הביטוח), חזקה כי, עד לתיקון תקנות ההיוון, הביטוח הלאומי יחזור גם הוא אל המזיק בדרישה לפי ריבית היוון של 3% (להלן: "תביעות שיבוב של המל"ל"). בשלב זה טרם הושגה הסכמה מול הביטוח הלאומי בנושא.

על פסק הדין הוגשה בחודש ספטמבר 2019 בקשה לקיום דיון נוסף שטרם נדונה.

להשפעת פסק הדין על תוצאותיה הכספיות של החברה בשנת הדוח, ראה ביאור 37(ה)(ה)(2)(4)(ו) לדוחות הכספיים. בשלב זה, ובטרם הכריע בית המשפט העליון בבקשה לדיון נוסף בסוגיית ריבית ההיוון בפיצוי נזיקי, ובטרם נתן המחוקק דעתו ביחס לתקנות ההיוון, לאור הפער שנוצר כאמור לעיל וכן לאור מנגנון העדכון, ואי הודאות בקשר לאפשרויות של אופן בחינת החריגה מרצועת הניוד אשר תביא להשפעה על התחייבויות החברה ובשים לב להתפתחויות בסביבת הריבית לאחר תאריך המאזן, כמפורט בביאור 41(א) לדוחות הכספיים, לא ניתן לצפות את ההשפעה על ההתחייבויות הביטוחיות ועל תעריפי הביטוח.

ה. מתווה סליקה קל-כבד

בהתאם לחוק הפל"ד, על כל מבטח לפצות את הנוסעים שנסעו בכלי הרכב המבטח על ידו. עוד קובע חוק הפל"ד, כי כלפי מי שנפגע בתאונה מחוץ לכלי הרכב המבטחים, בתאונת דרכים שבה היו מעורבים מספר כלי רכב, תהא למבטחים השונים אחריות (ללא הוכחת אשם) ביחד ולחוד, ובינם לבין עצמם ישאו המבטחים בנטל החיוב בחלקים שווים. בהתאם לחוק הפל"ד ולצו הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (הסדרים לחלוקת נטל הפיצויים בין המבטחים), **התשס"א-2001**, נקבעו לכלל הנ"ל חריגים, שעניינם בתאונות בין כלי הרכב השונים במידה משמעותית זה מזה קרי אופנוע ורכב אחר, או רכב קל ורכב כבד. במקרים אלה קובעים צווי החצייה את "תשלומי האיזון" של המבטחים, היינו - השיפוי לו זכאים המבטחים זה מזה בגין תאונות אלה ומטרתם לאזן את נטל התשלום בין המבטחים, מקום בו הסיכון של כלי הרכב המעורבים לגרום היזק בתאונות דרכים, אינם מאוזנים באופן מובהק. איגוד חברות הביטוח מפעיל מערכת סליקה שנועדה, בין היתר, להעביר תשלומים באופן ממוכן בין מבטחי רכב בביטוח רכב חובה, במקום שבו מקדמי הסיכון של כלי הרכב המעורבים בתאונות דרכים אינם מאוזנים באופן מובהק. למנהל המתווה הסמכות לכהן כבורר מקום בו תתעוררנה מחלוקות בין המבטחים באשר למעורבות כלי רכב מבטח בתאונה. להסדר ניתן פטור בתנאים מאישור הסדר כובל על ידי הממונה על הגבלים עסקיים עד אוגוסט 2020. התנאים כוללים, בין היתר, הגבלת פעילות המערכת למטרה האמורה בלבד, הפעלת המערכת על ידי גוף עצמאי שאינו קשור למבטחים, איסור העברת מידע עסקי בין הצדדים להסכם ומתן אפשרות לכל מבטח להצטרף למערכת.

7.1.1.2. ענף ביטוח רכב רכוש

א. כללי

ענף ביטוח רכב רכוש כולל את פעילות הקבוצה בביטוח לכיסוי אובדן או נזק של כלי רכב מבטחים ונזקים הנגרמים לרכוש של צד שלישי על ידי כלי הרכב המבטחים.

ענף ביטוח רכב רכוש מתחלק לשתי קטגוריות עיקריות:

(א) ביטוח לכלי רכב פרטי וכלי רכב מסחרי שמשקלו עד 3.5 טון, אשר פוליסת הביטוח בעבורם כפופה לתנאי הפוליסה התקנית כפי שנקבעו בתקנות שהותקנו בנושא (להלן: "**הפוליסה התקנית – רכב רכוש**" ו- "**תקנות רכב רכוש**", בהתאמה).

(ב) ביטוח לכלי רכב שאינו נמנה על הקטגוריה הראשונה (כגון: משאיות, אופנועים, אוטובוסים, מלגזות וטרקטורים), אשר פוליסת הביטוח בעבורם אינה כפופה לתנאי הפוליסה התקנית – רכב רכוש.

הפוליסה התקנית – רכב רכוש, קובעת נוסח ותנאים מינימאליים לביטוח רכוש לרכב, אשר המבטח רשאי לשנותם רק אם השינוי הוא לטובת המבטח. לפוליסה התקנית ניתן להוסיף הרחבות להיקף הכיסוי, באישור הממונה.

בחודש פברואר 2020 פרסם הממונה **טיוטת הוראות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי) (תיקון), התש"פ-2020** (להלן: "**טיוטת תיקון לפוליסה התקנית**"), במסגרתה מוצע לתקן את הפוליסה התקנית, בין היתר בנושאים הבאים: מתן אפשרות למבטח ליהנות מהפחתת דמי הביטוח בתמורה להפחתת היקף הכיסוי הביטוחי במקרה של אובדן גמור לרכב; קביעת פיצוי לאביזרים ולמכלולים הקיימים ברכבים מודרניים; עדכון ההוראות הנוגעות להחזר דמי ביטוח יחסיים במקרה של ביטול הפוליסה מצד המבטח, ללא תלות ביתרת התקופה לביטוח וללא קנס; ותיקון דוח עבר ביטוחי (דוח המשמש לצורך רכישת ביטוח בעתיד) כך שתביעות שהינן מתחת לגובה דמי הביטוח לא ייכללו במסגרתו.

בשלב ראשוני זה החברה אינה יכולה להעריך את השלכות טיוטת תיקון לפוליסה התקנית. עם זאת, ככל שטיטות התיקון לפוליסה התקנית תהפוך לנוסח מחייב, הדבר יכול להביא לגידול בשכיחות הגשת התביעות בביטוחי רכב רכוש ובהתאמה להגדיל את עלות יישוב התביעות, וזאת בין היתר, נוכח צפי לגידול בתביעות לתגמולי ביטוח בסכומים נמוכים כאשר בעקבות התיקון לא יכללו במסגרת דוח עבר ביטוחי.

הערכת החברה ביחס להשפעת טיוטת התיקון לפוליסה התקנית הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בנוסח הסופי של הטיוטה, בהתנהגות הלקוחות, המתחרים, הסוכנים, אישורי הממונה לעדכון תעריפים, עלויות ישוב התביעות ותעריפי הביטוח כפי שיקבעו לאורך זמן.

תעריף דמי הביטוח בגין ביטוח רכב רכוש הוא בדרך כלל דיפרנציאלי ונקבע, בין היתר, בהתחשב במאפייני הרכב (בעיקר דגם הרכב המבטוח ושנת ייצורו) ובמאפייני הנהגים בו (בעיקר גיל הנהג העיקרי, נהגים המורשים לנהוג ברכב, תקופת הרישיון וניסיון התביעות של בעל הפוליסה).

ב. הסדרים מיוחדים ביישוב תביעות רכב רכוש-

1. הסדר השמאים

במטרה לייעל ולקצר הליכי יישוב תביעות רכב רכוש, ובהתאם להוראות שנקבעו בחוזר המאוחד, מפרסמות חברות הביטוח רשימות שמאים⁵⁷ ("רשימת שמאי החוץ"), לבחירת המבטוח. בהתאם להוראות החוזר המאוחד, הצעת תיקון או שומה של שמאי שנבחר על ידי המבטוח מתוך רשימת שמאי החוץ (להלן: "שמאי חוץ"), מהווה הצעת התיקון או השומה הקובעת והיא מחייבת את הצדדים בכפוף לזכות המבטוח והמבטוח להעלות בפני שמאי החוץ הערות בעניינים טכניים. כמו כן, באפשרות המבטוח והמבטוח לערער על השומה בהתאם להסדר הקבוע בחוזר השמאים.

2. מוסכי הסדר

במטרה לייעל, לקצר ולהוזיל עלויות יישוב תביעות רכב רכוש התקשרה החברה עם "מוסכי הסדר" לתיקון רכבי מבטוחים שנגרם להם נזק חלקי (שאינו אובדן גמור). מוסך הסדר הינו מוסך שהתקשר עם החברה בחוזה למתן שירותים כ- "מוסך הסדר" בתמורה להנחות הניתנות למבטוח (במחירי החלפים ו/או במחיר שעת העבודה) ו/או תוך התחייבות לעשות שימוש בחלפים שמעמיד לרשותו המבטוח ואשר ניתן להשיגם בעלות מוזלת לעומת "מחיר הספר" בשוק (להלן: "מוסך הסדר"). החברה מאפשרת למבטוחיה לבחור את המוסך שבו יבוצע תיקון הרכב אולם מציעה למבטוחיה הטבות שונות כגון הנחת השתתפות עצמית ו/או העמדת רכב חלופי לתקופת התיקון, על מנת לתמרץ את המבטוחים לתקן את רכבם באחד ממוסכי ההסדר עמם התקשרה החברה. למבטוח יש אפשרות להתחייב במועד ההתקשרות, כי בקרות מקרה ביטוח תיקון הרכב יבוצע במוסך הסדר וכנגד זאת ייחנה המבטוח גם מהנחה בפרמיה והטבות נוספות בקרות מקרה הביטוח (להלן: "פוליסת נבחרת המוסכים"). כמו כן, החברה מציעה מסלול ביטוח ייעודי בשם "כלל VAR" במסגרתו מקבל בעל הפוליסה מצלמת דרך להתקנה ברכב, אותה הוא מחבר לאפליקציית "Nexar". האפליקציה מאפשרת קבלת דיווחים בזמן אמת ולפיכך מאפשרת לנציגי החברה ללוות את המבטוח בקרות מקרה ביטוח ולסייע לו לפי הצורך, בין היתר בהזמנת שירותי גרירה, מונית עד הבית, רכב חליפי, ושירותי הצלה לנפגעים (להלן: "כלל VAR").

3. רפורמה מוצעת בעניין מוסכי ההסדר והסדר השמאים:

מכתב משותף של משרד התחבורה ומשרד האוצר בעניין מוסכי הסדר והסדר השמאים וטיוטת תקנות רישוי שירותים לרכב (שמאות רכב), התשע"ו – 2016-

בהמשך לדיונים שהתקיימו בין משרד האוצר ומשרד התחבורה (להלן יחד: "המשרדים") על רקע ההליכים לחקיקת חוק רישוי שירותים ומקצועות בענף הרכב (להלן: "חוק רישוי שירותי רכב"), נשלח בחודש יוני 2016 מכתב משותף של משרד התחבורה ומשרד האוצר הממוען אל יו"ר ועדת הכלכלה, ובו מפורטים העקרונות שבכוונת המשרדים ליישם וביניהם: ביטול רשימות שמאי החוץ של החברות, והחלפתן במאגר שמאים ארצי, אשר יכלול את כל השמאים בעלי הרישיון, למעט "שמאי בית" מטעם חברת הביטוח; קביעת הוראה לפיה לא יבוצע תיקון ברכב בטרם אישור חברת הביטוח לדוח השמאי או למינוי שמאי מטעמה; ביטול רשימות מוסכי ההסדר הקיימות והרחבת רשימות מוסכי ההסדר לכל המוסכים העומדים בדרישות שייקבעו על-ידי המשרדים; חברות הביטוח יידרשו לפרסם תנאים להכרה במוסך כמוסך הסדר ויאפשרו לכל מוסך העומד בתנאים אלה להתקשר עמן כמוסך הסדר (להלן: "מסמך העקרונות"); עוד מפורט במסמך העקרונות כי המשרדים סיכמו כי ההוראות ותיקוני התקנות בנושאים המפורטים לעיל ייעשו בהתייעצות ובשיתוף פעולה ביניהם, וכן כי יוקם צוות מקצועי פנים ממשלתי הכולל נציגים מטעם המשרדים (להלן: "הצוות המשותף") שייבחן את יישום העקרונות לעיל, כן יבחן נושאים נוספים ובהם: הטלת פיקוח על מחירי החלפים העיקריים המשמשים בתיקוני רכב בעקבות תאונות והשלכותיו על התנאים להתקשרות עם מוסכי הסדר; תמחור הפרמיה והבידול

⁵⁷ שמאי החוץ הינו מי שאינו שמאי בית. שמאי בית הם מי שעלולים להימצא בניגוד עניינים בשל קשר מיוחד עם המבטוח כגון במקרה שלי: שמאי שהוא עובד של קבוצת הביטוח; שמאי שלמעלה מ-30% מסך כל הכנסותיו משמאות ועסקים אחרים עם מבטוחים הם מקבוצת הביטוח; חברת שמאות אשר קבוצת הביטוח מחזיקה בלמעלה מ-5% מאמצעי השליטה בה.

בהשתתפות העצמית בין מבטחים המטפלים ברכבם במוסך הסדר לבין מבטחים המטפלים ברכבם במוסך שאינו בהסדר; ונושאים נוספים אשר יקדמו את התחרות ויתרמו להגברת המקצועיות תוך הגנה על הלקוחות.

בהמשך, בחודש מאי 2019 פירסם הממונה טיוטה שנייה בעניין "תיקון הוראות החוזר המאוחד - הוראות בענף רכב רכוש" (להלן: "טיטת חוזר מוסכים ושמיים") המסדירה את אופן יישוב תביעות ביטוח בענף רכב רכוש, לעניין התקשרות עם שמאים ועם מוסכים וכן הוראות שונות ביחס להליך שיווק הפוליסה ויישוב התביעה.

הטיטה כוללת, בין היתר, הוראות בדבר מתן אפשרות לכל מוסך שיתחייב לעמוד בעקרונות שייקבעו על ידי המבטח ויחתום על הסכם התקשרות עמו, לשמש כמוסך מוסכם ולהעניק שירות למבטחיו או לצד שלישי (להלן: "מוסך מוסכם"); על המבטח לנהל משא ומתן שוויוני בין מוסכים בעלי מאפיינים דומים ומשעה שחתם על הסכם מול מוסך מוסכם יאפשר לכל מוסך אחר, בעל מאפיינים דומים, לחתום על הסכם בנוסח זהה; מחיר שעת עבודה יהיה בהתאם למוסכם בין המוסך המוסכם למבטח; עלות החלפים תהיה בהתאם להנחה שיתחייב המוסך המוסכם להעניק למבטח או שהמוסך המוסכם יתחייב כי מחיר חלקי חילוף שיספק לא יעלה על מחיר החלף שנרכש על ידי המבטח או אשר עשוי להיות מסופק על ידו, בהתאם להסכמה בין המבטח למוסך; מוסך מוסכם לא יחל בתיקון הרכב, אלא לאחר אישור חברת הביטוח ובעל הרכב.

ביחס לשמאים מוצע לקבוע, בין היתר, כי במקרה של בחירת שמאי מתוך מאגר שמאים שמציע המבטח (שמאי שהחלטתו מחייבת את חברת הביטוח, בכפוף להליך ערעור מוגבל שנקבע בפני שמאי מכריע), יחויב המבטח לעשות שימוש במאגר שמאים אשר יהיה פתוח לכל השמאים שיעמדו בקריטריונים שנקבעו בטיטה. בחירת השמאי מתוך המאגר תבוצע על ידי המבטח מתוך רשימה של שלושה שמאים שתיבחר באופן אקראי (להלן: "מנגנון שמאי מאגר"). כן נקבע, כי במידה והתובע יחליט לפנות לשמאי פרטי (שלא בדרך של מנגנון שמאי מאגר), חברת הביטוח תהיה רשאית להתנות בחירה כאמור, בבדיקת הרכב טרום תיקונו וכי הצעת התיקון או השומה במקרה כאמור תהיה הצעת התיקון והשומה הקובעות, אלא אם הציגה חברת הביטוח בכתב הצעת תיקון או שומה נגדיות והודיעה על רצונה לערער על הצעת התיקון או השומה בפני שמאי מכריע במנגנון מוגבל, כאמור.

חברת הביטוח תחויב להציע למבטחים תוכנית במסגרתה ניתן לבחור כל מוסך (להבדיל ממוסך מוסכם) וזאת ללא השפעה על גובה ההשתתפות העצמית שישלם המבטח.

עוד מוצע לקבוע הוראות שונות בעניין גילוי, שקיפות ורמת שירות ובהן פרסום מדדי שביעות רצון של המבטחים ביחס למוסכים מוסכמים והוראות גילוי נרחבות הן קודם למועד רכישת הפוליסה והן במועד התביעה. החברה אינה יכולה לצפות את השפעותיה של טיטת חוזר מוסכים ושמיים, ככל שתפורסם, אשר יכול ותשפיע על עלויות יישוב התביעות בביטוחי רכב רכוש וזאת, בין היתר, נוכח ריבוי התיקונים המוצעים והשלכותיהם האפשריות, אשר יכולות לפעול בכיוונים מנוגדים ובהתחשב, בין היתר, בהתנהגות החברות, הסוכנים, המוסכים, השמאים והלקוחות.

בחודש אפריל 2018 נכנסו לתוקף תקנות רישוי שירותים ומקצועות בענף הרכב (השפעה אסורה על שיקול דעת של שמאי רכב), התשע"ז-2017 (להלן: "תקנות השפעה אסורה על שיקול דעת שמאי רכב"), המתייחסות להגדרת השפעה אסורה על שמאי מצד בעל רישיון (מוסך), כהגדרתו בחוק. מטרת התקנות לקבוע מהי השפעה אסורה על שיקול דעת של שמאי רכב ובאילו מקרים מדובר בבקשה מותרת לשינוי שומת רכב. בשלב זה, להערכת החברה, לא היתה לתקנות האמורות השפעה על אופן יישוב תביעות ביטוח או על עלותן.

ג. זכאות למידע וגילוי בענף רכב רכוש

ג.1. מאגר רכב רכוש

החל מדצמבר 2013 פועל מאגר מידע שהקימו איגוד חברות הביטוח ומרכז הסליקה של חברות ביטוח בע"מ ("חברת הסליקה") שעיקרו רישום היסטוריית תאונות של כלי רכב (להלן: "מאגר רכב רכוש"). המידע זמין הן לציבור רוכשי רכבים משומשים והן למבטחים שבחרו להצטרף למאגר ומטרתו איתור מידע ושקיפות בנוגע לתאונות שאירעו לכלי רכב משומשים בתקופה שקדמה לרכישתם.

איגוד חברות הביטוח וחברת הסליקה קיבלו פטור מאישור הסדר כובל מאת הממונה על ההגבלים העסקיים בתוקף עד לחודש פברואר 2021.

נכון למועד פרסום הדוח, מאגר רכב רכוש כולל מידע ממרבית חברות הביטוח המבטחות בפוליסות רכב רכוש בישראל, לרבות החברה. כל מבטח יכול להצטרף להסדר (קרי, למסור נתונים למאגר ולהגיש שאילתות) או לצאת מההסדר אחת לשנה בהודעה מוקדמת של 90 יום.

נכון למועד פרסום הדוח החברה עושה שימוש בנתוני מאגר רכב רכוש במסגרת יישוב תביעות וחיתום, לפי צרכיה. האפשרות לעשות שימוש בנתוני המאגר, מצמצמת את פערי המידע בשוק.

2. דוח תביעות רכב רכוש

בחודש אוגוסט 2018 פורסם תיקון לחוזר ממשק אינטרנטי לאיתור מוצרי ביטוח "הר הביטוח" במסגרתו נקבע כי החל מהדיווח בגין חודש מרס 2019, חברות הביטוח ידרשו לדווח ל"הר הביטוח" גם אודות מספר מקרי ביטוח שבגינם הוגשה תביעת ביטוח רכב רכוש על ידי המבוטח או צד שלישי, זאת במטרה לייצר דוח תביעות מרכז באמצעות "הר הביטוח" ולהקל על מבוטחים אשר נדרשים על ידי חברות הביטוח, לצרכי חיתום, להציג אישור בדבר מספר תביעות כאמור, טרם הצטרפות לביטוח (להלן: "**הוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש להר הביטוח**"). החל מחודש פברואר 2020 ניתן לקבל את המידע בדבר נתוני דוח תביעות רכב רכוש מאתר "הר הביטוח".

להערכת החברה, הוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש ל"הר הביטוח" צפויה להגביר את מהימנות הנתונים, לצמצם הונאות בהצגת נתוני תביעות, להקל בהליכי הצטרפות לביטוח, להסיר חסמים תפעוליים וכפועל יוצא להגביר את התחרות.

המידע בכל הקשור להוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש לממשק "הר הביטוח" הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של החברה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל יכול להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה. בשלב זה, לא ניתן להעריך ולצפות את ההשלכות במלואן והן תלויות בין היתר בהתנהגות המתחרים והלקוחות בשוק.

7.1.1.3 ענף ביטוח חבויות

בפוליסות ביטוח חבויות נהוג לבטח על פי אחד משני בסיסי כיסוי:

- **כיסוי לפי "בסיס מועד האירוע" (Occurrence basis)** - בפוליסות אלה, הכיסוי ניתן לאירועים אשר קרו בתוך תקופת הביטוח כאשר התביעה יכולה להיות מוגשת אף לאחר תום תקופת הביטוח, בכפוף להתיישנות.
- **כיסוי לפי "בסיס מועד הגשת התביעה" (Claims made basis)** - בפוליסות אלה הכיסוי ניתן על בסיס מועד הגשת התביעה, כלומר לתביעות אשר הוגשו לראשונה כנגד המבוטח במהלך תקופת הביטוח, אף אם העילה כנגד המבוטח נוצרה לפני מועד תחילת הביטוח, ובלבד שנוצרה לאחר תאריך מסוים שנקבע בפוליסה.

תתי ענפי הביטוח העיקריים בענף ביטוח חבויות הינם:

- ביטוח אחריות כלפי צד שלישי (ביטוח צד ג');
- ביטוח אחריות המוצר;
- ביטוח אחריות מקצועית;
- ביטוח חבות מעבידים;
- ביטוח אחריות נושאי משרה (D&O).

לתיאור מאפייני הפוליסות ראה סעיף 7.1.2 (ג) להלן.

• **תיקון חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995**

לעניין תיקונים לחוק הביטוח הלאומי מהשנים 2013 ו-2015 ראה סעיף 7.1.1.1 (ד) לעיל.

• **שיעור הריבית המשמש להיוון קיצבאות ביטוח לאומי**

לעניין שיעור הריבית המשמש לצורך היוון קיצבאות ביטוח לאומי, ראה סעיף 7.1.1.1 (ד)(2) לעיל.

• **לפירוט בדבר חוזר אישור קיום ביטוח ראה סעיף 7.4.1 להלן.**

7.1.1.4 ענף ביטוח רכוש ואחרים-

• ענף זה כולל מספר תתי ענפים כמפורט להלן:

א. תת ענף ביטוח דירות

• תת ענף זה כולל ביטוח דירות, תכולה ומבנה, בתוכניות שונות, אשר העיקרית שבהן הינה תוכנית ביטוח מקיף לדירות. תת ענף זה כולל כיסוי לדירת המבוטח כנגד אובדן או נזק פיזי שנגרמו למבנה הדירה או לתכולתה כתוצאה מסיכונים נמנים המפורטים בפוליסה. פוליסה זו כפופה לתנאים מינימאליים אשר נקבעו במסגרת **התוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולות) התשמ"ו – 1986** (להלן: "**הפוליסה התקנית לביטוח דירה**"). את תנאי הפוליסה התקנית לביטוח דירה ניתן לשנות רק לטובת המבוטח וניתן להוסיף לה הרחבות לגבי הרכוש והסיכונים המבוטחים, היקף הכיסוי וכן ביטוחי חבויות הקשורים לדירת המגורים (כגון ביטוח צד ג'). הביטוח מיועד לדירות מגורים במגזר הפרטי.

• בחודש ספטמבר 2017 נכנס לתוקף תיקון לחוזר המאוחד שעניינו הוראות בתחום נזקי מים בביטוח דירה (להלן: "**התיקון לחוזר המאוחד בעניין נזקי מים**"), במסגרתו נקבע, בין היתר, כי טרם כריתת חוזה ביטוח, במקרים בהם חברת הביטוח בחרה בחלופה של מתן פיצוי למבוטח באמצעות תיקון הדירה, עליה לאפשר למבוטח לבחור בין תיקון על ידי כל שרברב שייבחר על ידי המבוטח, לבין תיקון הנזק באמצעות שרברב מתוך רשימת השרברבים שבהסדר (להלן: "**שרברב רשימה**" ו- "**רשימת השרברבים שבהסדר**"); חברת הביטוח נדרשת להרכיב את רשימת השרברבים שבהסדר בהתאם למספר המבוטחים ואזור גאוגרפי והיא תהיה אחראית, בין היתר, על איכות התיקון והשירות שיינתנו למבוטח על ידי שרברב רשימה, על זמינות השירות וסיום התיקון בזמן סביר. התשלום לשרברב רשימה יבוצע באופן ישיר על ידי המבוטח בעבור כל תיקון שביצע; ונאסרה האפשרות לכלול מגבלה בנוגע לסכום תביעה ממוצעת בהסכם ההתקשרות בין השרברב שבהסדר לבין חברת הביטוח.

להערכת החברה, התיקון לחוזר בעניין נזקי מים הביא לשינוי באופן יישוב תביעות נזקי מים בתת ענף ביטוח דירות במקרים של בחירת המבוטח בחלופה של מתן פיצוי באמצעות תיקון הדירה על-ידי שרברב רשימה, וזאת בין היתר נוכח העברת האחריות לישוב תביעות נזקי מים מספק השירותים למבוטח דבר שהביא לגידול בעלויות ישוב התביעה ושכיחות תביעות נזקי מים, במקביל לגידול התעריף. עם זאת, בשלב זה לא ניתן להעריך את מלוא השלכותיו והן יושפעו בין היתר, מהתנהגות נותני השירות, הגורמים המתחרים, המפיצים והלקוחות וכן כתלות באופן התפתחות עלויות יישוב התביעות בפועל והתאמתם למחירי הפוליסה שעודכנו, וכפי שיתברר לאורך זמן.

הערכת החברה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בהתנהגות נותני השירות, הגורמים המתחרים, המפיצים, הלקוחות, עלויות ישוב התביעות ומחירי הפוליסה שיקבעו לאורך זמן.

ב. תת ענף ביטוח רכוש אחר

תת ענף זה כולל פוליסות המיועדות בעיקר למגזר העסקי ומכסות אובדן או נזק פיזי ישיר לרכוש של המבוטח או לרכוש של המבוטח זיקה אליו, כתוצאה מסיכונים שעלולים להיגרם לרכוש המבוטח כגון: אש, ברק וסיכונים שונים נוספים. ניתן לרכוש בנוסף כיסוי לנזק תוצאתי הנובע מהנזק הפיזי הישיר ("**פוליסת אובדן רווחים**"). במסגרת תת ענף זה נמכרות אף פוליסות ביטוח ציוד הנדסי ועבודות בנייה (עבודות קבלניות והקמה), ביטוח מטענים בהובלה יבשתית בינלאומית (ימית ואווירית), ביטוח כלי שיט, ביטוח נזקי טרור וביטוחים שונים אחרים. לתיאור מאפייני המוצרים ראה סעיף 7.1.2 (ד) להלן.

ג. תת ענף ערבויות

תת ענף זה כולל בעיקר פוליסות ערבות על פי **חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), התשל"ה-1974 ("חוק המכר")**, המונפקות על ידי החברה, שמהותן הינה התחייבות לשיפוי מוטב בגין הפרת התחייבות הנערב ו/או המבוטח כלפיו. פוליסות לפי חוק המכר, מיועדות להבטחת השקעתם של רוכשי יחידות דיור שבנייתן טרם הושלמה, למקרה שמוכר הדירה לא יוכל להעביר לקונה בעלות או זכות אחרת בדירה כמוסכם בחוזה המכר בשל התקיימות אחת העילות המנויות בחוק המכר. נוסח הפוליסות לפי חוק המכר המשווקות על ידי החברה מותאם, בשינויים המחויבים, להוראות שפורסמו בעניין במסגרת תקנות שהותקנו מכוח חוק המכר.

החברה מעמידה בעיקר הלוואות לליווי בנייה למגורים לצד ערבויות מכר וזאת בשיתוף עם בנקים או באופן עצמאי ומעת לעת גם ערבויות מסוגים אחרים. בעבר הנפיקה החברה גם ערבויות ביצוע וטיב ואולם החל משנת 2014 לא הונפקו ערבויות חדשות מסוג זה, אלא במקרים חריגים.

בשנת 2018 נחתם הסכם בין החברה למכלול התחדשות עירונית פתרונות נדל"ן בע"מ (להלן: "מכלול") על פיו העמידה החברה מסגרת אשראי וערבויות חוק מכר למכלול לצורך פעילותה (להלן: "הסכם מסגרת האשראי"). מכלול היא חברה פרטית אשר נוסדה בשנת 2018, ועיסוקה בהעמדת מימון ליזמים בפרויקטי נדל"ן שונים, ובפרט פרויקטים בתחום הנדל"ן למגורים והתחדשות עירונית. בחודש מרס 2020 ובהתאם לתנאי הסכם מסגרת האשראי, מימשה החברה אופציה לרכישת 20% מהון המניות של מכלול ובנוסף, חתמה החברה על תיקון להסכם מסגרת האשראי, במסגרתו נערכו שינויים בתנאי מסגרת האשראי, וכן קיבלה, 8% נוספים מהון המניות של מכלול. עם קבלת המניות, מכרה החברה, בהתאם למחיר שנקבע בהערכת שווי, את מלוא המניות לכלל פיננסים בע"מ (להלן: "כלל פיננסים"), חברה בת בבעלות מלאה של כלל החזקות, שקודם לכן הייתה חברה לא פעילה. בנוסף, הקצתה מכלול לכלל פיננסים 7% ממניות מכלול, וזאת בהתאם לשווי מכלול על פי הערכת השווי שנערכה. בהתאם לכך נכון למועד הדוח מחזיקה כלל פיננסים ב-35% מהון המניות של מכלול, והחברה ממשיכה להעמיד אשראי וערבויות חוק מכר למכלול תחת הסכם מסגרת האשראי.

בנוסף, כלל ביטוח אשראי החלה בפעילות של הנפקת ערבויות לתקופה של עד שלוש שנים, בין היתר, מסוג מכר מקדמה וביצוע, למוטבים שהינם רשויות שלטוניות, גופים ממשלתיים, עיריות או חברות בבעלותן. בשלב זה הפעילות מצויה בשלביה הראשוניים.

ד. תת ענף ביטוח תאונה, מחלה ונכות –

תת ענף זה כולל פוליסות ביטוח תאונות אישיות אשר הינן פוליסות לתקופת ביטוח קצובה של עד 12 חודשים, המעניקות פיצוי בקורות מוות ו/או נכות (מלאה או חלקית) כתוצאה מתאונה ו/או אי כושר זמני לעבודה מתאונה על פי היקף הכיסוי הנבחר.

פוליסות אלה נמכרות כביטוחי פרט וכביטוחים קבוצתיים.

בחודש פברואר 2018 פורסם חוזר לתיקון הוראות החוזר המאוחד לגבי גילוי ודיווח למבוטח בביטוח בריאות (להלן: חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות). הוראות חוזר זה חלות בין היתר על ביטוח תאונות אישיות עד שנה שאינו ביטוח שנערך לקבוצת מבוטחים עקב השתתפותם באירוע חד פעמי המשותף לחברי הקבוצה או עקב השתתפותם בפעילות מסוימת.

יישום הוראות חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות, ביחס לפוליסות תאונות אישיות קבוצתיות קצרות טווח, הביא להכבדה תפעולית, וכן חייב בביצוע מיקוד פלחי שוק וצמצומם והתאמת היקף הכיסוי הביטוחי, אשר נוכח היקף הפעילות אינו מהותי.

בחודש פברואר 2020 פורסם "תיקון הוראות החוזר המאוחד – שער 6 חלק 3 פרקים 3,2 ו-4 – ביטוח תאונות אישיות – טיוטה שנייה" (להלן: "טיטת חוזר תאונות אישיות"), הכולל הוראות שמטרתן להסדיר את תהליך המכירה ואת הכיסוי הביטוחי בענף תאונות אישיות. הוראות טיטת חוזר תאונות אישיות מחריגות ביטוח שנעשה לפי הוראת דין, וכן ביטוח תאונות אישיות קבוצתי או שאינו קבוצתי, לתקופה שלא עולה על שנה, שנערך לקבוצת מבוטחים עקב השתתפותם באירוע המשותף לחברי הקבוצה או עקב השתתפותם בפעילות מסוימת. כמו כן טיטת החוזר מחריגה ביטוח תאונות אישיות פרט לתקופה קצרה משנה, שנערך על ידי המעסיק עבור עובדיו וממומן במלואו על ידי המעסיק, אם נעשה למבוטח בלתי מסוים או אם נעשה במסגרת ביטוח בית העסק. לפירוט נוסף בדבר טיטת חוזר תאונות אישיות והשלכותיה, ביחס לפוליסות תאונות אישיות לטווח קצר, אשר לא הוחרגו מתכולת הטיטה, ראה סעיף 8.1.2.1(ג) להלן.

7.1.1.5. ענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ

ענף זה כולל פוליסות לביטוחי סיכוני אשראי בשוק המקומי וסיכוני סחר חוץ בחו"ל, המשווקות על ידי כלל ביטוח אשראי, ומעניקות למבוטחים - חברות המוכרות באשראי בישראל ובחו"ל, כיסוי לסיכונים מסחריים, כנגד חדלות פירעון ואי פירעון מתמשך של הקונה מהחברה המבוטחת בישראל ובחו"ל, וכן כיסוי לסיכונים פוליטיים בחו"ל בלבד. סיכונים פוליטיים כוללים מורטוריום כללי שהוכרז על ידי המדינה ממנה אמור להתבצע תשלום התמורה למבוטח ("מדינת

היבוא"); איסור יבוא על ידי מדינת היבוא או ביטול רישיון יבוא המונעים ביצוע ההסכם בין החברה המבוטחת ללקוח שלה; אירוע מדיני או קושי כלכלי במדינת היבוא המונעים העברת התמורה ואי תשלום התמורה על ידי לקוח ציבורי במדינת היבוא (היינו – הממשלה או רשות מקומית כלשהי או גוף המפוקח על ידי מי מהן).

ההתקשרות עם המבוטח נעשית באמצעות פוליסת ביטוח בסיסית המהווה את מסגרת ההתקשרות בין הצדדים. תחת פוליסת הבסיס מאשרת החברה למבוטח תקרות אשראי בסכום ובתנאים משתנים בתהליך חיתום פרטני לכל קונה וקונה של המבוטח. היקף הכיסוי המקסימלי מצויין ברשימה לפוליסה. ככלל, הפוליסות בענף זה הינן לשנה ומתחדשות בדרך כלל באופן אוטומטי והכיסוי בגינן הינו לטווח קצר (עד שנה).

הפעילות בענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ מבוצעת באמצעות כלל ביטוח אשראי. כלל ביטוח אשראי היא חברה בשליטת החברה, המחזיקה 80% ממניותיה, כאשר 20% מהמניות הנוספות מוחזקות על ידי ATRADIUS PARTICIPATION HOLDINGS SL ("קבוצת Atradius"). בין בעלי המניות בכלל ביטוח אשראי קיים הסכם המסדיר את שיתוף הפעולה העסקי של הקבוצה עם קבוצת Atradius כשותף אסטרטגי, ומאפשר לכלל ביטוח אשראי לבטח עסקאות אשראי במדינות רבות (ההסכם בין בעלי המניות לרבות תיקוניו, ייקרא להלן: "הסכם בעלי המניות"). לפרטים בדבר הסכם בעלי המניות, המתחדש אחת לתקופה, ראה סעיף 9.14.3 להלן.

7.1.2 פירוט עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות

להלן תיאור עיקרי הכיסויים:

א. ענף ביטוח רכב חובה

המוצר הינו ביטוח שחובה על בעל רכב לרכוש בגין נזקי גוף בלבד שייגרמו לנוהג ברכב המבוטח או לנוסעים בו או להולכי רגל שנפגעו כתוצאה מפגיעת הרכב המבוטח.

קיימים מספר מאפיינים ייחודיים לענף פעילות זה, ובין היתר:

אחידות המוצר: היקף האחריות והיקף הכיסוי לנזקי גוף תואמים את הוראות הפוליסה התקנית – רכב חובה אשר קובעת נוסחים סטנדרטיים מחייבים. לכיסויים אלה ניתן להוסיף הרחבות, באישור הממונה.

עקרון האחריות המוחלטת (No Fault): בהתאם להוראות חוק הפל"ד, האחריות של הנוהג ברכב, בעל הרכב או המחזיק בו היא אחריות מוחלטת ומלאה ואין צורך בהוכחת אשם.

ייחוד עילה: מי שנפגע בתאונת דרכים וחוק הפל"ד מקנה לו עילת תביעה, חייב לתבוע את זכותו על פי חוק הפל"ד בלבד ואינו זכאי לתבוע את נזקו לפי חוק אחר. מי שאין לו עילת תביעה לפי חוק זה יכול לתבוע את המזיק בנזיקין. ככלל, מבטח של הרכב המעורב, מחויב בכיסוי הנפגעים ברכב המבוטח ואינו רשאי לחזור ולשובב ממזיק שגרם או תרם או החמיר את הנזק, את הפיצויים ששילם המבטח לנפגע.

דרכי פיצוי מיוחדות: חוק הפל"ד ובהתאם פוליסת ביטוח החובה אינם נוקבים בסכום ביטוח, והפיצוי בשל נזק גוף מחושב בהתאם לחוק הפל"ד ולתקנות שהותקנו על פיו. אלה קובעים, בין היתר, בניגוד לפקודת הנזיקין, את תקרת הפיצוי למרכיבי נזק שאינו נזק ממוני וכן מגבילים את הפסדי ההשתכרות שניתן לתבוע עד פי שלושה מהשכר הממוצע במשק. למעט שני ראשי נזק אלו, הכיסוי אינו מוגבל בסכום.

ב. ענף ביטוח רכב רכוש

ביטוח רכב רכוש הינו ביטוח המכסה נזק רכוש שנגרם לרכב, כמפורט בפוליסה. ביטוח רכוש לרכב פרטי ומסחרי שמשקלו עד 3.5 טון, מעניק כיסויים ביטוחיים בהתאם לתנאי הפוליסה התקנית – רכב רכוש. לפוליסה התקנית ברכב רכוש ראה סעיף 7.1.1.2 (א) לעיל.

רכבים שאינם כלי רכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון אינם כפופים לתנאי הפוליסה התקנית. מבוטח שבעלותו 40 כלי רכב פרטיים ומסחריים עד 3.5 טון לפחות, המבוטחים אצל מבטח אחד, רשאי, בשלב הצעת הביטוח בהודעה מפורשת שתתועד אצל המבטח, לוותר על תחולת הפוליסה התקנית כולה או חלקים ממנה.

ביטוח רכב רכוש מעניק סל של כיסויים ביטוחיים, כגון: גניבה, אש, התנגשות מקרית, התהפכות ותאונה מכל סוג שהוא, מעשה זדון, נזקי טבע וחבות המבוטח בשל נזק שייגרם לרכוש צד שלישי כתוצאה משימוש ברכב בתקופת הביטוח ("ביטוח צד ג'"). בשלב הצעת הביטוח, רשאי המבוטח לבחור כיסוי באחת מארבע חלופות: (1) ביטוח מקיף; (2) ביטוח מקיף ללא כיסוי גניבה; (3) ביטוח מקיף ללא כיסוי מפני תאונות; ו- (4) ביטוח צד ג' בלבד.

החברה מציעה כתבי שירות (התחייבויות של המבטח על פי הפוליסה שניתנות באמצעות צד שלישי) כתוספת לפוליסה, המקנים זכות לקבל שירותים שונים, כגון: שירותי גרירה ו/או שירות רכב חליפי ו/או שירות לתיקון שמשות.

ג. ענף ביטוח חבויות-

חבות כלפי צד שלישי: ביטוח זה נועד לכסות חבות – בדרך כלל חבות הנובעת מפקודת הנזיקין – של המבוטח, כלפי צדדים שלישיים (במקרה של מבוטח המעסיק עובדים, הביטוח אינו מכסה חבות כלפי עובדי המבוטח), בשל אירוע תאונתי שבעטיו נגרם נזק גוף ו/או רכוש, לרבות נזק תוצאתי הנובע מכך, ואשר התרחש במהלך תקופת הביטוח (פוליסה על בסיס מועד האירוע - **Occurrence Basis**).

ביטוח אחריות כלפי צד שלישי נמכר כמוצר עצמאי או ככיסוי נוסף במסגרת פוליסות ביטוח אחרות, כגון: פוליסות לביטוח בתי עסק, פוליסות לביטוח דירות ופוליסות לביטוח עבודות קבלניות.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: סוג הפעילות של המבוטח, סוג הבניה של מבנה העסק, היקף הפעילות, מספר עובדים, הימצאותם של חומרים מסוכנים בשימוש העסק, מספר האתרים בהם המבוטח מקיים את פעילותו, עסקים סמוכים אליו, מצב התחזוקה הכולל של העסק, גבולות האחריות המבוקשים על ידי המבוטח, ההשתתפות העצמית והיסטוריית התביעות של המבוטח.

חבות מעבידים: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח כלפי עובדיו בשל נזק גוף בלבד, אשר נגרם לעובד תוך כדי ועקב עבודתו אצל המבוטח, בשל רשלנות המבוטח, במשך תקופת הביטוח, כתוצאה מתאונה ו/או מחלה (פוליסה על בסיס מועד האירוע - **Occurrence Basis**). החבות המכוסה על פי פוליסה זו היא מכוח פקודת הנזיקין. פוליסות רחבות יותר מכסות את חבות המעביד המבוטח כלפי עובדיו גם מכוח חוק אחריות למוצרים פגומים.

ביטוח חבות מעבידים הינו מוצר משלים לפיצויים המשולמים לאדם שנפגע על ידי המוסד לביטוח לאומי בשל תאונת עבודה או מחלת מקצוע, אשר סוגם בחוק מוגבל ושיעורם קצוב. פוליסה זו מכסה את החשיפה העודפת מעבר לכיסויי הביטוח הלאומי ולא יותר מתקרת האחריות הרשומה בפוליסה.

פוליסת חבות מעבידים יכולה להירכש כמוצר עצמאי או להיות משולבת, ככיסוי נוסף, במסגרת פוליסות אחרות, כגון: פוליסות לביטוח בתי עסק, פוליסות לביטוח דירה ופוליסות לביטוח עבודות קבלניות.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: מספר העובדים המועסקים, שכר העבודה השנתי שמשלם המעביד, רמת הסיכון של העסק על-פי עיסוקו וניסיון התביעות שלו. כמו כן, מושפעים דמי הביטוח מהקפדה על נוהלי הבטיחות שמקיים המעביד בעסק, ממצב התחזוקה הכולל של העסק וממידת חשיפתו לחומרים מסוכנים.

אחריות המוצר: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח בגין נזק לגוף ו/או לרכוש של צד שלישי, לרבות נזק תוצאתי הנובע מהם, שנגרם על ידי מוצר פגום שהמבוטח ייצר, ייצא או סיפק, לאחר שהמוצר יצא מחזקתו של המבוטח ושתביעה בגינו הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה - **Claims Made Basis**).

הפוליסה נשענת על שתי הוראות דין: **חוק האחריות למוצרים פגומים, תש"ם - 1980**, המחיל על היצרן (כהגדרתו בחוק, הכוללת למשל, גם יבואן ו/או ספק) אחריות בגין נזקי גוף בלבד (וקובע רשימה סגורה של הגנות ליצרן); וכן פקודת הנזיקין, המחילה על היצרן אחריות נזיקית בגין נזקי גוף ורכוש.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: סוג הפעילות של המבוטח וסוג המוצרים המיוצרים, מיובאים, או מסופקים על ידו, היקף הפעילות (בהתאם למחזור המכירות של העסק), גבולות האחריות המבוקשים, סכום ההשתתפות העצמית, תקופת כיסוי תביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח, אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, היסטוריית התביעות והיקף הכיסוי הטריטוריאלי (בישראל או גם בגין יצוא למדינות זרות).

אחריות מקצועית: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח בגין נזק לגוף ו/או לרכוש של צד שלישי ו/או נזק כספי לצד שלישי שנגרם כתוצאה מהפרת חובה מקצועית בתום לב, אשר מקורה במעשה או במחדל המהווים רשלנות, טעות או השמטה של המבוטח במסגרת מקצועו של המבוטח בגינו ניתן הכיסוי בפוליסה ואשר תביעה בגינו הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה - **Claims Made Basis**). הכיסוי בפוליסה אינו מוגבל לאירועים תאונתיים.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: תחום העיסוק, היקף הפעילות, תקופת כיסוי תביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח, אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, גבולות האחריות המבוקשים, סכום ההשתתפות העצמית, מחזור הכנסות, מספר עובדים, ותק במקצוע, היסטוריית תביעות, תחום טריטוריאלי ושיפוט.

אחריות נושאי משרה: ביטוח זה נועד לכסות את חבותם החוקית של דירקטורים ונושאי משרה אחרים (**Directors & Officers**), בגין נזק כספי שנגרם עקב מעשה או מחדל שעשו או נמנעו מלעשות, בתום לב או מחמת רשלנות, בכפוף לחריגים בפוליסה, בתוקף היותם נושאי משרה בחברה ואשר תביעה בגינם הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה - **Claims Made Basis**). החבות המכוסה על פי פוליסה זו היא מכוח חוק החברות והוראות חוק נוספות, המטילות חבות אישית על נושאי משרה, לרבות הפרת חובת זהירות והפרת חובת אמונים בתום לב, אותן ניתן לבטח בהתאם לדיון.

חברת הביטוח תשלם תגמולי ביטוח למבוטח (נושא המשרה) או תשפה את בעלת הפוליסה (בדרך כלל החברה הרוכשת את הכיסוי עבור נושאי המשרה המכהנים בה), בגין תשלום ששילמה לנושא המשרה, והיתה רשאית לעשות כן על פי חוק.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: תחום העיסוק, הרכב בעלי המניות, חשיפה טריטוריאלית, חוסן פיננסי, חשיפה למסחר בבורסות, גבולות אחריות, סכום ההשתתפות העצמית, תקופת הכיסוי לתביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, היסטוריית התביעות ותנאי הסכמי ביטוח המשנה.

ד. ענף ביטוח רכוש ואחרים-

תת ענף ביטוח דירות –

ביטוח מקיף לדירות- תת ענף זה כולל כיסוי לדירת המבוטח בהתאם לתנאים מינימאליים אשר נקבעו במסגרת התוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן) התשמ"ו – 1986 ("הפוליסה התקנית לביטוח דירה") וניתן לשנותה רק לטובת המבוטח, ולהוסיף לה הרחבות. הביטוח מיועד לדירות מגורים במגזר הפרטי וכולל בין היתר פוליסות לביטוח דירה למבוטחים שנטלו הלוואות מגובות במשכנתא שחלקן נמכר באמצעות סוכנויות בנקים למשכנתאות ובמקרים כאמור הפרמיה שלהן מוגבלת על ידי הממונה.

הקבוצה מציעה מספר תוכניות לביטוח דירה, הנבדלות זו מזו בהיקף הכיסוי ובגובה הפרמיה. הפרמיה הינה לרוב דיפרנציאלית ונגזרת בעיקר מהיקף הכיסוי המבוקש, מסכומי הביטוח ומרמת הסיכון.

תת ענף ביטוח רכוש אחר –

פוליסות ביטוח אש מעניקות כיסוי ביטוחי מפני אובדן או נזק פיזי הנגרם על ידי אש וברק, למבנים, למכונות, לצידוד ולמלאי שבבעלות המבוטח או שלמבוטח זיקה אליהם.

הפוליסה הרווחת היא פוליסה לביטוח **בתי עסק - "אש מורחב"** שהינה פוליסה על בסיס סיכונים הנמנים בה - המכסה, סיכונים שעלולים להיגרם לרכוש המבוטח, כגון: אש וברק, התפוצצות, התנגשות, שביתות, נזק בודד, פריצה ושוד. כן מכסה הפוליסה נזקי טבע, לרבות רעידת אדמה, אם כיסוי לסיכונים אלה נרכש. ביטוח "אש מורחב" נועד להעניק כיסוי לשיקומו של העסק תוך מתן שיפוי בגין הנזק הפיזי. נזקי אש, לרבות נזקי טבע ורעידת אדמה, מתאפיינים בשכיחות נמוכה אך בחומרה גבוהה, לעומת נזקי פריצה המתאפיינים בשכיחות גבוהה ובחומרה נמוכה.

ניתן לרכוש כתוספת לפוליסת ביטוח "אש מורחב" גם כיסוי ביטוחי ל"אובדן תוצאתי" (אובדן רווחים) שהינו תוצאה של הנזק הפיזי שנגרם לרכוש המבוטח. הפרמיה לכיסוי "אובדן תוצאתי" נקבעת, בדרך כלל, כשיעור מסכום הביטוח שנקבע בפוליסה, לפי סוג הפעילות של העסק המבוטח, היקף הכיסוי המוענק לו ותקופת השיפוי המבוקשת.

ניתן להרחיב את הכיסוי "אש מורחב" לכיסוי "משלים כל הסיכונים" (המכסה כל סיכון למעט הסיכונים המוחרגים בפוליסה). על פי רוב, כרוכה ההרחבה בתשלום תוספת פרמיה והינה בסכום מוגבל. בנוסף, קיימת גם פוליסה על בסיס "כל הסיכונים לתעשייה", שנמכרת במקרים מיוחדים לעסקים ספציפיים, במסגרתה מכוסים נזקים תאונתיים לרכוש המבוטח, למעט הנזקים המוחרגים במסגרת הפוליסה.

במרבית המקרים הפוליסות בביטוחי רכוש אחר מונפקות לפרק זמן של שנה.

תת ענף ערבויות -

בעיקר פוליסות לפי חוק המכר - פוליסות המיועדות להבטחת השקעתם של רוכשי יחידות דיור לפי חוק המכר ונשענות על הוראותיו. פוליסות אלו מונפקות בדרך כלל כנגד בטוחות, כגון: קרקע הפרויקט, חשבון הבנק של הפרויקט, ערבויות והסכמים. לרוב, תקופת הביטוח בפוליסות אלו ארוכה (עד לפקיעת הפוליסה על פי אחת החלופות לפי חוק המכר, וביטול הכיסוי על פיה, יכול ויחלפו מספר שנים). הסיכון בפוליסות אלו הולך ופוחת עם התקדמות הבניה ועד למסירת החזקה בנכס. ההכרה בהכנסה בגין פוליסות אלו נדחית על פני 3 שנים. בחלק מן המקרים בהם החברה מוכרת פוליסות לפי חוק המכר, היא מעניקה במקביל מימון ליזם לצורך הקמת הפרויקט. מעת לעת החברה מנפיקה גם ערבויות מסוגים אחרים.

לעניין פעילות ערבויות בכלל ביטוח אשראי, ראה סעיף 7.1.1.4 (ג) לעיל.

תת ענף ביטוח תאונה, מחלה ונכות -

ביטוח תאונות אישיות - מעניק כיסוי למבוטח במקרה של מוות מתאונה, ו/או נכות קבועה (מלאה או חלקית) מתאונה ו/או אי כושר זמני לעבודה כתוצאה מתאונה או מחלה. ראה סעיף 7.1.1.4 (ד) לעיל.

ככלל, החברה חדלה לשווק ולבטח פוליסות תאונות אישיות תלמידים החל מספטמבר 2016. ההתחייבויות בפוליסות תאונות אישיות לתלמידים הינן בעלות זנב תביעות ארוך במיוחד, כיוון שתקופת ההתיישנות לגבי קטינים מתחילה להימנות לכל המוקדם עם הגיעם לגיל 18.

ה. ענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ -

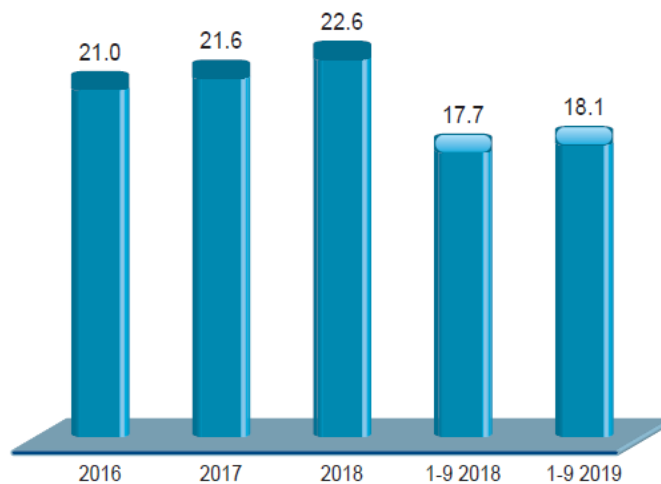
הפוליסה מיועדת לחברות המוכרות באשראי, הן בארץ והן בחו"ל לעסקים אחרים (B2B). הביטוח הוא בגין חובות הנובעים ממכירת סחורות ו/או מתן שירותים באשראי. ככלל, הביטוח ניתן בגין כל או מרבית החייבים של המבוטח, כאשר בגין כל חייב נקבעת תקרת אשראי מסוימת, וכן נקבעת תקרת כיסוי כוללת לפוליסה. הכיסוי הביטוחי אותו משווקת כלל ביטוח אשראי הינו בעיקר לטווח קצר (עד שנה) וכולל כיסוי לסיכונים מסחריים כנגד חדלות פירעון (פשיטת רגל, כינוס נכסים או מתן צו פירוק) ואי פירעון מתמשך (כאשר החייב ממשיך לפעול במהלך העסקים הרגיל אך אינו פורע את חובותיו), למעט במקרה של סכסוך מסחרי, סיכונים פוליטיים (בביטוח סיכוני סחר חוץ בלבד, בדרך כלל ככיסוי נלווה); ביטוח הזמנות (תוספת לפוליסה במקרה של יצור הזמנות מיוחדות ללקוח); טיפול משפטי ושרותי גבייה ברחבי העולם בקורות מקרה ביטוח (ככלל כשירות נלווה לכיסוי הביטוחי הניתן במסגרת הפוליסה). הפוליסה מספקת יציבות למבוטח על ידי צמצום החובות האבודים ויציבות בתזרים המזומנים תוך ניהול סיכוני האשראי של לקוחות המבוטח וטיפול בחובות קשי גבייה.

בנוסף, בהתבסס על פוליסת הביטוח של החברה יכול המבוטח לקבל שירותי פקטורינג מבנקים או מחברות פיננסיות אחרות, ואף לפנות לגורם המממן את המבוטח (בנק, חברת פקטורינג או כל גוף אחר) לשם הגדלת מסגרת האשראי של המבוטח, והכל באמצעות קביעת הגורם המממן כמוטב לקבלת תגמולי ביטוח על פי הפוליסה.

שוק הביטוח הכללי הראה עלייה מתונה בהיקפי הפרמיות בשנת הדוח עם שמירה על יציבות בתמהיל המוצרים בתחום.

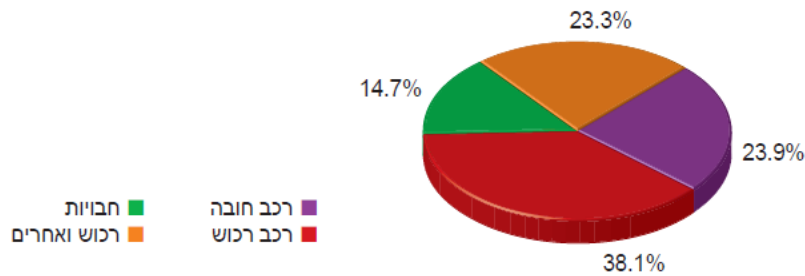
בהתאם לפרסומי הממונה, ליום 30 בספטמבר 2019, הסתכמו הפרמיות ברוטו בתחום הביטוח הכללי בישראל בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 בכ-18.1 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-17.7 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, קרי גידול של כ-1.9%, לעומת גידול של כ-4.7% בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. עיקר הקיטון בקצב הגידול נובע מקיטון בפרמיה הממוצעת בענפי הרכב כתוצאה מתנאי התחרות. להרחבה לנתוני החברה, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

התפתחות פרמיות ברוטו בתחום הביטוח הכללי
בשנים 2016 עד ספטמבר 2019
במיליארדי ש"ח

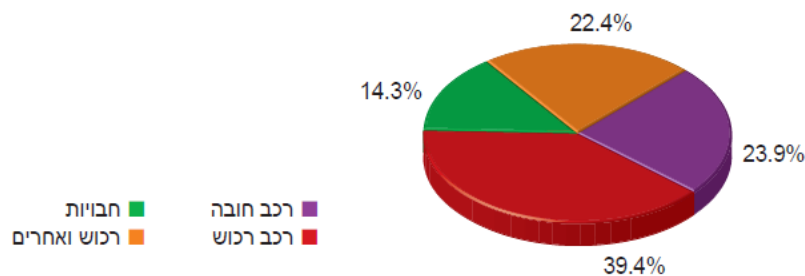


להלן התפלגות הפרמיות ברוטו בשוק הביטוח הכללי בישראל לפי ענפי ביטוח כללי המתוארים בתחום זה (למעט ענף מחלות ואשפוז לזמן קצר שמתואר בתחום ביטוח בריאות (סעיף 8 להלן) אשר קיימת שונות בין החברות לעניין הכללתו בתחום הבריאות או בתחום הביטוח הכללי) בחודשים ינואר עד ספטמבר בשנים 2018 ו-2019:

התפלגות פרמיות ברוטו בשוק הביטוח בישראל
לפי ענפי ביטוח כללי
ינואר - ספטמבר 2019

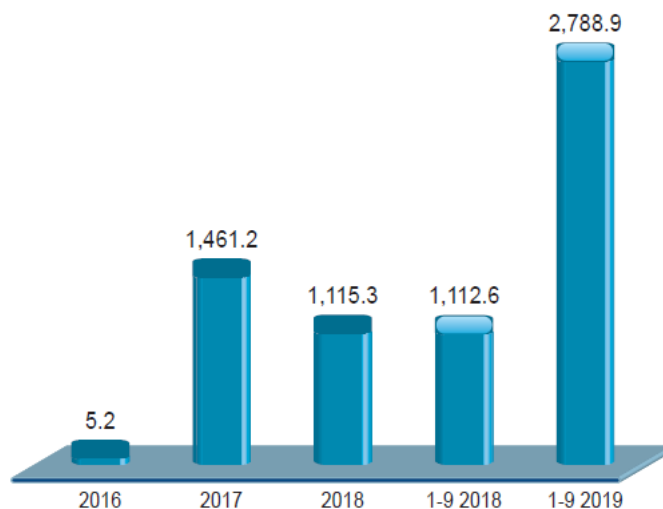


התפלגות פרמיות ברוטו בשוק הביטוח בישראל
לפי ענפי ביטוח כללי
ינואר - ספטמבר 2018



בהתאם לפרסומי הממונה, ליום 30 בספטמבר 2019, הסתכם הרווח בתחום הביטוח הכללי בישראל בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 בכ-2.79 מיליארד ש"ח, לעומת רווח של כ-1.11 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול ברווחיות נובע בעיקר מהקטנת התחייבויות בגין השלכות ועדת וינוגרד בתקופת הדוח, ללא שינוי מהותי בתקופה המקבילה אשתקד, וכן מגידול בהכנסות מהשקעות. לפרטים נוספים אודות התפתחות הרווח בתחום הביטוח הכללי בחברה, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

התפתחות הרווח הכולל לפני מס בתחום הביטוח הכללי בישראל
בשנים 2016 עד ספטמבר 2019
במיליוני ש"ח



א. ענף ביטוח רכב חובה-

מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין ככלל במוצר אחיד ובתחרות מחירים משמעותית. לפרטים בדבר רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה והשפעתה על התעריפים ועל תנאי התחרות בשוק כמו גם מכניסת מתחרים חדשים, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל. הביקוש בתחום זה, הינו תוצאה של כמות כלי הרכב אשר הולכת וגדלה מדי שנה, לאור העובדה כי מדובר בביטוח חובה ומתנאי התחרות בתחום.

בשנים האחרונות הוגברה השקיפות בענף זה בין היתר באמצעות האפשרות לערוך השוואת תעריפים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון, אשר הביאה לגידול בתחרות בענף ולהוזלת מחירים (כמפורט בסעיף 7.2.1 להלן).

מעבר לתמחור המושפע משיקולי התחרות, הרווחיות בענף זה עשויה להיות מושפעת, בין היתר, משינויים בכמות תאונות הדרכים וחומרת הפציעות מהן, משינויים בהיקף תביעות שיבוב ומשינויים בחקיקה ובפסיקה הנוגעים לענף.

הרווחיות המושגת מושפעת מהתוצאות החיתומיות ומהתעריפים, כמו גם תוצאות ההשקעות, המושפעות משינויים בשוק ההון, משינויים בשיעורי הריבית ובשיעורי האינפלציה. שינויים בשיעור הריבית ובאינפלציה כאמור, משפיעים במיוחד על הרווחיות בביטוחי חבויות ובכללם ביטוח רכב חובה, וזאת לאור העובדה שענפים אלו מתאפיינים ברמת עתודות גבוהה יחסית הנובעת ממרווח זמן ניכר בין מועד קבלת הפרמיות עד להשלמת הטיפול בתביעות. לפרטים נוספים בעניין רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה והשינויים בריבית ההיוון, ראה סעיפים 7.1.1.1(ג)(1) ו-7.1.1.1(ד)(2) לעיל. לפרטים נוספים בעניין הסדר השיבוב של הביטוח הלאומי ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(1) לעיל.

ב. ענף ביטוח רכב רכוש

מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין ככלל במוצר אחיד ביחס לרכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון ובתחרות מחירים משמעותית. הגידול בתחום זה, הינו תוצאה של כמות כלי הרכב אשר הולכת וגדלה מדי שנה.

הרווחיות בענף זה עשויה להיות מושפעת, בין היתר, משינויים שונים ברכיבים, כגון: מדיניות חיתום, כמות גניבות הרכב ותאונות הדרכים, שינוי במחירי חלפים ובעלות התיקון, שינויי תקינה ושינויי רגולציה, שינוי במחירי כלי רכב חדשים, מחיר שעת עבודה במוסכים ונזקים עקב פגעי טבע. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.2(ב) לעיל.

לפרטים בדבר שינויי רגולציה צפויים בענף ביטוח רכב רכוש שעשויים להשפיע על הרווחיות בענף זה ראה סעיף 7.1.1.2(ב) לעיל.

ג. ענף ביטוח חבויות

מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין במוצרים בעלי מאפיינים דומים ובתחרות מחירים משמעותית. הביקוש בענף זה, הינו תוצאה, בין היתר, של המצב המשפטי, לרבות הלכות שנקבעות בקשר עם פרשנות הוראות הדין לנזקי גוף ורכוש לצדדים שלישיים המכוסים במסגרת הפוליסות.

הרווחיות בענפי חבויות עשויה להיות מושפעת מהתחרות בענף, משינויים רגולטוריים, מטיב החיתום ומרמת הוודאות המשפטית הקיימת. לפרטים נוספים בעניין תיקוני החקיקה המסדירים את זכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי והשינויים בריבית ההיוון, ראה סעיפים 7.1.1.1(ד)(1) ו-7.1.1.1(ד)(2) לעיל.

לפרטים בדבר השפעת ההכנסות מהשקעות על הרווחיות בענף זה, ראה סעיף קטן א לעיל "ענף ביטוח רכב חובה", שהינו בעל מאפיינים דומים בהקשר זה.

ד. ענפי ביטוח רכוש ואחרים-

הביקוש לענפי הרכוש ורווחיותם עשוי להיות מושפע, בין היתר, משיעור פריצות, שריפות ונזקי מים לדירות ובתי עסק וכן מנזקים עקב פגעי טבע.

הביקוש לענפים אלה יכול להיות מושפע מהתחרות בתחום.

ביטוחי ערבויות נמכרים על ידי חברות ביטוח וערבויות חוק מכר מונפקות גם באמצעות בנקים. בשנת הדוח החברה הגדילה את פעילותה בתחום ערבויות חוק מכר. הביקוש לביטוחים אלה, מושפע, בין היתר מהתפתחות ענף הבניה ומן

החלופות הנבחנות על ידי הקבלנים והוא עשוי להיות מושפע, בין השאר, מהמצב הכלכלי, הפוליטי והביטחוני בארץ ובחו"ל, ממצב שוק ההון וטיב החיתום, לרבות הערכת סיכוני הענף בו פועל הנערב וקביעת יכולת ההחזר של הנערב.

ה. ענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ-

הביקוש והרווחיות בענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ עשויים להיות מושפעים, בין השאר, מהמצב הכלכלי, הפוליטי והביטחוני בארץ ובחו"ל, ממצב שוק ההון, מרמת סיכון הענף בו פועל החייב וממצב התחרות בשוק ביטוח האשראי בישראל.

ו. תת ענף ביטוח תאונות אישיות

הביקוש לתת ענף זה יכול להיות מושפע מהתחרות בתחום. בנוסף, לביטוחים מסוג תאונות אישיות יכולים להיות תחליפים באמצעות רכישת מוצרים שונים בביטוח חיים ובריאות הנותנים כיסוי לתקופה ארוכה. לפרטים בדבר ביטוח תאונות אישיות תלמידים ראה סעיף 7.1.2(ד) לעיל.

7.1.4. שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמהיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים.

בהתאם לנתונים המפורסמים באתר הממונה, הקבוצה הינה הקבוצה החמישית בגודלה בתחום הביטוח הכללי.

להערכת החברה, חלקה של החברה בשווקים יושפע, מהתחרות הערה בתחום, אשר תמשיך להתמקד בגובה דמי הביטוח ובמתן השירותים למבוטחים ואף מכניסה של מתחרים חדשים שפועלים גם באופן דיגיטלי. לפירוט לעניין זה ראה סעיף 7.2.1 להלן. התחרות בענפי החובה והחבויות עשויה אף להיות מושפעת מהשינויים בריבית ההיוון אשר משפיעה על התעריפים בענפים אלה, (ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) לעיל). החברה פועלת לגידול עסקי, במיוחד בעסקי הפרט, בסביבה עסקית תחרותית אגרסיבית. כמו כן שינויים בהסדרים מול ספקים (מוסכים ושמאים) בעקבות טיוטת חוזר מוסכים ושמאים, יכולים להשפיע על נתחי השוק בפוליסות הרכב. לפירוט בעניין זה ראה סעיף 7.1.1.2(ב)(3)(1) לעיל. לפרטים נוספים בדבר השפעת התחרות ראה סעיף 7.2 להלן.

הערכות החברה הינן בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססות על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בתנאי התחרות בתחום, באופן היישום של הוראות רגולטוריות וביניהן הטייטה הצפויה לחוזר מוסכי הסדר ובחירת שמאי, בהתנהגות הגורמים המתחרים ובעלי הרישיון, בהשפעה על התעריפים ובשינויים בריבית ההיוון.

7.1.5. מוצרים חדשים

בשנת הדוח לא שווקו על ידי הקבוצה מוצרים מהותיים חדשים בתחום זה. עם זאת, החברה פעלה בשנת הדוח לתקן ולשפר מוצרים שונים, לרבות פתיחת מסלולי ביטוח מותאמים ללקוח בהתאם לצרכיו. בכלל זאת, השיקה החברה את מסלולי הביטוח הבאים (בכפוף לעמידת המבוטח בתנאי החיתום של כל מסלול): כלל מטראז' – תכנית ביטוח לרוכשי ביטוח פרטי ומסחרי עד 3.5 טון שנוסעים מעט ונהנים מההנחה בהתאם; כלל On Track – מסלול ייחודי לביטוח רכב רכוש של משאיות קלות, המעניק כיסוי מקיף או צד ג' בתנאים אטרקטיביים; ביטוח דירה Online – מסלול רכישת ביטוח דירה ברכישה מקוונת בתנאים אטרקטיביים ("דירה דיגיטלית").

בנוסף, לאחר שנת הדוח השיקה החברה אפשרות רכישת כיסוי ביטוחי לנהג זמני למבוטחים בביטוח מקיף עד 3.5 טון, באופן המאפשר להם באמצעות הסוכן או ברכישה מקוונת לרכוש כיסוי ביטוח זמני לכל נהג, לרבות נהג חדש או צעיר, לתקופה קצרה, למספר פעמים מוגבל.

7.2. תחרות

7.2.1. גורמים מעודדי תחרות

להערכת החברה התחרות המשמעותית בביטוח כללי, ובפרט בענפי הפרט, תמשיך גם בתקופה הקרובה וזאת כפועל יוצא מכניסתן לשוק של חברות ביטוח חדשות אשר פעילות בתחום הביטוח הכללי, מהשפעתן המתמשכת של רפורמות רגולטוריות יחודיות לתחום, כמפורט לעיל ולהלן, וכתוצאה מהוראות רגולטוריות רחובות.

שקיפות ומחיר -

- כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שעניין הפחתת תעריפים, שקיפות והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום ביטוח כללי ועל רווחיותו. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.5.4 לעיל, ולפרטים בעניין תיקון לחוזר ביטוח רכב חובה 2017, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל.
- **זמינות נתונים באמצעים דיגיטליים** – בשנים האחרונות קודמו על ידי הממונה הוראות שונות שעניין העברת מידע באמצעים דיגיטליים. במסגרת זו נכנס לתוקפו בשנת 2018 תיקון לחוזר צירוף לביטוח אשר חייב את הגורם המשווק במעמד בירור הצרכים לבדוק בהר הביטוח (פלטפורמה המרכזת מידע ביחס לכל מוצרי הביטוח שיש למבוטח בחברות הביטוח) האם למועמד לביטוח קיימים מוצרי ביטוח דומים, דבר המגביר את התחרות בשוק. לעניין שימוש בפלטפורמה דיגיטלית לשיווק והפצה ראה סעיף 9.8.1.2(ב) להלן.
- בנוסף, הממונה קידם דיווח ניסיון תביעות בתביעות רכב רכוש ל- "הר הביטוח" במטרה לייצר דוח תביעות מרכז שיקל על מבוטחים אשר נדרשים להציג דוח תביעות, לצורכי חיתום, טרם הצטרפות לביטוח. לפרטים נוספים אודות הוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש להר הביטוח ראה סעיף 7.1.1.2(ג)(2) לעיל.
- **מחשבוני- חלק משמעותי מהתחרות בתחום מתמקד בתחרות ביחס לגובה דמי הביטוח.** באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון מפורסם מחשבון ביטוח רכב חובה, המציג את תעריפי הביטוח של כל החברות, הנקבעים בהתאם למשתנים הרלבנטיים (של כל חברה) לביטוח הרכב לגביו מבוצעת השאילתה במחשבון ("מחשבון רכב חובה"). מחשבון רכב חובה מאפשר למעוניינים להשוות תעריפי ביטוח החובה לרכב בין החברות. כמו כן, באתר האינטרנט האמור, מפורסם מחשבון תעריפי ביטוח דירה ("מחשבון דירה"). מחשבון דירה מיועד להציג תעריפי ביטוח השוואתיים של מבטחים, בהתאם לכיסויים הניתנים בפוליסה התקנית לביטוח דירה ותכולתה.
- **מחוללים להשוואת מחירים** – בשנים האחרונות התפתחו בשוק אגרגטורים שונים אשר משמשים את סוכני הביטוח ו/או לקוחות הקצה, ככלי מכירה השוואתי בביטוחי רכב. האגרגטורים מאפשרים קבלת הצעות מחיר לביטוח ממספר חברות ביטוח במקביל, דבר אשר מגביר את התחרות בענף רכב חובה ובתת ענף רכב רכוש.

שירות ויישוב תביעות –

להערכת החברה בשנת הדוח ובשנים הבאות, התחרות בתחום תמשיך ותתרחב והיא מתייחסת גם למרכיבים נוספים מעבר לנושא המחיר, כגון נושא השירות ואופן יישוב התביעות. נתונים אלה, מהווים כלי מדידה נוסף, בידי המבוטח, לבחירת המוצר הביטוחי. הממונה מפרסם באתר האינטרנט של רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון נתונים השוואתיים אודות אופן יישוב התביעות על ידי חברות הביטוח וכן נתונים השוואתיים אודות מדדים לבחינת השירות המסופק על ידי חברות הביטוח למבוטחים.

בתקופה שקדמה למועד פרסום הדוח, השיקה החברה אפליקציה בשם "הלחץ של כלל" המאפשרת למבוטחיה לקבל שירות חירום 24 שעות ביממה במקרה של תאונה ברכב או אירוע בחו"ל (בקשר לפוליסת נסיעות לחו"ל) או במקרה של נזקי צנרת בדירה המבוטחת, בלחיצת כפתור. בנוסף ניתן באמצעות האפליקציה להגיש תביעה, לבדוק סטאטוס תביעה, לעיין בתיק האישי ולבצע מגוון פעולות בתיק האישי.

הסרת חסמים תחרותיים –

לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן.

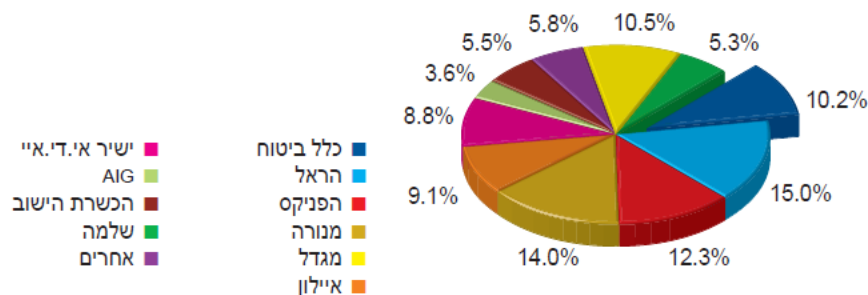
להערכת החברה לגורמים מעודדי התחרות הנזכרים לעיל, היתה בשנת הדוח השפעה מהותית על פעילות החברה בענפי הביטוח הכללי, והם האיצו את התחרות בענפי הפרט, אשר התגברה באופן משמעותי בשנת הדוח, וזאת בשילוב עם החלטות עסקיות, תחרות מחירים אגרסיבית והתנהגות השחקנים המתחרים בשוק, הגורמים המפיצים והלקוחות. להערכת החברה תנאי התחרות בתחום ימשכו גם בתקופה הקרובה.

הערכת החברה בקשר עם גורמי התחרות, כמפורט לעיל, הינה בחלקה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת מהטעמים שפורטו לעיל.

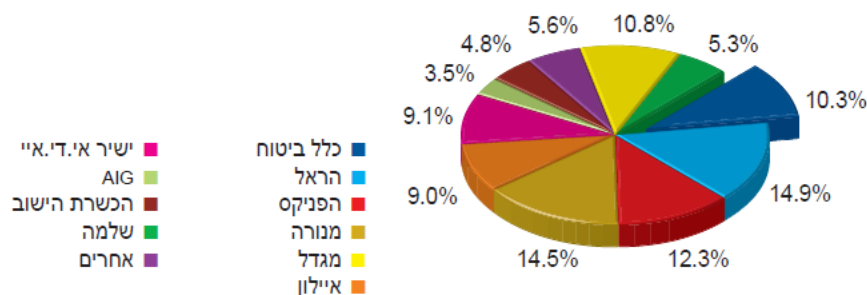
מרבית חברות הביטוח בישראל פעילות בתחום זה.

סך הפרמיות ברוטו בתחום הביטוח הכללי בקבוצה הסתכמו, נכון ליום 30 בספטמבר 2019, בכ- 1,843 מיליוני ש"ח והיוו, בהתאם לנתוני הדוחות הכספיים של חברות הביטוח ליום 30 בספטמבר 2019 המפורסמים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, כ-10.2% מפעילות תחום הביטוח הכללי בשוק. בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 הסתכמו הפרמיות ברוטו בביטוח הכללי בקבוצה בכ-1,827 מיליוני ש"ח והיוו כ-10.3% מפעילות תחום הביטוח הכללי.

התפלגות פרמיות בתחום הביטוח הכללי
בין קבוצות וחברות ביטוח
נכון לספטמבר 2019



התפלגות פרמיות בתחום הביטוח הכללי
בין קבוצות וחברות ביטוח
נכון לספטמבר 2018



א. ענפי פרט

מרבית חברות הביטוח מוכרות את מרבית מוצרי התחום בענפי ביטוחי פרט (ביטוח רכב חובה, ביטוח רכב רכוש וביטוחי דירות). חלקן רק באמצעות סוכנים, חלקן רק בערוצי מכירה ישירה, וחלקן בשני הערוצים. השוק בענפי ביטוח פרט מתאפיין בתחרות משמעותית. התחרות בענפי הפעילות מתגברת ככל שהדבר נוגע לענפים בהם קימת אחידות בין המוצרים ולפיכך, ישנה רגישות יתרה לתעריף במוצרים אלו.

ב. ענפים עסקיים

חלק מחברות הביטוח מוכרות את מוצרי הענפים העסקיים. התחרות בענפי חבויות ורכוש מושפעת מהתחרות הכללית הקיימת בביטוחים עסקיים. מכירת ביטוחים אלה מחייבת התמחות ולעיתים שיתוף של מבטחי משנה בסיכון הספציפי.

התחרות בעסקים גדולים מושפעת, בין היתר, מעריכת מכרזי ביטוח על ידי הלקוחות וממערבותם של יועצים, וכן מקיבולת ותמחור ביטוחי המשנה.

לעניין ניתוח התוצאות העסקיות של החברה בתחומי הפרט, והביטוחים העסקיים ראה חלק ב' לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

7.2.3 המתחרים המשמעותיים בתחום

בביטוחי הרכב והדירה קיימת תחרות ערה בין כל חברות הביטוח הפועלות בתחום זה. כניסתם לשוק של חברות ביטוח חדשות הפועלות בפלטפורמה של מכירה דיגיטלית ישירה, לצד מגמת הגידול בנתח השוק של פלטפורמות ישירות שמוחזקות ע"י חברות הביטוח המסורתיות, הביאה להגברת התחרות בשוק ביטוחי הרכב והזולה של פרמיות הביטוח.

ביתר מוצרי מוצרי הביטוח הכללי (שאינם רכב ודירה) קיימת תחרות ערה בעיקר בין חברות הביטוח המסורתיות. להערכת הקבוצה, המתחרים המשמעותיים של הקבוצה במוצרים אלה הן קבוצות הביטוח הגדולות: הראל, מגדל, הפניקס ומנורה, שמחזיקות ביחד עם הקבוצה בכ-61.9% מנתח השוק בביטוח כללי נכון ליום 30 בספטמבר 2019 וזאת בהתאם לנתונים המפורסמים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון.

בענפים מסוימים בתחום הביטוח הכללי בישראל קיימים מתחרים משמעותיים באותו ענף, בענף ביטוח אשראי וסיכונים סחר חוץ המתחרה העיקרית של כלל ביטוח אשראי הינה ב.ס.ס.ח - החברה הישראלית לביטוח אשראי בע"מ, כמו כן מתחרים נוספים הינם חברת פור לה קומרס אקסטריאר (Coface) שהחלה לפעול בשנת 2015 בישראל ומספר חברות ביטוח אשראי זרות המבטחות חברות ישראליות בתחום ביטוח האשראי ומבצעות את פעילות המכירות באמצעות ברוקרים.

7.2.4 שיטות התמודדות עם התחרות והגורמים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה

החברה מתמודדת עם התחרות בתחום במספר מישורים:

שיפור שיטות התמחור, החיתום וניהול הסיכונים – ניתוח נתונים באמצעות מודלים אקטואריים, ניתוח מידע עסקי שוטף והתבססות על מסד נתונים רחב, הנותנים תמונה המאפשרת להגיב לשינויים בשוק, לרבות באמצעות תעריפים דיפרנציאליים ושיפור תהליכי החיתום.

שיפור השירות ללקוח ולסוכן – בין היתר באמצעות הפעלת מערכות להפקת פוליסות במשרד הסוכן, שיפור טכנולוגי בממשקים אל מול הסוכן (כדוגמת מערכת להדפסה ודיורור ישיר של פוליסות, שיתופי פעולה עם אגרגטורים בביטוח רכב לצורך ייעול תהליך ההפקה), ומתן שירותים דיגיטליים.

שיפורים תפעוליים – לצורך עמידה בהוראות הרגולציה פיתחה החברה כלים מיכניים על מנת להקל על הסוכן בפעולות הנדרשות ממנו. כמו כן, פעלה החברה לשיפור שיטות עבודה, שיפור הסכמים עם נותני שירותים, מעבר חלקי לדיורור באמצעים דיגיטליים למבוטחים וכדומה.

מוצרים – יצירת מוצרים ייחודיים בהתאמה לפלחי שוק ו/או אוכלוסיות מסוימות וכן הרחבה של פוליסות קיימות והתאמתן לצורכי הלקוחות. לפירוט נוסף ראה סעיפים 7.1.5 לעיל.

שיווק - קידום מכירות באמצעות קמפיין שיווקי נרחב באמצעי התקשורת השונים, פרסומים לסוכנים, פרסומים בעיתונות מקצועית, מבצעים ממוקדים, ביקורים יזומים של גורמים מקצועיים מטעם החברה במשרדי סוכן, כנסים מקצועיים והדרכות מקצועיות. החברה מפעילה פלטפורמה דיגיטלית לשיווק מוצר רכב חובה, רכב רכוש וביטוח דירה. כמו כן החברה משווקת מסלולים ייחודיים בפוליסת המקיף, בשם "נבחרת המוסכים" ו-"כלל VAR", כלל מטרז' (לפירוט ראה סעיפים 7.1.2 (ב) ו-7.1.5 לעיל).

להערכת החברה, בין הגורמים המשפיעים לטובה על מעמדה בתחום ניתן למנות את: היציבות והחוסן הפיננסי של הקבוצה המשמעותיים במיוחד בביטוחים בעלי זנב תביעות ארוך, התמחות מקצועית, היכולת להציע מגוון פתרונות רחב ולהתאים את המוצר ללקוח כולל מתן פתרונות חדשניים וייחודיים בתחום, מערכות מתקדמות להפקת פוליסות בענפי הפרט, קיום קשר טוב עם מבטחי המשנה, לרבות הסכמי ביטוח משנה המאפשרים לחברה גמישות בקבלת עסקים שונים, שירות איכותי לסוכנים וללקוחות.

7.3. לקוחות –

7.3.1. כללי

הלקוחות בתחום הביטוח הכללי הם מבטחים פרטיים ועסקיים: ענפי ביטוח רכב רכוש, ביטוח רכב חובה ותת ענף ביטוח דירות מאופיינים בעיקר במבטחים פרטיים. ענף ביטוח חבויות וענפי ביטוח רכוש ואחרים (למעט דירות), ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ, ערבויות ופוליסות חוק מכר (שבהן רוכש הדירה הוא המוטב והקבלן הוא המבוטח) מאופיינים בעיקר במבטחים עסקיים.

בחלק מענפי הביטוח בתחום, שהינם ענפי ביטוח פרט, מרכיב מהותי של המכירות מתבצע לקולקטיבים, כגון: תת ענף ביטוח תאונות אישיות (לתקופה קצרה), ענף ביטוח רכב חובה וענף ביטוח רכב רכוש.

בנוסף, בענפי ביטוח רכב חובה ורכב רכוש קיימים לקוחות שהינם חברות בעלות צי רכב, לרבות חברות העוסקות בהשכרת רכב/חברות לסינג.

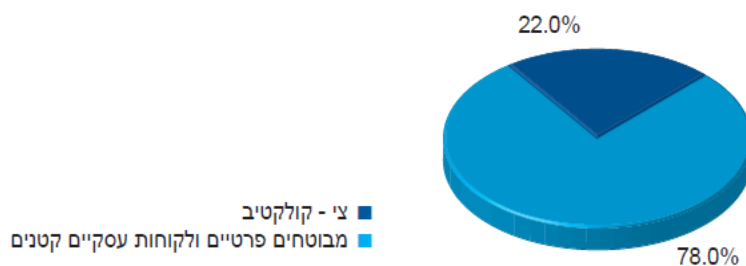
סוגי הלקוחות של הקבוצה בענף ביטוח חבויות נחלקים בהתאם לסוג הביטוח: ביטוח אחריות כלפי צד שלישי וביטוח אחריות מעבידים מיועדים גם למגזר הפרטי (משקי בית ובתים משותפים) וגם למגזר העסקי (בתי עסק, תאגידים, רשויות מקומיות וגופים מוסדיים אחרים). ביטוח נושאי משרה, ביטוח אחריות מקצועית וביטוח אחריות מוצר מיועדים למגזר העסקי בלבד.

התפלגות פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח) לפי סוגי לקוחות בענפים השונים בתחום ביטוח כללי לשנים 2018 ו- 2019

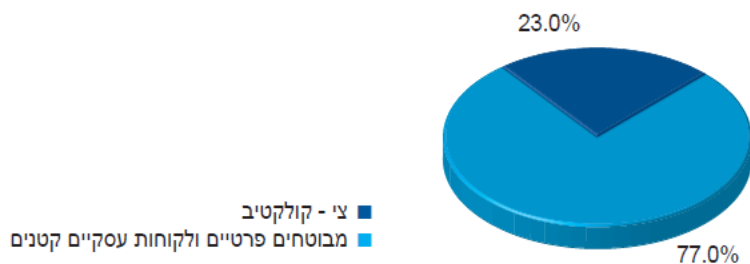
א. ענף ביטוח רכב חובה

2018		2019		סוג לקוח
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
77%	359,378	78%	358,896	מבטחים פרטיים (שאינם צי או קולקטיב)
23%	107,347	22%	101,116	צי – קולקטיב
100%	466,725	100%	460,012	סה"כ

התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכב חובה לפי פרמיות בשנת 2019



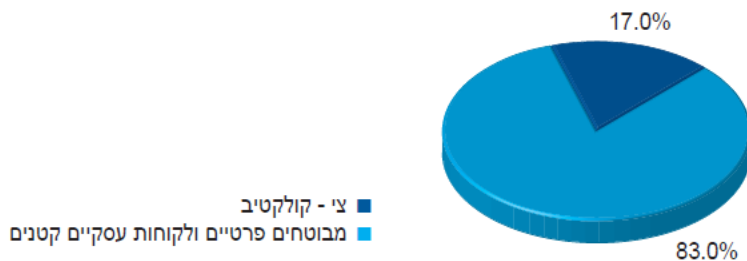
התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכב חובה
לפי פרמיות בשנת 2018



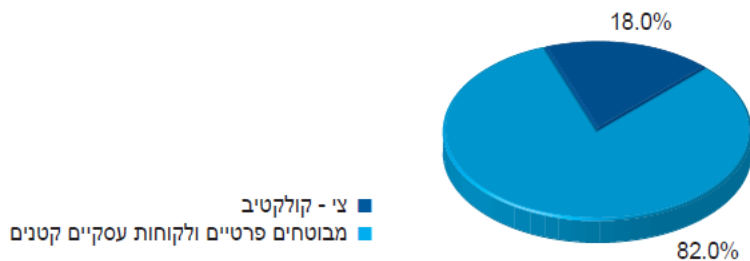
ב. ענף ביטוח רכב רכוש

2018		2019		סוג לקוח
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
82%	587,047	83%	559,896	מבוטחים פרטיים (שאינם צי או קולקטיב)
18%	126,254	17%	117,240	צי - קולקטיב
100%	713,301	100%	677,136	סה"כ

התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכב רכוש
לפי פרמיות בשנת 2019



התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכב רכוש
לפי פרמיות בשנת 2018



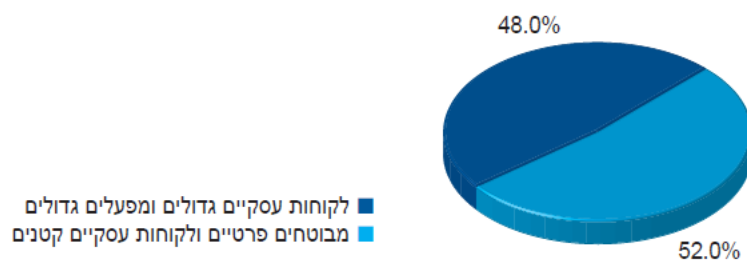
כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

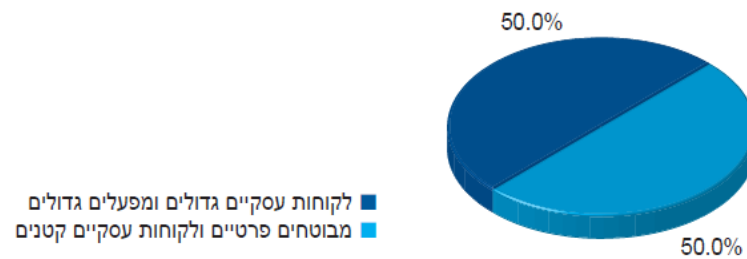
ג. ענף ביטוח חבויות

2018		2019		סוג לקוח
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
50%	168,623	52%	172,442	מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים
50%	165,284	48%	161,338	לקוחות עסקיים גדולים ומפעלים גדולים
100%	333,907	100%	333,780	סה"כ

התפלגות הלקוחות בענף ביטוח חבויות
לפי פרמיות בשנת 2019



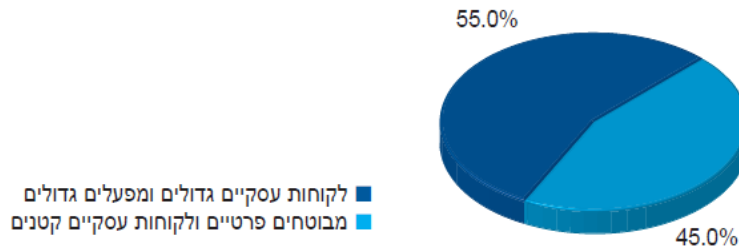
התפלגות הלקוחות בענף ביטוח חבויות
לפי פרמיות בשנת 2018



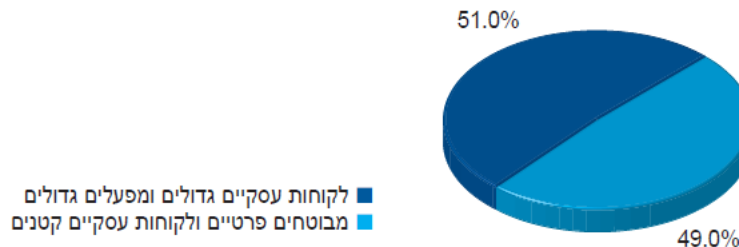
ד. ענף ביטוח רכוש ואחרים

2018		2019		סוג לקוח
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
49%	359,460	45%	354,060	מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים
51%	368,192	55%	432,864	לקוחות עסקיים גדולים ומפעלים גדולים
100%	727,652	100%	786,924	סה"כ

התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכוש ואחרים
לפי פרמיות בשנת 2019



התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכוש ואחרים
לפי פרמיות בשנת 2018



ה. ענף ביטוח אשראי

2018		2019		סוג לקוח
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
100%	109,793	100%	107,112	מבוטחים עסקיים
100%	109,793	100%	107,112	סה"כ

7.3.2. תלות בלקוחות בתחום, שיעורי חידושים וותק

- בתחום הביטוח הכללי אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות.
- לקבוצה אין לקוח בודד שההכנסות ממנו בתחום מהוות 10% או יותר מסך הכנסות החברה בדוחות המאוחדים.
- החברה מבטחת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, חברות מקבוצת אי די בי בפוליסות בתחום. סך הכנסות החברה בתחום הביטוח הכללי מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי, מפרמיות במהלך העסקים הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2019. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.⁵⁸

⁵⁸ לעניין הודעת הממונה מיום 8 בדצמבר 2020 על היותה של כלל החזקות, חברה ללא גרעין שליטה ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים של החברה. ביחס לשנת הדוח כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

- שיעור המבוטחים הפרטיים שרכשו ביטוח רכב חובה יחד עם ביטוח רכב רכוש במהלך שנת 2019 מסך כל הלקוחות שרכשו ביטוח רכב חובה בקבוצה, עומד על כ-68%. שיעור המבוטחים הפרטיים שרכשו ביטוח רכב חובה יחד עם ביטוח רכב רכוש במהלך שנת 2019 מסך כל הלקוחות שרכשו ביטוח רכב רכוש בקבוצה, עומד על כ-92%.
- להלן נתונים בדבר שיעור החידושים (לקוחות שחידשו פוליסה שתקופת הביטוח בה הסתיימה) בענפי ביטוח רכב חובה, ביטוח רכב רכוש ותת ענף ביטוח דירות בשנים 2017, 2018, ו-2019 מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2017, 2018, ו-2019 בהתאמה, אשר מושפעים, בין היתר, מהליכי טיוב עסקי שבוצעו על ידי החברה בשנים האחרונות⁵⁹:

ענף	שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2019	שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2018	שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2017
ביטוח רכב חובה	71.3%	69.7%	69.0%
ביטוח רכב רכוש	68.9%	70.1%	73.9%
ביטוח דירות	86.4%	86.2%	83.3%

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בחברה (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) בענף ביטוח רכב חובה⁶⁰:

מספר שנות ביטוח (שנות ותק)	פרמיות באלפי ש"ח			שיעור מסך ההכנסות		
	2019	2018	2017	2019	2018	2017
שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)	149,872	154,759	206,077	32.59%	33.16%	43.61%
שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)	90,530	133,060	90,540	19.68%	28.51%	19.16%
שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)	98,443	59,218	53,114	21.40%	12.69%	11.24%
למעלה משלוש שנות ותק	121,167	119,688	122,815	26.34%	25.64%	25.99%
סה"כ	460,012	466,725	472,547	100.00%	100.00%	100.00%

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בחברה (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) בענף ביטוח רכב רכוש:

מספר שנות ביטוח (שנות ותק)	פרמיות באלפי ש"ח			שיעור מסך ההכנסות		
	2019	2018	2017	2019	2018	2017
שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)	224,741	246,089	289,064	33.19%	34.50%	39.77%
שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)	145,110	168,268	149,220	21.43%	23.59%	20.53%
שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)	101,774	96,224	79,226	15.03%	13.49%	10.90%
למעלה משלוש שנות ותק	205,511	202,720	209,330	30.35%	28.42%	28.80%
סה"כ	677,136	713,301	726,840	100.00%	100.00%	100.00%

⁵⁹ השיעורים המובאים הינם במונחי פרמיה ברוטו.

⁶⁰ לפרטים בדבר פרמיות שנגבו על ידי החברה בתחום ביטוח כללי בשנת הדוח, ראה ביאור 5(ד) לדוחות הכספיים.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בחברה (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) **בתת ענף ביטוח דירות:**

פרמיות באלפי ש"ח			שיעור מסך ההכנסות			מספר שנות ביטוח (שנות ותק)
2019	2018	2017	2019	2018	2017	
42,466	39,805	38,693	15.86%	14.77%	14.27%	שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)
27,338	26,402	27,603	10.21%	9.79%	10.18%	שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)
21,117	24,150	24,838	8.26%	8.96%	9.16%	שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)
175,863	179,216	180,018	65.68%	66.48%	66.39%	למעלה משלוש שנות ותק
267,758	3269,57	271,152	100.00%	100.00%	100.00%	סה"כ

* נתוני החידושים ללקוחות אינם כוללים נתוני פוליסות שנמכרו באמצעות בנקים למשכנתאות (תיקים ישנים) שנכנסו ל- Run Off החל משנת 2005.

7.4. אחרים

7.4.1. טיטת חוזר אישור קיום ביטוח

בחודש דצמבר 2019 נכנס לתוקף חוזר אישור קיום ביטוח (להלן: "חוזר אישור קיום ביטוח") אשר מסדיר את התנהלות חברות ביטוח בהנפקת אישור בדבר קיום ביטוח והכתבת נוסח מחייב למתן אישורים כאמור. בחוזר אישור קיום ביטוח נקבע, בין היתר, כי חברת ביטוח לא תנפיק אישור או התחייבות הנוגעים לפוליסה אלא בהתאם להוראות החוזר ובהתאם לנוסח אישור המצורף כנספח לחוזר.

להערכת החברה, חוזר אישור קיום ביטוח יביא לייעול תפעולי בכל הקשור להנפקת אישורי קיום ביטוח וכן ייצור וודאות בכל הקשור להיקף הכיסוי הביטוחי.

הערכת החברה בקשר עם הוראות חוזר אישור קיום ביטוח, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והדבר תלוי בין היתר בהתנהגות המבוטחים, מבקשי האישור והמתחרים.

8.

תחום ביטוח בריאות

8.1

מוצרים ושירותים

8.1.1.

תיאור ענפי הביטוח והכיסויים הביטוחיים שנכללים בתחום

8.1.1.1.

ענף מחלות ואשפוז

בארץ קיימים מספר רבדים המעניקים כיסוי בגין מחלות ואשפוז: סל הבריאות הבסיסי המוענק לאזרחי המדינה מכוח חוק ביטוח בריאות ממלכתי ("הסל הבסיסי"); שירותים נוספים המוענקים על ידי קופות החולים בהתאם להוראות חוק ביטוח בריאות ממלכתי (להלן: "השירותים הנוספים" או "שירותי השב"ן"); וביטוחים הנמכרים על ידי חברות הביטוח.

הקבוצה מציעה למבוטחיה מגוון של כיסויים ביטוחיים בענף מחלות ואשפוז, הכוללים פיצוי או שיפוי למבוטח בגין הוצאות רפואיות במקרים של פגיעה בבריאותו כתוצאה ממחלה או מתאונה. חלק ממוצרים אלו תחליפים, משלימים ומרחיבים את הכיסויים והשירותים הניתנים בסל הבסיסי ו/או את השירותים הנוספים.

ענף מחלות ואשפוז כולל ענפי משנה עיקריים אלו המוצעים על ידי החברה:

- ביטוח מחלות ואשפוז.
- ביטוח נסיעות לחו"ל.
- ביטוח תאונות אישיות.

8.1.1.2.

ענף סיעוד

ביטוח סיעודי מספק פתרונות למצב בו מוגדר המבוטח כסיעודי כהגדרת מקרה הביטוח בפוליסה, דהיינו כמי שאינו יכול לבצע בעצמו חלק מפעולות היום-יום ועל כן נזקק לעזרה או להשגחה. מבוטח שהוא תשוש נפש נחשב אף הוא לסיעודי.

אדם סיעודי השוהה בביתו, ואשר עומד בקריטריונים מסויימים (הכוללים, בין היתר, קריטריונים בריאותיים וכלכליים), עשוי להיות זכאי לקבל שירותים מהמוסד לביטוח לאומי, ובכלל זה שעות טיפול בביתו, והכל בהתאם להוראות **חוק המוסד לביטוח לאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995**.

כמו כן, משרד הבריאות משתתף בעזרה למימון שהות במוסד סיעודי מבין המוסדות הסיעודיים המוכרים על ידו לצורך ענין זה, למי שהוא סיעודי הנזקק לעזרה במימון שהות כאמור.

ענף סיעוד כולל כיסויים ביטוחיים המשולמים, בנוסף לתשלומים או לשירותים שניתנים על ידי המדינה כמפורט לעיל, וזאת כביטוחי פרט וכביטוחים קבוצתיים (כיום בעיקר לחברי קופות חולים), אשר במסגרתם, בקרות אירוע ביטוחי, מתחייבת חברה הביטוח להשתתף במימון אשפוז סיעודי או לפצות את המבוטח. הפוליסות מעניקות תגמולי ביטוח לתקופה קצובה או לכל החיים.

החל מחודש אוקטובר 2019 הפסיקה החברה לשווק פוליסות סיעוד פרטיות ללקוחות חדשים וזאת בין היתר על רקע הודעת מבטחי משנה על הפסקת פעילותם בתחום ביטוח סיעוד בישראל. לפרטים נוספים ראה סעיף 8.1.2.2 להלן. כמו כן נכון למועד פרסום הדוח, החברה אינה מתקשרת בהסכמים חדשים לביטוח סיעודי קבוצתי. בנוסף, החל מחודש ינואר 2019 חדלה החברה לבטח את חברי קופת חולים מכבי בביטוח סיעודי קבוצתי לחברי הקופה והחל מחודש אפריל 2019 חדלה החברה לבטח את חברי קופת חולים לאומית בביטוח סיעודי קבוצתי לחברי הקופה וזאת נוכח סיום התקשרותה של החברה עם קופות חולים אלו בהסכמים לשיווק פוליסות סיעוד קבוצתיות. לפרטים נוספים ראה סעיף 8.1.2.2 (ב) וסעיף 8.1.2.2 (ג) להלן.

8.1.2. פירוט עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות

להלן תיאור עיקרי הכיסויים:

8.1.2.1. ענף מחלות ואשפוז

בענף מחלות ואשפוז משווקת החברה ביטוחי פרט וביטוחים קבוצתיים.

• ביטוחי פרט

פוליסות ביטוח בריאות פרטיות שנמכרו עד סוף חודש ינואר 2016 הינן, בדרך כלל, לתקופה בלתי קצובה כאשר, למעט במקרים הקבועים בהסדר התחיקתי ובפוליסות, רק המבוטחים רשאים להודיע על סיומן.

בהתאם להנחיות הממונה, ביטוחי הפרט בבריאות (למעט אובדן כושר עבודה, ביטוח סיעודי, נח"ל, שיניים, עובדים ושוהים זרים) שנמכרים מחודש פברואר 2016 מתחדשים מאליהם לכלל המבוטחים אחת לשנתיים ובכפוף לאישור הממונה יכולה חברת הביטוח לעדכן את התעריפים והתנאים בכל פוליסות ביטוח בריאות פרט, וזאת עד למועד העדכון הבא של התעריף ו/או התנאים (להלן: "**מועד השינוי**"). על חברת הביטוח להודיע לכל המבוטחים על השינוי כחודשיים לפני המועד ולקבל את הסכמתם במידה וחלה עלייה בדמי הביטוח החודשיים או אם נעשתה הפחתה בהיקף הכיסוי הביטוחי, כתחליף להעלאת דמי הביטוח כאמור, בהתאם למקרים ולתנאים שקבע הממונה (להלן: "**הרפורמה בענין תמחור פוליסות**").

קיים קושי להעריך את השפעת הרפורמה בענין תמחור פוליסות לטווח הארוך, ואולם בטווח הקצר, עדכון הפוליסות בהתאם לרפורמה האמורה, הביא להפחתת התעריפים בחברה ביחס לכיסויים הנכללים ברפורמה. כמו כן, החברה מעריכה כי עדכון תנאי הפוליסה מדי תקופה, ככל שיבוצע, יכול וישפיע על יכולת השימור של המבוטחים ועלול להגדיל את שיעורי ביטולי הפוליסות, במיוחד בקרב מבוטחים בריאים.

המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של הרפורמה בענין תמחור פוליסות הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה מזה שנחזה והוא תלוי במכלול של גורמים, לרבות האופן בו יעודכנו הפוליסות, ככל שצריך ו/או ניתן יהיה לעדכן, לאורך השנים וההוצאות התפעוליות הכרוכות בכך, וכן תלוי בהתנהגותם של החברות המתחרות, הגורמים המפיצים ובטעמי המבוטחים לאורך זמן, בהשפעה המשולבת של הרפורמה בענין תמחור פוליסות ביחד עם תקנות הפוליסה האחידה, כהגדרתה להלן.

כמו כן, בהתאם להנחיות הממונה, החל מחודש פברואר 2016 על חברת ביטוח המשווקת פוליסות פרט בענף מחלות ואשפוז ובענף תאונות אישיות לאפשר למועמד לביטוח לרכוש תוכנית בסיס ללא תלות ברכישה של תוכנית נוספת אחרת או תוכנית בסיס אחרת אלא אם התיר זאת הממונה מראש ובכתב. כן נקבע כי על חברת ביטוח לאפשר למועמד לביטוח לרכוש את כל אחד מהכיסויים הבאים כתוכניות בסיס: ניתוחים, השתלות, תרופות ומחלות קשות. חברת ביטוח אינה רשאית להתנות הנחה בתוכנית מסוימת ברכישה או בהחזקתה של תוכנית אחרת ועליה לקבל את הסכמת המבוטח בנפרד לרכישת או ביטול כל אחת מהתוכניות.

• ביטוחי קולקטיב

פוליסות ביטוח בריאות קולקטיביות הינן בדרך כלל לתקופה של מספר שנים, כאשר בחלק מהפוליסות יש זכאות למבוטחים לרכוש בתום תקופת הביטוח הקולקטיבי, פוליסת פרט ללא חיתום ("**ברות ביטוח**").

הוראות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (ביטוח בריאות קבוצתי), התשס"ט-2009 (להלן: "תקנות בריאות קבוצתי" או "ההוראות") מסדירות את הביטוחים הקבוצתיים וקובעות, בין היתר, כי חידוש ביטוח קבוצתי ברצף, יעשה רק בתנאי שלא בוטלו אחד או יותר מפרקי הכיסויים הבסיסיים, כהגדרתם בהוראות, שהיו קיימים בפוליסה טרם חידושה. עוד נקבע, כי לא ניתן לבצע במהלך הביטוח או במועד חידוש הביטוח הקבוצתי העלאה של דמי הביטוח בשיעור או בסכום הגבוה מזה הקבוע בהוראות אלא אם התקבלה הסכמתו המפורשת של המבוטח.

כיסויים ביטוחיים בענף מחלות ואשפוז

להלן תיאור של מהות הכיסויים הביטוחיים במוצרים העיקריים הנמכרים על ידי הקבוצה בענף מחלות ואשפוז:

א. ביטוח מחלות ואשפוז

- במסגרת ענף מחלות ואשפוז מציעות חברות הביטוח כיסויים הנחלקים לשלושה סוגים:
 - **ביטוח תחליפי** - כיסוי ביטוחי המהווה תחליף לשירותים הניתנים בסל הבסיסי ו/או לשירותים הנוספים.
 - **ביטוח מוסף** - כיסוי לשירותים שבמועד מכירתם אינם נכללים בסל הבסיסי ולא במסגרת השירותים הנוספים.
 - **ביטוח מרחיב** - כיסוי המרחיב כיסוי הניתן על ידי הסל הבסיסי ו/או השירותים הנוספים.
 - הכיסויים הביטוחיים הבסיסיים הקיימים בענף משנה זה הינם:
 - **ביטוח ניתוחים, השתלות וטיפולים מיוחדים** - מקנה למבוטח כיסוי בגין שירותי רפואה פרטיים. במסגרת זו ניתנת למבוטח הזכות לבחור את מועד קבלת השירות הרפואי, זהות הרופא המטפל והמוסד הרפואי. הכיסוי הביטוחי האמור מעניק כיסוי בגין הוצאות רפואיות, בין היתר, בקשר עם ניתוח, השתלות ו/או טיפולים מיוחדים בחו"ל.
- החל מחודש פברואר 2016 משווקות כל חברות הביטוח בישראל פוליסה הכוללת כיסוי ביטוחי אחיד לניתוחים, מחליפי ניתוח והתייעצויות עם רופא מומחה אגב ניתוח או אגב טיפול מחליף ניתוח, הכל בישראל, שהיקפה ותנאיה נקבעו **בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאים בחוזה ביטוח לניתוחים וטיפולים מחליפי ניתוח בישראל), התשע"ה-2015** (להלן: "פוליסת ניתוחים אחידה" ו-"תקנות הפוליסה האחידה", בהתאמה).
- בהתאם **לחוק התוכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנות התקציב 2015 ו-2016), התשע"ה-2015** (להלן: "חוק ההסדרים 2015") החל בחודש יולי 2016 פוליסת הניתוחים האחידה המשווקת על ידי כל חברות הביטוח בישראל כוללת כיסוי לניתוח שיבוצע רק באמצעות ספק שירות שיש לו הסדר עם המבטח לביצוע ההליך (להלן: "ספק שירות בהסדר"). עוד נקבע במסגרת חוק ההסדרים 2015, באופן אחיד לגבי חברות ביטוח וקופות חולים, כי ככלל, למעט חריג שנקבע ביחס למבטח עם נתח שוק נמוך (להלן: "מבטחים עם נתח שוק נמוך"), חברת ביטוח תשלם לפי פוליסת הניתוחים האחידה, בשל ניתוח, לרופא או למוסד הרפואי שבו בוצע הניתוח לפי הסדר ניתוח בלבד ולא תשלם למטופל החזר כספי או תשלום בשל הניתוח.
- קיומה של פוליסת ניתוחים אחידה אצל חברות הביטוח אשר מאפשרת מתן שירות למבוטחים באמצעות ספקים שלהם הסכם עם חברת הביטוח בלבד, מיקדה את התחרות במחיר, בשירות (לרבות היצע הרופאים שיקבעו במסגרת ההסדר) ובאופן יישוב התביעות.
- בחודש פברואר 2016 עתרה הסתדרות הרופאים בישראל לבג"צ כנגד פרק הבריאות בחוק ההסדרים 2015, בין היתר, בטענה כי מדובר בהגבלת נגישות המטופלים למגוון רופאים, אשר עולה כדי פגיעה בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו שכן היא שוללת מהאזרח את האפשרות לבחור את הטיפול הרפואי המיטבי כראות עיניו. בחודש מאי 2019, דחה בית המשפט את העתירה.
- בהתאם להחלטת ועדת המחירים מחודש פברואר 2018 והחלת פרק ז' (דיווח על מחירים ורווחיות) לחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים, תשנ"ו-1996 על מחירי ניתוחים במימון פרטי, באמצעות צו הפיקוח על מחירי מצרכים ושירותים, הוטלה על קופות חולים וחברות הביטוח המספקות ביטוח רפואי וכן על בתי חולים ומרפאות כירורגיות כספקי השירותים, חובה לספק נתונים למשרד הבריאות על ניתוחים במימון פרטי במתכונת שנקבעה למשך שנתיים.

בשלב זה, החברה אינה יכולה להעריך את השפעת הדיווח האמור וההחלטות שיתקבלו בעקבותיו.

- **ביטוח מחלות קשות** - כיסוי ביטוחי במסגרתו זכאי המבוטח, במקרה של גילוי מחלה קשה, לקבל פיצוי כספי בסכום חד פעמי.
- **ביטוח תרופות** - כיסוי ביטוחי בגין רכישת תרופות אשר אינן כלולות בסל הבריאות הממלכתי.
- בנוסף, קיימים כיסויים נוספים, שאינם תוכנית בסיס, כגון **שירותים אמבולטוריים**- שירותים המעניקים טיפול רפואי, בבית חולים או במרפאה, ללא צורך באשפוז.

ב. ביטוח נסיעות לחו"ל

ביטוח נסיעות לחו"ל מורכב מסל של כיסויים ביטוחיים המיועדים למבוטחים במהלך שהותם בחו"ל, הכולל, בין היתר, כיסוי בסיס שעיקרו הוצאות רפואיות שאיתן ניתן לרכוש הרחבות שונות (כגון ביטול נסיעה, קיצור נסיעה, הריון, תאונות אישיות, מטען, ספורט חורף). תקופת הביטוח בפוליסת נסיעות לחו"ל נקובה בימים, בהתאם לתקופת שהיית המבוטח בחו"ל או למשך כל ימי הנסיעה שיחולו במהלך שנה קלנדרית אחת. פוליסות נסיעות לחו"ל נמכרות על ידי סוכני ביטוח ובעיקר על ידי מערך המכירות הישיר וכן באמצעות קופות החולים שהסכם עימם עומד להסתיים ואשר עיקר מכירות ביטוח נסיעות לחו"ל מבוצעות באמצעותן. החברה פועלת לפיתוח ערוצי הפצה לביטוח נסיעות לחו"ל בין היתר, ע"י הרחבת שיווק דרך סוכני ביטוח ובאמצעים דיגיטליים. הרווחיות בפוליסות נסיעות לחו"ל מושפעת גם משינויים בשער החליפין. לפרטים נוספים ראה סעיף 8.3.2 להלן.

ג. ביטוח תאונות אישיות

ענף משנה זה כולל פוליסות פרט המקנות זכאות לפיצוי בסכום חד פעמי בהתקיים מקרה ביטוח, כגון שברים, כוויות נכות ומוות כתוצאה מתאונה.

בהתאם להוראות חוזר בענין "תיקון הוראות החוזר המאוחד – שער 6 חלק 2, 3 ו-4 – גילוי ודיווח למבוטח בביטוח בריאות" (להלן: "חוזר גילוי ודיווח"), בין חודש ספטמבר 2018 לחודש ספטמבר 2020 ישלחו למבוטחים מסרונים חודשיים המדווחים להם אודות התשלום החודשי לחברת הביטוח עבור פוליסת תאונות אישיות. החובה לשלוח מסרונים חודשיים כאמור הביאה בתקופה שממועד תחילתה של החובה האמורה ועד למועד פרסום הדוח לעליה בשיעור הביטולים.

לענין הכרעה בענין שיווק פוליסות תאונות אישיות ראה ביאור 40(ד)(1) לדוחות הכספיים.

בחודש פברואר 2020 פורסם "תיקון הוראות החוזר המאוחד - שער 6 חלק 3 פרקים 3,2 ו-4 - ביטוח תאונות אישיות – טיוטה שנייה" (להלן: "טיטוט חוזר תאונות אישיות"), הכולל הוראות שמטרתן להסדיר את תהליך המכירה ואת הכיסוי הביטוחי בענף תאונות אישיות. עיקר ההוראות המוצעות בטיטוט חוזר תאונות אישיות הן: קביעת רובד בסיסי לפוליסה שיקלול את הכיסויים מוות, נכות, אשפוז, ימי החלמה, שברים וכוויות, כאשר חברת ביטוח תהיה רשאית להציע הרחבות לרובד הבסיסי באישור הממונה. כמו כן הותר להמשיך ולשווק תוכנית הכוללת כיסוי לביטוח מוות מתאונה בלבד או כיסוי נכות מתאונה בלבד. במסגרת הטיטוט נקבעה הגדרת "תאונה" באופן אחיד ורחב; נקבע שתקופת הביטוח בפוליסת תאונות אישיות לא תעלה על שנתיים, למעט ביחס לתוכנית מוות מתאונה בלבד או נכות מתאונה בלבד הנמכרות כהרחבה לביטוח חיים – סיכון בלבד שאז תקופת הביטוח תהיה בהתאם לתקופת הביטוח בפוליסת הבסיס. נקבעו הוראות מעבר שיחולו למשך תקופה של שנתיים מיום התחילה, לפיהן על חברת ביטוח לשלוח למועמד לביטוח בסיום הליך מכירה טלפוני מסרון הכולל הסבר על הביטוח במסגרתו יהיה על המועמד לביטוח לאשר באופן פוזיטיבי את הסכמתו להצטרף לביטוח, הוטלה חובה על חברת ביטוח לקיים מנגנון בקרה פנימי אודות אופן צירוף לביטוח תאונות אישיות בדגש על אוכלוסיות מסוימות שהוגדרו בטיטוט, וכן הוטלה חובה על חברת ביטוח להודיע, באמצעות מסרון למבוטחים קיימים בפוליסות תאונות אישיות, אודות אפשרות מעבר לפוליסת תאונות אישיות במתכונת החדשה. במסגרת הטיטוט, מוצע לקבוע הוראות ייחודיות ומגבילות לצירוף מבטחים לפוליסת תאונות אישיות; מנגנון ליישוב תביעות נכות בביטוח תאונות אישיות, לרבות הוראה לפיה חברת ביטוח לא תדחה חוות דעת שנקבעה למבוטח מטעם המוסד לביטוח לאומי או חוות דעת רפואית הקובעת אחוזי נכות למבוטח מבלי שבוצעה למבוטח בדיקה על ידי רופא מומחה מטעמה; וכן הוראה לפיה חברת הביטוח לא תאשר תביעת מבוטח באחוזי נכות מופחתים משיעור אחוזי הנכות שנתבעו, אלא בהתבסס על קביעת רופא מומחה שבדק את המבוטח. בהתאם לטיטוט חוזר תאונות אישיות, ככל שתתקבל, מועד התחילה הינו 1 ביולי 2020 ותחולתה תהיה, ככלל, על פוליסות לביטוח תאונות אישיות פרט או קבוצתי שיונהגו או יחודשו מיום התחילה ואילך, למעט הוראות מסוימות שמוצע לקבוע שלא יחולו, בין היתר, ביחס לביטוח תאונות אישיות תלמידים וביטוח תאונות אישיות קבוצתי לפי העניין.

החברה בוחנת את השלכות טיטות חוזר תאונות אישיות אשר ככל שיפורסמו בנוסח הנוכחי, צפוי שיכבדו על הליכי המכירה של פוליסות תאונות אישיות, לרבות ביחס לאפשרות להמשיך ולשווק פוליסות במתכונת הנוהגת כיום, יכול שישיעו על תקופת הפוליסה, על היקף הכיסוי הביטוחי הניתן במסגרתה וצפוי כי ייקרו את עלויות ישוב התביעות.

הערכת החברה ביחס להשפעת טיטות חוזר תאונות אישיות הינה בגדר מידע צופה פני עתיד, המבוסס על הערכות ראשוניות ויישומה בפועל יכול להיות שונה וזאת בין היתר בהתאם לנוסח הסופי של החוזר ככל וכפי שיפורסם, התנהגות החברה והגופים המתחרים, ואופן תמחור המוצרים.

ענף סיעוד

8.1.2.2

בענף סיעוד משווקות פוליסות במסגרתן, בקורות אירוע ביטוחי, מתחייבת החברה להשתתף במימון שהות במוסד סיעודי או לפצות את המבוטח בסכום קבוע מראש. הפוליסות מעניקות תגמולי ביטוח לתקופה קצובה או לכל החיים.

בהתאם להוראות הממונה בעניין, כפי שבאות לידי ביטוי במסגרת חוזר "עריכת תוכנית לביטוח סיעודי" ("חוזר הסייעוד") מקרה ביטוח הנובע ממצב של אי יכולת לבצע לפחות 3 מתוך 6 פעולות המוגדרות בחוזר (לקום ולשכב, להתלבש ולהתפשט, להתרחץ, לאכול ולשתות, לשלוט על סוגרים וניידות) יזכה את המבוטח בלא פחות מ-50% מתגמולי הביטוח החדשי, ומקרה ביטוח הנובע ממצב של "תשישות נפש" (כמוגדר בחוזר), יזכה את המבוטח ב-100% מתגמולי הביטוח החדשי. תגמולי הביטוח משולמים החל מתום תקופת ההמתנה לכל ימי חייו של המבוטח או לתקופה של מספר שנים כפי שהוגדרה בפוליסה, וכל עוד המבוטח נמצא במצב סיעודי. תקופת ההמתנה עשויה להיות מספר חודשים בודדים או מספר שנים, בהתאם למוצר שאותו רכש המבוטח.

נכון למועד הדוח, כפועל יוצא משילוב של הוראות רגולטוריות מהשנים האחרונות כמפורט להלן וכן תנאי שוק ושיקולים עסקיים, חדלה החברה לשווק פוליסות סיעוד - הן פוליסות סיעוד פרטיות והן פוליסות סיעוד קולקטיביות לרבות במסגרת ביטוח סיעוד קבוצתי לחברי קופת חולים אשר הפעילות בהן עברה מהחברה לחברות ביטוח אחרות, ולמעט פוליסות סיעוד במסגרת מימוש התחייבויות חוזיות כלפי מבוטחים.

בשלב זה החברה אינה יכולה לחזות התפתחויות עתידיות בתחום זה אשר מושפע בין היתר משינויים רגולטוריים, עמדות מבטחי משנה, אישור תעריפים חדשים על ידי הממונה ותנאי השוק.

המידע בכל הקשור להתפתחויות עתידיות בתחום ביטוח סיעוד הינו בגדר מידע צופה פני עתיד והוא תלוי במכלול של גורמים, לרבות השפעותיהם ארוכות הטווח של הרפורמות בענף סיעוד, התנהגות החברה והגופים המתחרים, התנהגות מבטחי המשנה, ומדיניות הממונה ביחס לשינויים בתנאי ו/או תעריפי מוצר הסייעוד.

במהלך שנת הדוח נכנס לתוקף "תיקון הוראות החוזר המאוחד – שער 6 חלק 3 – ביטוח סיעודי" (להלן: "החוזר" או "חוזר יישוב תביעות סיעוד"), הכולל הוראות ליישוב תביעות בביטוח סיעודי שמטרתן להבטיח הליך יישוב תביעות מהיר ככל הניתן, הגון, המצריך טרחה מינימלית למבוטח ואשר הוראותיו חלות גם ביחס לפוליסות שנמכרו בעבר ואשר התביעות בגינן מוגשות לאחר מועד התחילה של החוזר.

במסגרת החוזר נקבעו, בין היתר, הוראות בדבר סדר הפעולות ולוחות הזמנים שיחולו על המבטח בעת הליך יישוב תביעה; הטלת החובה על המבטח למנות נציג מטעמו שיהיה איש קשר אל מול המבוטח; וכן קביעת מגבלות למקרים בהם ניתן לבצע חקירות וביחס לאופן ביצוען. בין היתר, נקבע כי חקירה תכלול רק תיעוד של פעולות המבוטח כהווייתם וכי במסגרת החלטה על דחיית תביעה הנסמכת גם על ממצאים שעלו במסגרת חקירה, על המבטח לצרף להחלטתו גם את מועד ביצוע החקירה ומיקומה וכן תמונה מהחקירה בה ניתן יהיה לאמת את זהות המבוטח.

כן נקבעו בחוזר המקרים בהם מותר למבטח להפנות את המבוטח לביצוע הערכת תפקוד ונקבע כי במידה וקיימת ברשות המבטח הערכת תפקוד שבוצעה על ידי המוסד לביטוח לאומי או מבטח אחר, היא תחשב כמידע מספק לעניין תיאור ביצוע הפעולות המפורטות בה. ספק הערכות התפקוד יבחר על ידי המבטח באופן אקראי ומחזורי מתוך רשימת הספקים איתם התקשר המבטח. ערעור של חברת הביטוח על תוצאות הערכת התפקוד יעשה באמצעות ספק מכריע ורק על בסיס מידע הסותר את תוצאות הערכת התפקוד שבוצעה ושלא היה בידיה קודם לכן. כניסתה לתוקף של ההוראה לפיה המבטח יחויב ליצור מאגר של ספקים אשר יבצעו את הערכות התפקוד בהתאם לכללים המפורטים בחוזר נדחתה על ידי הממונה למועד לא ידוע.

להליכים המתוארים, להוראות ולמגבלות שנקבעו במסגרת חוזר יישוב תביעות סיעוד צפוי כי תהיה השפעה על הליך יישוב התביעות בכללותו, הן מבחינה תפעולית והן בכל הנוגע לאופן יישוב התביעה והכלים שיעמדו בידי המבטח על מנת לברר את חבותו וכפועל יוצא צפוי כי יגדילו את עלויות יישוב התביעה. בשלב ראשוני זה של יישום הוראות החוזר

שנכנסו לתוקף, החברה אינה יכולה להעריך את מלוא ההשפעה של ההוראות האמורות, אשר לאורך זמן יכול ותהינה מהותיות. לפרטים נוספים ראה סעיף 9.13(ב) (1) להלן וכן חלק ב' לדוח- דוח הדירקטוריון סעיף 3.1.3.

המידע בכל הקשור להשלכות של חוזר יישוב תביעות סיעוד כמתואר לעיל, הינו בגדר מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל עשויה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה וזאת בין היתר לאור השלב הראשוני של יישום הוראות החוזר והעובדה שחלק מהוראותיו עדין לא נכנסו לתוקף והיא תלויה, בין היתר גם באופן היישום בפועל, והשלכותיו על הליך יישוב תביעות סיעוד, לרבות ביחס לתביעות שיישובו לאחר מועד התחילה על פי פוליסות ששווקו בעבר.

א. ביטוחי סיעוד פרט

ביטוחי פרט בענף סיעוד הינם ביטוחים הנרכשים באופן פרטי על ידי המבוטחים. תקופת הביטוח בפוליסות כאמור הינה לכל החיים, כאשר תקופת הזכאות המרבית לקבלת תגמולי ביטוח הינה בהתאם לסוג הפוליסה שרכש המבוטח (משנים בודדות ועד לכל החיים). קיימות פוליסות לביטוח סיעודי משלים לביטוח סיעודי שרכש מבוטח (בדרך כלל, באמצעות קופת חולים או ביטוח קבוצתי), המעניקות תגמולי ביטוח, רק בתום תקופת המתנה שאורכה 36 או 60 חודשים.

קיימות פוליסות סיעוד בפרמיה קבועה המקנות למבוטח זכות, במקרה בו הוא מפסיק לשלם את הפרמיה מכל סיבה שהיא, בתנאים מסוימים, לצבור לזכותו ערכי סילוק, אשר מאפשרים לו לקבל תגמולי ביטוח מופחתים במקרה תביעה, והכל בהתאם לגילו, לתקופה שבה שילם את דמי הביטוח ולסכום דמי הביטוח ששולם על ידו. כאשר ערכי הסילוק נמוכים מסכום מסויים שנקבע על ידי הממונה, מקבל המבוטח, במקום ערכי סילוק, סכום חד פעמי. בנוסף, עד לשנת 2013 נמכרו גם פוליסות סיעוד פרט בפרמיה משתנה, ללא ערכי סילוק. בהתאם להוראות הממונה, החל משנת 2013, ניתן למכור בנוסף לפוליסות בפרמיה קבועה, רק פוליסות בפרמיה צמודה למדד הגדלה בשיעור של עד 4% לשנה ואשר מחירה מתקבע לא יאוחר מגיל 65 ("פרמיה בשיעור משתנה מוגבל").

בהמשך לאמור בסעיף 8.1.3.2 להלן, לענין החלטה להקטין את מכירת ביטוחי סיעוד פרט על ידי החברה על מנת להקטין חשיפה לתחום זה, החשוף לסיכונים משמעותיים, לרבות חשיפה לשינויים רגולטוריים, לפערים משמעותיים בין תנאי הכיסוי הביטוחי לבין ציפיות המבוטחים ולהליכי יישוב תביעה מורכבים, החליטה החברה בחודש אוקטובר 2019 על הפסקת שיווקן של פוליסות הסיעוד הפרטיות בחברה ללקוחות חדשים וזאת בין היתר על רקע הודעת מבטחי משנה על הפסקת פעילותם בתחום ביטוח סיעוד בישראל.

עד למועד האמור, במהלך שנת הדוח, פוליסות הסיעוד ששיווקה החברה היו בעיקרן בפרמיה קבועה וחלקן בפרמיה בשיעור משתנה מוגבל. עד לשנת 2007, שיווקה החברה גם פוליסות ביטוח סיעודי עם פרמיה קבועה, אשר להן מנגנון הצמדה לתשואת תיק ההשקעות באופן שתשואה חיובית מעבר לתשואת מינימום שנקבעה בפוליסה מגדילה את גובה הגמלה החודשית לה זכאי המבוטח בעת קרות מקרה הביטוח. תשואה נמוכה מתשואת מינימום שנקבעה בפוליסה מזכה את החברה בהגדלת פרמיית הביטוח, כך שסכום הגמלה החודשית לה זכאי המבוטח בעת קרות מקרה הביטוח לא יפגע. משנת 2007, לא נמכרות עוד על ידי הקבוצה פוליסות סיעוד עם מנגנון זה.

ב. ביטוחי סיעוד קבוצתיים (שאינם ביטוחי הסיעוד הקבוצתיים לחברי קופות החולים)

במהלך השנים האחרונות פרסם הממונה הנחיות במסגרתן הסדיר את סיום פעילות ביטוחי הסיעוד הקבוצתיים, במתכונת שהיתה נהוגה בעבר, ואשר סיומן נקבע לבסוף עד ליום 31 בדצמבר 2017 (להלן: "מועד הסיום"). כמו כן, במהלך שנת 2017 נכנסו לתוקפן הוראות הממונה ביחס למתכונת הביטוחים הסיעודיים הקבוצתיים ארוכי טווח שיימכרו החל ממועד הסיום (להלן: "המתכונת החדשה"). בהתאם למתכונת החדשה נקבע, בין היתר, כי תקופת הביטוח לא תפחת מ-5 שנים ולא תעלה על 8 שנים; סוג הפרמיה שניתן יהיה לגבות ממבוטח הינו פרמיה קבועה או פרמיה מוגדלת (משתנה עד 4% בשנה ורק עד גיל 65); מבוטח בביטוח סיעוד קבוצתי יצבור ערכי סילוק מגיל 40 אשר יקבעו לפי גיל ההצטרפות לראשונה של המבוטח לביטוח כאשר בעת חידוש הביטוח הקבוצתי אצל מבטח אחר יועברו הרזרבות בין המבטחים; בעת מימוש זכות המשכיות של מבוטח אשר גילו 40 ומעלה, לפוליסת סיעוד במתכונת פרטית, הפרמיה של פוליסת ההמשך לא תהיה גבוהה מהפרמיה שנדרש אותו מבוטח לשלם בגין הביטוח הסיעודי הקבוצתי טרם המעבר לפוליסת ההמשך. למיטב ידיעת החברה פוליסות במתכונת החדשה אינן רווחות בשוק.

נכון למועד פרסום הדוח, החברה אינה מתקשרת בהסכמים לביטוח סיעודי קבוצתי במתכונת החדשה ובהתאם לכך, מרבית הפוליסות הקבוצתיות בהן היתה קשורה החברה בעבר, שלא בהתאם למתכונת החדשה, הסתיימו ואולם בשנת הדוח, לדבר לא היה השפעה מהותית על החברה, בין היתר לאור העובדה שבשנים שקדמו לפרסום ההוראות האמורות פעלה החברה, לצמצום פעילותה במסגרת ביטוח סיעוד קבוצתי.

ג. ביטוחי סיעוד קבוצתיים לחברי קופות החולים

במהלך שנת 2018 פרסמו קופות חולים מכבי ולאומית מכרזים חדשים לבחירת מבטח במתכונת התקשרות חדשה כך שהמבטח הזוכה יישא בשיעור של 20% מהסיכון (להבדיל מהמצב בו החברה נשאה במלוא הסיכון הביטוחי). בהתאם להודעות הקופות הצעתה של החברה לא זכתה במכרז. אי לכך, החל מיום 1 בינואר 2019 חדלה החברה להיות המבטחת של קופ"ח מכבי והחל מיום 1 באפריל 2019 חדלה החברה להיות המבטחת של קופ"ח לאומית.

סיום ההתקשרות עם קופות החולים מכבי ולאומית צפוי להביא להפחתה מדורגת בהוצאות הישירות בגין הפעילות שהסתיימה, על פני 3 שנים. היקף ההוצאות הישירות בשנת 2018 בגין עסקאות מכבי ולאומית הינם בסך של כ-18 מיליוני ש"ח. בנוסף, הוצאות שאינן ישירות אשר יוחסו לעסקאות מכבי ולאומית, בסך של כ-25 מיליוני ש"ח, הוקצו מחדש בשנת 2019 לפעילויות השונות, שעיקרן במגזר הבריאות. הקצאה זו, השפיעה גם על תזרים המזומנים העתידי והגדילה את עתודות הביטוח בשנת 2018, בענף בריאות פרט (המחושבות על פי שיטת ה- **Gross Premium Reserve**) בסך של כ-14 מיליוני ש"ח.

בשנת 2018 השפעת עסקת קופות חולים מכבי ולאומית על התוצאות לשנת 2018 הינה הפסד בסך של כ-94 מיליוני ש"ח ובסך של כ-8 מיליוני ש"ח, בהתאמה. הרכיבים העיקריים בהפסד בשנת 2018 מעסקת קופות חולים מכבי ולאומית נבעו מחוסר בהכנסות מהשקעות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות ומעדכון במודל האקטוארי בענף סיעוד, בין היתר לאור התפתחות שלילית בתביעות ומהשלכות פרסום תיקון הוראות החוזר המאוחד בדבר יישוב תביעות סיעוד.

בתקופת הדוח, השפעת עסקת קופות חולים מכבי ולאומית הינה הפסד של כ-52 מיליוני ש"ח והפסד של כ-1 מיליוני ש"ח בהתאמה. ברבעון הנוכחי, השפעת עסקת קופות חולים מכבי ולאומית הינה רווח של כ-1 מיליוני ש"ח ו-3 מיליוני ש"ח בהתאמה.

סיום ההתקשרות עם קופות החולים מכבי ולאומית צפוי להביא להפחתה מדורגת בכמות התביעות ובהוצאות הישירות בגין הפעילות שהסתיימה, על פני שלוש שנים ממועד סיום תקופת הביטוח, ולהקצאה מחדש של הוצאות שאינן ישירות. נכון למועד הדוח החברה ממשיכה לקבל תביעות בגין תקופת העבר, ואף בשיעור גבוה מזה שנחזה על ידה מלכתחילה, ולעיתים מתקיימות מחלוקות עם קופת החולים ו/או המבטח החדש, באשר למועד הנכון לייחוס קרות מקרה הביטוח לראשונה.

המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של סיום פעילותה של החברה כמבטחת בביטוח הסיעודי לחברי קופות החולים מכבי ולאומית הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח, התוצאות בפועל יכולו להיות שונות.

8.1.3 השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע

8.1.3.1 **ענף מחלות ואשפוז**

בשנים האחרונות, ענף מחלות ואשפוז הינו ענף מתפתח, בין השאר, בשל העובדות הבאות: פער בין היקף שירותי הבריאות שהמדינה מעניקה במסגרת סל הבריאות הבסיסי לבין הצורך של האזרחים בשירותי בריאות משופרים; שיפורים טכנולוגיים בתחום הרפואה; עליה בתוחלת החיים ושיפור באיכות החיים אשר דורשים משאבים רפואיים יקרים, כגון: תרופות וטיפולים רפואיים מתקדמים; שירותי השב"ן, הנתונים לשינויים, אשר אינם בהכרח נותנים מענה מספק בנושאים שונים כגון: השתלות ותרופות; ועליה במודעות הצרכנית בתחום הבריאות, לרבות מודעות לצורך בשירות זמין ועל פי בחירה, לצורך בשירותים רפואיים שאינם כלולים בסל הבריאות הבסיסי ובשירותים הנוספים של קופות החולים.

בהתאם לפרסומי הממונה ליום 30 בספטמבר 2019, היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019, הסתכם בכ-6.8 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-6.3 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הפרמיות בענף מחלות ואשפוז לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 היוו כ-13.0% מסך הפרמיות בכל שוק הביטוח בישראל לעומת כ-12.6% בתקופה המקבילה אשתקד.

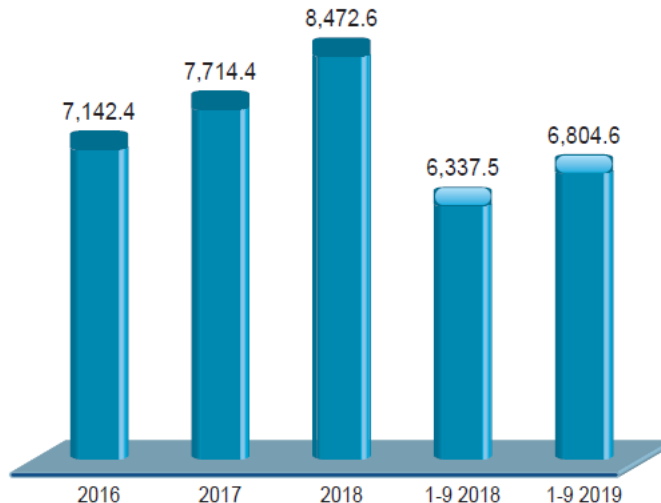
בחודשים ינואר עד ספטמבר 2019 חלה עליה של כ-7.4% בסך היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו של ביטוחי מחלות ואשפוז בשוק הביטוח בישראל בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, וזאת לעומת עלייה של כ-9.8% בסך היקף הפרמיות האמורות בשנת 2018 בהשוואה לשנת 2017.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

בשנים האחרונות קיימת מגמת עלייה במכירת ביטוחי מחלות ואשפוז, בין השאר, כתוצאה מהמודעות הציבורית, ומהסיבות שפורטו בסעיף 8.1.2.1 לעיל.

התפתחות הפרמיות בענף מחלות ואשפוז
בשנים 2016 עד ספטמבר 2019
במיליוני ש"ח



היקף הפרמיות בענף ביטוח מחלות ואשפוז משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהם אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח.

לענין השלכות אפשריות של מכירת פוליסת ניתוחים אחידה על ידי כל חברות הביטוח והנחיות הממונה לענין אופן מכירת פוליסות בריאות מחודש פברואר 2016 לרבות לענין תקופת ביטוח שמתחדשת מאליה מידי שנתיים, ראה סעיפים 8.1.2.1 (א) ו- 8.1.2.1 לעיל.

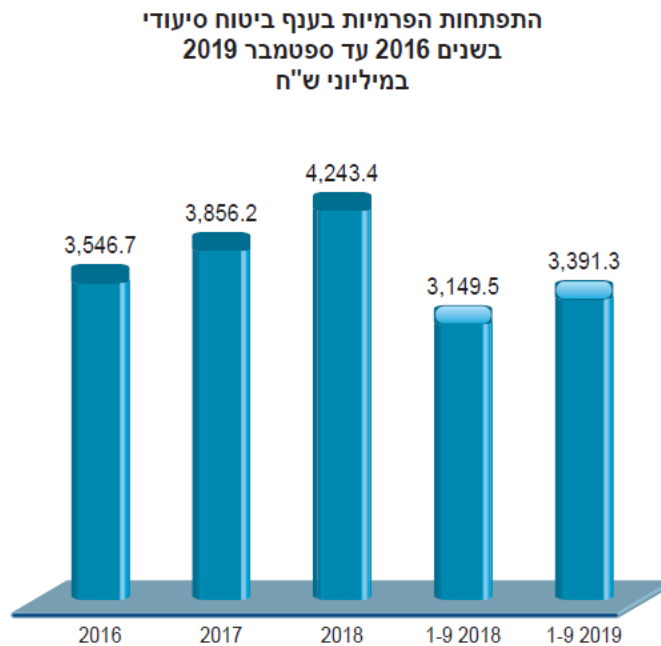
8.1.3.2. ענף סיעוד

ענף הסיעוד עובר שינויים מהותיים בשנים האחרונות שהינם פועל יוצא בין היתר של שינויים רגולטוריים, פערים משמעותיים בין תנאי הכיסוי הביטוחי לבין ציפיות המבוטחים והליכי יישוב תביעה מורכבים. בשנים האחרונות חל קיטון במכירת ביטוחי סיעוד פרט על ידי החברה (הכולל מכירת פוליסות סיעוד פרט במסגרת מימוש זכות המשכיות של מבוטחים בקולקטיבים של סיעוד שהסתיימו), וזאת, בין היתר, בשל החלטתה להקטין חשיפה לתחום זה, החשוף לסיכונים משמעותיים, כאמור.

בהמשך לאמור, החליטה החברה בחודש אוקטובר 2019 על הפסקת שיווקן של פוליסות הסיעוד הפרטיות בחברה ללקוחות חדשים וזאת בין היתר על רקע הודעת מבטחי משנה על הפסקת פעילותם בתחום ביטוח סיעוד בישראל. למיטב ידיעתה של החברה, ככלל, חברות הביטוח בישראל הפסיקו במהלך שנת הדוח לשווק פוליסות סיעוד פרטיות ללקוחות חדשים.

בהתאם לפרסומי הממונה ליום 30 בספטמבר 2019, היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו בענף הסיעוד בשוק בתשעת החודשים הראשונים של 2019, הסתכם בכ- 3.4 מיליארדי ש"ח לעומת כ- 3.1 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הפרמיות בענף סיעוד לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 היוו כ- 6.5% מסך הפרמיות בשוק הביטוח בישראל לעומת כ- 6.3% בתקופה המקבילה אשתקד.

בחודשים ינואר עד ספטמבר 2019 חלה עליה של כ- 7.7% בהיקף הפרמיות ברוטו בביטוחי הסיעוד בשוק הביטוח בישראל בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, לעומת עליה של כ- 10.0% בהיקף הפרמיות בביטוחי הסיעוד בשוק הביטוח בישראל בשנת 2018 בהשוואה לשנת 2017.



היקף הפרמיות בענף ביטוח סיעודי משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח.

חלק מענפי התחום מתאפיינים בצבירת רזרבות ניכרות לתקופות ארוכות, ולכן הרווחיות בתחום מושפעת, בין היתר, מהכנסות מהשקעות העומדות כנגד ההתחייבויות הביטוחיות.

שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמהיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים

בהתאם לפרסומי הממונה המתייחסים לנתוני תשעת החודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019, הקבוצה הינה הרביעית בגודלה בתחום הבריאות, הרביעית בגודלה בענף מחלות ואשפוז והרביעית בגודלה בענף הסיעוד.

שוק ביטוחי הבריאות הינו שוק מתפתח, והחברה הינה שחקן מרכזי בשוק זה. עם זאת, לאור העובדה שהשוק עובר הסדרה רגולטורית מקיפה בשנים האחרונות, לאור שינויים רגולטוריים מהעת האחרונה, ושינויים עתידיים אפשריים, לא ניתן בשלב זה לצפות את מלוא השפעתם של השינויים על התחום בכלל ועל חלקה של החברה בפרט בעתיד.

כמו כן לאור סיום ההתקשרויות עם קופות חולים מכבי ולאומית, קטן חלקה של החברה בענף הסיעוד.

לעניין עידוד רגולטורי להגברת התחרות בתחום ביטוח מחלות ואשפוז, ראה חובת מכירת פוליסות בנוסח אחיד בהתאם לתקנות הפוליסה האחידה, כמפורט בסעיף 8.1.2.1(א) לעיל, קיומו של מחשבון השוואת ביטוחי בריאות באתר הממונה כמפורט בסעיף 8.3.1 להלן, ופרסום נתונים סטטיסטיים ביחס לאופן שירות ויישוב התביעות כמפורט בסעיף 8.3.1 להלן. לעניין עידוד רגולטורי למבטחים בעלי נתח שוק קטן, ראה תיקונים לחוק ההסדרים 2015, כמפורט בסעיף 8.1.2.1(א) לעיל. כתוצאה מהוראות חוזר גילוי ודיווח הוגבר השימוש באמצעים דיגיטליים לצורך העברת מידע למבטחים במטרה להנגיש להם את המידע אודות מוצרי הביטוח שלהם לרבות עדכון מבטחים באמצעות מסרון בדבר סיום הנחה ועליית מחיר ביטוח ועדכון שוטף של מבטחים בפוליסות תאונות אישיות במסגרת הוראת שעה כמפורט בסעיף 8.1.2.1(ג) לעיל. לענין שינויים רגולטוריים נוספים אשר נועדו להשפיע על תמחור הפוליסות ועל גמישות בבחירתן וביטולן, ראה הוראות הממונה המתוארות בסעיף 8.1.2.1 לעיל.

הערכת החברה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בהשפעותיהם ארוכות הטווח של השינויים הרגולטוריים האמורים, בתוצאות העסקיות של החברה, בהתנהגות המתחרים, הגורמים המפיצים וטעמי המבטחים.

מוצרים חדשים 8.1.5

לא היו שינויים מהותיים במוצרים בשנת הדוח.

8.2. מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות

הפעילות בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מבטחים הפועלים בתחום, וכן להוראות הממונה כפי שהן מתפרסמות מעת לעת. הממונה מפרסם מעת לעת חוזרים המתייחסים לכיסויים הביטוחיים שיכללו בפוליסות בתחום.

הפעילות בתחום זה טעונה רישוי בהתאם לחוק הביטוח ומפוקחת על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון.

לענין תמצית הוראות דין סופיות נוספות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיטות הוראות דין שפורסמו, החלות על תחום הפעילות, מעבר להוראות הדין אשר פורטו בפרק זה לעיל, ראה בנוסף, סעיף 9.2 להלן.

8.3. תחרות

8.3.1. תנאי התחרות בתחום ושמות המתחרים בתחום

להערכת הקבוצה, המתחרים העיקריים בתחום מתחלקים לשתי קבוצות עיקריות:

- חברות הביטוח, שמרביתן פועלות בתחום.
- תחליפים קיימים לחלק מהכיסויים בענף מחלות ואשפוז במסגרת השירותים הנוספים של קופות החולים.

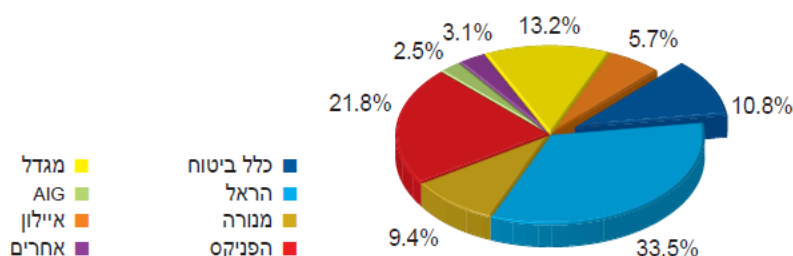
התחרות בין חברות הביטוח בתחום מתמקדת במידת ההתאמה לצרכי המבוטח ולרצונו, בשירות, ביישוב תביעות ובתעריפים.

כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שענינן הפחתת תעריפים, שקיפות והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום ביטוח בריאות ועל רווחיותו. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.5.2 לעיל.

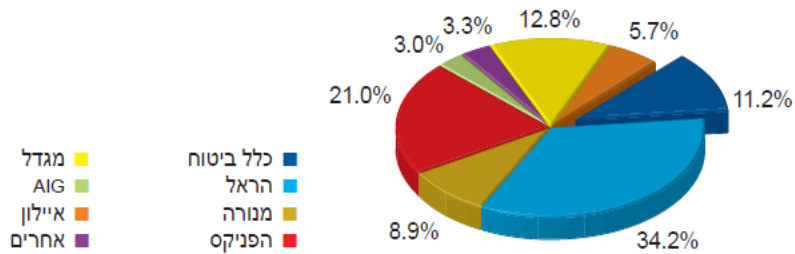
סך הפרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז בקבוצה הסתכמו, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019, בכ- 733 מיליון ש"ח והיוו, בהתאם לנתוני הממונה, כ- 10.8% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל. בתקופה המקבילה אשתקד הסתכמו סך הפרמיות ברוטו בכ- 705 מיליון ש"ח והיוו כ-11.2% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל.

להערכת הקבוצה המתחרים המשמעותיים בתחום הינם קבוצת הראל, קבוצת הפניקס וקבוצת מגדל.

התפלגות הפרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל
נכון לספטמבר 2019

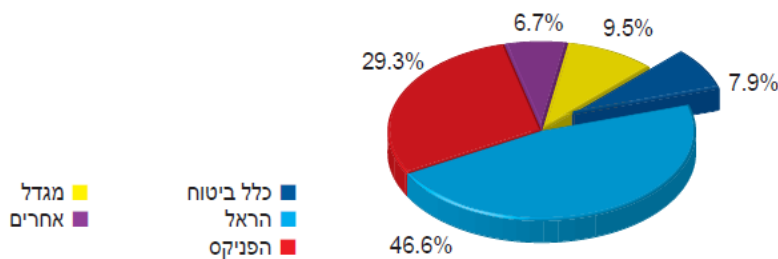


התפלגות הפרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל
נכון לספטמבר 2018

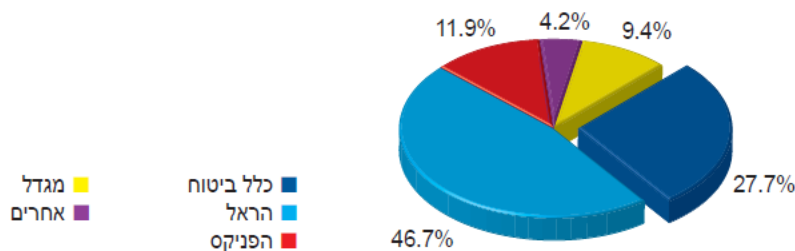


סך הפרמיות ברוטו בענף סיעוד בקבוצה הסתכמו, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019, בכ- 266 מיליוני ש"ח והיוו, בהתאם לנתוני הממונה המפורסמים באתר האינטרנט של אגף שוק ההון ביטוח וחסכון, כ- 7.9% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל. בתקופה המקבילה בשנת 2018 הסתכמו סך הפרמיות ברוטו בכ- 874 מיליוני ש"ח והיוו כ- 27.7% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל.

התפלגות הפרמיות ברוטו בענף ביטוח סיעודי
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל
לתקופה ינואר-ספטמבר 2019



התפלגות הפרמיות ברוטו בענף ביטוח סיעודי
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל
לתקופה ינואר-ספטמבר 2018



להערכת החברה התחרות בתחום הבריאות תתגבר בשנים הקרובות וזאת הן כפועל יוצא מהשפעתן העתידית המשולבת של רפורמות רגולטוריות ייחודיות לתחום כמפורט לעיל, והן כתוצאה מהוראות רגולטוריות רוחביות וביניהן הוראות חוזר "איסוף מידע סטטיסטי לגבי יישוב תביעות ואופן טיפול בבקשות למשיכה והעברת כספים", בעקבותיו פורסמו באתר האינטרנט של רשות שוק ההון ביטוח וחסכון נתונים השוואתיים בדבר מדד השירות של חברות הביטוח.

כמו כן, במטרה להגביר את שכלול השוק, את התחרות והשקיפות וכן לסייע למבוטח לבחור את הביטוח המתאים עבורו, מפורסם באתר הרשות מחשבון השוואת ביטוחי בריאות שמטרתו לאפשר השוואה של עיקרי הכיסויים הנמכרים במסגרת ביטוחי בריאות (השתלות, תרופות וניתוחים), בין כל חברות הביטוח המשווקות כיסויים אלו. מטרת המחשבון היא להגביר את התחרות בשוק ולאפשר למבוטחים להשוות בין שיעורי התעריפים המוצעים למצטרפים חדשים לביטוחי

בראות כאמור. במהלך השנה שקדמה לשנת הדוח נכנס לתוקף תיקון לחוזר "צירוף לביטוח" שמטרתו לחייב כי התאמת הביטוח לצרכי המועמדים לביטוח במסגרת הליך שיווק פוליסת ביטוח תתייחס למוצרי הביטוח הקיימים להם אצל כל חברות הביטוח וזאת באמצעות ממשק אינטרנטי המופעל על ידי משרד האוצר ("הר הביטוח").

עוד הורחבו המידעים הנמסרים למבוטחים, לרבות במהלך תקופת הביטוח בנוגע למחיר הביטוח, במסגרת חוזר גילוי ודיווח כמפורט בסעיף 8.1.2.1(ג) לעיל. הרפורמות הרגולטוריות האמורות, לרבות פרסום המידע כאמור ו/או חלקים ממנו, יכול וישפיעו על התחרות בתחום, ויהוו כלי מדידה נוסף בבחירת המוצר הביטוחי על ידי המבוטח.

במהלך השנה שקדמה לשנת הדוח רשות ההגבלים העסקיים החלה בבדיקה משותפת של שוק ביטוחי הבריאות הפרטיים שמטרתה לבחון את תנאי התחרות בתחום. החברה אינה יכולה לצפות את מסקנות הבחינה כאמור ואת השלכותיה.

החברה אינה יכולה להעריך, בשלב זה, את השפעת ההוראות האמורות על נתח השוק של החברה בתחום, ובמיוחד לטווח הארוך והדבר תלוי בין היתר בהתנהגות הגורמים המתחרים, טעמי המבוטחים והחלטות עסקיות שיתקבלו בהתאמה.

8.3.2. שיטות להתמודדות עם התחרות

התמודדות הקבוצה עם התחרות, בתחום פעילות זה, נעשית במספר מישורים:

- פיתוח פתרונות עדכניים וחדשניים הנותנים מענה איכותי לצרכי המבוטחים.
- תמחור נכון של המוצרים בהתחשב בכל הגורמים המשפיעים כגון: עמלות הפצה ומכירה, עלויות תפעול, שרידות הפוליסות ועלות הסיכון.
- קיומו של מידע איכותי לגבי ניסיון העבר המהווה בסיס לניהול הסיכונים.
- חוזי ביטוח משנה ופיזור הסיכונים בשיתוף עם מבטחי משנה באופן המאפשר מציאת פתרונות המתאימים לסוגי הצרכנים השונים.
- מתן שירות מהיר, יעיל, מקצועי, הוגן ואיכותי, הן לסוכנים בהיבט של התפעול והן למבוטחים בהיבט של טיפול בתביעות ושירות.
- יכולת התאמה לתנאי השוק המשתנים ולחוסר ודאות הנובע משינויי רגולציה צפויים, אשר נוגעת, בין היתר, להיבטי תפעול, התאמת מוצרים ורווחיות.
- שיפור השירות ללקוח ולסוכן – בין היתר באמצעות הפעלת מערכות להפקת פוליסות במשרד הסוכן ושיפור טכנולוגי בממשקים אל מול הסוכן, וכן מתן שירותים דיגיטליים מתקדמים ללקוחות כגון שירות "כלל אקספרס" אשר הושק על ידי החברה במהלך תקופת הדוח ומאפשר ללקוחות החברה בפוליסות ביטוח נסיעות לחו"ל תשלום מידי במקרה של הוצאות רפואיות ואיחור הגעת כבודה בחו"ל וכן מאפשר זמינות לשיחת וידאו עם רופא בשפה העברית.

8.3.3. הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה הם:

- ניסיון רב-שנים בתחום ביטוח הבריאות;
- המוניטין של הקבוצה בתחום;
- קשר ארוך טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה;
- מערך הפצה ישיר;
- מגוון מוצרי הבריאות הנמכרים תחת קורת גג אחת;

- השירות הניתן על ידי החברה ללקוחות ולסוכנים ואופן יישוב התביעות.
- חסמים תחרותיים - לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן.

8.4. לקוחות

סוגי הלקוחות העיקרים בתחום הבריאות הינם קולקטיבים ומבוטחים פרטיים.

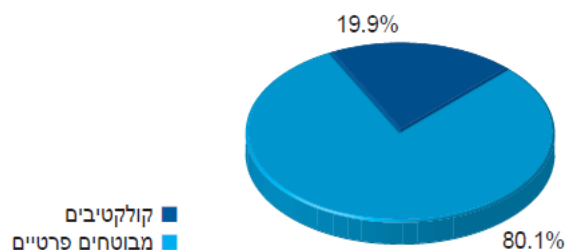
8.4.1. מחלות ואשפוז⁶¹

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו (באלפי ש"ח) לפי סוגי לקוחות בתחום מחלות ואשפוז לשנים 2018-2019:

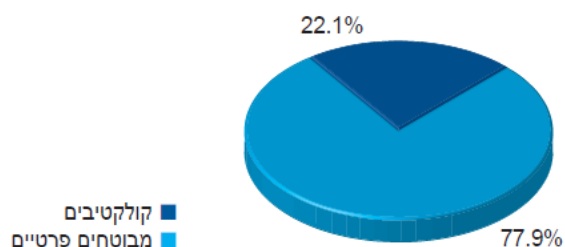
ש"ח אלפי	פרמיות ברוטו לשנת 2019	שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2019	פרמיות ברוטו לשנת 2018	שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2018
קולקטיבים*	195,694	19.9%	206,195	22.1%
מבוטחים פרטיים	788,556	80.1%	725,433	77.9%
סה"כ	984,250	100%	931,628	100%

* כולל מכירות של ביטוחי נסיעות לחו"ל אצל קופות החולים.

התפלגות הלקוחות בענף מחלות ואשפוז לפי פרמיות בשנת 2019



התפלגות הלקוחות בענף מחלות ואשפוז לפי פרמיות בשנת 2018

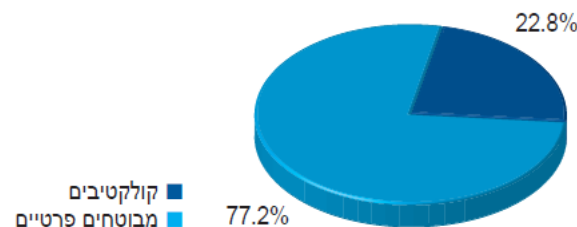


⁶¹ היקף הפרמיות בענף ביטוח מחלות ואשפוז משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בשנת הדוח.

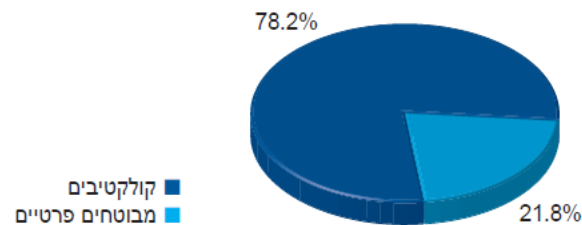
להלן התפלגות הפרמיות ברוטו (באלפי ש"ח) לפי סוגי לקוחות בתחום סיעוד לשנים 2018-2019:

שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2018	פרמיות ברוטו לשנת 2018	שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2019	פרמיות ברוטו לשנת 2019	באלפי ש"ח
78.2%	919,513	22.8%	78,832	קולקטיבים ⁶³
21.8%	256,634	77.2%	266,421	מבוטחים פרטיים
100%	1,176,147	100%	345,253	סה"כ

התפלגות לקוחות בענף סיעוד
לפי פרמיות בשנת 2019



התפלגות לקוחות בענף סיעוד
לפי פרמיות בשנת 2018



שיעור הביטולים (לרבות: ביטול פוליסה, הקטנה או אי חידוש) לשנה מהפוליסות בתוקף לראשית השנה, במונחי פרמיות, בענף מחלות ואשפוז פרט לטווח ארוך (ענף משנה מחלות ואשפוז בלבד), עמד על כ-12.6% בשנת הדוח לעומת כ-12% בשנת 2018.⁶⁴

שיעור הביטולים (לרבות: סילוק, ביטול פוליסה, הקטנה או אי חידוש) לשנה מהפוליסות בתוקף לראשית השנה, במונחי פרמיות, בענף סיעוד פרט עמד בשנת הדוח על כ-4.6% לעומת 4.7% בשנת 2018.⁶⁵

⁶² היקף הפרמיות בענף ביטוח סיעוד משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בשנת הדוח.

⁶³ כולל מבוטחי קופות החולים.

⁶⁴ בהתאם להוראות חוזר הממונה, שיעור הביטולים מחושב על ידי חלוקת סכום הפרמיה שחויבה בחודש האחרון של השנה בסכום הפרמיה שחויבה בחודש האחרון של השנה הקודמת. החישוב מתייחס רק לפוליסות שהתחילו לפני השנה השוטפת ובנטרול עליית תעריפים.

⁶⁵ ראה הערת שוליים 64 לעיל.

אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום ביטוח בריאות, אשר אובדנם ישפיע באופן מהותי על תחום הפעילות.

לקבוצה אין לקוח בודד שההכנסות ממנו בתחום מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה בדוחות המאוחדים.

החברה מבטחת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, חברות מקבוצת אי די בי (המהוות בעל פוליסה בביטוחים קולקטיביים) בפוליסות בתחום. סך הכנסות החברה בתחום ביטוח בריאות מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי מפרמיות במהלך העסקים הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2019. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.⁶⁶

⁶⁶ לעניין הודעת הממונה מיום 8 בדצמבר 2020 על היותה של כלל החזקות, חברה ללא גרעין שליטה ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים של החברה. ביחס לשנת הדוח כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

חלק III- מידע נוסף ברמת התאגיד -עניינים הנוגעים לפעילות הקבוצה בכללותה

9. מידע נוסף ברמת התאגיד

9.1. סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על הפעילות

לפירוט בדבר תיאור מגמות, אירועים והתפתחויות בסביבה המקרו כלכלית של הקבוצה שיש להם או צפויה להיות להם השפעה על הקבוצה, ראה התייחסות ספציפית בתחומי הפעילות השונים, וכן חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון סעיף 2.

9.2. מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד

פעילות הקבוצה בתחומים השונים כפופה להוראות הדין הכללי וכן להוראות דין החלות על כל תחום פעילות, כפי שתואר לעיל.

לצד הדינים הכלליים, כפופה פעילות הביטוח והחיסכון הפנסיוני בישראל לדינים ייחודיים החלים על הענף, כגון: חוק הביטוח, חוק חוזה הביטוח התשמ"א-1981, חוק קופות הגמל, חוק הייעוץ הפנסיוני והתקנות שהוצאו על פיהם וכן לפסיקות עקרוניות של בתי המשפט המשפיעות על פעילות הביטוח והחיסכון הפנסיוני בישראל, לרבות לעניין פרשנותם של חוקים ותקנות כאמור.

לחברה רישיון מבטח ולכלל ביטוח אשראי רישיון מבטח לענפי הפעילות הרלבנטים לפעילותה. לעניין היתר השליטה בגופים המוסדיים בקבוצה ראה ביאורים 1(א)-(ב) ו-16(ה)(8) לדוחות הכספיים. לכלל פנסיה וגמל ולעתודות הותיקה רישיון מבטח בענף ביטוח פנסיה בהתאם לחוק הביטוח ולכלל פנסיה וגמל אישורים לניהול קופות הגמל המנוהלות על ידה.

החברות בקבוצה מפוקחות על ידי רשויות פיקוח שונות ביניהן הממונה, אשר מפקח על פעילות הגופים המוסדיים בקבוצה. בנוסף, כללביט מימון מפוקחת על ידי רשות ניירות ערך. כמו כן, בשנים האחרונות נוספו סמכויות אכיפה/דיווח לרשויות רגולטוריות נוספות וביניהן רשות התחרות (בעבר רשות ההגבלים העסקיים), והרשות להגנת הפרטיות. החברות בקבוצה חשופות, מעת לעת, להליכי אכיפה מנהליים ולהטלת קנסות על ידי רגולטורים שונים. לפרטים נוספים ראה ביאור 40(ד) לדוחות הכספיים. כן חשופות החברות בקבוצה לתובענות ייצוגיות בעניינים שונים הנובעות מהוראות דין שהגופים המוסדיים כפופים אליהן, בין שנכללות בפרק זה ובין שנכללות בפרקים נוספים בדוח תיאור עסקי התאגיד. לעניין תובענות ייצוגיות שהוגשו כנגד הגופים המוסדיים בקבוצה ראה ביאור 40(א) לדוחות הכספיים.

במסגרת תוכניות האכיפה, מבצעת החברה, החל משנת 2012 באופן הדרגתי ובתחומים השונים, סקרי פערי ציות במסגרתם מתגלים פערים אשר החברה פועלת להסדרתם, במסגרת מתווי פעולה הנקבעים על ידה.

להלן תמצית הוראות הדין והחוזרים הסופיים שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיטות שפורסמו על ידי הממונה, החלות על פעילות החברות בקבוצה ואשר הינן מהותיות לפעילותן, בנוסף לדינים שפורטו במסגרת תיאור תחומי הפעילות וסעיפים נוספים לעיל ולהלן. לפירוט בקשר עם מגבלות רגולטוריות החלות על הגופים המוסדיים בקבוצה, בקשר עם דרישות ההון העצמי והשליטה בכלל החזקות, ולפרטים בדבר הכרעות רוחביות של הממונה, ראה ביאורים 16(ה)-ו(ו) וכן ביאור 40(ד) לדוחות הכספיים.

9.2.1. דירקטוריון גוף מוסדי

בהמשך לחוזר המאוחד שעניינו דירקטוריון גוף מוסדי, במסגרתו נקבע, בין היתר, כי לא יתקיימו ישיבות דירקטוריון משותפות לגוף מוסדי ולתאגידים אחרים, למעט ישיבות משותפות עם חברת אם של גוף מוסדי או גוף מוסדי בשליטתה או בשליטת הגוף המוסדי, לשם הדרכות או לשם הצגה בלבד של נושאים שיפורסמו על-ידי הממונה, בחודש יוני 2019 התפרסמה "הודעה על נושאים לדיון בישיבות משותפות", הכוללת רשימת נושאים לגביהם רשאים חברי דירקטוריון של גוף מוסדי וועדותיו לקיים ישיבות משותפות עם חברי דירקטוריון של חברה אם של הגוף המוסדי או גוף מוסדי בשליטתה של חברת האם או בשליטתו של הגוף המוסדי, וועדותיו, למעט אם קיים חשש לניגוד עניינים או לפגיעה ממשית בעצמאות הדיון בדירקטוריון.

9.2.2.

חוזר שירות ללקוחות גופים מוסדיים

בחודש יולי 2019 פורסם תיקון לחוזר שירות ללקוחות גופים מוסדיים, שמטרתו לשפר את טיב השירות הניתן ללקוחות גופים מוסדיים. החוזר קובע, בין היתר, הוראות לעניין פרטים שיש חובה לכלול בהודעות גוף מוסדי ללקוחות (לרבות הודעות בדבר חיובים כספיים); דרישה למתן מענה טלפוני אנושי ללקוחות תוך 5 דקות מסיום הנתב; חיוב גוף מוסדי להשיב ללקוח באמצעי התקשורת בו פנה אליו הלקוח, אלא אם הלקוח ביקש אחרת; ודרישה לתייעוד שיחות טלפוניות עם לקוחות. כן כולל התיקון אפשרות לחריגה מזמן ההמתנה לכל היותר ב-10% מסך הפניות שהתקבלו בממוצע שנתי (הוראת שעה אישרה חריגה של עד 15% עד 25 בדצמבר 2022).

לחוזר שירות ללקוחות גופים מוסדיים צפיות השלכות תפעוליות ביחס להליכי השירות ללקוחות הגופים המוסדיים בקבוצה, לצורך עמידה בהסדרים שנקבעו בחוזר והגופים המוסדיים נערכים ליישומם אשר יכול ויהיה כרוך בקשיים תפעוליים.

9.2.3.

הוראות לעניין יישום משטר כושר פירעון מבוסס Solvency II

בחודש מרס 2020 פרסם הממונה מתווה ליישום הוראות Solvency II במתכונת אירופאית (להלן "המתווה"), וכן טיוטת תיקון לחוזר המאוחד לעניין הוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי של חברת ביטוח מבוסס Solvency II (להלן "טיטוט התיקון") וזאת בהמשך לנייר התייעצות בנושא יישום הוראות מעבר תחת משטר כושר פירעון כלכלי ("נייר התייעצות") שפורסם בחודש נובמבר 2019, וכן חוזר בנושא סקר הערכה כמותי לבחינת התאמות במשטר כושר פירעון כלכלי של חברת ביטוח מבוסס Solvency II ("סקר הערכה כמותי") שפורסם בחודש ינואר 2020.

לפי טיוטת התיקון חברת ביטוח תוכל, באישור הממונה, ליישם הוראות פריסה אלטרנטיביות לאלו הקיימות (אשר מתייחסות להגדלה הדרגתית של דרישות ההון עד לדצמבר 2024). הוראות הפריסה האלטרנטיביות מאפשרות פריסה הדרגתית לינארית, עד ליום 31 בדצמבר 2032, של הגידול בעתודות הביטוח הכלכליות (כולל מרווח הסיכון) בשייר המחושבות ליום 31 בדצמבר 2019, אל מול העתודות החשבונאיות בשייר לאותו מועד, וזאת בהתייחס לעתודות מסוימות ובכפוף למגבלות שנקבעו בטיטה.

כמו כן, כוללת טיוטת התיקון התאמות שונות למשטר כושר הפירעון בעיקר בהתייחס לחישוב דרישות ההון. בין ההתאמות העיקריות שבוצעו נכללות הקלות בגין רכיבים של סיכוי שוק, ובכלל זה הפחתה העשויה להיות משמעותית בגובה תרחיש מניות, הניתנת ליישום בגין 75% מסך ההשקעה במניות המוחזקות כנגד התחייבויות תלויות תשואה, וכן השקעות נוספות אשר יעמדו בתנאים המפורטים להכרה בהן כמניות המוחזקות לטווח ארוך; הרחבה של הפחתה בגובה תרחיש עבור השקעות בתשתיות וכן הרחבת ההכרה באמצעים להפחתת סיכון עבור התחייבויות תלויות תשואה. בנוסף בוצעו התאמות נוספות לרכיבים אחרים בחישוב אשר להערכת החברה לא צפויות להיות בעלות השפעה משמעותית על התוצאות.

על פי המתווה, בכוונת הרשות לפעול לכניסתו לתוקף של עדכון ההוראות בעניין משטר כושר פירעון כלכלי בהתאמה למתכונת שאומצה באירופה עד לחודש יולי 2020. לעניין דיווח ופרסום יחס כושר פירעון כלכלי, נקבע במתווה כי מועד פרסום דוח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 31 בדצמבר 2019, יהיה ביום 31 באוגוסט 2020 (חלף יום 31 במאי 2020), וכי חברת ביטוח פטורה מחישוב ומדיווח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 30 ביוני 2020.

בנוסף לאמור לעיל, הודיע הממונה במסגרת המתווה כי במהלך שנת 2020, בכוונת הרשות לפרסם טיוטת הוראות בנושא יישום תהליך הערכה עצמית של הסיכונים וכושר הפירעון (ORSA) המבוססות על הוראות הדירקטיבה האירופית העדכנית בעניין זה.

יצוין כי בהתאם לחוק הביטוח, הממונה, רשאי לתת למבטחים הוראות בדבר ההון עצמי הנדרש מהם, נוסף על ההון העצמי המזערי הנדרש לפי חוק הביטוח וזאת לאחר התייעצות עם ועדת הכספים.

אם וכאשר טיוטת החוזר תהפוך לסופית, צפוי יחס כושר הפירעון הנדרש, בהתחשב בהוראות הפריסה, להשתפר בהשוואה ליחס שהיה מחושב במתכונת הנוהגת היום וזה יפורסם עד לחודש אוגוסט 2020.

9.2.4.

חוק הריכוזיות

בחודש דצמבר 2013 פורסמו הוראות החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013 ("חוק הריכוזיות"), אשר מבקש להפחית את רמת הריכוזיות במשק הישראלי באמצעות מספר מהלכים מרכזיים הכוללים, בין היתר, הטלת מגבלות על התאגדות במבנה פירמידאלי, החלת כללי ממשל תאגידי מוגברים על חברות פירמידאליות, הפרדה בין החזקה בפעילות ריאלית משמעותית ופעילות פיננסית משמעותית, וקביעת מנגנון של "מבטח ללא שולט".

בהתאם להוראות חוק הריכוזיות מבנה החזקות פירמידאלי מוגבל לשתי שכבות בלבד⁶⁷. על אף האמור הוראת המעבר קבעה כי חברה שהיתה ביום פרסומו של החוק חברת שכבה שניה וכל עוד היא חברה כאמור, רשאית להמשיך לשלוט בחברת שכבה אחרת עד תום שש שנים מיום הפרסום (דצמבר 2019), אם שלטה בה לפני יום הפרסום. עד ליום 9 בדצמבר 2019 אי די בי פתוח נחשבה כחברת שכבה ראשונה, כלל החזקות נחשבה לחברת שכבה שניה וכללביט מימון תאגיד מדווח הנשלט על ידי החברה, נחשבה כחברת שכבה אחרת, כהגדרת מונחים אלה בחוק הריכוזיות. לאחר מועד משלוח הודעת הממונה מיום 9 לדצמבר 2019, כלל החזקות אינה נחשבת עוד כ"חברת שכבה שניה" וכללביט מימון אינה נחשבת עוד כ"חברת שכבה אחרת (שלישית)", כהגדרת מונחים אלו בחוק הריכוזיות.

בהתאם להוראות חוק הריכוזיות, החל מיום 10 בדצמבר 2019, תאגיד ריאלי משמעותי או השולט בתאגיד כאמור לא ישלט בגוף פיננסי משמעותי ולא יחזיק ביותר מ-10% מסוג מסוים של אמצעי שליטה בגוף כאמור ולא יחזיק ביותר מ-5% בגוף פיננסי משמעותי שאין בו בעל שליטה⁶⁸.

החל מחודש מאי 2015 מתפרסמת ברשומות, מעת לעת, רשימת הגורמים הריכוזיים, רשימת התאגידים הריאליים המשמעותיים ורשימת הגופים הפיננסיים המשמעותיים. בהתאם להוראות חוק הריכוזיות, ייחשבו כגורם ריכוזי, בין היתר, גוף פיננסי משמעותי, תאגיד ריאלי משמעותי, ומי שמשתייך לקבוצה עסקית (תאגיד, השולט בתאגיד ותאגיד בשליטת מי מהם) הכוללת גוף פיננסי משמעותי או תאגיד ריאלי משמעותי. עד לקבלת הודעת הממונה ונוכח החזקותיה של אי די בי פתוח בכלל החזקות, חברות קבוצת כלל החזקות, שאינם גופים מוסדיים, נכללו אף הן ברשימת הגורמים הריכוזיים וסווגו כתאגידים ריאליים משמעותיים. לאחר קבלת הודעת הממונה ובהתאם לרשימות שפורסמו בחודש פברואר 2020, חברות אלו נכללות ברשימת הגורמים הריכוזיים אך אינן מסווגות עוד כתאגידים ריאליים משמעותיים.

החברה, וגופים מוסדיים נוספים בקבוצת כלל החזקות נכללים ברשימת הגופים הפיננסיים המשמעותיים.

בהתאם כלל החזקות רשאית להחזיק באמצעי השליטה בגופים המוסדיים בקבוצת כלל החזקות וניתן למנות נושאי משרה בכלל החזקות ובחברות בקבוצת כלל החזקות שאינן גופים מוסדיים, כדירקטורים בגופים הפיננסיים בקבוצת כלל החזקות.

לפרטים נוספים בדבר סטטוס השליטה ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים.

9.2.5. חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח – 2018

לפרטים בדבר חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי התשע"ח – 2018, ראה סעיף 9.5.5.1 להלן.

9.3. חסמי כניסה ויציאה

9.3.1. להלן פירוט מחסומי הכניסה העיקריים של תחומי הפעילות השונים של החברה:

9.3.1.1. חובת רישוי ודרישה להיתר

(א) העיסוק בביטוח טעון רישוי, בהתאם לחוק הביטוח ולחוק קופות גמל, ומפוקח על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר. לחברה ולכלל ביטוח אשראי רישיון מבטח לפי חוק הביטוח. בתחום ביטוח כללי, חברה הפעילה בענפי ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ נדרשת לעסוק בענף זה בלבד.

(ב) חברה מנהלת של קופת גמל משלמת לקיצבה נדרשת גם היא לקבל רישיון מבטח לפי חוק הביטוח, ויראו את רישיון המבטח כאמור כרישיון חברה מנהלת לגבי כל קופות הגמל שבניהולה. במסגרת רפורמת המוצרים נקבע כי חברה מנהלת שניתן לה רישיון מבטח כאמור, רשאית כיום לנהל את כל סוגי קופות הגמל (משלמות ולא משלמות), אך למעט קופות ביטוח. חברה מנהלת אחת יכולה לנהל גם קרן פנסיה חדשה מקיפה אחת הזכאית לאג"ח מיועדות, קרן פנסיה כללית חדשה שאינה זכאית לאג"ח מיועדות וכן קרן פנסיה ותיקה וקופות גמל. חברה מנהלת רשאית לעסוק בניהול קופות גמל בלבד. עיסוקה של חברה מנהלת בעיסוק אחר יתכן ביחס למוצר

⁶⁷ "חברת שכבה", הינה חברה או חברת חוץ שהן תאגיד מדווח, למעט חברות שהוחרגו בהתאם להגדרות חוק הריכוזיות. המונחים "חברת שכבה", "חברת שכבה שניה" ו"חברת שכבה אחרת" – כהגדרתם בחוק הריכוזיות.

⁶⁸ כן נקבע בחוק הריכוזיות כי החזקות גוף מוסדי בסוג מסוים של אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי לא יעלו על 10%.

פנסיוני שאישר הממונה ובכפוף לתנאים שאישר ובלבד שהעיסוק מוסדר לפי הוראות חוק קופות הגמל, חוק הביטוח או חוק היעוץ הפנסיוני.

(ג) בנוסף, כל קופת גמל המנוהלת על ידי חברה מנהלת מחויבת באישור לניהול קופת גמל המתחדש מדי שנה. גם מוצרי ביטוח חיים, המנוהלים כקופות גמל (קופות ביטוח), טעונים אישור המתחדש מדי שנה.

לכלל פנסיה וגמל ולעתודות הותיקה רישיון מבטח בענף קרנות פנסיה בהתאם לחוק הביטוח וכן אישורים לניהול קופות הגמל המנוהלות על ידן.

(ד) החזקה של יותר מחמישה אחוזים מסוג מסוים של אמצעי שליטה בגוף מוסדי מותנית בקבלת היתר להחזקת אמצעי שליטה מאת הממונה, ושליטה בגוף מוסדי מחייבת גם היא היתר מאת הממונה, בין היתר, בהתאם להוראות מסמך מדיניות שליטה בגוף מוסדי מחודש דצמבר 2014 שפורסמו על ידו. לענין זה, ראה ביאור 1(ב)(2) לדוחות הכספיים. לענין סטטוס השליטה בכלל החזקות ראה סעיף 2.2 לעיל וביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים. לענין "מדיניות למתן היתר להחזקת אמצעי שליטה בגוף מוסדי בלא שולט לגופים המנהלים כספי לקוחות", המאפשרת, בתנאים מסוימים, לגופים מסוימים לקבל היתר החזקה שלא יעלה על 7.5% ראה סעיף 9.5.5.3 להלן. היתרי השליטה בחברה ואופן הסדרתם יכולים להשפיע מעת לעת על היכולת לבצע שינויים בהיתרים רגולטורים נדרשים.

בחודש ינואר 2020 פורסמה "טיוטת מדיניות שליטה בסוכן תאגיד", שמטרתה לתאר את מדיניות הממונה בבחינת בקשות לקבלת היתר שליטה בסוכן תאגיד, שיקולי הממונה בבחינת בקשות ואת אופן הגשת הבקשה האמורה. הטייטה קובעת כי בבחינת הבקשות יובאו בחשבון, בין היתר, שיקולים של שליטת המבקש בסוכן תאגיד באמצעות מבטח/חברה אם של מבטח או היות המבקש חברה ללא שולט וכן שיקולי תחרות ושיקולים שבטובת הציבור. בין הגופים המוסדיים לבין הממונה מתקיימים דיונים בקשר עם הוראות הטייטה. בשלב ראשוני זה, טרם פרסום נוסח סופי של ההוראות, החברה אינה יכולה לצפות את השלכותיה של הטייטה.

(ה) לענין מגבלות שליטה והחזקה שנקבעו מכח חוק הריכוזיות, בין היתר לענין הפרדה בין החזקה בפעילות ריאלית משמעותית ופעילות פיננסית משמעותית, ראה סעיף 9.2.4 לעיל.

9.3.1.2 דרישות הון עצמי

לשם עיסוק בפעילות ביטוחית נדרשות חברות בקבוצת החברה לעמוד בדרישות הון. לפרטים בדבר דרישות ההון הרגולטוריות החלות על חברות בקבוצה ואופן עמידת החברות בהן, ראה ביאורים 16(ה) ו-16(ו) לדוחות הכספיים.

בחודש אפריל 2018 פורסמו **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מזערי הנדרש לקבלת רישיון מבטח), תשע"ח-2018** (להלן: **"תקנות הון עצמי מזערי"**). המבטלות את **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998**, שהיו בתוקף עד לאותו מועד. במסגרת התקנות האמורות נקבע הון ראשוני מזערי נדרש לקבלת רישיון בענפים המאופיינים בתקופת ביטוח ומשך תביעות ארוכים (ביטוחי חיים, בריאות ארוך טווח וחבויות) בסכום של 15 מיליוני ש"ח (לעומת סכום של 52 מיליוני ש"ח שנדרש עד אותו מועד) והון ראשוני מזערי לקבלת רישיון בענפים המאופיינים בתקופת ביטוח ומשך תביעות קצרים (ביטוח כללי וביטוח בריאות קצר טווח) בסכום של 10 מיליוני ש"ח (לעומת סכום של 59 מיליוני ש"ח שנדרש עד אותו מועד).

התקנות הגבירו וצפיות להגביר בעתיד את התחרותיות בשוק הביטוח בשל הפחתת דרישת ההון לצורך קבלת רישיון חברת ביטוח ופעילות של חברות חדשות בשוק. החברה אינה יכולה לצפות את ההשלכות המלאות של התקנות בשלב זה.

לפרטים בדבר כניסת חברות מתחרות חדשות לתחום הביטוח הכללי, ראה סעיף 7.2.1 לעיל.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של **תקנות הון עצמי מזערי** הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור אי הודאות ביחס לאופן הפעולה של גופים מתחרים בשוק וכניסתם של גופים חדשים.

9.3.1.3. היקף פעילות

על מנת לכסות את העלויות הקבועות הגבוהות הכרוכות בפעילות הקבוצה, נדרש היקף פעילות גדול, ובפרט בתחום החיסכון ארוך הטווח.

9.3.1.4. חסמים נוספים

(א) היכולת לרכוש הגנות נאותות ממבטחי משנה.

(ב) תשתית ארגונית, מיכונית ותפעולית בהתחשב במורכבות חלק מהמוצרים ותפעולם ובשינויים הרגולטוריים.

(ג) מערך הפצה רחב ומיומן.

(ד) בשנים האחרונות נקטה הרשות במספר פעולות במטרה להקל על חסמי הכניסה בתחום. לפרטים נוספים, ראה סעיף 6.2.1(א) לעיל לעניין קרן פנסיה ברירת מחדל וסיום ההסדרים לרבים עם מעסיקים וכן סעיף 9.3.1.2 לעיל לענין דרישות הון מינימליות.

9.3.2. להלן פירוט מחסומי היציאה העיקריים של תחומי הפעילות השונים של החברה:

במוצרי חיסכון ארוך טווח, בחלק מהמוצרים בענף ביטוח כללי, בענף הסיעוד ובחלק ממוצרי ענף מחלות ואשפוז, הפסקת פעילות בפוליסות בעלות זנב תביעות ארוך עשויה להימשך שנים רבות, עד ליישוב כל התביעות בגין פוליסות שנמכרו בתקופה שלפני הפסקת הפעילות ועד מימוש כל זכויות המבוטחים ו/או העמיתים הקיימים (run off), תקופה במהלכה נדרשת החברה לשאת בכל הסיכונים ובעלויות התפעול הנגזרות, או עד למכירת הפעילות.

לממונה נתונה הסמכות להורות למבטח המבקש לפרק או לחסל את עסקי הביטוח שלו, לפעול בדרך מסוימת בחיסול עסקיו וכן הסמכות לפנות לבית המשפט בבקשה כי הפירוק יעשה בידי בית המשפט או תחת פיקוחו.

9.4. גורמי הצלחה קריטיים

גורמי הצלחה המשותפים לכל תחומי הפעילות בקבוצה

להערכת הקבוצה, גורמי ההצלחה הקריטיים המשותפים לכל תחומי פעילות הקבוצה הינם:

- תמהיל תיק המבוטחים, שימור התיק וגיוס מבוטחים ועמיתים חדשים, תוך שמירה על רווחיות;
- יכולת הסתגלות לתנאי השוק המשתנים, לשינויים ברגולציה, לתנאי התחרות ולהפחתה ברווחיות, לרבות בדרך של שינויים במוצרים, בשירות, בשיווק, בתמחור, בגובה דמי הניהול ובהתאמת רמת ההוצאות;
- איכות ומקצועיות החיתום ויישוב התביעות, לרבות תביעות רוחביות;
- איכות השירות ואפשרות לתת ברמת הקבוצה, פתרונות משולבים לכל צורכי הלקוח תוך יצירת סינרגיה בין חברות הקבוצה. בשנת הדוח נרשם שיפור משמעותי באיכות השירות הניתן על ידי הקבוצה ללקוחותיה;
- יכולת הפיתוח והיישום של כלים דיגיטליים מתקדמים במכירה ובשירות;
- יעילות ואיכות התפעול ואיכות המחשוב והמיכון;
- הכנסות מהשקעות, תשואות התיקים המנוהלים, ומצב שוק ההון ותנאי הריבית;
- היכולת להשיג ולשמור על רמת הון ויחס הון התומכים בפעילות הקבוצה ובצמיחתה;
- יכולת אקטוארית לתמיכה במדיניות עסקית, לביצוע תמחור איכותי ועדכני ולחישוב איכותי של העתודות הנדרשות;
- תפיסת המותג בקרב לקוחות החברה כמוביל, רלוונטי וחדשני;

- שימור ופיתוח המשאב האנושי האיכותי;
- היכולת לפתח ולשמר את ערוצי ההפצה, לרבות בדרך של גיוס ושימור סוכנים איכותיים והקפדה על שביעות רצון גבוהה של הסוכנים מהשירות הניתן להם על ידי החברה ובאמצעות פיתוח של ערוצי הפצה חדשים, בהתאם למגמות הענף, צרכי הלקוחות ושיקולי רווחיות;
- איכות הסכמי ביטוח המשנה ויציבות מערכת היחסים עם מבטחי המשנה לאורך שנים;
- איכות ניהול הסיכונים, השליטה, המדידה והבקרה הפנימית.

9.5 השקעות

9.5.1 הנכסים המנוהלים בקבוצה

להלן פירוט של סוגי הנכסים המנוהלים בקבוצה:

א. נכסי נוסטרו של הגופים המוסדיים בקבוצה (החברה, כלל פנסיה וגמל, עתודות הותיקה, כלל ביטוח אשראי)-
(א) נכסים כנגד ההון העצמי והתחייבויות אחרות; (ב) נכסים כנגד התחייבויות בביטוח כללי; (ג) נכסים כנגד התחייבויות בביטוח חיים שאינן תלויות תשואה; ו- (ד) נכסים כנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה בביטוח סיעוד, בריאות ואובדן כושר עבודה.

החברה וכלל ביטוח אשראי נושאות בסיכונים הנובעים מנכסי הנוסטרו. יחד עם זאת, חלק מההתחייבויות בביטוח חיים בגין פוליסות מבטיחות תשואה, מגובות באגרות חוב מיועדות, ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

ב. נכסי התחייבויות תלויות תשואה של החברה – נכסים כנגד התחייבויות בביטוח חיים ובביטוח סיעוד ואובדן כושר עבודה בגין פוליסות או כיסויים תלויי תשואה לסוגיהם. התשואות המושגות בקשר עם נכסים אלו נכללות במסגרת חישוב התחייבויות בגין פוליסות אלו. ככלל, חישוב זכויות המבוטחים מבוצע בניכוי דמי ניהול והוצאות בהתאם להוראות הפוליסה. לפרטים בדבר הכנסות החברה מדמי ניהול, ראה ביאור 29 לדוחות הכספיים.

נכסי הנוסטרו ונכסים עבור חוזים תלויי תשואה של החברה וכלל ביטוח אשראי המנוהלים על ידי הקבוצה, רשומים במאזניהן.

ג. קופות גמל וקרנות פנסיה - נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל שבניהול החברות המנהלות בקבוצה (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה) - נכסי עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל מנוהלים בנאמנות על ידי חברות מנהלות. התשואות בניכוי דמי ניהול והוצאות, בקשר עם נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל נזקפות לעמיתים. נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל אינם רשומים במאזני החברות המנהלות, למעט נכסי קופת הגמל בר קרן גמולים בע"מ שלה מסלול מבטיח תשואה ("בר א") שהחברה מחויבת בו כלפי העמיתים להבטחת תשואה. חלק מנכסי העמיתים בקרן הפנסיה המקיפה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה מגובים באגרות חוב מיועדות. ראה לעניין זה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

לפירוט בדבר התפלגות הנכסים המנוהלים בכל אחד מהגופים המוסדיים בקבוצה ראה סעיף 9.5.6 להלן.

ד. בגין חלק ממוצרי חיסכון ארוך טווח המנוהלים בקבוצה קיימת התחייבות להבטחת תשואה או ערבות לגובה ההפקדות הנומינליות

בחלק ממוצרי החיסכון של הקבוצה קיימת התחייבות להבטחת תשואה. להלן פרטים בדבר ההתחייבויות המהותיות של חברות הקבוצה להבטחת תשואה כאמור:

- בפוליסות שנמכרו עד סוף שנת 1990, התשואה למבוטח בפוליסות ביטוח חיים עם מרכיב חיסכון נקבעה בשיעור מובטח ("פוליסות מבטיחות תשואה"). השיעור השתנה בהתאם לסוג הפוליסה ולמועד הנפקתה. ההתחייבות לשיעור התשואה מגובה ברובה באגרות חוב מיועדות, יתרת הנכסים מושקעים בהתאם למגבלות הקבועות בתקנות ההשקעה. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

- בחלק הארי של פוליסות החיסכון שנמכרו על ידי החברה החל משנת 1991, התשואה נזקפת לזכות המבוטח בהתאם לתוצאות תיקי ההשקעות, בניכוי דמי ניהול והוצאות ("פוליסות תלויות תשואה"). עם זאת, בחלק מזערי מהפוליסות הובטחה תשואה בשיעור מובטח למבוטחים ללא גיבוי של אג"ח מיועדות לתקופה של 10 שנים ממועד ההצטרפות. להרחבה ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.
- במסגרת רכישת קופת הגמל בר א', קיבלה על עצמה החברה התחייבות לתשואה שנתית מינימלית מובטחת, מידי שנה, לגבי כלל הנכסים המושקעים בבר א' (תשואה ריאלית נטו בשיעור של 5.5% בהתאם לקבוע בתקנון הקופה). התחייבות זו מגובה בהתחייבות החשב הכללי לתשואה מובטחת ריאלית בשיעור של 5.95% לשנה על 89% מהנכסים, כאשר יתר הנכסים מושקעים בהתאם לתקנות ההשקעה. לפרטים נוספים ראה בראיור 37(ד)(1)(ג) לדוחות הכספיים.
- בנוסף, בחלק מהקופות המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, נתנו החברה ו/או כלל פנסיה וגמל ערבות, ביחס לעמיתים שהצטרפו לקופות עד למועדים מסוימים וביחס להפקדות שהופקדו על ידי אותם עמיתים עד למועדים מסוימים, כמפורט בתקנוני הקופות, לכך שהסכום אשר ישולם לעמיתים, לא יפחת מסכום ההפקדות ששולמו על ידי אותם עמיתים או בעבורם, הכל בכפוף לתנאים הקבועים בתקנוני הקופות האמורות. לאורך השנים, הערבויות האמורות הופסקו ביחס לכספים שהופקדו, ממועד מסוים ואילך. תשואות שליליות מהותיות עלולות להביא לחיוב בתשלום מכוח הערבות. בהתחשב בתשואות המצטברות בקופות האמורות למועד הדוח, בפרט ממועד הפסקת הערבות, החשיפה לתשלום כאמור מוערכת כנמוכה. החברה אינה יודעת להעריך, בשלב זה את מידת החשיפה הנובעת מירידות השערים ברבעון הראשון לאחר מועד הדוח. לפרטים נוספים ראה בראיורים 1(ד) ו-41(יא) לדוחות הכספיים חלק ב' לדוח- דוח הדיסקוריון, סעיף 3.1(ג).

הערכת החברה ביחס לערבויות האמורות הינו מידע צופה פני עתיד, המבוסס על המידע המצוי בידי החברה וכלל פנסיה וגמל במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מהתוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתפתחות תנאי השוק, צבירות העמיתים והתשואה שתושג.

מרבית הנכסים המוחזקים כנגד התחייבות מבטיחת תשואה מנוהלים במסגרת הנוסטרו.

9.5.2. סך הנכסים המנוהלים עבור הנוסטרו ועבור עמיתים/מבוטחים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (מיליוני ש"ח):

גוף מוסדי	נוסטרו	כספים תלויי תשואה
החברה	33,616	72,050
כלל ביטוח אשראי	299	-
כלל פנסיה וגמל - קרנות פנסיה ⁽¹⁾	129	66,571
כלל פנסיה וגמל - קופות גמל ⁽¹⁾		37,044 ⁽²⁾
עתודות התיקה ⁽³⁾	32	11,550
סה"כ	34,076	187,215

(1) נתוני ההון העצמי של החברות המנהלות של קופות הגמל וקרנות הפנסיה האמורות מבוקרים.

(2) לרבות קופת גמל בבעלות החברה ולרבות קופות גמל מבטיחת תשואה.

(3) הנתונים הינם ביחס לסך כל נכסי הקרן ואינם מאוחדים.

9.5.3. ניהול ההשקעות של הגופים המוסדיים

א. חברות ניהול השקעות

פעילות ההשקעות של הגופים המוסדיים בקבוצה, מבוצעת באמצעות כנף שהינה חברה בת של החברה. כנף מנהלת את כספי הנוסטרו של חברות הביטוח והחברות המנהלות בקבוצה וכן מנהלת את השקעות נכסי ההתחייבויות תלויות התשואה ונכסי עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל בקבוצה.

לכנף צוותי השקעות נפרדים (ייעודיים) לניהול כספי נוסטרו ולניהול כספי עמיתים, הנעזרים ביחידות הסמך השונות בקבוצה: מחקר, אסטרטגיה, אשראי, השקעות פרטיות, נדל"ן, גזברות, "מידל אופיס", משפטית, בקרה וחשבות השקעות.

בנוסף, חלק מפעילות ההשקעות בחו"ל מתבצעת בעזרת יועצי ומנהלי השקעות חיצוניים.

ב. מדיניות ניהול השקעות

כספי הגופים המוסדיים בקבוצה מנוהלים בכפוף להוראות תקנות ההשקעה והוראות הממונה, לפי העניין, בהתאם למדיניות השקעות כללית הנקבעת על ידי דירקטוריון המבטח ו/או החברה המנהלת, ועל פי הנחיות ופיקוח של ועדות השקעה נפרדות ועצמאיות בהתאם לחברות ולסוגי הכספים המנוהלים. דירקטוריון החברה מאשר מדיניות השקעות כללית לתיקים המנוהלים. במסגרת זו מאשר הדירקטוריון מסגרות חשיפה לאפיקי ההשקעה השונים, בכל אחד מהתיקים המנוהלים וכן את מדרג הסמכויות לאישור השקעות שונות. במסגרת מדיניות ההשקעות הכללית מנחה הדירקטוריון את ועדות ההשקעה לקבוע מדיניות השקעה ספציפית בהתאם למדיניות ההשקעה הכללית שקובע הדירקטוריון, לכל אחד מהגופים המוסדיים ומסלולי ההשקעה השונים, זאת - בהתחשב, בין היתר, במגבלות החלות על המסלול על פי דין ו/או על פי תנאי הפוליסה ו/או תקנוני קופות הגמל, ובהתחשב במאפייני המסלול הספציפיים ובכללם: התפתחות צפויה של תיק הנכסים, תזרים ומח"מ ההתחייבויות הצפוי, סיכוני פידיין מוקדם ועוד. ועדות ההשקעה קובעות את מדיניות ההשקעות המפורטת כאמור לעיל לכל קופה ומסלול בנפרד.

כחלק ממדיניות ההשקעות, מאשרים הדירקטוריון ועדות ההשקעה גם מדיניות אשראי לצורך ניהול נכסי האשראי של התיקים המנוהלים. במסגרת מדיניות האשראי נקבעים תהליכי עבודה, מדרג סמכויות ומדיניות חשיפות תיק האשראי, בהתייחס, בין היתר, למגבלות חשיפה מקסימלית ללווה בודד, לקבוצת לוויים, לענף מסוים וכדומה.

מדיניות ההשקעות של התיקים המנוהלים נבחנת באופן שוטף במסגרת דיוני ועדות ההשקעה. כמו כן, יחידות ה"מידל אופיס", בקרה וניהול הסיכונים מפקחות באופן שוטף על פעילות ההשקעות, תוך שימת דגש על היקפי פעילות, שיעורי החשיפה בכל סוג של אפיק השקעה, עמידה במגבלות מדיניות ההשקעות והאשראי והוראות הדין.

תיקי הנוסטרו מנוהלים באופן שיאפשר עמידה בהתחייבויות החברה וזאת תוך שימת לב, בין היתר, למח"מ ההתחייבויות, לבסיס ההצמדה, למטבע, לכללי הדיווח החשבונאי ולעיתותי תזרימי מזומנים בטווח קצר. מדיניות ההשקעות מתבססת על בחינת ההתאמה וניהול הסיכון הכולל אל מול ההון של החברה.

תיקי העמיתים מנוהלים, בין היתר, משיקולים ארוכי טווח, במטרה להשיא תשואה מקסימלית לעמיתים, תוך התחשבות ברמות הסיכון של נכסי ההשקעה השונים ובשיקולי נזילות התיקים.

לפירוט בדבר התפלגות הנכסים המנוהלים בכל אחד מהגופים המוסדיים בקבוצה ליום 31 בדצמבר 2019 ראה סעיף 9.5.6 להלן.

בהתאם להוראות הממונה, הגופים המוסדיים בקבוצה מפרסמים את הצהרתם על מדיניות ההשקעות של כספי העמיתים והמבוטחים באתר האינטרנט שלהם.

הצהרה בדבר מדיניות ההשקעות הספציפית לשנת 2019 ולשנת 2020 פורסמה בחודשים ינואר 2019 וינואר 2020, בהתאמה, באתר האינטרנט של החברה, בכתובת:

<https://www.clalbit.co.il/clalins/channelsdonation/Pages/default.aspx>

ג. ועדות השקעה, ועדת משנה לאשראי ועדת אשראי פנימית

ועדות השקעה - בהתאם לחוק הביטוח, לחברה שתי ועדות השקעה: ועדת השקעות להשקעת כספים לכיסוי התחייבויות תלויות תשואה וועדת השקעות להשקעת ההון העצמי והתחייבויות אחרות של המבטח ולהשקעת כספים לכיסוי ההתחייבויות הביטוחיות שאינן התחייבויות תלויות תשואה ("נוסטרו"). לכלל ביטוח אשראי ועדת השקעות נוסטרו נפרדת.

לכל אחת מהחברות המנהלות בקבוצה (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה), ועדת השקעות לניהול כספי עמיתים וועדת השקעות נוסטרו.

הרכב חברי ועדת ההשקעות להשקעת כספים לכיסוי התחייבויות תלויות תשואה ולהשקעת כספי עמיתי כלל פנסיה וגמל הינו זהה והחל מחודש מאי 2019 הוועדות מתכנסות במשותף ביחס להצגת הנושאים הרלבנטיים, כאשר קבלת ההחלטות הינה בנפרד לכל וועדה.

ועדות ההשקעה קובעות, כל אחת בנפרד ובאופן עצמאי, מדיניות השקעה במסגרת מדיניות ההשקעה הכוללת שאושרה על ידי הדירקטוריון, מאשרות עסקאות לפי מדרג הסמכויות שקבע הדירקטוריון וכן ממלאות תפקידים נוספים בהתאם להוראות הדין. במסגרת זו וועדות ההשקעה מתוות את האסטרטגיה ומדיניות ההשקעה הספציפית בתיקי הנכסים. בנוסף, וועדות השקעה מפקחות אחר ביצוע המדיניות ומתאימות את מבנה התיק לתנאי השוק במסגרת מדיניות ההשקעות.

יישום הנחיות ועדות ההשקעה וביצוע ההשקעות בפועל, מתבצע בנפרד ובמובחן על ידי מנהלי ההשקעות הרלוונטיים.

נכון למועד פרסום הדוח, ועדת ההשקעות של החברה בתיקי הנוסטרו מורכבת מחברי דירקטוריון בקבוצה ובקבוצת כלל החזקות ומנכ"ל החברה, והיא מתכנסת לפחות אחת לחודש. ועדות ההשקעה בתיקי העמיתים מונות רוב של חברים חיצוניים והן מתכנסות בתדירות של אחת לשבועיים לפחות.

בנוסף, בהתאם להוראות הדין לא ימונה ולא יכהן כחבר ועדת השקעות עמיתים מי שתפקידיו או עיסוקיו האחרים יוצרים או עלולים ליצור ניגוד עניינים או שיש בהם כדי לפגוע ביכולתו לכהן כחבר כאמור וביחס לנח"צ בוועדת השקעות, מי שהוא קרוב של בעל השליטה, וכן מי שיש לו, לקרובו, לשותפו, למעבידו, למי שהוא כפוף לו במישרין או בעקיפין או לתאגיד שהוא בעל השליטה בו, במועד המינוי או בשנתיים שקדמו למועד המינוי, זיקה לחברה, לבעל השליטה בחברה או לקרוב של בעל השליטה, במועד המינוי, או לתאגיד אחר ("זיקה" - כמשמעותה בסעיף 240(ב) לחוק החברות).

ועדות השקעה עמיתים - בחודש ספטמבר 2017 פורסמה **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (ועדת השקעות), התשע"ז-2017**. הטיוטה כוללת מספר שינויים בכל הקשור להרכב, מינוי, כשירות ודרכי העבודה של ועדות השקעה לכספי עמיתים, לעומת הדין הקיים כיום וביניהן דרישה כי כל החברים יהיו נציגים חיצוניים; שונו חלק מתנאי הסף לכשירות למינוי כחבר ועדת השקעות; נקבעו הוראות שנועדו להבטיח אי תלות של חבר ועדת השקעות; נקבעו כללים לאיסור כהונה צולבת בגוף מוסדי ובגוף פיננסי; נקבע כי תוקם ועדת איתור שתמליץ לדירקטוריון על מועמדים לתפקיד חבר ועדת השקעות; נקבע שתקופת המינוי של חבר ועדת השקעות תהיה ל-6 שנים ולא ניתן לשוב ולמנותו וכן נקבעו הוראות הנוגעות לדרכי העבודה של ועדת ההשקעות וכן נקבע כי דירקטוריונים בגופים מוסדיים שמשתייכים לאותה קבוצת משקיעים רשאים למנות ועדת השקעות עמיתים משותפת לכלל המשקיעים המוסדיים המשתייכים לאותה קבוצת משקיעים. חברי ועדות ההשקעה בחברה וכלל פנסיה וגמל מתמנים על ידי הדירקטוריון הרלבנטי לפי המלצת ועדת איתור שמונתה על ידי הדירקטוריון ומורכבת מיו"ר הדירקטוריון ושני דירקטורים חיצוניים.

ועדת השקעות נוסטרו - בחודש פברואר 2018 פורסמה **טיוטת חוזר ועדת השקעות שאינן תלויות תשואה**. טיוטת החוזר מסדירה היבטים שונים בדרכי עבודת ועדת השקעות נוסטרו לרבות בנושאים הבאים: מספר החברים; תנאי הסף לכשירות; תפקידי הוועדה ודרכי עבודתה. איתור ומינוי המועמדים לוועדת השקעות נוסטרו נעשה על ידי הדירקטוריון, כאשר החברים שהינם נציגים חיצוניים ממונים מקרב הדירקטורים החיצוניים המכהנים בחברה או נציגים חיצוניים.

ועדת משנה לאשראי – בהתאם להוראות הממונה, מינו ועדות ההשקעה, באישור הדירקטוריונים של הגופים המוסדיים בקבוצה, ועדת משנה לאשראי משותפת לגופים המוסדיים בקבוצה ("**ועדת משנה לאשראי**").

ועדת המשנה לאשראי מורכבת מחברים שהינם בעלי מומחיות וניסיון מוכחים בתחום האשראי. ועדת המשנה לאשראי כוללת נציגים חיצוניים בלבד.

תפקידיה של ועדת המשנה לאשראי הם לפקח על יישום מדיניות הדירקטוריון וועדות ההשקעות לעניין העמדת אשראי, לאשר העמדת אשראי בהתאם למדרג הסמכויות, ולקבל החלטות על אופן הטיפול בחובות בעייתיים, בהתאם למדרג הסמכויות.

ועדת אשראי פנימית - בהתאם להוראות הממונה, הגופים המוסדיים בקבוצה מינו ועדת אשראי פנימית המורכבת ממנהלים בכנף, אשר תפקידה הם: לאשר העמדת הלוואה פרטית מנכסי הנוסטרו, מתן המלצה על העמדת הלוואה פרטית וטיפול בה ואישור תיקונים שאינם מהותיים בהלוואות פרטיות, הכל בהתאם למדרג הסמכויות.

9.5.4. מגבלות, חקיקה, תקינה, חוזרים ואילוצים מיוחדים החלים על ניהול השקעות גופים מוסדיים

ניהול ההשקעות של גופים מוסדיים כפוף להוראות הדין החלות על מבטחים ועל קרנות הפנסיה וקופות גמל לרבות הוראות הממונה, כפי שהן מתפרסמות מעת לעת.

במסגרת זו, פעילות ההשקעה כפופה בעיקר **לתקנות ההשקעה, לפק 4 לחוזר המאוחד - ניהול נכסי השקעה ("החוזר המאוחד")** וכן **להוראות חוזר כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים** (בסעיף זה: **"חוזר כללי השקעה"**). תקנות ההשקעה, החוזר המאוחד וכן חוזר כללי השקעה מסדירים את עיקר מסגרת הוראות הדין החלה על השקעות גוף מוסדי.

9.5.4.1. **תקנות ההשקעה, החוזר המאוחד וכללי ההשקעה (בס"ק זה: "הוראות הדין") –**

הוראות הדין קובעות את המסגרת הרגולטורית החלה על השקעות גוף מוסדי, ומתייחסות, בין השאר, לנושאים הבאים:

א. מגבלות לחשיפה לתאגיד בודד וקבוצת תאגידים, חשיפה מצטברת לחמשת התאגידים הגדולים ביותר וחמשת קבוצות התאגידים הגדולות ביותר, כהגדרתן בתקנות; **ב.** השקעה בחו"ל במדינות שדירוג האשראי שלהן הוא (BBB-) ומעלה או חברות ב-OECD; **ג.** הגבלת החזקה באמצעי שליטה של תאגיד עד ל- 20%, למעט שותפויות ותאגידים נדל"ן לגביהן הותר להגיע לשיעור החזקה של 49% במגבלות מסוימות ובהיקף מצטבר מקסימלי שנקבע בדין; **ד.** מגבלה כמותית להשקעה בזכויות מקרקעין מתוך סך נכסי הגוף המוסדי – עד 15%; **ה.** מגבלה לגבי שיעור ההחזקה בסדרת אג"ח סחיר לעד 25% מכל סדרה; **ו.** הגדרת צדדים קשורים לגוף המוסדי והטלת מגבלות על השקעות בגופים כאמור; **ז.** מגבלה על העמדת הלוואות שאינן מדורגות; **ח.** בנוסטרו - דרישה לקביעת כללים לניהול הנכסים כנגד ההתחייבויות לרבות לעניין מידת התאמת מח"מ נכסי ההשקעה, שיעור הנזילות ותנאי ההצמדה למאפייני ההתחייבויות; **ט.** קביעת כללים לתיקון חריגות אקטיביות ופסיביות מהוראות תקנות ההשקעה, דיווחים וסנקציות.

9.5.4.2. **מגבלות על החזקה ועל ביצוע השקעות ואופן אישורם-**

בהתאם לדינים שונים, נמנות החזקות הקבוצה בתאגידים שונים - הן החזקות בנוסטרו והן החזקות עבור אחרים (כגון: כספי פוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה) - ביחד עם החזקות בעלי השליטה בקבוצת כלל החזקות⁶⁹, במישרין ו/או בעקיפין באותם תאגידים ("**ההחזקה המצרפית**"). בשל מגבלות החזקה הקיימות בדין לגבי תאגידים בענפי פעילות מסוימים (כגון: תאגידים בנקאיים, מבטחים, חברות תקשורת) ו/או ביחס להחזקות בתאגידים שהינם צדדים קשורים של קבוצת כלל החזקות, ההחזקה המצרפית האמורה עלולה להיות מוגבלת וקבוצת כלל החזקות עלולה להיות מנועה לעיתים מלהגדיל החזקות בניירות ערך של תאגידים כאמור, ולעיתים אף להידרש למכור החזקות קיימות, לרבות מהחזקות הקבוצה עבור אחרים.

בנוסף בהתאם להוראות **החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013**, החזקות גוף מוסדי בסוג מסוים של אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי לא יעלו על 10%. נכון למועד פרסום הדוח, אין להוראה זו השלכה מהותית על פעילות ההשקעה של הגופים המוסדיים בקבוצה.

מגבלות להשקעה בצדדים קשורים – נוכח שינוי סטטוס כלל החזקות, אשר הפכה לחברה ללא גרעין שליטה ונוכח העובדה כי בגופים מוסדיים לרבות החברה קיימים מאפיינים שונים, שאינם מצויים בכל חברה ציבורית ואשר קיומם מצדיק התייחסות שונה, בין היתר נוכח עובדה כי הגופים המוסדיים מנהלים כספי עמיתים, אימצה החברה נהל לאיתור ואישור עסקאות עם צדדים קשורים בחברה החל, בין היתר, על בעלי ענין בכלל החזקות ובחברה, דירקטורים, וגורמים נוספים, במסגרתו נקבעו פרוצדורות לאישור עסקאות עם צדדים קשורים והשקעות בהם וכן נקבעו מגבלות חשיפה

⁶⁹ לעניין סטטוס השליטה בכלל החזקות ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים.

לצדדים קשורים. לפירוט נוסף בדבר סטטוס השליטה בכלל החזקות ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים, לפרטים נוספים אודות נוהל צדדים קשורים, ראה חלק ד' לדוח- פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 10(ז).

9.5.4.3. ועדת החקירה הפרלמנטרית להתנהלות המערכת הפיננסית בהסדרי אשראי ללווים עסקיים גדולים

ביום 5 ליולי 2017 אישרה מליאת הכנסת את הקמתה של ועדת חקירה פרלמנטרית בראשות יו"ר ועדת הכלכלה מר איתן כבל אשר תדון בהתנהלות המערכת הפיננסית בהקצאת אשראי ללווים עסקיים גדולים החל משנת 2003. ביום 6 בינואר 2019 סיימה הוועדה את דיוניה ובמועד זה, הופיעו בפניה גם נציגי החברה. לאחר מועד זה התקבלו בחברה דרישות להעברת מידע משלים. ביום 15 לאפריל 2019 פרסמה הוועדה את המלצותיה, אשר כוונן להתנהלות הגופים המפקחים. ההמלצות לא כללו המלצות קונקרטיות כלפי גופים מוסדיים ובכללם הגופים המוסדיים בקבוצה.

בין עיקרי ההמלצות ישנה המלצה להקים ועדה פרלמנטרית משותפת לוועדות הכלכלה והכספים שתהיה רשאית לקבל לידיה גם מידע סודי שיימסר לה על אף הוראות סודיות הקבועות בחוקים הפיננסיים.

בשלב זה, להערכת החברה, אין לממצאי ועדת החקירה השלכות מהותיות על החברה.

9.5.5. להלן פירוט הוראות הדין הסופיות המהותיות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיוטות מהותיות שפורסמו על ידי הממונה, החלות על גופים מוסדיים בקשר עם ניהול השקעותיהם:

9.5.5.1. חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח – 2018

בחודש מרס 2018 אושר בכנסת **חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 ("החוק")**, אשר נכנס לתוקף בחודש ספטמבר 2019 ומטרתו להסדיר מחדש את דיני חדלות הפירעון והליכי שיקום והבראה. הוראות החוק מחליפות שורה של הוראות דין אשר הסדירו עד כה את דיני חדלות הפירעון. החוק מסדיר, בין השאר, את הנושאים הבאים: (1) הגדרת חדלות הפירעון של תאגיד; (2) אפשרויות הכניסה להליכי שיקום ו/או פירוק של תאגיד; (3) חלוקת התמורות בין הנושים השונים; (4) הגבלת כוחם של בעלי שעבוד צף כך שיוכלו להיפרע רק מ-75% מהנכסים הכפופים לשעבוד הצף, כך שהנושים שאינם מובטחים יזכו לפירעון גדול יותר של החוב כלפיהם; (5) ביטול חלק מהחובות בדין קדימה; (6) קביעת חובת זהירות מיוחדת לדירקטורים ומנכ"לים במצב שבו החברה מצויה במצב כלכלי של חדלות פירעון אבל עוד לא הוכרזה ככזו מן הבחינה המשפטית; (7) קביעת הוראות המקנות לבית המשפט סמכות להורות לספק אשר ספק ערב מתן צו לפתיחת הליכים לגבי התאגיד, או בסמוך לפני המועד האמור גם אם הפסיק לספק, הספקת שירות או מצרך חיוני לתאגיד בשיקום.

להערכת החברה יכול כי להוראות החוק תהיינה השלכות שונות בכל הנוגע לתחומי פעילותה, לרבות בכל הקשור להלוואות הניתנות על ידי גופים מוסדיים בקבוצה ובעיקר הלוואות המובטחות בשעבודים, וזאת, בין היתר, נוכח פגיעה בזכויותיהם של נושים מובטחים לטובת נושים שאינם מובטחים במסגרת הוראות החוק, והגדלת חשיפה ביטוחית כמבטחת במוצרים שונים.

הערכות החברה בקשר עם השלכות החוק הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת נוכח העובדה כי החוק מצוי בראשית יישומו והחברה אינה יכולה להעריך את מלוא השפעותיו התלויות, בין היתר, בפרשנות בתי המשפט להוראותיו ובתנאי התחרות בשוק.

למידע כספי של החברה בענף ביטוח חיים ראה גם ביאור 20 לדוחות הכספיים.

9.5.5.2. טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות) (הוראת שעה), התש"ף-2019 (להלן: "תקנות ההוצאות"), קובעות את סוגי ההוצאות בהן ניתן לחייב את העמיתים ומחילות מגבלה מצטברת כמותית שנתית בשיעור של 0.25% מהנכסים, על סכום ההוצאות שניתן לחייב את העמיתים, בגין חלק מסעיפי ההוצאות הנכללים בתקנות ההוצאות.

בחודש נובמבר 2019 פרסם הממונה טיוטת תקנות לפיהן הוארכה הוראת השעה הקבועה בתקנה 3א בשנתיים נוספות, כך שתחול עד ליום 31 בדצמבר 2021.

בחודש דצמבר 2019 פרסם הממונה הבהרה לגבי הארכת תוקפם של חיקוקים בגין פיזור הכנסת ה-22 הכולל בין היתר הארכת תוקף תקנות ההוצאות בשלושה חודשים מיום התכנסות הכנסת ה-23.

להערכת החברה, ככל שלא תוארך הוראת השעה, עלולות להיות לכך השלכות מהותיות על החברה.

9.5.5.3 גילוי דעת בעניין "שיתופי פעולה בין משקיעים בגופים מוסדיים שלא בתחום התחרות"

בחודש יוני 2019 פרסמה רשות התחרות גילוי דעת שעניינו "שיתופי פעולה בין משקיעים מוסדיים שלא בתחום התחרות", אשר עוסק בין היתר ובפרט בשיתופי פעולה בין גופים מוסדיים המחזיקים במניותיו של תאגיד מסוים, בכל הנוגע לקבלת החלטות באסיפה הכללית של אותו תאגיד. בהתאם לגילוי הדעת, שיתוף פעולה זה עשוי להקנות לגופים המוסדיים יכולת השפעה משמעותית יותר על התנהגות התאגיד, לעומת פעולה באופן נפרד ועצמאי. בהתאם לגילוי הדעת, הרשות תאפשר שיתופי פעולה שאינם עולים לכדי הסדר כובל, וזאת תחת תנאים ונסיבות המפורטים בגילוי הדעת.

שיתופי הפעולה החוסים תחת גילוי הדעת מוגבלים לתחומים שאינם בתחום התחרות. דהיינו, מקום בו קיימת זיקה תחרותית בין פעילותו של התאגיד המוחזק לבין הגוף המוסדי, שיתוף הפעולה לא יכלול בגדר גילוי הדעת.

בשלב זה, אין להוראות גילוי הדעת השלכות מהותיות על פעילותה העסקית של החברה.

9.5.5.4 גילוי דעת שיתופי פעולה בין ספקי אשראי בהסדרי החוב

בחודש דצמבר 2019 פרסמה רשות התחרות גילוי דעת שעניינו שיתופי פעולה בין ספקי אשראי ביחס להסדרי חוב. בהתאם לגילוי הדעת, כאשר צפוי בהסתברות גבוהה כי הלווה לא יוכל לשלם את חובותיו ללא הסדר חוב, יתאפשר שיתוף פעולה בין ספקי האשראי בכפוף לתנאים המפורטים בגילוי הדעת.

בשלב זה, אין להוראות גילוי הדעת השלכות מהותיות על פעילותה העסקית של החברה.

9.5.5.5 טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (השתתפות חברה מנהלת באסיפה כללית) (תיקון), התשע"ט-2019 וטיטות תיקון החוזר המאוחד: הוראות לעניין הצבעה של משקיע מוסדי באסיפה כללית של תאגיד

בחודש מאי 2019, פרסם הממונה טיוטת תקנות פיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (השתתפות חברה מנהלת באסיפה כללית) (תיקון), התשע"ט-2019 (להלן: "תקנות ההצבעות") וטיטות תיקון החוזר המאוחד: הוראות לעניין הצבעה של משקיע מוסדי באסיפה כללית של תאגיד (להלן: "הטיטות") השינויים העיקריים המוצעים בטיטות הינם כדלקמן: (א) מחיקת הסעיף המאפשר התקשרות של משקיע מוסדי עם גורם מקצועי לעניין הצבעות באסיפות כלליות. (ב) דרישה לאישור וועדת ההשקעות של המשקיע המוסדי ברוב של הנציגים החיצוניים במקרה של הצבעה בתאגיד ללא שולט. (ג) קביעה כי הגורם המחליט במשקיע המוסדי לגבי הצבעה באסיפות יהיה גורם הכפוף מקצועית רק לוועדת ההשקעות של המשקיע המוסדי ולא גורם המעורב בהשקעות של כספי הגוף המוסדי העומדים כנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה.

בנוסף, בחודש דצמבר 2019, הודיעה חברת אנטרופי שירותי מחקר (להלן: "אנטרופי"), המייעצת לחברה כי בכוונתה להפסיק לתת שירותי ייעוץ, ותמשיך להציע שירותים נלווים בלבד להצבעה באסיפות.

החברה לומדת את הוראות הטיטות והודעת אנטרופי, ונערכת לעדכון אופן הפעילות בהצבעה באסיפות, בין היתר החברה בוחנת הצעות לקבלת שירותים נלווים ובוחנת את מדיניות ההצבעות שלה.

להערכת החברה בשלב זה, לא יהיו להוראות השלכות מהותיות.

9.5.5.6 מדיניות למתן היתר להחזקת אמצעי שליטה בגוף מוסדי בלא שולט לגופים המנהלים כספי לקוחות

בחודש יולי 2019 פרסמה הרשות "מדיניות למתן היתר להחזקת אמצעי שליטה בגוף מוסדי בלא שולט לגופים המנהלים כספי לקוחות", אשר קובעת תנאים שבהתקיימם יינתן היתר החזקה (החזקה מעל 5% מסוג מסוים של אמצעי שליטה) של גופים מוסדיים, קרנות נאמנות או קרנות סל המבקשים לקבל היתר החזקה בגוף מוסדי בלא שולט. בהתאם למדיניות האמורה, היתר כאמור יינתן במקרים בהם שיעור ההחזקה של מקבל היתר החזקה לא יעלה על 7.5% מאמצעי שליטה בגוף מוסדי בלא שולט ובלבד ששיעור החזקותיו שאינן עבור לקוחותיו יהיה נמוך מ-5%.

הסדר דומה ביחס להחזקה באמצעי שליטה מתאפשר גם בהתאם להיתר שניתן מאת בנק ישראל ביחס לתאגידים בנקאים (ואולם היתר זה מתאפשר גם ביחס לבנקים להם גרעין שליטה). בהתאם בחודש יוני 2019 קיבלו הגופים המוסדיים בקבוצה (עבור תיקי עמיתים ומבוטחים בלבד) היתר מבנק ישראל להחזקה של עד 7.5% במניות מספר תאגידים בנקאיים וחברת ישראלכרט בע"מ וכן היתר להחזקה של 10% בחברת מקס איט פיננסים בע"מ (לשעבר לאומי קארד בע"מ). לפרטים בדבר היתרי החזקה שהתקבלו ביחס לקבוצה ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים.

להערכת החברה, בשלב זה, אין להוראות המדיניות השלכות מהותיות על הגופים המוסדיים בקבוצה לרבות החברה בכובעם כמשקיעים ונוכח סטטוס ההחזקות בכלל החזקות, כמפורט בביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים, אין ביכולתה של החברה להעריך את ההשפעות האפשריות של ההסדרים האמורים ביחס להחזקות במניות כלל החזקות.

9.5.5.7. עמדת ממונה – השקעה בחברות אינשורטק

בחודש ינואר 2020 פרסם הממונה עמדה בדבר השקעה בחברות אינשורטק, אשר מטרתו להפחית חסמים בפני השקעה של חברות ביטוח ביוזמות ופיתוח תשתיות בענף האינשורטק. העמדה כוללת קווים מנחים למתן אישור עבור שליטה או החזקה באמצעי שליטה בתאגיד אינשורטק בשיעור העולה על 20%, שעיקרם כי ההשקעה תבוצע מכספי הנוסטרו של המבטח בלבד, וכי סך גובה ההשקעה הכולל של המבטח בתאגיד אינשורטק לא יעלה על הנמוך מבין 100 מיליון ש"ח או 1% מנכסי המבטח בניכוי נכסים העומדים כנגד התחייבויות תלויות תשואה.

בשלב זה, החברה לא יכולה להעריך את השפעות נייר העמדה. הדבר תלוי בין היתר בהחלטות עסקיות שיכול שיתקבלו בעתיד.

9.5.5.8. הוראות הממונה עקב התפרצות נגיף הקורונה

בחודש מרס 2020 עקב התפרצות נגיף הקורונה, פרסם הממונה שורת צעדים להסרת חסמים בשוק ההון במטרה להגן על כספי החוסכים ולשפר את הנזילות בבורסה, ובכללם:

- (א) **טיטות הוראת שעה: הודעת הממונה על אישור השקעות במקרים מיוחדים**, שעיקרה כי גוף מוסדי יאה רשאי להשקיע עד 49% באיגרות חוב סחירות שאינן איגרות חוב של מדינת ישראל או בניירות ערך מסחריים של מנפיק, וזאת חלף החזקה מקסימלית של עד 25% הקבועה היום בהוראות הדין. בהתאם לטייטה, האישור האמור יפקע עד ליום 30 בספטמבר 2020 או עד מועד פקיעתן של תקנות שעת חירום (הגבלת מספר העובדים במקום עבודה לשם צמצום התפשטות נגיף הקורונה החדש), התש"ף 2020.
- (ב) **טיטות מדיניות למתן היתר להחזקת אמצעי שליטה בגוף מוסדי לגופים המנהלים כספי לקוחות** שעיקרה הרחבה של המדיניות למתן היתר להחזקת אמצעי שליטה בגוף מוסדי בשיעור של עד 7.5% לגופים המנהלים כספי לקוחות, גם ביחס למבטחים שיש להם בעל שליטה. בהתאם לטייטה, מדיניות זו תיבחן שוב בעתיד.
- (ג) **טיטות תיקון הוראות החוזר המאוחד ביחס להחזקה של מעל 20% באמצעי שליטה של תאגיד**, שלפיה יתאפשר למשקיע מוסדי אשר הפך לשולט בתאגיד לזוה או למחזיק מעל 20% מאמצעי שליטה של תאגיד לזוה כתוצאה מהסדר חוב, בהתקיימות תנאים המפורטים בטייטה, להמשיך ולשלוט או להחזיק בשיעור כאמור.
- (ד) **טיטות תיקון הוראות חוזר המאוחד ביחס להוצאה הנובעת מהשקעה בתעודת סל**, לפיה משקיע מוסדי יהיה רשאי, בהתקיימות מספר תנאים, לגבות מנכסי קופת גמל שבניהולו או מכספים העומדים כנגד התחייבויות תלויות תשואה את דמי הניהול שגובה מנהל קרן סל, בגובה שלא יעלה על 0.1% משווי הנכסים של קרן הסל, ובתנאי שהשיעור הכולל בגין השקעה בקרנות סל כאמור לא יעלה על 5% ממגבלת ההוצאות הישירות כמפורט לעיל.

להערכת הגופים המוסדיים בקבוצה, ככל שהוראות הממונה האמורות לעיל תיכנסנה לתוקף, אין להן השלכות מהותיות על הגופים המוסדיים בקבוצה.

לפרטים נוספים בדבר השלכות התפרצות נגיף הקורונה ראה בביאורים 1(ד) ו-1(יא) לדוחות הכספיים וכן חלק ב' לדוח-דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1(ג).

9.5.6. השקעות מנוהלות

להשפעת ההכנסות מהשקעות על רווחי החברה ראה חלק ב' לדוח-דוח הדירקטוריון סעיף 3.1.4.

9.5.6.1

התפלגות הנכסים המנוהלים בחברה ליום 31 בדצמבר 2019

נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח חיים ובריאות (סיעוד ומחלות קשות)	נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי, בריאות והון עצמי ⁷⁰	נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוחיות תלויות תשואה	
3.33%	8.47%	9.10%	מזומנים ושוי מזומנים
3.39%	27.19%	20.73%	אג"ח ממשלתיות סחירות
3.62%	13.37%	16.57%	אג"ח קונצרניות סחירות
3.75%	11.54%	34.62%	מניות וני"ע סחירים אחרים
59.69%	0.00%	0.00%	אג"ח מיעדות
16.70%	13.81%	6.62%	פיקדונות והלוואות
9.52%	25.62%	12.36%	אחרים ^(*)
100.00%	100.00%	100.00%	סה"כ נכסים

* כולל בעיקר אג"ח קונצרני לא סחיר, קרנות השקעה וזכויות במקרקעין.

התפלגות הנכסים המנוהלים בכלל ביטוח אשראי ליום 31 בדצמבר 2019:

9.5.6.2

נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח חיים	נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוחיות תלויות תשואה	נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי והון עצמי	
-	-	6.72%	מזומנים ושוי מזומנים
-	-	44.11%	אג"ח ממשלתיות סחירות
-	-	16.82%	אג"ח קונצרניות סחירות
-	-	5.65%	מניות וני"ע סחירים אחרים
-	-	23.85%	פיקדונות והלוואות
-	-	2.85%	אחרים ^(*)
-	-	100.00%	סה"כ נכסים

* כולל בעיקר אג"ח קונצרני לא סחיר, קרנות השקעה וזכויות במקרקעין.

התפלגות נכסי קרנות הפנסיה המנוהלות על ידי החברות המנוהלות (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה) בקבוצה ליום 31 בדצמבר 2019

9.5.6.3

מיטבית - עתודות קרן חדשה	מיטבית - עתודות קרן משלימה	עתודות הותיקה	
5.64%	6.83%	2.26%	מזומנים ושוי מזומנים
5.94%	29.84%	13.48%	אג"ח ממשלתיות סחירות
9.28%	21.23%	11.98%	אג"ח קונצרניות סחירות
34.48%	33.56%	15.50%	מניות וני"ע סחירים אחרים
29.50%	0.00%	38.92%	אג"ח מיעדות
5.48%	3.79%	6.87%	פיקדונות והלוואות

⁷⁰ לא כולל סיעוד ומחלות קשות.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

מטבית- עתודות קרן	מטבית- עתודות קרן משלימה	עתודות הותיקה
9.68%	4.75%	10.99%
100.00%	100.00%	100.00%
סה"כ נכסים		

* כולל בעיקר אג"ח קונצרני לא סחיר, קרנות השקעה וזכויות במקרקעין.

9.5.6.4

התפלגות נכסי קופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל ליום 31 בדצמבר 2019 לפי חלוקה לסוגי קופות:

קופת גמל לתגמולים	קרנות השתלמות	קופות גמל מרכזיות
מזומנים ושווי מזומנים	5.04%	7.09%
אג"ח ממשלתיות סחירות	27.83%	23.63%
אג"ח קונצרניות סחירות	19.19%	15.03%
מניות וני"ע סחירים אחרים	23.20%	34.74%
פיקדונות והלוואות	16.53%	10.24%
השקעות אחרות(*)	8.21%	9.27%
סה"כ נכסים	100.00%	100.00%

* כולל בעיקר אג"ח קונצרני לא סחיר, קרנות השקעה וזכויות במקרקעין.

9.5.7

השקעות בחברות מוחזקות

בשנת הדוח לא היו לחברה השקעות מהותיות בחברות מוחזקות ו/או שותפויות ו/או מיזמים שאינן חברות בנות. לפרטים בדבר נוהל לבחינת המהותיות לצורך סיווג עסקאות השקעה שאימצה החברה ראה חלק ד' לדוח- פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 10(ו). לפרטים בדבר עסקת מכלול והרחבת פעילות כלל פיננסים בע"מ ראה סעיף 7.1.1.4(ג) לעיל.

9.6

ביטוח משנה

ביטוח משנה הינו אמצעי בו נוקטת חברת ביטוח לשם גידור סיכונים והגנה על ההון. באמצעות ביטוח המשנה חולקת חברת הביטוח את סיכונה עם חברות ביטוח נוספות, מצמצמת את חשיפתה (בפרט לצבר של נזקים באירוע קטסטרופה, כגון נזקי טבע, רעידת אדמה, אש וכד') ומאפשרת הרחבת היקף ההתחייבויות הביטוחיות אותן היא יכולה לקחת על עצמה.

ההתקשרות בביטוח משנה אינה פוטרת את חברת הביטוח מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים וההתחשבנות עם מבטחי המשנה מבוצעת לאורך שנות החשיפה הביטוחית. לפיכך יש חשיבות ליציבות מבטחי המשנה.

סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים הינם:

1. **TREATY – הסכם עם מבטח משנה**, בו מתחייב מבטח המשנה להשתתף בסיכונים, בדרך כלל, בענף מסוים.
2. **ביטוח פקולטטיבי – הסכם עם מבטח משנה לגבי עסקים ספציפיים** (לרוב אצל לקוחות עסקיים גדולים) אשר בהם גבולות האחריות חורגים מגבולות ה-TREATY, או שמסיבות אחרות החברה בוחרת לערוך אותו במסגרת זו.

ההסכמים האמורים יכולים להיות עם מבטח משנה אחד או עם מספר מבטחי משנה.

בנוסף, ניתן לחלק את חוזי ביטוח המשנה לפי אופן החלוקה בסיכונים:

1. **ביטוח משנה יחסי – השתתפות מבטח המשנה בסיכון מוגדרת מראש בהתאם לחלקו היחסי בפרמיה והוא משתתף באותו שיעור שנטל על עצמו בתשלום הנזק**. קיימים שני סוגים עיקריים של ביטוח משנה יחסי:

- **חוזת מסוג "מיכסה" (QUOTA SHARE) – הסכם ביטוח משנה יחסי**, לפיו מסכימים מבטחי המשנה לקבל שיעור קבוע של כל הביטוחים מסוג מסוים שהמבטחים הישירים קיבלו עליהם. מבטח המשנה מקבל חלק יחסי

מהפרמיה הרלוונטית שמקבל המבטח הישיר ומתחלק בנזקים ובהוצאות באותו יחס והכל עד לסכום שנקבע, ובהתאם לתנאי החוזה.

- **חוזה מסוג "עודפים" (SURPLUS) - הסכם ביטוח משנה יחסי**, שבו המבטח הישיר נושא בסכום קבוע (ידה) אותו הוא קובע (שייר) ומבטח המשנה נושא במכפלות של הידה עד לקיבולת מוסכמת. אחוז ההשתתפות של החברה נקבע על פי יחס השייר מסכום הביטוח ובהתאם לכך הפרמיה והתביעות מתחלקות בין החברה למבטח המשנה.

ככלל, בגין הסכם ביטוח משנה יחסי (Treaty או פקולטטיבי) מתקבלת עמלה ממבטחי המשנה בשיעור מוסכם מהפרמיה למבטחי משנה.

2. **ביטוח משנה לא יחסי מסוג "הפסד יתר" (XOL - EXCESS OF LOSS) - הסכם ביטוח משנה לא יחסי**, לפיו מבטח המשנה לוקח על עצמו את הרובד שעליו הוסכם מראש ומשתתף בתשלום הנזק רק אם הנזק הגיע לרובד בו הוא משתתף. בחוזים מסוג זה החלוקה בסיכון אינה יחסית והשתתפות מבטח המשנה מותנית בגובה הנזק עד לתקרה שנקבעה, ככל שנקבעה.

ביטוח הקטסטרופה של החברה הינו חוזה ביטוח משנה לא יחסי, אשר החברה רוכשת על מנת להגן על השייר שלה (בנוסף לכיסוי הקיים בביטוחי המשנה היחסיים), וזאת על בסיס הערכה של הנזק הצפוי בשייר בהסתברות נתונה, לו החברה עלולה להיות חשופה כתוצאה מאירוע קטסטרופה.

בגין הסכמי ביטוח משנה לא יחסי, בדרך כלל לא מתקבלת עמלה ממבטחי משנה, למעט בביטוחים פקולטטיביים מסוג **XOL - EXCESS OF LOSS**.

9.6.1. מדיניות ביטוח המשנה

על פי חוזר הממונה בנושא **"ניהול החשיפה למבטחי משנה"** מיום 7 בדצמבר 2003, לפחות אחת לשנה ידון הדירקטוריון ויקבע את מדיניות החשיפה ואת הערכות המבטח לניהול החשיפה ולבקרה עליה, למבטח משנה בודד ולקבוצת מבטחי משנה בעלי זיקה כלכלית (להלן ביחד – **"מבטחי משנה"**). על הדירקטוריון לקיים את הדיון, לאחר שעמד על איכות הכלים הקיימים במבטח לניהול ולבקרה על החשיפה כלפי מבטחי המשנה.

מדיניות החשיפה למבטחי משנה תכלול, בין היתר, מדיניות ניהול החשיפה מול מבטחי משנה בענפים - חיים, כללי ובריאות, וכן הגדרת מסגרת חשיפה מרבית למבטחי המשנה, על-פי פרמטרים שיקבע הדירקטוריון. פרמטר כאמור אפשר שיהיה פרמטר איכותי, דוגמת דירוג הבינלאומי של מבטח המשנה.

הדירקטוריון יפקח על יישום המדיניות שקבע ויטפל באירועים חריגים.

הדירקטוריונים של הגופים המוסדיים בקבוצה מאשרים אחת לשנה מדיניות ביטוח משנה בהתאם לתחומי הפעילות של הקבוצה, על בסיס המלצות שגובשו על ידי הנהלת כל גוף מוסדי/חטיבה והמלצות אגף ניהול סיכונים. במסגרת זו נקבעת מדי שנה מדיניות השיירים לענפים השונים וכן נבחנים הסדרי ביטוח המשנה לסוגיהם. לעניין החשיפה למבטחי משנה, מדיניות חברות הביטוח בקבוצה להתקשרויות חדשות כוללת דרישות סף לבחירת מבטחי משנה המתייחסות בין השאר לדירוגם הפיננסי ולפרמטרים איכותיים נוספים, לרבות ביחס לניסיון העבר, כאשר בענפי ביטוח בהם החשיפה למבטחי משנה היא ארוכת טווח, נדרש דירוג פיננסי מינימלי גבוה יותר. כמו כן, כוללת המדיניות מסגרת חשיפה מרבית הקובעת מהו השיעור המקסימלי של החשיפה למבטח משנה בודד ו/או לקבוצת מבטחי משנה ו/או לקבוצת דירוג של מבטחי משנה, מהון החברה. בנוסף, קובעת המדיניות מגבלות לחשיפה פוטנציאלית למבטח משנה ולקבוצת מבטחי משנה, באירוע רעידת אדמה לפי ⁷¹MPL. המדיניות קובעת מנגנוני ניהול ובקרה של חשיפה למבטחי המשנה, לרבות דיווחים לדירקטוריונים של הגופים המוסדיים הרלבנטיים, אודות העמידה במגבלות האמורות.

בעסקי הביטוח הכללי, חוזי ביטוחי המשנה היחסיים והפקולטטיביים של הקבוצה בענפי הביטוח השונים, נערכים בדרך כלל על בסיס שנתי על פי שנת חיתום (שבה הופקה הפוליסה) עם מבטחי משנה שונים. חלקו היחסי של כל מבטח משנה בכל אחד מענפי הביטוח יכול להשתנות משנה לשנה ומענף לענף, וזאת על פי המדיניות העסקית של הקבוצה

⁷¹ הנזק הצפוי ביותר בהסתברות שנקבעה, המחושב לפי מודלים.

ואופי העסקים שאותם היא מבקשת לבטח. ככלל, חוזים שאינם יחסיים נערכים על בסיס שנתי לפי שנת האירוע (שבו אירע הנזק).

בעסקי ביטוח החיים ועסקי ביטוח הבריאות המכסים סיכוני ריסק מוות, אובדן כושר עבודה, נכות, מחלות קשות, סיעוד והוצאות רפואיות והמאופיינים בפוליסות ארוכות טווח, ההתקשרות עם מבטחי המשנה נעשית לתקופת כל חיי הפוליסות שנמכרו בתקופת הסכם ביטוח המשנה, להוציא התקשרות לסיכון קטסטרופה הנערכת על בסיס שנתי לפי שנת האירוע.

היכולת של החברה להתקשר בהסכמי ביטוח משנה ותנאי ההתקשרות תלויים גם בתנאי השוק, בקיבולת מבטחי המשנה, העומדים בתנאי הסף שקבעה הקבוצה ביחס לסיכונים הרלוונטיים וכן בנכונותם של מבטחי המשנה ליטול על עצמם סיכונים אלו.

בשנת הדוח לא ביצעה הקבוצה עסקאות ביטוח משנה חריגות.

לפרטים נוספים ראה ביאור 37(ו)8 לדוחות הכספיים.

לגורמי הסיכון הנובעים מהתקשרויות עם מבטחי משנה ראה סעיף 9.13(ב)4 להלן.

9.6.2 ביטוח משנה בתחום ביטוח כללי

9.6.2.1 סוגי הסדרי ביטוח המשנה העיקריים בתחום

בענפי חבויות כגון: חבות מעבידים, אחריות מקצועית, חבות מוצר וצד ג', קיימת הגנה לחשיפה באמצעות חוזי ביטוח משנה לא-יחסי להגנה בפני תביעות גדולות.

בענף ביטוח רכב חובה החברה מגינה על החשיפה באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסי ולא יחסי.

ככלל, חשיפת החברה בענפי רכוש ואובדן רווחים ובפעילות הערבויות (לרבות ערבויות מכר וביצוע), מוגנת באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסיים. בענפי הרכוש ואובדן רווחים נרכש בנוסף חוזה ביטוח משנה לא יחסי לכיסוי קטסטרופה (משותף לכל ענפי הרכוש), המעניק הגנה על חלקה של החברה בשייר העצמי של נזקים עקב אירוע קטסטרופה (לרבות רעידת אדמה), ראה סעיף 9.6.7 להלן.

בביטוחים מסוימים נרכש ביטוח משנה ספציפי (פקולטטיבי), במקום או בנוסף לכיסוי באמצעות ה- **TREATY**, תוך שמירה על עמידה במדיניות השיירים שקבעה החברה.

חלק מהותי מפעילותה של כלל ביטוח אשראי מוגן בביטוח משנה יחסי. כמו כן, רוכשת כלל ביטוח אשראי ביטוח משנה לא יחסי לכיסוי מפני כשל של קבוצת חייבים.

9.6.2.2 מבנה העמלות בתחום ביטוח כללי

בביטוחים יחסיים מתקבלות עמלות ממבטחי משנה. עמלות אלה מחושבות בעיקרן לפי שיעור מסוים מהפרמיה למבטחי משנה. קיימים שני סוגים עיקריים של עמלות: עמלות קבועות בשיעור קבוע מהפרמיות (**flat**) או עמלות מדורגות לפי רווחיות התיק (**Sliding Scale**). ככלל, בהסכמים בתחום ביטוח כללי אין עמלות רווח, למעט הסכמים בודדים בהם קיימת גם עמלה המותנית ברווחים (**Profit Commission**) המבוססת על שיעור רווחיות מבטח המשנה בחוזה הספציפי.

ככלל, ההסכמים מתחדשים מדי שנה, ללא התחייבות לחדשם וללא שההסכמים כוללים מנגנון התחשבות בין שנות החיתום השונות. במסגרת ההתחשבות בגין שנת חיתום ספציפית תתכן השבה או קבלת תוספת עמלה, במקביל לרישום ההתפתחות בתוצאות העסקיות בהתאם לאומדנים העדכניים למועד הדיווח (בהסכמי עמלות מדורגות ההשבה, ככל שתידרש, תהיה עד סכום עמלת המינימום שנקבעה).

לא מתקבלות עמלות ממבטחי משנה בביטוחים לא-יחסיים, למעט בביטוחי משנה פקולטטיבי על בסיס **Excess of Loss**.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנת הדוח

שם מבטח המשנה	דירוג S&P נכון למועד פירסום הדוח	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח) לשנת 2019	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום הפעילות לשנת 2019
Munich Re	AA-	163,272	14.4%
Swiss Re	AA-	146,940	13.0%

9.6.2.3 שינויים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ביטוח כללי

במהלך שנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ביטוח כללי.

9.6.3 ביטוח משנה בתחום חיסכון ארוך טווח

9.6.3.1 סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים בתחום חיסכון ארוך טווח

א. חוזים יחסיים מסוגים שונים המגנים על חשיפת החברה ברוב העסקים בענף ביטוח חיים.

ב. חוזה לא יחסי מסוג Excess of Loss המגן על חברות הקבוצה מפני אירועי קטסטרופה בהתייחס לכיסויי מוות, אובדן כושר עבודה ונכות.

9.6.3.2 תיאור הסכמי העמלות בתחום ביטוח חיים

בגין חלק מהסכמי ביטוח משנה יחסיים, משלמים מבטחי המשנה לחברה עמלה בשיעור מהפרמיה שהועברה למבטח המשנה בשנה הראשונה או לתקופה ארוכה יותר.

בנוסף לעמלות ביטוח משנה המשולמות מהפרמיה כאמור, משלמים מבטחי המשנה, בחלק מההסכמים בתחום ביטוח חיים, עמלת רווחים המחושבת כחלק יחסי מהרווח מעסקי הביטוח המבטחים בביטוח המשנה.

במסגרת חישוב עמלת הרווחים על חוזה ביטוח משנה (בהתאם לכל הפוליסות הכלולות בתקופת החוזה) נלקח בחשבון גם הפסד ככל שקיים משנים קודמות, ורק ככל שהרווח עולה על ההפסד מתקבלת עמלת רווחים. יובהר, כי ככל ששולם סכום בגין עמלת רווח ובעתיד יהיה הפסד בגין אותו חוזה, החברה לא תחויב בהשבת סכומים שהתקבלו והדבר יבוא לידי ביטוי רק בקיזוז בעת חישוב עמלת רווח עתידית, ככל שתהיה.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנת הדוח

שם מבטח המשנה	דירוג S&P נכון למועד פירסום הדוח	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה לשנת 2019 (באלפי ש"ח)	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום פעילות בשנת 2019
Swiss Re	AA-	70,588	51.77%
Munich Re	AA-	43,319	31.77%
Gen Re	AA+	18,051	13.24%

9.6.3.3 שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום ביטוח חיים

במהלך שנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום חיסכון ארוך טווח.

9.6.4. ביטוח משנה בתחום ביטוח בריאות

9.6.4.1. סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים בתחום ביטוח בריאות וסיעוד

חלק מחשיפת הקבוצה בפוליסות בריאות בגין רכיבי סיכון מסוימים מכוסה בהסכמי ביטוח משנה יחסיים מסוג מכסה. בגין מוצרי ביטוח סיעוד, קיים ביטוח משנה יחסי מסוג חוזה מכסה לפוליסות פרט שנמכרו ככאלה עד לחודש יולי 2004 והחל מחודש יוני 2014 עד סוף שנת 2019 (לפרטים בדבר הפסקת מכירת פוליסות סיעוד פרט ראה סעיף 8.1.3.2 לעיל). בנוסף, נרכש ביטוח משנה יחסי מסוג מכסה בקשר עם אחריות החברה לכיסוי תביעות של חברי קופת חולים מכבי שירותי בריאות וחברי קופת חולים לאומית במסגרת הביטוח הסיעודי הקבוצתי לחברי הקופה בחברה ואשר הסתיים נכון למועד פרסום הדוח. לענין סיום תקופת הביטוח של ביטוחי הסיעוד הקבוצתיים לחברי קופת החולים בחברה ואחריות החברה לתביעות המוגשות לאחר סיום תקופת הביטוח כאמור, ראה סעיף 8.1.2.2 (ג) לעיל.

בנוסף, קיימת לקבוצה הגנה לצבר נזקים, בחוזה לא יחסי, ביחס לפוליסות תאונות אישיות, לפוליסות נסיעות לחו"ל ולפוליסות סיעוד ומחלות קשות, במסגרת כיסוי קטסטרופה. היקף ההגנה שנרכש מבוסס על מחקרים פנימיים שערכת החברה.

9.6.4.2. תיאור מבנה העמלות בתחום ביטוח בריאות

בחלק מחוזי ביטוח המשנה קיימת עמלה שמשלמים מבטחי המשנה לקבוצה עבור מוצרי ביטוח הבריאות לסוגיהם, המבוטחים בביטוח משנה יחסי, שמחושבת כשיעור מהפרמיה שהועברה למבטח המשנה. במרבית המקרים עמלה זו משולמת רק בשנה הראשונה לאחר המכירה.

בנוסף לעמלות ביטוח משנה המשולמות מהפרמיה כאמור, בחלק מחוזי ביטוח המשנה משלמים מבטחי המשנה לקבוצה, בגין ביטוחי המשנה האמורים, עמלת רווחים המחושבת כשיעור מהרווח מעסקי הביטוח המבוטחים בביטוח המשנה (Profit commissions). לענין חישוב עמלת הרווחים ראה סעיף 9.6.3.2 לעיל.

בחוזי ביטוח משנה לא יחסי (Excess of Loss) לא מתקבלת עמלה ממבטחי המשנה.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנת הדוח

שם מבטח המשנה	דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה לשנת 2019 (באלפי ש"ח)	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום פעילות בשנת 2019
Swiss Re	AA-	34,975	54.93%
Munich Re	AA-	12,335	19.37%
Scor	AA-	10,539	16.55%

9.6.4.3. שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום ביטוח בריאות

במהלך שנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ביטוח בריאות.

9.6.5. מגבלות ותקרות כיסוי

9.6.5.1. מגבלות או תקרות כיסוי בתחום ביטוח כללי

ברוב חוזי ביטוח המשנה היחסיים בענפי הרכוש הגבילו מבטחי המשנה את היקף הכיסוי המצטבר לאירועים שנקבעו, ובפרט לרעידת אדמה. אצל מרבית מבטחי המשנה בחוזי הרכוש המגבלה לאירוע רעידת אדמה הינה בין 4% ל-5% מחלקם היחסי בסכום הביטוח ובהתייחס למגבלת החשיפה הכוללת שנקבעה בחוזים. לפרטים נוספים ראה סעיף 9.6.7 להלן.

בחוזה המגן על שייר הקבוצה מפני אירועי קטסטרופה בתחום ביטוחי הרכוש הגבילו מבטחי המשנה את אחריותם עד לתקרת כיסוי מסוימת אשר מעבר לה, האחריות חלה על החברה.

בחוזים מסוג Excess of Loss, לא הגיעה החברה לתקרות שנקבעו בתקופות המדווחות ואין לה תביעות תלויות בהיקף המתקרב למגבלות שנקבעו.

9.6.5.2.

מגבלות או תקרות כיסוי בתחום חיסכון ארוך טווח

אין מגבלות או תקרות כיסוי מהותיות לגבי השתתפות של מבטח המשנה בתביעות בחוזים יחסיים. יצוין כי נכון למועד כתיבת הדוח במקרים בהם נקבעו תקרות כיסוי בהסכמי ביטוח המשנה, כלל החברה אינה מכסה סכומים החורגים מתקרת הכיסוי ללא כיסוי פקולטטיבי. בחוזה המגן על שייר הקבוצה מפני אירועי קטסטרופה בתחום חיסכון ארוך טווח קיימת תקרת כיסוי, ונזקים מעל תקרה זו חוזרים לאחריות החברה.

9.6.5.3.

מגבלות או תקרות כיסוי בתחום ביטוח בריאות

בחלק מחוזי ביטוח המשנה היחסיים מסוג מכסה בענף סיעוד ומחלות קשות, קיימות מגבלות מסוימות לעניין תנאי ההשתתפות או לעניין תקרת כיסוי לגבי השתתפות של מבטח המשנה בתביעות בסכום מצטבר למבטח. יצוין כי כלל, הפוליסות המונפקות על ידי החברה הינן במסגרת תקרות הכיסוי האמורות. בנוסף, קיימות בהסכמים מסויימים התניות לגבי תנאי ההשתתפות. נכון למועד הדוח ההתניות אינן מתקיימות והחברה אינה צופה שיתקיימו.

9.6.5.4.

מגבלות מכוח חוקים ו/או אמנות

מזה מספר שנים מנסים מבטחי המשנה לכלול בהסכמי ביטוח המשנה סעיף המכפיף את חובותיהם בחוזה למגבלות חוקיות מכוח חוקים ו/או אמנות מדינתיים ו/או בינלאומיים שונים כפי שיהיו מעת לעת, כדוגמת סנקציות על איראן, הימנעות ממימון טרור וכד' (להלן: "סעיף סנקציות").

החברה הבהירה למבטחי המשנה כי היא מתנגדת להכללת סעיף סנקציות בחוזי ביטוח המשנה באופן המפחית ממחויבותם לתשלום בענפים שבהם אינה יכולה לכלול סעיף מקביל אל מול המבטחים. נכון למועד כתיבת הדוח, אין בחוזים עם מבטחי המשנה סעיף סנקציות כאמור בענפים שבהם החברה אינה יכולה לכלול כיסוי מקביל מול מבטחים. עם זאת, מבטחי המשנה שבים ומבהירים כי עשויה להיווצר מניעה לתשלום כתוצאה ממגבלות חוקיות כאמור.

9.6.6.

שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה המתייחסים לתקופה שמעבר לתאריך הדוח

לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתקופה שלאחר תאריך הדוח.

יצוין, כי מעת לעת החברה עורכת התאמות בפרטי הסדרי ביטוח, לרבות לעניין גובה העמלות, גבולות הכיסוי, סכומי ושיעורי השייר, בהתבסס על ניתוח תוצאות העבר והערכת הסיכון לרבות בהתייחס לשינויים במוצרים, בשוק וברגולציה.

9.6.7.

חשיפת מבטחי המשנה לרעידת אדמה בישראל

אירוע הקטסטרופה המרכזי אליו חשופה הקבוצה הינו רעידת אדמה בישראל והחשיפה העיקרית לסיכון זה הינה בגין ענפי הרכוש שהינם חלק מביטוח כללי.

ליום 31 בדצמבר 2019 סכומי ביטוחי הרכוש בישראל, הכוללים כיסוי רעידת אדמה מסתכמים בסך של כ-418 מיליארדי ש"ח (ברוטו). החברה מבטחת בגין ביטוחי הרכוש האמורים בביטוח משנה יחסי מסוג מכסה או מסוג עודפים. בחלק מחוזי ביטוח המשנה היחסי קיימת תקרת כיסוי לאירוע בודד (ראה לעיל).

בגין אירוע קטסטרופה רכשה החברה לענפי הרכוש, מעבר לכיסוי במסגרת הסכמי ביטוח משנה יחסיים (חוזי ו/או פקולטטיבי) בגין השייר המצטבר, ביטוח משנה מסוג "הפסד יתר" בסכום מוגדר לחשיפה אשר תנבע מהאירוע כאמור, וזאת בהתבסס על אומדן החברה בדבר הנזק הצפוי להתרחש עקב קטסטרופה בהסתברות מסוימת.

רכישת ביטוחי המשנה בגין אירוע קטסטרופה, מבוססת על הערכות של הסיכון על בסיס נתונים מפורטים ועדכניים של חשיפות החברה באמצעות תוכנות בינלאומיות ייעודיות, המבוססות על מודלים כמותיים להערכת סיכונים קטסטרופה. על פי בדיקה זו, שבוצעה לאחרונה בשנת 2019, היקף הכיסוי שרכשה החברה מגן עליה מפני אירועים שההסתברות להתרחשותם מוערכת על פי חלק מהמודלים כנמוכה מ-1 ל-250 שנה ואף כנמוכה מ-1 ל-1000 שנה על פי חלק מהמודלים.

על בסיס הניתוח האמור, מבססת החברה את רכישת ההגנה מפני קטסטרופה, על שיעור נזק צפוי (MPL) הנע בין 1.5% ל-3.15% מסכום הביטוח, בהתאם לענפי הביטוח ולמאפייני הרכוש המבטח. לשנת הדוח, רכשה החברה הגנה על השייר המצטבר מפני קטסטרופה בשיעור MPL משוקלל של כ-2.2% מסכום הביטוח הכללי בביטוחי דירות ורכוש.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

כתוצאה ממערך ביטוחי המשנה האמורים, באירוע קטסטרופה בישראל, שיגרום נזק ברוטו לרכוש מבוטח בחברה בסך ברוטו של עד כ-10.1 מיליארדי ש"ח (שהינו הנזק הצפוי בהתאם להערכה המתוארת לעיל), יהיה סכום הנזק המירבי בו תישא החברה בשייר (בכלל זה עלות רכישת כינון) בסך של כ-45 מיליוני ש"ח. במידה וסכום הנזק יהיה גבוה מהסכום האמור, תישא החברה בחלק מהנזקים העולים על הסכום האמור, בהתאם לחוזי המכסה והעודפים הרלבנטיים.

יצוין כי הקבוצה רכשה גם ביטוח משנה לקטסטרופה בגין **ביטוחי חיים ובריאות**, כאשר רעידת אדמה בישראל עשויה להיות אירוע שיפעיל גם ביטוח משנה זה. היקף הכיסוי שנרכש בגין מוצרים אלה מבוסס על מחקרים פנימיים שבוצעה החברה להשפעת תרחישים שונים, בהם רעידת אדמה בישראל, על ההתחייבויות הביטוחיות המכסות אירועי מוות או פגיעה פיזית המכוסים בפוליסות חיים ובריאות. יצוין כי, החשיפה לסיכון רעידת אדמה בישראל המוערכת בגין ביטוחים אלה הינה בהיקפים נמוכים מהותית ביחס לחשיפה בגין ביטוחים בענפי הרכוש אליה מתייחסים הנתונים בסעיף זה ובביאור 37(ה2) לדוחות הכספיים.

מבטחי המשנה של החברה המשתתפים בחשיפה, בביטוח כללי, לאירוע רעידת אדמה בישראל מדורגים על פי הטבלה המפורטת להלן:

חשיפת מבטחי משנה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2019:

שיעור מסה"כ	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח
100.00%	10,141,686	9,312,246	829,440
-	-	-	829,440
-	-	-	829,440
-	-	-	829,440
100.00%	10,141,686	9,312,246	829,440

מבטחי המשנה אשר החשיפה שלהם לסיכון רעידת אדמה עולה על 10% מסך החשיפה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2019:

שיעור מסה"כ	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	שם מבטח המשנה
16.4%	1,666,895	1,509,647	157,248	Swiss Re
12.7%	1,289,525	1,132,277	157,248	Munich Re

חשיפת מבטחי משנה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2018:

שיעור מסה"כ	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח
100.00%	9,673,052	8,736,052	937,000
0.00%	0	0	0
0.00%	0	0	0
0.00%	0	0	0
100.00%	9,673,052	8,736,052	937,000

מבטחי המשנה אשר החשיפה שלהם לסיכון רעידת אדמה עולה על 10% מסך החשיפה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2018:

שיעור מסה"כ	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	שם מבטח המשנה
16.0%	1,542,908	1,364,878	178,030	Swiss Re
12.0%	1,165,129	987,099	178,030	Munich Re

* הסכומים בטבלאות שלעיל כוללים חשיפה בסכומים נמוכים בגין ביטוח עסקים בחו"ל ("עסקים נכנסים") המבוטחים ע"י החברה.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

ריכוז תוצאות ביטוח המשנה בביטוח כללי לשנים 2017 עד 2019⁷²

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2019 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכב רכוש	ענף ביטוח רכוש ואחרים	ענף ביטוח חבויות	סה"כ
רעידת אדמה וסיכויי טבע	-	570	247,307	-	247,877
ביטוח משנה יחסי	282,848	96,732	301,212	36,764	717,556
ביטוח משנה לא יחסי	5,273	469	87,567	75,674	168,983
סה"כ פרמיה	288,121	97,771	636,086	112,438	1,134,416
תוצאות ביטוח משנה	(104,940)	(297)	145,195	(155,153)	(115,195)

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2018 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכב רכוש	ענף ביטוח רכוש ואחרים	ענף ביטוח חבויות	סה"כ
רעידת אדמה וסיכויי טבע	-	555	246,603	-	247,158
ביטוח משנה יחסי	273,252	-	315,363	32,046	620,661
ביטוח משנה לא יחסי	8,229	1,395	47,499	87,518	144,641
סה"כ פרמיה	281,481	1,950	609,465	119,564	1,012,460
תוצאות ביטוח משנה	(26,522)	2,254	205,397	7,290	188,419

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2017 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכב רכוש	ענף ביטוח רכוש ואחרים	ענף ביטוח חבויות	סה"כ
רעידת אדמה וסיכויי טבע	-	539	199,816	-	200,355
ביטוח משנה יחסי	207,576	-	303,891	37,937	549,404
ביטוח משנה לא יחסי	12,694	1,878	22,728	74,420	111,720
סה"כ פרמיה	220,270	2,417	526,435	112,357	861,479
תוצאות ביטוח משנה	(60,588)	2,325	37,139	(66,546)	(87,670)

⁷² תוצאות רווח והפסד של ביטוח המשנה בלבד לפי תחומי פעילות בביטוח כללי כולל ביטוח אשראי, כפי שמשקף בדיווחי החברה לממונה.

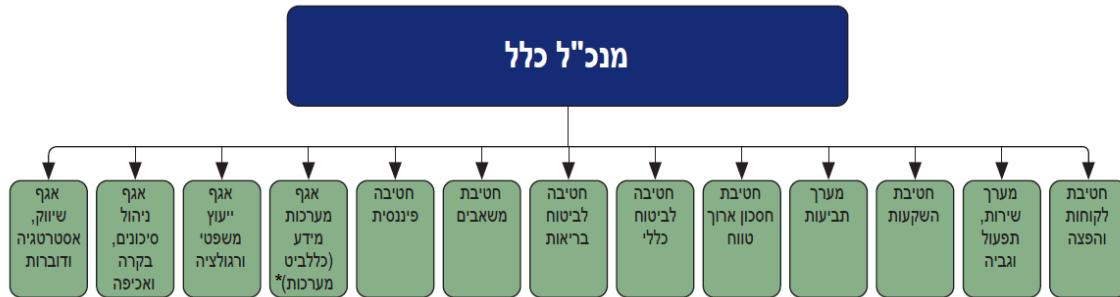
הסברים לתוצאות ביטוח המשנה בביטוח כללי:

- **ענף ביטוח רכב חובה –** לחברה חוזה יחסי החל משנת חיתום 2017. ההרעה ברווחיות מבטחי המשנה בשנת הדוח משקפת הרעה משמעותית בהתפתחות המודל האקטוארי לאור ניסיון התביעות שהצטבר בחברה.
 - **ענף ביטוח רכוש ואחרים –** ההרעה ברווחיות בשנת הדוח ביחס לאשתקד נובעת בעיקר מהתפתחות תביעות גדולות וזאת לעומת התפתחות חיובית של תביעות גדולות בשנה הקודמת לשנת הדוח. ההרעה בהתפתחות התביעות בשנת הדוח קוזזה במקצת על ידי גידול בפרמיה המורוחת שנבע מגידול התיק.
 - **ענף ביטוח חבויות –** ההרעה ברווחיות מבטחי המשנה בשנת הדוח נובעת בעיקרה מהרעה בהתפתחות התביעות וזאת לעומת השיפור אשתקד שנבע מקיטון בהתפתחות התביעות הגדולות.
- לפרטים נוספים בדבר ביטוח משנה ראה ביאור 37(ו)(8) לדוחות הכספיים.

9.7. הון אנושי

9.7.1. תרשים המבנה הארגוני של הקבוצה

התרשים להלן, מבטא את הזיקה הפונקציונלית-ארגונית, נכון למועד דוח זה, של בעלי התפקידים השונים, אשר אינה בהכרח זהה לזיקה המשפטית.



* בכפיפות למנכ"ל החברה, פועלת גם כללית מערכות- חברה בת בבעלות כלל החזקות אשר נותנת שירותי מיכון לחברות הקבוצה.

המבנה הארגוני של הקבוצה מתבסס על פעילות באמצעות תשעה מערכים/חטיבות שמנהליהם, יחד עם מנהלי אגפי מערכות מידע, ניהול סיכונים, יעוץ משפטי, שיווק, אסטרטגיה ודוברות, מהווים את הנהלת החברה כדלהלן:

א. ארבעה גופי ביצוע: (1) חטיבת לקוחות והפצה, שמרכזת את פעילות המכירות של הקבוצה, לרבות מול סוכני הקבוצה ופעילויות המכירה הישירות; (2) מערך שירות תפעול וגביה שמרכז את פעילות השירות, התפעול והגביה מול הסוכנים והלקוחות; (3) חטיבת השקעות שמרכזת את פעילות ההשקעות ומתן האשראי בקבוצה; (4) מערך תביעות, שמרכז את הטיפול בתביעות מבוססים ועמיתים בכל ענפי הביטוח והפנסיה.

ב. שלוש חטיבות עסקיות: (1) חטיבת חיסכון ארוך טווח; (2) חטיבת ביטוח כללי; ו- (3) חטיבת ביטוח בריאות; שהינן חטיבות מקצועיות, המנחות את גופי הביצוע בתחומן.

ג. חמישה גופי מטה: (1) חטיבת משאבים, המרכזת את ניהול משאבי האנוש, השכר והלוגיסטיקה בקבוצה; (2) חטיבת פיננסית שמרכזת את כל פעילויות הכספים והאקטואריה בקבוצה; (3) חטיבת ייעוץ משפטי ורגולציה; (4) חטיבת ניהול סיכונים בקרה ואכיפה; (5) חטיבת שיווק, אסטרטגיה ודוברות. בנוסף לאמור, בכפיפות למנכ"ל החברה פועלת גם כללית מערכות, חברה בבעלות כלל החזקות, אשר נותנת שירותי מערכות מידע לחברות הקבוצה.

ד. חטיבת הביקורת הפנימית, הכפוף ליו"ר הדירקטוריון.

9.7.2. מצבת עובדי הקבוצה

להלן נתונים בדבר מצבת עובדי הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2019 ו- 2018 בהתאם למבנה הארגוני:

מס' עובדים 31.12.2018	מס' עובדים 31.12.2019	יחידות
244	233	מטה וגופי שירות מרכזיים ⁽¹⁾
50	61	חטיבת הבריאות
206	196	חטיבת חיסכון ארוך טווח
131	130	חטיבת ביטוח כללי
388	377	מערכת התביעות
1,268	1,195	מערכת שירות, תפעול וגביה

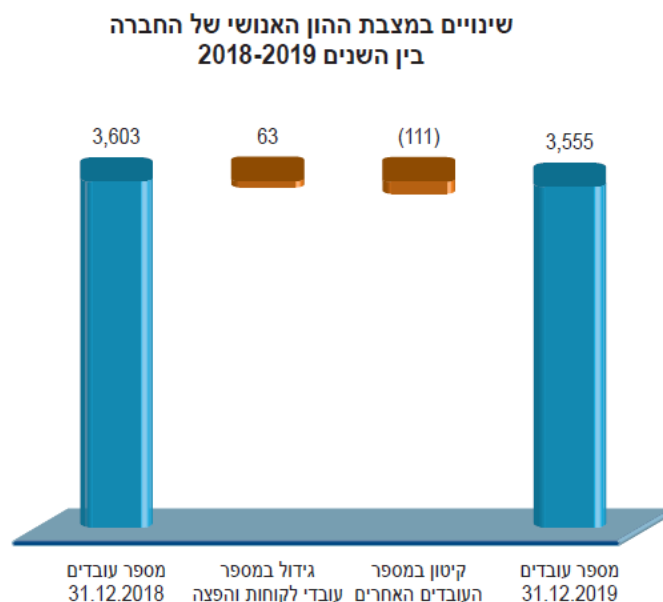
מס' עובדים 31.12.2018	מס' עובדים 31.12.2019	יחידות
838	901	חטיבת לקוחות והפצה
172	167	חטיבת השקעות
306	295	חטיבה פיננסית
3,603	3,555	סה"כ⁽²⁾

עיקר השינוי במצבת כח האדם בשנת הדוח נובע מחיזוק מערכי המכירות, ומנגד התייעלות רוחבית. בנוסף ביצעה החברה תהליך פרישה מרצון, במסגרתו יפרשו בראשית שנת 2020 עוד כ-32 עובדים.

1- בעיקרם עובדי חטיבת משאבים, אגף יעוץ משפטי ורגולציה, אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה, אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות ואגף ביקורת פנים.

2- מתוכם כ-26 וכ-57 עובדי ספק בשנים 2019 ו-2018, בהתאמה.

להלן תרשים המשקף את השינויים שחלו במצבת ההון האנושי של החברה בין השנים 2018-2019



מתוך מצבת העובדים הנזכרת לעיל, ההנהלה הבכירה של החברה (בעיקר מנהלי החטיבות, המערכים ויחידות המטה) מונה 14 מנהלים ובנוסף את מנכ"ל החברה (המכהן גם כמנכ"ל כלל החזקות) והמבקר הפנימי של הקבוצה.

נושאי המשרה בחברה הינם מנכ"ל החברה, היועצת המשפטית, מנהל החטיבה הפיננסית, מנהל חטיבת משאבים, מנהל חטיבת השקעות, מנהלת אגף ניהול סיכונים⁷³, מנהל חטיבת חסכון ארוך טווח, מנהלת חטיבת ביטוח כללי, מנהל חטיבת ביטוח בריאות, מנהל חטיבת לקוחות והפצה, מנהל מערך התביעות, מנהל מערכות מידע, מנהלת מערך שירות תפעול וגביה ומנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות אשר כולם הינם בדרגת משנה למנכ"ל.

לפרטים בדבר נושאי משרה בחברה, ראה חלק ד' לדוח – פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 13. לפרטים נוספים אודות תנאי העסקה של מנכ"ל החברה ראה ביאור 38(ב) (5) לדוחות הכספיים ואודות תנאי התגמול של נושאי המשרה ראה סעיף 9.7.5(ג) להלן.

לחברה אין תלות מהותית בעובד מסוים.

9.7.3. הטבות וטייבם של הסכמי העסקה

סוגי ההסכמים ואופן התגמול-

ביום 2 בינואר 2014 חתמו החברה והחברות הבנות שלה, כלל פנסיה וגמל וכלל ביטוח אשראי וכן החברות הבנות של כלל החזקות: כלליט מערכות וכלל מימון על הסכם קיבוצי בין לבין הסתדרות העובדים הכללית החדשה ("ההסתדרות") וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות. ביום 22 בדצמבר 2015 תוקן ההסכם הקיבוצי באופן שהחיל את הוראותיו גם על חלק מעובדי כנף (ההסכם לרבות התוספת להסכם ייקראו להלן ביחד: "ההסכם הקיבוצי הראשון"). ההסכם הקיבוצי הראשון חל על מרבית עובדי החברות האמורות, למעט עובדים בתפקידים ספציפיים שהוגדרו בהסכם ומנהלים בדרג שהוגדר בהסכם. ביום 4 ביולי 2017 נחתם הסכם קיבוצי חדש בין החברה, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי, כלליט מערכות, כלל מימון וכנף לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות ("ההסכם הקיבוצי החדש"), אשר האריך את ההסכם הקיבוצי הראשון לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 לדצמבר 2020, בכפוף לשינויים שבוצעו, לפרטים ראה ביאור 24(ד) לדוחות הכספיים.

בנוסף, ביום 29 במרס 2018 נחתם נספח להסכם הקיבוצי החדש, המחיל את הוראות ההסכם על חלק מעובדי הכלל הראשון, למעט מנהלים בדרג שנקבע, בכפוף לשינויים מסוימים שסוכמו. יצוין כי הכלל הראשון מוזגה לחברה בשנת 2019, והפכה לאגף לקוחות פרטיים, והוראות הנספח להסכם ממשיכות לחול על עובדי האגף.

נכון ליום 31 בדצמבר 2019 קיימים בקבוצה כ- 220⁷⁴ עובדים, שההסכם הקיבוצי החדש אינו חל עליהם, לרבות ההנהלה הבכירה, והם מועסקים על פי הסכמי עבודה אישיים, המגדירים את תנאי העסקתם, לרבות משכורת בסיס, תנאים סוציאליים ותנאים נלווים.

הפרשות בגין סיום יחסי עובד מעביד-

לגבי העובדים שההסכם הקיבוצי החדש חל עליהם (למעט עובדים שעתיים באגף הכלל הראשון ועובדים בתחום המכירה ללקוחות סוכנים (כלל ויז') שהינם בתקופת ניסיון) – חל הסדר לפי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963, ביחס לכל תקופת עבודתם.

לפרטים נוספים אודות הפרשות בגין סיום יחסי עובד מעביד לעובדי הקבוצה, ראה ביאור 24 לדוחות הכספיים.

תנאים והטבות נוספים-

החברות בקבוצה נוהגות להעניק מעת לעת הסדרים לרכישת מוצרי ביטוח ושירותים לעובדיהן, הכוללים, בין היתר, ביטוח אלמנטרי, מוצרים פנסיוניים וביטוח בריאות וחיים.

בחברה קיימת פוליסת ביטוח בריאות קבוצתית, לעובדים אשר בחרו להצטרף בתשלום לביטוח זה.

הקבוצה מאפשרת לעובדים, לקבל הלוואות עפ"י נהלים פנימיים מוגדרים ובהתאם להוראות הדין, בהתחשב, בין היתר, בותק של העובד ובגובה משכורתו.

לתנאי העסקתם (לרבות תגמולים) של חמשת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה (לרבות י"ר ומנכ"ל החברה), ושלושת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה בשנת הדוח ולשכר ששולם לדירקטורים בחברה, ראה חלק ד' לדוח – פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 8.

⁷⁴ לא כולל עובדי ספק.

9.7.4.

השקעת התאגיד בהשתלמויות והדרכה

כחלק מאסטרטגיה כוללת לפיתוח ההון האנושי כנכס מרכזי בקבוצה, הקבוצה השקיעה בשנת 2019, משאבים רבים בפעילויות למידה והדרכה מקצועיות, באכיפה וציות, ובפיתוח מיומנויות מנהלים בארגון. גם בשנה זו התמקדה הקבוצה בשיפור איכות השירות ומיומנויות השירות ללקוחות החברה ולסוכניה, בשיפור מקצועיות וידע ביטוחי בכל תחומי הביטוח, במיסוד ויישום תהליכי הטמעה למערכות המידע אשר תומכות בליבה העסקית ובשיפור מיומנויות ניהול דרג הביניים.

הדרכות אלה נועדו, בין היתר, להתאים את תפקוד עובדי ומנהלי הקבוצה לשינויים ולהתפתחות במשק, לסטנדרט שירות מתקדם ולדרישות הרגולציה.

9.7.5.

מדיניות שכר ותגמול בכירים

החל מספטמבר 2013, כלל החזקות נדרשת לאשר, אחת לשלוש שנים לפחות, מדיניות תגמול לנושאי משרה בהתאם **לחוק החברות (תיקון מס' 20), התשע"ג-2012**. בנוסף, על החברה ויתר הגופים המוסדיים בקבוצה **חל חוזר הממונה בעניין מדיניות תגמול בגופים מוסדיים מחודש אפריל 2014**, כפי שתוקן בחודש אוקטובר 2015 ובחודש יולי 2019 (להלן ביחד: "**חוזר התגמול**").

מדיניות התגמול של החברה נועדה לסייע בהשגת מטרות החברה ותוכניות העבודה שלה בראייה ארוכת טווח, ובין היתר במטרה לגייס ולשמר מנהלים בכירים ואיכותיים ברמה גבוהה, בעלי ידע מקצועי ספציפי והתמחות יחודיים, בעלי יכולת להוביל את החברה להצלחה עסקית ולהתמודד עם האתגרים העומדים בפניה, להעסיק נושאי משרה בעלי מוטיבציה, להשיג רמה גבוהה של ביצועים עסקיים מבלי ליטול סיכונים בלתי סבירים, וליצור איזון ראוי בין מרכיבי התגמול השונים, הקבועים מול המשתנים, קצרי הטווח למול ארוכי הטווח ותגמול במזומן (כולל תנאים נלווים) למול תגמול הוני. מדיניות התגמול קובעת כללים, קריטריונים ואמות מידה שלפיהם ייקבעו תנאי כהונתם והעסקתם של נושאי המשרה בחברה, תוך התאמה למאפיינים הספציפיים של הפעילות עליה אחראי נושא המשרה הרלבנטי, לניסיונו, הכשרתו וביצוע התפקיד על ידו והכל בהתאם ובכפוף למגבלות החוקיות המפורטות לעיל ולהלן.

א. חוזר התגמול ומדיניות התגמול בגופים המוסדיים

במסגרת חוזר התגמול נקבע, בין היתר, כי יקבע יחס הולם בין מרכיב התגמול הקבוע ומרכיב התגמול המשתנה, כך שכלל, שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי לא יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי, בכפוף לחריגים שיקבעו (הנוגעים לאירוע עסקי חד פעמי שאינו חוזר על עצמו כל שנה ושאינו חל על קבוצה רחבה של בעלי תפקיד מרכזי) לפיהם ניתן יהיה לקבוע כי שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי לא יעלה על 200% מהרכיב הקבוע, זאת למעט ביחס למנכ"ל. בנוסף נקבע, כי כל תשלום של רכיב משתנה יהיה כפוף להסדרי דחיה, כך שלפחות 50% מהרכיב המשתנה ידחה ויפרס בשיטת הקו הישר על פני תקופה שלא תפחת משלוש שנים. במסגרת החוזר נקבעו הסדרים שונים בקשר עם הענקה של מניות או מכשירים מבוססי מניות, בקשר עם מענקי פרישה ונושאים נוספים. החוזר נכנס לתוקף ביולי 2014 (להלן: "**מועד התחולה**"), וקבע הוראות מעבר להתאמת הסכמי תגמול שאושרו עוד טרם מועד פרסום טיוטת החוזר (25 בדצמבר 2013) ולאחר מועד זה.

בחודש אוקטובר 2015 פרסם תיקון לחוזר התגמול במסגרתו נקבעו הוראות משלימות לחוזר התגמול, הקובעות, בין היתר, מגבלות לענין שכר דירקטורים שאינם דירקטורים חיצוניים, איסור על תשלום רכיב משתנה לדירקטורים והוראות לענין אופן קביעת התגמול של יו"ר הדירקטוריון. בנוסף, הוראות התיקון קובעות כי גוף מוסדי לא ישא בעלויות העסקתו של עובד בשל כהונתו בתאגיד אחר ויודא כי עובד לא יקבל תגמול בשל כהונתו בגוף המוסדי מגורם אחר וכן מרחיבות את הנסיבות להשבת תגמול משתנה שניתן לבעל תפקיד מרכזי.

בחודש יולי 2019 פרסם תיקון נוסף לחוזר התגמול בעקבות חקיקת חוק תגמול בכירים, כהגדרתו להלן, והקלות שנקבעו בו ביחס לחברות ציבוריות ולבנקים. במסגרת התיקון לחוזר התגמול נקבעו הקלות שונות, לרבות האפשרות להחיל שינוי לא מהותי (כפי שיוגדר במדיניות התגמול) בתנאי התגמול של נושא משרה באישור מנכ"ל וללא אישור של הדירקטוריון; הקלות ביחס להגדרת בעלי תפקיד מרכזי; הקלות ביחס לחובת הפריסה של הרכיב המשתנה לרבות של מענק הפרישה, בתנאים מסוימים שהוגדרו בתיקון לחוזר התגמול והוספת אפשרות להעניק "מענק שימור" ל"עובד מפתח" כהגדרתו בתיקון לחוזר התגמול.

ב. חוק תגמול בכירים

באפריל 2016 פורסם חוק תגמול נושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי-התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016 (להלן: "חוק תגמול בכירים"), שמטרתו להגביל ולהפחית את שכר נושאי המשרה הבכירים בגופים פיננסיים.

החוק קובע מנגנון תאגידי לאישור התקשרות למתן תגמול לעובד בתאגיד פיננסי (גוף פיננסי או תאגיד הנשלט או שולט בגוף הפיננסי) שההוצאה החזויה בשלו, כפי שחושבה למועד האישור בהתאם לכללי החשבונאות המקובלים, צפויה לעלות על 2.5 מיליוני ש"ח, וכן קובע כי לא תאושר התקשרות כאמור אלא אם כן היחס שבין ההוצאה החזויה בשל התגמול האמור לבין ההוצאה החזויה בשל התגמול הנמוך ביותר ששילם התאגיד לעובד התאגיד (לרבות עובד קבלן), במישרין או בעקיפין, בשנה שקדמה למועד ההתקשרות, קטן מ-35 ("מגבלת היחס").

על פי המנגנון הקבוע בחוק, תנאי העסקתו של עובד כאמור יובאו לאישור ועדת התגמול (או ביקורת) והדירקטוריון ברוב מיוחד של דירקטורים חיצוניים והאסיפה הכללית של אותה חברה, ובחברה ציבורית אף בקרב רוב מיוחד של בעלי מניות המיעוט באסיפה הכללית. כמו כן, עלות שכרו של עובד בתאגיד פיננסי שתעלה על 2.5 מיליוני ש"ח, לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה. העלות האמורה הינה בניכוי הוצאה חשבונאית שנרשמה בשל הענקת מניות או זכות לקבלת מניות ובניכוי "עודף עלות שכר" (הפער שבין עלות השכר לבין 2.5 מיליוני ש"ח, אם עלות השכר עולה על 2.5 מיליוני ש"ח).

בהתאם להוראות המעבר, בתום שישה חודשים מיום פרסום החוק, קרי מיום 12 באוקטובר 2016, חלות הוראותיו על התקשרויות שאושרו לפני פרסום החוק. התקשרויות כאמור שלא אושרו בהתאם לחוק שכר בכירים אינן תקפות.

ג. מדיניות התגמול

ביום 19 בספטמבר 2019, אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל החזקות, בהמשך להמלצת ועדת התגמול, מדיניות תגמול, וזאת בהתאם להוראות חוזר התגמול, לרבות התיקונים לחוזר התגמול, תיקון 20 לחוק החברות וחוק שכר בכירים. מדיניות התגמול אושרה על ידי אסיפת בעלי המניות של כלל החזקות ביום 6 בנובמבר 2019. מדיניות זו החליפה את מדיניות התגמול של כלל החזקות ואת מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות החברה, שהיו בתוקף עד לאותו מועד כאמור לעיל והיא תהא תקפה לשנים 2020-2022.

עדכון המדיניות נועד, בין היתר, להתאים את מדיניות התגמול, בין השאר, להוראות הדין החלות על גופים מוסדיים ובפרט לתיקון לחוזר התגמול מיולי 2019, כאמור לעיל. כמו כן, מדיניות התגמול מתקנת, מוסיפה ומשלימה את מדיניות התגמול של החברה בנושאים וסוגיות אשר עם חלוף הזמן מאז אומצה מדיניות התגמול של החברה התברר כי הם חסרים או לחלופין אינם מעודכנים לרוח התקופה ולמקובל בשוק בימים אלו.

להלן יפורטו תיקונים עיקריים במדיניות התגמול של החברה:

1. גמול דירקטורים – בהתאם למדיניות התגמול שכרם של דירקטורים חיצוניים, דירקטורים בלתי תלויים, דירקטורים אחרים בחברה (למעט יו"ר הדירקטוריון) כפי שיקבעו על ידי אסיפת בעלי המניות של כלל החזקות, שניתן לשלם, לרבות בגין מומחיות, כפי שיקבע על פי תקנות הגמול כפי שיתעדכן מעת לעת. לעניין עדכון בשכר הדירקטורים, ראה חלק ד' לדוח-פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 8(ב).
2. עדכון תנאי סף לתשלום רכיב משתנה – בהתאם למדיניות התגמול התנאים הינם מצטברים: העדר התקיימות נסיבות משהות בקשר עם איזה מבין כתבי ההתחייבות שהנפיקה כללביט מימון המוכרים כהון רובד 2 או הון משני מורכב בהתאם לחוזר Solvency; עמידה ביחס כושר הפרעון של החברה בהתאם לנדרש על פי הוראות ההסדר הרגולטורי (כולל תקופת הפריסה), לרבות פעולות הנויות שבוצעו עד מועד פרסום היחס כאמור, כאשר הדירקטוריון רשאי לקבוע התקיימות תנאי הסף האמור, אם סבר שאי העמידה בתנאי זה הינו כתוצאה מאירוע אקסוגני ומשמעותי, שהשפיע על כלל ענף הביטוח בישראל;
3. פריסת מענק משתנה – בהתאם למדיניות התגמול, ובמטרה לבסס את הרכיב המשתנה המשולם במזומן בגין כל שנה, בהתאם לאמור במדיניות התגמול. למרות האמור ועדת התגמול והדירקטוריון לא יאשרו תגמול משתנה מותנה יעדי תוכנית תגמול, אלא בהינתן היעדר הפסד בשנה בגינה ניתן תגמול משתנה.
3. פריסת מענק משתנה – בהתאם למדיניות התגמול, ובמטרה לבסס את הרכיב המשתנה המשולם במזומן בראיה ארוכת טווח, 50% מסך התגמול המשתנה של נושא משרה ידחה לתשלום בשנים הבאות וישולם רק במקרה בו תעמוד החברה בתנאי השחרור שיקבעו במדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, כפי שתהיה בתוקף מעת לעת. עוד הובהר כי שיעור הפריסה של התגמול המשתנה יכול להשתנות ככל שחוזר התגמול יאפשר זאת ובהתאם למדיניות. בהתאם, בשנת 2020 התקיימו תנאי השחרור ושחרורו מענקים שנפרסו בגין השנים 2015 ו-2017 אשר תשלומם נדחה לשנים עוקבות.

יצוין כי במדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות החברה, נקבע כי כל רכיב תגמול משתנה נדחה ישולם לנושא משרה או יהיה ניתן למימוש על ידו, לפי העניין, רק במקרה בו במועד ההבשלה עמדה החברה ביחס כושר פירעון מינימלי, כהגדרתו במדיניות התגמול, כפי שנדרש במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה. לא עמדה החברה ביחס האמור, תידחה הבשלת חלק המענק הנדחה הרלבנטי למועד הבא שבו תעמוד החברה ביחס זה, וזאת בהתאם ליחס הידוע האחרון שתפרסם החברה ולרבות פעולות הוניות שיבוצעו עד למועד הפרסום.

כמו כן אושר להחיל את כללי הפריסה והשחרור האמורים לעיל גם ביחס לחלקים מהמענק המשתנה שנפרסו בעבר אך טרם שולמו, במסגרת מדיניות התגמול, ביחס לנושאי המשרה בחברה, לרבות המנכ"ל. בשנת הדוח התקיימו תנאי הסף לשחרור מענקים שנדחו בגין שנים קודמות ובהתאם התשלומים הנדחים שולמו לבעלי התפקיד הרלבנטיים. יצוין כי סכומי המענק שנדחו וטרם שולמו כאמור, הופרשו במלואם בדוחותיה הכספיים של החברה בשנים בגין הוענקו לפי העניין.

4. מענק שנתי איכותי – בהתאם לקבוע בחוזר התגמול המעודכן, נקבע במדיניות התגמול כי ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לאשר למי מנושאי המשרה, בגין שנת המענק, מענק אישי איכותי, שלא יעלה על 3 חודשי שכר בסיס⁷⁵, לכל אחד מנושאי המשרה. מובהר כי המענק האישי האיכותי הוא בנוסף למענק השנתי המדידי לו יכול שנושא המשרה יהיה זכאי. ההקלה כאמור נבעה בין היתר מהקלות שאושרו ביחס לתיקון 20 לחוק החברות וכן מחוזר התגמול המעודכן ונוכח העובדה שמדובר במענק בשיקול דעת אשר ממילא אינו מותנה ביעדים. במסגרת אישור מדיניות התגמול של כלל החזקות באסיפת בעלי המניות, אושר התיקון האמור גם ביחס למענק האישי האיכותי בגין שנת 2019, ככל שיאושר מענק שנתי משתנה כאמור.

5. שינוי לא מהותי בתגמול נושאי משרה – בהתאם לחוזר התגמול המעודכן, נקבע במדיניות התגמול כי שינוי לא מהותי בתגמול נושאי משרה אינו טעון אישור ועדת התגמול ודירקטוריון אם אושר בידי המנכ"ל ותואם את מדיניות התגמול.

יצוין כי בקבוצה קיימים בעלי תפקידים רבים, שאינם נחשבים בעלי תפקיד מרכזי, כהגדרתם בחוזר התגמול, אשר המענק השנתי שלהם הינו תוצאה של עמידתם במדדי תגמול אישיים, אשר נקבעים מראש מדי שנה.

למען הסר ספק, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות שנצברו בגין תקופות קודמות למועד אישורה וכן כי בכפוף להוראות המעבר שנקבעו בחוזר התגמול ובתיקון לחוזר התגמול, וכל עוד הן חלות, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בהתקשרויות ו/או בזכויות אחרות של העובדים בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה. כמו כן מדיניות התגמול אינה קובעת את תנאי העסקה בפועל, אלא את המסגרת המאושרת במסגרתה יקבעו כללים כאמור.

מדיניות התגמול של החברה מפורסמת באתר האינטרנט של החברה ומצורפת כנספח לחלק זה של הדוח התקופתי.

לקישור לאתר האינטרנט של החברה, בו מופיעים מסמכי המדיניות, ראה:

https://www.clalbit.co.il/clalins/reward_policy/Pages/default.aspx

נושאי המשרה בחברה זכאים לכתבי פטור, שיפוי וביטוח נושאי משרה. לפרטים ראה חלק ד' - פרטים נוספים על התאגיד סעיף 18.

ד. התאמת הסכמים קיימים לחוזרי התגמול ולחוק תגמול בכירים

בכפוף לכך שאין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות שנצברו בגין תקופות קודמות ובכפוף להוראות המעבר שנקבעו בחוזרי התגמול ובחוק תגמול בכירים, החברה פעלה להתאמת הסכמי התגמול בחברה של נושאי משרה ובעלי תפקיד מרכזי למגבלות חוזרי התגמול ולמגבלות חוק שכר בכירים.

ה. השלכות

כניסתם לתוקף של חוזר התגמול והתיקונים לו, חוק שכר בכירים ומדיניות התגמול של כלל החזקות ושל הגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות החברה כפי שעודכנה בגינם, השפיעו על מבנה התגמול של נושאי משרה ומנהלים בקבוצה וכן על אפשרויות גיוס של בעלי תפקידים. שכרם של מנכ"ל החברה ויו"ר הדירקטוריון הפך לשכר קבוע בלבד. כמו כן,

⁷⁵ "שכר בסיס" – עלות סך רכיבי התגמול הקבועים, בגין שנה מסוימת. לרבות רכיבי שכר נלווים כגון: רכב, טלפון, החזר הוצאות, זכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה וכו'.

בתקופה שחלפה מאז כניסת חוק שכר בכירים לתוקף לא בוצעה הקצאה של אופציות לבעלי תפקיד מרכזי בחברה. בטווח הארוך לא ניתן להעריך את מלוא ההשלכות האפשריות של חוק תגמול בכירים על שוק העבודה במגזר הפיננסי.

9.7.6 תוכניות תגמול הוני לעובדים

- ביום 6 בדצמבר 2012 אימץ דירקטוריון כלל החזקות תוכנית תגמול לעובדים ונושאי משרה לשנת 2013 (להלן: "תוכנית 2013") לפיה תהא כלל החזקות רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצת כלל החזקות עד 2,400,000 כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של כלל החזקות.

סך כתבי האופציה שהוקצו לפי תוכנית 2013 (לעובדים ספציפיים, כולל היו"ר והמנכ"ל דאז), הינו 2,575,000. נכון ליום 18 במרס 2020 69,656 כתבי אופציה מוחזקים ע"י הנאמן עבור עובדים ספציפיים (כולם ניתנים למימוש) ו- 246,332 כתבי אופציה מוחזקים במאגר כתבי האופציות ועשויים להיות מיועדים בעתיד לעובדים ספציפיים, כ- 1,619,334 כתבי אופציה מומשו למניות כלל החזקות וכל יתר כתבי האופציה פקעו ולא ניתן להקצותם עוד.

ביום 17 בדצמבר 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות שלא להקצות לעובדים, בהתאם לתוכנית 2013, 35,000 אופציות לא רשומות המוחזקות במאגר האופציות ולמוחקם ממרשם נירות הערך של כלל החזקות. לפרטים נוספים ראה ביאורים 39(א), 39(ב), 39(ג) ו-39(ד) לדוחות הכספיים.

- בהתאם להסכם העסקתו של מר דני נוח, יו"ר הדירקטוריון של החברה, אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל החזקות ביום 5 ביוני 2013 הקצאה של 175,000 כתבי אופציה ב- 3 מנות לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של כלל החזקות ליו"ר דירקטוריון החברה. נכון למועד פרסום הדוח, פקעו כל כתבי האופציות מבלי שמומשו על ידי היו"ר. לפרטים נוספים בדבר תוכנית התגמול של היו"ר ראה ביאור 38(ב) (4) לדוחות הכספיים.

- ביום 24 במרס 2015 אימץ דירקטוריון כלל החזקות תוכנית תגמול לעובדים ונושאי משרה מותנית ביצועים לשנת 2015 (להלן: "תוכנית 2015") לפיה תהא כלל החזקות רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצה כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של כלל החזקות.

ביום 22 ביוני 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות לאמץ מספר תיקונים לתוכנית וכן לפרסם מתאר המתייחס להקצאת עד 435,000 כתבי אופציה אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית מותנית ביצועים, לעובדים ולנושאי משרה בקבוצת כלל החזקות. כל כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.

- ביום 17 בדצמבר 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות, לפרסם מתאר נוסף המתייחס להקצאת עד 35,000 אופציות אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית מותנית ביצועים, לנושאי משרה בקבוצת כלל החזקות. כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.

- נכון למועד פרסום הדוח, סך כתבי האופציה שהוקצו לפי תוכנית 2015 (לעובדים ספציפיים) הינו 470,000 כתבי אופציה. 227,566 כתבי אופציה מוחזקים ע"י הנאמן עבור עובדים ספציפיים ו- 185,322 במאגר כתבי האופציות ועשויים להיות מיועדים בעתיד לעובדים ספציפיים. כ- 13,665 כתבי אופציה מומשו למניות כלל החזקות.

נכון ליום 31 בדצמבר 2019, כ-142,231 כתבי אופציה ניתנים למימוש.

לפרטים נוספים בדבר תוכנית 2015, ראה ביאורים 39(א), 39(ב), 39(ג) ו-39(ד) לדוחות הכספיים.

9.8 שיווק והפצה

מערכי השיווק וההפצה בקבוצה מרוכזים בחטיבת לקוחות והפצה, שמרכזת את פעילות המכירות של הקבוצה, הן הפעילות מול סוכני הקבוצה, והן פעילויות המכירה הישירות.

החטיבה מורכבת מ- 4 מערכים/אגפים:

- מערכת עסקים** - המערך מרכז את כל פעילות הקבוצה בתחום חיסכון ארוך טווח, תחום ביטוח חיים, תחום ביטוח בריאות ותחום ביטוח כללי מול סוכני הביטוח בתחומי המכירה והשירות לסוכן, מתוך מטרה לרכז ביחידה אחת את מכלול הקשרים מול סוכן הביטוח והפעילות הקשורה בו.

במסגרת זו פועלת החברה באמצעות שלושה מרחבים: מרחב חיפה והצפון, מרחב מרכז ומרחב ירושלים והדרום, לו יש סניף משנה בבאר שבע.

- סוכנויות בשליטת קבוצת כלל החזקות - פעילות המכירות של הקבוצה מבוצעת גם באמצעות סוכנויות בשליטת כלל החזקות. סוכנויות ביטוח אלו נשלטות על ידי כלל החזקות סוכנויות (1998) בע"מ, שהינה חברה בת בבעלותה המלאה של כלל החזקות (להלן: "סוכנויות הקבוצה"). סוכנויות הקבוצה פועלות בתיווך בעסקי ביטוח בכל תחומי הפעילות ובביצוע עסקאות במוצרים פנסיוניים. פעילות סוכנויות הקבוצה מרוכזת בעיקרה בשתי סוכנויות: תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ (להלן: "תמורה") הפועלת בענפי חיסכון ארוך טווח ובריאות, ובטח – תורן סוכנות לביטוח בע"מ (להלן: "בטח") שעיקר עיסוקה בביטוח כללי.
- אגף לקוחות פרטיים - במהלך שנת 2019 הושלם מיזוג הכלל הראשון, שהיה תאגיד עזר של החברה, בבעלותה המלאה (100%), עם ולתור החברה והוא פועל במסגרת אגף לקוחות פרטיים. אגף לקוחות פרטיים מרכז את פעילות המכירה הישירה של מוצרי הסיכונים והביטוח הכללי, באמצעות אנשי מכירות טלפוניים (טלמרקטינג) ואנשי מכירות הפועלים בשטח. האגף עסק בשנת הדוח בעיקר במכירה של ביטוחי חיים (ריסק), ביטוחי בריאות לרבות ביטוח נסיעות לחו"ל וביטוחי רכב, ללקוחות אשר ככלל אינם פועלים עם הקבוצה באמצעות סוכני ביטוח.
- אגף קשרי לקוחות – אשר מרכז הן את פעילות השימור של תחומי חיסכון ארוך טווח, ביטוחי החיים וביטוח בריאות והן את פעילות המכירות הישירות על ידי בעלי רישיון בתחומי הפנסיה, הפיננסים (גמל/השתלמות/חיסכון פרט), הריסק והבריאות, מול מעסיקים ולקוחות אשר ככלל אינם פועלים מול הקבוצה באמצעות סוכן ביטוח במוצרים הרלוונטיים. תחת האגף פועלים בעלי רישיונות פנסיוניים המועסקים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה והוא מאפשר פעילות סינרגטית מתוך ראייה רוחבית.
- היחידה הפיננסית - עוסקת במכירת מוצרים בעלי אופי פיננסי ובהם גמל, השתלמות, פוליסות חיסכון פרט. יחידה זו אחראית בנוסף על הקשר עם המערכת הבנקאית בתחום הייעוץ הפנסיוני ועל הקשר עם מעסיקים בהקשר לקופות מרכזיות לפיצויים.

9.8.1 דרכי השיווק וההפצה ומבנה העמלות בתחומים השונים:

9.8.1.1 חיסכון ארוך טווח

דרכי השיווק וההפצה בתחום חיסכון ארוך טווח

הפצת מוצרי התחום מבוצעת על ידי סוכני ביטוח, לרבות על ידי סוכנויות הקבוצה וכן באמצעות יועצים פנסיוניים בבנקים ובאופן ישיר.

א. מכירה באמצעות סוכנים וסוכנויות

- בשנת הדוח נמשכה המגמה של שיווק משולב (ביטוח חיים, פנסיה וגמל) באמצעות סוכני ביטוח, לרבות שיווק באמצעות "מנהלי הסדרים", כולל תמורה, שהינן סוכנויות ביטוח גדולות אשר נותנות בנוסף שירותי סליקה למעסיקים, בקשר עם פיצול ההפרשות הפנסיוניות לגופים המוסדיים ולמוצרים השונים. סוכני הביטוח מקבלים שירותים שונים לתמיכה בפעילותם השוטפת מאת הגופים המוסדיים בקבוצה.
- שינויים בתחום חיסכון ארוך טווח יכול וישפיעו גם על פעילות הסוכנים ומנהלי הסדרים בשנים הקרובות, בין היתר, כתוצאה מהמפורט להלן: (1) שילוב בין התחרות העזה בשווקים ביחד עם הוראות דין חדשות שפורסמו לאורך השנים בתחום ואשר כתוצאה מהן חלה ירידה הדרגתית בדמי הניהול. לעניין הוראות דין שצפויות להשפיע על דמי הניהול שגובים הגופים המוסדיים בקבוצה ראה סעיף 6.2.1 לעיל; (2) עידוד רגולטורי למוצרי הפנסיה (לעניין מגמות בביקוש ובהיצע בשנת הדוח, ראה סעיף 6.1.4.2 לעיל); (3) שינוי בהסדרי התגמול המשולמים לסוכנים מאת הגופים המוסדיים, לרבות הרפורמה לניתוק הזיקה בין עמלת ההפצה לדמי הניהול (לעניין תיקון חוק הפיקוח בעניין חיסוב עמלת הפצה מדמי ניהול ראה סעיף 9.8.1.1 זה להלן) ולרבות קביעת הרשות, במסגרת אישור תעריפים לפוליסות ריסק, בדבר מנגנון החזר עמלות על ביטולי פוליסות ריסק בשנים הראשונות שלאחר רכישתן, ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל; (4) התרחבות פעילות המסלקה הפנסיונית וממשק המעסיקים, לרבות סליקת כספים ומתן היזון חוזר עשויה להקל, בטווח הארוך, על פעילותם של סוכנים (לרבות מנהלי הסדרים) בין היתר בקשר עם מתן שירות, מכירת

מוצרים נוספים וביצוע ניודים, ועל פעילותם של גורמים מתפעלים. לעניין התרחבות פעילות המסלקה ראה סעיף 6.2.1(ד) (1) לעיל.

• במהלך השנה שקדמה לשנת הדוח נכנס לתוקף תיקון לחוזר מסמך הנמקה, שעניינו מסמך ההנמקה שעל בעל הרישיון להעביר ללקוח בעת מתן המלצה בעניין החיסכון הפנסיוני שלו, במסגרתו הורחב היקף המקרים בהם בעל רישיון נדרש למלא מסמך הנמקה מלא בעת מתן המלצה ללקוח ("התיקון לחוזר הנמקה"). כמו כן בחודש יוני 2019 פורסמה טיוטת תיקון לחוזר מסמך הנמקה על פיה מוצע לקבוע כי יועץ פנסיוני יהיה רשאי למסור ללקוח מסמך הנמקה ליועץ פנסיוני, אשר אינו מוגבל למבנה המסמך האחד שנבקע עבור סוכן פנסיוני.

לתיקון לחוזר הנמקה, המתווסף לתיקונים קודמים לחוזר האמור אשר כוללים הוראות שונות בדבר הרחבת המידע ופירוט השיקולים שעל בעל הרישיון למסור ללקוח בעת מתן המלצה, השפעה על הליך מתן השירות ללקוח, הן מבחינת הארכת ההליך הן מבחינת ייקור ההליך והן מבחינת הקשחת האפשרות לשמר את הלקוח, במקרים האמורים.

הערכת החברה בקשר עם התיקון לחוזר מסמך הנמקה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתנהגות הגורמים המפיצים וכן בהתנהגות העמיתים והמבוטחים.

• במהלך שנת הדוח נכנס לתוקף חוזר שירות סוכנים ויועצים ללקוחות, במסגרתו נקבע, בין היתר, כי בעל רישיון יקבע אמנת שירות שתתייחס לזכויות לקוחותיו בקשר עם קבלת השירות ממנו, לרבות זמני מענה לפניות של לקוחות, שיהיו תוך זמן סביר ממועד פניית הלקוחות, וכן קביעת חובת בעל הרישיון לעריכת פניית שירות ללקוח, לשם בחינת התאמת המוצר הפנסיוני לצרכיו, וזאת בכל פעם שהובא לידיעתו של בעל הרישיון, לרבות על ידי הגוף המוסדי, כי חל שינוי במצבו של הלקוח, ולכל הפחות אחת לשנתיים.

להערכת החברה, נכון למועד זה לא היו לחוזר שירות סוכנים השלכות מהותיות על הגופים המוסדיים בקבוצה, עם זאת האמור יכול וישתנה, בטווח הארוך, וזאת כפועל יוצא של אופן יישום הוראות החוזר על ידי בעלי הרישיון, אשר יכול וישליך, באופן עקיף, תפעולית ועסקית, גם על הגופים המוסדיים עצמם.

הערכת החברה בקשר עם חוזר שירות סוכנים ויועצים ללקוחות הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהחלטות בעלי הרישיון ביחס לאמנת השירות ללקוחותיהם.

• נכון למועד פרסום הדוח, הקבוצה פועלת בתחום באמצעות כ-2,409 סוכני ביטוח⁷⁶ לעומת כ-2,134 סוכני ביטוח בשנת 2018. מרבית הסוכנים מתקשרים גם עם חברות ביטוח אחרות ואין לחברות הקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף פעילות הקבוצה בתחום⁷⁷.

• כ-13% מסך הפרמיות בענף ביטוח חיים שנגבו על ידי החברה בשנת הדוח, מקורן בפעילות סוכנויות הקבוצה, בדומה לשנת 2018.

• כ-12.9% מסך דמי הגמולים בענף הפנסיה שנגבו על ידי החברה בשנת הדוח, מקורן בפעילות סוכנויות הקבוצה, בדומה לשנת 2018.

• כ-16.4% מסך דמי הגמולים בענף הגמל שנגבו על ידי החברה בשנת הדוח, מקורן בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ-15.7% בשנת 2018.

⁷⁶ כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2019 בסכום העולה על 10,000 ש"ח.
⁷⁷ למעט סוכנות בבעלות מלאה של קבוצת כלל החזקות, כמפורט להלן.

ב. מכירה באמצעות יועצים פנסיונים

- בשנת הדוח המשיכו מרבית הבנקים להפיץ קופות גמל וקרנות פנסיה. כלל פנסיה וגמל קשורה בהסכמי הפצה עם מרביתם. נכון למועד פרסום הדוח, הבנקים טרם החלו לייצג לגבי מוצרי ביטוח. יצוין כי ההוראה בדבר איסור חישוב עמלת הפצה בזיקה לשיעור דמי הניהול הנגבים מהעמית (לפי הוראות תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה), בשילוב עם הסכמי ההפצה עם הבנקים, המגדירים עמלה קבועה לבנק בגין כל לקוח מיועץ, יצרו מצב בו ההכנסות מחלק מעמיתי כלל פנסיה וגמל אינן תואמות את הוצאות החברה בקשר עם אותם עמיתים.
- נכון למועד פרסום הדוח, לקוחות להם צבירות חיסכון במוצרי גמל והשתלמות, בהיקף מהותי, מיועצים באמצעות הבנקים, אולם בכל הקשור להפצת קרנות פנסיה פעילות הבנקים אינה מהותית.

ג. מכירה ישירה

- חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה ללקוחות על ידי עובדי הקבוצה בעלי רישיון משווק פנסיוני.
- פעילויות המכירה הישירה בתחום כוללות: (א) מכירות של מוצרים פנסיוניים תוך התמקדות בשיווק הסדרים פנסיונים בארגונים, אשר ככלל, אינם מלווים בסוכנים מטעמם; (ב) קשר עם המערכת הבנקאית בתחום הייעוץ הפנסיוני, בעיקר ביחס למוצרי גמל והשתלמות; (ג) מכירות טלפוניות ופרונטליות של מוצרי ריסק. בנוסף, קיימים שיתופי פעולה של החברה עם סוכנים נבחרים, במסגרתם עובדי החברה מוכרים ללקוחות המופנים על ידי הסוכן, בשמו ובהרשאתו, מוצרי ריסק של החברה.
- בעקבות סיום ההסכמים, אשר אפשרו צירוף עמיתים למוצרי החיסכון הפנסיוני בדרך של הסדר לרבים (בהתאם להוראות חוזר קופת ברירת מחדל, ראה סעיף 6.2.1(א) לעיל) הסתיימו בחודש מרס 2019 כל ההסכמים אשר אפשרו צירוף עמיתים למוצרי החיסכון הפנסיוני בדרך של הסדר לרבים ומאותו מועד לא מתאפשר עוד צירוף עמיתים בדרך של צירוף לרבים, אלא באמצעות הליך צירוף אישי או בדרך של זכיית הגוף המוסדי במכרז מטעם המעסיק שייערך על פי הכללים שנקבעו בחוזר קופות ברירת מחדל. שינוי זה חייב את החברה לשווק את מוצרי החיסכון הפנסיוני בדרך של מתן ייעוץ/שיווק פנסיוני אישי או בדרך של הצטרפות ישירה לגוף המוסדי, אשר כוללת בחלק מהמקרים מתן הנחות בדמי ניהול לשם עידוד הצטרפות בדרך זו.
- המגבלות הרגולטוריות שהוטלו על מעסיקים בקשר עם צירוף עמיתים בדרך של הסדר לרבים, וסיום ההסדרים שהיו בתוקף, הביאו בשנת הדוח, להסטה של מצטרפים לקרנות פנסיה נבחרות, ולהכבדה ולייקור של הליכי הצירוף לקרן הפנסיה של כלל פנסיה וגמל. מנגד, הפעילות שנקטה לצירוף אישי של עמיתים וכן שינויים ברגולציה החלה ביחס למוצר ביטוח מנהלים שגרמו לקיטון במכירות חדשות של מוצר זה, הביאו להסטת מצטרפים חדשים לקרנות הפנסיה, על חשבון הצטרפותם לביטוחי המנהלים, הביאו בשנת הדוח לגידול בהפקדות של עמיתים חדשים לקרנות הפנסיה, לרבות קרנות הפנסיה המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, אם כי בהיקף כולל שאינו עולה כדי הירידה בהיקף המכירות של מוצר ביטוח המנהלים של החברה (לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל).

המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של הרפורמה בעניין הסכמי ברירת מחדל הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה מזה שנחזה והוא תלוי בן היתר בהחלטות שיתקבלו בגופים המוסדיים בקבוצה, בגופים המתחרים, אצל המעסיקים והלקוחות, בכל הקשור לאופן ההצטרפות.

- ההתקשרות למכירת מוצרי התחום לעמיתים עצמאיים מבוצעת באופן פרטני.
- הקבוצה מפעילה מוקד שירות לקוחות המעניק תמיכה ישירה ללקוחות וכן יחידה לשימור לקוחות.
- הקבוצה פועלת גם מול יועצים חיצוניים המגויסים על ידי חברות וגופים ציבוריים, לצורך פרסום מכרזים וניהול משא ומתן לעניין בחירת המבטח הפנסיוני וקביעת תנאי ההסדר הפנסיוני של עובדיהם.

ד. בנקים למשכנתאות- ריסק

החברה התקשרה בהסכמים למתן שירותי ביטוח אגב משכנתא עם חלק מהבנקים למשכנתאות שבשליטתם סוכנויות ביטוח. בשנת הדוח המשיכה הקבוצה לשווק פוליסות ריסק לרוכשי משכנתאות, על ידי סוכנות ביטוח שבבעלות בנק כמו גם באמצעות סוכני ביטוח, וכן לשווק פוליסות כאמור, ללווי משכנתאות מכלל משכנתאות.

מבנה העמלות בתחום חיסכון ארוך טווח

א. סוכני ביטוח

להלן פירוט מבנה העמלות המשולם לסוכנים בשנת הדוח:

• ענף ביטוח חיים

העמלות המשולמות לסוכנים בענף ביטוח חיים בגין פוליסות שנמכרו עד לשנת 2004, הן כדלקמן:

- **עמלות נפרעים:** עמלה בשיעור קבוע או משתנה, מהפרמיה הנפרעת, המשולמת לתקופה מוגבלת, באופן שוטף.
- **דמי גבייה:** עמלה בשיעור קבוע מתוך הפרמיה הנפרעת, המשולמת לאורך כל חיי הפוליסה כדמי טיפול.
- **עמלות מיוחדות- עמלות היקף:** עם מכירת הפוליסה או בגינה, יכול וישולם תשלום חד-פעמי בכסף ו/או בשווה כסף, בהתאם להסכמים פרטיים עם הסוכנים, התלויים בדרך כלל בתפוקה החדשה בגין השנה הראשונה למכירת הפוליסה.

החל משנת 2004 מבנה העמלות בענף ביטוח חיים הינו כמפורט להלן:

- **עמלות נפרעים:** עמלה המשולמת ככלל, בגין מכירת מוצרי ריסק ופוליסות פרופיל מסוימות שנמכרו בעבר, בשיעור קבוע או משתנה מהפרמיה הנפרעת, המשולמת לתקופה מוגבלת, באופן שוטף. במוצרי ריסק, לאחר תקופה של 15 שנה, שיעור העמלה קטן משמעותית.
- **עמלות מדמי ניהול מהפקדות:** עמלה המשולמת בגין רכיב החיסכון בפוליסה, לאורך כל חיי הפוליסה, בשיעור הנגזר מדמי הניהול הנגבים מהפרמיה ובהתאם לסוג המוצר וזאת בגין מוצרים שנמכרו עד חודש אפריל 2017 (ראה להלן).
- **עמלות מדמי ניהול מצבירה:** עמלה הנגזרת מדמי הניהול אשר נגבים מיתרת החיסכון בפוליסה. ככלל החברה הפסיקה תשלום עמלות מדמי ניהול מצבירה בגין פוליסות שנמכרו במהלך שנת 2013 ואילך במרבית המוצרים.
- **עמלות מצבירה:** בגין מוצרי פרופיל מסוימים ששווקו בעבר ובגין הפקדות חד פעמיות בפוליסות חיסכון פרט משולמת עמלה מצבירה.
- **עמלות מיוחדות: עמלות היקף -** עמלות המשולמות באופן חד פעמי, בגין תפוקה חדשה בשנה הראשונה לחיי הפוליסות, בכסף ו/או בשווה כסף, ששיעורם או סכומם נקבע בהתאם להסכמים פרטיים עם הסוכנים ולעיתים כנגד עמידה ביעדי מכירות וכן **עמלות ניהול -** עמלות הנגזרות מהפרמיה ומשולמות, בגין תפוקה חדשה, בשנים הראשונות לחיי הפוליסה, וזאת לתקופה מוגבלת בגין פוליסות שנמכרו בעבר.
- בעקבות תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה, כמפורט בסעיף 9.8.1.1 זה להלן, שנכנס לתוקפו בחודש אפריל 2017 פעלו הגופים המוסדיים בקבוצה להתאמת מודל התגמול לסוכנים לשינוי החקיקה. בגין לקוחות שהצטרפו למוצרים מהמועד האמור לא משולמת עמלה כשיעור מדמי הניהול הנגבים מאת הלקוח (בגין מוצרי פרט משולמת עמלה מצבירה במקום עמלה הנגזרת מדמי הניהול, ובגין מוצרי פרופיל שכירים ועצמאים משולמת עמלת נפרעים מההפקדות השוטפות, במקום עמלה מדמי ניהול מהפקדות וכן משולמות בגין המוצרים האמורים עמלות היקף שאינן נגזרות מדמי ניהול).
- לפרטים בדבר שינויים בתעריפי פוליסות הריסק של החברה, לרבות קביעת מנגנון החזר עמלות על ביטולי פוליסות, כך שביטול בשנים הראשונות שלאחר רכישתן יוביל להחזר מדורג של עמלות מכירה היקף, ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל.

בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשא ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד בהתאם לדין. שיעור העמלה שישלם מבטח לסוכן ביטוח בשל פוליסה לביטוח חיים קבוצתי לא יעלה על 5% מדמי הביטוח ברוטו.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף ביטוח חיים⁷⁸

2017	2018	2019	
9.95%	10.33%	9.69%	שיעור העמלות הממוצע, מסך דמי הביטוח בענף ביטוח חיים במוצרים השונים, המיוחסים לסוכנים
30.17%	27.41%	36.62%	השיעור הממוצע של עמלה מפרמיה משוננת חדשה, בענף ביטוח חיים במוצרים השונים ⁷⁹

• ענף קרנות פנסיה

- **עמלות שוטפות מדמי גמולים - כלל פנסיה** וגמל משלמת עמלות לסוכני ביטוח בגין מכירת מוצרי פנסיה. בקרן הפנסיה המקיפה, עמלות אלה שולמו בעבר, בדרך כלל כשיעור מדמי הגמולים, על פי הסכם פרטני בין הסוכן לחברה עם זיקה לגובה דמי ניהול הנגבים מאת הלקוח. בגין מוצרי פנסיה המשווקים מחדש אפריל 2017 משולמת עמלה זו כשיעור מהפקדה ולא כשיעור מדמי ניהול הנגבים מאת הלקוח (לעניין רפורמה בעניין זה ראה סעיף 9.8.1.1 זה להלן).
- לעניין תשלום עמלות מיוחדות בגין הפקדות חדשות ראשונות משוננות של דמי גמולים לקרן הפנסיה המקיפה, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים, לעיל.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף קרנות הפנסיה^{81,80}

2017	2018	2019	
2.3%	1.7%	1.7%	שיעור העמלות ששולמו לסוכני הביטוח בגין מוצרי הפנסיה

ענף קופות הגמל

- **עמלות מדמי ניהול מצבירה - בגין מוצרי גמל ששווקו עד שנת 2017**, העמלות בגין מכירת מוצרי הגמל משולמות לסוכני הביטוח בדרך כלל כשיעור מדמי ניהול מצבירה של העמיתים.
- **עמלות מצבירה - בגין מוצרי גמל המשווקים משנת 2017** משולמת עמלה כשיעור מצבירה ולא מתוך דמי ניהול הנגבים מאת הלקוח (לעניין רפורמה בעניין זה ראה סעיף 9.8.1.1 זה להלן).
- לעניין תשלום **עמלות מיוחדות** בגין הפקדות חדשות ראשונות (לרבות הפקדות חד פעמיות, הנובעות מהעברת יתרות צבורות) של דמי גמולים לקופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים, לעיל.

⁷⁸ בשנת הדוח, השיעור הושפע בין היתר מרפורמת הפרדת עמלות מדמי ניהול, כמפורט בסעיף 9.8.1.1 להלן.

⁷⁹ עמלות בגין עסק חדש שוטף בנטרול עמלות היקף בגין חד פעמי.

⁸⁰ לא כולל תשלום לבעל רישיון לפי תקנות ההפצה.

⁸¹ ראה הערת שוליים 78 לעיל.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף קופות הגמל⁸²

2017	2018	2019	
0.4%	0.4%	0.4%	שיעור העמלות ששולמו לסוכני הביטוח בגין מוצרי הגמל

בשים לב למורכבות מתכונת תשלום העמלות לסוכני ביטוח, כמפורט לעיל, מתנהלים מעת לעת דיונים בין סוכנים מסוימים לגופים המוסדיים בקבוצה, בנוגע לאופן תשלום העמלות וחישובן ואלה מסתיימים, בחלק ניכר מהמקרים, בהסדרים, המביאים בחשבון קיזוזים הדדיים בין הצדדים.

- **להלן תיאור הוראות רגולטוריות שפורסמו בשנת הדוח ובשנים שקדמו לה ואשר עשויות להשפיע על תשלום העמלות למשקיעים פנסיונים, לסוכנים ולמנהלי ההסדרים בתחום חיסכון ארוך טווח:**

- בחודש אפריל 2017 נכנס לתוקפו **תיקון לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 20), התשע"ז-2017**, במסגרתו נקבע שאין לחשב עמלת הפצה בזיקה לשיעור דמי הניהול הנגבים מהעמית ("תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה").

ניתוק העמלות מדמי הניהול גורם לחוסר יכולת לקשור בין הכנסות לבין הוצאות הגוף המוסדי ועל כן הגביר את מגמת ירידת דמי הניהול בשוק הפנסיה ואת היקף הניודים בו. לאור מורכבות תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה לא ניתן להעריך בשלב זה את מלוא השלכות התיקון האמור והן צפויות להתברר לאורך זמן ותלויות בין היתר בהסדרים שיקבעו עם הגורמים המפיצים, בהסדרי דמי הניהול שיקבעו עם הלקוחות על פני זמן, בהתנהגות המתחרים, הגורמים המפיצים והלקוחות, וביכולת לקשור בין הכנסות להוצאות לאורך זמן.

לפרטים אודות מכירה באמצעות יועצים פנסיונים ראה סעיף 9.8.1.1(ב) לעיל.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של נייר העמדה והתיקון לחוק בעניין חישוב עמלת הפצה הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של החברה וכלל פנסיה וגמל נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מהותית מההשלכות המוערכות והן תלויות במידה רבה במשתנים המפורטים לעיל.

- בהמשך להבהרה שפרסמה הממונה בחודש פברואר 2018 בעניין הליך שיווק פנסיוני בעת צירוף עמיתים למוצר פנסיוני (להלן: "**ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני**"), שעיקרה ההוראה כי סוכן ביטוח המבצע עסקה במוצר פנסיוני עבור לקוח (לרבות צירוף למוצר פנסיוני) מחויב בביצוע הליך שיווק פנסיוני כפי שנקבע בהוראות החוק, כתנאי לתשלום עמלה; בחודש נובמבר 2018, ובעקבות דיון שנערך בבג"צ בעתירה שהוגשה בעניין זה, בין היתר, על ידי לשכת סוכני הביטוח בישראל, פרסמה הממונה הבהרה לפיה ההבהרה בעניין שיווק פנסיוני תחול רק על צירופי חוסכים למוצר פנסיוני שבוצעו מחודש פברואר 2018 ואילך וכי אין בכונת הממונה להפעיל סמכויות אכיפה ביחס לעמלת הפצה ששולמה לפני פרסום ההבהרה.

החברה מיישמת את הוראות ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני, אשר משליכה על התקשרויות של הגופים המוסדיים והמעסיקים עם סוכני הביטוח והתשלומים להם, בעיקר בתחום הפנסיה, בו נהגה פרקטיקה של צירוף לקוחות בדרך של הסדר לרבים, וביחד עם המגבלות הרגולטוריות שהוטלו על מעסיקים בקשר עם צירוף עמיתים בדרך של הסדר לרבים הביאו בשנת הדוח לירידה בהיקף המצטרפים לקרן הפנסיה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל באמצעות צירוף לרבים וצפוי כי תשפיע על צירוף עתידי של עמיתים למוצרים הפנסיוניים של הגופים המוסדיים בקבוצה. בשלב זה, לא ניתן להעריך את מלוא השפעותיה של ההבהרה, אשר יכול ויהיו מהותיות, והן תלויות בין היתר ביחסים המסחריים עם הגורמים המשוקים, בהתנהגות הגורמים המתחרים, המעסיקים והלקוחות ובהשפעה המשולבת של הוראות ההבהרה ביחד עם הוראות נוספות, לרבות ההוראות בעניין חוזר קופת ברירת מחדל וההוראות בעניין איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה (ראה סעיפים 6.2.1(א) ו-6.2.1(ב) לעיל).

⁸² ראה הערת שוליים 80 לעיל.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הגופים המוסדיים בקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מההשלכות המוערכות, והן תלויות בין היתר בבחירות הגופים המוסדיים לעניין ערוצי ההפצה, ביחסים המסחריים עם הגורמים המשווקים, בהתנהגות הגורמים המתחרים, המעסיקים והלקוחות ובהשפעה המשולבת של הוראות ההבהרה ביחד עם הוראות נוספות.

ב. תשלום ליועצים פנסיונים

○ שיעור עמלת ההפצה המשולמת ליועצים פנסיונים נקבע בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה), התשס"ו-2006 ("תקנות ההפצה") אשר קובעות כי יועץ פנסיוני, וביחס לקרנות השתלמות אף יועץ השקעות, רשאי לקבל מגוף מוסדי עמלת הפצה בגין הפצת קופות גמל, קרנות פנסיה וקרנות השתלמות הנובעות מהפקדות לקופת הגמל, בשיעור שנתי של 0.25% מסך הסכומים העומדים לזכות הלקוח בקופת הגמל, למעט לגבי כספים צבורים שנובעים מהפקדות שבוצעו עד ליום 31 בדצמבר 2005 לקופות גמל שהוגדרו בתקנות האמורות, שאז שיעור העמלה אותה רשאי לקבל היועץ מגוף מוסדי יהיה 0.1% במקום 0.25% והכל בתנאי שהיועץ הפנסיוני יהנה מתגמול אחיד מכל יצרני המוצרים.

בחודש מרס 2017 פורסמה טיוטה לתיקון תקנות ההפצה, במסגרתה מוצע לאפשר ליועץ פנסיוני לחתום על הסכמי הפצה עם חברה מנהלת בתנאים שונים לגבי חמש קבוצות מוצר שונות (קופות גמל לקיבצה וקופות גמל לחיסכון; קופות גמל לתגמולים; קופות גמל אישית לפיצויים; קרן השתלמות; וקופות גמל להשקעה).

ככל שהוראות טיוטת תיקון תקנות ההפצה יתקבלו ויהפכו לנוסח מחייב, תמנע האפשרות לתגמל את בעלי הרישיון המשווקים במוצרים הפנסיוניים בהטבות שאינן כספיות כגון נסיעות לחו"ל.

כמו כן, ככל שטיטות תיקון תקנות ההפצה בנוסחה הנוכחי תהפוך לסופית, היא עשויה מחד להביא לפתיחת ערוץ שיווקי נוסף למוצרי הביטוח וקופות גמל להשקעה, ומאידך היא עלולה לגרום לשינוי בהיקף הוצאות הרכישה של היצרנים ולהשפיע על שיעור הרווחיות של המוצרים, לרבות מוצרים שנמכרו בעבר, מאחר ומבנה עמלות ההפצה אשר ישולמו ליועצים פנסיונים (בעיקר בבנקים) ביחס לכל קבוצת מוצר, אינו מפריד בין מוצרים שנמכרו בעבר למוצרים חדשים. כפועל יוצא, צפויה השפעה על הרווחיות, במקרים בהם מדובר במוצר ביטוח ששווק קודם לכן על ידי סוכן ביטוח, וזאת לאור מבנה העמלות ששולמו לסוכני הביטוח, המתבסס על תשלום מוגדל של עמלות בשנים הראשונות לחיי הפוליסה ותשלום מופחת בשנים המאוחרות ולאור ההסכמים מול סוכני הביטוח ביחס לתיקים המטופלים על ידם. כמו כן, הטיטה אינה מביאה בחשבון ביחס למוצרי ביטוח שנמכרו בעבר, את שיעור דמי הניהול שהמבוטח משלם בפועל לגוף המוסדי, כפי שנקבעו עמו בהסכם.

לפרטים נוספים ראה סעיף 9.8.1.1 (ב) לעיל.

המידע בכל הקשור לטיטות תיקון תקנות ההפצה הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הגופים המוסדיים בקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מהותית מההשלכות המוערכות והן תלויות במידה רבה בנוסח הסופי של התקנות כפי שיפורסם.

9.8.1.2. ביטוח כללי

דרכי השיווק וההפצה בתחום ביטוח כללי

הקבוצה משווקת את מוצריה בתחום ביטוח כללי הן באמצעות סוכני ביטוח, לרבות סוכנויות הקבוצה, והן ישירות.

א. סוכני ביטוח

סוכני הביטוח הם ערוץ ההפצה המרכזי בתחום ללקוח הסופי, קרי המבוטח. סוכן הביטוח מתקשר בדרך כלל עם מספר חברות ביטוח. נכון למועד פרסום הדוח, פועלת הקבוצה בתחום הביטוח הכללי באמצעות כ- 1,450 סוכני ביטוח פעילים.⁸³

אין לקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף הפעילות של הקבוצה בתחום ביטוח כללי.

שיעור המכירות באמצעות סוכני ביטוח בתחום זה מסך המכירות בתחום ביטוח כללי בשנת הדוח הינו כ-89.15% לעומת כ-90.2% בשנת 2018.⁸⁴

מתוך סך דמי הביטוח בתחום הביטוח הכללי בישראל, כ-4.4% מקורם בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ-4.3% בשנת 2018.

ב. מכירות ישירות

חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה, ללא תיווך של סוכני ביטוח. הפעילות הישירה, הינה בעיקרה מול לקוחות עסקיים גדולים. בין היתר, משווקת החברה ישירות פוליסות ביטוח רכב חובה ורכב רכוש, פוליסות ביטוח דירה, פוליסות ערבויות וכן פוליסות ביטוח אשראי וסיכונים סחר חוץ, באמצעות כלל ביטוח אשראי. בשנת הדוח המשיך אגף לקוחות פרטיים במכירה ישירה של פוליסות ביטוח רכב, בעיקר באמצעות פלטפורמה דיגיטלית, ללקוחות אשר ככלל אינם פועלים מול הקבוצה באמצעות סוכנים, וכן המשיך בפיתוח שיתופי פעולה של החברה עם סוכנים נבחרים, במסגרתם עובדי החברה מוכרים ללקוחות המופנים על ידי הסוכן, בשמו ובהרשאתו, ביטוחי רכב.

שיעור המכירות הישירות בתחום זה מסך המכירות בתחום ביטוח כללי בשנת 2019 הינו כ-10.85% לעומת כ-9.8% בשנת 2018.

ג. בנקים למשכנתאות

החברה התקשרה בהסכמים למתן שירותי ביטוח אגב משכנתא עם חלק מהבנקים למשכנתאות שבשליטתם סוכנויות.

מבנה העמלות בתחום ביטוח כללי-

א. מבנה העמלות

עבור תיווך בעסקי ביטוח, משלמת החברה לסוכני הביטוח עמלות, בכסף ו/או בשווה כסף. גובה העמלה נקבע בעיקר כשיעור מהפרמיה נטו (ללא דמים) ובחלקו מותנה בהיקף המכירות, הפעילות ו/או הרווחיות של הסוכן.

ככלל, בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשא ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד.

בגין חלק מהעמלות האמורות משולמות, מעת לעת, מקדמות לסוכנים.

ב. שיעור עמלות ממוצע

2017	2018	2019	
14.8%	14.2%	13.9%	שיעור העמלות הממוצע מסך דמי הביטוח ברוטו בתחום ביטוח כללי ⁸⁵

⁸³ כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2019 בסכום העולה על 50,000 ש"ח.

⁸⁴ הנתון כולל מכירות אשר בוצעו על ידי בטח – תורן סוכנות לביטוח בע"מ אשר הינה סוכנות בבעלות קבוצת כלל החזקות.

⁸⁵ לא כולל עמלות אשר שולמו על ידי כלל ביטוח אשראי או דמי ביטוח אשר נגבו על ידה.

9.8.1.3.

ביטוח בריאות

דרכי השיווק וההפצה בתחום ביטוח בריאות

הפצת מוצרי התחום מבוצעת הן על ידי סוכני וסוכנויות ביטוח, לרבות סוכנויות הקבוצה, והן באופן ישיר.

א. הפצה באמצעות סוכנים וסוכנויות

בשנת הדוח עיקר השיווק של ביטוחי בריאות פרט על ידי החברה נעשה באמצעות סוכני ביטוח.

נכון למועד פרסום הדוח, פועלת הקבוצה בתחום ביטוח הבריאות באמצעות כ-1,163 סוכני ביטוח.⁸⁶ מרבית הסוכנים התקשרו גם עם חברות ביטוח נוספות.

מתוך סך הפרמיות בתחום ביטוח בריאות, שנגבו בשנת הדוח על ידי החברה, כ-4.3% מקורם בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ-4.2% בשנת 2018.

אין לקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף הפעילות של הקבוצה בתחום ביטוח בריאות.

ב. הפצה ישירה

חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה ללקוחות פרטיים או ללקוחות פרטיים במסגרת מעסיק.

הפצת מוצרי התחום נעשית גם באמצעות אגף לקוחות פרטיים וכן באמצעות שיתופי פעולה של החברה עם סוכנים נבחרים במסגרתם עובדי החברה מוכרים ללקוחות המופנים על ידי הסוכן, בשמו ובהרשאתו, מוצרי בריאות של החברה.

מבנה העמלות בתחום ביטוח בריאות

בביטוחי פרט ארוכי טווח משולמות בדרך כלל העמלות כדלהלן:

עמלה שוטפת - עמלה הנגזרת מהפרמיה ומשולמת לאורך כל חיי הפוליסה באופן שוטף.

לעניין תשלום **עמלות מיוחדות** בגין פרמיה חדשה משונתת בביטוח בריאות, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים לעיל. בגין חלק מהעמלות שולמו מקדמות לסוכנים.

2017	2018	2019	
29%	30%	31%	שיעור העמלות הממוצע, מסך הפרמיות ברוטו במוצרים השונים בתחום

בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשא ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד.

9.8.2.

תלות בערוצי הפצה

לחברה תלות בערוץ ההפצה הישירה ובערוץ ההפצה באמצעות סוכנים ומנהלי הסדר. עם זאת, לחברה אין תלות בגורם הפצה מסוים (משווק או סוכן כלשהו) בכל אחד מערוצי הפצה אלה.

9.9.

ספקים ונותני שירותים

חברות הקבוצה רוכשות מוצרים ושירותים ממספר רב של ספקים ונותני שירותים. ההוצאות בקשר לספקים ונותני שירותים כוללות בין היתר:

⁸⁶ כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2019 בסכום העולה על 10,000 ש"ח.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

א. הוצאות ישירות בקשר לתביעות הנזקפות במישרין לעלות תביעות הביטוח, לרבות תשלום לשמאים, מערכי נזקים, ספקי שירותים משפטיים, חוקרים, שירותי תיקון נזקים, שירותים רפואיים וכדומה, וכן תשלומים לגורמים המספקים כסויים נלווים למבוטחים ("ריידרים").

לפרטים בדבר שיווק והפצה ראה סעיף 9.8 לעיל.

ב. הוצאות בקשר עם שירותי תפעול לצורך תפעול קופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל. לפרטים בדבר התקשרות כלל פנסיה וגמל עם ספק כאמור ראה סעיף 9.14.2 להלן.

ג. הוצאות כלליות של החברה לספקים שונים, כגון: שכר דירה ואחזקת משרדים, שירותי עיבוד שכר, דמי חכירת רכבים, שירותי פרסום, שירותי תקשורת ודואר, שירותי תפעול, גבייה משפטית, שירותי ביקורת, שירותי תקשורת ותקשורת נתונים, יעוץ מקצועי, תחזוקה, רישוי וחכירת חומרה ותוכנה, שירותי מיכון ופחת. הוצאות אלו נזקפות להוצאות עקיפות ליישוב תביעות, הוצאות שיווק, הוצאות רכישה אחרות והוצאות הנהלה וכלליות אחרות (לפרטים נוספים ראה ביאור 34 לדוחות הכספיים).

ד. בנוסף קיימות הוצאות נוספות, אשר מהוות לנכסים בדוחות הכספיים, והכוללות בין היתר, הוצאות מיכון, בינוי וציוד.

לפרטים בדבר כללביט מערכות, חברה בת בבעלות מלאה של כלל החזקות, האחראית על מתן שירותי המיכון לחברות הקבוצה (והרוכשת שירותים בתחומי המיכון), ובדבר הוצאות הקבוצה בגין מיכון בשנת הדוח, ראה סעיפים 9.10.3.1 ו-9.10.3.2 להלן וביאור 34 לדוחות הכספיים.

לחברה אין ספק עיקרי ואין ספק שהחברה תלויה בו, למעט סאפיינס טכנולוגיות (1982) בע"מ ("סאפיינס"), עמה התקשרה כלל פנסיה וגמל בהסכם לרכישת מערכת לניהול זכויות עמיתים בקרנות הפנסיה ולמתן שירותי פיתוח ותחזוקה למערכת. בשנת הדוח, שילמה הקבוצה לסאפיינס סך של כ-22 מיליוני ש"ח בגין שירותי הפיתוח והתחזוקה האמורים וזאת לעומת סך של כ-40 מיליוני ש"ח בשנת 2018. עם זאת, מטבע הדברים, במסגרת עבודת הספקים בקבוצה, במקרים מסוימים, צוברים הספקים ידע ייחודי או שנותנים שירותים אשר לעיתים יוצרים לחברה תלות בהם לזמן קצר, וזאת בין היתר, בשל הצורך בהקמת הפרויקטים ו/או ביצוע שירותים בטווח זמנים הקבוע מכוח דרישות רגולטוריות. לפרטים בדבר ספקים כאמור אשר עימם התקשרה כלל פנסיה וגמל, ראה סעיף 9.14.2 להלן.

9.10 רכוש קבוע

להלן נתונים בדבר הרכוש הקבוע של החברה הכולל בעיקר, מבנים בשכירות ובבעלות, ריהוט, ציוד משרדי וציוד מחשוב.

9.10.1 נתוני מבנים בשכירות ובבעלות לשימוש עצמי במ"ר לשנים 2018 ו-2019

חברה/יחידה	מיקום	נכון ליום 31.12.19		נכון ליום 31.12.18	
		שטח בבעלות (מ"ר)	שטח בשכירות (מ"ר)	שטח בבעלות (מ"ר)	שטח בשכירות (מ"ר)
החברה	תל אביב ⁽¹⁾	-	35,196	-	34,912
	פ"ת ⁽²⁾	-	5,678	-	2,093
	חיפה ⁽³⁾	2,618	-	2,618	-
	ירושלים	-	1,627	-	1,627
	באר שבע	-	1,290	-	1,290
	הרצליה ⁽⁴⁾	-	250	-	250
כלל ומימון ⁽⁵⁾	אשראי	-	972	-	1,273
כלל פנסיה וגמל	תל אביב	-	4,045	-	3,973
	פ"ת	-	1,251	-	1,686
	ירושלים	-	73	-	73
	ב"ש	-	810	-	735
הכלל הראשון	פ"ת ⁽²⁾	-	-	-	3,150
סה"כ		2,618	51,192	2618	51,062

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

ללא שטחי חניונים.

1. כולל שטח של כנף וכלל משכנתאות (במהלך שנת 2019 כלל משכנתאות מוזגה לחברה).
2. במהלך שנת 2019 הכלל הראשון מוזגה לחברה.
3. 78 מ"ר מושכרים לכלל פנסיה וגמל.
4. אתר גיבוי למערכות מחשוב של הקבוצה (בנוסף יש אתר גיבוי ביוון בשטח לא מהותי).
5. כלל ביטוח אשראי (בשנת 2018 כלל גם את השטח של כלל משכנתאות שמוזגה לחברה במהלך שנת 2019).

ביחס למבנים המוחזקים בשכירות, תקופות השכירות שונות ממבנה למבנה, כאשר תקופת השכירות המאוחרת ביותר היא עד לשנת 2030 ביחס למשרדי החברה בקרית עתידים (לפרטים ראה סעיף 9.14.1(א) להלן). בחלק מהסכמי השכירות קיימת לחברה אופציה להארכת תקופת השכירות.

נתוני מבנים שהינם חלק מתיק ההשקעות נוסטרו של החברה במ"ר לשנים 2019 ו-2018*

מיקום	יעוד	נכון ליום 31.12.19	נכון ליום 31.12.18
אזור גוש דן	משרדים ומסחר	33,168	37,038
צפון	מסחר	3,108	3,108
אזור השרון	משרדים ומסחר	20,040	20,040
חיפה	משרדים	3,096	3,096
אנגליה וסקוטלנד	משרדים	10,296	12,547
ירושלים	משרדים ומסחר	8,905	6,219
ארה"ב	משרדים, מסחר ומולטי פמילי	34,551	34,551
סה"כ		113,164	116,599

* בנוסף, קיימות החזקות בנכסים אלו ו/או אחרים מכספים המנוהלים עבור אחרים (עמיתים ו/או מבוטחים) בקבוצה, ראה ביאור 10 לדוחות הכספיים.

9.10.2 שיפורים במושכר, ריהוט וציוד משרדי

ככלל, השיפורים במושכר, הריהוט והציוד המשרדי שבשימוש באתרים המרכזיים וביחידות הקצה הינם בבעלות הקבוצה.

9.10.3 ציוד מחשוב וציוד היקפי

9.10.3.1 מערכות מחשוב בקבוצה בישראל

מערכות המידע של הקבוצה חיוניות לניהול עסקיה והקבוצה רואה בחלקן נכס אסטרטגי. בבעלות חברות הקבוצה מגוון רחב של ציוד מחשוב, הכולל שרתים, תשתית וציוד תקשורת, מסופים וציוד היקפי אחר. כמו-כן לחברה מגוון רחב של זכויות בעלות ו/או שימוש בתוכנות שונות לרבות תוכנות בפיתוח עצמי.

לצורך פעילויותיה השונות משתמשת הקבוצה במערכות מחשוב המשמשות אותה בין היתר לניהול כספים (לרבות כספי החיסכון של לקוחות הקבוצה), לניהול לקוחות וזכויותיהם, מערכות תפעול (Back office), מערכות ארגוניות ומערכות תומכות החלטה.

הפעילות בתחום המחשוב נעשית באמצעות כללביט מערכות שהינה חברה בת בבעלות מלאה של כלל החזקות. חברת כללביט מערכות אחראית על מתן שירותי המחשוב לחברות הקבוצה ולמועד הדוח אינה מספקת שירותים לחברות מחוץ לקבוצת כלל החזקות. כללביט מערכות מתקשרת עם ספקים חיצוניים לביצוע חלק מהשירותים.

לקבוצה אתר גיבוי שמטרתו לאפשר המשך פעילות של מערכות המחשוב החיוניות של הקבוצה בעתות חירום, כמו כן, קיים אתר שלישי בחו"ל המשמש לגיבוי נתונים בלבד.

הקבוצה פועלת לפיתוח ושדרוג מערכות המחשוב, מעת לעת, לפי צרכיה וצורכי החברות בקבוצה. להלן יתוארו הפעולות המהותיות שנעשו במערכות המחשוב של הקבוצה בשנת הדוח, אשר חלקן אף צפוי להמשיך לאחר שנת הדוח⁸⁷.

מערכות ביטוח חיים-

בתחום ביטוח חיים, החברה פועלת באמצעות שתי מערכות ליבה עיקריות מדור טכנולוגי קודם, שפותחו לפני שנים רבות. הכפילות הפונקציונאלית של מערכות אלו מייקרת את עלויות התפעול והתחזוקה בתחום זה ומכבידה על התאמת המערכות למכלול צרכי החברה ובכלל זה בכל הקשור לממשקי מידע חיצוניים ורגולטורים שהדרישות לגביהם הורחבו בשנים האחרונות. לעניין דרישות אלה ראה סעיף 6.2.1(ד) לעיל. בשנים האחרונות ובשנת הדוח החברה פעלה (לרבות במסגרת פרויקט ייעודי "מפת הדרכים") לעיבוי מערכות הליבה של ענף ביטוח חיים ושיפורן באופן שייעל את מערכות הליבה הקיימות וכן נוקטת בפעולות בקרה ותפעול משלימות, במטרה להבטיח את נאותות התהליכים הנתמכים.

נוכח מורכבות המערכות האמורות, מגבלותיהן וכפילותן, החברה ביצעה בחינה מקיפה של המהלכים ארוכי הטווח הנדרשים ליישום בעתיד, לצורך שיפור יכולותיה המיכוניות בין היתר, בכל הקשור לניהול זכויות עמיתים. במסגרת זאת, בוצעה בשנת 2019 בדיקת היתכנות, לפרויקט ארוך טווח שמטרתו צמצום הכפילויות בין המערכות, וביצוע הסבה והתאמה למערכת מיכון חדשה שקיימת בחברה. החברה ממשיכה לבחון היבטים שונים הכרוכים בביצוע הפרויקט ואלה יובאו לדיון בהמשך.

מתוך הכרה בחשיבותן של מערכות מיכון יעילות ועדכניות, תיעדפה החברה נושא זה ובשנים האחרונות השקיעה החברה מאות מיליוני שקלים, לצורך שדרוג ושיפור מערכות המיכון בתחום חיסכון ארוך טווח. לפרטים נוספים ראה ביאור 6 לדוחות הכספיים.

להערכת הקבוצה, מערכות המחשוב הקיימות שלה משרתות את צורכי הקבוצה לתקופה הקרובה. לאור ריבוי שינויים בהוראות רגולטוריות החלות על הפעילות של הגופים המוסדיים בקבוצה (בין היתר כמפורט לעיל), היוצרות שינויים מהותיים ורפורמות משמעותיות ותדירות בפעילות הביטוח בכלל ובתחום החיסכון לטווח ארוך בפרט, הקבוצה מצויה בתהליך מתמשך להתאמת מערכות המחשוב שלה להוראות הרגולציה ולשינויים ולרפורמות החלים בהן, לשדרוג מערכות המחשב התומכות בפעילותה למערכות מתקדמות וכן להבטחת תאימות בין מערכות המחשוב לבין תנאי המוצרים שמציעה החברה (כגון: פוליסות ביטוח ותקנוני קרנות פנסיה וקופות גמל).

להערכת הקבוצה, תהליך התאמת מערכות המחשוב להוראות הרגולציה ושידרוג מערכות המחשב התומכות בפעילות, כך שיבטיחו תמיכה במכלול מוצרי הקבוצה בתחום חיסכון ארוך טווח, יימשך בשנים הקרובות ויהיה כרוך בעלויות מהותיות ובהיערכות תפעולית של הגופים המוסדיים בקבוצה. צורכי הפיתוח נגזרים הן מצרכי הפעילות העסקית והן מהוראות הרגולציה.

תחום הדיגיטל-

הקבוצה שמה לה כיעד את המשך קידום החדשנות הדיגיטלית בדגש על מתן מידע, ביצוע פעולות באופן עצמאי בערוצי הדיגיטל של החברה (סוכנים, לקוחות, מעסיקים) ומכירות. הקבוצה סבורה כי השקעות במיכון ובדיגיטציה יביאו, בטווח הארוך, להתייעלות ויענו על צרכי הלקוחות. לפרטים נוספים ראה סעיף 9.15 להלן.

במהלך שנת הדוח השיקה הקבוצה כלים דיגיטליים מתקדמים, לרבות בתחומי התביעות והמכירות ("כלל אקספרס" (ראה סעיף 8.3.2 לעיל) ו"דירה דיגיטלית" (ראה סעיף 7.1.5 לעיל)). להערכת החברה שילוב כלים דיגיטליים בפעילות החברה צפוי לשפר את הנגשת המידע והשירותים ללקוחות ולשפר את חווית הלקוח, להגביר את התחרות ובטווח הארוך אף להביא להתייעלות תפעולית.

⁸⁷ חלק מהשירותים במערכות הליבה מבוצעים באמצעות ספקים חיצוניים (שירותי תפעול קופות גמל, הכוללים גם את מיכון הפעילות, מבוצעים באמצעות בנק לאומי, ושירותי תחזוקה ופיתוח למערכת לניהול פעילות הפנסיה ניתנים על ידי סאפינס טכנולוגיות (1982) בע"מ).

בתקופה שלאחר שנת הדוח השיקה הקבוצה את אפליקציית "הלחצן של כלל", אפליקציה חדשנית ומתקדמת המאפשרת למבוטחים לקבל עזרה דחופה ומענה מיידי מנותני שירותים רלוונטיים בתחומי תביעות רכב, דירה ונח"ל, להגיש תביעה בהליך דיגיטלי קצר ומהיר וכן לצפות במידע הקיים בתיק האישי שלהם ולבצע פעולות.

לפרטים בדבר הוצאות המיכון בקבוצה ראה ביאור 34 לדוחות הכספיים. לפרטים בדבר היקף רכישות ופיתוח עצמי והפחתה של תוכנות מחשב ומחשבים, ראה ביאורים 6(א) ו-8(א) לדוחות הכספיים.

9.10.3.3 ניהול סיכונים סייבר בחברה

- החברה פועלת ליישם מדיניות הגנת סייבר שאושרה על ידי דירקטוריון החברה.
- הגנות הסייבר המיושמות ע"י החברה מכוונות בהתאם לניתוח הסיכונים הרלוונטיים לחברה, וכוללות: בדיקות בתהליכי גיוס עובדים והתקשרות עם ספקים; הגברת מודעות עובדים; שמירה על ביטחון פיזי; הגנת רשת; הגנת מערכות ואפליקציות; תהליכי מידור הרשאות והפרדת תפקידים וכלי ניטור ובקרה.
- בכל הנוגע לקבלת שירותי מיקור חוץ מהותי, החברה מקיימת תהליך ניהול סיכונים מובנה, תוך התחייבות הספק לעמוד בדרישות אבטחת מידע שנקבעו על ידי החברה, וכמו כן, מבצעת החברה, מעת לעת, ביקורות אבטחת מידע אצל הספקים האמורים.
- החברה מבצעת מעת לעת בדיקות של עמידות מערך האבטחה, תוך הסתייעות בגופים המתמחים בביצוע מבדקי חדירה וסקרי אבטחה.

לפרטים נוספים בדבר חשיפת הקבוצה לסיכונים סייבר, ראה סעיף 9.13(ג)(6) להלן.

9.11 עונתיות

9.11.1 חיסכון ארוך טווח

ככלל, ההכנסות מפרמיות בביטוח חיים וההכנסות מדמי ניהול מקרנות פנסיה וקופות גמל אינן מתאפיינות בעונתיות וכן לא קיימת עונתיות לעניין תביעות.

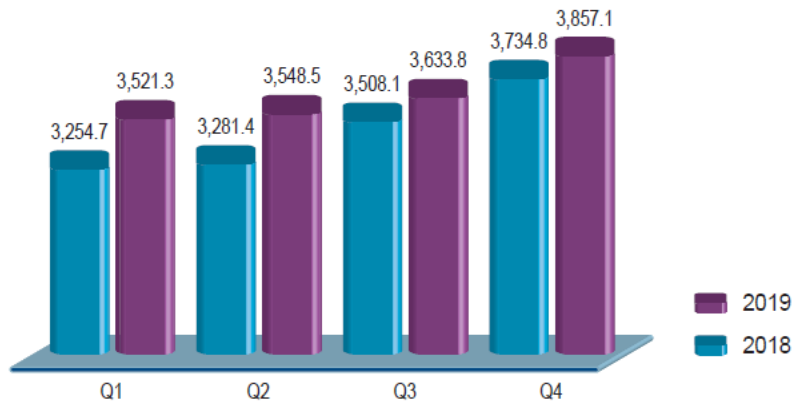
עם זאת, עקב עיתוי סיום שנת המס, מתקיימת עונתיות מסוימת בהפקדות של פרמיות/דמי גמולים למוצרי חיסכון פנסיוני בחודש דצמבר, מאחר שבחודש זה קיים גידול בהפקדות, על ידי שכירים ועצמאיים המפקידים באופן יזום שלא במסגרת שכרם, וזאת במטרה למצות את הטבות המס, וכן על ידי מעסיקים המשלמים חובות בגין שנת המס או מפקידים הפקדות חד פעמיות, בדרך כלל בגין חוב ותק פיצויים. בנוסף, קיימים חודשים מסוימים, המשתנים משנה לשנה, שבהם היקף הפרמיות/דמי הגמולים עשוי להיות גבוה יותר, וזאת בעיקר, לאור תשלומים חד פעמיים אשר משולמים על ידי המעסיקים לעובדים ואשר בגינם מופרשים דמי גמולים.

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו ודמי הגמולים בחטיבת חיסכון ארוך טווח בשנתיים האחרונות לפי רבעונים (באלפי ש"ח):

2019	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סה"כ
פרמיות ודמי גמולים באלפי ש"ח	3,521.3	3,548.5	3,633.8	3,857.1	14,560.7
2018	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סה"כ
פרמיות ודמי גמולים באלפי ש"ח	3,254.7	3,281.4	3,508.1	3,734.8	13,778.9

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד



9.11.2. ביטוח כללי

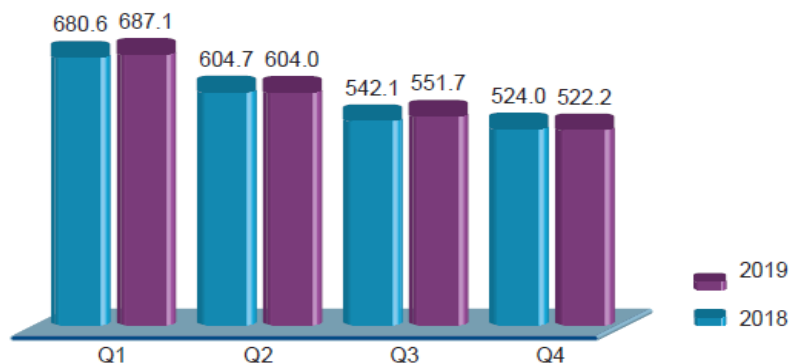
ככלל, ההכנסות מפרמיות בתחום ביטוח כללי אינן מתאפיינות בעונתיות מובהקת. עם זאת, הפרמיות ברבעון הראשון של השנה גבוהות מהפרמיות ברבעונים האחרים וזאת בעיקר בגלל חידוש הסכמי הביטוח של מבטחים עסקיים ושל ציי רכב גדולים בתחילת השנה הקלנדרית המייצגים עונתיות מסוימת. השפעתה של עונתיות זו על הרווח המדווח מנוטרלת באמצעות ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה.

במרכיבי ההוצאות האחרים, כגון תביעות, ובמרכיבי ההכנסות האחרים, כגון הכנסות מהשקעות, לא ניכרת עונתיות מובהקת. עם זאת, ראוי לציין כי בעונות החורף ניכרת לעיתים עלייה בתביעות ברבעון הראשון או ברבעון הרביעי של השנה או בשניהם, בעיקר בענפי הרכוש, וכתוצאה מכך לקיטון ברווח המדווח לתקופה.

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו בחטיבת ביטוח כללי בשנתיים האחרונות לפי רבעונים (באלפי ש"ח):

2019	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סה"כ
פרמיות באלפי ש"ח	687,056	604,008	551,722	522,178	2,364,964
2018	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סה"כ
פרמיות באלפי ש"ח	680,597	604,709	542,118	523,954	2,351,378

התפלגות פרמיות ברוטו בביטוח כללי
לפי רבעונים בשנים 2019-2018
במיליוני ש"ח



9.11.3. תחומי פעילות אחרים

תחום ביטוח הבריאות אינו מאופיין בעונתיות. בתת ענף ביטוח נסיעות לחו"ל קיימת עלייה בהיקף הפוליסות הנמכרות לנוסעים לחו"ל בתקופת הקיץ והחגים. עם זאת לאמור אין השפעה משמעותית לענין התפלגות סך הפרמיות בתחום בריאות במהלך שנה קלנדרית.

9.12. נכסים לא מוחשיים

9.12.1. קניין רוחני

השם "כלל" רשום כסימן מסחר על שם אי די בי פתוח. הקבוצה משתמשת לצורך פעילותה בשמות החברות בקבוצה ובולגו שלהן שרובם אינם רשומים כסימני מסחר.

חברות הקבוצה משתמשות לצורכי פעילותן בתוכנות בבעלות חברות הקבוצה ו/או שנרכשו רשיונות לשימוש בהן, לפרטים נוספים ראה סעיף 9.10.3.1 לעיל.

הקבוצה מפתחת באמצעות עובדיה ובאמצעות ספקים תוכנות לשימוש עצמי, שיש לה בהן זכויות יוצרים.

לקבוצה דומיינים באינטרנט.

לפרטים נוספים בדבר נכסים לא מוחשיים ראה ביאור 6 לדוחות הכספיים.

9.12.2. מאגרי מידע

לחברות הקבוצה מאגרי מידע, הכוללים, בין היתר, נתוני לקוחות, סוכנים, ספקי שירותים, המשמשים, בין היתר, לפעילות שיווקית תוך שימוש בתוכנות מתקדמות (CRM), המאפשרות פילוח נתונים בחתכים מגוונים. האסטרטגיה השיווקית של החברה מבוססת על מאגרי המידע החיוניים לניהול עסקי הקבוצה.

הקבוצה פועלת באופן שוטף לרישום מאגרי המידע שברשותה בישראל במרשמי רשם מאגרי המידע בהתאם להוראות הדין. חלק ממאגרי המידע מצויים בתהליכי רישום ו/או בתהליכי בחינה והערכות לצורך רישום.

תקנות הגנת הפרטיות (אבטחת מידע), תשע"ז-2017, קובעות, בין היתר, כי בקורות אירוע אבטחה חמור על בעל המאגר להודיע על כך לרשם באופן מיידי, לרבות הצעדים שננקטו בעקבות האירוע, וכי הרשם רשאי להורות לבעל המאגר להודיע על האירוע לנושא מידע שעלול להיפגע ממנו. בנוסף פירסמה הרשות להגנת הפרטיות דוגמאות לאירועי אבטחה חמורים עליהם יש לדווח לרשות כאמור. החברה פועלת ליישום הוראות התקנות החלות עליה, ובמסגרת זו דיווחה בשנת הדוח על אירועים פרטניים שנתגלו.

9.13.

דיון בגורמי סיכון

סעיף זה, הן בגורמי סיכון ביחס לקבוצה, כולל גם מידע צופה פני עתיד. מידע צופה פני עתיד הינו מידע בלתי וודאי לגבי העתיד, המבוסס על אינפורמציה הקיימת בקבוצה במועד הדוח וכולל הערכות של הקבוצה או כוונות שלה נכון למועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או המשתמעות ממידע זה, בין היתר עקב שינוי בסביבה העסקית ו/או בגורמי הסיכון, לרבות גורמי סיכון עתידיים.

על גופים מוסדיים מוטלת החובה למנות מנהל סיכונים. לתיאור תפקידיה של מנהלת הסיכונים בקבוצה וכן פרטים בדבר מדיניות ניהול הסיכונים ובדבר הליכי ושיטות ניהול הסיכונים בקבוצה, לרבות תיאור תהליכי העבודה ואופן זיהוי הסיכונים והבקורות הקיימים בחברות הקבוצה ראה ביאור 37 לדוחות הכספיים.

להלן מוצגים גורמי הסיכון בטבלה על פי חלוקה לסיכונים מקרו, סיכונים ענפיים וסיכונים מיוחדים לקבוצה וכן פירוט אודות גורמי הסיכון.

מידת השפעת גורם הסיכון על הקבוצה			גורמי סיכון
השפעה קטנה	השפעה בינונית	השפעה גדולה	
			<u>א. סיכונים מקרו</u>
		X	האטה כלכלית בישראל
		X	סיכון שוק כולל
			סיכונים שוק ספציפיים:
		X	סיכון ריבית
	X		סיכון מרווח אשראי
	X		סיכון אינפלציה
	X		סיכון שערי חליפין
		X	סיכון מחירי מניות
	X		סיכון מחירי נכסים אחרים
		X	האטה כלכלית בינלאומית וירידת שערים בשוקי הון
		X	סיכונים אשראי
			<u>ב. סיכונים ענפיים</u>
		X	סיכונים ביטוחיים
		X	שימור התיק
			סיכונים קטסטרופה:
	X		רעידת אדמה בישראל
	X		טרור ו/או מלחמה בישראל
	X		יציבות מבטחי משנה
			סיכונים אסטרטגיים:
		X	שינויי חקיקה ורגולציה
		X	סיכונים תחרות
	X		זמינות מבטחי משנה
		X	סיכונים משפטיים
			<u>ג. סיכונים ברמת הקבוצה</u>
		X	רגולציה
X			סיכון נזילות
	X		סיכונים הקשורים לתמחור והערכת ההתחייבויות הביטוחיות
		X	סיכונים תפעוליים
		X	סיכונים מערכות מידע
	X		סיכונים סייבר
		X	סיכון מוניטין
	X		התקשרויות עם ספקים חיצוניים

ההשפעה של גורמי הסיכון לעיל מבוססת על שיקול דעת הנהלת הקבוצה על בסיס המידע הקיים במועד ההערכה, מתייחסת לכל סיכון בפני עצמו ומביאה בחשבון את ההסתברות המוערכת להתממשות הסיכון ואת תוצאות הפוטנציאלית. הערכת מידת ההשפעה של גורמי הסיכון מתייחסת להשלכות הישירות על הקבוצה ואינה מביאה בחשבון השפעות עקיפות.

א. סיכונים מקרו כלכליים

(1) האטה כלכלית בישראל

הקבוצה חשופה באופן מהותי למצב המשק הישראלי, והאטה במשק הישראלי עלולה להשפיע על היקף עסקיה של הקבוצה, בפרט בתחום החיסכון ארוך הטווח, ובכלל זה: היקף החיסכון של הציבור עלול לקטון; יתכנו פיגורים בהפקדות וגידול במשיכות; עליה במספר המפוטרים והמובטלים וכן הפחתות שכר עלולים להביא לעליה בשיעור הביטולים ולקטון בפרמיה ודמי גמולים שיגבו על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה וכן לגידול בהיקף התביעות. כמו כן, כתוצאה מהאטה כאמור עלול לגדול הסיכון הכרוך בחשיפתה של הקבוצה לגופים בישראל באמצעות השקעותיה ובאמצעות פעילויות ביטוחיות מסוימות (ראה סיכוני אשראי וסיכוני שוק להלן).

(2) סיכון שוק כולל

מחירי נכסים ותשואות בשוקי ההון בארץ ובעולם משפיעים במידה רבה מאד על תוצאותיה העסקיות של הקבוצה. תיק ההשקעות העצמיות של הקבוצה ("נוסטרו"), וכן תיקי הנכסים של העמיתים והמבוטחים בפוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה ("תיקים המנוהלים עבור אחרים") מושקעים בנכסים שונים, בארץ ובחו"ל, וערכם נתון לתנודתיות הנובעת, בין היתר, משינויים בשיעורי ריבית, בשיעור האינפלציה, בשערי חליפין של מט"ח, במחירי מניות ונכסים אחרים ובמרווחי האשראי בשוק.

הקבוצה חשופה להפסדים בגין שינויים בגורמי סיכון אלה כתוצאה מהשפעתם על ערך הנכסים בתיקי הנוסטרו של הקבוצה. התממשות סיכוני שוק ותנאי שוק המאופיינים בשיעורי תשואה נמוכים עלולים לגרום לאי השגת התשואה על פיה תומחרו המוצרים וחושבו ההתחייבויות הביטוחיות וכתוצאה מכך לפגיעה בתוצאותיה העסקיות של הקבוצה.

הקבוצה חשופה לסיכון שוק כולל גם בעקיפין, כתוצאה מהשפעה על רווחי הקבוצה של התשואות המושגות בתיקים המנוהלים עבור אחרים. במסגרת פעילות הקבוצה בניהול כספים אלו, גובות חברות הקבוצה דמי ניהול קבועים מהצבירה אשר היקפם עלול להיפגע כאשר היקף הנכסים המנוהלים קטן, כתוצאה מתשואות שליליות ו/או ירידה בהיקף ההפקדות ו/או פידינות ו/או נידים.

בהתאם להוראות הדין בחלק מהפוליסות תלויות התשואה שנמכרו בשנים 1991 עד 2003 (להלן: "תיק המשתתף") גובה החברה בנוסף לדמי הניהול הקבועים גם דמי ניהול משתנים, המחושבים כשיעור מהתשואה הריאלית של תיק ההשקעות, לאחר ניכוי דמי הניהול הקבועים והוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות (להלן בסעיף זה: "התוספת"). התוספת מחושבת מדי שנה על בסיס שנתי בערכים חיוביים או שליליים. בהתאם להוראות הדין, המבטח יגבה רק תוספת חיובית, ואולם בחישוב כל תוספת חיובית תנוכה תוספת שלילית שנצברה בתקופות קודמות. התוספת כאמור, משפיעה על רווחיותה של הקבוצה. לפרטים בדבר ההשפעה הכמותית של החשיפה לסיכון שוק הנובעת מניהול כספים כאמור ליום 31 בדצמבר 2019, ראה ביאור 37(ג)(1) לדוחות הכספיים. מכיוון שחישוב דמי הניהול המשתנים, בתוך שנה קלנדארית נתונה, נערך על בסיס מצטבר, במהלך השנה גובים או מחזירים דמי ניהול למבוטחים, בהתאם לתשואה שנזקפה ברבעון, וכתוצאה מכך עלולה להיגרם תנודתיות רבה בהכנסות מדמי ניהול בין רבעונים.

(3) סיכוני שוק ספציפיים

בין הנכסים בתיקי הנוסטרו לבין ההתחייבויות העומדות מולם לא קיימת התאמה מלאה מבחינת תזרים המזומנים, בסיס ההצמדה ומטבע. לא קיימת סימטריה מלאה בטיפול החשבונאי בהתחייבויות ובנכסים וכן קיים שוני בין כללי החשבונאות וכללי משטר כושר פירעון כלכלי. בשל כך, חשופים ההון הכלכלי, ההון החשבונאי, יחס כושר הפירעון והרווח הכולל של הקבוצה לשינויים בגורמי סיכון, שהעיקריים בהם מפורטים להלן. דרישות ההון החלות על החברה ועל כלל ביטוח אשראי בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי, מבוססות על עקרונות כלכליים. יצוין כי סוגי הסיכונים שיפורטו להלן קיימים אף בתיקים המנוהלים עבור אחרים בעוצמה ובכיוון שאינם בהכרח זהים לאלה המתוארים לגבי תיקי הנוסטרו.

א. סיכון ריבית – מבחינה כלכלית, חשיפתה העיקרית של הקבוצה היא לירידת ריבית והשתטחות עקום הריבית וזאת מאחר שמח"מ ההתחייבויות שלה ארוך משמעותית ממח"מ הנכסים. ירידת ריבית עלולה להביא גם לפגיעה ולתנודתיות ביחס כושר הפירעון הכלכלי של החברה. בסביבת הריבית הנוכחית, הקבוצה חשופה גם מבחינה חשבונאית להפסדים במקרה של ירידת ריבית, וזאת, בעיקר עקב השפעת שינויים כאלה על חישוב העתודות, בין היתר בהתייחס לשיעורי ההיוון המשמשים בבחינת נאותות העתודה LAT, חישוב פקטור K ובחישוב עתודות לגמלא, בהיקף העשוי לעלות על רווחי ההון שיווצרו באותו תרחיש בגין נכסים רגישים לריבית (ראה ביאור 37(ה)1) לדוחות הכספיים). עם זאת, הקבוצה עלולה להיות חשופה גם לתרחישים מסויימים של עליה בשיעורי הריבית, בשל המח"מ הארוך יחסית של הנכסים, בהתחשב באופי ארוך הטווח של מרבית ההתחייבויות, וזאת מכיוון שבהתאם לשיטה החשבונאית הנהוגה כיום, בתרחישים מסויימים של שינוי בשיעורי הריבית, אין בהכרח התאמה מלאה בין השינוי בריבית השוק לבין ריבית ההיוון המשמשת להיוון התחייבויות הביטוח השונות. יצוין כי בראיה ארוכת טווח, הקבוצה חשופה אף לרמה מתמשכת של שיעורי ריבית נמוכים, בדגש על הריבית הצמודה, העשויה להקשות על השגת תשואה מובטחת במוצרים מבטיחי תשואה ועל השגת התשואה לפיה תומחרו מוצרי ביטוח אחרים, ואף להביא לבחינה מחודשת של ההערכות האקטואריות של התחייבויות הביטוח של הקבוצה (ראה ביאור 37(ג)2) וכן ביאור 41(א) לדוחות הכספיים).

ב. סיכון מרווח אשראי – הקבוצה חשופה לסיכון להפסד כתוצאה מהשפעת שינויים במרווחי האשראי בשוק על ערכם של נכסי חוב סחירים וכן כתוצאה מהשפעה מסויימת על חישוב חלק מהעתודות הביטוחיות.

ג. סיכון אינפלציה – לקבוצה חשיפה לעליה בשיעור האינפלציה מכיוון שמרבית ההתחייבויות הביטוחיות של הקבוצה מותאמות מדי רבעון לשיעור האינפלציה, ואילו הנכסים העומדים מולן אינם בהכרח צמודים למדד. כמו כן, מכיוון שגביית דמי ניהול משתנים בתיק המשתתף תלויה בתשואה הריאלית שהושגה, עלולה עליה בשיעור האינפלציה לגרום לפגיעה בהכנסות הקבוצה מדמי ניהול. בנוסף, חלק מהחוב הפיננסי של הקבוצה צמוד למדד, ועליה בשיעור האינפלציה תגרום לגידול בהוצאות המימון של הקבוצה.

ד. סיכון שערי חליפין – לקבוצה חשיפה לשינויים בשער חליפין של מט"ח, בעיקר בגין תיק ההשקעות בחו"ל, שאינו מגודר באופן מלא מפני שינויים בשערי החליפין.

ה. סיכון מחירי מניות – הקבוצה חשופה לשינויים במחירי מניות סחירות המאופיינים בתנודתיות פוטנציאלית גבוהה, הן בתיק הנוסטרו והן בתיקים המנוהלים עבור אחרים. לנוכח היקף החשיפה של תיק המשתתף למניות, התנודתיות במחירי המניות עשויה להשפיע באופן מהותי על היקף דמי הניהול המשתנים שתגבה החברה.

ו. סיכון מחירי נכסים אחרים – לקבוצה חשיפה להשקעות אלטרנטיביות, הכוללות השקעות בנדל"ן וקרנות נדל"ן, קרנות השקעה, מניות לא סחירות ומכשירי השקעה נוספים. נכסים אלה חשופים לשינויים בשווי, העשויים לנבוע בין השאר משינויים בשווקי ההון בארץ ובעולם, שינויים במחירי סחורות ונדל"ן ומסיכונים עסקיים ספציפיים. בשל אופיין של השקעות אלה, זמן התגובה לשינויים בערך עשוי להיות ארוך וגורם זה עשוי להגביר את עוצמת סיכון המחיר.

למבחני רגישות הנוגעים לסיכונים שוק ראה ביאור 37(ג)2) לדוחות הכספיים.

(4) האטה כלכלית בינלאומית וירידות שערים בשוקי ההון

לקבוצה חשיפה לפגיעה בשווי השקעותיה בנכסים פיננסיים בשוקי ההון הבינלאומיים וכן בנכסים אחרים בחו"ל. האטה כלכלית בינלאומית עלולה להשפיע גם על תוצאותיה של כלל ביטוח אשראי אשר מבטחת חובות של חייבים במדינות שונות אשר מושפעים ממצב הכלכלה באותן מדינות. בנוסף, יציבות מבטחי המשנה עימם מתקשרת הקבוצה עלולה להיפגע כתוצאה מירידות בשוקי ההון הבינלאומיים או מהאטה כלכלית במדינות בהן הם פועלים.

(5) סיכונים אשראי

הקבוצה חשופה לאפשרות של הפסד כספי כתוצאה מירידת איכות האשראי וחדלות פירעון של לווים וחייבים אחרים, הן באמצעות חשיפתה לנכסים פיננסיים, הן דרך תחומי פעילות ביטוחית של הקבוצה הכוללים פוליסות לפי חוק המכר וביטוחי אשראי והן כתוצאה מחשיפתה לחייבים אחרים בהם סוכנים, מעסיקים ומבטחים. בגין החזקותיה בנכסי חוב, חשופה הקבוצה לירידה בשווי הנכסים כתוצאה מפגיעה באינתנות הפיננסית של החייב (לרבות הסדרי חוב) ו/או כתוצאה מעליה במרווחי האשראי בשוק.

בנוסף, עליה במקרי חדלות הפירעון של עסקים בישראל עלולה להשפיע גם על היקפי תביעות בענף ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בו פועלת הקבוצה (ראה סעיף 7.1.2(ג) לעיל), על היקף חובות מעסיקים בגין אי העברת תשלומים לביטוח פנסיוני עבור עובדיהם, המחייבת את הגופים המוסדיים בקבוצה לנקיטת הליכי גביה, ועל הסיכונים הביטוחיים בפעילות כלל ביטוח אשראי (ראה סעיף 9.13(ב)(1) להלן).

במסגרת תיק הנכסים שלה, חשופה הקבוצה לענפי משק שונים שהעיקריים הם ענף הבנקאות והפיננסים (הכוללת גם חשיפה דרך פיקדונות), ענף התשתיות והאנרגיה וענף הנדל"ן בארץ. החשיפה לענף הבנקאות ולמגזר הפיננסי נובעת גם מכך שהקבוצה מחזיקה את עיקר נכסיה ונכסי לקוחותיה בחשבונות אצל בנקים, מוסדות פיננסים וברוקרים בארץ ובחו"ל, ומקבלת שירותי סליקה באמצעות בנקים. כמו כן, חשופה הקבוצה למבטחי משנה (ראה סעיף 9.13(ב)(4) להלן). למרות שהקבוצה פועלת להגברת הפיזור במידת האפשר, החשיפה לענף הבנקאות בישראל מאופיינת בחשיפה למספר קטן יחסית של צדדים נגדיים בעלי דרוג גבוה, כתוצאה מהמבנה הריכוזי של הענף בארץ. הרעה באיננות הפיננסית, אי עמידה בהתחייבויות אותם גורמים, או אירוע של חדלות פירעון במי מהגופים האמורים עלולים להשפיע באופן מהותי לרעה על תוצאותיה העסקיות של הקבוצה.

לפרטים נוספים בדבר סיכוני אשראי ראה ביאור 37(ו) לדוחות הכספיים.

ב. סיכונים ענפיים

(1) סיכונים ביטוחיים

בפעילות הביטוח חשופה הקבוצה בעיקר לסיכונים הקשורים לשינויים בגורמי הסיכון לעומת ההנחות האקטואריות ולסיכון לנזק בודד גדול או להצטברות נזקים בגין אירוע קטסטרופה.

המודלים האקטואריים באמצעותם מבצעות חברות הביטוח בקבוצה תמחור של מוצרים והערכה של העתודות הביטוחיות אותן הן מחזיקות, מתבססים, לרוב, על ההנחה שדפוסי ההתנהגות והתביעות בעבר מייצגים את מה שיקרה בעתיד. שינויים בגורמי הסיכון המשפיעים על שכיחות האירועים וחומרתם, לעומת ההערכות במודל האקטוארי, עלולים להשפיע באופן מהותי על התוצאות העסקיות ועל יחס כושר הפירעון הכלכלי של הקבוצה:

בעסקי הביטוח הכללי הסיכונים הביטוחיים העיקריים מקורם בפער בין הסיכון בעת התמחור ובעת הערכת ההתחייבויות הביטוחיות, לבין ההתרחשות בפועל. הפערים עשויים לנבוע משינויים מקריים בתוצאות עסקי הביטוח ומשינויים בעלות התביעה הממוצעת ו/או בשכיחות התביעות כתוצאה מגורמים שונים. בפרט, בענפי חבויות קיימת אי ודאות גדולה לגבי עלות התביעות, בין השאר עקב קיומם של פערי זמן בין מועד האירוע, מועד הגילוי ומועד התשלום (זנב תביעות ארוך).

בעסקי ביטוח האשראי הסיכונים הביטוחיים העיקריים הינם סיכוני אשראי, הנובעים מיכולת החייבים לעמוד בהתחייבויותיהם ותלויים גם במצב הכלכלה. ביטוח סיכוני סחר חוץ כרוך גם בסיכון פוליטי בחו"ל. כמו כן, אירועי קטסטרופה, כגון: מלחמה, השבתה או שביתה, טומנים בחובם סיכוני אשראי בשל השפעתם על יכולת החייבים לעמוד בהתחייבויותיהם.

בעסקי ביטוח חיים ובעסקי ביטוח בריאות גורמי הסיכון העיקריים כוללים סיכונים דמוגרפים, כגון: שינויים בשיעורי התמותה, שינויים בתחלואה ובנכות והתפתחויות רפואיות, וכן סיכונים הנוגעים להתנהגות המבוטחים (למבחני רגישות להנחות אקטואריות ראה ביאור 37(ה)(1) לדוחות הכספיים). באופן ספציפי, בביטוח חיים, התארכות בתוחלת החיים ו/או עליה בשיעור המבוטחים אשר ימשכו כקיצבה את הכספים שנצברו בקופות ביטוח המנוהלות על ידי הקבוצה, ואשר קיים בהן מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, ו/או שינויים בבחירת מבוטחים לגבי מסלול קבלת הקיצבה מבין המסלולים הקיימים בפוליסות, יכולים להביא לצורך להגדיל את התחייבויותיה הביטוחיות, ובעיקר בקופות ביטוח שבהן נקבע מקדם הקיצבה על בסיס לוחות תמותה השונים מלוחות התמותה הידועים כיום או כפי שהיו בעתיד. כמו כן, קיים סיכון כי רמת ההוצאות לאורך חיי התיק תהיה גבוהה מהמוערך, בין היתר כתוצאה משינוי התנהגות העמיתים או המבוטחים, היקף המימוש של האפשרות לנייד את הכספים הצבורים בקופה או בפוליסה ושינויים רגולטוריים. באופן ספציפי בענפי ביטוח בריאות וסיעוד ובכיסויים בגין אובדן כושר עבודה, הסיכון העיקרי הינו גידול בשיעורי התחלואה והנכות המשפיעים הן על מספר התביעות, הן על משכן והן על עלותן, גידול כזה עלול להיות מושפע גם משינויים בפרשנות מקרה הביטוח על ידי הרגולטור ו/או בתי המשפט. גורם סיכון נוסף הינו שיעור מימוש האופציה להמשכיות ללא חיתום בביטוחים קבוצתיים, כאשר קיים סיכון לעליה בשיעור זה, תוך סיכון לניצול האופציה על ידי המבוטחים אשר הסיכון הביטוחי בגינם גדול יותר.

(2) רמת שימור התיק

שינוי ברמת שימור התיק, התלויה בשיעורי הביטולים, ההקפאות והניודים, מהווה סיכון ביטוחי משמעותי בעסקי ביטוח חיים ובריאות, היות שהרווחיות בתחום זה מבוססת על מרווח בפרמיה (חיובי או שלילי) וגביית דמי ניהול לאורך חיי הפוליסה (למבחי רגישות להנחות ביטולים ראה ביאור 37(ה)(ה1)(ג) לדוחות הכספיים). רמת שימור התיק מהווה סיכון משמעותי גם בעסקי ניהול קרנות פנסיה וקופות גמל. יצוין כי ביטול פוליסות גורר גם מחיקת הוצאות הרכישה הנדחות בגין אותן פוליסות.

(3) סיכוני קטסטרופה

הקבוצה חשופה לסיכון שאירוע בודד בעל השפעה רבה (קטסטרופה), כגון: רעידת אדמה, נזקי טבע, מלחמה, אירוע טרור או מגיפה יביא להצטברות נזקים בהיקף גבוה.

- **רעידת אדמה בישראל** - אירוע הקטסטרופה המהותי אליו חשופה הקבוצה הינו רעידת אדמה, בעיקר בגין חשיפותיה בביטוחי הרכוש וכן בביטוחי חיים ובריאות.
- **סיכוני מלחמה וטרור בישראל** - החברה חשופה לאירוע מסוג זה בעיקר בביטוחי חיים ובריאות.

החברה רוכשת הגנה חלקית כנגד הצטברות אירועים ביטוחיים הכוללת בין היתר הגנה כנגד רעידת אדמה, נזקי טבע, ונזקי מלחמה וטרור. היקף הכיסוי הנרכש מבוסס על הערכות מבוססות מודל ו/או מחקרים בדבר גודל הנזק הצפוי באירוע קטסטרופה, אשר אין וודאות באשר להתקיימות התחזיות על פיהם. במידה שהנזק בפועל יהיה גבוה יותר, הקבוצה תישא בנזק העודף, אשר עשוי להיות מהותי. לפרטים בדבר היקף ההגנה הנרכשת כנגד אירועי קטסטרופה ראה סעיף 9.6.7 לעיל.

(4) יציבות מבטחי משנה

החברה וכלל ביטוח אשראי מבטחות חלק מעסקיהן בביטוח משנה, באמצעות מבטחי משנה בחו"ל. עם זאת, ביטוח המשנה אינו משחרר את המבטחים הישירים מחובתם כלפי מבטחיהם על פי פוליסות הביטוח. הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי וודאות לגבי יכולתם של מבטחי משנה לשלם את חלקם בביטוח לחברות הקבוצה. למרות שהחשיפות של חברות הקבוצה המגובות בביטוח משנה מפוזרות בין מבטחי משנה שונים, והחשיפות העיקריות הן למבטחי משנה המדורגים בדירוגים בינלאומיים גבוהים, נפילה של אחד ממבטחי המשנה הגדולים עמם התקשרה הקבוצה יכולה להיות בעלת השפעה מהותית עליה. לקבוצה חשיפה מהותית מאד במקרה של אירוע קטסטרופה מהותי בו זמנית עם נפילה של מבטח משנה גדול המבטח את החברה מפני אירוע כזה. עם זאת, ההסתברות להתממשות אירוע כזה מוערכת כנמוכה, עקב היות שני האירועים בעלי הסתברות נמוכה והמתאם ביניהם אינו גבוה. לפרטים בדבר חשיפה של חברות הקבוצה למבטחי משנה ראה ביאור 39(ו)(8) לדוחות הכספיים.

(5) סיכונים אסטרטגיים

הקבוצה חשופה לשינויים בסביבה בה היא פועלת העלולים להשפיע על עסקיה, ובפרט:

- **שינויים בחקיקה וברגולציה** - הקבוצה חשופה לשינויים בחקיקה וברגולציה הנוגעים לתחומי פעילותה אשר חלקם מהווה רפורמות משמעותיות. בפרט, חלק מהשינויים הרגולטוריים שבוצעו בשנים האחרונות, ואלו המוצעים, חלקם כטיטות לא סופיות, עשויים להוות איום על רכיבים במודל העסקי של הענף. בנוסף, שינויים בחקיקה וברגולציה, ובכלל זה חוזרים, הכרעות עקרוניות, ניירות עמדה וכן הוראות אשר בסמכותו של הממונה להחיל בקשר עם שינוי של תנאי פוליסות, לרבות תעריפים, עשויים להשפיע על החברה גם בעת אישור מוצרים חדשים וגם בהתייחס למוצרים שנמכרו בעבר, בכלל זה בדרך של ביטול מוצרים והחלפתם, בדרך של תחולה רטרואקטיבית וגם עקב השפעתם על פרשנות הסכמים שנכרתו בעבר. לשינויי רגולציה ידועים העשויים להשפיע על הקבוצה ראה, בין היתר, סעיפים 6.1.4.1, 6.2.1(א), 6.2.1(ב), 6.2.1(ג), 6.2.1(ד), 6.2.1(ו), 6.2.2(2), 6.2.2(ד), 6.2.2(ו), 7.1.1.1(ג), 7.1.1.1(ד), 7.1.1.1(2), 7.1.1.2(א), 8.1.2.1(ג), 8.1.2.2, 9.2, 9.3.1.2, 9.8.1.1, 9.8.1.1(ב) לעיל וכן ביאור 40(ד) לדוחות הכספיים.

- **סיכוני תחרות** - הקבוצה חשופה לרמת תחרות גבוהה בכל תחומי פעילותה, לרבות כתוצאה משינויים מבניים בשוק, ובכלל זה בכניסת גורמים מתחרים חדשים ובערוצי ההפצה. חיזוק התחרות מושפע גם מהשינויים ברגולציה

המוזכרים לעיל, שינויים העלולים לפגוע ברווחיות הקבוצה הן בשל השפעתם הישירה על רווחיות מוצרים ושירותים שהקבוצה עוסקת בהם והן בשל התייקרות עלויות התפעול, השיווק וההפצה. למידע נוסף ראה סעיפים 6.3, 7.2 ו-8.3 לעיל.

- זמינות מבטחי משנה – המשך פעילותה של הקבוצה בתחומי ביטוח שונים, בהם היא נסמכת על כיסויי ביטוח משנה, חשופה לזמינותם של ביטוחי משנה כאלו על ידי מבטחי משנה שעומדים בתנאי הסף שקבעה החברה, התלויה בין היתר בנכונותם של מבטחי המשנה להשתתף בסיכון, בקיבולת ובמחיר המתאימים.
- סיכונים משפטיים - מורכבותה של פעילות הקבוצה והיקפה, ובפרט תוקפם הארוך של הסכמי הביטוח, יוצרים חשיפה מהותית לסיכונים משפטיים העלולים לנבוע מליקויים במסמכים משפטיים, לרבות פוליסות וחוזי ביטוח משנה, מליקויים תפעוליים ביישומם של הסכמים ומשינויים החלים על פני זמן בפרשנות או בקביעת אמות מידה של התנהגות, גם בהתייחס למוצרים שנמכרו לפני שנים ארוכות ואף בהחלה בדיעבד. סיכונים נוספים נובעים, בין היתר, מתקדימים משפטיים הנוגעים לתשלום תביעות ואשר יכולים להגדיל את סכומי התביעות שחברות הקבוצה תידרשנה לשלם, ומהנחיות והכרעות הממונה. כל אלה עלולים לחשוף את הקבוצה לתביעות מהותיות שאינן במהלך העסקים הרגיל, אשר יש בהן כדי להשפיע על פעילותן ו/או על תוצאותיהן הכספיות של החברות בקבוצה, או על הצורך להגדיל את ההתחייבויות הביטוחיות.

בפרט, לקבוצה חשיפה מהותית לתובענות ייצוגיות ונגזרות, הן כאלה שנפתח הליך משפטי בגינן, הן כאלה שהחשיפה הפוטנציאלית להגשת תובענה ייצוגית או נגזרת הובאה לידיעת חברות הקבוצה באמצעות גילוי עצמי ו/או באמצעות פניות של לקוחות או צדדים שלישיים בדרכים שונות, והן כאלה שלחברות הקבוצה אין לגביהן ידיעה כאמור. בשנים האחרונות חל גידול הן במספר הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות והן במספר התובענות אשר בתי המשפט מאשרים כייצוגיות. (לעניין החשיפה לתובענות ייצוגיות ונגזרות ראה ביאורים 40(א) ו-40(ב) לדוחות הכספיים).

ג. סיכונים ברמת הקבוצה

להלן יפורטו סיכונים העשויים להתממש ברמת הקבוצה מבלי שיתממשו בו זמנית בכל או במרבית החברות הפועלות באותו ענף:

1) רגולציה

פעילות הקבוצה כפופה להוראות דין רבות ולפיקוחם של גופי רגולציה שונים. יכולתם של הגופים המוסדיים והסוכנויות בקבוצה לפעול בתחומי פעילותה מותנית בהחזקה ברישיונות והיתרים הדרושים לפעילות בתחומים אלה, בכלל זה עמידה בדרישות הון רגולטוריות, לרבות משטר כושר פירעון כלכלי, לפרטים ראה סעיף 9.3.1.2 לעיל. בנוסף, פעילויות מהותיות בקבוצה כפופות לרגולציה פרטנית ומורכבת. בפרט, פעילויות הביטוח והחיסכון ארוך הטווח כפופות להוראות רגולטוריות המשתנות מעת לעת בגין מוצרים שנמכרו על פני שנים רבות ואשר הינם בעלי תקופת כיסויי ביטוח ו/או תקופת חיסכון ארוכות. אי עמידה בדרישות רגולטוריות, עלולה לגרור סנקציות, בין היתר, שלילת רישיונות והיתרים, קנסות כספיים כלפי הקבוצה, והוראות השבה, וזאת גם אגב ביקורות מטעם גורמים מפקחים או תלונות או תקלות שמתגלות, ויכולה אף להוות בסיס לתביעות נגדה. לפרטים נוספים ראה ביאור 40(ד) לדוחות הכספיים. שינויים במבנה השליטה בכלל החזקות, אשר הפכה במהלך שנת הדוח לחברה ללא גרעין שליטה כמפורט בביאורים 1(א) ו-1(ב) לדוחות הכספיים, יכולים להשפיע על הרכב האורגנים השונים בקבוצה. שינויים רגולטוריים אפשריים, ככל שיבוצעו ויכול שאף במסגרת היתרי השליטה של כלל החזקות, יכול וימתנו השפעה זו. בנוסף, שינויי שליטה עתידיים בכלל החזקות עלולים לפגוע במוניטין הקבוצה, בזמינות מקורות מימון ובדירוג החברה. קיומם של סעיפי שינוי שליטה בהסכמים מסוימים של חברות בקבוצה עם צדדים שלישיים לרבות מבטחי משנה, עלול להצריך, בהתקיים נסיבות של שינוי שליטה כאמור, הידברות עם צדדים שלישיים אלה להמשכת תוקפם של ההסכמים.

לפרטים נוספים בדבר היתרי השליטה לגופים המוסדיים שבשליטתה של החברה ובדבר סטטוס היתרי השליטה בכלל החזקות ובגופים המוסדיים בקבוצה נכון למועד הדוח, (ראה ביאורים 1(א) ו-1(ב) ו-16(ה)8) לדוחות הכספיים).

(2) סיכוני נזילות

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי הוודאות לגבי המועד בו תידרשנה חברות הקבוצה לשלם התחייבויות פיננסיות, תביעות והטבות אחרות למבוטחים ולזכאים אחרים ביחס להיקף הכספים שיהיו זמינים לכך באותו מועד. צורך אפשרי לגיוס מקורות באופן בלתי צפוי ובזמן קצר עשוי לחייב מימוש נכסים משמעותי בתנאי לחץ ומכירתם במחירים הנמוכים ממחירי השוק. סיכון הנזילות אינו מוערך כמהותי בשל ההיקף הגבוה של נכסים נזילים בתיק הנוסטרו, ההיקף הגבוה של תזרימים נכנסים שוטפים מפרמיות, והעובדה שתשלום תביעות מותנה בהתקיים אירועים ביטוחיים. עם זאת, סיכון הנזילות עשוי להתעצם בעת התממשות אירוע קטסטרופה משמעותי.

(3) סיכונים הקשורים לתמחור והערכת ההתחייבויות הביטוחיות

הקבוצה חשופה בפעילות הביטוחית לסיכון מודל – הסיכון לבחירת מודל שגוי לתמחור ו/או להערכת ההתחייבויות הביטוחיות; לסיכון פרמטר – הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים במודלים ולסיכון חיתום – הסיכון לשימוש בתמחור שגוי כתוצאה מליקויים בהליך החיתום.

(4) סיכונים תפעוליים

הקבוצה חשופה לסיכונים תפעוליים, דהיינו הסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או כתוצאה מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות או כתוצאה מאירועים חיצוניים. חשיפת הקבוצה נובעת מתהליכים הכוללים, בין היתר, תהליכי רכש, שכר, השקעות, גביה, הפקת פוליסות, תפעול פוליסות ומוצרי חיסכון ארוך טווח לרבות ביצוע שינויים בהם וייחוס כספים לרכיבי המוצר ולרבדים השונים שלו, תהליכים הקשורים בפעילות מול סוכני ביטוח, מעסיקים, לשכות שכר, מסלקה פנסיונית, גופים מוסדיים, תשלום תביעות, פעולות ידניות, הזנת נתונים למערכות המידע, הפקת דיווחים, חישוב עתודות, התקשרויות עם גורמים בחו"ל, בהם ברוקרים זרים ומסלקות בחו"ל ועם מבטחי משנה והתקשרויות עם ספקי שירות. בין השאר חשופה הקבוצה לסיכונים תפעוליים גם בגין רשלנות של עובדיה, סוכניה ושל צדדים שלישיים הפועלים עבורה וכן בגין פעולות בזדון העלולות לגרור תביעות בהיקפים מהותיים כנגד הקבוצה ו/או נזקים בהיקפים מהותיים לקבוצה. בנוסף חשופה הקבוצה לפעולות הונאה ותרמית מצד לקוחותיה וגורמים נוספים מולם היא פועלת. חשיפות אלה לסיכונים תפעוליים נובעות בין היתר ממורכבותם של המוצרים והשירותים אותם משווקת הקבוצה ואשר שיווקה בעבר וממורכבות הרגולציה החלה על פעילותה, אשר מגדילים את הסיכון להתערורות מחלוקת עם לקוח לגבי הפרשנות או אופן היישום של הוראת דין או הסכם או לתקלה בתפעול המוצרים והשירותים. חשיפה זו מוגברת במוצרים ארוכי טווח ובפרט במוצרי ביטוח חיים לנוכח מורכבותם התפעולית הגבוהה של המוצרים ולנוכח היותם חשופים לשינויי רגולציה תכופים. בהקשר זה יצויין, כי פעולות שוטפות לטיפול נתוני זכויות עמיתים בתחום חיסכון ארוך טווח עשויות לגרום להשלכות תפעוליות ולהשלכות כספיות נוספות אשר אין באפשרותה של הקבוצה להעריך במלואן (לפרטים ראה סעיף 6.2.2 לעיל). כמו כן, תהליך ההטמעה של הוראות הדין בעניין אופן הפקדת תשלומים לקופת גמל, הכולל ממשק עם גורמים רבים, הינו מורכב ביותר ומלווה בקשיים תפעוליים משמעותיים בטווח הקצר, אף שבטווח הארוך יותר הוא צפוי להפחית את הסיכונים התפעוליים הכרוכים בפעילות הרלבנטית (לפרטים ראה סעיף 6.2.1(ד)(2) לעיל). לנוכח היקף פעילותה של הקבוצה, המנהלת נכון ליום 31 בדצמבר 2019 נכסים בסך של כ-220 מיליארדי ש"ח, מתוכם כ-188 מיליארדי ש"ח הם נכסים המנוהלים עבור אחרים (ראה חלק ב' לדוח – דוח הדירקטוריון סעיף 3.2.1), ועל אף הצעדים הננקטים על ידי לזיהוי הסיכונים ולקביעת בקורות הולמות ופעולות להפחתת הסיכון, היקף חשיפתה לסיכונים תפעוליים מהסוג שפורט לעיל הינו מהותי.

(5) סיכוני מערכות מידע

חלק מהותי מפעילות הקבוצה נשען על מערכות מידע שונות. מערכות מידע תומכות בתהליכי הניהול ובכלל זה בחישוב זכויות לקוחות הקבוצה. היעדר תשתיות מספיקות ו/או ליקויים ו/או כשלים במערכות המידע הממוחשבות עלולים להסב נזק מהותי לפעילות הקבוצה. כאמור בסעיף 9.10.3.2 לעיל, מערכות המחשוב מצויות בתהליך מתמשך של התאמתן להוראות הרגולציה המשתנות תדיר והבטחת תאימות למוצרי הקבוצה. תקלה במערכות מידע ו/או מערכות מידע אשר אינן מותאמות להוראות הרגולציה ו/או העדרה של תאימות מלאה בין מערכות המחשוב לבין תנאי המוצרים או הפעולות המבוצעות, עלולים לחשוף את הקבוצה לאי עמידה בהוראות רגולטוריות, לטעויות בממשקי מידע וכן לטעויות בתפעול מוצרים המשווקים על ידי הקבוצה ואשר שווקו בעבר.

(6) סיכוני סייבר ואבטחת מידע

הקבוצה חשופה לסיכוני סייבר בעיקר בגין ההיקף הגדול של המידע הרגיש אשר ברשותה ובגין ההיקף הגדול של הכספים אותם היא מנהלת. סיכונים אלה כולל בין היתר, את הסיכון לנזק כספי, להפרעה לפעילות התקינה והרציפה של תהליכי העבודה, לזמינות, שלמות וסודיות המידע שבידה ולפגיעה במוניטין, כתוצאה משימוש לא מורשה בנכסי המידע שלה ו/או כשלים במערך אבטחת המידע שלה ו/או פעולות של גורמים עוינים, לרבות בגין החובות החלות על החברה מתוקף הוראות רגולטוריות ואמצעי אכיפה שהוקנו במסגרתן. לפרטים בדבר ניהול סיכוני סייבר בחברה ראה סעיף 9.10.3.3 לעיל וסעיף 9.12.2 לעיל.

(7) סיכון מוניטין

שמה הטוב של הקבוצה מהווה רכיב חיוני ביכולתה לפעול בכל תחומי פעילותה. לפיכך, הקבוצה חשופה לסיכון לפגיעה במצבה העסקי כתוצאה מפגיעה בדימוי הקבוצה ובשמה הטוב בעיני מבוטחים, עמיתים, גופים מוסדיים, משקיעים, בעלי חוב, שותפים עסקיים, גורמי פיקוח, סוכנים, גורמי הפצה, אמצעי תקשורת ואחרים, וזאת בין היתר מהלך רוח ציבורי, ומביקורת של מי מהגורמים האמורים ביחס לאופן התנהלותה, לרבות בקשר עם יישוב התביעות. בהקשר זה יצוין כי החברה וכן אגרות חוב שהונפקו על ידי כללביט מימון מדורגות על ידי חברות דירוג (ראה ביאור 25(ד) לדוחות הכספיים) והורדת דירוג של החברה ו/או של אגרות החוב אשר הונפקו על ידי כללביט מימון עלולה לפגוע באופן מהותי בפעילותן.

(8) התקשרויות עם ספקים חיצוניים

במהלך פעילותה מתקשרת הקבוצה בהסכמים עם ספקים ונותני שירותים שונים, בהם תפעול קופות גמל, ניהול שכר, שמאים, מוסכים, ספקי שירותי שרברבות, ספקי שירותים רפואיים, ספקי שירותים משפטיים, ספקי שירותי מיחשוב, ועוד. הקבוצה חשופה לסיכון לפגיעה במוניטין וברווחיות כתוצאה מפגיעה באיכות השירותים שסופקו לה או ללקוחותיה, במקרה שאיכות השירות הניתן ע"י ספקים אלו לא תהיה הולמת, וכן לסיכון הכרוך בקושי במציאת ספק חלופי במידת הצורך.

הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה

9.14.

להלן תיאור ההסכמים המהותיים אשר החברה הינה צד להם או אשר נוגעים לה

9.14.1.

(א) **הסכם להשכרת שטחים עם חברת עתידים- החברה לתעשיות עתירות מדע בע"מ** - ביום 12 במרס 2013, התקשרה כלל החזקות במזכר הבנות מחייב עם חברת עתידים- החברה לתעשיות עתירות מדע בע"מ, לפיו שוכרת כלל החזקות, עבורה ועבור חברות קבוצת כלל החזקות שטח משרדים של כ-47,000 מ"ר (הכולל 24 קומות) קומת לובי, מחסנים וכ-1,000 מקומות חניה תת קרקעיים, במגדל עתידים השוכן ברמת החייל, תל אביב. ההסכם בין הצדדים הינו לתקופה של כ-24 שנים, עם תחנת יציאה אחת בתום כ-16 שנים.

(ב) **הסכם קיבוצי עם ההסתדרות וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות** - ביום 4 ביולי 2017 נחתם הסכם קיבוצי חדש ("ההסכם") בין החברה והחברות הבנות שלה, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי וכנף וחברות הבת של כלל החזקות, כלל ביט מערכות וכלל מימון (להלן יחד: "החברות") לבין ההסתדרות העובדים הכללית החדשה וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות, אשר האריך את ההסכם הקיבוצי הראשון שנחתם בקבוצה (ביום 2 בינואר 2014) לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 לדצמבר 2020, בכפוף לשינויים שסוכמו. ביום 29 במרס 2018 חתמו החברות, הכלל הראשון (אשר מוזגה בשנת הדוח לחברה והפכה לאגף לקוחות פרטיים), ההסתדרות וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות על נספח להסכם, המחיל את הוראות ההסכם על חלק מעובדי הכלל הראשון, למעט מנהלים בדרג שנקבע, בכפוף לשינויים מסוימים שסוכמו. לפרטים נוספים אודות ההסכם והנספח להסכם, ראה סעיף 9.7.3 לעיל וכן ביאור 24(ד) לדוחות הכספיים.

(ג) **הסכם לרכישת מערכות מיכון לניהול פעילות הפנסיה- החל מינואר 2015** כלל פנסיה וגמל החלה לתפעל את פעילות הפנסיה באמצעות מערכת ניסן, מערכת לניהול זכויות עמיתים, וכן עלה לאוויר גם מודול מערכת לתשלום עמלות, אשר נרכשו מסאפיינס. בנוסף מעניקה סאפיינס שירותי תחזוקה למערכת. ההסכם מתחדש אוטומטית אחת לשנה, בכפוף לזכותה של כלל לא להאריכו תוך מתן התראה מראש. לפרטים נוספים בדבר ההתקשרות עם סאפיינס, ראה סעיף 9.9 לעיל.

להלן פירוט בדבר הסכמים משמעותיים אשר אינם מהותיים שהחברה הינה צד להם או אשר נוגעים לחברה

9.14.2.

התקשרות לקבלת שירותי תפעול שוטף של קופות גמל- בחודש יוני 2016 התקשרה כלל פנסיה וגמל בהסכם תפעול עם בנק לאומי ולאומי שירותי שוק ההון בע"מ (להלן יחד: "בנק לאומי"), לפיו יספק בנק לאומי לכלל פנסיה וגמל שירותי תפעול עבור קופות הגמל שבניהולה. בהתאם להסכם עבור תפעול קופות הגמל תשולם לבנק לאומי תמורה בשיעור שנתי מנכסי הקופות, ובגין תפעול קרן ההשתלמות תשולם לבנק לאומי תמורה בסכום חודשי קבוע. תקופת ההסכם תעמוד על 5 שנים כאשר לכלל פנסיה וגמל תהיה זכות לסיים את ההסכם בהודעה בת 6 חודשים מראש ולבנק לאומי תהיה זכות לסיים את ההסכם בהודעה בת 12 חודשים מראש. החל מחודש ינואר 2018 מתפעל בנק לאומי את כלל קופות הגמל שבניהול כלל פנסיה וגמל. החלפה של בנק לאומי ללא תקופת היערכות מוקדמת עלולה לפגוע, באופן זמני, במתן השירותים בקופות המתופעלות על ידו, עד למציאת ספק חלופי.

להלן תיאור הסכמי שיתוף הפעולה אשר החברה הינה צד להם או אשר נוגעים לה

9.14.3.

הסכם שיתוף פעולה ובעלי מניות עם קבוצת הביטוח Atradius - החברה התקשרה עם קבוצת Atradius, בעלת 20% ממניות כלל ביטוח אשראי, בהסכם המסדיר את שיתוף הפעולה העסקי עמה כשותף אסטרטגי ומעגן את יחסי הצדדים כבעלי מניות בכלל ביטוח אשראי (להלן: "ההסכם"). ביום 29 באוקטובר 2015 חתמו הצדדים וכלל ביטוח אשראי על כתב תיקון להסכם והארכתו לשלוש שנים נוספות עד ליום 31 בדצמבר 2018. ביום 13 ביוני 2018 חתמו הצדדים על כתב ויתור על זכותם לבטל את ההסכם בהתייחס לתקופת החידוש שתחילתה ביום 1 בינואר 2019 ועל הארכת ההסכם ל- 3 שנים נוספות עד ליום 31 בדצמבר 2021. ההסכם מעגן את זכותה של כלל ביטוח אשראי לקבל מקבוצת Atradius סיוע מקצועי ומידע על חייבים ועל סיכונים אשראי בחו"ל (להלן: "זכות לקבלת מידע") ומסדיר את שיתוף הפעולה בין הצדדים. בנוסף, נקבע בהסכם, כי לקבוצת Atradius זכות להיות מבטח משנה מוביל של כלל ביטוח אשראי, בכפוף לעמידה בתנאי שוק ודירוג מינימאלי (להלן: "זכות ביטוח המשנה") וכן זכות למנות דירקטור בכלל ביטוח אשראי, שהינו בעל זכות וטו ביחס להחלטות מסוימות כקבוע בהסכם. כמו כן, בהתאם להסכם, לחברה זכות סירוב ראשונה כלפי קבוצת Atradius לרכישת מניותיה בכלל ביטוח אשראי, לקבוצת Atradius זכות להצטרף למכירת מניות כלל ביטוח אשראי על ידי החברה, בתנאים זהים לאלו של החברה ואילו החברה תהיה זכאית לצרף את קבוצת Atradius למכירת כל מניותיה בכלל ביטוח אשראי לצד ג', בתנאים שנקבעו בהסכם. ההסכם הינו לתקופה של 3 שנים ומתחדש אוטומטית מדי 3 שנים, אלא אם אחד הצדדים להסכם הודיע לצד השני, 6 חודשים לפני תום התקופה הרלבנטית, על רצונו לסיים את ההסכם, או במקרה של ביטול ההסכם על ידי אחד הצדדים כתוצאה מהפרה יסודית של

הצד השני. במקרה של סיום ההסכם על ידי קבוצת **Atradius**, לחברה תהיה אופציה, לרכוש מקבוצת **Atradius** את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של סיום ההסכם על ידי החברה, תהיה החברה חייבת לרכוש מקבוצת **Atradius** את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של הפרה יסודית של ההסכם על ידי החברה, לקבוצת **Atradius** תהיה האופציה לרכוש את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של הפרה יסודית של ההסכם על ידי קבוצת **Atradius** לחברה תהיה האופציה לרכוש מקבוצת **Atradius** את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק.

בנוסף, נקבע שאם כלל ביטוח אשראי תבטל את זכות ביטוח המשנה, אזי מבלי שהדבר ייחשב כהפרה יסודית של ההסכם, קבוצת **Atradius** תהיה זכאית לבחור באחת מבין שתי האופציות: (א) ביטול זכות לקבלת מידע, או (ב) ביטול ההסכם ובמקרה זה החברה תרכוש את מניות קבוצת **Atradius** בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. כמו כן, נקבע שאם קבוצת **Atradius** תבטל את זכות קבלת המידע, אזי מבלי שהדבר ייחשב כהפרה יסודית של ההסכם, החברה תהיה זכאית לבחור באחת מבין שתי אופציות: ביטול זכות ביטוח המשנה, או (ב) ביטול ההסכם, ובמקרה זה החברה תרכוש את מניות קבוצת **Atradius** בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק.

9.15. חזון הקבוצה, יעדים ואסטרטגיה עסקית

חזון הקבוצה – הקבוצה שואפת להיות הקבוצה המובילה בשוק הביטוח והחיסכון ארוך הטווח בישראל, תוך חיזוק איתנותה הפיננסית והעלאת הערך לבעלי מניותיה. הקבוצה עושה זאת באמצעות צמיחה והתרחבות עסקית, שיפור מבנה ההוצאות, שימור רמת השירות הגבוהה לסוכנים וללקוחות, חדשנות במוצרים ושירותים, שימור וטיפול המשאב האנושי וחיזוק המיצוב בקרב כל בעלי העניין.

אסטרטגיה עסקית – החברה אימצה במהלך שנת הדוח תוכנית אסטרטגית תלת שנתית לצמיחה מואצת בת קיימא, ולהתייעלות תפעולית והיא פועלת ליישומה כמפורט להלן. מטרת התוכנית לסייע לקבוצה להתמודד עם תנאי שוק מאתגרים הכוללים סביבה תחרותית מורכבת ומשתנה, התפתחות והוספה של מתחרים וערוצי הפצה חדשים, שינויים רגולטוריים תכופים, סביבת ריבית נמוכה לאורך שנים עם השלכות משמעותיות על החברה ודרישות הון גדלות.

משימות מרכזיות ביישום האסטרטגיה העסקית-

- צמיחה בהכנסות וברווחיות עסק חדש: התמקדות בצמיחה בעסק חדש במגוון ערוצי ההפצה שלה, בדגש על ערוץ הסוכנים, תוך תמיכה דיגיטלית בערוצי ההפצה ומתן כלים למימוש פוטנציאל המכירות ללקוחות קיימים וחדשים, ושימורם.
- צמיחה בתחום הפיננסים: הקבוצה רואה בענף הפיננסים, מנוע צמיחה מרכזי לשנים הקרובות והיא ממשיכה להציע מגוון מוצרים ומסלולי חיסכון העונים על צורכי לקוחותיה, תוך בחינת אפשרויות גידול וצמיחה, זאת תוך בחינת אפשרויות רכישה של פעילויות פיננסיות נוספות.
- ריסון העלייה בהוצאות לצורך תמיכה ביחס Cost/Income: בסביבה תחרותית ורגולטורית מאתגרת המשפיעה על ירידה בפרמיה ובדמי הניהול שמה לה החברה יעד להתייעלות תפעולית והפחתת רמת ההוצאות השוטפות שלה, במקביל ובאופן שיאפשר גידול בהכנסות וצמיחה.
- ניהול השקעות מוביל: הובלת התשואות ללקוחות הקבוצה, במגוון ערוצי ההשקעה, באמצעות כנף, המבצעת את ניהול ההשקעות של הקבוצה, ומהווה משקיע מוסדי חוץ-בנקאי מהגדולים בישראל זאת, תוך שמירה על רמות סיכון הולמות וראיה ארוכת טווח.
- חדשנות ודיגיטציה: הובלת הענף בתהליכים של טרנספורמציה דיגיטלית, ללקוחות, סוכנים, מעסיקים ומתפעלים. פיתוח כלים דיגיטליים מתקדמים בתחום השירות והמכירה, פיתוח תשתיות דאטא מתקדמות שיאפשרו לקבוצה למקסם את הזדמנויות המכירה שלה כמו גם להתייעל תפעולית.
- שיפור השירות: המשך פעילות לשיפור השירות ושיפור שביעות הרצון של הלקוחות ויתר בעלי העניין.
- שמירה ושיפור של היציבות הפיננסית ויחס כושר הפירעון: שיפור הניהול הפיננסי וניהול הסיכונים הכולל של הקבוצה, וזאת בין היתר באמצעות פיתוח מדדים כמותיים ושייכותם בניהול עסקיה, ובפרט על מנת לתמוך בשמירה על יחס כושר פירעון כלכלי הולם, בהתחשב באתגרים הנובעים מהחשיפות בתיק העבר, סביבת הריבית הנמוכה והשפעות רגולטוריות.
- שיפור המיצוב של החברה אל מול כל בעלי העניין, בין היתר באמצעות חיזוק המותג וערכיו בציבור הרחב, חיזוק המחברות הארגוניות וחיזוק תחושת הגאווה של עובדי הקבוצה.

המידע בכל הקשור לתוכנית האסטרטגיה כמפורט להלן, הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות, הכוונות והאסטרטגיה של הקבוצה, כמפורט להלן, אשר משקפות את מדיניותה וכוונותיה נכון למועד פרסום דוח זה, ומבוססות על הערכות נוכחיות של תחומי פעילותה ועל מצב הקבוצה נכון למועד פרסום הדוח ועשויות להשתנות, כולן או חלקן, מעת לעת. אין כל ודאות בדבר התממשות כוונות או אסטרטגיה זו של הקבוצה. ייתכן, כי היעדים המתוארים להלן לא יושגו בעתיד או כי הקבוצה תחליט שלא ליישם את האסטרטגיה האמורה, כולה או חלקה, וזאת, בין היתר, מהסיבות הבאות: שינויים בכדאיות הכלכלית, שינויים בסביבה העסקית, שינויים בתנאי התחרות בשוק ושינויים בשווקים עצמם, שינויים רגולטוריים, שינויים בשוק ההון בארץ ובעולם, וכן כתוצאה מגורמי הסיכון האחרים החלים על פעילות הקבוצה, כמפורט בסעיף 9.13 לעיל ובביאור 37 בדוחות הכספיים.

חלק V: משטר תאגידי

10.

משטר תאגידי

10.1.

דירקטורים חיצוניים

בשנת הדוח לא חלו שינויים בזהות הדירקטורים החיצוניים המכהנים בחברה.

לפרטים אודות הדירקטורים החיצוניים המכהנים בחברה ראה חלק ד' לדוח – פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 12.

לפרטים בדבר אופן מינוי דירקטורים בחברה, ראה ביאור 1(ב)(4) לדוחות הכספיים.

10.2.

מבקר פנים

10.2.1.

פרטי המבקר הפנימי

- שם: ערן שחף.
- תאריך תחילת כהונה: 1 באפריל 2014.
- המבקר הפנימי עומד בתנאים הקבועים בסעיף 3(א) לחוק הביקורת הפנימית, התשנ"ב-1992 (להלן: "חוק הביקורת הפנימית").
- המבקר הפנימי עומד בהוראות סעיף 146(ב) לחוק החברות ובהוראות סעיף 8 לחוק הביקורת הפנימית.
- למבקר הפנימי אין קשרים עסקיים עם החברה או עם גוף הקשור אליה.
- המבקר הפנימי הינו עובד החברה ומשמש מבקר פנימי בחברה, בכלל החזקות ובחברות נוספות בקבוצה.
- לעניין החזקת המבקר בניירות ערך של כלל החזקות, ראה סעיף 10.2.3 להלן.

10.2.2.

היקף העסקה

המבקר הפנימי מועסק על ידי החברה במשרה מלאה. המבקר הפנימי היה אחראי בשנת הדוח גם על תחום הביקורת הפנימית בכלל החזקות ובחברות המוחזקות של החברה, למעט עתודות הוותיקה שלה מבקר פנימי נפרד אשר פעילותו אינה קשורה לפעילות אגף הביקורת הפנימית של הקבוצה. היקף הביקורת בחברות המוחזקות נגזר מהאופי הייחודי של פעילות כל חברה מוחזקת וכן מהיקף פעילותה ביחס להיקף פעילות הקבוצה.

להלן היקף שעות הביקורת הפנימית, שבוצעה לגבי פעילות החברה והחברות המוחזקות של החברה בתקופת הדוח:

שם החברה	שעות שהושקעו	מבקר פנימי נוסף	מיקור חוץ	סה"כ
החברה ⁸⁸	30,800		200	31,000
כלל ביטוח אשראי	1,200			1,200
כלל פנסיה וגמל	10,700		100	10,800
עתודות הוותיקה		1,270		1,270
סה"כ:	42,700	1,270	300	44,270

היקף שעות הביקורת הכולל בקבוצה בשנת 2019 (כולל 1,270 שעות ביקורת של עתודות הוותיקה) היה בסך של כ- 44,270 שעות, הנמוך ב- 2,530 שעות מהיקף השעות הכולל בקבוצה בשנת 2018. לעתודות הוותיקה מבקר פנימי נוסף ונפרד אשר פעילותו אינה קשורה לפעילות אגף הביקורת הפנימית של הקבוצה.

⁸⁸ הנתון כולל 100 שעות ביקורת שנערכו בכללי ביטוח מימון.

- המבקר הפנימי מועסק כעובד חברה, במעמד משנה למנכ"ל, במשרה מלאה, ומקבל שכר חודשי לרבות הטבות סוציאליות נלוות.
 - למבקר הפנימי תוכנית תגמול אישית לעניין חלוקת בונוס שנתי, זאת כחלק ממדיניות התגמול הכללית שאומצה בחברה. תוכנית התגמול האישית של המבקר הפנימי מבוססת, בין השאר, על הרווח של החברה, יעדים מקצועיים, הקשורים לתוכנית העבודה של הביקורת הפנימית לרבות על פי הערכת ועדת הביקורת, ועל הערכת יו"ר דירקטוריון החברה את תפקוד המבקר הפנימי. היעדים מאושרים מידי שנה על ידי ועדת התגמול, ועדת הביקורת והדירקטוריון, וכך גם העמידה בהם. לפרטים נוספים, ראה נספח - מדיניות תגמול.
 - סך התגמול של המבקר הפנימי בשנת 2019 הסתכם בכ- 1.27 מיליוני ש"ח.
 - במהלך השנים 2013 ו-2014 הוענקו למבקר הפנימי 26,000 כתי אופציה לא סחירים, הניתנים למימוש למניות רגילות של כלל החזקות, כחלק מתוכנית אופציות לשנת 2013 החלה על נושאי משרה ועובדים בחברות הקבוצה. נכון למועד זה בידו 4,334 כתי אופציה בעקבות פקיעתם של חלק מכתבי האופציה. לפרטים נוספים ראה ביוגרף 39(א)(1) לדוחות הכספיים.
 - בימים 12 ו-26 במרס 2020, בחנו ועדת הביקורת והדירקטוריון את התאמת התגמול שקיבל המבקר הפנימי של החברה בשנת 2019, כמפורט בסעיף זה לעיל, לתנאי מדיניות התגמול של החברה ומצאו כי התגמול תואם את תנאי מדיניות התגמול של החברה.
- מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה חלה על המבקר הפנימי. לפרטים אודות המדיניות ראה סעיף 9.7.5 לעיל.
- לאור האמור, להערכת הדירקטוריון, תנאי ההעסקה של המבקר הפנימי, הינם סבירים והוגנים ומשקפים את עמידתו של המבקר הפנימי ביעדים האישיים שלו ובתרומתו לחברה. הדירקטוריון מצא כי התגמול שניתן למבקר הפנימי המפורט בתקנה 21 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים) התשכ"ט-1970, תואם את מדיניות התגמול של החברה ושל הגופים המוסדיים.
- לענין זה יצוין כי נוכח המשבר בשווקים עקב התפרצות נגיף הקורונה, שארע לאחר תקופת הדוח, החליטה החברה לדחות את ההחלטה בדבר הענקת מענקים משתנים למועד מאוחר יותר ובשלב זה כללה הפרשה כוללת בספרי החברה בגין מענקים אלו, אשר סכומם המקסימלי ביחס לנושא משרה לא יעלה על 3 חודשי שכר בסיס, בהתאם למדיניות התגמול של החברה וזאת נוכח העובדה כי לא התקיימו התנאים הנדרשים לקבלת תגמול משתנה בהתאם למדיניות התגמול של החברה ולפיכך יתכן מתן רכיב מענק בשיקול דעת בלבד. מתן המענקים כפוף לאישור האורגנים המוסמכים בקבוצה אשר אין ודאות כי יתקבל.
- יובהר כי החלטת הדירקטוריון כאמור לעיל הינה בהתחשב בכל האמור לעיל.
- לאור התרשמות הדירקטוריון מיושרו האיש של המבקר הפנימי ומאיכות עבודתו, ולאור העובדה שהשכר הקבוע מהווה את המרכיב העיקרי של חבילת התגמול של המבקר הפנימי, מצא דירקטוריון החברה, כי אין חשש לניגוד עניינים בכך שלמבקר הפנימי הוענקו בעבר כתי אופציה וכי כחלק מתוכנית התגמול שלו הוא עשוי לקבל מענק משתנה ואין בכך כדי להשפיע על עבודת הביקורת הפנימית.
- לאור האמור, סבור דירקטוריון החברה כי אין בתגמול הניתן למבקר הפנימי כדי להשפיע על שיקול דעתו המקצועי.

כלל חברה לביטוח בע"מ

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

10.3 רואה חשבון מבקר

10.3.1 פרטים על משרדי רואי החשבון המבקרים

- **קוסט פור גבאי את קסירר** - תאריך תחילת כהונתו 1978. שם השותף האחראי: ר"ח טל חי ציון (החל מחודש אפריל 2019).
- **סומך חייקין** - תאריך תחילת כהונתו 1998. שם השותף האחראי: ר"ח אברהם פרוכטמן.

10.3.2 תשלומים לרואי החשבון המבקרים

אלפי ש"ח וללא מע"מ

2018				2019				
סה"כ	שירותים אחרים	שירותים הקשורים לביקורת	שירותי ביקורת ומס	סה"כ	שירותים אחרים	שירותים הקשורים לביקורת	שירותי ביקורת ומס	
4,531	799	671	3,061	5,503	829	101	4,573	החברה וחברות שירות
831	263	55	513	807	174	120	513	כלל פנסיה וגמל
237	-	-	237	237	-	-	237	כלל ביטוח אשראי
5,599	1,062	726	3,811	6,547	1,003	221	5,323	סה"כ חברות

10.3.3 שעות עבודה של רואי החשבון המבקרים

2018				2019				
סה"כ	שירותים אחרים	שירותים הקשורים לביקורת	שירותי ביקורת ומס	סה"כ	שירותים אחרים	שירותים הקשורים לביקורת	שירותי ביקורת ומס	
19,749	2,491	2,038	15,220	22,177	2,767	289	19,121	החברה וחברות שירות
3,510	1,049	113	2,348	3,612	981	346	2,285	כלל פנסיה וגמל
1,307	-	-	1,307	1,184	-	-	1,184	כלל ביטוח אשראי
24,566	3,540	2,151	18,875	26,973	3,748	635	22,590	סה"כ חברות

* הסכומים כוללים ביקורת סולבנסי.

היקף שעות העבודה הכולל של רואי החשבון המבקרים בקבוצה בשנת 2019 היה בסך 27,102 שעות לעומת 24,566 בשנת 2018.

שכר הטרחה של רואי החשבון בגין שירותי ביקורת נקבע על ידי הדירקטוריון בהתאם להמלצת ועדת הביקורת. שכר הטרחה בגין שירותי ביקורת נקבע לאחר משא ומתן עם רואי החשבון המבקרים, במסגרתו נבחן היקף הביקורת ומורכבותה, תוך התייחסות לשכר רואה חשבון מבקר המקובל בענף. שכר הטרחה בגין שירותים שאינם קשורים לביקורת נקבע בעיקר בהתאם לסוג העבודה, היקף שעות העבודה והנושא המבוקר.

10.4.

אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי-

10.4.1.

הוראות הממונה לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

הממונה פרסם בשנים האחרונות מספר חוזרים (להלן: "חוזרי הממונה") שנועדו ליישם את דרישות סעיף 302 וסעיף 404 של ה-SOX Act, בחברות ביטוח, בחברות המנהלות קרנות פנסיה וקופות גמל, בקרנות פנסיה ובקופות גמל (להלן: "הגופים המוסדיים").

בהתאם, כללו החברה והגופים המוסדיים המאוחדים את המידע בכפוף להוראות הדין והדיווח ובמועדים כפי שנקבעו בהוראות אלו.

10.4.2.

סעיף 302 וסעיף 404 של ה-SOX Act - אחריות ההנהלה לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

בהתאם לחוזרי הממונה המבוססים על סעיף 302 וסעיף 404 של ה-SOX Act, וכפי שפורט בדוחות הדירקטוריון הקודמים של החברה, החברה פעלה ופועלת באופן שוטף ליישום ההליך הנדרש בהתאם להוראות האמורות, שכולל בחינה של תהליכי העבודה והבקורות הפנימיות המבוצעות, וזאת על פי השלבים ובמסגרת המועדים שנקבעו בחוזרים. במסגרת זאת, אימצה החברה את מודל הבקרה הפנימי של **Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)**, המהווה מסגרת מוגדרת ומוכרת המשמשת לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הנהלת החברה (הגוף המוסדי), בשיתוף המנכ"ל, משנה למנכ"ל החברה מנהל החטיבה הפיננסית וסמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית של החברה, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של החברה. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל, משנה למנכ"ל החברה מנהל החטיבה הפיננסית וסמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית של החברה הסיקו כי לתום תקופה זו הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של החברה הינן אפקטיביות על מנת לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהחברה נדרשת לגלות בדוח השנתי בהתאם להוראות הדין והוראות הדיווח שקבעה הממונה ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

במהלך התקופה המכוסה המסתיימת ביום 31 בדצמבר 2019 לא אירע כל שינוי בבקרה הפנימית של הגוף המוסדי על דיווח כספי אשר השפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של הגוף המוסדי על דיווח כספי.

הצהרות המנהלים בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, בהתייחס לתהליכים הרלוונטיים, בהתאם לחוזרי הממונה מצורפות בדוח.

כלל חברה לביטוח בע"מ

יורם נוה
מנהל כללי

דני נוה
יו"ר דירקטוריון

26 במרס 2020

* * *

מדיניות תגמול

תוכן עניינים

1. הגדרות
2. כללי
3. מטרות ושיקולים בקביעת מדיניות התגמול
4. מיפוי בעל תפקיד מרכזי
5. מרכיבי התגמול
- א. דירקטורים לרבות יו"ר דירקטוריון
- ב. נושאי משרה, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים נוספים
6. אופן קביעת התגמול עקרונית וכללים
7. שכר בסיס חודשי
8. עלויות העסקת עובדים ובעלי תפקיד מרכזי
9. תגמול משתנה – מענקים
10. רכיב משתנה – מענק שנתי איכותי
11. רכיב משתנה - תגמול הוני
12. מענקים מיוחדים
13. פריסת רכיב משתנה לבעל תפקיד מרכזי
14. הזכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית
15. השבת סכומים על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים
16. תנאים נלווים והטבות נוספות לעובדים (לרבות נושאי משרה)
17. הסדרי פרישה
18. הסדרים בסיום עבודה
19. מיקור חוץ של פעילות מהותית
20. תנאי תגמול עובדי החברה (שאינם בעלי תפקיד מרכזי)
21. הוראות כלליות, שיקול דעת תוקף ואחריות
22. הוראת מעבר

1. הגדרות

למונחים המאוזכרים במדיניות תגמול זו תהא המשמעות המופיעה להלן לצידם:

"בעל תפקיד מרכזי" – כהגדרתו בחוזר התגמול וכפי שיוחלט על ידי דירקטוריון החברה מעת לעת.

"דוחות כספיים" – דוחות כספיים מאוחדים ומבוקרים שנתיים של כלל החזקות, המפורסמים לבעלי המניות של כלל החזקות.

"החברה" – כלל ביטוח וכלל החזקות, אלא אם נאמר אחרת.

הממונה – הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון במשרד האוצר.

"העברת שליטה" – משמעה עסקה לפיה הנאמן ו/או כל אחד אחר המחזיק במניות השליטה בכלל החזקות יעביר את השליטה בכלל החזקות, ו/או כלל החזקות תעביר את השליטה בכלל ביטוח, לצד ג'. האמור יכול כל העברה של שליטה, כהגדרתה להלן, לרבות העברה על ידי נאמן ופעולה שבעקבותיה החברה תהפוך מחברה ללא בעל שליטה לחברה עם בעל שליטה, ולמעט העברת שליטה שבעקבותיה החברה תהיה חברה ללא בעל שליטה.

"שליטה" לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968.

"הצמדה למדד" – הצמדה לעליה במדד המחירים לצרכן, ביחס הרלבנטי, לפי הענין. אם בתקופה מסוימת תהיה ירידה במדד המחירים לצרכן, שיעור הירידה כאמור יופחת משיעור העלייה העתידי, ככל שתהיה עליה כאמור.

"חוזר התגמול" – חוזר גופים מוסדיים 2019-9-6 "תיקון הוראות החוזר המאוחד חלק 1 שער 5, פרק 5 שכותרתו "תגמול" מיום 11 ביולי 2019 אשר עדכן והחליף את חוזר גופים מוסדיים מס' 2014-9-2 "מדיניות תגמול בגופים מוסדיים", מיום 10 באפריל 2014 ("חוזר התגמול המקורי"), כפי שתוקן ביום 7 באוקטובר 2015 במסגרת חוזר גופים מוסדיים 2015-9-31 ("התיקון לחוזר התגמול המקורי").

"חוק החברות" – חוק החברות, התשנ"ט-1999.

"חוק תגמול בכירים" – חוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו – 2016.

"יחס כושר פרעון" – כהגדרתו בנספח לחוזר גופים מוסדיים מס' 2017-1-9 "יישום משטר כושר פרעון כלכלי של חברת ביטוח מבוסס Solvency II" (1.6.2017) (להלן: "חוזר הסולבנסי").

"יחס כושר פרעון מינימלי" – יחס כושר פרעון הנדרש בהתאם לתקופת הפריסה שהוגדרה על ידי רשות שוק ההון.

"יום התחילה" – מועד אישור מדיניות זו על ידי האורגנים המוסמכים בחברה.

"כלל ביטוח" – כלל חברה לביטוח בע"מ.

"כלל החזקות" – כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ.

"מדיניות תגמול" – כמשמעותה בחוזר התגמול, לרבות מדיניות תגמול בהתאם לסעיף 267א(א) לחוק החברות.

"מענק פרישה" – כל תגמול המשולם לנושא משרה, בסיום תקופת העסקה, מעבר לתגמולים בגין סיום העסקה שנקבעו לכלל העובדים המועסקים בחברה.

"נאמן" - נאמן למניות השליטה בחברה, שמונה על ידי הממונה בחודש אוגוסט 2013.

"נושא משרה" – כהגדרתו בחוזר התגמול למעט דירקטור.

"עובד" – לרבות נושא משרה.

"עובד מפתח" – כפי שיוגדר על ידי דירקטוריון החברה מעת לעת ובלבד שאינו נושא משרה כהגדרתו בחוק החברות.

"עלות שכר" – כל תשלום בעד ההעסקה, לרבות הפרשות מעסיק, תשלום בעד פרישה, רכב והוצאות השימוש בו וכל הטבה או תשלום אחר.

"קבוצת כלל" או "הקבוצה" – החברות הנמנות על קבוצת כלל החזקות.

"רווח" – רווח כולל (לאחר מס) של כלל החזקות כפי שיוצג בדוחות הכספיים המאוחדים של כלל החזקות לתום השנה הרלוונטית (כולל רווח/הפסד חד-פעמי ולרבות ביצועים כספיים של חברות שיירכשו בעתיד על ידי כלל החזקות).

"רכיב קבוע" או "רכיב משתנה" - כהגדרתם בחוזר התגמול.

"שכר בסיס חודשי" – שכר חודשי (ברוטו) לא כולל רכיבי שכר משתנים (ככל שמשולמים) ורכיבי שכר נלווים כגון: מענקים שונים, רכב, טלפון, החזר הוצאות וכיוצא באלה, וזכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר (לרבות: הפרשות לביטוחי מנהלים ו/או קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה, גילום שווי למס בגין איזה מהזכויות הנלוות ו/או הסוציאליות וכו').

"שכר בסיס" – עלות סך רכיבי התגמול הקבועים, בגין שנה מסוימת. לרבות רכיבי שכר נלווים כגון: רכב, טלפון, החזר הוצאות, זכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה וכו'.

"תנאי כהונה והעסקה" – כהגדרתם בחוק החברות.

תקנות הגמול - תקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000.

"תשואה על ההון" - הרווח (הכולל) בשנת המענק מחולק בהון העצמי ליום 31.12 על פי הדוחות הכספיים השנתיים לשנה שקדמה לשנת המענק.

"עובדי קבלן המועסקים אצל החברה" – עובדים של קבלן כוח אדם שהחברה היא המעסיק בפועל שלהם, ועובדים של קבלן שירות המועסקים במתן שירות אצל החברה; לעניין זה,

"קבלן כוח אדם", "קבלן שירות", "מעסיק בפועל" – כהגדרתם בחוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם, התשנ"ו-1996.

2. כללי

- 2.1 מסמך זה נועד להגדיר, לתאר ולפרט את מדיניות התגמול לנושאי המשרה, דירקטורים, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים אחרים בחברה כפי שאושרה על ידי דירקטוריון החברה לאחר אישור וקבלת המלצת ועדת התגמול של החברה.
- 2.2 מדיניות התגמול נקבעה בהתאם להוראות תיקון 20 לחוק החברות, להוראות חוזר התגמול ולקבוע בחוק תגמול בכירים.
- 2.3 מדיניות התגמול קובעת כללים, קריטריונים ואמות מידה שלפיהם ייקבעו תנאי כהונתם והעסקתם של נושאי המשרה, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים אחרים בחברה, וכן אשר לשיקולים העומדים בבסיס קביעתם, תוך התאמה למאפיינים הספציפיים של הפעילות עליה אחראי העובד הרלבנטי, לניסיונו, הכשרתו וביצוע התפקיד על ידו.
- 2.4 מדיניות התגמול נערכה בהתחשב באופייה של כלל ביטוח, כגוף מוסדי המנהל כספי ציבור, ובשים לב לגודלה של כלל החזקות, אשר נכללת במדד תל - אביב 100.
- 2.5 ניסוח מדיניות התגמול בלשון זכר הינו מטעמי נוחות בלבד והיא מיועדת לנשים וגברים כאחד.

3. מטרות ושיקולים בקביעת מדיניות התגמול

- 3.1 מדיניות התגמול נועדה לסייע בהשגת מטרות החברה ותוכניות העבודה שלה בראייה ארוכת טווח תוך התחשבות בניהול הסיכונים שלה ובין היתר בהתחשב בשיקולים הבאים:
 - 3.1.1 היקף נכסי הקבוצה ונכסי החסכון המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, וכן אופי ומורכבות פעילותה.
 - 3.1.2 מצבה הפיננסי של הקבוצה בכלל והחברה בפרט, לרבות, נזילות ויחס כושר פירעון, לרבות של הגופים המוסדיים בקבוצה.
 - 3.1.3 הבטחת התאמתם של תמריצים לניהול מושכל של כספי חוסכים באמצעות הגופים המוסדיים בקבוצה, בהתייחס לתשואה וסיכון בטווח ארוך.
 - 3.1.4 היבטים כלל ארגוניים, כגון פערי תגמול רצויים בין דרגים שונים.
 - 3.1.5 היכולת לגייס ולשמר מנהלים ועובדים איכותיים ברמה גבוהה, בעלי ידע מקצועי ספציפי והתמחות ייחודיים, בעלי יכולת להוביל את החברה להצלחה עסקית ולהתמודד עם האתגרים העומדים בפניה.

3.1.6 היכולת לתמרץ מנהלים ועובדים להשגת רמה גבוהה של ביצועים עיסקיים, תוך נטילת סיכונים מושכלת וסבירה, וזאת בהתייחס לחברה, לגופים המוסדיים בקבוצה ובהתייחס לכספי חוסכים באמצעותן.

3.1.7 יצירת איזון ראוי בין מרכיבי תגמול שונים, מרכיבים קבועים מול משתנים, קצרי טווח מול ארוכי טווח ותגמול במזומן (כולל תנאים נלווים), למול תגמול במכשירים הוניים.

3.1.8 הלימה של תנאי התגמול את גודל החברה, הגופים המוסדיים ואופי פעילותן.

3.1.9 הוראות חוק תגמול בכירים.

3.2 בגיבוש מדיניות התגמול, נשקלו, בין היתר, רמות השכר ותנאי ההעסקה הנהוגים בחברה ובחברות דומות לה, תוך מתן דגש על הגברת התחרותיות של החברה בגיוס ובשימור כוח אדם איכותי בתפקידי ניהול בכירים בקבוצה וכן נלקחו בחשבון היבטים כלל ארגוניים, כגון פערי תגמול רצויים בין דרגים שונים ויושמו הוראות חוק תגמול בכירים.

3.3 החברה פועלת בהתאם להוראות חוק תגמול בכירים ועמדות הממונה הרלבנטיות לתגמול בעלי תפקידים בגופים מוסדיים וכן תביא בחשבון, בבואה לקבוע את התגמול המרבי לבעל תפקיד מרכזי, אסדרות צפויות שעשויות להיות להן השלכה מהותית על מדיניות התגמול, שפורסמה טיוטה שלהן, לרבות תזכירי חוק.

4. מיפוי בעלי תפקיד מרכזי

4.1 בהתאם לחוזר התגמול, החברה מיפתה את בעלי התפקיד המרכזי בחברה בהתאם להגדרות הרלוונטיות בחוזר התגמול.

4.2 החברה תבחן מעת לעת את מיפוי בעלי התפקיד המרכזי, בהתאם לשינויים הרגולטוריים ו/או לשינויים במנגנוני התגמול ולכל הפחות אחת לשנה.

4.3 עובד שנכלל בקבוצת בעלי התפקיד המרכזי יעודכן על כך על ידי תחום משאבי האנוש.

5. מרכיבי התגמול

א. דירקטורים

5.1 שכר דירקטורים (למעט יו"ר דירקטוריון) וחברי ועדות השקעה

שכרם של דירקטורים חיצוניים, דירקטורים בלתי תלויים, דירקטורים אחרים בחברה (למעט יו"ר הדירקטוריון) וחברי ועדות השקעה שאינם עובדי הקבוצה לרבות נציגים חיצוניים ונציגים בלתי תלויים, כפי שיכהנו מעת לעת, יהיה הגמול

המירבי שניתן לשלם לרבות בגין מומחיות כפי שיקבע על פי תקנות הגמול כפי שיתעדכן מעת לעת ולפי הוראות חוזר התגמול. כמו כן, יהיו הדירקטורים האמורים זכאים להחזר הוצאות בהתאם לתקנות הגמול. דירקטורים וחברי ועדות השקעה כאמור לא יהיו זכאים לרכיב משתנה בשל כהונתם בחברה¹.

ככל שמדובר בדירקטורים אשר בעל השליטה בחברה נושא בשכרם ובהעדר מניעה חוקית לכך, יכול וההתחשבות בגין שכרם תבוצע, בהתאם לעקרונות האמורים ובמסגרת הסכם ניהול, אם וככל שיקבע, בין כלל החזקות לבין בעל השליטה, כפי שיאושר מעת לעת, על ידי אסיפת בעלי המניות של כלל החזקות.

החברה יכול ותישא בהוצאות נוספות בגין דירקטורים וחברי ועדות השקעה המכהנים בחברה בתקופת כהונתם, כגון בגין השתלמויות, השתתפות באירועי חברה, חניה, הטבות במוצרי פרט של החברה להם זכאים עובדי החברה, שי לחג וכו'.

5.2 יו"ר דירקטוריון²

תגמול יושב ראש הדירקטוריון ייקבע בהתחשב בתגמול דירקטור חיצוני בחברה, בהיקף המשרה שלו ובהתייחס לשיקולים שמפורטים בסעיף 6(ב) לחוזר התגמול. יו"ר דירקטוריון בגוף מוסדי בקבוצה לא יהיה זכאי לרכיב שכר משתנה בשל כהונתו כיו"ר. לתקרת שכרו הקבוע של יו"ר הדירקטוריון ראה סעיף 7.2 להלן.

ב. בעלי תפקיד מרכזי (לרבות נושאי משרה)

5.3 התגמול הכולל של בעל תפקיד מרכזי עשוי להיות מורכב מהרכיבים העיקריים הבאים (כולם או חלק מהם):

5.3.1 שכר בסיס חודשי (רכיב קבוע) – מרכיב תגמול זה נועד לתגמל את

בעל התפקיד המרכזי עבור ביצוע תפקידו בחברה ועבור הזמן המושקע בביצוע מטלות התפקיד השוטפות באופן יומיומי. השכר מבטא את כישוריו של בעל התפקיד המרכזי (כגון: ניסיונו, הידע שהוא מביא לתפקיד, מומחיות בתחום העיסוק, השכלתו, הסמכות המקצועית וכו'), תוך התחשבות ברמת האחריות המוטלת עליו ודרישות התפקיד הנגזרות ממנו.

5.3.2 תנאים נלווים – מרכיב תגמול זה כולל תנאים סוציאליים

המחויבים על פי דין ותנאים נלווים נוספים, כגון קרנות פנסיה,

¹ מובהר כי האמור לא יחול ביחס לנושאי משרה בחברה שמכהנים בנוסף כדירקטורים בחברות הקבוצה, וזאת ביחס לתגמול המשולם להם מאת הגוף שבו אינם מכהנים כדירקטורים. בנוסף וככל שתפקידם כדירקטורים הינו משני לתפקידם כנושאי משרה, כהונתם כדירקטורים כאמור לא תשפיע על התגמול המשתנה שישולם להם מאת החברה.

² לעניין תנאי העסקתו של יו"ר הדירקטוריון של החברה המכהן בתפקידו במועד אישור מדיניות תגמול זו, אשר אושר באסיפת בעלי המניות של כלל החזקות ביום 26 במאי 2016, לרבות לענין זכויות קימות שנצברו על פי הסכם קודם מיום 5 ליוני 2013 ("ההסכם הנוכחי"), ראו את דוח זימון האסיפה הכללית של כלל החזקות מיום 21 באפריל 2016 (אסמכתא 054490-01-2016).

ביטוחי מנהלים, הפרשות לפיצויים, ביטוח אובדן כושר עבודה, ימי הבראה, חופשה, מחלה, הוצאות נסיעה, קרן השתלמות, עיתון, העמדת רכב, סבסוד הוצאות הסעדה, גילום שווי למס בגין איזה מהזכויות הנלוות ו/או הסוציאליות וכו'.

5.3.3 תגמול משתנה המשולם במזומן (בנוסף) – מרכיב תגמול זה נקבע בהתאם לביצועים של בעל התפקיד המרכזי ותוצאות החברה, כמפורט בהרחבה להלן.

5.3.4 תגמול משתנה הוני – מרכיב תגמול זה נועד ליצור זהות אינטרסים בין כלל בעלי המניות של כלל החזקות לבין בעל התפקיד המרכזי באמצעות מחיר המניה. כמו כן נועד מרכיב זה לעודד ולחזק את הזדהותם של מקבלי תגמול זה עם החברה בכלל ובראיה ארוכת טווח בפרט. כמו כן, היות ותוכנית תגמול הונית הינה ארוכת טווח במהותה, היא מהווה גם תמריץ חיובי עבור מקבלה להמשיך לעבוד בחברה לאורך זמן ולסייע בהשגת יעדי החברה, תכנית העבודה שלה ומדיניותה. בנוסף, היותה של התכנית ארוכת טווח מחזקת את ההלימה בין מרכיב תמריץ זה לבין מדיניות ניהול הסיכונים בחברה.

5.4 מובהר כי מרכיבי התגמול המפורטים במדיניות תגמול זו מהווים רף עליון שביחס אליו תיקבענה תכניות התגמול האישיות לבעלי תפקיד מרכזי. יודגש כי החברה אינה מחויבת להעניק את כל המרכיבים המפורטים לעיל (למעט כמתחייב על פי חוק) ואינה מחויבת להעניק את השיעור המקסימאלי שנקבע בכל אחד מן המרכיבים. ככל שיוענק תגמול נמוך מהתגמול המתואר במדיניות תגמול זו, לרבות ביחס לבעל תפקיד בתפקיד דומה בקבוצה, הדבר לא יהווה חריגה מהוראות מדיניות תגמול זו.

5.5 התשלום לנושא משרה המעניק שירותים לחברה כקבלן עצמאי או באמצעות חברה (ככל שהדבר מותר בהתאם לחוזר התגמול), ישקף את עלות רכיבי התגמול (בתוספת מיסים כדין) בהתאם למדיניות התגמול.

6. אופן קביעת התגמול – עקרונות וכללים

בעת בחינה ואישור של תנאי כהונה והעסקה של בעל תפקיד מרכזי תינתן התייחסות, בין היתר, לנושאים הבאים, ככל שהם רלבנטיים לו:

6.1 השכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי והישגיו³.

³ יצוין, כי ביחס לחלק מנושאי המשרה עליהם חלה מדיניות תגמול זו, כפופה החברה להוראות רגולטוריות ספציפיות המתנות את העסקת נושאי המשרה באישור הרגולטור (כגון: מנכ"ל, יו"ר דירקטוריון, דירקטור, יועץ משפטי, מנהל כספים, אקטואר, מנהל סיכונים, מנהל מערכות מידע ומבקר פנימי) וכן קובעות כישורים הנדרשים מבעלי תפקידים מסוימים, ולפיכך לגבי אותם נושאי משרה תתייחס החברה גם לאישורים ולקריטריונים שנקבעו באותן הוראות.

6.2 תפקידו של בעל התפקיד המרכזי, תחומי אחריותו ותורמתו הצפויה להשגת יעדי החברה.

6.3 הסכמי שכר קודמים של בעל התפקיד המרכזי.

6.4 היחס שבין עלות השכר של בעל תפקיד מרכזי לבין עלות השכר של שאר עובדי החברה ושל עובדי הקבלן המועסקים אצל החברה, בפרט היחס לעלות השכר הממוצע ועלות השכר החציונית של שאר העובדים כאמור והשפעת הפערים על יחסי העבודה בחברה⁴.

6.5 שוויו הכלכלי של התגמול הכולל, על כל מרכיביו, לרבות התייחסות לתוצאות העסקיות של החברה, וככל שהתגמול כולל יעדים ומדדים, בחינה של היעדים והמדדים, בין היתר, לאור מדיניות ניהול הסיכונים של החברה ועל מנת לוודא שאין במדיניות התגמול כדי ליצור תמריצים לנטילת סיכונים מעבר לכך.

6.6 איזון בין רכיב משתנה ככל שמשולם, לבין הרכיב הקבוע באופן שכלל, שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי, בגין שנה מסוימת, לא יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי, בכפוף לסעיף 9.6.2 להלן.

6.7 בהתאם להוראות חוזר התגמול, הרכיב הקבוע יהווה חלק משמעותי מסך התגמול של בעל תפקיד מרכזי. בקביעת האיזון המתאים בין רכיב קבוע לרכיב משתנה יש להתחשב בניסיון בעל התפקיד, מומחיותו, כישוריו, בכירותו, אחריותו וביצועיו וכן בצורך לעודד התנהגות התומכת במסגרת ניהול הסיכונים, באיטנות הפיננסית ארוכת הטווח של החברה ובניהול זהיר של כספי החוסכים באמצעותה.

6.8 הוראות חוק תגמול בכירים, באופן שההוצאה החזויה בשלו (תגמול קבוע ומשתנה), לפי עלות השכר הכוללת לשנה (שכר קבוע ומשתנה) כפי שחושבה במועד האישור בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תהיה בהתאם לסעיף 2 לחוק תגמול בכירים⁵ ולא תעלה על הגבוה מבין (1) שני מליון וחצי שקלים (2.5 מ"ש"ח) בשנה⁶ ("מגבלת הסכום") (2) מכפלת ההוצאה בשל התגמול הנמוך ביותר, לפי עלות היקף משרה מלאה בשיעור של 100%, ששילמה החברה לעובד,

⁴ נכון למועד אישור המדיניות, ובהתאם להוראות המדיניות ביחס לעלות שכר של המנכ"ל והיו"ר, היחס הוא כדלקמן: מנכ"ל ביחס ליתר העובדים בחברה למעט המנכ"ל – כ-19 חציון ו-14 ממוצע; יו"ר ביחס ליתר העובדים למעט יו"ר (מנורמל ל-100% משרה) – כ-16 חציון וכ-12 ממוצע; נושאי משרה (עלות ממוצעת, כולל מנכ"ל ויו"ר) ביחס ליתר העובדים שאינם נושאי משרה – 9 חציון ו-7 ממוצע. הנתונים חושבו על בסיס עלות תגמול בפועל לחודשים ספטמבר 2018–אוגוסט 2019 בהתאם להיקף משרתם של עובדי חברות הקבוצה (למעט עובדי סוכנויות הקבוצה, עובדים שעתיים ועובדי קבלן). ועדת התגמול והדירקטוריון בחנו את היחס המפורט לעיל שבין תנאי הכהונה והעסקה של נושאי המשרה לשכר של שאר עובדי הקבוצה ושל עובדי הקבלן המועסקים אצל הקבוצה, ובפרט את היחס לשכר הממוצע ולשכר החציוני של עובדים כאמור, וסברו כי לא צפויה לפערים אלו השפעה מהותית על יחסי העבודה בחברה.

⁵ מובהר כי לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא יילקחו בחשבון תגמול שההוצאה בגינו אינה חזויה בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים.

⁶ צמוד למדד מיום פרסומו של חוק תגמול בכירים (12 לאפריל 2016). לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא יילקחו בחשבון הפרשה לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין.

במישרין או בעקיפין (לרבות לעובד קבלן המועסק ישירות ע"י החברה, או לעובד המועסק ע"י נותן שירות המועסק ע"י החברה), ב- 35⁷ (להלן ובהתאמה: "**השכר המינימלי**" או "**מגבלת השכר המינימלי**" ו- "**מגבלת התגמול**")⁸. יובהר כי בכפוף למגבלת התגמול, הדירקטוריון רשאי לאשר תגמול לנושא משרה גם אם בגין תגמול כאמור תישא החברה בעלות מס נוספת בגין "עלות הוצאה עודפת" קרי בשל העובדה שהוצאה כאמור לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה, בהתאם למנגנון הקבוע בחוק תגמול בכירים.

6.9 יובהר כי מגבלת השכר המינימלי יכול ותשתנה והיא תהיה צמודה לשיעור השינוי בשכר המינימלי, כאמור בחוק תגמול בכירים. כמו כן במקרה בו יתברר כי רכיבים נוספים (מעבר להפרשה לתגמולים⁹ והפרשה לפיצויים על פי דין) אינם נכללים במגבלת הסכום או מגבלת השכר המינימלי שנקבעה בחוק תגמול בכירים¹⁰ יעודכן התגמול לאחר קבלת אישור ועדת התגמול והדירקטוריון, בשיעור מתאים כאמור.

6.10 מובהר כי סך התגמול, כהגדרתו בחוק תגמול בכירים, לא יעלה בכל מקרה על שלושה וחצי מיליון ש"ח (3.5 מיליון) בשנה.

7. שכר בסיס חודשי

7.1 בעלי תפקיד מרכזי

שכר הבסיס החודשי של בעל תפקיד מרכזי, יקבע בין השאר בהתייחס, לתפקיד אליו הוא מתמנה או בו הוא מכהן, הסמכות והאחריות הכרוכות בתפקיד, וכן בשים לב להשכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי, הישגיו והסכמים קודמים עם בעל התפקיד המרכזי (ככל שקיימים) ובלבד שבכל מקרה המשכורת החודשית לא תעלה על תקרת שכר הבסיס החודשי שנקבעה לנושאי המשרה כמפורט בסעיף 7.2 להלן וניתן יהיה להצמידה למדד.

7.2 נושאי משרה

תקרת שכר הבסיס החודשי לנושאי משרה בחברה הינה כדלקמן:

7.2.1 **יו"ר דירקטוריון¹¹ ומנכ"ל¹²** - תקרת שכר הבסיס החודשי תקבע כך

שסך התגמול לא יעלה על האמור בסעיפים 6.8 ו- 6.9 לעיל.

⁷ בשנה שקדמה למועד ההתקשרות, בהתאם למנגנון שייקבע על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.
⁸ ההוצאה תחושב בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, כמפורט בחוק תגמול בכירים, כפי שיהיו מעת לעת, וכפי שיאושר על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

⁹ לרבות אובדן כושר עבודה.

¹⁰ לרבות תגמול בעד שעות נוספות.

¹¹ ביחס ליו"ר הדירקטוריון המכהן בתפקידו נכון למועד אישורה של מדיניות תגמול זו יצוין כי החברה התקשרה עמו בהסכם העסקה אשר אושר באסיפה הכללית ביום 26 במאי 2016 וביום 18 בדצמבר 2016. לשכרו החודשי של היו"ר כפי שאושר כאמור לעיל, נוספים בפועל רכיבי שכר סטנדרטיים, לרבות הפרשות לקרן השתלמות ולתגמולים מעל התקרה שהומרו לשכר, שווי וגילום רכב. התוספות האמורות הינן תוספות לשכר יסוד.

¹² ביחס למנכ"ל החברה המכהן בתפקידו נכון למועד אישורה של מדיניות תגמול זו יצוין כי החברה התקשרה עמו בהסכם העסקה אשר אושר על ידי האסיפה הכללית ביום 14 באוגוסט 2018. עלות העסקתו של המנכ"ל כפופה למגבלת התגמול ובכל מקרה סך התגמול כהגדרתו בחוק תגמול בכירים לא יעלה על 3.5 מיליון ש"ח בשנה.

7.2.2 יתר נושאי המשרה- הרכיבים הקבועים בתגמול יהיו בפער מהותי

מעלות התגמול הקבוע של המנכ"ל.

7.3 תקרת שכר הבסיס החודשי הנזכרת לעיל הינה בגין 100% משרה.

7.4 ניתן יהיה להמיר רכיבי תגמול נלווים (כגון רכב ותגמולים סוציאליים מעל התקרות הרלבנטיות) לשכר בסיס חודשי ובלבד שהמרה כאמור לא תגדיל את עלות ההעסקה מעבר למגבלת התגמול.

7.5 כמו כן, ניתן יהיה להצמיד למדד את שכר הבסיס החודשי ובלבד שלא יעלה על מגבלת התגמול.

7.6 רמת השכר שתקבע, תבטא את כישוריו של נושא המשרה (לרבות, ניסיונו, הידע שהוא מביא עמו לתפקיד, מומחיות בתחום העיסוק, השכלתו וכו'), תוך התחשבות ברמת האחריות המוטלת עליו ודרישות התפקיד הנגזרות ממנו.

7.7 החברה תהיה רשאית לקבוע כי בשל היות נושאי המשרה בעלי תפקידי הנהלה או תפקידים הדורשים מידה מיוחדת של אמון אישי, כמשמעותם בחוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951, לא יחול חוק זה על נושאי המשרה ואלה לא יהיו זכאים לתגמול עבור עבודה בשעות נוספות או בזמן המנוחה השבועית.

7.8 בנוסף למשכורת הבסיס ניתן יהיה לקבוע, ביחס לבעל תפקיד מרכזי שהוא גורם בקרה¹³, זכאות לרכיב קבוע שנתי נוסף, שלא יעלה על שתי משכורות, שישולם בנוסף לשכר הבסיס החודשי ("הרכיב הנוסף"). לא תקום זכאות להפרשות סוציאליות בגין הרכיב הנוסף. הרכיב הנוסף לא ייכלל במסגרת תקרות השכר, כמפורט לעיל. במקרה בו בעל התפקיד המרכזי כאמור, יועסק בחלק משנה קלנדארית, הוא יהיה זכאי לחלק יחסי של הרכיב הנוסף בלבד.

8. עלויות העסקת עובדים ובעלי תפקיד מרכזי

8.1 גוף מוסדי בקבוצה לא יישא בעלויות העסקתו של עובד או בעל תפקיד מרכזי בו בשל כהונתו בתאגיד אחר, לרבות כהונה בתאגיד אחר שהוא חלק מהקבוצה וכל גוף מוסדי בקבוצה יישא בעלויות העסקת עובד או בעל תפקיד מרכזי בו, בהתאם להיקף המשרה, הסמכות והאחריות באותו גוף מוסדי ויכול שהדבר יבוצע באמצעות מודל התחשבנות שיקבע בין החברות בקבוצה, על פי אישורם של האורגנים המוסמכים. ככל שמדובר בנושא משרה או בעל תפקיד מרכזי או עובד בגוף מוסדי בקבוצה המכהן בנוסף כנושא משרה או בעל תפקיד או עובד, בגוף אחר בקבוצה, יכול ששכרו המלא ישולם על ידי אחד מן הגופים כאמור, בכפוף להתחשבנות שתבוצע בין הצדדים¹⁴.

¹³ גורם בקרה, כהגדרתו בחוק התגמול.

¹⁴ מובהר כי אין בכהונתו של נושא משרה בגוף מוסדי, שאינו דירקטור, כדירקטור בחברה בת של הגוף המוסדי כדי לפגוע בחישוב הרכיב המשתנה של אותו נושא משרה.

8.2 כל התגמולים לבעל תפקיד מרכזי בגוף מוסדי ישולמו לבעל התפקיד המרכזי ולא לגורם אחר לרבות חברה בשליטתו של בעל התפקיד המרכזי, למעט אם הותר והוסכם אחרת. אין באמור כדי לגרוע מהאפשרות, לפיה במקרה בו עובד נושא במספר תפקידים, ונושא בתפקיד בגופים נוספים בקבוצה מעבר לתפקידו בגוף המוסדי, ישולם שכרו מהגוף מוסדי, ותבוצע התחשבות בין הגופים.

לענין זה: **"בעל תפקיד מרכזי"** – למעט דירקטור ולמעט חבר ועדת השקעות שאינם עובדי הקבוצה.

8.3 גוף מוסדי בקבוצה יפעל על מנת שעובד או בעל תפקיד מרכזי בו לא יקבל כל תגמול בשל כהונתו בגוף המוסדי מגורם אחר, ובכלל זה משולט בגוף המוסדי או ממחזיק מהותי בגוף מוסדי בלא שולט.

לעניין זה –

"שולט" – לרבות קרובו או תאגיד אחר שבשליטתו.

"מחזיק מהותי" – כהגדרתו בסעיף 41 לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981, לרבות קרובו או תאגיד אחר בשליטתו.

9. תגמול משתנה – מענקים

כללי

9.1 מדיניות התגמול של החברה מבוססת, בין היתר, על ההנחה לפיה על התגמול הכולל של חלק מעובדי החברה ובעלי תפקיד מרכזי בה, להיות מושפע, מתוצאותיה העסקיות של החברה, המתבטאות, בין השאר, ברווחיות החברה, וכן מתרומתו האישית של כל עובד להשגתה והכל בהתחשב במגבלות הקבועות בחוק תגמול בכירים.

9.2 למען הסר ספק, מובהר כי בכפוף להוראות הדין, התגמול המשתנה אשר ישולם לעובד בהתאם למדיניות התגמול, ככל שישולם, אינו ולא ייחשב כחלק משכרו הרגיל של העובד, לכל דבר ועניין ולא יהווה בסיס לחישוב ו/או לזכאות ו/או לצבירה של זכות נלווית כלשהי, לרבות ובלי לגרוע מכלליות האמור, לא ישמש כרכיב הנכלל בתשלום חופשה, פיצויי פיטורים, הפרשות פנסיוניות וכו'.

9.3 מובהר כי יו"ר הדירקטוריון של החברה אינו זכאי לרכיב שנתי משתנה והמנכ"ל יכול שיהיה זכאי לרכיב שנתי משתנה בהתאם להרכב התגמול שיאושר לו על ידי האורגנים המוסמכים של החברה.

9.4 מתווה לקביעת רכיב משתנה מדיד לבעלי תפקיד מרכזי¹⁵

9.4.1 לצורך תשלום רכיב משתנה מדיד המשולם במזומן ובהתאם לעקרונות המפורטים להלן, תיקבע, מידי שנה, תכנית יעדים

¹⁵ המנכ"ל יכול שלא יהיה זכאי לרכיב משתנה שנתי או שיהיה זכאי לחלק מהרכיב המשתנה (מדיד, איכותי, הוני ו/או מיוחד), בשים לב לתנאי הכהונה שנקבעו על ידי האורגנים המוסמכים של החברה למנכ"ל.

ומדדים לכל אחד מבעלי התפקיד המרכזי הזכאים לכך, אשר מבוססת על סדרה של יעדים ומדדים ברמת החברה ו/או, ברמת היחידה הארגונית ו/או ברמה האישית, אשר ייגזרו בין היתר, מתכנית העבודה של החברה, והכל עד לתקרה כפי שתקבע בתוכנית האישית השנתית האמורה (להלן: "**תכנית תגמול אישית**" ו- "**יעדי תכנית התגמול**").

9.4.2 המדדים והיעדים שעליהם מבוסס הרכיב המשתנה המדיד לשנה מסוימת ייקבעו באופן שנועד לעודד שיפור בתהליכים העסקיים ובהתנהלות העסקית של החברה, במטרה לעודד הגדלת רווחיות לאורך זמן ותוך התחשבות בניהול סיכונים.

9.4.3 תכנית תגמול שנתי מדיד הכוללת התייחסות לרכיב משתנה שנתי מדיד לכל אחד מבעלי התפקיד המרכזי בחברה, תיערך על בסיס המתווה שלהלן ובכפוף לעקרונות הקבועים בו ותובא לידיעתו של כל בעל תפקיד מרכזי כאמור. תכנית התגמול יכול ותותאם בהתאם לעדכונים בתכנית העבודה של החברה או בנסיבות אחרות רלבנטיות, לרבות במקרה של שינוי או קידום בתפקיד.

9.5 מגבלות ותנאי סף לרכיב המשתנה השנתי המדיד

9.5.1 תנאים מקדימים להענקת רכיב משתנה שנתי מדיד¹⁶ לבעלי תפקיד מרכזי בגין שנה מסוימת בתום השנה בגינה ניתן תגמול משתנה הינם:

א. יחס כושר פרעון שלא יפחת מיחס כושר פרעון מינימלי, בהתאם ליחס הידוע האחרון שפרסמה החברה ולרבות בהתחשב בפעולות הוניות שבוצעו עד למועד פרסום יחס כושר הפירעון.

ב. העדר התקיימות נסיבות משהות בקשר עם איזה מבין כתבי ההתחייבות שהנפיקה כללביט מימון בע"מ המוכרים כהון רובד 2 או הון משני מורכב בהתאם לחוזר סולבנסי ("נסיבות משהות").

(להלן: "**תנאי סף**").

ביחס לתנאי הסף האמור בסעיף א לעיל, רשאים ועדת התגמול והדירקטוריון לקבוע התקיימות תנאי הסף האמור, אם סברו שאי העמידה בתנאי זה הינו כתוצאה מאירוע אקסוגני משמעותי, שהשפיע על כלל ענף הביטוח בישראל.

¹⁶ מובהר כי החלק ברכיב משתנה שנתי המשולם במזומן שהינו בשיקול דעת, כאמור בסעיף 10 להלן, ומענק מיוחד אם וככל שיחולק כאמור בסעיף 12 להלן, שאינם מותנים בעמידה בתנאי סף וכפופים לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון.

9.6 קריטריונים לקביעת הרכיב המשתנה השנתי המדיד לבעל תפקיד מרכזי

9.6.1 סכום הרכיב המשתנה השנתי המדיד הניתן לחלוקה לכל בעל

תפקיד מרכזי יקבע מראש, יותאם לסיכונים המהותיים של החברה ויוותנה בביצועים ועמידה בקריטריונים כמפורט להלן, למעט תשלום קבוע, חודשי או שנתי, המשולם בעד שנת עבודתו הראשונה של בעל התפקיד המרכזי, המוגבל לכדי סכום בגובה של שש משכורות ואשר לגביו לא תחול חובת הפריסה כמפורט בסעיף 13 להלן.

9.6.2 עלות הרכיב המשתנה השנתי לבעל תפקיד מרכזי לא תעלה על עלות

רכיבי התגמול הקבועים של בעל התפקיד המרכזי בגין אותה שנה. על אף האמור, ועדת התגמול והדירקטוריון מוסמכים לקבוע כי שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי (למעט המנכ"ל) יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי ובלבד שלא יעלה על 200% מהרכיב הקבוע השנתי – וזאת, אם קבעו ועדת התגמול והדירקטוריון שקיימים תנאים המצדיקים זאת, הנוגעים לנסיבות מיוחדות חד פעמיות, שאינן חוזרות על עצמן כל שנה, ושאינם חלים על קבוצה רחבה של בעלי תפקיד מרכזי, ונרשמו נימוקים מיוחדים בעניין זה.

כמו כן סך כל הרכיב המשתנה המדיד ובשיקול דעת כמפורט בסעיפים 9.4 לעיל ו- ו- 10 להלן, לא יעלה על 1 מיליון ₪ ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לקבוע תקרות נמוכות יותר לרכיב המשתנה המשולם במזומן, בהתאמה למידת עמידת בעל התפקיד המרכזי בתכנית האישית שנקבעה לו, במסגרת האמור לעיל.

(להלן: **"תקרת הרכיב המשתנה השנתי"**).

9.6.3 ככל שעלות הרכיב המשתנה השנתי חורגת מתקרת הרכיב המשתנה

השנתי או שעלות השכר הכוללת חורגת ממגבלת התגמול, והיא כוללת גם תשלום שנוקף בגין מענק פרישה, ניתן יהיה לדחות את זקיפת מענק הפרישה או חלק ממנו ובמקרה זה, בכל מקרה בו נושא משרה יסיים את עבודתו בחברה, בטרם נזקף מלוא מענק הפרישה, יופחת מענק הפרישה ו/או חלק ממנו, בהתאמה.

9.6.4 העובד רשאי לוותר על רכיב משתנה הוני או במזומן ו/או על חלק

ממנו, באופן בו רכיב זה, או חלקו, לא ייחשבו חלק משכרו של העובד לכל דבר ועניין ובפרט לעניין מגבלות על שכרו מכוח הוראות הדין.

9.6.5 לצורך קביעת יעדי תכנית התגמול האישית, יקבע לכל בעל תפקיד

מרכזי ערך מטרה, במונחים של אחוז מסוים מיעד הרווח, מהרווח

בפועל או במונחי משכורות או שילוב בין הנ"ל, וזאת בהתחשב בבכירות בעל התפקיד המרכזי, תרומתו לחברה ומידת השפעתו על התוצאות הכספיות של כלל החזקות, וכל זאת למקרה שבעל התפקיד המרכזי עמד ב-100% מיעדי הרכיב המשתנה המדיד להלן ובכפוף לתקרת הרכיב המשתנה השנתי ולתנאי הסף האמורים לעיל ("ערך מטרה"). יובהר כי ערך המטרה ביחס לנושאי המשרה בחברה ייקבע על ידי האורגנים המוסמכים בהתאם לדין ויכול שיתייחס גם לרכיב המשתנה של המענק השנתי האיכותי.

9.6.6 בכפוף למגבלות ולתנאים המפורטים בסעיף 9.5 לעיל, לכל בעל תפקיד מרכזי, ככל שייקבעו **יעדי תכנית התגמול**, כמפורט בסעיף 9.6.5 לעיל יקבע מקדם שישקף את אופן השגת כל אחד מיעדי תכנית התגמול שנקבעו לבעל תפקיד מרכזי. המקדם האמור ביחס לכל אחד מהרכיבים יכול שיהיה נמוך מ-1 (אם בעל תפקיד מרכזי השיג רק חלק מיעדי התכנית האישית) ויכול שיהיה גבוה מ-1 (אם ביצועי בעל תפקיד מרכזי עלו בפועל על אלו שנקבעו לו כיעד), ובלבד שערכו של המקדם לא יפחת מ 0.7 ולא יעלה על 1.5 כאשר בתוך הטווח האמור המקדם יכול שיחושב באופן שאינו ליניארי.

9.6.7 הדירקטוריון יהיה רשאי לבצע התאמות ביעדים וטווחי הזכאות במהלך השנה, בהתקיים נסיבות מיוחדות, כגון שינויים משמעותיים אובייקטיביים או אקסוגניים בסביבה העסקית ו/או רגולטורית בה פועלת החברה, בכפוף לדין.

9.6.8 הרכיב המשתנה השנתי המדיד המשולם במזומן יחושב עבור כל רכיב בנפרד, וסך סכומי מדדי הרכיב המשתנה השנתי המדיד המשולם במזומן, שיחושבו בגין כל הרכיבים, על פי המשקל היחסי שיקבע לכל רכיב, יהווה את הרכיב המשתנה השנתי המדיד המשולם במזומן המחושב לבעל תפקיד מרכזי הרלוונטי כמכפלה של ערך המטרה.

9.6.9 יעדי תכנית התגמול השנתי המדיד שייקבעו לכל בעל תפקיד מרכזי לצורך תשלום המענק המשולם במזומן יהיו מבוססים על יעדים כמותיים ו/או איכותיים, וייגזרו, בין השאר, מתכנית העבודה האסטרטגית של הקבוצה ו/או מתכניות העבודה של היחידה הארגונית אליה משויך ו/או עליה ממונה בעל תפקיד מרכזי.

9.6.10 במסגרת יעדי תכנית התגמול האישית ייכללו יעדים מבין היעדים המפורטים להלן, כולם או חלקם:

יעד תשואה נכסי עמיתים במסגרתו יינתן ביטוי להישגי הקבוצה בניהול כספי העמיתים (בביטוח מנהלים, פנסיה וגמל) במדידה על

פני תקופה שלא תפחת משלוש שנים בהשוואה ל- 4 קבוצות הביטוח הגדולות האחרות (וביחס לגמל ביחס ל- 4 קופות הגמל הגדולות ביותר, לפחות) ("מדד תשואת עמיתים"), יעד בתחום ניהול סיכונים, תשואה על ההון, יעדים עסקיים, מקצועיים ואחרים ברמת היחידה הארגונית וביניהם מדדים פיננסיים חשבונאיים, ובין היתר: מדד רווחיות כגון LR ו-VNB; ערך גלום; מדדי תשואת עמיתים ומדד תשואה ביחס לכספי הנוסטרו; מדד צמיחה ושימור; מדדי תפעול ושירות; מדד של השלמת אבני דרך בפרויקטים משמעותיים; יעדי מטרה בתחום ניהול סיכונים, לרבות ציות לנהלים פנימיים, טיפול בהמלצות ביקורת פנים, וליקויי SOX, וציות להוראות הדין; ומדד של התייעלות בעלויות והוצאות ויעדים הנגזרים מתכנית העבודה שאושרה בדירקטוריון.

9.6.11 מובהר כי יעדי תכנית התגמול השנתי המדיד יכול שיהיו יעדים כמותיים ומדידים כאמור לעיל ברמת כלל החברה בלבד, כאשר היעדים של היחידה עליה ממונה בעל התפקיד המרכזי ו/או היעדים האישיים יובאו בחשבון בקשר עם המענק השנתי האישי (המענק האיכותי) ו/או בקשר עם המענק המיוחד כאמור בסעיף 12 להלן.

9.6.12 משקלם של המשתנים הפיננסיים, משתני שוק ומשתנים חשבונאיים מבין יעדי תכנית התגמול השנתי המדיד יהיה לפחות 50%, למעט ביחס לפונקציות בקרה, כהגדרתן בחוזר התגמול.

9.6.13 מנכ"ל החברה יכול שיהיה זכאי גם לתגמול שנתי משתנה. במקרה כזה, ייקבעו יעדי תכנית תגמול שנתי מדיד ייעודיים למנכ"ל החברה והם יובאו לאישור האסיפה הכללית (לאחר דיון ואישור בוועדת התגמול ובדירקטוריון) כחלק מאישור תנאי הכהונה והעסקה של המנכ"ל, ומדיניות התגמול תעודכן בהתאם.

9.6.14 פירוט היעדים בכל קטגורית מדידה וכן המשקל היחסי של כל אחת מקטגוריות המדידה יותאם לכל בעל תפקיד מרכזי, בהתאם לרמת הבכירות שלו ובהתאם ליחידה הארגונית אליה הוא ממונה ו/או עליה הוא ממונה ויאוש, ביחס לנושאי המשרה, על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

9.6.15 ביחס לבעל תפקיד מרכזי הנמנה על מי מהאוכלוסיות המפורטות בסעיף 9.7 להלן, ייכללו גם היעדים הרלבנטיים המפורטים בסעיף 9.6.10 להלן.

9.6.16 היעדים יכללו גם יעד/ים אשר תקופת המדידה שלהם תהיה ארוכה משנה אחת (כאשר ניתן לתת משקלות שונים לכל אחת מהשנים),

יעד/ים הכוללים השוואה לחברות רלוונטיות אחרות בענף, וכן יעדים המביאים לידי ביטוי קריטריונים של ניהול סיכונים.

9.6.17 תקופת המדידה של יעד הקשור בתוצאות ניהול ההשקעות של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה לא תפחת משלוש שנים.

9.6.18 ביחס ליעדים ארוכי טווח- בעת קביעת התגמול של בעל תפקיד מרכזי המועסק תקופה קצרה מתקופת המדידה שנקבעה עבור יעד מסוים, תקופת המדידה עבור בעל תפקיד מרכזי זה תוכל להיות קצרה ביחס לתקופת המדידה שנקבעה לבעלי תפקיד מרכזי אחרים.

9.6.19 ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים לקבוע את תנאי הרכיב המשתנה המשולם במזומן בגין כל שנה, בהתאם לאמור במדיניות תגמול זו ובהתייחס למדדים המפורטים לעיל. למרות האמור ועדת התגמול והדירקטוריון לא יאשרו תגמול משתנה מותנה יעדי תכנית תגמול, אלא בהינתן העדר הפסד בשנה בגינה ניתן תגמול משתנה.

9.7 מתווה לקביעת בונוס שנתי מדיד לאוכלוסיות מיוחדות (בעלי תפקיד מרכזי)

9.7.1 **בעלי תפקיד מרכזי המועסק בניהול השקעות בפועל** – בקביעת התגמול המדיד לבעל תפקיד מרכזי בתחום ניהול ההשקעות יילקחו בחשבון פרמטרים כגון עמידה ביעדי השקעה, תשואה מול סיכון ומדדי ייחוס רלבנטיים, ולגבי ניהול כספי חוסכים באמצעות החברה – גם התשואה של כספי החוסכים בהתחשב ברמת הסיכון שנלקחה ואופק הזמן למדידה.

תקופת המדידה של רכיב משתנה התלוי בתוצאות ההשקעות לא תפחת משלוש שנים. ואולם מובהר כי ביחס לבעלי תפקיד מרכזי המועסקים תקופה קצרה מתקופת המדידה שנקבעה, ניתן יהיה למדוד על פני תקופת זמן קצרה יותר. האמור בסעיף זה יחול גם ביחס לעוסקים בניהול השקעות בפועל שאינם בעלי תפקיד מרכזי.

9.7.2 **בעל תפקיד מרכזי, עובדים וגורמים העוסקים בתחום השיווק, המכירה והתיווך מול לקוחות** – בקביעת התגמול תינתן התייחסות למדיניות ניהול הסיכונים של החברה באופן שמנגנון התגמול לא יעודד חוסר הוגנות כלפי לקוחות החברה.

9.7.3 **בעל תפקיד מרכזי בתחום הפיקוח והבקרה** – במסגרת אישור היעדים הנבחנים לצורך קביעת המענק השנתי לבעלי תפקיד מרכזי בתחום הפיקוח והבקרה, יתן האורגן המאשר את היעדים את דעתו לכך, שהיחס בין התגמול המשתנה לבין התגמול הקבוע של בעלי תפקיד מרכזי בתחום הבקרה, יטה לטובת התגמול הקבוע בהשוואה ליחס זה אצל בעלי תפקיד מרכזי אחרים בחברה וכי שיעורו של התגמול הקבוע יהיה בשיעור של 55% לפחות.

10. רכיב משתנה – מענק שנתי איכותי

- 10.1 ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לאשר למי מבעלי התפקיד המרכזי, בגין שנת המענק, מענק אישי איכותי, שלא יעלה על 3 חודשי שכר בסיס לכל אחד מבעלי התפקיד המרכזי. מובהר כי המענק האישי האיכותי הוא בנוסף למענק השנתי המדיד לו יכול שבעל התפקיד המרכזי יהיה זכאי.
- 10.2 המענק האישי יתבסס על מדידה אישית וקריטריונים איכותיים שיכול ואינם ניתנים למדידה כמותית, בהתאם לתחומי אחריותו של בעל התפקיד המרכזי הרלבנטי, טיב עבודתו ותרומו ארוכת הטווח, כגון: יישום ביצוע וקידום תכניות ויעדים בתוכניות העבודה של החברה; התייעלות; ייזום, הובלה וקידום פרויקטים ותהליכים; ציות לדין ולרגולציה, ציות לנהלי החברה, ואי-חריגה מהותית ממדיניות שקבע הדירקטוריון; דוחות ביקורת שניתנו בקשר עם תחום אחריותו של בעל התפקיד המרכזי, שביעות רצון כללית.
- 10.3 במסגרת הדיון השנתי בדבר האפשרות להעניק מענק אישי שנתי (איכותי) לבעל תפקיד מרכזי תוצג הערכת המנהל הישיר ביחס לביצועי בעל התפקיד המרכזי, בקשר עם הנושאים האמורים לעיל, הרלוונטים לאותו בעל תפקיד מרכזי וביחס למבקר הפנימי, הערכת הביצועים תעשה על לאחר קבלת המלצת ועדת הביקורת ויו"ר הדירקטוריון.
- 10.4 הוראות אלו לעניין מענק שנתי איכותי למי מבעלי התפקיד המרכזי בחברה יחולו גם בגין הרכיב השנתי המשתנה בגין שנת 2019, ככל שיוענק רכיב משתנה שנתי כאמור, ובלבד שסך הרכיבים המשתנים בגין שנת 2019 במצטבר לא יעלו על 3 חודשי שכר ברוטו.

11. רכיב משתנה – תגמול הוני

- 11.1 הענקת תגמול הוני לעובדים בחברה נועדה לשותף אותם בתוצאות פעילותה של החברה ולהוות תמריץ חיובי להמשך מתן השירותים לחברה במסירות ומקצועיות לטווח ארוך.
- 11.2 בכפוף לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון של החברה ושל כלל החזקות, החברה יכולה להציע לעובדים להשתתף בתכנית להקצאת מניות חסומות ו/או מכשיר מבוסס מניות ו/או אופציות שניתנות למימוש למניות כלל החזקות (להלן: "מכשיר הוני"). במקרה של הענקת רכיב משתנה באמצעות אופציות, ועדת התגמול תנמק בהמלצתה את עדיפות מכשיר הוני זה על פני מניות. הדירקטוריון יהא רשאי לאפשר לבעל תפקיד מרכזי, לבחור בין תגמול משתנה המשולם במזומן לתגמול משתנה הוני, או לשילוב ביניהם, והכל כפי שיקבע על ידו.
- 11.3 בעת הענקת מכשיר הוני תקבע תקופת החזקה והבשלה מינימלית אשר ביחד לא תפחת משנתיים.

11.4 במקרה של הענקת רכיב משתנה באמצעות מכשיר הוני לבעלי תפקיד מרכזי, תיקבע הזכאות לתגמול משתנה הוני לבעלי תפקיד מרכזי על בסיס איזה מיעדי התגמול המפורטים בסעיף 9.6 לעיל ובמתכונת שתותאם למכשיר זה ויכול שיתווספו תנאים נוספים ("יעדי הביצוע")¹⁷.

11.5 התכנית תכלול בין היתר את הפרטים הבאים:

11.5.1 **מחיר מימוש** – ככל שיוענקו אופציות, מחיר המימוש שלהן במועד ההקצאה לכל כתב אופציה שיוקצה לא יפחת מממוצע מחיר הסגירה של מניית כלל החזקות ב- 30 ימי המסחר האחרונים בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ עובר למועד אישור ההקצאה על ידי ועדת התגמול ובכל מקרה לא יפחת ממחיר הסגירה של מניית כלל החזקות ביום המסחר האחרון בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ עובר למועד האמור.

11.5.2 **תקרה להטבה במועד המימוש** – ההטבה תוגבל בתקרה שלא תעלה על 300% ממחיר המניה, כך שאופן מימוש הזכויות של בעל התפקיד המרכזי, במכשירים הוניים יוגבל לשיעור שלא יעלה על 300% ממחיר המניה, לעומת מחירה במועד הענקת המכשיר ההוני (במניות חסומות העמידה בתקרה להטבה תיבחן במועד בחינת העמידה ביעדי הביצוע).

11.5.3 **מועד הפקיעה של כתבי האופציה** – מועד זה לא יהיה מאוחר מחלוף ארבע שנים ממועד ההבשלה של המנה ההונית האחרונה שהוענקה לניצע.

11.5.4 **תנאי מימוש, פקיעה והאצה** של כתבי האופציה או של מניות חסומות במקרה של עזיבת החברה (עקב פיטורין, התפטרות ומקרי מוות או נכות חו"ח), ככל שיחולו.

11.5.5 **התגבשות הזכאות לרכיב ההוני** – הזכאות לתגמול ההוני והיקפו, ייקבעו בסמוך לאחר פרסום הדוחות הכספיים השנתיים של כלל החזקות בגין השנה הרלבנטית. זכאות כאמור, תקבע בהתאם לעמידה ביעדי הביצוע שנקבעו כאמור.

11.5.6 **חלוקת ההקצאה למנות** - ההקצאה של התגמול ההוני יכול שתיעשה בדרך של הענקות שנתיות או בהקצאה מראש למספר שנים, כאשר השווי של התגמול ההוני ייקבע במועד ההענקה. לצורך קביעת יחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.6 לעיל, חישוב שווי התגמול ההוני לשנה יבוצע באופן שהשווי של תגמול הוני שהוענק בגין שנה

¹⁷ מובהר כי ביחס לתגמול הוני שהוענק קודם לאישור מדיניות תגמול זו, ימשיכו לחול התנאים הקבועים בתכנית התגמול לשנת 2015 כמפורט בדיווח מיידי של כלל החזקות מיום 22 ביוני 2015 (אסמכתא 2015-01-054096).

מסוימת, כפי שהוא במועד ההענקה, ייוחס במלואו לשנה שבגינה ניתן וזאת בהתאם לממוצע שווי תגמול ההוני שניתן בגין אותה שנה ואולם במקרה בו תבוצע הקצאה מראש למספר שנים, בגין אותן שנים, תהא רשאית החברה, בכפוף להוראות כל דין, לחלק את השווי הכולל כפי שהוא במועד ההענקה באופן זהה לכל אחת מהשנים. יובהר כי אין באמור כדי לגרוע מהוראות חוק תגמול בכירים.

11.6 במקרה של עמידה ביעדי הביצוע שהקנו זכאות לקבלת רכיב ההוני, תותנה האפשרות למימוש המכשיר ההוני בתנאי סף למימוש חלק נדחה שייקבעו מראש בהתאם לסעיף 14.6 להלן למדיניות תגמול זו.

12. מענקים מיוחדים

12.1 הדירקטוריון וועדת התגמול יהיו רשאים להחליט מעת לעת על מתן מענק חד-פעמי, בין היתר, בגין מאמצים ניכרים מצד בעל התפקיד המרכזי, לרבות במסגרת ביצוע עסקה שאינה במהלך העסקים הרגיל של החברה. מענק מיוחד כאמור, יינתן בנסיבות מיוחדות (להלן: "מענק מיוחד").

12.2 מענק מיוחד כאמור לא יעלה על 3 חודשי שכר בסיס ובמקרים מיוחדים לא יעלה על 6 חודשי שכר בסיס. יובהר כי ככל שמתחייב על פי דין, במקרה שמענק כאמור ינתן בדיעבד, ללא שנקבעו יעדים מראש בגינו, הרי שמענק זה, יבוא במקום, כל או חלק, מהמענק האישי האיכותי בגין אותו בעל תפקיד מרכזי.

12.3 ככל שישולם מענק מיוחד לבעל תפקיד מרכזי, הוא נפרד ואינו קשור למתווה לקביעת רכיב משתנה אישי. המענק ישולם במזומן אולם יהיה כפוף להוראות לגבי היחס בין הרכיב המשתנה לרכיב הקבוע ולהסדרי התשלום שנקבעו לגביו, לרבות פריסה, החלות לגבי בעל תפקיד מרכזי בהתאם למדיניות תגמול זו.

12.4 כמו כן, המנכ"ל יהיה רשאי להחליט מעת לעת על מתן מענק שימור לעובד מפתח. ביחס לעובד מפתח שהינו בעל תפקיד מרכזי, מענק זה יהיה מותנה בהמשך תקופת העסקה, יוגבל לעד 6 חודשי שכר בסיס בגין התחייבות לתקופת העסקה של שנתיים לפחות ולא ינתן יותר מאשר פעם אחת, במהלך תקופה של חמש שנים. מענק השימור יכול ולא יהיה מותנה בתנאים נוספים ולא תחול לגביו חובת הפריסה כמפורט בסעיף 14 להלן ואולם ויחולו לגביו הוראות סעיפים 9.6.2, 14.11 ו- 15.

13. הזכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית

במקרה בו בעל תפקיד מרכזי יעבוד בחברה רק חלק מהשנה הקלנדארית הרלוונטית לחישוב הזכאות לרכיב משתנה, עקב סיום הסכם העסקה או פיטורים, יהיה בעל התפקיד המרכזי זכאי לחלק יחסי מהרכיב המשתנה בגין אותה שנה בהתאם לתקופת עבודתו בחברה בשנה כאמור מתוך השנה הקלנדארית הרלוונטית בכללותה (על בסיס חישוב יומי וכולל תקופת הודעה מוקדמת). במקרה בו בעל התפקיד המרכזי יעבוד רק חלק מהשנה הקלנדארית הרלוונטית לחישוב הזכאות לרכיב משתנה, עקב תחילת העסקה בחברה, החברה תהיה רשאית לשלם לו תגמול משתנה מלא, בגין אותה שנה ובלבד שעבד לפחות שישה (6) חודשים באותה שנה.

מנכ"ל החברה יהיה רשאי לאשר זכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית גם במקרה של התפטרות.

אין באמור לעיל, כדי לגרוע מיתר ההסדרים החלים על הרכיב המשתנה בהתאם למדיניות תגמול זו.

14. פריסת רכיב משתנה שנתי לבעל תפקיד מרכזי

14.1 ככל שסך התגמול לבעל תפקיד מרכזי בגין שנה מסוימת אינו עולה על התקרה לתשלום וסך הרכיב המשתנה אינו עולה על 40% מהרכיב הקבוע באותה שנה, לא יחול מנגנון הפריסה והדחיה האמור בסעיף זה. ככל שתידרש פריסה יחולו ההוראות המפורטות להלן.

לעניין זה, "תקרה לתשלום" – כהגדרתה בסעיף 32(17) לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש];

14.2 50% (וביחס למנכ"ל 45%) מהמענק המשתנה המשולם במזומן ו/או מהמענק המשתנה ההוני ישולם בתשלום אחד או יותר בסמוך לאחר מועד אישור הדוחות הכספיים של כלל החזקות בגין אותה שנה או במועד מאוחר יותר שייקבע (להלן: "מועד התשלום ראשון").

14.3 יתרת המענק המשתנה המשולם במזומן ו/או המענק המשתנה ההוני, (50% וביחס למנכ"ל 55%), תידחה ותיפרס לשלושה תשלומים שווים (בשיטת הקו הישר), על פני שלוש השנים העוקבות (להלן: "תשלום נדחה", "שנות השיחרור").

14.4 בחינת פריסת המרכיב המשתנה תחול על הרכיב המשתנה כמכלול באופן שפריסה של רכיב מסוים ברכיב המשתנה עשויה לבוא כנגד אי פריסה של רכיב אחר בתגמול המשתנה ובלבד שהתגמול המשתנה הכולל ייפרס כאמור לעיל.

14.5 התשלומים הנדחים במזומן יהיו צמודים למדד. לענין סעיף זה: "מדד הבסיס" – המדד הידוע במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה השנתי. התשלומים הנדחים יכול ויישאו ריבית, בשיעור שיקבע על ידי הדירקטוריון.

14.6 כל רכיב תגמול משתנה נדחה ישולם לבעל תפקיד מרכזי או יהיה ניתן למימוש על ידו, לפי העניין, רק במקרה בו במועד ההבשלה עמדה החברה ביחס כושר פירעון מינימלי, כפי שנדרש במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה.

לא עמדה החברה ביחס האמור, תידחה הבשלת חלק המענק הנדחה הרלבנטי למועד הבא שבו תעמוד החברה ביחס זה, וזאת בהתאם ליחס הידוע האחרון שתפרסם החברה ולרבות פעולות הוניות שיבוצעו עד למועד הפרסום.

14.7 עוד יובהר, כי במקרה של סיום יחסי עובד-מעביד, לא יוקדמו תשלומים נדחים, להם זכאי בעל תפקיד מרכזי בגין השנים הקודמות והוראות סעיף זה יחולו עליהם ועל הרכיב המשתנה לו זכאי בעל תפקיד מרכזי בגין השנה שבמהלכה הסתיימו יחסי עובד-מעביד (אם וככל שיהיה זכאי). תשלום נדחה, אשר שולם לאחר סיום יחסי עובד-מעביד, אינו בגדר "מענק פרישה".

14.8 על אף האמור לעיל, במקרה של סיום העסקת בעל תפקיד מרכזי עקב מוות, נכות או מחלה קשה, לא יחולו ההוראות האמורות לעיל לענין פריסת תגמול משתנה¹⁸, ובעל התפקיד המרכזי ו/או שאיריו יהיו זכאים לקבל את היתרה הנדחית בתשלום מיידי. האמור לעיל יחול גם במקרה של מוות, נכות או מחלה קשה כאמור של בעל תפקיד מרכזי שפרש מתפקידו בחברה.

14.9 **איסור גידור** – החברה תפעל לכך שבעל תפקיד מרכזי יתחייב כי לא ייצור הסדרי גידור פרטיים, המבטלים את השפעת הרגישות לסיכון הגלומה ברכיב המשתנה בתגמולם.

14.10 הוראות אלו לעיל לענין תנאי הבשלת חלק רכיב התגמול המשתנה יחולו, בהתאמה, גם ביחס לתגמול משתנה נדחה מכוח מדיניות התגמול הקודמת של החברה, ועל אף האמור לענין זה במדיניות התגמול הקודמת הנ"ל.

14.11 ביטול או הפחתת רכיב משתנה שנתי לבעל תפקיד מרכזי על פי שיקול דעת

במועד קבלת ההחלטה על התגבשות הזכאות לתגמול המשתנה השנתי, בנוסף לדרישה לעמידה בתנאי הסף, במקרים מיוחדים וחריגים ומנימוקים שיצוינו, הדירקטוריון, לאחר קבלת המלצת ועדת התגמול, יהיה רשאי להפחית מסכומי הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי, ואף לבטלו כליל במקרים הבאים:

¹⁸ לרבות מענקי פרישה, תשלומים נדחים ו/או אופציות.

- לצורך שמירה על יציבות גוף מוסדי ועל איתנות הונו העצמי.
 - במועד תשלום הרכיב המשתנה כלל ביטוח אינה עומדת ביחס כושר פרעון מינימלי, בהתאם ליחס הידוע האחרון שפרסמה החברה ולרבות פעולות הוניות שבוצעו עד למועד פרסום יחס כושר הפירעון.
 - במקרה של תשואות שליליות בכספים המנוהלים על ידי החברה עבור עמיתים ומבוטחים, שהינן לפי שיקול דעת הדירקטוריון חריגות לרעה באופן משמעותי ביחס לשוק.
- במידה שנערכה הפחתה במענקים עקב צרכי הקבוצה כאמור, יהא רשאי הדירקטוריון לנייד את המענקים שהופחתו לשנים הבאות, ויהא רשאי לקבוע כי תשלומם בשנים הבאות יהא כפוף לעמידה בתנאי הסף הרלבנטיים באותן שנים, כאמור בסעיף 9.4 לעיל.

15. השבת סכומים על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים

15.1 בעל תפקיד מרכזי יחזיר לחברה, סכומים ששולמו לו כרכיב משתנה, במסגרת תנאי כהונתו והעסקתו (להלן: "**השבה**"), וזאת בתנאים שייקבעו, ובהתקיימותן של נסיבות חריגות במיוחד.

15.2 בלי לגרוע מכל סעד העומד לחברה על פי דין, ועדת התגמול והדירקטוריון יקבעו תנאים ונסיבות לביצוע השבה, זהות המשיבים, לרבות סכומי ההשבה או שיעורי ההשבה ההולמים סוגי נסיבות שונים, בהתאם ובכפוף לאמור בחוזר התגמול, כפי שיהיה מעת לעת, שיכללו, לכל הפחות, את אלה:

(א) שולמו לבעל תפקיד מרכזי סכומים, על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים והוצגו מחדש בדוחות הכספיים של החברה או של קופת גמל שבניהולה (ובלבד שלא מדובר בתיקון הנובע מתיקון ו/או עדכון שחל בהוראות התקינה החשבונאית) ולאור הצגתם מחדש של הנתונים היה אמור להיות משולם לבעל התפקיד המרכזי סכום נמוך מזה ששולם בפועל;

(ב) שולמו לבעל תפקיד מרכזי סכומים, בהתחשב ברמת סיכון שהתברר כי לא שיקפה באופן מהותי את החשיפה בפועל של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה, ולאור רמת הסיכון היה אמור להיות משולם לו סכום נמוך מזה ששולם בפועל;

(ג) קביעה של ועדת תגמול כי בעל תפקיד מרכזי היה שותף להתנהגות שגרמה נזק חריג לחברה או לחוסכים באמצעותה, לרבות: הונאה או פעילות לא חוקית אחרת, הפרת חובת אמונים, הפרה מכוונת או התעלמות ברשלנות חמורה ממדיניות החברה, כלליה ונהליה.

לעניין זה, "**נזק חריג**" ובכלל זה, הוצאה כספית משמעותית בשל קנסות או עיצומים שהוטלו על החברה על ידי רשויות מוסמכות על פי דין, או על פי פסק דין, פסק בורר, הסדר פשרה וכדומה. לענין זה מובהר כי נזק לא יחשב כנזק חריג (למעט במקרים של הכרעה שיפוטית בהונאה או הפרת

חובת אמונים), ככל שסכומם אינו עולה על 5% מההון העצמי של החברה במועד קרות הנזק החריג. לגבי נזק העולה על הסף האמור תבחן הגדרתו כנזק חריג בהתאם לנסיבות הענין.

הנזק החריג ייוחס לשנה בה בוצע המעשה בגינו נגרם הנזק ולפיכך יובהר כי תשלומם של הנזק החריג לא ייחשב כהוצאה בשנה השוטפת לענין חישוב המענק השוטף, והכל לפי קביעת ועדת התגמול.

15.3 לגבי בעל תפקיד מרכזי, שאינו מנכ"ל, שוועדת התגמול קבעה שלא הייתה לו השפעה מהותית על הנסיבות המפורטות בסעיפים 14.2(א)-(ב) לעיל, ניתן שלא לדרוש השבה וחלף זאת, לקזז את הסכומים כאמור מסכום רכיבים משתנים שישולמו לבעל התפקיד בעתיד, אם וככל שישולמו.

15.4 אם יתברר כי לא שולם, בחלקו או במלואו, רכיב מתנאי כהונה והעסקה לבעל התפקיד המרכזי על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים והוצגו מחדש בדוחות הכספיים של החברה או של כלל החזקות או של קופות הגמל (ובלבד שלא מדובר בתיקון הנובע מתיקון ו/או עדכון שחל בהוראות התקינה החשבונאית), או בהתחשב ברמת סיכון שהתברר כי לא שיקפה באופן מהותי את החשיפה בפועל של החברה או של כלל החזקות או של כספי חוסכים באמצעותה, ולאור הצגתם מחדש של הנתונים או של רמת הסיכון היה אמור להיות משולם לבעל התפקיד המרכזי סכום גבוה מזה ששולם בפועל, תזכה החברה את בעל התפקיד המרכזי בחלק התשלום החסר ותעמיד לזכותו כל זכות שהייתה עומדת לו אילו היה מחושבים תנאי הכהונה והעסקה מלכתחילה על בסיס הנתונים או רמת הסיכון כפי שהוצגו מחדש.

15.5 ועדת התגמול והדירקטוריון יקבעו אם התקיימו נסיבות חריגות להשבה כאמור לעיל ואת סכום ההשבה; ההחלטה בדבר קיומן של נסיבות חריגות וסכום ההשבה ייקבעו בשים לב, בין היתר, לנזק, לאחריות בעל התפקיד, סמכויותיו, מידת מעורבותו והצעדים שנקט למניעת הנזק.

15.6 ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לקבוע את מועדי ההשבה כך שיתבצעו תוך תקופה סבירה בהתחשב בגודל הסכום אותו נדרש להשיב.

15.7 החברה תנקוט באמצעים העומדים לרשותה, בנסיבות הענין, לרבות באמצעים משפטיים, להשבת סכומים הטעונים השבה לפי סעיף זה.

15.8 סכומים שישולמו לבעל תפקיד מרכזי יהיו ברי השבה למשך תקופה של חמש שנים ממועד הענקת הרכיב המשתנה, לרבות לגבי רכיבים נדחים (להלן: **"תקופת ההשבה"**). ואולם, תקופת ההשבה לגבי רכיב משתנה ששולם לנושא משרה כהגדרתו בחוק החברות, תוארך בשנתיים נוספות, אם במהלך תקופת ההשבה קבעו ועדת תגמול והדירקטוריון כי התקיימו נסיבות המחייבות השבה, כמפורט להלן:

15.8.1 החברה פתחה בהליך בירור פנימי לגבי כשל מהותי;

15.8.2 אם נודע לחברה שרשות מוסמכת, לרבות רשות מוסמכת מחוץ לישראל, פתחה בהליך בירור מנהלי או חקירה פלילית כנגד החברה או נושאי משרה בה ;

15.8.3 רשות מוסמכת פתחה בהליך בירור כאמור בקשר עם הונאה או הפרת חובת אמונים של נושא משרה בחברה.

15.9 מובהר כי בעל תפקיד מרכזי לא יידרש להשיב לחברה סכומים העולים על התשלום שקיבל בפועל (נטו ממס).

15.10 דיווח לממונה

15.10.1 החברה תדווח לממונה, על התקיימות נסיבות להשבה לפי סעיף 15 זה בתוך 30 ימי עסקים ממועד הקביעה. לדיווח יצורף פרוטוקול ועדת תגמול.

15.10.2 החברה תדווח לממונה בתום כל שנה קלנדארית על אמצעים שננקטו על ידה להשבת סכומים ועל סכומים שהושבו, ככל שננקטו או הושבו, לפי העניין, היה והתקיימו לגבי בעלי תפקיד מרכזי בה נסיבות להשבה.

15.11 על אף האמור לעיל, כאשר סך התגמול המשתנה שהוענק לבעל תפקיד מרכזי בגין שנה קלנדארית אינו עולה על 1/6 מהרכיב הקבוע באותה שנה, אין חובה להפעיל על הרכיב המשתנה בגין אותה שנה את מנגנון ההשבה.

16. תנאים נלווים והטבות נוספות לעובדים (לרבות נושאי משרה)

16.1 מעבר לאמור במדיניות זו, התגמול לעובדים עשוי לכלול מרכיבים נוספים שהחברה נוהגת לעיתים להעניק לכלל עובדיה, או לחלק מהם, כגון: החזר הוצאות, חניה, שי לחגים, השתלמויות, הנחה ברכישת מוצרי החברה, נופשים וכו'.

16.2 החברה תהיה רשאית, ובמקרים הנדרשים על פי דין – חייבת, לאשר לעובדים, לפי העניין תנאים נלווים נוספים לשכר הבסיס, בין היתר, כמפורט להלן:

16.2.1 הפרשות פנסיוניות וביטוח אובדן כושר עבודה – החברה תהיה רשאית להפריש עבור העובד בגין מלוא שכרו, הפרשות למוצר פנסיוני שייבחר על ידי העובד בהתאם להוראות הדין. ביצוע הפרשות החברה לביטוח פנסיוני יותנה בניכוי מתאים של חלק העובד בהפרשות מתוך שכרו של העובד ויכול שיהיה על כל או חלק מרכיבי התגמול, כולל על רכיבים נלווים נוספים הנכללים בשכר הבסיס ו/או מגולמים בו. בנוסף, החברה רשאית לבטח את העובד בביטוח אובדן כושר עבודה ולהשתתף בעלות ביטוחים נוספים /

לממנם. החברה רשאית להתיר לעובד להמיר את סכומי ההפרשה בגין תגמולים שמעבר לתקרת השכר המוכרת לצרכי מס על פי הדין, לתשלום שכר, באופן שעלות העסקתו לחברה לא תגדל.

16.2.2 פיצויי פיטורין – ביחס לבעל תפקיד מרכזי - החברה תהיה רשאית לשלם פיצויי פיטורין מלאים הן בפיטורין והן בהתפטרות.

16.2.3 קרן השתלמות – החברה רשאית להפריש לקרן השתלמות בהתאם לשיעורים המוכרים על פי הדין ותעביר סכומים אלו לקרן השתלמות על פי בחירתו של העובד על בסיס מלוא שכר הבסיס. העובד יהיה רשאי להמיר את סכומי ההפרשה שמעבר לתקרת השכר המוכרת לצרכי מס על פי הדין, לתשלום שכר, באופן שעלות העסקתו לחברה לא תגדל.

16.2.4 רכב – החברה רשאית להעמיד לרשות העובדים ולשימושם רכב כמקובל בענף, אשר ישמש, בין היתר, לצורך מילוי תפקידים ויתכן שאף בתוספת גילום מלא. החברה תהיה רשאית לשאת בהוצאות הכרוכות בשימוש ובאחזקת הרכב והכל לפי הנהלים הנהוגים בחברה. החברה תהיה רשאית להעניק לעובד תשלום שווה ערך חלף האמור.

16.2.5 תקשורת – החברה רשאית להעמיד לרשות העובד טלפון נייד לשימוש האישי על פי בחירת החברה כמקובל בחברה. כמו כן, החברה תהיה רשאית להעמיד לעובד אמצעי מיכון (מחשב נייד וכדומה) לצורכי עבודתו בהתאם לנהלי החברה.

16.2.6 ארוחות / אש"ל – החברה תהיה רשאית לאפשר לעובד לעשות שימוש בהסדר תשלום עבור ארוחות ואש"ל במהלך שעות העבודה וכן תהיה זכאית לאפשר החזר הוצאות, כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת.

16.2.7 חופשה שנתית – החברה תהיה רשאית להעניק לעובד חופשה שנתית בהיקף שלא יעלה על 25 יום בשנה ובכל מקרה לא פחות מהקבוע בדין. החברה תהיה רשאית לאפשר לעובד לצבור ולפרדות ימי חופשה שנתית כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת.

16.2.8 חופשת מחלה – עובד יהיה זכאי להעדר מהעבודה בשל מחלה על פי הוראות חוק דמי מחלה. החברה תהיה רשאית לשלם לעובד תשלום מלא עבור ימים בהם נעדר מהעבודה עקב מחלה החל מיום ההיעדרות הראשון כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת. עובד יהיה זכאי לצבור ימי מחלה כפי שיקבע בנהלי החברה, אולם לא יהיה זכאי לפדיון ימי מחלה.

16.2.9 דמי הבראה – החברה תהיה רשאית לשלם לעובד דמי הבראה בסכום המקובל בחברה, אך לא פחות מהקבוע בדין.

16.2.10 החברה תהיה רשאית לשלם עבור העובדים דמי חבר לאגודות מקצועיות.

16.2.11 החברה תהיה רשאית לשלם עבור העובדים דמי מינוי לעיתונים ולספרות מקצועית.

16.2.12 החברה תהיה רשאית לשלם עבור השתלמויות, פרסי עידוד, הצטרפות לנסיעת תמרוץ לסוכנים, בדיקות סקר ופעילות רווחה.

16.2.13 גילום שווי למס בגין איזה מהזכויות הנלוות ו/או הסוציאליות, כמפורט לעיל.

16.2.14 פטור, שיפוי וביטוח לנושא משרה

16.2.14.1 החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה, וביחס לנושאי משרה - בנוסח שאושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של כלל החזקות. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, יביאו החברה ו/או כלל החזקות, לפי העניין, את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין.

16.2.14.2 בלי לגרוע מהאמור לעיל, החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליון דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מיליון דולר.

16.2.14.3 החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.

16.2.14.4 החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.

17. הסדרי פרישה

מענק פרישה ביחס לנושאי משרה

17.1 מעבר לתשלום פיצויי פיטורים, ובכפוף לתנאי הזכאות הנקובים בסעיף

17.6 להלן, החברה תהיה רשאית להעניק לנושא משרה מענק פרישה חד-פעמי שווה ערך לגובה של עד 4 חודשי שכר בסיס. גובה מענק הפרישה האמור יקבע במועד חתימת הסכם העסקה עם נושא המשרה או לאחר מכן ובלבד שלא יקבע בסמוך למועד פרישתו. בנוסף, בעת סיום יחסי עובד-מעביד תהיה החברה רשאית, בהחלטת האורגנים המוסמכים, להגדיל לנושא המשרה את מענק הפרישה וזאת בגובה של עד 2 חודשי שכר בסיס למענק פרישה נוספים. כמו כן, לחברה שמור שיקול דעת מיוחד להגדלת מענק הפרישה במקרה שבו נושא המשרה עבד בחברה (לרבות בחברות קשורות) במשך תקופה העולה על 15 שנה וזאת בגובה של עד 2 חודשי שכר בסיס למענק פרישה נוספים. לחלופין, במקום מענק הפרישה הנזכר לעיל, במקרים חריגים ויוצאי דופן, רשאית החברה לקבוע כי במקרה שבו נושא משרה עבד בחברה (לרבות בחברות קשורות) במשך תקופה העולה על 15 שנה, יהיה זכאי נושא המשרה לפיצויי פיטורין סטטוטוריים מוגדלים בגובה של עד 200% בכפוף לתנאים שייקבעו וזאת חלף כל מענק (הסתגלות או פרישה) כאמור בסעיף זה לעיל.

17.2 החברה תהא רשאית להתנות בהסכם עם העובד כי במקרה בו העובד לא ביצע את עבודתו לשביעות רצון החברה בתקופת ההודעה המוקדמת, במקרה של הפרת חובת אי התחרות כן במקרה של שלילה על פי דין של זכאות העובד לפיצויי פיטורים העובד לא יהיה זכאי למענקי פרישה כאמור לעיל.

17.3 במסגרת השיקולים והקריטריונים שתשקול החברה באשר לקביעת ולהגדלת מענק הפרישה, כאמור לעיל, יילקחו בחשבון איזה מבין השיקולים הבאים המתייחסים, בין היתר לנסיבות הפרישה, תקופת הכהונה, תפקידיו, כישוריו, ביצועי החברה בתקופת הכהונה ותרומתו של נושא המשרה להשגת יעדי החברה, להשאת רווחיה, ולניהול כספי החוסכים באמצעותה, התגמול השנתי שקיבל במהלך תקופת הכהונה, וכן המלצת מנכ"ל החברה.

17.4 מענק הפרישה¹⁹ יסווג כרכיב משתנה ויפרס בהתאם לאמור במדיניות תגמול זו לענין מענק פרישה, כמפורט להלן. למען הסר ספק מובהר כי התאמות שיבוצעו בהפרשות למענק הפרישה במהלך שנות העסקה, לא ייבדקו לצורך קביעת יחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.6 לעיל.

17.5 קביעת תנאי פרישה לנושאי משרה יהיו בכפוף לאישור הדירקטוריון, לאחר שקיבל את אישור ועדת התגמול.

¹⁹ תגמול בגין מענק פרישה שהוא מעבר לתגמולים בגין סיום העסקה שנקבעו לכלל העובדים והמועסקים בחברה.

17.6 תשלום תנאי פרישה משתנים כאמור אשר עולה על סך של שלוש חודשי שכר בסיס, יהיה כפוף להסדרי דחיית תשלומים מעבר למועד עזיבת נושא המשרה, וכמו גם להפעלת מנגנוני התאמה לביצועים בדיעבד, כמפורט בסעיף 15 לעיל.

17.7 אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מזכויות קיימות או נצברות, לרבות זכויות בגין תנאי פרישה.

17.8 נושא משרה לא יהיה זכאי למענק פרישה במקרה שסיום יחסי העבודה נבע מהתפטרותו בתוך שנתיים מתחילת עבודתו (אך למעט אם ההתפטרות אירעה בתוך 12 חודשים ממועד העברת שליטה בחברה).

17.9 היקף המענק המפורט לעיל הוא ההיקף המקסימלי שיהיה בסמכות ועדת התגמול והדירקטוריון לקבוע בהתאם לעקרונות המפורטים לעיל.

18. הסדרים בסיס עבודה

18.1 אי תחרות

18.1.1 נושאי המשרה יתחייבו בכתב, במועד חתימתם על הסכם העסקה בחברה, להימנע מתחרות עם החברה, בתחום עסקיה, למשך תקופה של מספר חודשים (בין 3 ל-9 חודשים ממועד סיום יחסי עובד מעביד) כפי שייקבעו בהסכם העסקה. ככל שהחברה תסכים לקצר את תקופת ההודעה המוקדמת ולסיים יחסי עובד מעביד, החברה תהא רשאית למנות את תקופת אי התחרות החל ממועד סיום העסקה שיקבע.

18.1.2 בכפוף להוראות ההסדר התחיקתי, תשלום בגין תקופת התחייבות לאי תחרות לא ייחשב כמענק פרישה, ככל שנמנע מהעובד לעבוד בתקופה זו בחברות מתחרות בתחום עיסוקה של החברה.

18.2 הודעה מוקדמת

18.2.1 בעל תפקיד מרכזי יהיה זכאי לתקופת הודעה מוקדמת שלא תעלה על 6 חודשים ובמקרים מיוחדים לא תעלה על 9 חודשים. תקופת ההודעה המוקדמת לכל נושא משרה תקבע על ידי הדירקטוריון בהמלצת ועדת התגמול טרם חתימת הסכם העסקה עם נושא המשרה.

18.2.2 במהלך תקופת ההודעה המוקדמת יידרש בעל התפקיד המרכזי להמשיך ולמלא את תפקידו, אלא אם יחליט המנכ"ל לשחרר אותו ממחויבות זו, באופן מלא או חלקי, והוא יהיה זכאי להמשך כל תנאי הכהונה וההעסקה ללא שינוי.

19. עובדים במיקור חוץ של פעילות מהותית

במסגרת הסכמי התקשרות של החברה עם ספקים לגבי "מיקור חוץ" של "פעילות מהותית" (כהגדרתם של המונחים בסעיף 1 לפרק 6 לחלק 3 בשער 5 לחוזר המאוחד), יובטח כי מנגנון התגמול של עובדים המועסקים על ידי נותן שירות במיקור חוץ בשל עיסוקם בקשר להסכם ההתקשרות כאמור, שיש להם השפעה על פרופיל הסיכונים של החברה או על כספי חסכון המנוהלים באמצעותה, יהיה עקבי עם עקרונות מדיניות תגמול זו ולא יכלול מנגנונים המעודדים נטילת סיכונים עודפים.

20. תנאי תגמול לעובדי חברה (שאינם בעלי תפקיד מרכזי)

20.1 מרבית העובדים בחברה מועסקים על פי הסכם קיבוצי כפי שנקבע מעת לעת (להלן: "**ההסכם הקיבוצי**"). אין באמור במדיניות זו כדי לגרוע מהוראות ההסכם הקיבוצי התקף, במועד אישור המדיניות ויחולו לגביה הוראות סעיף 22.2 להלן, ביחס להסכמים קיימים.

20.2 החברה תשלם לעובד את כל התנאים הנלווים הקבועים בחוק ובהתאם לתנאי העסקתו. למען הסר ספק, אין באמור לעיל כדי להטיל על עובדים, שאינם בעלי תפקיד מרכזי, מגבלות שהוטלו בהתאם לחוזר התגמול ביחס לנושאי משרה ו/או ביחס לבעלי תפקיד מרכזי ולמעט אם נקבע אחרת בחוזר התגמול.

20.3 עובדי החברה אשר אינם בעלי תפקיד מרכזי, יהיו כפופים להוראות המתייחסות אליהם בסעיפים 5.3, 5.4 ו- 8 למדיניות זו, וכן יחולו ההוראות המפורטות להלן.

20.4 המשכורת החודשית של כל עובד, תקבע בין השאר בהתייחס, לתפקיד אליו העובד מתמנה או בו הוא מכהן, הסמכות והאחריות הכרוכות בתפקיד, וכן בשים לב להשכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי, הישגיו והסכמים קודמים עם העובד (ככל שקיימים) וניתן יהיה להצמידה למדד.

20.5 תקציב המענק השנתי

20.5.1 בכפוף לעמידה בתנאי הסף, דירקטוריון החברה יהיה רשאי, לאחר קבלת המלצת ההנהלה, לקבוע את תקציב המענקים הכולל השנתי (להלן: "**תקציב המענק השנתי**").

20.5.2 היקף המענק השנתי האישי לכל עובד בחברה ייקבע בהתאם לשיקול דעת הנהלת החברה, במונחים של מספר משכורות חודשיות או אחוז שכר או אחוז מיעד הרווח או מהרווח בפועל.

20.5.3 ככל הניתן, היקף המענק השנתי לכל עובד יהיה בשים לב לציון הערכה שנקבע לעובד בהתאם לעמידתו בפרמטרים שונים על פי מנגנון ההערכה הנהוג בחברה ויכול שיקח בחשבון את בכירותו בחברה.

20.5.4 במסגרת קביעת תשלום המענק השנתי לכל עובד, תלקח בחשבון הערכת העובד על ידי המנהל, עמידתו ביעדים שהוצבו לו וכן התנהלותו, לחיוב ולשלילה, בקשר עם הקפדה על מילוי הוראות דין ונהלים פנימיים של החברה ותיקון ליקויים שהתגלו בדוחות ביקורת פנים בתחום אחריותו.

מתווה לקביעת רכיב משתנה שנתי

20.6

ההחלטה על תשלום רכיב משתנה לעובדים שאינם בעלי תפקיד מרכזי בגין שנה מסוימת, מותנית בהתקיימות תנאי הסף כאמור בסעיף 9.5.1 לעיל. על אף האמור, בנסיבות מיוחדות שיפורטו בהחלטת הדירקטוריון, הנהלת החברה תהיה רשאית להעניק מענק שנתי לעובדים או מענק מיוחד, גם אם החברה לא עמדה בתנאי הסף (למעט תנאי הסף בהתייחס ליחס כושר פירעון מינימלי), וזאת בכפוף לאישור הדירקטוריון.

מובהר כי עובדים, הזכאים במסגרת שכרם החודשי, מלבד תשלום הרכיב הקבוע, גם לתשלום רכיב נוסף (כגון עמלות), בהתאם לשיעור עמידה ביעדים חודשיים או רבעוניים, כפי שנקבעו בתנאי העסקתם, לא יהיו כפופים לתנאי הסף, להסדרי הדחיה וליתר התנאים החלים על הרכיב המשתנה. בקביעת התגמול של עובדים אלה, ינתן ביטוי למפורט בסעיף 20.7 להלן, ככל שהדבר נדרש.

מתווה לקביעת בונוס שנתי אישי לאוכלוסיות מיוחדות

20.7

20.7.1 **עובד בתחום השיווק, המכירה והתיווך מול לקוחות** – בקביעת התגמול תינתן התייחסות למדיניות ניהול הסיכונים של החברה, באופן שמנגנון התגמול לא יעודד חוסר הוגנות כלפי לקוחות החברה.

20.7.2 **עובד בתחום הפיקוח והבקרה** – במסגרת אישור היעדים הנבחנים לצורך קביעת המענק השנתי יוודא האורגן המאשר את היעדים, כי תגמול עובדים אלה לא יושפע מביצועי גורמים שאת פעילותם הם בודקים או מבקרים, ומדידת הביצועים שלהם תתבסס על השגת יעדי היחידות שאליהן הם משתייכים.

20.7.3 **עובד בתחום השקעות שאינו בעל תפקיד מרכזי** – ראו סעיף 9.7.1 לעיל.

21. הוראות כלליות, שיקול דעת, תוקף ואחריות

21.1 מדיניות התגמול תהיה בתוקף למשך 3 שנים : 2020, 2021 ו- 2022 ואחת לשלוש שנים לפחות תובא לאישור מחדש של האורגנים המוסמכים בחברה. בעת אישור מדיניות התגמול, יבחנו תנאי העסקה ביחס למקובל בקבוצות ההשוואה הרלבנטיות, באותה עת.

21.2 בלי לגרוע מהאמור בסעיף 21.1 לעיל, ועדת התגמול והדירקטוריון יבחנו, מעת לעת, ולפחות אחת לשנה, את יישומה של מדיניות התגמול וכן את הצורך בהתאמתה ועדכונה, אם חל שינוי מהותי בנסיבות שהיו קיימות בעת קביעתה או מטעמים אחרים. שינויים במדיניות התגמול, ככל שיהיו, יאושרו בהתאם להוראות הדין.

21.3 ביחס לכל שנה קלנדארית, האורגנים הרלוונטיים של החברה יהיו רשאים לסטות או לשנות את מדיניות התגמול במתכונתה הנוכחית, לפי שיקול דעתם, על אף האמור, יובהר כי, ועדת התגמול, הדירקטוריון ו/או המנכ"ל, לפי העניין, יהיו רשאים לשנות את מדיניות התגמול ביחס לנושאי המשרה ובלבד שהיקף השינוי השנתי הכולל ברכיבי התגמול לא יעלה על 10% ביחס לכל נושא משרה. שינוי לא מהותי בתנאי התגמול של נושא משרה, שכפוף למנכ"ל, לא יהיה טעון אישור של הדירקטוריון או ועדת תגמול אם אושר בידי המנכ"ל והוא בהתאם למדיניות התגמול. לענין זה "שינוי לא מהותי" – שינוי שיביא לכך שהיקף השינוי השנתי הכולל ברכיבי התגמול לא יעלה על 5% ביחס לכל נושא משרה.

21.4 יצוין כי בהתאם להוראות הדין, לרבות חוק תגמול בכירים, החברה עשויה לשאת בעלויות נוספות בגין העסקתם של עובדים ונושאי משרה בה בהתאם לתנאי מדיניות זו.

21.5 יודגש, כי מסמך זה מהווה מסמך מדיניות וקווים מנחים ולפיכך אין בו כדי להקים כל זכות לעובדים ו/או לכל צד שלישי אחר, ובכלל כן לא תהיה למי מהם זכות לטעון כלפי החברה כי היא חייבת לפעול על פי מדיניות התגמול. ההוראות הקבועות בהסכמי העסקה, הסכמים קיבוציים ותכניות התגמול האישיות שאושרו כדין גוברות על הוראות מדיניות התגמול.

21.6 יובהר כי יישום מדיניות תגמול זו יעשה בכפוף לכך שלא יהיה בכך משום הפרה של הוראות דין לרבות דיני העבודה בדגש על חוקי הגנת השכר, לרבות הכרעות של בית המשפט במקרים פרטניים או אישורים שניתנו על ידו.

21.7 מדיניות תגמול זו תגובה בנהלים אשר יכללו תיאור של הגורמים המעורבים בתהליך התכנון, האישור, והניטור של המדיניות ושל הסכמי התגמול.

22. הוראת מעבר

- 22.1 הוראות מדיניות תגמול זו יחולו על הסכמי תגמול שאושרו מיום התחילה ואילך, אלא אם כן נאמר אחרת.
- 22.2 בכפוף לאמור לעיל, למען הסר ספק, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות העובדים בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה, הקיימות ביום התחילה וכן בזכויות שנצברו ו/או נוצרו ו/או שיצברו בגין תקופות קודמות וזאת עד למועד התאמתם למדיניות או עד למועד הנדרש להתאמתן בהתאם להוראת הדין הרלבנטית כאמור (להלן: **"זכויות שנצברו"**)²⁰.
- 22.3 יובהר כי זכויות שנצברו לא יילקחו בחשבון לצורך חישוב התקרות הקבועות במדיניות זו ביחס לתגמול גם אם מועד תשלומם בפועל מאוחר יותר ליום התחילה או למועד לכניסתה לתוקף של הוראת הדין, לרבות אופציות שהוענקו כאמור ושהתשלום בגינם הופרש.
- 22.4 יובהר כי אם וכאשר בהתאם לחוק תגמול בכירים, ההוצאה השנתית החזויה בגין תגמול של עובד תעלה על מגבלת התגמול, יופחת תגמול העובד בהתאם, באיזה מרכיבי התגמול שלו.
- 22.5 ככל שהוראות חוזר התגמול יתעדכנו בעתיד, ניתן יהיה להתאים את תנאי התגמול בהתאם, באישור ועדת התגמול והדירקטוריון.
- 22.6 החברה תהיה רשאית לשלם לבעל תפקיד מרכזי רכיב משתנה שנדחה וטרם שולם לו בהתאם להוראות סעיף 6(ג)(2)(ט)(1) לחוזר התגמול עד ליום 11 ביולי 2019 ושלפי הוראות חוזר התגמול אין חובה לדחותו.

* * *

²⁰ מובהר כי אין בהוראות מדיניות התגמול כדי להחמיר מעבר להוראות המעבר הקבועות בחוזר התגמול ולתיקון לחוזר ולחוק תגמול בכירים, ואין בהן כדי לפגוע בזכויות שהוראות המעבר שנקבעו, לרבות ביחס לתקופות עבר, נועדו למנוע פגיעה בהן.

חלק ב

דוח הדירקטוריון

דוח הדירקטוריון על מצב ענייני התאגיד לתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019 (להלן: "דוח הדירקטוריון") סוקר את השינויים העיקריים בפעילות כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") בשנת 2019 (להלן: "תקופת הדוח").

דוח הדירקטוריון נערך בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998 ובהתאם לחוזרי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון (להלן: "הממונה").

תוכן עניינים

2-2	1. תיאור בעלי השליה בחברה
2-2	2. התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח
2-4	3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד
2-4	3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות
2-16	3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי

1. תיאור בעלי השליטה בחברה

החברה הינה חברה בת בבעלות מלאה (99.98%) של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "כלל החזקות" או "החברה האם"), שמניותיה נסחרות בבורסה. במכתב הממונה מיום 8 בדצמבר 2019, נקבע כי אין גורם המחזיק, במישרין או בעקיפין, באמצעי שליטה בכלל החזקות.

לפרטים נוספים בדבר שינוי האחזקות בחברה בתקופת הדוח ראה ביאור 1 בדוחות הכספיים.

2. התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח

ההשפעה הכוללת של ההתפתחויות בשווקים, המפורטת להלן, על תוצאות הקבוצה בתקופת הדוח, באה לידי ביטוי, בין היתר בירידה בשיעורי הריביות בהן נעשה שימוש לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות ומנגד בעלויות בשוקי ההון. לפרטים נוספים ראה ביאור 41(א) בדוחות הכספיים.

פרמטר	נתונים לתקופה
התפתחויות במשק ובתעסוקה בישראל	בשנת 2019 עלה התוצר בשיעור של כ-3.5% לאחר עליה בשיעור של כ-3.4% בשנת 2018. ברבעון הרביעי של 2019 עלה התוצר בשיעור של כ-4.2% (במונחים שנתיים), זאת על-פי האומדן לרבעון הרביעי שפרסם הלמ"ס. ע"פ תחזית חטיבת המחקר של בנק ישראל מחודש ינואר 2020, צפוי התוצר לצמוח בשיעור של כ-2.9% בשנת 2020. לפרטים אודות התפתחויות לאחר תאריך הדוח בעקבות משבר הקורונה שיכול וישנו את צפי צמחית התוצר, ראה סעיף 3.1 להלן. על פי נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס לחודש דצמבר 2019 (פורסם בינואר 2020): • אחוז המועסקים שעובדים בהיקף מלא בדרך כלל, מכלל המועסקים – 78.4% (לעומת 78.7% בסוף שנת 2018). • אחוז הבלתי מועסקים מכוח העבודה בקרב בני 25-64 הינו 3.1% (לעומת 3.7% בסוף שנת 2018). • אחוז בני 25-64 בכוח העבודה הינו 80.5% (בדומה לסוף שנת 2018). • שיעור התעסוקה בקרב בני 25-64 הינו 78% (לעומת 77.5% לסוף שנת 2018).
נתוני האינפלציה	בשנת 2019 עלה מדד המחירים לצרכן בשיעור של כ-0.6%, זאת בהשוואה לעלייה בשיעור של כ-0.8% בשנת 2018. הסעיף העיקרי שהשפיע לחיוב הינו הדיור (שכירות ותחזוקה), כאשר מנגד ניכרה ירידה במדדי ההלבשה והנעלה, ירקות ופירות וריהוט לבית. לאחר תקופת הדוח פרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה את מדד המחירים לחודשים ינואר ופברואר שירד בשיעור של כ-0.4% וכ-0.1% בהתאמה. תחזית האינפלציה של בנק ישראל (מינואר 2020) לשנת 2020 עומדת על שיעור של 1%.
שערי חליפין	במהלך שנת 2019 התחזק השקל מול מרבית המטבעות, כאשר מול הדולר והאירו התחזק בשיעור של כ-7.8% וכ-9.6% בהתאמה. ברבעון הרביעי לשנת 2019 התחזק השקל מול הדולר והאירו בשיעור של כ-2.2% וכ-0.6% בהתאמה. יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל נכון לסוף 2019 עומדות על כ-117.9 מיליארד דולר. בנק ישראל החל להתערב בשוק המט"ח בסוף השנה ולבצע רכישות במטרה להאט את קצב התחזקות השקל. כמו כן, דיווח הבנק שיש באפשרותו לבצע רכישות נוספות ככל שידרש בכדי לעקר השפעות גדולות כגון כניסה של ישראל למדד ה-WGBI.
התפתחויות שיעור הריבית והתשואות	לעניין השפעת סביבת הריבית הנמוכה, ראה ביאור 41(א) בדוחות הכספיים. ריבית בנק ישראל עומדת על שיעור של 0.25% נכון לסוף שנת 2019. בנק ישראל לא צפוי לשנות את הריבית על אף האינפלציה הנמוכה, ומתייחס לאפשרות של ריבית שלילית כפתרון קיצוני.

2. התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח (המשך)

פרמטר	נתונים לתקופה	נתונים לתקופה			
		1-12		Q4	
התפתחויות בשוק ההון בישראל ובעולם (במונחי מטבע מקומי)	מדדי מניות בארץ	2018	2019	2018	2019
ת"א 35	15.0	(3.0)	4.2	(10.9)	
ת"א 90	40.3	(3.0)	8.9	(8.9)	
ת"א 125	21.3	(2.3)	5.5	(10.2)	
ת"א צמיחה	26.1	(15.6)	5.7	(12.4)	
מדדי אג"ח					
כללי	8.7	(1.5)	0.9	(1.6)	
תלונד צמודות	7.3	(0.7)	0.0	(2.1)	
תלונד שקלי	8.6	(4.3)	1.3	(3.0)	
ממשלתי צמוד מד	10.3	(1.4)	0.9	(1.6)	
ממשלתי שקלי	8.3	(1.2)	0.9	(0.4)	
מדדי מניות בעולם					
דאו ג'ונס	22.5	(6.2)	5.7	(12.5)	
נאסד"ק	35.6	(4.5)	11.6	(18.1)	
ניקיי טוקיו	18.2	(12.1)	7.3	(15.9)	
קאק פריז	26.4	(11.0)	6.2	(14.6)	
פוטסי לונדון	12.1	(12.5)	2.3	(10.8)	
דאקס פרנקפורט	25.5	(18.3)	7.7	(15.1)	
WORLD MSCI	25.8	(11.2)	7.7	(14.5)	

לפרטים נוספים אודות ההשקעות הפיננסיות בחברה, ראה ביאור 14 בדוחות הכספיים.
לפרטים בדבר ההשלכות על התוצאות הכספיות, ראה סעיף 3 להלן.

הכלכלה העולמית המשיכה במגמה של צמיחה, אם כי ניכרת מגמה של התמתנות בחודשים האחרונים של 2019.

התפתחויות במצב הכלכלי בעולם

לאירועים נוספים לאחר תאריך הדוח, בין היתר אודות התפשטות נגיף הקורונה, ראה להלן.

ארה"ב - בשנת 2019 צמחה הכלכלה האמריקאית בשיעור של כ-2.3% וברבעון הרביעי בשיעור דומה (במונחים שנתיים). שנת 2019 התאפיינה במדיניות של הרחבה מוניטרית ע"י הבנק המרכזי (שינוי כיוון לעומת שנת 2018), כאשר במהלך השנה הוריד הבנק את הריבית 3 פעמים לרמה של 1.5%-1.75% ופעל להרחבת המאזן. יש לציין כי שנת 2019 הושפעה ממלחמת הסחר עד לחתימה על הסכם "השלב הראשון" בין ארה"ב לסין. מאידך, שוק העבודה הציג מגמה חיובית.

אירופה - בשנת 2019 צמחה כלכלת אירופה בשיעור של 1.2% וברבעון הרביעי בשיעור של 0.9% (במונחים שנתיים). החולשה בכלכלה האירופית בשנת 2019 המשיכה את המגמה מ-2018 (בה צמחה הכלכלה האירופית בשיעור של כ-1.9%) ונבעה ממספר גורמים בהם ניתן למנות את ההאטה בצמיחה הגלובלית, ומלחמת הסחר שהביאה להאטה משמעותית בכלכלת גרמניה. במהלך שנת 2019 קידם ראש ממשלת בריטניה, בוריס ג'ונסון, את יציאתה של בריטניה מהאיחוד וב-31 לינואר 2020 בריטניה עזבה את האיחוד. מאידך, שוק העבודה באירופה המשיך במגמה החיובית שבאה לידי ביטוי בירידה בשיעור האבטלה. במטרה לעודד את הכלכלה נגיד הבנק המרכזי הוריד את שיעור הריבית ל-0.5% והשיק מחדש תוכנית הרחבה כמותית.

סין - קצב הצמיחה בכלכלת סין נמצא בהאטה, כאשר בשנת 2019 צמח המשק בשיעור של 6.1%, על רקע השינויים המבניים הנובעים ממעבר מכלכלת הייצוא לכלכלה שתנוע מביקושים מקומיים, מירידה בהיקף האשראי ובכמות הכסף וממלחמת הסחר מול ארה"ב. במטרה למנוע את המשך הירידה בצמיחה ולתמוך בכלכלה נקט הממשל במספר צעדים פסיקאליים ומוניטריים מרחיבים במהלך שנת 2019. כחלק ממאבקם של הסינים במכסים שהוטלו מצד ארה"ב על יצוא סחורות סיניות הופחת שער היואן לרמה של 7 יואן לדולר. כמו כן במהלך השנה הגיעו האמריקאים והסינים להסכם "השלב הראשון" בשיחות הסחר, בהן הסדירו את נושא הרכישות של הסינים מהאמריקאים, אך הסוגיות המרכזיות כגון שמירה על זכויות יוצרים ופתיחת שוק ההון הסיני נותרו פתוחות ועתידות להידון בהמשך.

לאחר תאריך הדוח התפשט נגיף הקורונה בעולם ובישראל בפרט דבר שגרם לירידה בשווקי ההון בארץ ובעולם. לפרטים נוספים אודות השפעות נגיף הקורונה על שווקי ההון והכלכלות, ראה סעיף 3.1 (ג) להלן.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים).

א. תקופת הדוח

הפרמיות שהורווחו ברוטו בתקופת הדוח הסתכמו לסך של כ-9,667 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ-10,276 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הקיטון בפרמיות נובע בעיקר מסיום ההתקשרויות עם קופות החולים מכבי ולאומית בביטוח סיעודי קבוצתי, במסגרתן הפרמיות שהורווחו בתקופה המקבילה אשתקד הסתכמו לסך של כ-745 מיליוני ש"ח ו-128 מיליוני ש"ח בהתאמה לעומת סך של כ-33 מיליוני ש"ח בגין פוליסות עם קופת חולים לאומית עד לסיום ההתקשרות בתקופת הדוח, לפרטים נוספים ראה סעיף 3.1.3 להלן. מנגד, נרשם גידול בפרמיות שהורווחו בעיקר בביטוח חיים ביחס לאשתקד בסך של כ-140 מיליוני ש"ח, בעיקר מגידול בפרמיות החד פעמיות.

ההפסד הכולל לאחר מס לבעלי מניות החברה בתקופת הדוח הסתכם לסך של כ-346 מיליוני ש"ח, לעומת הפסד כולל בסך של כ-165 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

ההפסד בתקופת הדוח הושפע בעיקר בשל סביבת הריבית הנמוכה, וכן משינוי בהנחות תמורת אשר קוזזו בחלקן על ידי שינוי הנחות אקטואריות אחרות. סך ההשפעות האמורות נטו, הביאו להגדלת עתודות הביטוח בסך של כ-1,607 מיליוני ש"ח בביטוח חיים וביטוח סיעוד, כמפורט בטבלה להלן, לעומת הקטנת עתודות בסך של כ-295 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. בנוסף, החברה ביצעה בתקופת הדוח החלפת כתבי התחייבות לצורך הארכת משך החיים הממוצע של התחייבויותיה, ובעקבות כך נרשמו עלויות פירעון מוקדם בסך של כ-65 מיליוני ש"ח המהוות בעיקרן הקדמת הוצאות מימון עתידיות.

מנגד, בתקופת הדוח נרשמה עלייה בתשואות שווקי ההון שהיו גבוהות מהתשואות בתקופה המקבילה אשתקד וקיבלו ביטוי בגידול בהכנסות מהשקעות כך שהמרווח הפיננסי בביטוח חיים הסתכם לסך של כ-1,281 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-515 מיליוני ש"ח אשתקד וההכנסות מהשקעות שלא הוקצו למגזרים הסתכמו לסך של כ-538 מיליוני ש"ח בתקופת הדוח לעומת סך של כ-29 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. כמו כן בתקופת הדוח נרשמה הטבה בגין השפעת השלכות ועדת וינוגרד ביחס לאשתקד ובתקופה המקבילה אשתקד נרשמה הפחתת מוניטין גמל כמפורט בטבלה להלן.

התשואה להון במונחים שנתיים בתקופת הדוח עמדה על שיעור שלילי של 7.4%, לעומת שיעור שלילי של 3.4% בתקופה המקבילה אשתקד.

בתחומי הפעילות, פרט להשפעת שוק ההון וההשפעות שתוארו לעיל, נרשמה הרעה בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד, בעיקר בענף סיעוד בביטוח בריאות וכן בביטוח כללי בשל התפתחות שלילית בתביעות שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי כמפורט בסעיף 3.1.2 להלן.

התוצאות בתקופת הדוח וברבעון ובתקופות המקבילות אשתקד, בהתאמה, כמפורט להלן, כוללות בין היתר, את ההשפעות המפורטות הבאות (לפרטים בדבר השפעות נוספות על תוצאות מגזרי הפעילות, ראה סעיף ד' להלן).

Q4		לשנת		במיליוני ש"ח
2018	2019	2018	2019	
ביטוח חיים –				
שינוי שיעור ריבית היוון בחישוב ההתחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום				
49	22	85	(26)	
16	(110)	135	(805)	
שינוי בעתודות לגמלה בעקבות הקטנת צפי ההכנסות העתידיות (פקטור K)				
65	(88)	220	(831)	
סך הכל השפעת השינויים בריבית על ההתחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום ⁽¹⁾				
שינוי הנחות תמורת בחישוב התחייבויות לגמלאות בתשלום ולהשלמה לעתודה לקיצבה ⁽²⁾				
-	-	-	(353)	
-	223	-	762	
שינוי הנחות אחרות בחישוב התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה ⁽³⁾				
65	135	220	(422)	
29	(149)	75	(648)	
94	(14)	295	(1,070)	
סך הכל השפעות על ההתחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום				
בחינת נאותות עתודות (LAT) ⁽⁵⁾				
23	-	52	122	
73	(135)	-	(537)	
-	-	(115)	-	
ביטוח כללי - השפעת השלכות ועדת וינוגרד וקמינץ ⁽⁴⁾				
ביטוח סיעוד במגזר בריאות- בחינת נאותות עתודות (LAT) ⁽⁵⁾				
הפחתת מוניטין גמל				

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

א. תקופת הדוח (המשך)

הערות:

1. שינויים באומדנים ובהנחות עיקריות ששימשו בחישוב ההתחייבויות בעקבות סביבת הריבית הנמוכה לפרטים ראה ביאור 37(ה) בדוחות הכספיים.
 2. שינוי הנחות תמורת בחישוב ההתחייבויות לגמלאות בתשלום ולהשלמה לעתודה לקיצבה לאור המגמות העולות מחוזר לעניין עדכון מערך ההנחות הדמוגרפי בביטוח חיים ועדכון מודל שיפורי תמורת לחברות ביטוח ולקרנות הפנסיה, החברה הגדילה את הערכותיה בדבר ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח בסך של כ-310 מיליוני ש"ח, מתוכם בסך של כ-43 מיליוני ש"ח בגין ההתחייבויות לגמלאות בתשלום ובסך של כ-310 מיליוני ש"ח בגין ההתחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה (סך של 353 מיליוני ש"ח ביחד) והקטינה מנגד בסך של כ-48 מיליוני ש"ח את תוספת ההפרשה לאור בדיקת נאותות העתודה. לפרטים נוספים ראה ביאור 41(א) בדוחות הכספיים.
 3. שינוי הנחות אחרות בחישוב ההתחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה בתקופת הדוח החברה עדכנה הנחות שונות בין היתר לאור שיפור מודל קביעת שיעור לקיחת קצבה בעת יציאה לפרשה בעקבות מחקרים חדשים שביצעה, לאור ניסיון שנצבר בנושא, בדבר נטייה של לקיחת קצבה בשיעורים שונים בהתאם לגיל יציאה לפרשה, בשונה מברירת המחדל שנקבעה בחוזר העתודות לקיצבה. כפועל יוצא מכך, הקטינה החברה את הערכותיה בדבר ההתחייבויות בסך של כ-455 מיליוני ש"ח המורכב מסך של כ-539 מיליוני ש"ח בגין ההתחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה ומנגד הגדלה בסך של כ-84 מיליוני ש"ח את תוספת ההפרשה לאור בדיקת נאותות העתודה. כמו כן בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי, החברה עדכנה את שיעור לקיחת קצבה בהתאם לגיל וכן את שיעור הביטולים לרבות התייחסות להשפעת "בור" דמי ניהול משתנים. כפועל יוצא מכך, הקטינה החברה את הערכותיה בדבר ההתחייבויות בסך של כ-196 מיליוני ש"ח המורכב מסך של כ-223 מיליוני ש"ח בגין ההתחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה ומנגד הגדלה בסך של כ-27 מיליוני ש"ח את תוספת ההפרשה לאור בדיקת נאותות העתודה.
 4. השלכות ועדת וינוגרד וקמינץ לאור פסק הדין המאמץ את עיקרי מסקנות ועדת קמינץ, ואשר קבע, בין היתר, כי שיעור ריבית ההיוון בפיצוי נדיקין המשמש להיוון תגמולי ביטוח למבוטחים, ימשיך לעמוד על שיעור קבוע של 3% החברה הקטינה את ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח בתקופת הדוח בסך של כ-122 מיליוני ש"ח ללא השפעה ברבעון. לפרטים נוספים ראה ביאור 41(א) בדוחות הכספיים.
 5. מדיניות ההשקעה של הנכסים המנוהלים כנגד ההון וההתחייבויות הביטוחיות בתקופת הדוח אישרו ועדת ההשקעות ודירקטוריון החברה, ועדכנו את נוהל תיקי מדיניות ההשקעות של הנכסים המנוהלים כנגד ההון וההתחייבויות הביטוחיות בתחומי חיים, בריאות וביטוח כללי, בתשומת לב לתשואה ולמח"מ ההתחייבויות ולנזילות הנדרשת. בהמשך לאמור בבאור 3(ד)1(ד) בדוחות הכספיים בדבר התחשבות בעודף שווי הוגן על הערך בספרים של הנכסים המגבים במסגרת בדיקת נאותות ההתחייבויות בהתאם לחוזר LAT ובביאור 37(ה)1(ב)1(1) בדוחות הכספיים בדבר ריבית היוון, הייתה לעדכונים הנ"ל השפעה אשר הקטינה בתקופת הדוח בסך של כ-293 מיליוני ש"ח את ההפרשות שנדרשו נוכח ירידת שיעורי הריבית (כ-206 מיליוני ש"ח בביטוח חיים וכ-87 מיליוני ש"ח בביטוח סיעוד בענף בריאות) ללא השפעה ברבעון.
- יצוין כי נכון לתאריך הדוח יתרת הפרשת ה-LAT הינה כ-1,331 מיליוני ש"ח (סך של כ-794 מיליוני ש"ח בביטוח חיים וסך של כ-537 מיליוני ש"ח בסיעוד במגזר בריאות) לפרטים נוספים ראה ביאור 41(א) ובביאור 37(ה)1(ד) בדוחות הכספיים.
- דוח יחס כושר פירעון כלכלי**
- בחודש יולי, 2019 נתקבל אישור הממונה על ביצוע ביקורת לראשונה בגין נתוני 31 בדצמבר 2018, ובהתאם, הוראות חוזר משטר כושר חשבונאי לא תחולנה יותר על חברות הביטוח בקבוצה. ביום 15 ביולי 2019, פורסם יחס כושר פירעון הכלכלי של החברה לשנת 2018. לפרטים נוספים ראה סעיף 3.2.3 להלן.
- בתאריך 28 בנובמבר 2019, פירסמה החברה דוח יחס כושר פירעון כלכלי, ליום 30 ביוני 2019. לפרטים נוספים ראה סעיף 3.2.3 להלן. יצוין כי הדוח אינו מבוקר ואינו סקור, על ידי ר"ח המבקר.
- פעולות הונית שבוצעו מתאריך 30 ביוני 2019 ועד תאריך המאזן**
- בחודש ספטמבר 2019 הנפיקה החברה לציבור ובחודש דצמבר הרחיבה החברה אגרות חוב (סדרה יא'), מכוח תשקיף המדף שפרסמה החברה ביום 29 באוגוסט 2019 (להלן: "אגרות החוב").
- במסגרת ההנפקה גייסה החברה:
- סך של 830,000 אלפי ש"ח ע.ב. אגרות חוב (סדרה יא'). הקרן תיפרע בתשלום אחד ביום 31 במרס 2033. הקרן והריבית אינן צמודות למדד. הריבית על אגרות החוב (סדרה יא') משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים החל מיום 31 במרס 2020, בימים 31 במרס ו-30 בספטמבר של כל שנה קלנדרית בין השנים 2020-2033. שיעור הריבית הנקובה השנתי הינו 2.64% ושיעור הריבית האפקטיבית השנתי הינו 2.79% בהנחת פידיון מוקדם. עלויות ההנפקה הסתכמו לסך של כ-10 מיליוני ש"ח.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

א. תקופת הדוח (המשך)

התמורה הכוללת (ברוטו), שהתקבלה בחברה בעקבות הנפקת אגרות החוב החדשות במסגרת ההנפקה כאמור, הופקדה בכלל ביטוח בפיקדון נדחה בתנאי פירעון וריבית זהים לתנאי אגרות החוב. אגרות החוב מוכרות כהון רובד 2 בכלל ביטוח והינן בעלות מעמד שווה ועומדות בדרגת פירעון שווה לאגרות חוב נדחות שהנפיקה החברה ו/או כלל ביטוח מסוג הון משני נחות, הון משני מורכב והון שלישוני מורכב וכן לאגרות חוב שהנפיקה ו/או תנפיק החברה ו/או כלל ביטוח מסוג מכשיר הון רובד 2, ונדחות ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח למעט זכויותיהם של נושים על פי הון רובד 1.

בחודש דצמבר 2019, הוחלפו 698 מיליוני ש"ח ע.ג. כתבי התחייבות סדרה ג' שבמחזור הנסחרות בבורסה, בדרך של הצעת רכש חליפין, בתמורה להנפקת 806 מיליוני ש"ח ע.ג. כתבי התחייבות סדרה יא', בדרך של הרחבת סדרה קיימת. כתבי התחייבות סדרה יא' שהונפקו כאמור, הוכרו (בכפוף למגבלות) כהון רובד 2 של כלל ביטוח, וזאת חלף כתבי התחייבות סדרה ג' שהוחלפו ואשר היו מוכרים כהון משני מורכב.

תנאי כתבי התחייבות סדרה ג', שונים מתנאי כתבי התחייבות סדרה יא' ובהתאם טופלו כהחלפת מכשירי חוב בעלי תנאים שונים מהותית בהתאם להגדרת התקינה החשבונאית, אשר עלות החלפתם הסתכמה בסך של כ-65 מיליוני ש"ח.

לפרטים נוספים ראה ביאור 25(ב) בדוחות הכספיים.

תוכנית אסטרטגית עסקית

בהמשך לאמור בסעיף 9.15 לפרק א בדוח השנתי לשנת 2019, החברה ערכה תוכנית תלת שנתית של אסטרטגיה עסקית לצמיחה מואצת בת קיימא ולהתייעלות תפעולית והיא פועלת ליישומה.

ב. רבעון

הפרמיות שהורווחו ברוטו ברבעון הסתכמו לסך של כ-2,426 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ-2,628 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הקיטון בפרמיות נובע בעיקר מסיום התקשרות עם קופות חולים מכבי ולאומית בביטוח סיעודי קבוצתי כאמור לעיל. ברבעון אשתקד, סך הפרמיות שהורווחו ברוטו בגין מכבי ולאומית הסתכמו לסך של כ-190 מיליוני ש"ח ו-33 מיליוני ש"ח, בהתאמה.

הרווח הכולל לאחר מס לבעלי מניות החברה ברבעון הסתכם לסך של כ-31 מיליוני ש"ח, לעומת הפסד כולל בסך של כ-211 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

המעבר לרווח ברבעון ביחס לתקופה המקבילה אשתקד נבע בעיקר מעלייה בתשואות שווקי ההון ברבעון לעומת ירידה בשווקי ההון בתקופה המקבילה אשתקד, כך שהמרווח הפיננסי הסתכם לסך של כ-404 מיליוני ש"ח לעומת מרווח פיננסי שלילי בסך של כ-20 מיליוני ש"ח אשתקד. ההכנסות מהשקעות שלא הוקצו למגזרים הסתכמו לסך של כ-112 מיליוני ש"ח בתקופת הדוח לעומת הפסד בסך של כ-66 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

מנגד, תוצאות הרבעון הושפעו מסביבת הריבית הנמוכה שהביאו להגדלת עתודות הביטוח בסך של כ-149 מיליוני ש"ח בביטוח חיים ובביטוח בריאות לעומת הקטנת עתודות בסך של כ-167 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

כמו כן, ברבעון אשתקד נרשמה הטבה בגין השפעת השלכות ועדת וינוגרד ללא השפעה מהותית ברבעון הנוכחי, כמפורט בטבלה לעיל.

בתחומי הפעילות ברבעון הנוכחי לעומת התקופה המקבילה אשתקד נרשמה הרעה בתביעות בביטוח כללי כמפורט בסעיף 3.1.2 להלן.

התשואה להון במונחים שנתיים¹ ברבעון עמדה על שיעור של 2.9%, לעומת שיעור שלילי של 17.2% בתקופה המקבילה אשתקד.

¹ מחושב לפי מכפלה של הרווח ברבעון כפול 4.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

ג. אירועים אחר תאריך המאזן

לאחר תאריך המאזן ועד לפרסום הדוח קרו מספר אירועים מהותיים כדלקמן:

בעקבות ההתפרצות של נגיף הקורונה בסין, והתפשטותו למדינות רבות נוספות, חלה ירידה בהיקפי הפעילות הכלכלית ברחבי העולם ובכללם בישראל ("המשבר"). שינויים אלה השפיעו ומשפיעים גם על פעילותה ורווחיותה של החברה. כמו כן פורסמו הוראות רגולטוריות, שכלל שיתקבלו כנוסח סופי יהיו בעלי השפעה חיונית. להלן פירוט אודות האירועים:

שווקי הון

לאחר תאריך הדיווח, נרשמה ירידה משמעותית של שווקי ההון בעולם ובישראל על רקע התפשטות נגיף הקורונה. ירידה בשווקי ההון פוגעת בערך הנכסים המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, הן עבור עצמה (נוסטרו) והן עבור עמיתים ומבוטחים.

נכון לסמוך למועד פרסום הדוח, רשמה החברה ירידת ערך בגין ההשקעות הסחירות בלבד בתיקי הנוסטרו בסך של כ- 0.6 מיליארד ש"ח לפני מס. כמו כן, החברה חשופה לירידות ערך של השקעות בלתי סחירות אשר לא ניתן לכמת בשלב זה.

כמו כן, חל קיטון בשווי הנכסים המנוהלים על ידי הקבוצה במסגרת פוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה אשר מוערך בכ-10% אשר צפויים להשפיע הן על היקף דמי הניהול שהחברה תיגבה מהנכסים המנוהלים על ידה, המשתנים והקבועים. נכון לסמוך למועד פרסום הדוח, נרשמו תשואות ריאליות שליליות בפוליסות ביטוח משתתפות ברווחים אשר עד לכיסוי ההפסד, ימנעו מהחברה לגבות דמי ניהול משתנים בסך של כ- 0.7 מיליארד ש"ח לפני מס.

יצוין, כי התשואות אינן סופיות ותוצאות החברה מושפעות גם מתשואות התיק הלא סחיר, מהכנסותיה האחרות של הקבוצה ומהוצאות. כמו כן, בשל התנודתיות החדה בשווקים הפיננסיים ההשפעות המפורטות לעיל, עשויות להשתנות משמעותית בהתאם להתפתחויות בשוק ההון.

השלכות על עסקי הקבוצה

כפועל יוצא מהמשבר, עלתה החשיפה לכשלי אשראי במסגרת פעילות ביטוח אשראי, חל גידול מסוים בהיקף הפדיונות של עמיתים וכמו כן החברה מעריכה כי יכול ויחול קיטון משמעותי בהפקדות עתידיות למוצרי חסכון ארוך טווח וזאת נוכח הצמצום המשמעותי בהיקף התעסוקה במשק על פי דיווחים פומביים. פדיונות וקיטון בהיקף ההפקדות צפויים להשפיע הן על היקף דמי הניהול שהחברה תיגבה מהנכסים המנוהלים על ידה, המשתנים והקבועים, הן על הכנסות עתידיות מפרמיה ובהתאם לברות השבת של הנכסים הבלתי מוחשיים של החברה. כמו כן החברה העניקה הטבה לחלק לא מבוטל ממבוטחיה אשר נמצאים בחל"ת, במסגרתה ניתן להם כיסוי ביטוחי חיים, בביטוחי ריסק ואבדן כושר עבודה לתקופה של שלושה חודשים.

התארכות משבר הקורונה והעמקתו בעולם ובישראל יכולים אף להביא לפגיעה מהותית בעסקי החברה במידה והמשבר יחריף למיתון, הן בשוק המקומי והן בשווקי העולם. האמור יכול להביא לפגיעה ביציבותם של מבטחי משנה, לפגיעה בערכם של נכסי השקעה נוספים ותיתכן העמקה של כשלי האשראי בפעילות ביטוח האשראי. כמו כן תוצאות המשבר יכולות להביא לתוצאות מנוגדות בתחום ביטוח החיים, ולפיכך לא ניתן לכמת את ההשפעה הכוללת בנושא זה. בביטוחי בריאות תתכן הרעה מסוימת בתוצאות עקב שינויים בעלות התביעות, וכן עקב ירידה במכירות ביטוחי נסיעות לחו"ל ועליה מסוימת בהיקף התביעות בגין פוליסות אלה. בביטוח כללי, הפוליסות אינן מבטחות אירועי מגיפה ואף תתכן הפחתה מסוימת בהיקף התביעות ובשכיחותן נוכח ההאטה בפעילות המשק. מנגד, המצב האמור יכול ויביא להפחתה בהיקף הפרמיות הנגבות בעיקר בביטוחים עסקיים. החברה בוחנת את התנהלותה בסביבה עסקית מאתגרת ומשתנה, לרבות בקשר עם כיסויים שנמכרו ושינויים וביקושים שיכול ויתהוו בעתיד כפועל יוצא מכך.

ביום 18 במרס 2020, פרסם הממונה הודעה על מעבר הגופים המוסדיים לעבודה במתכונת מצומצמת וכן ביום 21 במרס 2020 נחתמו תקנות שעת חירום (הגבלת מספר העובדים בשל התפרצות נגיף הקורונה החדש) התש"ף-2020 אשר מטרתן מניעת התפשטות מחלת הקורונה ושמירה על בריאות הציבור ועל פיהם ככלל, לא ישהו במקום עבודה יותר מ-30% ממצבת העובדים. עם זאת התקנות אינן חלות על גופים שפורטו בהן, ובלבד שאותם גופים צמצמו את פעילותם לפעילות חיונית בלבד. הגופים המוסדיים בקבוצה נכללים ברשימת הגופים אשר התקנות אינן חלות עליהם, וכן גם גופים המספקים שירותים או מוצרים לצורך המשך פעילותם התקינה של הגופים שהוחרגו מתחולת הצי.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

ג. אירועים אחרי תאריך המאזן (המשך)

השלכות תפעוליות (המשך)

לאור האמור ונוכח מגבלות התנועה והתעסוקה, החלה הקבוצה לעבוד במתכונת מצומצמת, במסגרתה חלק לא מבוטל מהעובדים יצאו לחופשה רציפה וניתנה להם האפשרות לנצל חופשה צבורה או לחילופין לצאת לחל"ת, בנוסף יתרת עובדי החברה יונחו לנצל ימי חופשה, בהתאם להנחיות המנהלים ולפי צרכי החברה, באופן המשקף בממוצע יום חופשה שבועי לעובד. החברה נערכה לעבודה מרחוק ובמסגרת זו גם למתן שירות על ידי צוותי התפעול בתקופת המשבר ובמיוחד ביחס להליכים חיוניים, שהוגדרו. עם זאת, ככל שהמצב ימשך לאורך זמן, ו/או שההגבלות בגינו יוחמרו יתכן קושי בהמשך מתן סדיר של השירותים.

השלכות נוספות המשפיעות על תוצאות הקבוצה

מתאריך הדיווח ועד סמוך למועד הפרסום, חלה עליה בעקום הריבית הן בטווח הקצר והן, באופן מתון יותר בטווח הארוך. בנוסף לירידת ערך נכסים סחירים כתוצאה משינויים אלה, כמתואר לעיל, שינויים אלה משפיעים גם על ההתחייבויות הביטוחיות, בהמשך לאמור בבאור 39(ה)(1) ו-2(ה). אולם, בשל העובדה שהשינוי אינו מקביל ובשל השפעות בכיוונים מנוגדים על רכיבי החישוב, בשלב זה לא ניתן לכמת את מכלול ההשפעה של השינוי בעקום הריבית.

יצוין כי ככל שיאומצו השינויים המוצעים בטיטוט חוזר LAT (ראה ביאור 41(י) לעיל), אשר על פיהם יבוצע יישום למפרע של הדיווח הכספי, החברה מעריכה על פי אומדן ראשוני, ובהנחה שניתן יהיה להקטין את יתרת ההתחייבויות בגין בדיקת נאותות העתודה בביטוח חיים כי עתודות הביטוח ליום 31 בדצמבר 2019 יקטנו ובהתאמה יגדל ההון העצמי בסך של כ-794 מ"ח לפני מס (סך של כ-520 מ"ח לאחר מס) אשר בעיקרו ייוחס לתקופת הדוח. שינויים אלה צפויים להשפיע גם על רגישות לשינויים בריבית לעומת הרגישות הקיימת כמפורט בביאור 39(ג)2 בדבר ניהול סיכונים בדוחות הכספיים השנתיים המאוחדים.

באשר ליחס כושר הפירעון של כלל ביטוח, ליום 31 לדצמבר 2019, אשר היה אמור להתפרסם במאי 2020, ואשר ירידת הריבית במחצית השניה של 2019 הייתה צפויה להשפיע עליו לשלילה, החברה מעריכה כי היא תעמוד בדרישות ההון הנדרש ממנה, בהתחשב בהוראות הפריסה הקיימות.

כמו כן לאור האמור בטיטוט תיקון להוראות משטר כושר הפירעון הכלכלי אשר פורסמה ביום 19 במרס 2020, ובמכתב הממונה אשר פורסם באותו מועד, צפוי כי אם וכאשר טיטוט החוזר תהפוך לסופית, יחס כושר הפירעון הנדרש, ישתפר בהשוואה ליחס שהיה מחושב במתכונת הנוהגת היום והוא יפורסם עד לחודש אוגוסט 2020. לפרטים ראה ביאור 16(ה)6(ד) לדוחות הכספיים,

באשר ליחס כושר הפירעון לתקופה שלאחר מועד הדיווח, בשלב זה לא ניתן לכמת את מלוא השפעות לעיל, נוכח ההשפעות המנוגדות של הגורמים השונים על יחס כושר הפירעון. החישוב אשר יביא בחשבון את ההתפתחויות האמורות ונוספות צפוי להיות ליום 31 לדצמבר 2020 וצפוי להתפרסם בחודש מאי 2021 ועד למועד זה צפויות גם להתבהר ההוראות הרגולטוריות לעניין זה.

סיכום

נכון למועד הדוח, אין לחברה יכולת לאמוד את היקף הכולל של ההשפעה של מכלול האירועים האמורים על פעילות העסקית שלה ושל החברות הבנות שלה בהיבטים המתוארים לעיל, בסביבה עסקית מאתגרת, כמו גם בהיבטים נוספים אשר אינם ידועים לה במועד זה, ועל תוצאותיה היות שמדובר באירוע הנמצא בעיצומו, אשר אינו בשליטת החברה, וגורמים כגון המשך התפשטות הנגיף או עצירתו ומשך השיבוש בפעילות העסקית יכולים להשפיע על הערכות החברה בטווח הבינוני והארוך, לרבות בקשר עם הערכות למכירות עתידיות. החברה ממשיכה לעקוב באופן שוטף אחר ההתפתחויות בארץ ובעולם בנושא ובוחנת את ההשלכות על פעילותה ושווי נכסיה, לרבות על תוצאות הרבעון הראשון לשנת 2020 ועל יחס כושר הפירעון הכלכלי של כלל ביטוח. אי הודאות האמורה מושפעת בין היתר, מהעובדה שחלק מההוראות הרגולטוריות הנזכרות לעיל, נמצאות בשלבי אסדרה או יישום ואין ודאות באשר לנוסח הסופי אם וככל שיתקבל ו/או ביחס להשפעתן, לרבות ביחס לנושאים המוסדרים בהם ואשר אופן יישומם המלא טרם נקבע / הובהר.

לפרטים בדבר מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק ראה ביאור 39(ג)2 בדבר ניהול סיכונים בדוחות הכספיים השנתיים המאוחדים.

לפרטים בדבר אופן גביית דמי הניהול המשתנים ראה ביאור 3(יד)(3)(א).

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

ד. פרטים עיקריים נוספים והשפעות עיקריות נוספות לפי מגזרים

להלן פירוט הרווח (הפסד) הכולל בחלוקה למגזרים:

Q4		לשנת		סעיף	במיליוני ש"ח
2018	2019	2017	2018	2019	
(24)	229	267	144	(442)	3.1.1.1 ביטוח חיים
(14)	2	11	(16)	1	3.1.1.4 פנסיה
1	2	(102)	(105)	16	3.1.1.3 גמל
(37)	233	177	23	(425)	סך הכל חטיבת חיסכון ארוך טווח
(57)	(77)	62	47	107	3.1.2 ביטוח כללי
(140)	(91)	184	(165)	(452)	3.1.3 ביטוח בריאות
31	101	124	132	210	3.1.6 הוצאות מימון
(83)	94	229	(55)	476	3.1.4 אחר וסעיפים שאינם כלולים בתחומי הביטוח
(349)	57	528	(282)	(507)	סך הכל רווח (הפסד) כולל לפני מס
(140)	25	166	(122)	(165)	מיסים (הטבת מס)
(210)	32	362	(160)	(342)	סך הכל רווח (הפסד) הכולל לתקופה, נטו ממס
(211)	31	356	(165)	(346)	מיוחס לבעלי המניות של החברה
-	1	5	4	4	מיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
(17.2)	2.9	7.9	(3.4)	(7.4)	תשואה להון במונחים שנתיים (באחוזים) *

* התשואה להון מחושבת על פי הרווח לתקופה המיוחס לבעלי המניות של החברה מחולק בהון לתחילת התקופה המיוחס לבעלי המניות של החברה.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח

3.1.1.1 פעילות ביטוח חיים

הערה	Q4		לשנת		ביטוח חיים
	2018	2019	2018	2019	
הגידול בפרמיות בתקופת הדוח נובע מגידול בפרמיות החד פעמיות.	1,515	1,500	5,846	5,986	פרמיות שהורווחו ברוטו
תקופת הדוח - הקיטון ברווח והמעבר להפסד בתקופת הדוח נובע בעיקר מהגדלת עתודות בתקופת הדוח בשל סביבת הריבית הנמוכה ושינוי הנחות תמותה אשר קוזזו בחלקן על ידי שינוי הנחות אחרות, סך ההשפעות האמורות נטו הביאו להגדלת עתודות בסך של כ-1,070 מיליוני ש"ח לעומת שחרור עתודות בסך של כ-295 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.	(24)	229	144	(442)	רווח (הפסד) כולל
מנגד, בתקופת הדוח הושגה תשואה ריאלית ברוטו בפוליסות משתתפות ברווחים בשיעור של 12.59% לעומת שיעור שלילי של 1.13% אשתקד, כך שהמרווח הפיננסי הסתכם לסך של כ-1,281 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-515 מיליוני ש"ח אשתקד, (מתוך הסכום, בתקופת הדוח נגבו דמי ניהול משתנים בסך של כ-485 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-3 מיליוני ש"ח אשתקד).					
רבעון - המעבר לרווח ברבעון הנוכחי נובע בעיקר מעלייה בתשואה ריאלית ברוטו בפוליסות משתתפות ברווחים בשיעור של 4.02% לעומת שיעור שלילי של 4.01% אשתקד, כך שהמרווח הפיננסי בביטוח חיים הסתכם לסך של כ-404 מיליוני ש"ח לעומת מרווח פיננסי שלילי בסך של כ-20 מיליוני ש"ח אשתקד, (מתוך הסכום, בתקופת הדוח נגבו דמי ניהול משתנים בסך של כ-194 מיליוני ש"ח לעומת החזר דמי ניהול בסך של כ-123 מיליוני ש"ח אשתקד).					
מנגד, בתקופת הדוח גדלו העתודות בשל סביבת הריבית הנמוכה ושינוי הנחות אקטואריות בסך של כ-14 מיליוני ש"ח לעומת שחרור עתודות בסך של כ-94 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. ומקיטון ברווח מסיכון.					
	2.2%	1.6%	2.0%	1.8%	שיעור הפדיונות של פוליסות ביטוח החיים מעתודה ממוצעת במונחים שנתיים
	(2,300)	1,838	(711)	6,115	רווחי (הפסדי) השקעה שנזקפו למבטחים לאחר דמי ניהול

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.1 חיטון ארוך טווח (המשך)

3.1.1.1 פעילות ביטוח חיים (המשך)

להלן תיאור עיקרי התוצאות בביטוח חיים לפי סוגי מוצרים בהתאם לפרוט בבאור 20 לדוחות הכספיים:

הערה	2018	2019	ביטוח חיים
פוליסות הכוללות מרכיב חיטון שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר 1990			
הקיטון בפרמיות נבע בעיקר מהתפתחות התיק שעסקיו נמכרו עד סוף שנת 1990.	225	201	פרמיות שהורווחו ברוטו
הקיטון ברווח ומעבר להפסד בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נבע מהגדלת עתודות בתקופת הדוח בשל סביבת הריבית הנמוכה ושינוי הנחות תמורת אשר קוזזו בחלקן על ידי שינוי הנחות אקטואריות אחרות, סך ההשפעות האמורות נטו הביאו להגדלת עתודות בסך של כ- 710 מיליוני ש"ח לעומת שחרור עתודות בסך של כ-160 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד כאמור לעיל.	179	(466)	רווח (הפסד) כולל
מנגד, נרשמה עליה בברווח הפיננסי בתקופת הדוח שהסתכם לסך של כ- 334 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-78 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד (ראה ביאור 20).			
פוליסות הכוללות מרכיב חיטון שנמכרו מיום 1 בינואר 1991 ועד ליום 31 בדצמבר 2003			
הקיטון ברווח בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מגידול ההתחייבות להשלמה לעתודות לקצבה בגין פקטור K בסך של כ-805 מיליוני ש"ח לעומת קיטון בהתחייבויות בסך של כ-135 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.	1,668	1,624	פרמיות שהורווחו ברוטו
מנגד, קטנו העתודות בשל שינוי הנחות אקטואריות אחרות אשר קוזזו בחלקן על ידי שינוי הנחת תמורת, סך ההשפעות האמורות נטו הביאו לקיטון העתודות בסך של כ-445 מיליוני ש"ח ללא השפעה בתקופה המקבילה אשתקד.	88	73	רווח (הפסד) כולל
כמו כן, גדלו דמי הניהול המשתנים אשר הסתכמו לסך של כ- 482 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-3 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.			
שנמכרו מיום 1 בינואר 2004			
הגידול בפרמיות בפוליסות נובע בעיקר מגידול בפרמיות החד פעמיות.	3,260	3,453	פרמיות שהורווחו ברוטו
הקיטון בהפסד נובע בעיקר מקיטון בהוצאות התפעוליות ומגידול בברווח הפיננסי לעומת התקופה המקבילה אשתקד.	(151)	(108)	רווח (הפסד) כולל
פוליסות ללא מרכיב חיטון			
כיסוי לסיכון הנמכר כפוליסה בודדת (פרט)			
הקיטון ברווח בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד, נובע בעיקר מקיטון ברווח מסיכון.	612	629	פרמיות שהורווחו ברוטו
	20	13	רווח (הפסד) כולל
כיסוי לסיכון הנמכר כפוליסה קבוצתית			
הגידול ברווח בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד, נובע בעיקר מגידול ברווח מסיכון.	82	80	פרמיות שהורווחו ברוטו
	7	46	רווח (הפסד) כולל

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.1.2 נתונים בדבר הפרמיות שהורווחו, דמי הניהול ומרווח פיננסי²

Q4		לשנת			במיליוני ש"ח
2018	2019	2017	2018	2019	
(123)	194	352	3	485	דמי ניהול משתנים ^(*)
111	125	410	433	466	דמי ניהול קבועים
(12)	319	761	436	952	סך כל דמי ניהול
(20)	404	1,016	515	1,281	סך הכל מרווח פיננסי ודמי ניהול
1,337	1,324	5,226	5,388	5,283	פרמיות שוטפות
178	176	309	459	703	פרמיות חד פעמיות
1,515	1,500	5,535	5,846	5,986	סך הכל פרמיות שהורווחו ברוטו
17	20	82	69	80	פרמיות שוטפות
122	604	209	368	1,105	פרמיות חד פעמיות
140	624	291	437	1,185	סך הכל פרמיות בגין חיסכון טהור

(*) ליום 31 בדצמבר 2018 התחייבות למבוטחים בגין דמי הניהול המשתנים בסך של כ-87 מיליוני ש"ח שנסגרה בשנת 2019.

פרטים בדבר שיעורי התשואות בפוליסות משתתפות ברווחים

Q4			לשנת			פוליסות שהוצאו בשנים 1992-2003 (קרן י')
2017	2018	2019	2017	2018	2019	
2.70	(4.01)	4.02	8.50	(1.13)	12.59	תשואה ריאלית לפני תשלום דמי ניהול
2.19	(3.80)	3.33	6.72	(1.70)	10.44	תשואה ריאלית אחרי תשלום דמי ניהול
2.80	(3.91)	3.81	8.82	0.05	12.93	תשואה נומינלית לפני תשלום דמי ניהול
2.29	(3.70)	3.12	7.04	(0.52)	10.78	תשואה נומינלית אחרי תשלום דמי ניהול

Q4			לשנת			פוליסות שהוצאו החל משנת 2004 (קרן י' החדשה)
2017	2018	2019	2017	2018	2019	
2.67	(4.30)	3.88	8.12	(1.71)	12.53	תשואה ריאלית לפני תשלום דמי ניהול
2.39	(4.57)	3.62	6.93	(2.78)	11.36	תשואה ריאלית אחרי תשלום דמי ניהול
2.77	(4.21)	3.68	8.45	(0.53)	12.87	תשואה נומינלית לפני תשלום דמי ניהול
2.49	(4.47)	3.41	7.25	(1.62)	11.70	תשואה נומינלית אחרי תשלום דמי ניהול

² המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח (המשך)

3.1.1.3 פעילות הגמל

הערה	Q4		לשנת	
	2018	2019	2018	2019
רווח (הפסד) כולל				
תקופת הדוח - המעבר לרווח בתקופת הדוח נובע בעיקר בשל ירידת ערך מוניטין שנרשמה אשתקד, ללא השפעה על התקופה השוטפת.	1	2	(105)	16
דמי גמולים				
הגידול נובע מגידול בהפקדות השוטפות ובהפקדות החד פעמיות לפי סעיף 190.	595	670	1,816	2,194

3.1.1.4 פעילות הפנסיה

הערה	Q4		לשנת	
	2018	2019	2018	2019
רווח (הפסד) כולל				
תקופת הדוח ורבעון - המעבר לרווח בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי, נובע בעיקר מגידול בהכנסות מדמי ניהול מצבירה, בשל גידול מתמיד בנכסים המנוהלים וכן בשל תשואות שהיו גבוהות השנה ביחס לתקופות המקבילות אשתקד. בנוסף בתקופת הדוח וברבעון נרשמו הכנסות מהשקעות, לעומת הפסדים מהשקעות בתקופות המקבילות אשתקד.	(14)	2	(16)	1
דמי גמולים				
	1,540	1,610	5,891	6,165

3.1.2 ביטוח כללי - להלן התפלגות הפרמיות והרווח הכולל:

הערה	Q4 2018	Q4 2019	2018	2019	ביטוח כללי
	524	522	2,351	2,365	פרמיות ברוטו
תקופת הדוח - הגידול ברווח נובע בעיקר מקיטון בהפרשה בגין השלכות ועדת וינוגרד בסך של כ-122 מיליוני ש"ח לעומת קיטון בהפרשה בסך של כ-52 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
מנגד, נרשמה הרעה בתביעות בענפים השונים כמפורט להלן, אשר קוזזו בחלקן מגידול בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה ביחס לתקופה אשתקד.					רווח כולל
רבעון נוכחי - הגידול בהפסד ברבעון הנוכחי נובע בעיקר מקיטון בהפרשה בגין השלכות ועדת וינוגרד בסך של כ-23 מיליוני ש"ח ברבעון אשתקד לעומת קיטון לא מהותי בהפרשה ברבעון הנוכחי.					
כמו כן ברבעון הנוכחי נרשמה הרעה בתביעות כמפורט להלן, אשר קוזזו בחלקן בשל הכנסות מהשקעות כאמור לעיל.	(59)	(77)	47	107	
רכב רכוש					
תקופת הדוח - הקיטון בפרמיה נובע בעיקר בשל תנאי התחרות בתחום, שהביאו לשחיקה בפרמיה הממוצעת.	149	146	713	677	פרמיות ברוטו
הקיטון ברווח בתקופת הדוח והמעבר מרווח להפסד ברבעון הנוכחי משקפים את השחיקה בפרמיה הממוצעת כתוצאה מהתחרות בתחום.	13	(6)	70	36	רווח כולל לפני מס
	63%	72%	64%	69%	LR ברוטו
	63%	69%	64%	67%	LR בשייר
	92%	105%	92%	98%	CR ברוטו
	92%	106%	92%	97%	CR בשייר

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.2 ביטוח כללי - להלן התפלגות הפרמיות והרווח הכולל: (המשך)

הערה	Q4 2018	Q4 2019	2018	2019	רכב חובה
	99	101	467	460	פרמיות ברוטו
תקופת הדוח- הגידול ברווח בתקופת הדוח נובע בעיקרו מגידול בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות ביחס לאשתקד, כמו כן בתקופת הדוח נרשם קיטון בהפרשה בגין המלצת ועדת וינוגרד בסך של כ-61 מיליוני ש"ח לעומת קיטון בהפרשה בסך של כ-32 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
השפעות אלו קוזזו בחלקן בשל הרעה בתביעות שבעיקרן קיבלו ביטוי במודל האקטוארי בתקופת הדוח ביחס לאשתקד.	(1)	(8)	35	90	רווח (הפסד) כולל
רבעון הנוכחי- הגידול בהפסד בתקופה הנוכחית נובע מקיטון לא מהותי בהפרשה בגין המלצת ועדת וינוגרד לעומת קיטון בהפרשה בסך 14 מיליוני ש"ח ברבעון אשתקד.					
ענפי רכוש ואחרים					
	163	179	728	787	פרמיות ברוטו
הגידול בהפסד בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי לעומת אשתקד נובע בעיקר מהרעה בתביעות בענף תאונות אישיות שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי	(12)	(25)	(3)	(19)	רווח (הפסד) כולל
	57%	77%	44%	57%	LR ברוטו
	54%	97%	46%	57%	LR בשייר
	90%	108%	76%	86%	CR ברוטו
	123%	154%	106%	117%	CR בשייר
ביטוח אשראי					
	28	26	110	107	פרמיות ברוטו
תקופת הדוח ורבעון נוכחי - נרשם גידול בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות, אשר קוזזו בשל הרעה בתביעות בתקופת הדוח ביחס לאשתקד.	5	6	33	31	רווח כולל
	22%	27%	18%	30%	LR בשייר
	39%	60%	38%	60%	CR בשייר
ענפי חביות					
	85	71	334	334	פרמיות ברוטו
תקופת הדוח- הקיטון בהפסד נובע בעיקר מגידול בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה, כמו כן נרשם קיטון בהפרשה בגין המלצת ועדת וינוגרד סך של כ-62 מיליוני ש"ח לעומת קיטון בהפרשה בסך של כ-20 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
השפעות אלו קוזזו בחלקן בשל הרעה בתביעות בענף משנה חבות מעבידים שקיבלו ביטוי במודל האקטוארי, ביחס לתקופה אשתקד.	(63)	(44)	(88)	(30)	רווח (הפסד) כולל
ברבעון הנוכחי - הקיטון בהפסד ברבעון הנוכחי נובע בעיקר מגידול בהכנסות מהשקעות כאמור לעיל אשר קוזזו בחלקן בשל הרעה בתביעות ביחס לאשתקד בענף משנה חבות מעבידים וכן משינוי לא מהותי בהפרשה בגין המלצת ועדת וינוגרד לעומת קיטון בהפרשה בסך של כ-9 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.3 ביטוח בריאות

הערה	Q4		לשנת	
	2018	2019	2018	2019
תקופת הדוח ורבעון - הקיטון בפרמיות נובע בעיקר מסיום התקשרות עם קופות החולים מכבי ולאומית בביטוח סיעודי קבוצתי. לפרטים נוספים ראה ביאור 41(ו) בדוחות הכספיים.				
פרמיות שהורווחו ברוטו	530	333	2,107	1,329
הפרמיות שהורווחו ברוטו בגין מכבי ולאומית בתקופה המקבילה אשתקד הסתכמו לסך של כ-873 מיליוני ש"ח לעומת כ-33 מיליוני ש"ח בגין לאומית בלבד בתקופת הדוח.				
ברבעון אשתקד, סך הפרמיות שהורווחו ברוטו בגין מכבי ולאומית הסתכמו לסך כ-223 מיליוני ש"ח. ברבעון הנוכחי לא נרשמו פרמיות שהורווחו בגין מכבי ולאומית.				
תקופת הדוח - הגידול בהפסד בתקופת הדוח נובע בעיקר מגידול ההפרשה בשל בדיקת נאותות העתודות (LAT) אשר השפיעה על הרווח הכולל בתקופת הדוח בסך של כ-537 מיליוני ש"ח, ללא השפעה על הרווח הכולל אשתקד. השפעה זו קוזזה בחלקה על ידי גידול בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות.				
ברבעון הנוכחי - הקיטון בהפסד לעומת הרבעון המקביל אשתקד נובע מכך שברבעון הנוכחי נרשם גידול בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות לעומת הרבעון המקביל אשתקד. כמו כן ברבעון המקביל אשתקד נרשמה התפתחות שלילית בתביעות שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי. מנגד ברבעון הנוכחי נרשמה הפרשה בשל בדיקת נאותות העתודות (LAT) אשר השפיעה על הרווח הכולל בסך של כ-135 מיליוני ש"ח לעומת קיטון בהפרשה בסך 73 מיליוני ש"ח ברבעון המקביל אשתקד.	(140)	(91)	(165)	(452)

	2018	2019	הערה
ענף סיעוד - רווח כולל פרט			
הגידול בהפסד בתקופת הדוח נובע בעיקר מהפרשה בשל בדיקת נאותות העתודות (LAT) בסך כ-515 מיליוני ש"ח ללא השפעה בתקופה המקבילה אשתקד. השפעה זו קוזזה בחלקה מגידול בהכנסות מהשקעות לעומת התקופה המקבילה אשתקד.	(54)	(406)	
הקיטון בהפסד בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע קיטון בהפסד קולקטיבים מכבי ולאומית שהסתכם בתקופת הדוח בסך של כ-53 מיליוני ש"ח לעומת הפסד קופות חולים של כ-102 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. ההפסד בתקופת הדוח כולל גם הפרשה בשל בדיקת נאותות העתודות (LAT) בסך כ-22 מיליוני ש"ח ללא השפעה בתקופה המקבילה אשתקד.	(130)	(96)	
ענף מחלות ואשפוז - רווח כולל			
הגידול ברווח נובע בעיקר מגידול בהכנסות מהשקעות בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד.	2	35	
זמן ארוך	17	13	

לפרטים בדבר פרסום תוצאות מכרזים חדשים לבחירת מבטח לביטוח סיעודי קבוצתי של קופות החולים מכבי וכללית ראה באור 41(ו) לדוח הכספי.

פרטים בדבר רווחי ההשקעה שנזקפו למבטחים בפוליסות ביטוח בריאות מסוג סיעוד משתתף ברווחים:

פוליסות סיעוד משתתף			
ברווחים מסוג פרט וקולקטיב			
Q4		לשנת	
2018	2019	2018	2019
(190)	58	(37)	147

רווחי (הפסדי) ההשקעה שנזקפו למבטחים

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.4 אחר וסעיפים שאינם כלולים בתחומי הביטוח

הערה	Q4		לשנת		במיליוני ש"ח
	2018	2019	2018	2019	
תקופת הדוח - הגידול ברווח בתקופת הדוח נובע בעיקר מהכנסות מהשקעות בסך של כ-538 מיליוני ש"ח בתקופת הדוח לעומת הכנסות מהשקעות בסך של כ-29 בתקופה המקבילה אשתקד.					סך הכל רווח (הפסד) כולל לפני מס
רבעון - הגידול ברווח ברבעון נובע בעיקר מהכנסות מהשקעות בסך של כ-112 מיליוני ש"ח בתקופת הדוח לעומת הפסדים בסך של כ-66 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.	(83)	94	(55)	476	

3.1.5 הוצאות הנהלה וכלליות

הוצאות הנהלה וכלליות בתקופת הדוח הסתכמו לסך של כ-876 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-896 מיליוני ש"ח אשתקד, וברבעון לסך של כ-221 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-229 מיליוני ש"ח אשתקד. הקיטון בתקופת הדוח וברבעון נובע בעיקר מיישום לראשונה של תקן IFRS 16 שיישומו העביר חלק מההוצאות, להוצאות מימון. לפרטים נוספים ראה ביאור 3(יט)(1).

3.1.6 הוצאות המימון בפעילות שאינה מוקצית למגזרים

הוצאות המימון של הקבוצה מושפעות בעיקר מהשינוי בשיעור מדד המחירים לצרכן הידוע, ראה ביאור 2 בדוח הכספי, וכן מגיוסים ופירעונות של חוב.

הוצאות המימון הסתכמו בתקופת הדוח לסך של כ-210 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-132 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול בהוצאות המימון בתקופת הדוח נובע בעיקר מעלות החלפת כתבי התחייבות נדחים בסך של כ-65 מיליוני ש"ח (שבעיקרן יקטינו הוצאות מימון עתידיות), ללא השפעה בתקופה המקבילה אשתקד (לפרטים נוספים ראה ביאור 25 לדוחות הכספיים) וכן מגידול בסך כתבי ההתחייבות ביחס לאשתקד. בנוסף, הגידול נובע מיישום לראשונה של תקן IFRS 16 שהביא לגידול בהוצאות המימון בסך של כ-15 מיליוני ש"ח. מנגד, בתקופת הדוח נרשמה עלייה במדד המחירים לצרכן בשיעור של 0.3%, לעומת עלייה של 1.2% בתקופה המקבילה אשתקד. ברבעון הסתכמו הוצאות המימון לסך של כ-101 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-31 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, הגידול בהוצאות המימון נובע בעיקר מעלות החלפת כתבי התחייבות ויישום התקן לראשונה כאמור לעיל.

3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי

3.2.1 נכסים

שיעור השינוי %	ליום 31 בדצמבר		במיליוני ש"ח
	2018	2019	
3	31,485	32,361	השקעות פיננסיות אחרות ⁽¹⁾
			נכסים מנוהלים עבור אחרים (שאינם נוסטרו) בקבוצה (במיליוני ש"ח):
10	66,121	72,814	עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
12	32,982	37,044	עבור עמיתי קופות גמל ⁽¹⁾
18	66,025	78,120	עבור עמיתי קרנות פנסיה *
14	165,128	187,978	סך הכל נכסים מנוהלים עבור אחרים
12	196,613	220,339	סך הכל נכסים מנוהלים
15	10,028	11,550	(*) מתוך הסכום, סך הנכסים המנוהל על ידי עתודות הוותיקה

1. הדוחות הכספיים המאוחדים אינם כוללים את הנכסים המנוהלים בקופות הגמל (למעט בגין קופת גמל שכלל ביטוח קיבלה על עצמה התחייבות לתשואה שנתית מינימלית מובטחת) וקרנות הפנסיה. לפרטים נוספים, ראה ביאור 3(א)(2) בדוחות הכספיים.
2. לאחר תאריך הדוח חלו ירידות בשווקים. לפרטים נוספים ראה סעיף 3.1 (ג) לעיל.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי (המשך)

3.2.2 התחייבויות פיננסיות

נכון לתאריך המאזן, לקבוצה אין יתרות חוב שאינן לצרכי הון בחברות הביטוח.

3.2.3 הון ודרישות הון

א. דרישות הון בהתאם להוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי¹

על חברות הביטוח בקבוצה חלות הוראות משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II. בהתאם להנחיות הממונה, חברות ביטוח בקבוצה חישבו את יחס כושר הפירעון הכלכלי לימים 30 ביוני 2019 ו-31 בדצמבר 2018.

יצוין כי חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי מבוסס על נתונים ומודלים העשויים להיות שונים מאלה בהם עושה החברה שימוש במסגרת הדיווח הכספי, ואשר מתבססים, בין היתר, על תחזיות והנחות הנשענות, בעיקרן על ניסיון העבר. בפרט, וכמפורט בחוזר משטר כושר פירעון כלכלי, חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי, מבוסס, במידה רבה, על מודל חישוב הערך הגלום. כלל ביטוח קבלה בחודש יוני 2019 את אישור הממונה על ביצוע ביקורת על ידי רואה החשבון המבקר לראשונה² בגין נתוני 31 בדצמבר 2018, ובהתאם החל מהדוחות הכספיים ליום 30 ביוני, 2019 כלל ביטוח נדרשת לעמוד בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II בלבד, ומשטר ההון הקודם אינו חל עליה. לפרטים נוספים בדבר דרישות ההון שחלות על חברות בקבוצה, ולמגבלות בנושא דיבידנד ראה ביאור 16 בדוחות הכספיים.

ביום 28 לנובמבר 2019, אישרה כלל ביטוח ופרסמה את דוח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 30 ביוני 2019 אשר מפורסם באתר האינטרנט של הקבוצה בכתובת <https://www.clalbit.co.il/aboutclalinsurance/financialstatementsandpressrelease>

החברה בוחנת את האמור, בראי הדיונים בנושא מבנה ההון וניהול האסטרטגיה של הקבוצה.

למידע נוסף, לרבות תיאור כללי של משטר כושר פירעון כלכלי, העקרונות הכלליים עליהם מבוסס המשטר, מתודולוגיית החישוב של המאזן הכלכלי ושל ההון הנדרש לכושר פירעון, הוראות לתקופת הפריסה, סקירה כללית של הוראות הממונה על שוק ההון הקשורות לדוח יחס כושר פירעון כלכלי, הגדרות מושגים מרכזיים, הערות והבהרות יש לקרוא גם את סעיפים א-ו בפרק 1 – רקע ודרישות גילוי, א'2, א'3, א'4 לדוח יחס כושר פירעון כלכלי של כלל ביטוח ליום 31 בדצמבר 2018 באתר האינטרנט של הקבוצה באותה כתובת.

החישוב שערכה כלל ביטוח ליום 30 ביוני 2019 לא בוקר ולא נסקר.

להלן נתונים אודות יחס כושר פירעון וסף הון של כלל ביטוח לפי משטר Solvency II.

1. יחס כושר פירעון -

ליום 31 בדצמבר 2018 (מבוקר ²)	ליום 30 ביוני 2019 בלתי מבוקר ובלתי סקור	הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון במיליוני ש"ח
9,413	9,333	ללא התחשבות בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:
9,326	9,990	הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון
87	(658)	הון נדרש לכושר פירעון
101%	93%	עודף (גירעון)
		יחס כושר פירעון
		אירועים מהותיים שהתרחשו בתקופה שבין תאריך המאזן לתאריך הדיווח והשפיעו על יחס כושר הפירעון של החברה
		הנפקת הון רובד 2 (*)
		יחס כושר פירעון (ללא התחשבות בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות)
		(*) הסכום המוצג לעיל כולל תמורה בגין הנפקת 830 מיליוני ש"ח ע.נ. אגרות חוב סדרה יא' ובניכוי סך של 196 מיליוני ש"ח הון מונפק מעבר למגבלת הון רובד 2. לפרטים נוספים ראה ביאור 25(א) בדוח הכספי.
		עמידה באבני דרך בהתחשב בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות: ³
9,119	9,171	הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון
5,999	6,400	הון נדרש לכושר פירעון
3,120	2,771	עודף

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי (המשך)

3.2.3 הון ודרישות הון (המשך)

א. דרישות הון בהתאם להוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי¹ (המשך)

2. סף ההון (MCR)

הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון במיליוני ש"ח		ליום 30 ביוני 2019	ליום 31 בדצמבר 2018
		בלתי מבוקר	מבוקר ⁽²⁾
סף ההון (MCR)		1,632	1,620
הון עצמי לעניין סף ההון		6,297	6,444

1. דרישת ההון חלה על כלל ביטוח, לרבות איחוד של כלל ביטוח אשראי.
2. הביקורת של חישובי יחס כושר הפירעון נערכה בהתאם לתקן הבטחת מהימנות בינלאומי IASB3400-בדיקה של מידע כספי עתידי.
3. בהתאם להוראות בתקופת הפריסה, ההון הנדרש לכושר פירעון לימים 30 ביוני 2019 ו-31 בדצמבר 2018 עומד על 70% מההון הנדרש לכושר פירעון המחושב בהתאם להתאמת תרחיש מניות.

ב. התפתחויות לאחר 30 ביוני 2019

1. לעניין עדכונים של הוראות לעניין יישום משטר כושר פירעון מבוסס Solvency II ראה סעיף 10.2.3 לדוח תיאור עסקי התאגיד ובאור 16(ה)6.
2. דוח יחס כושר הפירעון של כלל ביטוח המצורף לדוח זה הינו ליום 30 ביוני 2019, לפרטים נוספים בדבר התפתחויות בחציון השני לשנת 2019 ולאחר תאריך המאזן ראה סעיף 3.1 ג'.

ג. יעד ההון של החברה

בחודש מרס 2020 קבע כלל ביטוח יעד הון התחלתי ליחס כושר פירעון, בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי, בשיעור של 108% והוא יתפתח בהדרגה לשיעור של 118% בשנת 2024. עוד קבע דירקטוריון כלל ביטוח שיעד ההון יבחן מעת לעת בין היתר בהתאם להתפתחויות עסקיות ורגולטוריות. מובהר בזאת, כי אין בקביעת היעד האמור כדי להבטיח שכלל ביטוח תעמוד בו בכל עת ואין בו כדי להוות התחייבות של כלל ביטוח לחלוקת דיבידנד.

עוד יצוין כי ככל שטיטוט התיקון המצויינת ביאור 16(ד)6 בדוחות הכספיים תיכנס לתוקף, צפוי כי הדבר יביא לבחינה מחודשת של יעד ההון.

הדירקטוריון מביע את הערכתו לעובדים, למנהלים ולסוכנים של חברות הקבוצה על תרומתם להישגי הקבוצה.

יורם נוה
מנהל כללי

תל אביב, 26 במרס 2020

דני נוה
יו"ר הדירקטוריון

הצהרות המנהלים

(SOX)

הצהרה (certification)

אני, יורם נוה, מצהיר כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לשנת 2019 (להלן: "הדוח").
2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.
3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.
4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-
 - א. קבענו בקורות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקורות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;
 - ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידע סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;
 - ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-
 - ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-
5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולוועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.

אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

26 במרס 2020

יורם נוה
מנהל כללי

הצהרה (certification)

אני, ערן צ'רנינסקי, מצהיר כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לשנת 2019 (להלן: "הדוח").
 2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.
 3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.
 4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-
 - א. קבענו בקורות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקורות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;
 - ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידע סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;
 - ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-
 - ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-
 5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.
- אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

26 במרס 2020

ערן צ'רנינסקי
משנה למנכ"ל כלל ביטוח
מנהל חטיבה פיננסית

הצהרה (certification)

אני, טל כהן, מצהיר כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לשנת 2019 (להלן: "הדוח").
 2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.
 3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.
 4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-
 - א. קבענו בקורות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקורות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;
 - ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידע סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;
 - ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-
 - ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-
 5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.
- אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

26 במרס 2020

טל כהן
סמנכ"ל בכיר
מנהל אגף חשבונאות ראשית

דוח הדירקטוריון וההנהלה
בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי

דוח הדירקטוריון וההנהלה בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי

ההנהלה, בפיקוח הדירקטוריון, של כלל ביטוח בע"מ (להלן: "החברה") אחראית לקביעתה וקיומה של בקרה פנימית נאותה על דיווח כספי. מערכת הבקרה הפנימית של החברה תוכננה כדי לספק מידה סבירה של ביטחון לדירקטוריון ולהנהלה של החברה לגבי הכנה והצגה נאותה של דוחות כספיים המפורסמים בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS) והוראות המפקח על הביטוח. ללא תלות בטיב רמת התכנון שלהן, לכל מערכות הבקרה הפנימית יש מגבלות מובנות. לפיכך גם אם נקבע כי מערכות אלו הינן אפקטיביות הן יכולות לספק מידה סבירה של בטחון בלבד בהתייחס לעריכה ולהצגה של דוח כספי.

ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון מקיימת מערכת בקורות מקיפה המיועדת להבטיח כי עסקאות מבוצעות בהתאם להרשאות ההנהלה, הנכסים מוגנים, והרישומים החשבונאיים מהימנים. בנוסף, ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון נוקטת צעדים כדי להבטיח שערוצי המידע והתקשורת אפקטיביים ומנטרים (monitor) ביצוע, לרבות ביצוע נהלי בקרה פנימית.

הנהלת החברה בפיקוח הדירקטוריון העריכה את אפקטיביות הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי ליום 31 בדצמבר 2019, בהתבסס על קריטריונים שנקבעו במודל הבקרה הפנימית של ה-Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). בהתבסס על הערכה זו, ההנהלה מאמינה (believes) כי ליום 31 בדצמבר 2019, הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי הינה אפקטיבית.

26 במרס 2020

טל כהן	ערן צ'רנינסקי	יורם נה	דני נה
סמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית	משנה למנכ"ל כלל ביטוח מנהל חטיבה פיננסית	מנהל כללי	יו"ר הדירקטוריון

חלק ג

דוחות כספיים

תוכן העניינים

עמוד

3-1 - 3-2	דוחות רואי החשבון המבקרים
3-3 - 3-4	דוחות על המצב הכספי מאוחדים
3-5	דוחות רווח והפסד מאוחדים
3-6	דוחות על הרווח הכולל מאוחדים
3-10 - 3-12	דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים
3-14-3-225	ביאורים לדוחות הכספיים מאוחדים
3-226-3-242	נספחים לדוחות הכספיים



קוסט פורר גבאי את קסירר
רח' מנחם בגין 144,
תל-אביב, 6492102
טל. 972 3 623 2525
פקס 972 3 562 2555
ey.com



סומך חייקין
מגדל המילניום KPMG
רחוב הארבעה 17, תא דואר 609
תל אביב 6100601
03 684 8000

דוח רואי החשבון המבקרים לבעלי המניות של כלל חברה לביטוח בע"מ

בהתאם להוראות הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בדבר בקרה פנימית על דיווח כספי

ביקרנו את הבקרה הפנימית על דיווח כספי של כלל חברה לביטוח בע"מ וחברות בנות שלה (להלן: "החברה") ליום 31 בדצמבר, 2019 בהתבסס על קריטריונים שנקבעו במסגרת המשולבת של בקרה פנימית שפורסמה על ידי ה-Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (להלן: "COSO"). הדירקטוריון והנהלה של החברה אחראים לקיום בקרה פנימית אפקטיבית על דיווח כספי ולהערכתם את האפקטיביות של בקרה פנימית על דיווח כספי, הנכללת בדוח הדירקטוריון והנהלה בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי המצורף. אחריותנו היא לחוות דעה על בקרה פנימית על דיווח כספי של החברה בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ה-PCAOB Public Company Accounting Oversight Board בארה"ב בדבר ביקורת של בקרה פנימית על דיווח כספי, כפי שאומצו על ידי לשכת רואי חשבון בישראל. על פי תקנים אלה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצע במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון אם קיימת, מכל הבחינות המהותיות, בקרה פנימית אפקטיבית על דיווח כספי. ביקורתנו כללה השגת הבנה לגבי בקרה פנימית על דיווח כספי, הערכת הסיכון שקיימת חולשה מהותית, וכן בחינה והערכה של אפקטיביות התכנון והתפעול של בקרה פנימית בהתבסס על הסיכון שהוערך. ביקורתנו כללה גם ביצוע נהלים אחרים שחשבונו כנחוצים בהתאם לנסיבות. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

בקרה פנימית על דיווח כספי של חברה שהיא גוף מוסדי הינה תהליך המיועד לספק מידה סבירה של בטחון לגבי המהימנות של דיווח כספי וההכנה של דוחות כספיים למטרות חיצוניות בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS) ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981. בקרה פנימית על דיווח כספי של חברה שהיא גוף מוסדי כוללת את אותם מדיניות ונהלים אשר: (1) מתייחסים לניהול רשומות אשר, בפירוט סביר, משקפות במדויק ובאופן נאות את העסקאות וההעברות של נכסי החברה (לרבות הוצאתם מרשותה) (2) מספקים מידה סבירה של ביטחון שעסקאות נרשמות כנדרש כדי לאפשר הכנת דוחות כספיים בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS) ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981 ושקבלת כספים והוצאת כספים של החברה נעשים רק בהתאם להרשאות הדירקטוריון והנהלה של החברה; ו-(3) מספקים מידה סבירה של ביטחון לגבי מניעה או גילוי במועד של רכישה, שימוש או העברה (לרבות הוצאה מרשות) בלתי מורשים של נכסי החברה, שיכולה להיות להם השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

בשל מגבלותיה המובנות, בקרה פנימית על דיווח כספי עשויה שלא למנוע או לגלות הצגה מוטעית. כמו כן, הסקת מסקנות לגבי העתיד על בסיס הערכת אפקטיביות נוכחית כלשהי חשופה לסיכון שבקורות תהפוכה לבלתי מתאימות בגלל שינויים בנסיבות או שמידת הקיום של המדיניות או הנהלים תשתנה לרעה.

לדעתנו, החברה קיימה, מכל הבחינות המהותיות, בקרה פנימית אפקטיבית על דיווח כספי ליום 31 בדצמבר, 2019 בהתבסס על קריטריונים שנקבעו במסגרת המשולבת של בקרה פנימית שפורסמה על ידי COSO.

ביקרנו גם בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, את הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה לימים 31 בדצמבר, 2019 ו-2018 ולכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2019 והדוח שלנו מיום 30 במרס, 2020, כלל חוות דעת בלתי מסויגת על אותם דוחות כספיים והפניית תשומת לב לאמור בביאור 40 לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה להתחייבויות תלויות.

קוסט פורר גבאי את קסירר רואי
חשבון
מבקרים משותפים

סומך חייקין
רואי חשבון

תל-אביב,
26 במרס 2020



קוסט פורר גבאי את קסירר

רח' מנחם בגין 144,
תל-אביב, 6492102
טל. 972 3 623 2525
פקס 972 3 562 2555
ey.com



סומך חייקין

מגדל המילניום KPMG
רחוב הארבעה 17, תא דואר 609
תל אביב 6100601
03 684 8000

דוח רואי החשבון המבקרים

לבעלי המניות של כלל חברה לביטוח בע"מ

ביקרנו את הדוחות המאוחדים על המצב הכספי המצורפים של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לימים 31 בדצמבר, 2019 ו-2018 ואת הדוחות המאוחדים על הרווח והפסד, הרווח הכולל, השינויים בהון ותזרימי המזומנים לכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2019. דוחות כספיים אלה הינם באחריות הדירקטוריון וההנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דיעה על דוחות כספיים אלה בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג-1973. על פי תקנים אלה, נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצע במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובמידע שבדוחות הכספיים. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שיושמו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדירקטוריון וההנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה בדוחות הכספיים בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, בהתבסס על ביקורתנו, הדוחות הכספיים המאוחדים הנ"ל משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי של החברה והחברות המאוחדות שלה לימים 31 בדצמבר, 2019 ו-2018 ואת תוצאות פעולותיהן, השינויים בהון ותזרימי המזומנים שלהן לכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2019 בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS), ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981.

מבלי לסייג את חוות דעתנו הנ"ל, אנו מפנים את תשומת הלב לאמור בבאור 40 לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה להתחייבויות תלויות.

ביקרנו גם, בהתאם לתקני ה-PCAOB בארה"ב בדבר ביקורת של בקרה פנימית על דיווח כספי, כפי שאומצו על ידי לשכת רואי חשבון בישראל, את הבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה ליום 31 בדצמבר, 2019 בהתבסס על קריטריונים שנקבעו במסגרת המשולבת של בקרה פנימית שפורסמה על ידי COSO והדוח שלנו מיום 30 במרס, 2020 כלל חוות דעת בלתי מסויגת על אפקטיביות הבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה.

סומך חייקין
רואי חשבון

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון

מבקרים משותפים

תל-אביב,
26 במרס 2020

דוחות על המצב הכספי מאוחדים ליום 31 בדצמבר

		באלפי ש"ח	
2018	2019	ביאור	נכסים
1,294,248	1,247,380	6	נכסים בלתי מוחשיים
2,090	1,687	23	נכסי מיסים נדחים
1,973,539	2,021,204	7	הוצאות רכישה נדחות
211,429	207,484	8	רכוש קבוע
-	438,880	42	נכס זכות שימוש
214,504	183,649	9	השקעות בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני
3,000,340	3,097,370	10,13	נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה
1,266,895	1,250,039	10	נדל"ן להשקעה אחר
2,979,379	3,551,810	17,18	נכסי ביטוח משנה
255,669	281,341	23	נכסי מיסים שוטפים
1,203,642	788,112	11	חייבים ויתרות חובה
873,441	697,438	12	פרמיה לגבייה
58,185,233	62,397,461	13	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה
			השקעות פיננסיות אחרות:
5,215,863	5,935,408	(א)14	נכסי חוב סחירים
21,989,993	22,469,856	(ב)14	נכסי חוב שאינם סחירים
1,416,905	1,357,640	(ד)14	מניות
2,862,321	2,598,514	(ה)14	אחרות
31,485,082	32,361,418		סך כל ההשקעות הפיננסיות האחרות
3,648,899	6,554,645	13, (א)15	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
1,130,892	1,734,798	(ב)15	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
107,725,282	116,814,716		סך כל הנכסים
66,121,248	72,813,606	13	סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על המצב הכספי מאוחדים ליום 31 בדצמבר

באלפי ש"ח הון		ביאור	2019	2018
הון מניות			146,641	146,094
פרמיה על מניות			692,479	671,325
קרנות הון			692,818	462,540
יתרת עודפים			2,841,351	3,425,221
סך כל ההון המיוחס לבעלי המניות של החברה			4,373,289	4,705,180
זכויות שאינן מקנות שליטה			52,094	48,030
סך כל ההון			4,425,383	4,753,210
התחייבויות				
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה		17,19,20,21,22	32,239,033	30,646,995
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה		18,20,21,22	71,840,526	65,375,070
התחייבויות מיסים נדחים		23	329,798	401,903
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו		24	72,337	61,275
התחייבויות בגין חכירה		42	478,062	-
זכאים ויתרות זכות		26	3,194,894	2,938,241
התחייבויות מיסים שוטפים		23	-	4,889
התחייבויות פיננסיות		25	4,234,683	3,543,699
סך כל ההתחייבויות			112,389,333	102,972,072
סך כל ההון וההתחייבויות			116,814,716	107,725,282

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

26 במרס 2020

תאריך אישור הדוחות הכספיים

דני נוח
יו"ר הדירקטוריוןיורם נוח
מנהל כלליערן צ'רנינסקי
משנה למנכ"ל
מנהל חטיבה פיננסיתטל כהן
סמנכ"ל בכיר
חשבונאי ראשי

דוחות רווח והפסד מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2017	2018	2019	ביאור	באלפי ש"ח
9,729,799	10,275,646	9,666,698		פרמיות שהורווחו ברוטו
1,190,281	1,380,033	1,264,885		פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה
8,539,518	8,895,613	8,401,813	28	פרמיות שהורווחו בשייר
6,229,923	1,240,561	9,680,137	29	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
1,226,483	884,197	1,409,977	30	הכנסות מדמי ניהול
205,638	238,585	230,842	31	הכנסות מעמלות
369	73	49	32	הכנסות אחרות
16,201,931	11,259,029	19,722,818		סך כל ההכנסות
14,009,681	9,351,297	18,765,872		תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו
(1,103,954)	(1,106,784)	(1,316,678)		חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
12,905,727	8,244,513	17,449,194	33	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
1,923,834	1,998,215	1,980,169	34	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
855,718	895,516	876,454	35	הוצאות הנהלה וכלליות
121,629	114,824	17,241	6	ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים
23,193	9,848	9,099	36	הוצאות אחרות
133,301	157,836	232,621	37	הוצאות מימון
15,963,402	11,420,752	20,564,778		סך כל ההוצאות
25,507	(25,668)	(7,128)	9	חלק בתוצאות חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, נטו
264,036	(187,391)	(849,088)		רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה
70,235	(86,288)	(284,414)	23	מיסים (הטבת מס) על הכנסה
193,801	(101,103)	(564,674)		רווח (הפסד) לתקופה מפעילויות נמשכות
189,211	(106,387)	(567,945)		בעלי המניות של החברה
4,590	5,284	3,271		זכויות שאינן מקנות שליטה
193,801	(101,103)	(564,674)		רווח (הפסד) לתקופה
1.60	(0.90)	(4.77)	38	רווח (הפסד) למניה המיוחס לבעלי המניות של החברה (בש"ח)
118,517	118,517	119,064	38	מספר המניות ששימשו לחישוב הרווח למניה

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על הרווח הכולל מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2017	2018	2019	ביאור	באלפי ש"ח
193,801	(101,103)	(564,674)		רווח (הפסד) לתקופה
				רווח כולל אחר:
				פריטי רווח כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועברו או יועברו לרווח והפסד:
(31,982)	28,640	(27,977)		הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לקרן הון
-	92	11,905		הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד
521,911	116,181	952,705		שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרן הון
(245,190)	(287,811)	(616,050)		שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
14,277	41,051	33,450		הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
259,016	(101,847)	354,033		רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה שהועבר או יועבר לרווח והפסד, לפני מס
99,492	(44,647)	126,540		מס (הטבת מס) בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה
(7,169)	6,574	(3,651)		מס (הטבת מס) בגין רכיבים אחרים
92,323	(38,073)	122,889	23(ד)	מס (הטבת מס) בגין פריטי רווח כולל אחר לתקופה שהועברו או יועברו לרווח והפסד
166,693	(63,774)	231,144		רווח (הפסד) כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
				פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד:
1,868	6,777	(12,177)		רווחים (הפסדים) אקטואריים מתכנית הטבה מוגדרת
738	2,104	(3,997)	23(ד)	מס (הטבת מס) בגין פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד
1,130	4,673	(8,180)		רווח (הפסד) כולל אחר שלא יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
167,823	(59,101)	222,964		רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה
361,624	(160,204)	(341,710)		סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה
				מיוחס ל:
356,308	(164,588)	(345,774)		בעלי המניות של החברה
5,316	4,384	4,064		זכויות שאינן מקנות שליטה
361,624	(160,204)	(341,710)		סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

באלפי ש"ח

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על השינויים בהון מאוחדים (המשך)

סך הכל הון	זכויות שאינן מקנות שליטה	מיוחס לבעלי המניות של החברה							
		סך הכל	יתרת עודפים	קרן הון	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן תרגום	פרמיה על מניות	הון מניות	באלפי ש"ח
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018									
4,913,414	43,646	4,869,768	3,526,952	29,514	520,312	(24,429)	671,325	146,094	יתרה ליום 1 בינואר 2018
(101,103)	5,284	(106,387)	(106,387)	-	-	-	-	-	רווח (הפסד) לתקופה
-	-	-	-	-	-	-	-	-	פריטי רווח (הפסד) כולל אחר:
28,640	-	28,640	-	-	-	28,640	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לקרן הון
92	-	92	-	-	-	92	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד
116,181	(827)	117,008	-	-	117,008	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרן הון
(287,811)	(595)	(287,216)	-	-	(287,216)	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
41,051	28	41,023	-	-	41,023	-	-	-	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
6,777	27	6,750	6,750	-	-	-	-	-	רווחים אקטוארים מתוכנית הטבה מוגדרת
35,969	467	35,502	(2,094)	-	44,170	(6,574)	-	-	הטבת מס (מס) בגין פריטי רווח (הפסד) כולל
(59,101)	(900)	(58,201)	4,656	-	(85,015)	22,158	-	-	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס
(160,204)	4,384	(164,588)	(101,731)	-	(85,015)	22,158	-	-	סך הכל רווח כולל לתקופה
4,753,210	48,030	4,705,180	3,425,221	29,514	435,297	(2,271)	671,325	146,094	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על השינויים בהון מאוחדים (המשך)

סך הכל הון	זכויות שאינן מקנות שליטה	מיוחס לבעלי המניות של החברה							באלפי ש"ח
		קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה							
		סך הכל	יתרת עודפים	קרן הון	קרן תרגום	פרמיה על מניות	הון מניות		
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017									
4,551,790	38,330	4,513,460	3,336,613	29,514	329,530	384	671,325	146,094	יתרה ליום 1 בינואר 2017
193,801	4,590	189,211	189,211	-	-	-	-	-	רווח לתקופה
פריטי רווח (הפסד) כולל אחר:									
(31,982)	-	(31,982)	-	-	-	(31,982)	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לקרן הון
521,911	1,289	520,622	-	-	520,622	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרן הון
(245,190)	(216)	(244,974)	-	-	(244,974)	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
14,277	27	14,250	-	-	14,250	-	-	-	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
1,868	3	1,865	1,865	-	-	-	-	-	רווחים אקטוארים מתוכנית הטבה מוגדרת
(93,061)	(377)	(92,684)	(737)	-	(99,116)	7,169	-	-	הטבת מס (מס) בגין פריטי רווח (הפסד) כולל
167,823	726	167,097	1,128	-	190,782	(24,813)	-	-	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס
361,624	5,316	356,308	190,339	-	190,782	(24,813)	-	-	סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה
4,913,414	43,646	4,869,768	3,526,952	29,514	520,312	(24,429)	671,325	146,094	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			נספח	באלפי ש"ח
2017	2018	2019		
תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת				
2,271,566	(597,906)	3,005,678	(א)	לפני מיסים על הכנסה
(110,935)	(67,805)	68,168		מס הכנסה שהתקבל (ששולם)
2,160,631	(665,711)	3,073,846		מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) שוטפת
תזרימי מזומנים מפעילות השקעה				
81	209	119		תמורה ממימוש רכוש קבוע
21,231	50,090	25,416		תמורה ממימוש השקעות בחברות מוחזקות אחרות
(34,050)	-	(25,080)		השקעה בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני
-	-	20,107		מזומן שהתקבל מאיחוד כלל מימון וכלל אשראי צרכני
(19,581)	(18,627)	(34,473)		השקעה ברכוש קבוע
(225,149)	(275,309)	(196,182)		השקעה בנכסים בלתי מוחשיים
(257,468)	(243,637)	(210,092)		מזומנים נטו ששימשו לפעילות השקעה
תזרימי מזומנים מפעילות מימון				
-	-	1,660,221		תמורה מהנפקת כתבי התחייבות נדחים
-	-	(12,359)		עלויות הנפקת כתבי התחייבות נדחים
(80,021)	(50,899)	(787,372)		פירעון כתבי התחייבויות נדחים
-	-	(50,364)		פירעון התחייבות בגין חכירה
(120,101)	(115,981)	(113,682)		ריבית כתבי התחייבות נדחים ששולמה
(200,122)	(166,880)	696,444		מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) מימון
(84,062)	43,752	(50,545)		השפעת התנודות בשערי החליפין על יתרות המזומנים ושווי מזומנים
1,618,979	(1,032,476)	3,509,652		גידול (קטון) נטו במזומנים ושווי מזומנים
4,193,288	5,812,267	4,779,791	(ב)	מזומנים ושווי מזומנים לתחילת התקופה
5,812,267	4,779,791	8,289,443	(ג)	מזומנים ושווי מזומנים לסוף התקופה

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
(א) תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת לפני מיסים על ההכנסה (1) (2)			
193,801	(101,103)	(564,674)	רווח (הפסד) לתקופה
פריטים שאינם כרוכים בתזרימי מזומנים:			
(25,507)	25,668	7,128	חלק החברה ברווחי חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני
-	19,253	14,492	דיבידנד שנתקבל מחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני
415,313	462,703	1,592,038	שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
6,071,024	2,020,723	6,465,456	שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
(21,210)	(28,965)	(47,665)	שינוי בהוצאות רכישה נדחיות
(573,737)	(177,603)	(572,431)	שינוי בנכסי ביטוח משנה
38,588	39,362	76,206	פחת רכוש קבוע ונכס זכות שימוש
216,424	212,231	225,809	הפחתה של נכסים בלתי מוחשיים
121,629	114,824	17,241	ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים
16	100	63	הפסד ממימוש רכוש קבוע
-	-	85	הפסד מנכס זכות שימוש
208,735	87,777	206,129	ריבית והפרשי הצמדה שנצברו בגין כתבי התחייבויות נדחים, התחייבות בגין חכירה ואחרות
(34,308)	(55,422)	(20,135)	שינוי בשווי הוגן של נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה
(35,858)	(8,932)	80	שינוי בשווי הוגן של נדל"ן להשקעה אחר
(3,587,596)	2,560,271	(6,124,998)	רווחים נטו, מהשקעות פיננסיות עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
70,235	(86,288)	(284,414)	מיסים על הכנסה (הטבת מס)
הפסדים (רווחים) נטו מהשקעות פיננסיות אחרות:			
44,413	(30,741)	(114,175)	נכסי חוב סחירים
(12,915)	(263,742)	(61,688)	נכסי חוב שאינם סחירים
(21,927)	(72,831)	(184,131)	מניות
(298,765)	260,495	(368,066)	אחרות
השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה:			
(93,479)	(74,951)	(131,994)	רכישת נדל"ן להשקעה
-	-	55,099	תמורה ממכירת נדל"ן להשקעה
(177,694)	(4,391,570)	1,776,429	רכישות נטו של השקעות פיננסיות
השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה אחר:			
(26,447)	(29,545)	(55,547)	רכישת נדל"ן להשקעה
15,600	-	54,901	תמורה ממכירת נדל"ן להשקעה
(365,296)	(39,631)	172,374	תמורה ממכירות (רכישות) נטו של השקעות פיננסיות
שינויים בסעיפים מאזניים אחרים:			
(213,694)	(707,930)	441,526	חייבים ויתרות חובה
(27,112)	17,691	176,003	פרמיות לגבייה
381,750	(353,649)	255,977	זכאים ויתרות זכות
9,583	3,898	(1,439)	התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו
2,271,566	(597,906)	3,005,678	סך הכל תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת לפני מיסים על הכנסה

- (1) תזרימי המזומנים מפעילות שוטפת כוללים תזרימי מזומנים בגין רכישות ומכירות נטו של השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה הנובעים מהפעילות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.
- (2) במסגרת תזרימי המזומנים מפעילות שוטפת כלולים תזרימי מזומנים בגין דיבידנד וריבית שהתקבלו, המפורטים בנספח ד'.

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
(ב) מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה:			
2,953,235	4,529,446	3,648,899	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
1,240,053	1,282,821	1,130,892	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
4,193,288	5,812,267	4,779,791	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה
(ג) מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה:			
4,529,446	3,648,899	6,554,645	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
1,282,821	1,130,892	1,734,798	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
5,812,267	4,779,791	8,289,443	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה
(ד) תזרימי מזומנים בגין ריבית ודיבידנד שהתקבלו, הכלולים בפעילות השוטפת:			
2,171,212	2,222,119	2,177,448	ריבית שהתקבלה
411,963	455,819	479,198	דיבידנד שהתקבל
(ה) פעילות שאינה כרוכה בתזרימי מזומנים:			
544,124	14,699	-	השקעה בנכסים כנגד זכאים ויתרות זכות

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

פירוט הביאורים

14	ביאור 1: כללי
22	ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים
25	ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית
49	ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו
52	ביאור 5: דיווח מגזרי
59	ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים
61	ביאור 7: הוצאות רכישה נדחות
61	ביאור 8: רכוש קבוע
62	ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות
66	ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה
70	ביאור 11: חייבים ויתרות חובה
71	ביאור 12: פרמיה לגבייה
72	ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה
74	ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות
81	ביאור 15: מזומנים ושוי מזומנים
82	ביאור 16: הון וקרנות
87	ביאור 17: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
87	ביאור 18: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
88	ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
97	ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח
102	ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות
104	ביאור 22: תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, חוזי השקעה וביטוח בריאות
105	ביאור 23: מיסים על הכנסה
108	ביאור 24: הטבות לעובדים
112	ביאור 25: התחייבויות פיננסיות
121	ביאור 26: זכאים ויתרות זכות
122	ביאור 27: פרמיות שהורווחו
123	ביאור 28: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון
124	ביאור 29: הכנסות מדמי ניהול
124	ביאור 30: הכנסות מעמלות
124	ביאור 31: הכנסות אחרות
125	ביאור 32: תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
125	ביאור 33: עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
125	ביאור 34: הוצאות הנהלה וכלליות
126	ביאור 35: הוצאות אחרות
126	ביאור 36: הוצאות מימון
127	ביאור 37: ניהול סיכונים
165	ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין
174	ביאור 39: תשלום מבוסס מניות
178	ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות
221	ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה
225	ביאור 42: חכירות
226	נספח א : תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו")
241	נספח ב : מידע נוסף עבור השקעות פיננסיות אחרות

ביאור 1: כללי

א. הישות המדווחת

כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") הינה חברה תושבת ישראל, אשר התאגדה בישראל וכתובתה הרשמית היא רחוב ראול ולנברג 36, תל אביב.

תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים ליום 31 בדצמבר 2019 (להלן: "הדוחות הכספיים"), כוללים את אלה של החברה ושל החברות הבנות שלה (להלן יחד: "הקבוצה"), וכן את זכויות הקבוצה בעסקאות משותפות ובחברות כלולות.

כ-99.98% מהונה המונפק והנפרע של החברה מוחזק על ידי כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "כלל החזקות"), חברה אשר ניירות הערך שלה רשומים למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב-יפו.

במהלך השנים 2013 עד 2019, מטעמי זהירות, החברה התייחסה לאי די בי חברה לפתוח בע"מ ("אי די בי פתוח") כבעלת שליטה בכלל החזקות ובחברה.

ביום 8 בדצמבר 2019 נתקבל אצל החברה מכתב מאת הממונה ("מכתב הממונה"), לפיו, בין היתר, הודיע הממונה כי לאור השינויים שחלו בשיעורי ההחזקה של אי די בי פתוח בכלל החזקות, קיים הממונה בחינה של סוגיית השליטה בכלל החזקות. בהתאם למכתב הממונה, במסגרת הבחינה האמורה התקבלו בנושא גם עמדות משרד המשפטים, רשות ניירות ערך ורשות התחרות. ממצאי הבחינה האמורה, אשר לעמדת הממונה, מתבססים על מצגי כלל החזקות, העלו כי נכון למועד המכתב, אין גורם המחזיק, במישרין או בעקיפין, באמצעי שליטה בכלל החזקות באופן המקיים חובה לקבל היתר שליטה בכלל החזקות בהתאם לסעיף 32(ב) לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 ("חוק הפיקוח") ולפיכך על כלל החזקות לקבל מאת הממונה היתר שליטה בחברה. בין כלל החזקות לממונה מתנהלים דיונים בקשר עם היתר השליטה האמור.

בהתאם, אי די בי פתוח אינה נחשבת לבעלת שליטה בכלל החזקות לעניין הוראות חוק החברות, תשנ"ט-1999, הוראות חוק ניירות ערך, תשכ"ח-1968 והוראות החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013 ("חוק הריכוזיות"). בהתאם, כלל החזקות אינה נחשבת עוד כ"חברת שכבה שניה" וכללביט מימון בע"מ – תאגיד מדווח הנשלט על ידי החברה אינה נחשבת עוד כ"חברת שכבה אחרת (שלישית)", כהגדרת מונחים אלו בחוק הריכוזיות, כלל החזקות וכן תאגידים ריאליים נוספים בקבוצה, שאינם גופים מוסדיים, אינם נחשבים עוד כתאגידים ריאליים משמעותיים.

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בכלל החזקות

להלן יתוארו התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה כפי שמתוארים בדוחות הכספיים של כלל החזקות,

בסעיף קטן זה בלבד כלל החזקות – "החברה"

1. מינוי נאמן להחזקות בעלי השליטה במניות החברה והליך מינוי דירקטורים בקבוצה

ביום 21 באוגוסט 2013, בהתאם לדרישת הממונה, מסרה אי די בי פתוח יפוי כוח בלתי חוזר למר משה טרי שמונה על ידי הממונה, כנאמן לכ-51% מהון המניות המונפק ומזכויות ההצבעה של החברה, אשר הוחזקו במועד האמור על-ידי אי די בי פתוח (להלן: "אמצעי השליטה"), וכן העבירה את המניות לחשבון נאמנות, על שם הנאמן, וזאת לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות מכוח אמצעי השליטה בהתאם להוראות כתב נאמנות ובמטרה לנתק את החברה והגופים המוסדיים בקבוצה מכל השפעה אפשרית של מאבקי השליטה שהתנהלו בתקופה הרלוונטית בקבוצת אי די בי.

כתב הנאמנות שנחתם על ידי אי די בי פתוח, מסדיר את סמכויות הנאמן. בהתאם לכתב הנאמנות, הנאמן יפעיל את כל הסמכויות המוקנות לו מכוח אמצעי השליטה לטובת אי די בי פתוח ובהתאם להוראות הממונה, ככל שיינתנו לו מעת לעת, כדי להבטיח את ניהולם התקין של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "כלל ביטוח"), כלל ביטוח אשראי בע"מ וכלל פנסיה וגמל בע"מ (להלן יחד: "גופי כלל") ואת השמירה על עניינם של המבוטחים והחוסכים, לרבות לעניין גיוס הון לטובת גופי כלל בכל דרך שיראה לנכון.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בכלל החזקות (המשך)

1. מינוי נאמן להחזקות בעלי השליטה במניות החברה והליך מינוי דירקטורים בקבוצה (המשך)

העברת אמצעי השליטה לנאמן לא תפגע בזכות אי די בי פתוח לקבלת דיבידנדים מהחברה, ככל שיחולט על חלוקתם. כמו כן, בכל מקרה של מכירה, העברה או שעבוד של אמצעי השליטה, יפעל הנאמן לפי הוראות אי די בי פתוח ובלבד שיתקבל לכך אישור מראש ובכתב של הממונה. הנאמנות תגיע אל קיצה במועד העברתם בפועל מידי של הנאמן של כל אמצעי השליטה או בהינתן אישור של הממונה. בנוסף, הממונה הסדיר את פעילות הנאמן במכתבים והנחיות. במהלך התקופה שמאז מינוי הנאמן, התקבלו בחברה הנחיות והבהרות שונות מאת הממונה לעניין היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והגופים שבשליטתה. כמו כן במהלך התקופה שמאז מינוי הנאמן התקבלו מהממונה הוראות שונות שעניינן מינוי דירקטורים בקבוצה. לפרטים נוספים ראה סעיף 4 להלן.

2. קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, הליכים משפטיים, ויישום המתווה בשנים 2017-2019

ביום 30 בדצמבר 2014 נתקבל מכתב מהממונה לאי די בי פתוח ולבעלי השליטה בה, הכולל, בין היתר, מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, כמפורט להלן, וכן הוראות ביחס להמשך כהונתו של הנאמן.

ביום 7 בינואר 2016, הודיעה הממונה לאי די בי פתוח ולמר אדוארדו אלשטיין כי החל מאותו מועד נדרשת אי די בי פתוח לפעול בהתאם להוראות המתווה, הדורש ככלל מכירת אמצעי שליטה בבורסה או בעסקאות מחוץ לבורסה בקצב של לפחות 5% בכל תקופה בת ארבעה חודשים, עד לשיעור המותר על-פי דין להחזקה במבטח בלא היתר מהממונה, ולרבות בדרך של מכירת אמצעי השליטה בבורסה או בעסקאות מחוץ לבורסה.

כמו כן, בהתאם לאישור הממונה ובית המשפט, אושר לאי די בי פתוח כי מכירת המניות תיעשה בדרך של "עסקת החלף" שבמסגרתה המניות תימכרנה במכר מלא (ללא הסתייגויות ללא תנאים וללא אפשרות חזרה) על ידי אי די בי פתוח לצד שלישי בעסקה שתבוצע באמצעות מוסד בנקאי, בהתאם למחיר שנקבע בהסכמה בין אי די בי פתוח לבין הצד השלישי.

בהתאם, במהלך התקופה שמיום 3 במאי 2017 ועד ליום 30 באוגוסט 2018 מכרה אי די בי פתוח מניות החברה, אשר היוו יחדיו כ-25% ממניות החברה (5% בכל אחד מן המועדים) והתקשרה במקביל לכל מכירה עם מוסד בנקאי בעסקת החלף (swap), לפיה בתום תקופה שתסתיים לא יאוחר מ-24 חודשים ממועד כל אחת מעסקאות המכירה ("תקופת ה-swap") תפקע כל אחת מעסקאות החלף ותבוצע התחשבנות בין אי די בי פתוח לבין המוסד הבנקאי ביחס להפרש בין מחיר המכירה של המניות הנמכרות לצד השלישי הרלוונטי, לבין ערכן של המניות הנמכרות כפי שהיו במועד ההתחשבנות (אשר ייקבע לפי המחיר בו ימכרו המניות הנמכרות באותו מועד על ידי הצד השלישי), כאשר אי די בי פתוח וצד קשור אליה יהיו מנועים מלרכוש את המניות הנמכרות. בנוסף, ביום 8 בנובמבר 2018 דיווחה אי די בי פתוח כי התקשרה בעסקת החלף עם מוסד בנקאי בקשר לכ-5% ממניות החברה, שנמכרו על ידי בנק הפועלים בע"מ וזאת בהתאם לאותם העקרונות שהיו בעסקאות החלף (swap) קודמות שבוצעה אי די בי פתוח ביחס למניות החברה שהוחזקו על-ידיה כאמור לעיל.

במסגרת הסכמות של אי די בי פתוח עם הממונה מיום 18 בדצמבר 2018, לקחה אי די בי פתוח על עצמה להימנע, להבא, מביצוע של עסקאות החלף נוספת על אלה הקיימות ביחס למניות החברה, כמפורט לעיל, וכן להימנע מהארכת עסקאות החלף הקיימות בקשר למניות החברה.

במהלך התקופה שבין שנת 2017 ועד למועד פרסום הדוח נמכרו מניות של החברה, כך ששיעור ההחזקה של אי די בי פתוח ירד מכ-55% מהון המניות המונפק והנפרע של החברה לשיעור (נכון למועד פרסום הדוח ולאחר הנפקת מניות שביצעה החברה בדצמבר 2019) כולל של כ-8.51% מההון המונפק של החברה¹ (כ-8.49% בדילול מלא), מהם כ-3.51% באמצעות הנאמן וכ-5.0% במישרין¹.

¹ ביום 19 בנובמבר 2019 הנפיקה אי די בי פתוח אגרות חוב (סדרה טו'), ושעבדה לטובת מחזיקי אגרות החוב האמורות כ-4.09% ממניות החברה המוחזקות על ידי אי די בי פתוח (כ-4.08% ממניות החברה בדילול מלא ונכון למועד הדוח משעבודות כ-5% לטובת מחזיקי אג"ח ט"ו) וכן את התמורות במזומן שתנבענה ממניות נוספות של החברה המוחזקות בידי הנאמן כאמור לעיל ("מניות בסיס"), חלף שעבוד הבטחות האמורות לטובת מחזיקי אגרות החוב (סדרה יא') ו-(סדרה יג') של אי די בי פתוח אשר נפרעו בחודש נובמבר 2019. מספר מניות הבסיס העדכני היו 3,382,243. מניות החברה (המהוות כ-5% מההון המונפק והנפרע של החברה).

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בכלל החזקות (המשך)

2. קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, הליכים משפטיים, ויישום המתווה בשנים 2017-2019 (המשך)

כמו כן התקשרה אי די בי פתוח בעסקאות החלף עם מוסדות בנקאיים שונים ביחס למניות החברה שנמכרו על-ידיה לצדדים שלישיים (להלן: "הרוכשים" ו-"עסקאות ההחלף", לפי העניין). במהלך שנת 2019 ועד למועד הדוח, חלק מעסקאות ההחלף הסתיימו, כך שנכון למועד פרסום הדוח עומד שיעורן על כ-7.1% מההון המונפק של החברה. אי די בי פתוח הבהירה כי על פי תנאיהן של עסקאות ההחלף, אין לה ידיעה באשר לזהותם של הרוכשים².

למיטב ידיעת החברה, נכון למועד פרסום הדוח, אי די בי פתוח הינה חברה פרטית בבעלות מלאה של Dolphin Netherlands B.V. ("דולפין הולנד"), חברה פרטית המאוגדת בהולנד שהינה תאגיד בשליטת מר אדוארדו אלשטיין (באמצעות תאגידים בשליטתו). אי די בי פתוח הינה תאגיד מדווח שכן אגרות חוב שלה נסחרות בבורסה בתל אביב-יפו.

נכון למועד פרסום הדוח התקבל אצל שני גופים היתר להחזקת אמצעי שליטה, כמפורט בביאור 38(א)(2) להלן.

3. התקשרויות של אי די בי פתוח עם רוכשים:

אי די בי פתוח התקשרה ביום 2 במאי 2019 בהסכמים עם שני צדדים שלישיים שאינם קשורים לאי די בי פתוח ("הרוכשים"), לפיהם כל אחד מהרוכשים ירכוש מניות של החברה המהוות כ-4.99% מהונה המונפק. בנוסף, ניתנה לאחד מהרוכשים אופציה לרכישה של מניות נוספות, המהוות כ-3% מהונה המונפק של החברה. כמו כן, התקשרה אי די בי פתוח בהסכם עם רוכש שלישי שאינו קשור לאי די בי פתוח שירכוש את המניות באמצעות חברה ייעודית (חברה בבעלות מלאה של מר אייל לפידות) ("לפידות"), לפיו יקבל מאי די בי פתוח אופציה לרכישת מניות המהוות עד כ-4.99% מהונה המונפק של החברה (ולא פחות מ-3% מהונה המונפק). עוד נקבע כי התמורה בגין מניות האופציה תשולם על-ידי לפידות באופן ש-10% מהתמורה תשולם במזומן והיתרה באמצעות הלוואה שתועמד לפידות ("הלוואת המוכר").

ההסכמים עם הרוכשים וההסכם עם לפידות (ביחד "הרוכשים") כוללים, בין היתר, התחייבות שלא למכור את המניות הנרכשות למשך תקופות שהוסכמו. הרוכשים הצהירו והתחייבו כלפי אי די בי פתוח כי אין בינם לבין יתר הרוכשים הסדרים או הסכמות בדבר החזקה משותפת של מניות החברה נשוא ההסכמים.

בהתאם להלוואת המוכר, מניות החברה אשר ירכשו במסגרת מימוש האופציה לא ישועבדו לטובת אי די בי פתוח, אולם לפידות התחייב לשעבוד שלילי לטובת אי די בי פתוח (קרי, שפעילותה היחידה של החברה הייעודית כאמור תהא החזקה במניות החברה, לא תהיה לה כל פעילות ו/או עסקה אחרת והיא לא תיטול כל הלוואה או חבות אחרת, וכן לא תמכור ו/או תשעבד ו/או תקנה זכות אחרת במניות החברה שתרכשנה על-ידיה במהלך תקופת ההלוואה, למעט אם נקבע אחרת בהסכם). כמו כן נקבעו מגבלות ביחס למכירת מניות החברה אשר ירכשו במסגרת מימוש האופציה כאמור.

ביום 16 ביוני 2019 הודיע לפידות על מימוש האופציה. ביום 16 בספטמבר 2019 אי די בי פתוח עדכנה, כי קיבלה הצעה מחייבת מגוף פיננסי ("המציע") לפיה, המציע ירכוש מאי די בי פתוח, את כל זכויותיה והתחייבויותיה של אי די בי פתוח בקשר עם הלוואת המוכר. ביום 31 באוקטובר 2019 התקשרה אי די בי פתוח בהסכמים לביצוע העסקה עם המציע ולפידות וביום 7 בנובמבר 2019 הושלמה העסקה במסגרתה הועברו 4.99% מהמניות לחברה בבעלות לפידות. יצוין, כי מר לפידות פנה לממונה וליו"ר דירקטוריון החברה בבקשה להתמנות כדירקטור בחברה.

4. הוראות לעניין מינוי דירקטורים בקבוצה

במסגרת מכתב הממונה מיום 30 בדצמבר 2014 בעניין מתווה למכירת השליטה והחזקות אי די בי בחברה (ראה סעיף 1(ב)(2) לעיל) הובהר, בין היתר, כי במהלך תקופת כהונת הנאמן, מינוי דירקטורים בחברה ובכלל ביטוח, ייעשה על-ידי הוועדה למינוי דירקטורים במבטחים בלא שולט, כמשמעותה בחוק הפיקוח. ככל שלא ניתן יהיה למנות דירקטורים על-ידי הוועדה כאמור, אזי מינוי דירקטורים בחברות אלה ייעשה בידי וועדה אחרת שתמונה על-ידי שר האוצר או על-ידי הממונה, או בכל דרך אחרת עליה יורה הממונה.

2 יצוין כי אי די בי פתוח הודיעה, כי בהתאם לעמדה משפטית מספר 101-22 שפרסמה רשות ניירות ערך ביום 28 בפברואר 2019 ("עמדת הרשות") ולמען הזהירות, היא נחשבת (על פי עמדת הרשות) כמחזיקה בכ-44.3% (באותה עת) מהון המניות המונפק והנופרע בחברה, כאשר ביחס לכ-24% (באותה עת) אי די בי פתוח נחשבת כמחזיקה ביחד עם צדדים שלישיים אשר זהותם אינה ידועה לה וזאת בהתאם לתנאיהן של עסקאות ההחלף. סגל רשות ניירות ערך הבהיר לחברה כי כפי שנכתב בעמדתו, תחילתה של העמדה ממועד פרסומה, ומשכך אינה חלה על עסקאות קיימות שטרם הסתיימו, אשר מועד תחילתן טרם מועד פרסום העמדה.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בכלל החזקות (המשך)

4. הוראות לעניין מינוי דירקטורים בקבוצה (המשך)

במהלך התקופה שמאז מינוי הנאמן התקבלו מהממונה הוראות שונות שעניינן מינוי דירקטורים בקבוצה, לרבות באמצעות ועדה שמונתה לעניין זה.

בהתאם להמלצות הוועדה שמונתה, בוצעו מעת לעת מינויים של דירקטורים ודירקטורים חיצוניים בחברה ובכלל ביטוח.

במכתב הממונה מיום 8 בדצמבר 2019, במסגרתו נקבע כי אין גורם המחזיק, במישרין או בעקיפין, באמצעי שליטה בחברה, קבע הממונה כי בשים לב לחזקה הקבועה בהגדרת "מבטח" בהתאם לסעיף 31א לחוק הפיקוח, התכליות הקיימות בחוק הפיקוח לעניין הסדרים למינוי דירקטורים במבטח בלא שולט, חלות הן בעניינה של החברה והן בעניינה של כלל ביטוח³. בנסיבות אלה, מצא לנכון לקבוע בתנאי היתר השליטה בכלל ביטוח, כי בלי לגרוע מהוראות כל דין, דרך מינוי דירקטורים בחברה ובכלל ביטוח, תהיה באופן דומה למנגנונים הקבועים כיום בחוק הפיקוח, לעניין מינוי דירקטורים במבטח ללא שולט, כמפורט להלן: הצעה למינוי דירקטורים בחברה ובכלל ביטוח תעשה על ידי מי שזכאי לכך על פי דין וכן על ידי הוועדה למינוי דירקטורים שהוקמה בהתאם לסעיף 41(ג) לחוק הפיקוח ("הוועדה") או אם לא מונתה הוועדה או שהוועדה לא תוכל להציע מועמדים למינוי, ייקבע הממונה מנגנון חלופי לשם הצעת דירקטורים, וזאת בלי לפגוע בזכותו של בעל מניות אחר להציע מועמדים לפי דין, ככל שקיימת לו זכות כאמור.

בחודש פברואר 2020 אישרה האסיפה הכללית של כלל ביטוח את הארכת כהונתן של דירקטוריות בלתי תלויות בכלל ביטוח, בהתאם להמלצת ועדת איתור פנימית המורכבת מדירקטורים (רוב חיצוניים) שהוקמה על פי חוזר הדירקטוריון⁴.

5. השלכות

למועד הדוח, אין ביכולתה של החברה להעריך את מלוא השפעת תוצאות האירועים האמורים עליה, אשר עשויים להוביל לשינויים נוספים בהחזקה ובשליטה בחברה, ואשר יכול וישליכו, בין היתר, על מוניטין החברה וחברות הקבוצה ודירוגן.

כמו כן, העברת השליטה בחברה לצד שלישי, יכול ותשפיע על סעיפים בהסכמים מסוימים של חברות בקבוצה עם צדדים שלישיים (לרבות מבטחי משנה) ועלול להצריך, בעקבות התקיימות נסיבות של שינוי שליטה כאמור, הידברות עם צדדים שלישיים אלה להמשכת תוקפם של ההסכמים.

³ בהתאם למכתב הממונה, בהתאם להגדרות המופיעות בסעיף 31א לחוק הפיקוח, נחשבות הן החברה והן כלל ביטוח "כמבטח" לצורך בחינת השליטה בכלל ביטוח.

⁴ בהתאם להבהרת הממונה, ובהתאם להוראות סעיף 5(3) לחוזר, על אף דרישת סעיף 52 לחוזר לפיו ועדת האיתור נדרשת בין היתר, לאתר מועמדים מתאימים לכהונה כדירקטור בלתי תלוי, בעת חידוש כהונתו של מי שמכהן כדירקטור חיצוני בגוף המוסדי, רשאית ועדת האיתור שלא לקיים הליך לאיתור מועמדים נוספים בהתאם להוראות סעיף 52 לחוזר, זאת בלבד שהוועדה בחנה את כישוריו של הדירקטור האמור ואת התאמתו לתפקיד לפי סעיף 52(ב) לחוזר.

ביאור 1: כללי (המשך)

ד. הגדרות - בדוחות כספיים אלה:

החברה	- כלל חברה לביטוח בע"מ.
הקבוצה	- החברה והחברות המאוחדות שלה.
חברות מאוחדות/חברות בנות מאוחדות	- חברות, לרבות שותפות, שדוחותיהן מאוחדים באופן מלא, במישרין או בעקיפין, עם דוחות החברה.
חברות מוחזקות	- חברות מאוחדות וחברות, לרבות שותפות או עסקה משותפת, שהשקעת החברה בהן כלולה, במישרין או בעקיפין, בדוחות הכספיים על בסיס השווי המאזני.
הסדרים משותפים	- הסדרים בהם לקבוצה שליטה משותפת אשר הושגה על ידי הסכם חוזי הדורש הסכמה פה אחד לגבי הפעילויות שמשפיעות באופן משמעותי על התשואות של ההסדר. השקעה בהסדרים משותפים מסווגת כפעילויות משותפות או עסקאות משותפות בהתבסס על הזכויות והמחויבויות של הצדדים להסדר. עסקאות משותפות הינן כל ההסדרים המשותפים אשר מאוגדים כישות נפרדת ואשר לקבוצה ישנן זכויות בנכסים נטו של ההסדר המשותף.
חברות כלולות	- חברות כלולות הינן ישויות בהן יש לקבוצה השפעה מהותית על המדיניות הכספית והתפעולית שלהן, אך לא הושגה בהן שליטה, ואשר השקעת החברה בהן כלולה בדוחות הכספיים המאוחדים של החברה על בסיס השווי המאזני.
בעלי עניין	- כמשמעותם בפסקה (1) להגדרת בעל עניין בתאגיד בסעיף 1 לחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968.
צד קשור	- כמשמעותו בתקן חשבונאות בינלאומי 24 (2009) בדבר צדדים קשורים.
חברות בקבוצת אי די בי	- המונח "חברות בקבוצת אי די בי" בדוחות הכספיים מתייחס ל-אי די בי פתוח ולחברות המוחזקות שלה, שאינן החברה והחברות המוחזקות שלה.
הממונה	- הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון.
חוק הפיקוח	- חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981, על תיקונו.
תקנות ההון	- תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998, על תיקון, אשר בוטלו בשנת 2018. ראה ביאור 16(ה).
תקנות כללי השקעה	- תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים), התשע"ב-2012, והנחיות הממונה על פיו.
משטר כושר פירעון כלכלי	- כהגדרתו בחוזר ביטוח 2017-1-9
תקנות חישוב עתודות	- תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (חישוב עתודות בביטוח כללי), התשע"ג-2013.
חוזי ביטוח	- חוזים לפיהם צד אחד (המבטח) לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר (בעל הפוליסה), על ידי הסכמה לפצות את בעל הפוליסה אם אירוע עתידי לא ודאי מוגדר (מקרה הביטוח) ישפיע באופן שלילי על בעל הפוליסה.
חוזי השקעה	- פוליסות שאינן מהוות חוזי ביטוח.
חוזים תלויי תשואה	- חוזי ביטוח וחוזי השקעה בביטוח חיים וסיעוד בהם התחייבויות המבטח, בשל מרכיב החיסכון או הסיכון שבהן, צמודות ברובן לתשואות תיק ההשקעות (פוליסות משתתפות ברווחי השקעה), בנכסים עבור חוזים תלויי תשואה.
נכסים עבור חוזים תלויי תשואה	- הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הנובעות מחוזים תלויי תשואה.
אג"ח ח"צ	- אגרות חוב ממשלתיות צמודות למדד, אשר המדינה מנפיקה לחברות הביטוח, ואשר מגבות פוליסות מבטיחות תשואה.
התחייבויות בגין חוזי ביטוח	- עתודות ביטוח ותביעות תלויות במגזרי חיסכון ארוך טווח, ביטוח כללי וביטוח בריאות.
נכסי ביטוח משנה	- חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח.
פרמיות	- פרמיות לרבות דמים.
פרמיות שהורוחו	- פרמיות המתייחסות לתקופת הדוח.

ביאור 1: כללי (המשך)

ה. אירועים אחרי תאריך המאזן

לאחר תאריך המאזן ועד לפרסום הדוח קרו מספר אירועים מהותיים כדלקמן:

בעקבות ההתפרצות של נגיף הקורונה בסין, והתפשטותו למדינות רבות נוספות, חלה ירידה בהיקפי הפעילות הכלכלית ברחבי העולם ובכללם בישראל ("המשבר"). שינויים אלה השפיעו ומשפיעים גם על פעילותה ורווחיותה של החברה. כמו כן פורסמו הוראות רגולטוריות, שכלל שיתקבלו כנוסח סופי יהיו בעלי השפעה חיובית. להלן פירוט אודות האירועים:

שווקי הון

לאחר תאריך הדיווח, נרשמה ירידה משמעותית של שווקי ההון בעולם ובישראל על רקע התפשטות נגיף הקורונה. ירידה בשווקי ההון פוגעת בערך הנכסים המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, הן עבור עצמה (נוסטרו) והן עבור עמיתים ומבוטחים.

נכון לסמוך למועד פרסום הדוח, רשמה החברה ירידת ערך בגין ההשקעות הסחירות בלבד בתיקי הנוסטרו בסך של כ- 0.6 מיליארד ש"ח לפני מס. כמו כן, החברה חשופה לירידות ערך של השקעות בלתי סחירות אשר לא ניתן לכמת בשלב זה.

כמו כן, חל קיטון בשווי הנכסים המנוהלים על ידי הקבוצה במסגרת פוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה אשר מוערך בכ-10% אשר צפויים להשפיע הן על היקף דמי הניהול שהחברה תיגבה מהנכסים המנוהלים על ידה, המשתנים והקבועים. נכון לסמוך למועד פרסום הדוח, נרשמו תשואות ריאליות שליליות בפוליסות ביטוח משתתפות ברווחים אשר עד לכיסוי ההפסד, ימנעו מהחברה לגבות דמי ניהול משתנים בסך של כ- 0.7 מיליארד ש"ח לפני מס.

יצוין, כי התשואות אינן סופיות ותוצאות החברה מושפעות גם מתשואות התיק הלא סחיר, מהכנסותיה האחרות של הקבוצה ומהוצאות. כמו כן, בשל התנודתיות החדה בשווקים הפיננסיים ההשפעות המפורטות לעיל, עשויות להשתנות משמעותית בהתאם להתפתחויות בשוק ההון.

השלכות על עסקי הקבוצה

כפועל יוצא מהמשבר, עלתה החשיפה לכשלי אשראי במסגרת פעילות ביטוח אשראי, חל גידול מסוים בהיקף הפדיונות של עמיתים וכמו כן החברה מעריכה כי יכול ויחול קיטון משמעותי בהפקדות עתידיות למוצרי חסכון ארוך טווח וזאת נוכח הצמצום המשמעותי בהיקף התעסוקה במשק על פי דיווחים פומביים. פדיונות וקיטון בהיקף ההפקדות צפויים להשפיע הן על היקף דמי הניהול שהחברה תיגבה מהנכסים המנוהלים על ידה, המשתנים והקבועים, הן על הכנסות עתידיות מפרמיה ובהתאם לברות השבתן של הנכסים הבלתי מוחשיים של החברה. כמו כן החברה העניקה הטבה לחלק לא מבוטל ממבוטחיה אשר נמצאים בחל"ת, במסגרתה ניתן להם כיסוי ביטוחי חיים, בביטוחי ריסק ואבדן כושר עבודה לתקופה של שלושה חודשים.

התארכות משבר הקורונה והעמקתו בעולם ובישראל יכולים אף להביא לפגיעה מהותית בעסקי החברה במידה והמשבר יחריף למיתון, הן בשוק המקומי והן בשווקי העולם. האמור יכול להביא לפגיעה ביציבותם של מבטחי משנה, לפגיעה בערכם של נכסי השקעה נוספים ויתכן העמקה של כשלי האשראי בפעילות ביטוח האשראי. כמו כן תוצאות המשבר יכולות להביא לתוצאות מנוגדות בתחום ביטוח החיים, ולפיכך לא ניתן לכמת את ההשפעה הכוללת בנושא זה. בביטוחי בריאות תתכן הרעה מסוימת בתוצאות עקב שינויים בעלות התביעות, וכן עקב ירידה במכירות ביטוחי נסיעות לחו"ל ועליה מסוימת בהיקף התביעות בגין פוליסות אלה. בביטוח כללי, הפוליסות אינן מבטחות אירועי מגיפה ואף תתכן הפחתה מסוימת בהיקף התביעות ובשכיחותן נוכח ההאטה בפעילות המשק. מנגד, המצב האמור יכול ויביא להפחתה בהיקף הפרמיות הנגבות בעיקר בביטוחים עסקיים. החברה בוחנת את התנהלותה בסביבה עסקית מאתגרת ומשתנה, לרבות בקשר עם כיסויים שנמכרו ושינויים וביקושים שיכול ויתהוו בעתיד כפועל יוצא מכך.

השלכות תפעוליות

ביום 18 במרס 2020, פרסם הממונה הודעה על מעבר הגופים המוסדיים לעבודה במתכונת מצומצמת וכן ביום 21 במרס 2020 נחתמו תקנות שעת חירום (הגבלת מספר העובדים בשל התפרצות נגיף הקורונה החדש) התש"ף-2020 אשר מטרתן מניעת התפשטות מחלת הקורונה ושמירה על בריאות הציבור ועל פיהם ככלל, לא ישהו במקום עבודה יותר מ-30% ממצבת העובדים. עם זאת התקנות אינן חלות על גופים שפורטו בהן, ובלבד שאותם גופים צמצמו את פעילותם לפעילות חיונית בלבד. הגופים המוסדיים בקבוצה נכללים ברשימת הגופים אשר התקנות אינן חלות עליהם, וכן גם גופים המספקים שירותים או מוצרים לצורך המשך פעילותם התקינה של הגופים שהורגו מתחולת הצו. לאור האמור ונוכח מגבלות התנועה והתעסוקה, החלה הקבוצה לעבוד במתכונת מצומצמת, במסגרתה חלק לא מבוטל מהעובדים יצאו לחופשה רציפה וניתנה להם האפשרות לנצל חופשה צבורה או לחילופין לצאת לחל"ת, בנוסף יתרת עובדי החברה יונחו לנצל ימי חופשה, בהתאם להנחיות המנהלים ולפי צרכי החברה, באופן המשקף בממוצע יום חופשה שבועי לעובד. החברה נערכה לעבודה מרחוק ובמסגרת זו גם למתן שירות על ידי צוותי התפעול בתקופת המשבר ובמיוחד ביחס להליכים חיוניים, שהוגדרו. עם זאת, ככל שהמצב ימשך לאורך זמן, ו/או שההגבלות בגינו יוחמרו יתכן קושי בהמשך מתן סדיר של השירותים.

ביאור 1: כללי (המשך)**ה. אירועים אחרי תאריך המאזן (המשך)****השלכות נוספות המשפיעות על תוצאות הקבוצה**

מתאריך הדיווח ועד סמוך למועד הפרסום, חלה עליה בעקום הריבית הן בטווח הקצר והן, באופן מתון יותר בטווח הארוך. בנוסף לירידת ערך נכסים סחירים כתוצאה משינויים אלה, כמתואר לעיל, שינויים אלה משפיעים גם על ההתחייבויות הביטוחיות, בהמשך לאמור בביאור 39(ה)(1) ו-2(ה). אולם, בשל העובדה שהשינוי אינו מקביל ובשל השפעות בכיוונים מנוגדים על רכיבי החישוב, בשלב זה לא ניתן לכמת את מכלול ההשפעה של השינוי בעקום הריבית.

יצוין כי ככל שיאומצו השינויים המוצעים בטיטוט חוזר LAT (ראה ביאור 41(י) לעיל), אשר על פיהם יבוצע יישום למפרע של הדיווח הכספי, החברה מעריכה על פי אומדן ראשוני, ובהנחה שניתן יהיה להקטין את יתרת ההתחייבויות בגין בדיקת נאותות העתודה בביטוח חיים כי עתודות הביטוח ליום 31 בדצמבר 2019 יקטנו ובהתאמה יגדל ההון העצמי בסך של כ-794 מ"ח לפני מס (סך של כ-520 מ"ח לאחר מס) אשר בעיקרו ייוחס לתקופת הדוח. שינויים אלה צפויים להשפיע גם על רגישות לשינויים בריבית לעומת הרגישות הקיימת כמפורט בביאור 39(ג)2 בדבר ניהול סיכונים בדוחות הכספיים השנתיים המאוחדים.

באשר ליחס כושר הפירעון של כלל ביטוח, ליום 31 לדצמבר 2019, אשר היה אמור להתפרסם במאי 2020, ואשר ירידת הריבית במחצית השניה של 2019 הייתה צפויה להשפיע עליו לשלילה, החברה מעריכה כי היא תעמוד בדרישות ההון הנדרש ממנה, בהתחשב בהוראות הפריסה הקיימות.

כמו כן לאור האמור בטיטוט תיקון להוראות משטר כושר הפירעון הכלכלי אשר פורסמה ביום 19 במרס 2020, ובמכתב הממונה אשר פורסם באותו מועד, צפוי כי אם וכאשר טיטוט החוזר תהפוך לסופית, יחס כושר הפירעון הנדרש, ישתפר בהשוואה ליחס שהיה מחושב במתכונת הנוהגת היום והוא יפורסם עד לחודש אוגוסט 2020. לפרטים ראה ביאור 16(ה)6(ד) לדוחות הכספיים,

באשר ליחס כושר הפירעון לתקופה שלאחר מועד הדיווח, בשלב זה לא ניתן לכמת את מלוא השפעות לעיל, נוכח ההשפעות המנוגדות של הגורמים השונים על יחס כושר הפירעון. החישוב אשר יביא בחשבון את ההתפתחויות האמורות ונוספות צפוי להיות ליום 31 לדצמבר 2020 וצפוי להתפרסם בחודש מאי 2021 ועד למועד זה צפויות גם להתבהר ההוראות הרגולטוריות לעניין זה.

סיכום

נכון למועד הדוח, אין לחברה יכולת לאמוד את היקף הכולל של ההשפעה של מכלול האירועים האמורים על פעילות העסקית שלה ושל החברות הבנות שלה בהיבטים המתוארים לעיל, בסביבה עסקית מאתגרת, כמו גם בהיבטים נוספים אשר אינם ידועים לה במועד זה, ועל תוצאותיה היות שמדובר באירוע הנמצא בעיצומו, אשר אינו בשליטת החברה, וגורמים כגון המשך התפשטות הנגיף או עצירתו ומשך השיבוש בפעילות העסקית יכולים להשפיע על הערכות החברה בטווח הבינוני והארוך, לרבות בקשר עם הערכות למכירות עתידיות. החברה ממשיכה לעקוב באופן שוטף אחר ההתפתחויות בארץ ובעולם בנושא ובוחנת את ההשלכות על פעילותה ושווי נכסיה, לרבות על תוצאות הרבעון הראשון לשנת 2020 ועל יחס כושר הפירעון הכלכלי של כלל ביטוח. אי הודאות האמורה מושפעת בין היתר, מהעובדה שחלק מההוראות הרגולטוריות הנזכרות לעיל, נמצאות בשלבי אסדרה או יישום ואין ודאות באשר לנוסח הסופי אם וככל שיתקבל /או ביחס להשפעתן, לרבות ביחס לנושאים המוסדרים בהם ואשר אופן יישומם המלא טרם נקבע / הובהר.

לפרטים בדבר מבחני רגישות הנוגעים לסיכונים שוק ראה ביאור 39(ג)2 בדבר ניהול סיכונים בדוחות הכספיים השנתיים המאוחדים.

לפרטים בדבר אופן גביית דמי הניהול המשתנים ראה ביאור 3(יד)(3)(א).

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים

א. מתכונת העריכה של הדוחות הכספיים

הדוחות הכספיים הוכנו על ידי הקבוצה בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (להלן: "IFRS"). כמו כן דוחות כספיים אלה נערכו בהתאם לדרישות הגילוי כפי שנקבעו על ידי הממונה בהתאם לחוק הפיקוח.

ב. מטבע פעילות ומטבע הצגה

הדוחות הכספיים מוצגים בש"ח, שהינו מטבע הפעילות של החברה, ומעוגלים לאלף הקרוב, למעט אם צוין אחרת. ש"ח הינו המטבע שמייצג את הסביבה הכלכלית העיקרית בה פועלת החברה.

להלן פרטים על שיעורי השינוי שחלו במדד המחירים לצרכן (להלן: "מדד"), בשערי החליפין היציגים של האירו, דולר ארה"ב (להלן: "דולר") והלירה שטרלינג:

לשנה שהסתיימה ב 31 בדצמבר				
מדד בגין	מדד ידוע	שער החליפין היציג של האירו	שער החליפין היציג של הדולר	שער החליפין היציג של ליש"ט
%				
0.6	0.3	(9.6)	(7.8)	(4.9)
0.8	1.2	3.3	8.1	2.4
0.4	0.3	2.7	(9.8)	(0.9)
ליום 31 בדצמבר 2019				
ליום 31 בדצמבר 2018				
ליום 31 בדצמבר 2017				

ליום 31 בדצמבר 2019				
מדד בגין	מדד ידוע	שער החליפין היציג של האירו	שער החליפין היציג של הדולר	שער החליפין היציג של ליש"ט
4.560	3.456	3.878	4.793	4.682
ליום 31 בדצמבר 2018				
ליום 31 בדצמבר 2017				

ג. בסיס המדידה

הדוחות הכספיים הוכנו על בסיס העלות ההיסטורית למעט הנכסים וההתחייבויות העיקריים הבאים:

- התחייבויות ביטוחיות.
- מכשירים פיננסיים ונגזרים אשר נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד.
- מכשירים פיננסיים אשר נמדדים בשווי הוגן דרך רווח כולל אחר.
- נדל"ן להשקעה הנמדד לפי שווי הוגן.
- הפרשות.
- נכסי והתחייבויות מיסים נדחים.
- נכסים והתחייבויות בגין הטבות לעובדים.
- השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות.

לפרטים בדבר אופן מדידת הנכסים וההתחייבויות אלו, ראה ביאור 3 להלן, בדבר עיקרי המדיניות החשבונאית.

ד. תקופת המחזור התפעולי ומבנה הדיווח

תקופת המחזור התפעולי הרגיל של הקבוצה, הכוללת בעיקר מוסדות כספיים, אינה ניתנת לקביעה בבירור ובעיקרה עולה על שנה, במיוחד בהתייחס למגזר חיסכון ארוך טווח, לענפי סיעוד ובריאות לזמן ארוך במגזר בריאות, ולענפי ביטוח כללי בעלי זנב ארוך.

הדוחות על המצב הכספי המאוחדים, הכוללים בעיקרם את הנכסים וההתחייבויות של חברות ביטוח מאוחדות, הוצגו לפי סדר נזילות וללא הבחנה בין שוטף ללא שוטף. הצגה זו הינה גם בהתאם להנחיות הממונה, ומספקת מידע שהוא מהימן ורלוונטי יותר.

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת

1. שיקול דעת בעל השפעה מהותית

בתהליך יישום עיקרי המדיניות החשבונאית של הקבוצה בנושאים הבאים הפעילה ההנהלה שיקול דעת, בעל השפעה מהותית על הדוחות הכספיים:

סיווג בין חוזי ביטוח לבין חוזי השקעה - חוזי ביטוח הינם חוזים בהם המבטח לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר. ההנהלה שוקלת לגבי כל חוזה וחוזה, או לגבי קבוצה של חוזים דומים, האם הם כרוכים בנטילת סיכון ביטוחי משמעותי ועל כן יש לסווגם כחוזי ביטוח או לחלופין כחוזי השקעה.

2. אומדנים קריטיים

בעריכת הדוחות הכספיים בהתאם ל-IFRS, ובהתאם לחוק הפיקוח והתקנות שהותקנו על פיו והנחיות הממונה, נדרשת הנהלת הקבוצה להשתמש בשיקול דעת, בהערכות, באומדנים ובהנחות אשר משפיעים על יישום המדיניות החשבונאית ועל הסכומים של נכסים והתחייבויות, הכנסות והוצאות. יובהר שהתוצאות בפועל עלולות להיות שונות מאומדנים אלה, בין היתר, עקב שינויים רגולטוריים שפורסמו או צפויים להתפרסם בתחומי הביטוח, הפנסיה והגמל ואשר קיימת אי וודאות באשר לאופן התממשותם והשלכותיהם.

בעת גיבושם של אומדנים, המשמשים בהכנת הדוחות הכספיים של הקבוצה, נדרשת הנהלת הקבוצה להניח הנחות באשר לסביבות ואירועים הכרוכים באי וודאות משמעותית. בשיקול דעתה בקביעת האומדנים, מתבססת הנהלת הקבוצה על ניסיון העבר, עובדות שונות, גורמים חיצוניים ועל הנחות סבירות לרבות ציפיות לעתיד, ככל שניתנות להערכה, בהתאם לנסיבות המתאימות לכל אומדן.

האומדנים וההנחות שבבסיסם נסקרים באופן שוטף. שינויים באומדנים חשבונאיים מוכרים בתקופה שבה עודכנו האומדנים ובכל תקופה עתידית מושפעת.

להלן ההנחות העיקריות שנעשו בדוחות הכספיים בקשר לאי הודאות לתאריך הדיווח ואומדנים קריטיים שחושבו על ידי הקבוצה ואשר שינוי מהותי בהם, בפרט נוכח השינויים הרגולטוריים כאמור, עשויים להביא לתיאום מהותי לערכים בספרים של נכסים והתחייבויות בתקופות הדיווח העוקבות:

(א) התחייבויות בגין חוזי ביטוח - ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח ובדיקת נאותות התחייבויות אלו, מבוססות בעיקרן על שיטות הערכה אקטוארית ועל הנחות המפורטות בביאור 37(ה).

ההערכות האקטואריות וההנחות השונות נגזרות בעיקר מניסיון העבר ומבוססות, על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את מה שיקרה בעתיד תוך התחשבות, ככל שניתן, בשינויים רגולטוריים ועסקיים. ההערכות האקטואריות וההנחות נבדקות לפחות אחת לשנה. השתנות בגורמי הסיכון, בשכיחות האירועים או בחומרתם, וכן שינוי במצב המשפטי עשויים להשפיע באופן מהותי על גובה ההתחייבויות בגין חוזי הביטוח. יציין שלשינויים הבאים, בין היתר, שינויים באומדן תוחלת החיים, בשיעור המבטחים הבוחרים במימוש האפשרות למשיכת הכספים בדרך של גמלא, לבחירת מסלולי הקיצבה השונים, שיעור התחלואה גיל פרישת המבוטחים וכן לשיעור הביטולים עשויה להיות השלכה מהותית על הדוחות הכספיים.

לגבי שינויים בהנחות עיקריות ששימשו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים וביטוח בריאות, לרבות ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה, ראה ביאור 37(ה)(1)(ד). לגבי שינויים בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח כללי ראה ביאור 37(ה)(2).

לניתוחי רגישות של הסיכון הביטוחי, ראה ביאור 37(ה)(1)(ג).

(ב) תביעות משפטיות שאינן במהלך עסקים רגיל - הערכות סיכויי התביעות המשפטיות שהוגשו כנגד חברות בקבוצה נסמכות על חוות דעת היועצים המשפטיים בהתייחס לתוצאה בסופם של ההליכים. חוות דעת אלה מתבססות על מיטב שיפוטם המקצועי, בהתחשב בשלב בו מצויים ההליכים, בהתחשב במידת הניסיון המשפטי שנצבר, ככל שנצבר, בנושאים השונים והן בהתבסס על האומדן של החברות הרלוונטיות בדבר הסכומים של הסדרי הפשרה, שהנהלות החברות המאוחדות צופות, שיותר סביר מאשר לא, שישולמו על ידן. יודגש כי תוצאות התביעות, אשר תקבענה בבתי המשפט, עלולות להיות שונות מההערכות האמורות. סכומי ההפרשות שבוצעו מבוססים על הערכת מידת הסיכון בכל אחת מהתביעות נכון למועד הסמך למועד פרסום הדוח הכספי. לעניין זה יצוין כי אירועים המתרחשים במהלך ההתדיינות המשפטית עשויים לחייב ביצוע של הערכה מחודשת של סיכון זה.

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת (המשך)

(2) אומדנים קריטיים (המשך)

(ב) (המשך)

יודגש כי בחוות דעת עורכי הדין ביחס לבקשות לאישור תובענות כייצוגיות, מתייחסת ההערכה של עורך הדין לסיכויי הבקשה לאישור התביעה כייצוגית ובחלק מהמקרים בלבד מתייחסת לסיכויי התביעה לגופה, אם תאושר כייצוגית. זאת, בין היתר, לאור השלב בו מצוי ההליך ומחסיבה שהיקפו ותוכנו של הדיון בתביעה לגופה, לאחר שתאושר כתובענה ייצוגית יושפע מהחלטת בית המשפט בדבר אישור הבקשה להכיר בתביעה כתובענה ייצוגית, אשר מתייחסת בדרך כלל, לעילות התביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו, לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו ועוד כיוצא ב.

במידה ובירור תביעה משפטית (מובהר למען הסר ספק כי בירור תביעה אינו כולל הכרעה בבקשות להכרה בתובענות ייצוגיות ובבקשות ביניים אחרות) בערכאה מסוימת מוכרע כנגד חברות הקבוצה, תוכר או תעודכן הפרשה בדוחות הכספיים המתפרסמים לראשונה לאחר מועד ההכרעה, אף אם לדעת הנהלת הקבוצה, בהסתמך על חוות דעת יועציה המשפטית, התוצאה בערעור לערכאה גבוהה יותר תהיה שונה וכי בסופם של ההליכים הקבוצה לא תחויב (למעט במקרים של סבירות גבוהה שהערעור יתקבל).

בנוסף לתביעות האמורות, חברות הקבוצה חשופות לטענות/תביעות משפטיות שטרם נטענו/הוגשו (unasserted claims), וזאת, בין היתר, בהתקיים ספק בפרשנות הסכם ו/או הוראת דין ו/או אופן יישומם. חשיפה זו מובאת לידיעת חברות הקבוצה במספר דרכים, ובין היתר: באמצעות פניות של לקוחות אל גורמים בקבוצה ובמיוחד אל הממונה על פניות הציבור בקבוצה, באמצעות תלונות של לקוחות ליחידה לפניות הציבור באגף לרשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון שבאוצר, ובאמצעות תביעות (שאינן ייצוגיות) המוגשות לבית המשפט. נושאים אלו מובאים לידיעת הנהלת הקבוצה אם וככל שהגורמים המטפלים מזהים כי הטענות עשויות להיות בעלות השלכות רחבות. בהערכת הסיכון הנובע מטענות/תביעות שטרם הוגשו מסתמכת הנהלת הקבוצה על הערכות פנימיות של הגורמים המטפלים ועל הערכותיה, המשקללות את הערכת הסיכוי להגשת תביעה ואת הסיכוי להצלחת התביעה, אם וככל שתוגש. ההערכה מבוססת על הניסיון שנצבר ביחס להגשת תביעות ועל הניתוח של הטענות לגופן. מטבע הדברים, עשויה התוצאה בפועל להיות שונה מההערכה שנעשתה בשלב שבו טרם הוגשה התביעה לאור השלב הראשוני שבו מצוי בירור הטענה המשפטית.

לפרטים נוספים, ראה ביאור 40(א)-(ד).

(ג) ירידת ערך של נכסים לא פיננסיים, לרבות מוניטין - אמידת שווי השימוש של הנכס או של היחידה מניבת המזומנים, לפי העניין, לצורך ביצוע בחינת ירידת ערך של נכסים לא פיננסיים או של מוניטין, מתבססת על ניסיון העבר ועל מיטב הערכת הנהלת הקבוצה לגבי התנאים הכלכליים שישירו במהלך יתרת אורך החיים השימושיים של הנכס או של היחידה מניבת המזומנים. שינוי באומדנים ששימשו באמידת הסכום בר ההשבה עשוי להביא לשינוי בזקיפת הפסד מירידת ערך.

ראה מידע נוסף בביאורים 3(יא) (2) ו6(ב).

(ד) אומדני שווי הוגן - ראה סעיף 3 להלן.

(ה) קביעת ברות ההשבה של הוצאות רכישה נדחות - ברות ההשבה של הוצאות הרכישה הנדחות נבדקת לפחות אחת לשנה תוך שימוש בהנחות עבודה, לדוגמה עבור פוליסות ביטוח חיים וסיעוד, לגבי שיעורי ביטולים, תמורות ותחלואה ומשתנים נוספים כאמור בביאור 37(ה). אם הנחות אלו לא תמומשנה יתכן ויהיה צורך בהאצת ההפחתה או אף במחיקת הוצאות הרכישה הנדחות.

(ו) נכסי מיסים נדחים - נכסי מיסים נדחים מוכרים בגין הפסדים מועברים לצורכי מס והפרשים זמניים, שטרם נוצלו, במידה שצפוי שתהיה הכנסה חייבת עתידית שכנגדה ניתן יהיה לנצלם. נדרש שיקול דעת של ההנהלה על מנת לקבוע האם ניתן להכיר בנכס מיסים נדחים ואת סכום נכס המיסים הנדחים שניתן להכיר בו וזאת בהתבסס על קיום, עיתוי וסכום ההכנסה החייבת במס הצפויה. למידע נוסף ראה ביאור 23.

(ז) ירידת ערך נכסים פיננסיים

1. נכסים פיננסיים בעלות מופחתת - הפרשה לחובות מסופקים נכסי חוב שאינם סחירים לרבות בגין הלוואות וחייבים, לרבות מבטחי משנה, פרמיה לגבייה וחובות אחרים, נקבעת באופן ספציפי, וכן על בסיס הערכה קולקטיבית של קבוצות בעלות מאפייני סיכון אשראי דומים. ראה מידע נוסף בביאור 3(ו) ו-1(יא) ובביאור 37(ו) (2) (א.2).

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)**ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת (המשך)**

(2) אומדנים קריטיים (המשך)

(ז) ירידת ערך נכסים פיננסיים (המשך)

2. נכסים פיננסיים זמינים למכירה - בכל מועד דיווח בוחנת הקבוצה האם קיימת ראייה אובייקטיבית לכך שערכו של הנכס נפגם וקיימת ירידת ערך לגביו. לצורך בחינת ירידת ערך כאמור מפעילה הקבוצה שיקול דעת לגבי סממנים המעידים על ראייה אובייקטיבית המתייחסים לשיעור הירידה בשווי ההוגן באחוזים וכן להימשכות תקופת הירידה בשווי ההוגן. ראה גם ביאור 3(יא)(1).

(3) קביעת שווי הוגן

לצורך הכנת הדוחות הכספיים, נדרשת הקבוצה לקבוע את השווי ההוגן של נכסים והתחייבויות פיננסיים ושאינם פיננסיים.

שווי הוגן הוא המחיר שהיה מתקבל במכירת נכס או המחיר שהיה משולם להעברת התחייבות בעסקה רגילה בין משתתפים בשוק במועד המדידה. מדידת שווי הוגן מבוססת על ההנחה כי העסקה מתרחשת בשוק העיקרי של הנכס או ההתחייבות, או בהיעדר שוק עיקרי, בשוק הכדאי ביותר (most advantageous). השווי ההוגן של נכס או התחייבות נמדד תוך שימוש בהנחות שמשתתפים בשוק ישתמשו בהן בעת תמחור הנכס או ההתחייבות, בהנחה שמשתתפים בשוק פועלים לטובת האינטרסים הכלכליים שלהם. מדידת שווי הוגן לנכס לא פיננסי מביאה בחשבון את היכולת של משתתף בשוק להפיק הטבות כלכליות באמצעות הנכס בשימוש המיטבי שלו או על ידי מכירתו למשתתף אחר בשוק שישתמש בנכס בשימוש המיטבי שלו.

הקבוצה משתמשת בטכניקות הערכה שהן מתאימות לנסיבות ושקיימים עבורן מספיק נתונים שניתנים להשגה כדי למדוד שווי הוגן, תוך מיקסום השימוש בנתונים רלוונטיים שניתנים לצפייה ומיזעור השימוש בנתונים שאינם ניתנים לצפייה.

ערכי השווי ההוגן נקבעו לצרכי מדידה ו/או גילוי על בסיס השיטות המתוארות להלן. מידע נוסף לגבי ההנחות ששימשו בקביעת ערכי השווי ההוגן נכלל בביאורים הבאים:

- ביאור 10 בדבר נדל"ן להשקעה, לרבות עבור חוזים תלויי תשואה
- ביאור 13 בדבר נכסים עבור חוזים תלויי תשואה
- ביאור 14 בדבר השקעות פיננסיות אחרות
- ביאור 25 בדבר התחייבויות פיננסיות
- ביאור 39 בדבר תשלום מבוסס מניות

היררכיית השווי ההוגן

בקביעת השווי ההוגן של נכס או של התחייבות, משתמשת הקבוצה בנתונים נצפים מהשוק ככל שניתן. מדידות שווי הוגן מחולקות לשלוש רמות במידרג השווי ההוגן בהתבסס על הנתונים ששימוש בהערכה, כדלקמן:

רמה 1 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש במחירים מצוטטים (לא מתואמים) בשוק פעיל למכשירים זהים.

רמה 2 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים נצפים, במישרין או בעקיפין, שאינם כלולים ברמה 1 לעיל.

רמה 3 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים שאינם מבוססים על נתוני שוק נצפים.

הרמה בהיררכיית השווי ההוגן, שאלה משתייכת מדידת השווי ההוגן של הנכס בשלמותו, נקבעת על בסיס הרמה הנמוכה ביותר של נתונים שהינם משמעותיים למדידת השווי ההוגן בשלמותה.

1. סווג מחדש

בתקופת הדיווח בוצעו סיווגים לא מהותיים בביאור 11 וביאור 20, וסיווגים נוספים לא מהותיים אחרים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית

המדיניות החשבונאית המפורטת להלן יושמה בעקביות לכל התקופות המוצגות בדוחות כספיים מאוחדים אלה על ידי הקבוצה.

א. בסיס האיחוד

1. צירופי עסקים

הקבוצה מיישמת לגבי כל צירופי העסקים את שיטת הרכישה (Acquisition method).

מועד הרכישה הינו המועד בו הרוכשת משיגה שליטה על הנרכשת. שליטה מתקיימת כאשר הקבוצה חשופה, או בעלת זכויות, לתשואות משתנות ממעורבותה בנרכשת ויש לה את היכולת להשפיע על תשואות אלה באמצעות כוח ההשפעה שלה בנרכשת. בבחינת שליטה נלקחות בחשבון זכויות ממשיות המוחזקות על ידי הקבוצה ועל ידי אחרים.

הקבוצה מכירה במוניטין למועד הרכישה לפי השווי ההוגן של התמורה שהועברה לרבות סכומים שהוכרו בגין זכויות כלשהן שאינן מקנות שליטה בנרכשת וכן השווי ההוגן למועד הרכישה של זכות הונית בנרכשת שהוחזקה קודם לכן על ידי הקבוצה, בניכוי הסכום נטו שיוחס ברכישה לנכסים הניתנים לזיהוי שנרכשו ולהתחייבויות שניטלו.

הרוכשת מכירה במועד הרכישה בהתחייבות תלויה שניטלה בצירוף עסקים אם קיימת מחויבות בהווה שנובעת מאירועי העבר ושוויה ההוגן ניתן למדידה באופן מהימן.

במידה והקבוצה מבצעת רכישה במחיר הזדמנותי (כזאת הכוללת מוניטין שלילי), היא מכירה ברווח שנוצר כתוצאה מכך בדוח רווח והפסד במועד הרכישה.

כמו כן, מוניטין אינו מעודכן בגין ניצול הפסדים מועברים לצרכי מס שהיו קיימים במועד צירוף העסקים.

עלויות הקשורות לרכישה שהתהוו לרוכשת בגין צירוף עסקים, כגון: עמלות למתווכים, עמלות ייעוץ, עמלות משפטיות, הערכת שווי ועמלות אחרות בגין שירותים מקצועיים או שירותי ייעוץ, למעט אלו הקשורות בהנפקת מכשירי חוב או הון בקשר עם צירוף העסקים, מוכרות כהוצאות בתקופה שבה השירותים מתקבלים.

2. חברות בנות

חברות בנות הינן ישויות הנשלטות, במישרין או בעקיפין, על ידי החברה. הדוחות הכספיים של חברות בנות נכללים בדוחות הכספיים המאוחדים מיום השגת השליטה ועד ליום אובדן השליטה.

הדוחות הכספיים של קרנות הפנסיה, קופות הגמל (למעט קופת גמל בר א' קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינימלית לעמיתה, ראה ביאור 37(ד)1), שבניהולה של הקבוצה, לא אוחדו, מכיוון שהקבוצה אינה חשופה במישרין לתשואות משתנות בגין ולפיכך אינה שולטת בישויות אלו.

בבחינת השליטה נלקחו בחשבון גם מערכת היחסים הכוללת בין הקבוצה לבין ישויות אלו והחשיפה של הקבוצה להשתנות של התשואות מזכויות אחרות שהיא מחזיקה. הערכה זו מתייחסת גם לחשיפה המריבית של הקבוצה להשתנות של התשואות, כגון בגין דמי הניהול וערבות הקבוצה להגנת תשואה של זכויות עמיתים בתוכניות תגמול.

המדיניות החשבונאית של חברות בנות שונתה ככל שהיה הצורך על מנת להתאימה למדיניות החשבונאית שאומצה על ידי הקבוצה.

3. זכויות שאינן מקנות שליטה

זכויות שאינן מקנות שליטה הן ההון העצמי בחברה בת שאינו ניתן לייחוס, במישרין או בעקיפין, לחברה.

מדידת זכויות שאינן מקנות שליטה במועד צירוף העסקים

זכויות שאינן מקנות שליטה, שהינן מכשירים המקנים זכות בעלות בהווה והמעניקים למחזיק בהן חלק בנכסים נטו במקרה של פירוק (לדוגמה: מניות רגילות), נמדדות במועד צירוף העסקים בשווי הוגן או לפי חלקן היחסי בנכסים והתחייבויות המזוהים של הנרכשת, על בסיס כל עסקה בנפרד.

הקצאת רווח או הפסד ורווח כולל אחר בין בעלי המניות

רווח או הפסד וכל רכיב של רווח כולל אחר מיוחסים לבעלים של החברה ולזכויות שאינן מקנות שליטה. סך הרווח או ההפסד והרווח או ההפסד הכולל האחר מיוחס לבעלים של החברה ולזכויות שאינן מקנות שליטה גם אם כתוצאה מכך יתרת הזכויות שאינן מקנות שליטה תהיה שלילית.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)**א. בסיס האיחוד (המשך)****3. זכויות שאינן מקנות שליטה (המשך)****עסקאות עם זכויות שאינן מקנות שליטה, תוך שימור שליטה**

עסקאות עם זכויות שאינן מקנות שליטה תוך שימור שליטה, מטופלות כעסקאות הוניות. החברה בחרה לזקוף כל הפרש בין התמורה ששולמה או התקבלה לבין השינוי בזכויות שאינן מקנות שליטה לקרן הון מעסקאות עם בעלי זכויות שאינן מקנות שליטה.

כמו כן, בעת שינויים בשיעור ההחזקה בחברה בת, תוך שימור שליטה, החברה מייחסת מחדש את הסכומים המצטברים שהוכרו ברווח כולל אחר בין בעלי המניות של החברה לבין הזכויות שאינן מקנות שליטה.

4. אובדן שליטה

בעת אובדן שליטה, הקבוצה גורעת את הנכסים ואת ההתחייבויות של החברה הבת, זכויות כלשהן שאינן מקנות שליטה ורכיבים אחרים של הון המיוחסים לחברה הבת. אם הקבוצה נותרת עם השקעה כלשהי בחברה הבת לשעבר אזי יתרת ההשקעה נמדדת לפי שווייה ההוגן במועד אובדן השליטה. ההפרש בין התמורה לבין שווייה ההוגן של יתרת ההשקעה שנותרה והיתרות שנגרעו מוכר ברווח והפסד בסעיף הכנסות או הוצאות אחרות. החל מאותו מועד, ההשקעה הנותנת מטופלת לפי שיטת השווי המאזני או כנס פנינסי זמין למכירה, בהתאם למידת ההשפעה של הקבוצה בחברה המתייחסת.

הסכומים שהוכרו בהון דרך רווח כולל אחר בהתייחס לאותה חברה בת מסווגים מחדש לרווח או הפסד או לעודפים, באותו אופן שהיה נדרש אילו החברה הבת הייתה מממשת בעצמה את הנכסים או ההתחייבויות המתייחסים.

5. השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות

השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות מטופלות בהתאם לשיטת השווי המאזני (למעט כמפורט סעיף (ו)(6) להלן) ומוכרות לראשונה לפי עלות. עלות ההשקעה כוללת עלויות עסקה. הדוחות הכספיים המאוחדים כוללים את חלקה של הקבוצה ברווח או הפסד נטו, ברווח או הפסד כולל אחר ובנכסים נטו של חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, לאחר התיאומים הנדרשים כדי להתאים את המדיניות החשבונאית לזו של הקבוצה מהיום בו מתקיימת ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת ועד ליום שבו לא מתקיימת עוד ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת.

הקבוצה מפסיקה ליישם את שיטת השווי המאזני החל מהמועד בו איבדה את ההשפעה המהותית בחברה הכלולה או את השליטה המשותפת בעסקה המשותפת או שעלתה לשליטה בחברה המוחזקת ומטפלת בהשקעה הנותנת כנס פנינסי או חברה בת, לפי העניין.

במועד אובדן ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת, הקבוצה מודדת בשווי הוגן השקעה כלשהי שנותרה לה בחברה הכלולה או בעסקה המשותפת לשעבר. החברה מכירה ברווח או הפסד במסגרת סעיף הכנסות או הוצאות אחרות בכל הפרש בין השווי ההוגן של השקעה כלשהי שנותרה ותמורה כלשהי ממימוש של חלק מההשקעה בחברה הכלולה או בעסקה המשותפת לבין הערך בספרים של ההשקעה במועד זה. הסכומים שהוכרו בקרנות הון דרך רווח כולל אחר בהתייחס לחברה המוחזקת המטופלת בשיטת השווי המאזני מסווגים מחדש לרווח והפסד או לעודפים, באותו אופן שהיה נדרש אילו החברה המוחזקת האמורה הייתה מממשת בעצמה את הנכסים או ההתחייבויות המתייחסים.

שינוי בשיעורי החזקה בחברות המטופלות בשיטת השווי המאזני תוך שימור השפעה מהותית או שליטה משותפת, לרבות מעבר בין השפעה מהותית לשליטה משותפת ולהיפך בעת עלייה בשיעור החזקה בחברה המטופלת בהתאם לשיטת השווי המאזני תוך שימור ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת, הקבוצה מיישמת את שיטת הרכישה רק בגין אחוזי ההחזקה הנוספים בעוד שההחזקה הקודמת נותרת ללא שינוי.

בעת ירידה בשיעור החזקה בחברה המטופלת בהתאם לשיטת השווי המאזני תוך שימור ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת, הקבוצה גורעת חלק יחסי מהשקעתה ומכירה ברווח או הפסד מהמכירה, במסגרת סעיף הכנסות או הוצאות אחרות ברווח והפסד. עלות הזכויות שנמכרו לצורך חישוב הרווח או ההפסד מהמכירה נקבעת לפי ממוצע משוקלל.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

א. בסיס האיחוד (המשך)

5. השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות (המשך)

כמו כן, באותו מועד, חלק יחסי מהסכומים שהוכרו בקרנות הון דרך רווח כולל אחר בהתייחס לאותה חברה המטופלת בשיטת השווי המאזני מסווג מחדש לדוח רווח או הפסד או לעודפים, באותו אופן שהיה נדרש אילו החברה הכלולה או העסקה המשותפת הייתה מממשת בעצמה את הנכסים או ההתחייבויות המתייחסים. הטיפול החשבונאי האמור רלוונטי גם במקרים בהם השקעה בחברה כלולה הופכת להשקעה בעסקה משותפת, או להיפך.

6. עסקאות שבוטלו במסגרת עריכת הדוחות הכספיים המאוחדים

יתרות הדדיות בקבוצה והכנסות והוצאות שטרם מומשו, הנובעות מעסקאות הדדיות בין חברות הקבוצה, בוטלו במסגרת עריכת הדוחות הכספיים המאוחדים. רווחים שטרם מומשו הנובעים מעסקאות עם חברות כלולות ועם עסקאות משותפות, בוטלו כנגד ההשקעה לפי זכויות הקבוצה בהשקעות אלו. הפסדים שטרם מומשו בוטלו באותו אופן לפיו בוטלו רווחים שטרם מומשו, כל עוד אין ראייה לירידת ערך.

7. רכישת חברת נכס

בעת רכישת חברת נכס, הקבוצה מפעילה שיקול דעת בבחינה האם מדובר ברכישת עסק או נכס, לצורך קביעת הטיפול החשבונאי בעסקה. בבחינה האם חברת נכס מהווה עסק, הקבוצה בוחנת, בין היתר, את מהות התהליכים הקיימים בחברת הנכס, לרבות היקף ומהות שירותי ניהול, אבטחה, ניקיון ותחזוקה הניתנים לשוכרים. עסקאות בהן החברה הנרכשת הינה עסק, העסקה מטופלת כצירוף עסקים כמפורט לעיל. לעומת זאת, עסקאות בהן החברה הנרכשת אינה עסק מטופלת כרכישת קבוצה של נכסים והתחייבויות. בעסקאות מסוג צירוף עסקים, עלות הרכישה, הכוללת עלויות עסקה, מוקצית באופן יחסי לנכסים ולהתחייבויות המזוהים שנרכשו, בהתבסס על שוויים ההוגן היחסי במועד הרכישה. במקרה האחרון, לא מוכר מוניטין וכן לא מוכרים מיסים נדחים בגין הפרשים זמניים הקיימים במועד הרכישה.

ב. מטבע חוץ

1. עסקאות במטבע חוץ

עסקאות במטבע חוץ מתורגמות למטבעות הפעילות הרלוונטיים של חברות הקבוצה לפי שערי החליפין שבתוקף בתאריכי העסקאות. נכסים והתחייבויות כספיים הנקובים במטבע חוץ במועד הדיווח, מתורגמים למטבע הפעילות לפי שערי החליפין שבתוקף לאותו יום. הפרשי שער בגין הפריטים הכספיים הינו הפרש שבין העלות המופחתת במטבע הפעילות לתחילת השנה, כשהיא מתואמת לריבית האפקטיבית ולתשלומים במשך השנה לבין העלות המופחתת במטבע חוץ מתורגמת לפי שערי החליפין לסוף השנה.

נכסים והתחייבויות לא כספיים הנקובים במטבעות חוץ והנמדדים לפי שווי הוגן, מתורגמים למטבע הפעילות לפי שערי החליפין שבתוקף ביום בו נקבע השווי ההוגן. פריטים לא כספיים הנקובים במטבע חוץ והנמדדים לפי עלות היסטורית, מתורגמים לפי שערי החליפין שבתוקף למועד העסקה.

הפרשי שער הנובעים מתרגום למטבע הפעילות מוכרים, בדרך כלל, ברווח והפסד, פרט להפרשים, הנובעים מתרגום של נכסים פיננסיים הוניים לא כספיים המסווגים כזמינים למכירה ומוכרים ברווח כולל אחר (למעט במקרה של ירידת ערך ואז הפרשי התרגום שהוכרו ברווח כולל אחר מסווגים מחדש לרווח והפסד).

2. פעילות חוץ

מטבע פעילות שהוא המטבע המשקף באופן הטוב ביותר את הסביבה הכלכלית שבה פועלת חברה ואת עסקאותיה, נבחן בנפרד עבור כל חברה בקבוצה, לרבות חברה המוצגת בשיטת השווי המאזני, ולפי מטבע זה נמדדים מצבה הכספי ותוצאות פעולותיה. כאשר מטבע הפעילות של חברה בקבוצה שונה ממטבע הפעילות של החברה (כאמור בביאור 2(ב) לעיל), חברה זו מהווה פעילות חוץ שדוחותיה הכספיים מתורגמים לצורך הכללתם בדוחות הכספיים כדלקמן:

הנכסים וההתחייבויות של פעילויות חוץ, כולל מוניטין והתאמות לשווי הוגן שנצרו ברכישה, מתורגמים לש"ח לפי שערי החליפין שבתוקף למועד הדיווח. ההכנסות וההוצאות של פעילויות החוץ, מתורגמים לש"ח לפי שערי חליפין ממוצעים, כאשר הם מהווים קירוב לשערים במועדי העסקאות.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)**ב. מטבע חוץ (המשך)****2. פעילות חוץ (המשך)**

הפרשי השער בגין התרגום מוכרים ברווח כולל אחר ומוצגים בהון בקרן תרגום.

כאשר פעילות חוץ הינה חברה בת שאינה בבעלות מלאה של הקבוצה, החלק היחסי של הפרשי השער בגין פעילות החוץ מוקצה לזכויות שאינן מקנות שליטה.

בעת מימוש של פעילות חוץ המביא לאובדן שליטה, השפעה מהותית או שליטה משותפת, הסכום המצטבר בקרן התרגום שנובע מפעילות החוץ מסווג מחדש לרווח והפסד כחלק מהרווח או ההפסד מהמימוש.

ככלל, הפרשי שער בגין הלוואות שנתקבלו או הועמדו לפעילויות חוץ, לרבות פעילויות חוץ שהינן חברות בנות, מוכרים ברווח והפסד בדוחות המאוחדים. כאשר סילוקן של הלוואות שנתקבלו או הועמדו לפעילויות חוץ אינו מתוכנן ואינו צפוי בעתיד הנראה לעין, רווחים והפסדים מהפרשי שער הנובעים מפריטים כספיים אלה נכללים כחלק מהשקעה בפעילות החוץ, נטו, מוכרים ברווח כולל אחר ומוצגים בהון כחלק מקרן תרגום.

ג. דיווח מגזרי

מגזר פעילות הינו רכיב של הקבוצה העונה על שלושת התנאים הבאים:

1. עוסק בפעילויות עסקיות שמהן הוא עשוי להניב הכנסות ובגין עשויות להתהוות לו הוצאות, לרבות הכנסות והוצאות המתייחסות לעסקאות בין חברות הקבוצה.
 2. תוצאותיו התפעוליות נסקרות באופן סדיר על ידי מקבל ההחלטות התפעוליות הראשי של הקבוצה, על מנת לקבל החלטות לגבי משאבים שיוקצו לו ועל מנת להעריך את ביצועיו.
 3. קיים לגביו מידע כספי נפרד זמין.
- לפירוט הדיווח הכספי לפי מגזרים, ראה ביאור 5.

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים

תקן דיווח כספי בינלאומי 4 (IFRS 4), בדבר חוזי ביטוח, מאפשר למבטח להמשיך במדיניות החשבונאית בה נקט טרם מועד המעבר ל-IFRS לגבי חוזי ביטוח שהוא מנפיק (לרבות עלויות רכישה קשורות ונכסים בלתי מוחשיים קשורים) וכן לגבי חוזי ביטוח משנה שהוא רוכש.

להלן עיקרי המדיניות החשבונאית של הקבוצה בקשר לחוזי ביטוח:

1. חיסכון ארוך טווח וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות

א. הכרה בהכנסות - ראה סעיף (יד) להלן.

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות

ההתחייבויות מחושבות בהתאם להוראות הממונה (תקנות וחוזרים), כללים חשבונאיים ושיטות אקטואריות מקובלות בישראל. ההתחייבויות נכללות על בסיס הערכה אקטוארית ומחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'. ההתחייבויות כוללות גם הפרשות לתביעות מתמשכות בתשלום ותביעות תלויות, ההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן הפרשות לתביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR). חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות נקבע על פי התנאים של החוזים הרלוונטיים.

ההתחייבויות וחלקם של מבטחי המשנה בהן נקבעות על-ידי האקטוארים הממונים בכלל ביטוח, מר דניאל שרון MBA, F.I.A., F.I.L.A.A., ומר עמרי הראל F.I.L.A.A.

התחייבויות הצמודות למדד וההשקעות הצמודות למדד, המשמשות כיסוי להתחייבויות אלה, נכללו בדוחות הכספיים לפי המדד שפורסם לאחרונה לפני תום תקופת הדיווח, לרבות התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים אשר לפי תנאיהם ההצמדה הינה חצי שנתית.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

1. חיסכון ארוך טווח וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות (המשך)

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות (המשך)

התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה

התחייבויות לתשלום עתידי של קיצבה בחוזי ביטוח חיים מחושבות בהתאם להנחיות הממונה, תוך התחשבות בשיפור בתוחלת החיים וכן בשינוי שיעור מימוש הקיצבה בעת פרישה של המבוטחים, המצריכים מעקב אחר הלימות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח החיים, המאפשרים קבלת קיצבה והשלמתן באופן ראוי. בהתאם לכך, הקבוצה מבצעת השלמה מיידיית של ההתחייבויות, ככל שנדרש, בגין חוזי ביטוח, לגביהם הקיצבה בתשלום, למבוטח שהגיע לגיל הפרישה, וכן בגין קבוצת חוזי ביטוח שאינה ריווחית. לגבי חוזי ביטוח אחרים, מתבצעת השלמת ההתחייבות, בגין הכספים שנצברו בחוזי הביטוח עד לתום תקופת הדיווח, תוך הקבלה להכנסות הצפויות, לאורך תקופת חוזה הביטוח.

לפרטים נוספים, ראה ביאור 37(ה)1.

תביעות תלויות ותביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR)

תביעות תלויות, בניכוי חלק מבטחי המשנה בהן, מחושבות באופן פרטני, בהתאם להערכת מומחים בחברה, על בסיס ההודעות בגין אירועי הביטוח וסכומי הביטוח, ונכללות במסגרת התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה. עבור תביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR) מחושבת הפרשה על בסיס מודל סטטיסטי.

עתודות לתביעות מתמשכות

ההפרשות לגמלאות בתשלום ולתביעות מתמשכות בתשלום בביטוח אובדן כושר עבודה וביטוח סיעודי, ההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן הפרשות לתביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR), מחושבות על ידי האקטוארים הממונים בחברה ונכללות במסגרת התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

ג. הוצאות רכישה נדחות (DAC)

(1) חוזי ביטוח חיים וסיעוד

DAC של חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד הנמכרים החל מיום 1 בינואר 1999, כולל עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה והוצאות אחרות, לרבות חלק מהוצאות הנהלה וכלליות, הקשורות לרכישת חוזי ביטוח חדשים. ה-DAC מופחת בשיעורים שנתיים שווים על פני תקופת חוזה הביטוח, אך לא יותר מ-15 שנה. ה-DAC המתייחס לחוזי ביטוח שבטלו או סולקו, נמחק במועד הביטול או הסילוק.

האקטוארים הממונים בחברות הביטוח המאוחדות, בודקים מידי שנה את ברות השבת ה-DAC בהתאם להוראות הממונה. הבדיקה נערכת על מנת לוודא שחוזי הביטוח צפויים ליצור הכנסות עתידיות המכסות את הפחתת ה-DAC, ואת ההתחייבויות הביטוחיות, הוצאות התפעול ואת העמלות בגין אותם חוזי ביטוח. הבדיקה נערכה במקובץ ברמת כל מוצרי הפרט לכל שנות החיתום ביחד. ההנחות המשמשות לבדיקה זו, כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, אשר נקבעות על ידי האקטוארים בחברה מידי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים.

(2) חוזים לניהול נכסים

הוצאות רכישה תוספתיות, המיוחסות במישרין לרכישת חוזים לניהול נכסים של קרנות פנסיה וקופות גמל, נרשמות כ-DAC, כאשר צפוי כי החברה תשיב עלויות אלו. בכל מקרה אחר, מוכרות כהוצאה בעת התהוותן.

הוצאות רכישה שהונו כנכס מופחתות לדוח רווח והפסד על בסיס שיטתי שהינו עקבי עם אומדן תקופת העברת שירות ניהול הנכסים, אשר מתוקף מעת לעת. יתרת ה-DAC שנצברה עד ליום 31 בדצמבר 2017 נבחנת אחת לשנה לירידת ערך על בסיס גישת היוון תחזית תזרים המזומנים הנובעים מהפעילות שנרכשה. כמו כן, בהתאם לתקן IFRS 15, לפחות אחת לשנה, החברה בוחנת האם הערך בספרים של הנכס שהוכר מיום 1 בינואר 2018 עולה על יתרת הסכום של התמורה שהישות מצפה לקבל בתמורה לשירות אליהם מתייחס הנכס, בניכוי העלויות המתייחסות במישרין להספקת השירות אשר לא הוכרו כהוצאות, וזאת בערכים לא מהוונים. במידת הצורך, מוכר הפסד מירידת ערך ברווח או הפסד.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

1. חיסכון ארוך טווח וביטוח סיעוד (המשך)ד. בדיקת נאותות ההתחייבויות (Liability Adequacy Test)

האקטוארים הממונים בחברת הביטוח עורכים מידי תקופה בדיקה לגבי נאותות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד ("LAT"). ה- LAT נועד לבדוק שסך ההתחייבויות מספיק לכסות את השווי המהווה של התזרים העתידי הצפוי מחוזי הביטוח: תביעות, עמלות והוצאות, בניכוי פרמיות ובהתחשב בעודף שווי הוגן על הערך בספרים של הנכסים המגבים. היוון התזרים נעשה בשיעור ריבית ריאלית חסר סיכון בתוספת שיעור מפרמיית אי נזילות בהתאם לסוג ההתחייבות. פרמיית אי הנזילות ליום 31 בדצמבר 2019 הינה בשיעור של 0.30% (ליום 31 בדצמבר 2018 0.43%) וחושבה בהתבסס על הנחיות הממונה לעניין זה (להלן: "שווי התחייבות").

במידה והבדיקה מעלה כי סכום ההתחייבות בספרים נמוך משווי ההתחייבות לעיל, נרשמת הפרשה מיוחדת בגין החוסר.

הבדיקה נעשית בנפרד עבור קבוצות פוליסות שהוגדרו על ידי הממונה, פוליסות פרט ובנפרד עבור פוליסות קולקטיב. בפוליסות פרט, הבדיקה נעשית ביחס לקבוצות של חוזי ביטוח (לרבות הנספחים שלהם) שהונפקו בתקופות שונות, לפי סוגי השתתפות ובנפרד ביחס לפוליסות ריסק יסודיות. בפוליסות קולקטיב, הבדיקה מתבצעת ברמת הקולקטיב הבודד ונעשית בהתאם לניסיון התביעות של הקולקטיב הבודד בפועל ובכפוף למהימנות הסטטיסטית של ניסיון זה. ההנחות המשמשות לבדיקות הנ"ל, הכוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, נקבעות על ידי האקטוארים הממונים בחברה על-פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים אחרים, לרבות מרווח עבור סטיות שליליות אפשריות (Margin for Adverse Deviations), והכל בהתאם לחוזר LAT, ראה ביאור 37(ה)(1)(ד).

ה. חוזי השקעה

תקבולים בגין חוזי השקעה נזקפים ישירות לסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בדוח על המצב הכספי ולא נכללים בסעיף פרמיות שהורווחו בדוח רווח והפסד. החזר השקעה בגין פידינות ותום תקופה בגין חוזים אלה נגרעים ישירות מסעיף ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ולא נזקפים לדוח רווח והפסד.

בדוח רווח והפסד נזקפים בגין חוזים אלה ההכנסות מההשקעות, דמי הניהול הנגבים מהמבוטחים, שינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בגובה חלקם של המבוטחים בהכנסות מההשקעות (השתתפות ברווחים), הוצאות עמלות לסוכנים והוצאות הנהלה וכלליות.

ו. הפרשה בגין השתתפות ברווחים של המבוטחים בביטוח קולקטיבי

ההפרשה נכללת בסעיף זכאים ויתרות זכות בדוח על המצב הכספי והשינוי בהפרשה נזקף לסעיף פרמיות.

2. ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעודא. הכרה בהכנסה - ראה סעיף (יד) להלן.ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד

עתודות הביטוח והתביעות התלויות הכלולות בסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח בדוח על המצב הכספי, וחלקם של מבטחי משנה בעתודה ובתביעות התלויות, הכלול בסעיף נכסי ביטוח משנה בדוח על המצב הכספי, חושבו בהתאם לתקנות חישוב עתודות, הנחיות הממונה ושיטות אקטואריות מקובלות לחישוב תביעות תלויות, המיושמות בהתאם לשיקול דעתם של האקטוארים בחברה. ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חושבו בעיקרן על ידי האקטוארים הממונים בחברה.

סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח מורכב כלהלן:

1. הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה (Unearned Premium Reserve). הפרשה זו משקפת את דמי הביטוח המתחייבים לתקופת ביטוח שלאחר תאריך הדיווח.

2. הפרשה לפרמיה בחסר (Premium Deficiency). הפרשה זו נרשמת, ככל שנדרשת, במידה והפרמיה שטרם הורווחה (בניכוי הוצאות הרכישה הנדחות, ראה סעיף ג' להלן) אינה מכסה את העלות הצפויה בגין חוזי הביטוח.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח וחוזי השקעה (המשך)

2. ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד (המשך)

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד (המשך)

סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח מורכב כלהלן: (המשך)

3. עתודות ביטוח בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך. הפרשה זו מחושבת על פי הערכות אקטואריות, כוללת במידת הצורך, הפרשה בגין הפסד צפוי בשייר (פרמיה בחסר) המחושבת על בסיס אומדן תזרים המזומנים הצפוי בגין החוזים בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'.

4. תביעות תלויות ועתודות, המחושבות לפי השיטות המפורטות להלן:

4.1 תביעות תלויות וחלקם של מבטחי המשנה בהן נכללו לפי הערכה אקטוארית, למעט לגבי הענפים המפורטים בסעיף 4.2 להלן. הפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות נכללת לפי הערכה אקטוארית. התחשיב האקטוארי בוצע על-ידי האקטואריים הממונים בכלל ביטוח, מר דיויד אנגלמיייר, F.I.A. F.I.L.A.A., M.A., ומר עמרי הראל F.I.L.A.A.

4.2 בענפי ביטוח מטענים בהובלה, כלי שיט, כלי טייס, ערבות חוק מכר, ערבויות פיננסיות, ביטוח אשראי, סיכוני סחר חוץ ועסקים נכנסים, בהם קבע האקטואר כי לא ניתן ליישם מודל אקטוארי עקב העדר מובהקות סטטיסטית, נכללו התביעות התלויות בהתבסס על הערכות מומחים חיצוניים ועובדי החברה שמטפלים בתביעות, דיווח חברות מוסרות בעסקים נכנסים, וכן בתוספת IBNR ועתודות ככל שנדרש.

4.3 עודף הכנסות על הוצאות – לגבי ענף סיכוני סחר חוץ, מחושב עודף הכנסות על הוצאות, על בסיס דוח שנתי מצטבר.

4.4 שיבובים ושרידים נלקחים בחשבון בבסיס הנתונים לפיו מחושבות ההערכות האקטואריות של התביעות התלויות.

4.5 להערכת החברה, התביעות התלויות הינן נאותות, וזאת בהתחשב בכך שהתביעות התלויות מחושבות בעיקרן על בסיס אקטוארי ויתרתן כוללת הפרשות מתאימות ל-IBNR, ככל שנדרש.

5. עתודה הנובעת לאור בדיקת נאותות ההתחייבויות (Liability Adequacy Test) בהתאם לעקרונות המפורטים בביאור 37(ה)(2)(4).

ג. הוצאות רכישה נדחות (DAC)

DAC ברוטו ומשנה, של ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד כאמור לעיל, חושבו בהתאם לתקנות חישוב עתודות והנחיות הממונה:

(1) DAC בביטוח כללי ובענפי ביטוח בריאות לזמן קצר, כוללות עמלות לסוכנים וחלק מהוצאות הנהלה וכלליות בקשר עם רכישת חוזי ביטוח, המתייחסות לפרמיות שטרם הורווחו, בשייר. ה-DAC מחושב לפי שיעורי ההוצאות בפועל או לפי שיעורים תקינים שנקבעו בתקנות חישוב העתודות והנחיות הממונה, כאחוז מהפרמיה שטרם הורווחה לכל ענף בנפרד, לפי הנמוך שבהם. חלק מבטחי המשנה ב-DAC מסווג לסעיף זכאים ויתרות זכות, לשינויים בחישוב חלק מבטחי המשנה ב-DAC, ראה סעיף ב' לעיל.

(2) DAC בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך כולל עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה וחלק מהוצאות הנהלה וכלליות הקשורות לרכישת חוזי ביטוח חדשים. ה-DAC מופחת בשיעורים שווים על פני תקופת חוזה הביטוח, אך לא יותר משש שנים. ה-DAC המתייחס לחוזי ביטוח שבוטלו נמחק במועד הביטול.

בהתאם להוראות הממונה, אקטואר חברת הביטוח בודק מידי שנה את ברות השבת ה-DAC בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך. בחישוב זה נערכת בדיקה שחוזי הביטוח צפויים ליצור הכנסות עתידיות המכסות את ההתחייבויות הביטוחיות, את הפחתת ה-DAC, את הוצאות התפעול ואת העמלות, בגין אותם חוזי ביטוח. הבדיקה נערכת במקובץ לכל שנות החיתום. ההנחות המשמשות לבדיקה זו, כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, ונקבעות מידי שנה על ידי האקטואר הממונה בחברת הביטוח על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

2. ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד (המשך)

ד. סעיפי תשלומים ושינוי בהתחייבויות

סעיפי תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ושייר, בדוח רווח והפסד, כוללים, בין היתר, סילוקים ועלויות טיפול ישירות בגין תביעות ששולמו, הוצאות עקיפות ליישוב תביעות, וכן עדכון ההפרשה לתביעות התלויות, לעלויות הטיפול הישירות ולהוצאות העקיפות ליישוב תביעות, שנרשמה בשנים קודמות.

ה. הפרשה בגין השתתפות ברווחים של המבוטחים בביטוח קולקטיבי בענפי בריאות לזמן ארוך

ההפרשה נכללת בסעיף זכאים ויתרות זכות בדוח על המצב הכספי, והשינוי בהפרשה נזקף לסעיף פרמיות.

ו. המאגר הישראלי לביטוח רכב של איגוד חברות הביטוח בישראל ועסקים נכנסים אחרים

עסקים המתקבלים מהמאגר הישראלי לביטוח רכב חובה ("הפול") בע"מ (להלן: "הפול"), מחברות ביטוח אחרות (לרבות ביטוח משותף ועסקים נכנסים מחו"ל) ומסוכנויות חיתום, נכללים לפי חשבונות המתקבלים עד לתאריך הדיווח בתוספת הפרשות, לפי העניין, והכל בהתאם לשיעור ההשתתפות של כלל ביטוח.

ה. דוחות על תזרימי המזומנים

בדוחות על תזרימי מזומנים, החברה בחרה להציג ריבית שהתקבלה ודיבידנדים שהתקבלו במסגרת תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת. ריביות ששולמו ודיבידנדים ששולמו מוצגים במסגרת תזרימי מזומנים מפעילות מימון.

ו. מכשירים פיננסיים

1. נכסים פיננסיים שאינם נגזרים

נכסים פיננסיים שאינם נגזרים כוללים השקעות במניות ובמכשירי חוב, מזומנים ושווי מזומנים וחייבים אחרים.

הכרה לראשונה

הקבוצה מכירה לראשונה בהלוואות וחייבים ובפיקדונות במועד היווצרותם. יתר הנכסים הפיננסיים הנרכשים בדרך הרגילה, לרבות נכסים אשר יועדו לשווי הוגן דרך רווח והפסד, מוכרים לראשונה במועד קשירת העסקה בו הקבוצה הופכת לצד לתנאים החוזיים של המכשיר, משמע, במועד בו התחייבה הקבוצה לקנות או למכור את הנכס.

גרעה

נכסים פיננסיים נגרעים כאשר הזכויות החוזיות של הקבוצה לתזרימי המזומנים הנובעים מהנכס הפיננסי פוקעות, או כאשר הקבוצה מעבירה את הזכויות לקבל את תזרימי המזומנים הנובעים מהנכס הפיננסי בעסקה בה כל הסיכונים וההטבות מהבעלות על הנכס הפיננסי עוברים למעשה.

מכירות נכסים פיננסיים הנעשות בדרך הרגילה, מוכרות במועד קשירת העסקה, משמע, במועד בו התחייבה הקבוצה למכור את הנכס.

לעניין קיזוז נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות, ראה סעיף 5 להלן.

סיווג נכסים פיננסיים לקבוצות והטיפול החשבונאי בכל קבוצה

הקבוצה מסווגת נכסים פיננסיים בקבוצות כלהלן:

נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד

נכס פיננסי מסווג כנמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד, אם הוא מסווג כמוחזק למסחר, או אם יועד ככזה בעת ההכרה לראשונה. נכסים פיננסיים מיועדים לשווי הוגן דרך רווח והפסד, אם הקבוצה מנהלת השקעות מסוג זה ומקבלת החלטות קניה ומכירה בגין בהתבסס על השווי ההוגן וזאת בהתאם לאופן שבו תיעדה הקבוצה את ניהול הסיכונים או אסטרטגיית ההשקעה, אם הייעוד נועד למנוע חוסר עקביות חשבונאית (an accounting mismatch), או אם מדובר במכשיר משולב הכולל נגזר משובץ (ראה סעיף 3 להלן). עלויות העסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן. נכסים פיננסיים אלה נמדדים בשווי הוגן והשינויים בהם נזקפים לסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון בדוח רווח והפסד.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

1. מכשירים פיננסיים (המשך)

1. נכסים פיננסיים שאינם נגזרים (המשך)

סיווג נכסים פיננסיים לקבוצות והטיפול החשבונאי בכל קבוצה (המשך)

הקבוצה מסווגת נכסים פיננסיים בקבוצות כלהלן: (המשך)

הלוואות וחייבים

הלוואות וחייבים הינם נכסים פיננסיים שאינם נגזרים, בעלי תשלומים קבועים, או הניתנים לקביעה, שאינם נסחרים בשוק פעיל. נכסים אלו מוכרים לראשונה בשווי הוגן בתוספת עלויות עסקה הניתנות לייחוס. לאחר ההכרה לראשונה, הלוואות וחייבים נמדדים בעלות המופחתת לפי שיטת הריבית האפקטיבית, בניכוי הפסדים מירידת ערך (ראה סעיף 3(יא) להלן). רווחים והפסדים ממימוש השקעות מחושבים כהפרש בין תמורת המימוש נטו לבין העלות המופחתת ומוכרים בעת קרות אירוע המכירה.

הלוואות וחייבים כוללים מזומנים ושווי מזומנים והשקעות במכשירי חוב שאינם סחירים ושאין נכללים בתיקי השקעות כנגד פוליסות משתתפות ברווחי השקעה (נוסטרו) לרבות אג"ח מיועדות (הסכמי ח"צ), פיקדונות בבנקים והלוואות ויתרות חובה לקבל.

מזומנים כוללים יתרות מזומנים, הניתנים לשימוש מיידי. שווי מזומנים כוללים השקעות לזמן קצר, אשר משך הזמן ממועד ההפקדה המקורי ועד למועד הפידיון הינו עד 3 חודשים, ברמת נזילות גבוהה אשר ניתנות להמרה בנקל לסכומים ידועים של מזומנים, אשר חשופות לסיכון בלתי משמעותי של שינויים בשווי ואשר אינן מוגבלות בשעבוד.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה

נכסים פיננסיים זמינים למכירה הינם נכסים פיננסיים שאינם נגזרים שיועדו כזמינים למכירה או שלא סווגו לאף אחת מהקבוצות האחרות. השקעות הקבוצה במניות וכן במכשירי חוב מסוימים, מסווגות כנכסים פיננסיים זמינים למכירה. במועד ההכרה לראשונה, נכסים פיננסיים זמינים למכירה מוכרים בשווי הוגן בתוספת כל עלויות העסקה הניתנות לייחוס. בתקופות עוקבות, נמדדות השקעות אלה בשווי הוגן, כאשר השינויים בהן, פרט להפסדים מירידת ערך ופרט לרווחים או הפסדים משינויים במדד ובשער החליפין ולצבירת הריבית האפקטיבית במכשירי חוב המסווגים כזמינים למכירה, נזקפים ישירות לרווח כולל אחר ומוצגים בקרן הון בגין נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה. דיבידנד המתקבל בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה נזקף לדוח רווח והפסד. כאשר ההשקעה נגרעת, הרווחים או ההפסדים שנצברו בקרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה מועברים לרווח והפסד.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה כוללים: מכשירי חוב סחירים ללא נגזרים משובצים שנדרש להפרידם והשקעות במניות שאינן מסווגות כהשקעות מוחזקות למסחר ושאין נכללות בתיקי השקעות כנגד פוליסות משתתפות ברווחי השקעה (נוסטרו).

2. התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים

התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים כוללות: התחייבויות לתאגידים בנקאיים ואחרים וכתבי התחייבות נדחים וזכאים אחרים.

הכרה לראשונה בהתחייבויות פיננסיות

הקבוצה מכירה לראשונה במכשירי חוב שהונפקו במועד היווצרותם. יתר ההתחייבויות הפיננסיות מוכרות לראשונה במועד קשירת העסקה בו הקבוצה הופכת לצד לתנאים החוזיים של המכשיר.

התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים מוכרות לראשונה בשווי הוגן בתוספת כל עלויות העסקה הניתנות לייחוס. עלויות עסקה המיוחסות באופן ישיר להנפקה צפויה של מכשיר אשר יסווג כהתחייבות פיננסית, מוכרות כנכס במסגרת סעיף הוצאות נדחות בדוח על המצב הכספי. עלויות עסקה אלו מנוכות מההתחייבות הפיננסית בעת ההכרה לראשונה בה, או מופחתות כהוצאות מימון בדוח רווח והפסד כאשר ההנפקה אינה צפויה עוד להתקיים.

לאחר ההכרה לראשונה, התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים נמדדות בעלות מופחתת בהתאם לשיטת הריבית האפקטיבית. הוצאות מימון נזקפות לדוח רווח והפסד לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

גרעת התחייבויות פיננסיות

התחייבויות פיננסיות נגרעות כאשר מחויבות הקבוצה, כמפורט בהסכם, פוקעת או כאשר היא סולקה או בוטלה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)**1. מכשירים פיננסיים (המשך)****2. התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים (המשך)****שינוי תנאים של מכשירי חוב**

החלפת מכשירי חוב ברמת סדרה, בעלי תנאים שונים באופן מהותי, בין לווה לבין מלווה קיימים מטופלת כסילוק ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה בשווי הוגן. כמו כן, שינוי משמעותי בתנאים של התחייבות פיננסית קיימת או של חלק ממנה, מטופל כסילוק ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה.

במקרים כאמור כל ההפרש בין העלות המופחתת של ההתחייבות הפיננסית המקורית לבין השווי ההוגן של ההתחייבות הפיננסית החדשה מוכר ברווח והפסד בסעיף הוצאות מימון.

התנאים שונים באופן מהותי אם הערך הנוכחי המהווה של תזרימי המזומנים לפי התנאים החדשים, כולל עמלות כלשהן ששולמו, בניכוי עמלות כלשהן שהתקבלו ומהווה באמצעות שיעור הריבית האפקטיבי המקורי, הינו שונה לפחות בעשרה אחוזים מהערך הנוכחי המהווה של תזרימי המזומנים הנוטרים של ההתחייבות הפיננסית המקורית.

בנוסף למבחן הכמותי כאמור, הקבוצה בוחנת האם חלו שינויים גם בפרמטרים איכותיים שונים הגלומים במכשירי החוב המוחלפים. ככלל, החלפות של מכשירי חוב המביאות לשינוי מהותי בפרמטרים איכותיים נחשבות כהחלפות בעלות תנאים שונים באופן מהותי גם אם אינן מקיימות את המבחן הכמותי שבוצע לעיל.

במידה וההחלפה או השינוי אינם מהותיים, הם מטופלים כשינוי תנאי ההתחייבות המקורית ולא מוכר רווח או הפסד מההחלפה. עלויות או עמלות כלשהן שהתהוו מתאימות את הערך בספרים של ההתחייבות ומופחתות במשך התקופה שנותרה של ההתחייבות המתוקנת.

3. מכשירים פיננסיים נגזרים

הקבוצה מחזיקה מכשירים פיננסיים נגזרים כגון אופציות, חוזי אקדמה (Forward) בגין מטבע חוץ ועסקאות החלפה של שיעורי ריבית (IRS).

מכשירים פיננסיים נגזרים מוכרים לראשונה לפי השווי ההוגן ועלויות עסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד בעת התהוותן. לאחר ההכרה לראשונה, המכשירים הפיננסיים הנגזרים נמדדים לפי השווי ההוגן. רווחים או הפסדים הנובעים משינויים בשווי ההוגן של מכשירים פיננסיים נגזרים נזקפים מיידית לדוח רווח והפסד לסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון. מכשירים פיננסיים נגזרים מוכרים בדוח על המצב הכספי כנסכים כשהשווי ההוגן שלהם חיובי ובהתחייבויות כשהשווי ההוגן שלהם שלילי.

נגזרים משובצים במכשיר משולב נדרשים להימדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד בנפרד מהחוזה המארח אם: (א) אין קשר הדוק בין המאפיינים הכלכליים והסיכונים של החוזה המארח ושל הנגזר המשובץ, (ב) מכשיר נפרד בעל אותם תנאים כשל הנגזר המשובץ היה עומד בהגדרת נגזר ו-(ג) המכשיר המשולב אינו נמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד.

נגזרים המשובצים בחוזה ביטוח אינם מופרדים כאשר הנגזר המשובץ הוא בעצמו חוזה ביטוח.

גידור כלכלי

חשבונאות גידור אינה מיושמת לגבי מכשירים נגזרים המשמשים לגידור כלכלי של נכסים והתחייבויות פיננסיים. השינויים בשווי ההוגן של נגזרים אלה נזקפים לרווח והפסד, כחלק מרווחים או הפסדים מהשקעות, נטו והכנסות מימון.

4. נכסים והתחייבויות פיננסיים צמודי מדד שאינם נמדדים בשווי הוגן

החברה בחרה לשערך נכסים והתחייבויות פיננסיים צמודי מדד, שאינם נמדדים בשווי הוגן, בכל תקופה בהתאם לשיעור השינוי במדד הידוע בפועל.

5. קיזוז מכשירים פיננסיים

נכס פיננסי והתחייבות פיננסית מקוזזים והסכומים מוצגים בנטו בדוח על המצב הכספי, כאשר לקבוצה קיימת באופן מיידי (currently) זכות משפטית שניתנת לאכיפה לקזז את הסכומים שהוכרו וכן כוונה לסלק את הנכס וההתחייבות על בסיס נטו או לממש את הנכס ולסלק את ההתחייבות בו-זמנית.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. מכשירים פיננסיים (המשך)

6. הקבוצה קיבלה החלטות לייעוד נכסים פיננסיים כדלקמן:

נכסים הכוללים בתיקי השקעה של פוליסות משתתפות ברווחי השקעות

נכסים אלו, הכוללים מכשירים פיננסיים סחירים ומכשירים פיננסיים לא סחירים (לרבות השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות), יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד, וזאת מהנימוקים הבאים: מדובר בתיקים מנוהלים, נפרדים ומזוהים, אשר הצגתם לפי שווי הוגן מקטינה באופן משמעותי חוסר עקביות חשבונאית של הצגת נכסים והתחייבויות לפי בסיס מדידה שונים, כמו כן הניהול מתבצע לפי שווי הוגן וביצועי התיק נמדדים לפי שווי הוגן בהתאם לאסטרטגיית ניהול סיכונים מתועדת, והמידע לגבי המכשירים הפיננסיים מדווח להנהלה (ועדת ההשקעות הרלוונטית) באופן פנימי על בסיס שווי הוגן.

נכסים פיננסיים הכוללים נגזרים משובצים שנדרש להפרידם

נכסים פיננסיים הכוללים נגזרים משובצים שנדרש להפרידם, יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד.

7. הון המניות

מניות רגילות מסווגות כמכשיר הוני. עלויות תוספתיות המתייחסות ישירות להנפקת מניות רגילות ואופציות למניות בניכוי השפעת המס, מוצגות כהפחתה מהמכשיר ההוני המתייחס.

ז. רכוש קבוע

1. הכרה ומדידה

החברה בחרה למדוד פריטי רכוש קבוע לפי העלות בניכוי פחת שנצבר והפסדים מצטברים מירידת ערך (ראה סעיף (יא)(2) להלן).

העלות כוללת יציאות הניתנות לייחוס במישרין לרכישת הנכס. עלות נכסים שהוקמו באופן עצמי כוללת את עלות החומרים ושכר עבודה ישיר, וכן כל עלות נוספת שניתן לייחס במישרין להבאת הנכס למיקום ולמצב הדרושים לכך שהוא יוכל לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה. עלות תוכנה שנרכשה, המהווה חלק בלתי נפרד מתפעול הציוד הקשור, מוכרת כחלק מעלות ציוד זה.

כאשר לחלקי רכוש קבוע משמעותיים יש אורך חיים שונה, הם מטופלים כפריטים נפרדים (רכיבים משמעותיים) של הרכוש הקבוע.

רווח או הפסד מגרעת פריט רכוש קבוע נקבע לפי השוואת התמורה נטו מגרעת הנכס לערך בספרים, ומוכר נטו בסעיף הכנסות אחרות או הוצאות אחרות, לפי העניין, בדוח רווח והפסד.

2. עלויות עוקבות

עלות החלפת חלק מפריט רכוש קבוע ועלויות עוקבות אחרות מוכרות כחלק מהערך בספרים של רכוש קבוע אם צפוי כי ההטבה הכלכלית העתידית הגלומה בהן תזרום אל הקבוצה ואם העלות ניתנת למדידה באופן מהימן. הערך בספרים של חלק מפריט רכוש קבוע שהוחלף, נגרע. עלויות תחזוקה שוטפות נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

3. פחת

פחת הוא הקצאה שיטתית של הסכום בר פחת של נכס על פני אורך חייו השימושיים. סכום בר פחת הוא העלות של הנכס, בניכוי ערך השייר שלו.

נכס מופחת כאשר הוא זמין לשימוש, דהיינו כאשר הוא הגיע למיקום ולמצב הדרושים על מנת שהוא יוכל לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה.

פחת נזקף לדוח רווח והפסד לפי שיטת הקו הישר על פני אומדן אורך החיים השימושי של כל חלק מפריטי הרכוש הקבוע, מאחר ושיטה זו משקפת את תבנית הצריכה החזויה של ההטבות הכלכליות העתידיות הגלומות בנכס בצורה הטובה ביותר. נכסים חכורים בחכירות מימוניות, לרבות קרקעות, מופחתים על פני התקופה הקצרה מבין תקופת החכירה ואורך החיים השימושיים של הנכסים, אלא אם צפוי באופן סביר שהקבוצה תקבל בעלות על הנכס בתום תקופת החכירה. קרקעות בבעלות אינן מופחתות. שיפורים במושכר מופחתים לפי שיטת הקו הישר על פני תקופת השכירות (לרבות תקופת האופציה להארכה שבידי הקבוצה שבכוונתה לממשה) או בהתאם לתקופת החיים המשוערת של הנכסים, לפי הקצר שבהם.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. רכוש קבוע (המשך)

3. פחת (המשך)

האומדנים בדבר שיטת הפחת, אורך החיים השימושי וערך השייר נבחנים מחדש לפחות בכל סוף שנת דיווח ומותאמים בעת הצורך ומטופלים כשינוי אומדן מכאן ולהבא.

שיעורי הפחת בהם נעשה שימוש בתקופה השוטפת ובתקופות השוואה הינו כדלקמן (באחוזים):

קרקעות בחכירה מימונית	2
בניינים	4
ריהוט וציוד משרדי	6-20
כלי רכב	15
מחשבים וציוד היקפי	20-33
שיפורים במושכר	4-10

4. סיווג לסעיף נדל"ן להשקעה

כאשר השימוש בנדל"ן הופך משימוש על ידי הבעלים לנדל"ן להשקעה, אשר נמדד לפי שווי הוגן, הנכס נמדד מחדש לפי שווי הוגן ומסווג כנדל"ן להשקעה. כל רווח שנוצר מהמדידה מחדש נזקף לרווח כולל אחר ומוצג בקרן שערור בהון, אלא אם הרווח מבטל הפסד קודם מירידת ערך של הנדל"ן, ובמקרה זה הרווח נזקף תחילה לדוח רווח והפסד. כל הפסד נזקף ישירות לרווח והפסד.

ח. נכסים בלתי מוחשיים

1. מוניטין

מוניטין שנוצר כתוצאה מרכישה של חברות מאוחדות מוצג במסגרת נכסים בלתי מוחשיים. למידע בדבר מדידת המוניטין בעת ההכרה לראשונה ראה סעיף (א)(1) לעיל.

בתקופות עוקבות מוניטין נמדד לפי עלות בניכוי הפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה סעיף (יא)(2) להלן).

2. נכסים בלתי מוחשיים אחרים

נכסים בלתי מוחשיים הנרכשים בנפרד נמדדים עם ההכרה לראשונה לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות. נכסים בלתי מוחשיים, הנרכשים במסגרת צירוף עסקים, נמדדים לפי השווי ההוגן במועד צירוף העסקים.

השווי ההוגן של נכסים בלתי מוחשיים, אשר נרכשו בצירוף עסקים, מבוסס על הערך המהוון של תזרימי המזומנים הצפויים לנבוע מהשימוש בנכסים וממכירתם. השיטה מחייבת קביעת שיעור היוון מתאים לסוג הנכס ולרמת הסיכון בגינו.

לאחר ההכרה לראשונה, נכסים בלתי מוחשיים נמדדים על-פי עלותם בניכוי הפחתה מצטברת ובניכוי הפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה סעיף (יא)(2) להלן).

נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים בלתי מוגדר, אינם מופחתים באופן שיטתי וכפופים לבחינת ירידת ערך מידי שנה וכן בכל עת שקיים סימן המצביע כי ייתכן שחלה ירידת ערך (ראה סעיף (יא)(2) להלן). אורך החיים השימושיים של נכסים אלה נבחן מידי שנה כדי לקבוע אם הערכת אורך החיים כבלתי מוגדר עדיין תקפה. אם האירועים והנסיבות אינם תומכים עוד בהערכה כאמור, השינוי באורך החיים השימושיים מבלתי מוגדר למוגדר מטופל כשינוי באומדן חשבונאי מכאן ולהבא. באותו מועד נבחנת גם ירידת ערך והנכס מופחת באופן שיטתי על פני תקופת אורך החיים השימושיים שלו.

נכסים בלתי מוחשיים, בעלי אורך חיים שימושיים מוגדר, מופחתים על פני אורך החיים השימושיים שלהם על בסיס שיטת הקו הישר או על בסיס תזרימי המזומנים הצפוי אשר שימש בסיס להערכה מהמועד שבו הנכסים זמינים לשימוש, מאחר ושיטות אלו משקפות את תבנית הצריכה החזויה של ההטבות הכלכליות העתידיות הגלומות בנכס בצורה הטובה ביותר. ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים נבחנת כאשר קיימים סימנים המצביעים על ירידת ערך (ראה סעיף (יא)(2) להלן). תקופת ההפחתה ושיטת ההפחתה של נכס בלתי מוחשי בעל אורך חיים שימושיים מוגדר נבחנות לפחות בכל סוף שנה. שינויים באורך החיים השימושיים או בדפוס הצריכה הצפוי של ההטבות הכלכליות הצפויות לנבוע מהנכס מטופלים כשינוי אומדן חשבונאי באופן של מכאן ולהבא. הוצאות ההפחתה בגין נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים מוגדר נזקפות לדוח רווח והפסד.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ח. נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

2. נכסים בלתי מוחשיים אחרים (המשך)

תוכנה לרבות עלויות מחקר ופיתוח

נכסי הקבוצה כוללים מערכות מחשב המורכבות מחומרה ותוכנות. תוכנות המהוות חלק אינטגרלי מחומרה, אשר אינה יכולה לפעול ללא התוכנות המותקנות עליה, מסווגות כרכוש קבוע. לעומת זאת, רישיונות לתוכנות העומדות בפני עצמן ומוסיפות פונקציונליות נוספת לחומרה, מסווגים כנכסים בלתי מוחשיים.

יציאות הקשורות בפעילויות מחקר המבוצעות במטרה לרכוש ידע והבנה מדעיים או טכניים חדשים, נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

פעילויות פיתוח קשורות בתוכנית לייצור מוצרים או תהליכים חדשים או לשיפור משמעותי של מוצרים או תהליכים קיימים. יציאות בגין פעילויות פיתוח תוכנה מוכרות כנכס בלתי מוחשי אך ורק אם: ניתן למדוד באופן מהימן את עלויות הפיתוח; המוצר או התהליך ישימים מבחינה טכנית ומסחרית; צפויה הטבה כלכלית עתידית מהמוצר ולקבוצה כוונה ומקורות מספיקים על מנת להשלים את הפיתוח ולהשתמש בנכס. העלויות שהוכרו כנכס בלתי מוחשי כוללות את עלות החומרים, שכר עבודה ישיר והוצאות תקורה שניתן ליחסן ישירות להכנת הנכס לשימוש המיועד. עלויות פיתוח תוכנה שהוכרו כנכס בלתי מוחשי נמדדות לפי עלות בניית הפחיתות והפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה סעיף (יא)(2) להלן).

תוכנה לרבות עלויות מחקר ופיתוח

עלויות אחרות בגין פעילויות פיתוח תוכנה נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

נכסים בלתי מוחשיים אשר נוצרים בקבוצה אינם מופחתים באופן שיטתי כל עוד הם אינם זמינים לשימוש, כלומר אינם במיקום ובמצב הנדרשים להם על מנת שיוכלו לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה. לפיכך, נכסים בלתי מוחשיים אלו, כגון עלויות פיתוח, נבחנים לירידת ערך לפחות אחת לשנה, עד למועד בו הופכים להיות זמינים לשימוש.

עלויות עוקבות

עלויות עוקבות מוכרות כנכס בלתי מוחשי אך ורק כאשר הן מגדילות את ההטבה הכלכלית העתידית הגלומה בנכס בגינו הן הוצאו. יתר העלויות, לרבות עלויות הקשורות למוניטין או למותגים שפותחו באופן עצמי, נזקפות לדוח רווח והפסד עם התהוותן.

אורך החיים השימושי

אומדן אורך החיים השימושי לתקופה הנוכחית ולתקופות השוואתיות הינו (באחוזים):

דמי ניהול עתידיים מפעילות פנסיה	3
דמי ניהול עתידיים מפעילות גמל	5-14
תיקי לקוחות ומותג	7-10
הוצאות רכישת תיקי ביטוח	7
תוכנות מחשב	10-33

סיווג הפחיתות והפסדים מירידות ערך

ההפחתה השוטפת בגין הנכסים הבלתי מוחשיים, לרבות הוצאות רכישת תיקי ביטוח חיים וכללי ולמעט תוכנות מחשב, נזקפת לדוח רווח והפסד לסעיף הוצאות אחרות.

הפחתת תוכנות מחשב נזקפת להוצאות רכישה ושיווק ואחרות, הוצאות עקיפות ליישוב תביעות או הוצאות הנהלה וכלליות, בהתאם ליעוד תוכנות המחשב הרלוונטיות.

הפסדים מירידת ערך נזקפים לסעיף ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים.

ט. נדל"ן להשקעה

נדל"ן להשקעה הוא נדל"ן (קרקע או מבנה, או חלק ממבנה, או שניהם) המוחזק על ידי הקבוצה, כבעלים או בחכירה מימונית, לצורך הפקת הכנסות שכירות ו/או לשם עליית ערך הונית, ושלא לצורך שימוש בהספקת שירותים או למטרות מנהלתיות.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)**ט. נדל"ן להשקעה (המשך)**

נדל"ן להשקעה נמדד לראשונה לפי עלות, בתוספת יציאות שניתן לייחס במישרין לרכישת הנדל"ן להשקעה. עלות נדל"ן להשקעה בהקמה עצמית כוללת עלות חומרים ועבודה ישירה ועלויות אחרות שניתן לייחס במישרין להבאת הנכס למצב הדרוש לכך שיוכל לפעול באופן שהתכונה ההנהלה.

בתקופות עוקבות, הנדל"ן להשקעה נמדד לפי שווי הוגן, כשהשינויים בשווי ההוגן נזקפים לדוח רווח והפסד, בסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון. נדל"ן להשקעה בהקמה המיועד לשימוש עתידי כנדל"ן להשקעה נמדד אף הוא בשווי הוגן כאמור לעיל וזאת כאשר השווי ההוגן ניתן למדידה מהימנה. עם זאת, כשהשווי ההוגן אינו ניתן למדידה מהימנה, בשל אופי והיקף סיכונים הפרויקט, נמדד הנדל"ן על פי השווי ההוגן של הקרקע בתוספת עלות בתקופת ההקמה, בניכוי הפסדים מירידת ערך, במידה שקיימים, עד לסיום ההקמה או עד למועד שבו השווי ההוגן ניתן למדידה מהימנה, כמוקדם מביניהם.

העברת נכס מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע מתבצעת כאשר יש שינוי בשימוש, כגון התחלת שימוש בנכס על ידי הבעלים. העלות של הנכס המועבר מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע הוא השווי ההוגן במועד השינוי.

רווח או הפסד מגרירת נדל"ן להשקעה נקבע לפי השוואת התמורה מגרירת הנכס לערכו בספרים למועד הדיווח הכספי האחרון ומוכר בסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו, והכנסות מימון, בדוח רווח והפסד. כאשר נדל"ן להשקעה שסווג בעבר כפריט רכוש קבוע נמכר, קרן ההערכה מחדש, הנכללת בהון בהתייחס לנדל"ן להשקעה, מועברת ישירות לעודפים.

י. חכירות

המדיניות החשבונאית שמיושמת החל מיום 1 בינואר 2019 בגין חכירות הינה כדלקמן (ללא הצגה מחדש של מספרי השוואה):

(1) קביעה אם הסדר מכיל חכירה

במועד ההתקשרות בחכירה, הקבוצה קובעת אם ההסדר הוא חכירה או מכיל חכירה, תוך בחינה האם ההסדר מעביר זכות לשלטון בשימוש בנכס מזוהה לתקופת זמן בתמורה לתשלום. בעת ההערכה האם הסדר מעביר את הזכות לשלטון בשימוש בנכס מזוהה, הקבוצה בוחנת האם לאורך תקופת החכירה יש לה את שתי הזכויות הבאות:

(א) הזכות להשיג למעשה את כל ההטבות הכלכליות משימוש בנכס המזוהה; וכן

(ב) הזכות לכוון את השימוש בנכס המזוהה.

עבור חוזי חכירה הכוללים רכיבים שאינם רכיבי חכירה, כגון שירותים או תחזוקה, הקשורים לרכיב חכירה, הקבוצה בחרה לטפל בחוזה כרכיב חכירה אחד ללא הפרדת הרכיבים.

(2) נכסים חכורים והתחייבויות בגין חכירה

חוזים המקנים לקבוצה שליטה בשימוש בנכס בגין חכירה במשך תקופת זמן עבור תמורה, מטופלים כחכירות. בעת ההכרה לראשונה הקבוצה מכירה בהתחייבות בסכום הערך הנוכחי של תשלומי החכירה העתידיים (תשלומים אלו אינם כוללים תשלומי חכירה משתנים מסוימים), ובמקביל מכירה הקבוצה בנכס זכות שימוש בגובה ההתחייבות בגין חכירה, מותאם בגין תשלומי חכירה ששולמו מראש או שנצברו, ובתוספת עלויות ישירות שהתהוו בחכירה. וזאת למעט עסקאות חכירה לתקופה של עד 12 חודשים ועסקאות חכירה בהן נכס הבסיס בעל ערך נמוך, בהן בחרה החברה להכיר בתשלומי החכירה כהוצאה ברווח או הפסד בקו ישר על פני תקופת החכירה.

מכיוון ששיעור הריבית הגלום בחכירות הקבוצה לא ניתן לקביעה בנקל, הקבוצה השתמשה לצורך מדידת ההתחייבות בגין חכירה בשיעורי היוון נומינליים בהתאם לעקום ריבית המשמש להלוואות בקבוצת הדירוג של כלל ביטוח במח"מ הרלוונטי לחכירות השונות. לאחר ההכרה לראשונה, מטופל הנכס זכות שימוש בהתאם למודל העלות, ומופחת לאורך תקופת החכירה או אורך חייו השימושיים של הנכס כמוקדם מביניהם. הקבוצה בחרה ליישם את ההקלה ולהשתמש בשיעור היוון אחיד לתיק של חכירות עם מאפיינים דומים.

בעסקאות בהן זכאי העובד לרכב מהחברה כחלק מתנאי העסקתו, מטפלת החברה בעסקאות אלה כהטבות עובד בהתאם להוראות IAS 19 ולא כעסקת חכירת משנה.

(3) תקופת החכירה

תקופת החכירה נקבעת כתקופה שבה החכירה אינה ניתנת לביטול, יחד עם תקופות המכוסות על ידי אופציה להאריך או לבטל את החכירה אם ודאי באופן סביר שהחוכר יממש או לא יממש את האופציה, בהתאמה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

י. חכירות (המשך)

(4) תשלומי חכירה משתנים

תשלומי חכירה משתנים שתלויים במדד או בשער, נמדדים לראשונה על ידי שימוש במדד או בשער הקיים במועד תחילת החכירה ונכללים במדידה של התחייבות החכירה. כאשר חל שינוי בתזרים המזומנים של דמי חכירה עתידיים הנובע מהשינוי במדד או בשער, יתרת ההתחייבות מעודכנת כנגד נכס זכות השימוש.

תשלומי חכירה משתנים אחרים שאינם נכללים במדידת ההתחייבות, נזקפים לרווח והפסד במועד שבו התנאים לתשלומים אלו מתקיימים.

(5) הפחתת נכס זכות שימוש

לאחר מועד תחילת החכירה, נכס זכות שימוש נמדד בשיטת העלות, בניכוי פחת שנצבר ובניכוי הפסדים מירידות ערך שנצברו ומתואם בגין מדידות מחדש של ההתחייבות בגין החכירה. הפחתה מחושבת על בסיס קו-ישר על פני אורך החיים השימושיים או תקופת החכירה החוזית, כמוקדם מבניהם כדלקמן:

- קרקעות אתרי תקשורת 6-15 שנים
- מבנים 7-20 שנים
- כלי רכב 3 שנים

כאשר מתקיימים סימנים לירידת ערך, בוחנת החברה ירידת ערך לנכס זכות השימוש בהתאם להוראות IAS 36.

(6) הערכה מחדש של התחייבות בגין חכירה

בעת התרחשות אירוע משמעותי או שינוי משמעותי בנסיבות אשר בשליטת הקבוצה ואשר השפיע על ההחלטה אם ודאי באופן סביר שהקבוצה תממש אופציה, שלא נכללה קודם לכן בקביעת תקופת החכירה, או לא תממש אופציה שנכללה קודם לכן בקביעת תקופת החכירה, הקבוצה מודדת מחדש את התחייבות החכירה בהתאם לתשלומי החכירה המעודכנים תוך שימוש בריבית היוון מעודכנת. השינוי בערך בספרים של ההתחייבות מוכר כנגד הנכס זכות שימוש, או מוכר ברווח והפסד אם הערך בספרים של נכס זכות השימוש הופחת במלואו.

(7) תיקוני חכירה

כאשר מבוצע תיקון לתנאי החכירה אשר אינו מקטין את היקף החכירה ואינו מטופל כעסקת חכירה נפרדת, מודדת החברה מחדש את יתרת ההתחייבות בגין חכירה בהתאם לתנאי החכירה המתוקנים, לפי שיעור ההיוון המעודכן ביום התיקון וזוקפת את סך השינוי ביתרת ההתחייבות בגין החכירה ליתרת נכס זכות השימוש.

כאשר מבוצע תיקון לתנאי החכירה אשר מביא לקטון בהיקף החכירה, מכירה החברה ברווח או בהפסד הנובע מהגרעה החלקית או המלאה של יתרת נכס זכות השימוש וההתחייבות בגין החכירה. לאחר מכן, מודדת החברה מחדש את יתרת ההתחייבות בגין חכירה בהתאם לתנאי החכירה המתוקנים, לפי שיעור ההיוון המעודכן במועד התיקון וזוקפת את סך השינוי ביתרת ההתחייבות בגין החכירה ליתרת נכס זכות השימוש.

(8) נכסים המוחכרים על ידי הקבוצה

חכירות תפעוליות

חכירות שאינן מעבירות למעשה את כל הסיכונים וההטבות הנלווים לבעלות על נכס הבסיס מסווגות כחכירות תפעוליות.

הקבוצה מכירה בתשלומי חכירה מחכירות תפעוליות כהכנסה על בסיס קו ישר לאורך תקופת החכירה.

עלויות ישירות ראשוניות שהתהוו בהשגת חכירות תפעוליות מתווספות לערך בספרים של נכס הבסיס, ומוכרות כהוצאה לאורך תקופת החכירה לפי אותו בסיס כמו ההכנסה מהחכירה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)**י. חכירות (המשך)**

(8) נכסים המוחכרים על ידי הקבוצה (המשך)

המדיניות החשבונאית שיושמה עד ליום 31 בדצמבר 2018 בגין חכירות הינה כדלקמן:

חכירות, לרבות חכירות של קרקעות ממנהל מקרקעי ישראל, או מצדדים שלישיים אחרים, בהן נושאת הקבוצה באופן מהותי בכל הסיכונים והתשואות מהנכס, מסווגות כחכירות מימוניות. בעת ההכרה לראשונה נמדדים הנכסים החכורים ומוכרת התחייבות בסכום השווה לנמוך מבין השווי ההוגן והערך הנוכחי של דמי החכירה המינימאליים העתידיים. תשלומים עתידיים למימוש אופציה להארכת תקופת החכירה מול מנהל מקרקעי ישראל אינם מוכרים כחלק מהנכס וההתחייבות המתאימה מאחר והם מהווים דמי חכירה מותנים, הנגזרים משווי ההוגן של הקרקע במועדי החידוש העתידיים של הסכם החכירה.

לאחר ההכרה לראשונה, מטופל הנכס בהתאם למדיניות החשבונאית הנהוגה לגבי נכס זה. ההתחייבות בגין תשלומי החכירה מוצגת בערך נוכחי כאשר תשלומי החכירה מוקצים להוצאות מימון ופירעון של ההתחייבות בגין החכירה לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

יתר החכירות מסווגות כחכירות תפעוליות, כאשר הנכסים החכורים אינם מוכרים בדוח על המצב הכספי של הקבוצה.

בחכירה של קרקע ומבנים, מרכיבי הקרקע והמבנים נבחנים בנפרד לצרכי סיווג החכירות, כאשר שיקול משמעותי בסיווג מרכיב הקרקע הינו העובדה כי קרקע בדרך כלל בעלת אורך חיים בלתי מוגדר.

תשלומי ותקבולי חכירה

תשלומים במסגרת חכירה תפעולית, למעט דמי חכירה מותנים, נזקפים לרווח והפסד לפי שיטת הקו הישר, לאורך תקופת החכירה.

כאשר החברה מחכירה נכס בחכירה תפעולית תקבולי החכירה מוכרים כהכנסה ברווח או הפסד בקו ישר על פני תקופת החכירה. תקבולי חכירה מותנים נזקפים לדוח רווח והפסד כהכנסה במועד שבו לחברה זכאות לקבלם.

יא. ירידת ערך**1. נכסים פיננסיים שאינם נגזרים**

הקבוצה בוחנת בכל מועד דיווח האם קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך בגין נכס פיננסי או קבוצה של הנכסים הפיננסיים הבאים:

נכסים פיננסיים בעלות מופחתת

כאשר קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך, מבוצעת בחינת הצורך בהכרה בהפסד מירידת ערך. עבור נכסים פיננסיים מהותיים, נבחן הצורך בירידת ערך על בסיס כל נכס בנפרד. עבור יתר הנכסים הפיננסיים נבחן הצורך בירידת ערך באופן קולקטיבי, לפי קבוצות בעלות מאפייני סיכונים אשראי דומים. ראייה אובייקטיבית לירידת ערך, לגבי נכסים הנכללים בקבוצות הלוואות וחייבים, קיימת, כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס או קבוצת נכסים בעלי מאפייני סיכונים אשראי דומים (להלן: "הנכס") לאחר מועד ההכרה.

ראיות לירידת ערך כוללות סימנים לכך שלחייב קשיים פיננסיים, לרבות קשיי נזילות ואי יכולת לעמוד בתשלומי קרן או ריבית. סכום ההפסד הנזקף לדוח רווח והפסד נמדד כהפרש בין היתרה בדוחות הכספיים של הנכס לבין הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים (שאינם כוללים הפסדי אשראי עתידיים שטרם התהוו), המהוונים בהתאם לשיעור הריבית האפקטיבית המקורית של הנכס הפיננסי (שיעור הריבית האפקטיבית שחושב בעת ההכרה לראשונה). אם הנכס הפיננסי נושא ריבית משתנה, ההיוון נעשה בהתאם לשיעור הריבית האפקטיבית הנוכחית. היתרה בדוחות הכספיים של הנכס מוקטנת באמצעות רישום הפרשה. בתקופות עוקבות הפסד מירידת ערך מבוטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את השבת ערכו של הנכס לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד. ביטול כאמור נזקף לרווח והפסד עד לגובה העלות המופחתת שהייתה צריכה להיות במועד ביטול ירידת הערך אילו לא הייתה מוכרת ירידת הערך.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה

לגבי נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירים הוניים, הראייה האובייקטיבית לירידת ערך כוללת ירידה משמעותית או מתמשכת בשווי ההוגן של הנכס מתחת לעלותו וכן בחינת שינויים בסביבה הטכנולוגית, הכלכלית או המשפטית או בסביבת השוק בה פועל המנפיק של המכשיר. הבחינה של ירידה משמעותית או מתמשכת, תלויה בנסיבות בכל תאריך דיווח כספי, כאשר במסגרת הבחינה מובאים בחשבון התנודתיות ההיסטורית בשווי ההוגן וכן משך הזמן בו השווי ההוגן של הנכס נמוך מעלותו המקורית.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יא. ירידת ערך (המשך)

נכסים פיננסיים זמינים למכירה (המשך)

כמו כן, בהתאם למדיניות הקבוצה, ירידה בשווי ההוגן בשיעור של 20% ומעלה ביחס לעלות, נכון למועד הדוח הכספי, או כזו המתמשכת מעל תשעה חודשים (גם אם בשיעור נמוך יותר כאמור) מהווה ראייה אובייקטיבית לירידת ערך. כאשר קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף לקרן הון, הנמדד כהפרש בין עלות הרכישה (בניכוי הפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מועבר מקרן הון ומוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות, כל ירידה נוספת בשווי ההוגן מוכרת כהפסד מירידת ערך; ביטול הפסד מירידת ערך אינו נזקף לרווח והפסד אלא נזקף לקרן הון כרווח כולל אחר.

לגבי נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירי חוב, הראיה האובייקטיבית לירידת ערך קיימת כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס לאחר מועד ההשקעה וניתן לאמוד את ההשפעה באופן מהימן. ראיות לירידת ערך כוללות סימנים לכך שלחייב קשיים פיננסיים, לרבות קשיי נזילות ואי יכולת לעמוד בתשלומי קרן או ריבית. כאשר קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף לקרן הון, הנמדד כהפרש בין עלות הרכישה (בניכוי תשלומי קרן, הפחתות לפי שיטת הריבית האפקטיבית והפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מועבר מקרן הון ומוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות: כל ירידה נוספת בשווי ההוגן מוכרת כהפסד מירידת ערך; הפסד מירידת ערך מבוטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את העלייה בשווי ההוגן לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד מירידת הערך ושנכלל בחישוב המקורי של ירידת ערך. ביטול, עקב עלייה בשווי ההוגן כאמור, נזקף לרווח והפסד עד לגובה העלות המופחתת שהייתה צריכה להיות במועד ביטול ירידת הערך אילו לא הייתה מוכרת ירידת הערך.

2. נכסים שאינם פיננסיים

עיתוי בחינת ירידת ערך

הערך בספרים של הנכסים הלא פיננסיים של הקבוצה, שאינם הוצאות רכישה נדחות, נדל"ן להשקעה, ונכסי מיסים נדחים, נבדק בכל מועד דיווח כדי לקבוע האם קיימים סימנים המצביעים על ירידת ערך. באם קיימים סימנים, כאמור, מחושב אומדן סכום בר ההשבה של הנכס. אחת לשנה בתאריך קבוע, עבור כל יחידה מניבת מזומנים הכוללת מוניטין, או נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים בלתי מוגדר או שטרם זמינים לשימוש, מבצעת הקבוצה הערכה של הסכום בר ההשבה, או באופן תכוף יותר אם קיימים סימנים לירידת ערך.

קביעת יחידות מניבות מזומנים

למטרת בחינת ירידת ערך, הנכסים מקובצים יחד לקבוצת הנכסים הקטנה ביותר אשר מניבה תזרימי מזומנים משימוש מתמשך, אשר הינם בלתי תלויים בעיקרם בנכסים ובקבוצות אחרות (להלן: "**יחידה מניבת מזומנים**").

מדידת סכום בר ההשבה

הסכום בר ההשבה של נכס או של יחידה מניבת מזומנים הינו הגבוה מבין שווי שימוש לבין שווי הוגן, בניכוי עלויות מימוש. בקביעת שווי השימוש, מהוונת הקבוצה את תזרימי המזומנים העתידיים החזויים לפי שיעור הון לפני מיסים, המשקף את הערכות משתתפי השוק לגבי ערך הזמן של הכסף והסיכונים הספציפיים המתייחסים לנכס או ליחידה מניבת המזומנים, בגינם לא הותאמו תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לנבוע מהנכס או מהיחידה מניבת המזומנים.

הקצאת מוניטין ליחידות מניבות מזומנים

יחידות מניבות מזומנים אליהן הוקצה מוניטין מקובצות כך שהרמה בה נבחנת ירידת ערך של מוניטין משקפת את הרמה הנמוכה ביותר בה המוניטין נתון למעקב למטרת דיווח פנימי, אך בכל מקרה אינה גדולה ממגזר פעילות (לפני קיבוצ מגזרים דומים, ראה סעיף (ג) לעיל, לעניין הגדרת מגזר פעילות). במקרים בהם לא קיים מעקב על המוניטין לצרכי הנהלה פנימיים, המוניטין מוקצה למגזרי פעילות (לפני קיבוצ מגזרים דומים). מוניטין שנרכש במסגרת צירוף עסקים מוקצה ליחידות מניבות מזומנים, לרבות אלו הקיימות בקבוצה גם טרם צירוף העסקים, אשר צפויות להניב הטבות מהסינרגיה של הצירוף.

לצרכי בחינת ירידת ערך מוניטין, כאשר הזכויות שאינן מקנות שליטה נמדדו לראשונה לפי חלקן היחסי בנכסים נטו של הנרכשת, הקבוצה בחרה לגלם את ערכו בספרים של המוניטין בהתאם לשיעור שבו מחזיקה הקבוצה ביחידה מניבת מזומנים שאליה מוקצה המוניטין.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)**יא. ירידת ערך (המשך)****2. נכסים שאינם פיננסיים (המשך)****נכסי מטה**

נכסי מטה אינם מפיקים תזרימי מזומנים נפרדים ומשרתים יותר מיחידה מניבת מזומנים אחת. חלק מנכסי המטה מוקצים ליחידות מניבות מזומנים על בסיס סביר ועקבי ונבחנים לירידת ערך כחלק מבחינת ירידת ערך בגין יחידות מניבות המזומנים להן הם מוקצים. נכסי מטה אחרים, אותם לא ניתן להקצות באופן סביר ועקבי ליחידות מניבות מזומנים מוקצים לקבוצת יחידות מניבות מזומנים במידה וקיימים סממנים לכך שחלה ירידת ערך בנכס השייך למטה החברה או כאשר קיימים סממנים לירידת ערך בקבוצת היחידות מניבות המזומנים. במקרה זה, נקבע סכום בר השבה של קבוצת היחידות מניבות המזומנים שאותן משרת נכס המטה.

הכרה בהפסד מירידת ערך

הפסדים מירידת ערך מוכרים כאשר הערך בספרים של נכס או של יחידה מניבת מזומנים עולה על הסכום בר ההשבה, ונזקפים לרווח והפסד. לגבי יחידות מניבות מזומנים הכוללות מוניטין, הפסד מירידת ערך מוכר כאשר הערך בספרים של היחידה מניבה מזומנים, לאחר גילום יתרת המוניטין, עולה על הסכום בר ההשבה שלה. הפסדים מירידת ערך שהוכרו לגבי יחידות מניבות מזומנים, מוקצים תחילה להפחתת הערך בספרים של מוניטין שיוחס ליחידות אלה ולאחר מכן להפחתת הערך בספרים של הנכסים האחרים ביחידה מניבת המזומנים, באופן יחסי.

הקצאת הפסד מירידת ערך לזכויות שאינן מקנות שליטה

החברה בחרה להקצות הפסד מירידת ערך בין הבעלים של החברה לזכויות שאינן מקנות שליטה לפי אותו בסיס שהרווח או ההפסד מוקצה.

ביטול הפסד מירידת ערך

הפסד מירידת ערך מוניטין אינו מבטל. כאשר לנכסים אחרים לגביהם הוכרו הפסדים מירידת ערך בתקופות קודמות, בכל מועד דיווח נבדק האם קיימים סימנים לכך שהפסדים אלו קטנו או שאינם קיימים עוד. הפסד מירידת ערך מבטל אם חל שינוי באומדנים ששימשו לקביעת הסכום בר ההשבה, אך ורק במידה שהערך בספרים של הנכס, אחרי ביטול ההפסד מירידת הערך, אינו עולה על הערך בספרים בניכוי פחת או הפחתות, שהיה נקבע אלמלא הוכר הפסד מירידת ערך.

3. חברות כלולות והסדרים משותפים המטופלים בשיטת השווי המאזני

החברה קובעת, בכל מועד דיווח לאחר יישום שיטת השווי המאזני, אם קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך ואם יש צורך להכיר בהפסד בגין ירידת ערך של ההשקעה בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני (להלן: "ההשקעה").

בחינת ירידת הערך נעשית בהתייחס להשקעה בכללותה, כולל המוניטין המיוחס לחברה המוחזקת המטופלת בשיטת השווי המאזני (להלן: "החברה המוחזקת"). במידה שקיימת ראייה אובייקטיבית כאמור, מוכר הפסד מירידת ערך, בסכום ההפרש בין הסכום בר ההשבה של ההשקעה לבין ערכה בדוחות הכספיים. סכום בר ההשבה הינו הגבוה מבין מחיר המכירה נטו ושווי שימוש המחושב בהתבסס על הערכת שווי של תזרימי המזומנים נטו שצפו כי ינבעו מהחברה המוחזקת, כולל תזרימי המזומנים מהפעילויות של החברה המוחזקת והתמורה ממימושה הסופי של ההשקעה, או אומדת את הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים אשר חזוי כי ינבעו מדיבידנדים שיתקבלו ומהמימוש הסופי. הפסד כאמור מירידת ערך אינו מוקצה באופן ספציפי למוניטין הכלול בהשקעה ולפיכך בתקופות עוקבות הפסד ניתן לביטול עד מלא סכומו אם ורק אם חלו שינויים באומדנים ששימשו בקביעת הסכום בר ההשבה של ההשקעה מהמועד בו הוכר לאחרונה ההפסד מירידת ערך. הערך בספרים של ההשקעה, לאחר ביטול ההפסד מירידת ערך, לא עלה על הערך בספרים של ההשקעה שהיה נקבע לפי שיטת השווי המאזני אלמלא הוכר הפסד מירידת ערך.

4. פרמיות לגבייה

הפרשה לחובות מסופקים בגין פרמיות לגבייה שלדעת ההנהלה גבייתם מוטלת בספק, נקבעת באופן ספציפי על בסיס הערכות סיכון פרטניות, ובאופן קולקטיבי בהתבסס על ניסיון הגבייה בעבר באוכלוסיות בעלות מאפייני סיכונים אשראי דומים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יא. ירידת ערך (המשך)

5. חובות מבטחי משנה

אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי החברה אינה משחררת אותה מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזי ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

הפרשה לחובות מסופקים בגין חובות מבטחי משנה שגבייתם מוטלת בספק מבוצעות על בסיס הערכות סיכון פרטניות. בנוסף, בקביעת חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות ובעתודות הביטוח מתחשבות החברות המאוחדות, בין היתר, בהערכת אפשרות הגבייה ממבטחי המשנה. כאשר חלקם של מבטחי המשנה כאמור מחושב על בסיס אקטוארי, חלקם של מבטחי המשנה שבקשיים מחושב על ידי האקטואר בהתחשב בכלל גורמי הסיכון. כמו כן, מתחשבות החברות המאוחדות בעת עריכת ההפרשות, בין היתר, בנכונות מבטחי המשנה להגיע להסכמי "חתך" Cut off (ניתוק התקשרויות בדרך של פירעון סופי של החובות).

יב. הטבות לעובדים

1. הטבות לאחר סיום העסקה

בקבוצה קיימות מספר תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה. התוכניות ממומנות בדרך כלל על ידי הפקדות לחברות ביטוח ולקרנות פנסיה, והן מסווגות כתוכניות הפקדה מוגדרת וכן כתוכניות הטבה מוגדרת.

א. תוכניות להפקדה מוגדרת

תוכנית להפקדה מוגדרת הינה תוכנית לאחר סיום העסקה שלפיה הקבוצה משלמת תשלומים קבועים לישות נפרדת מבלי שתהיה לה מחויבות משפטית או משתמעת לשלם תשלומים נוספים. מחויבויות הקבוצה להפקיד בתוכנית הפקדה מוגדרת נזקפות כהוצאה לרווח והפסד בתקופות שבמהלכן סיפקו העובדים שירותים קשורים.

ב. תוכניות להטבה מוגדרת

תוכנית להטבה מוגדרת הינה תוכנית הטבה לאחר סיום העסקה שאינה תוכנית להפקדה מוגדרת. מחויבות נטו של הקבוצה, המתייחסת לתוכנית הטבה מוגדרת בגין הטבות לאחר סיום העסקה, מחושבת לגבי כל תוכנית בנפרד על ידי אומדן הסכום העתידי של ההטבה שיגיע לעובד בתמורה לשירותיו, בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. הטבה זו מוצגת לפי ערך נוכחי בניכוי השווי ההוגן של נכסי התוכנית. הקבוצה קובעת את הריבית נטו על ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת על ידי הכפלת ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת בשיעור ההיוון ששימש למדידת המחויבות בגין הטבה מוגדרת, כפי ששניהם נקבעו בתחילת תקופת הדיווח השנתית. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב קונצרניות באיכות גבוהה, שהמטבע שלהן הינו שקל, ושמועד פירעון דומה לתנאי המחויבות של הקבוצה. החישובים נערכים על ידי אקטואר מוסמך לפי שיטת יחידת הזכאות החזויה.

כאשר לפי תוצאות החישובים נוצר נכס לקבוצה, מוכר נכס עד לסכום נטו של הערך הנוכחי של הטבות כלכליות הזמינות בצורה של החזר מהתוכנית או הקטנה בהפקדות עתידיות לתוכנית. הטבה כלכלית בצורת החזרים או הקטנת הפקדות עתידיות תחשב זמינה כאשר ניתן לממשה במהלך חיי התוכנית או לאחר סילוק המחויבות.

בחישוב זה יובאו בחשבון דרישות הפקדה מזערית, באם רלוונטיות לתוכנית.

מדידה מחדש של ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת כוללת רווחים והפסדים אקטואריים, תשואה על נכסי תוכנית (למעט ריבית), וכן שינוי כלשהו בהשפעה על תקרת הנכסים (ככל שרלוונטי, למעט ריבית). בהתאם לבחירת הקבוצה, מדידות מחדש נזקפות מיידית, דרך רווח כולל אחר ישירות לעודפים. עלויות ריבית בגין מחויבות להטבה מוגדרת, הכנסות ריבית בגין נכסי התוכנית וריבית בגין ההשפעה של תקרת הנכסים שנזקפו לרווח והפסד, מוצגות בסעיף הוצאות הנהלה וכלליות.

כאשר חל שיפור או צמצום בהטבות שמעניקה הקבוצה לעובדים, אותו חלק מההטבות המוגדלות המתייחס לשירותי עבר של העובדים או הרווח או הפסד מהצמצום מוכרים מיידית ברווח או הפסד כאשר מתרחש התיקון או הצמצום של התוכנית.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יב. הטבות לעובדים (המשך)

ב. תוכניות להטבה מוגדרת (המשך)

הקבוצה מכירה ברווח או הפסד מסילוק תוכנית להטבה מוגדרת כאשר הסילוק מתרחש. רווחים או הפסדים כאמור הינם ההפרש בין החלק המסולק מתוך הערך הנוכחי של המחויבות להטבה מוגדרת במועד הסילוק, לבין מחיר הסילוק, לרבות נכסי תוכנית שהועברו.

פוליסות ביטוח בגין סיום יחסי עובד-מעביד, שהונפקו על ידי החברה, אינן מהוות נכסי תוכנית ומוצגות כהקטנה של ההתחייבות בגין חוזי הביטוח.

2. הטבות אחרות לעובדים לטווח ארוך

המחויבות נטו של הקבוצה בגין הטבות לעובדים לטווח ארוך, שאינן מתייחסות לתוכניות הטבה לאחר סיום העסקה, היא בגין סכום ההטבה העתידית המגיעה לעובדים בגין שירותים שהוענקו בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. סכום הטבות אלו מהווה לערכו הנוכחי ומנוכה ממנו השווי ההוגן של נכסים המתייחסים למחויבות זו. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב קונצרניות באיכות גבוהה שהמטבע שלהן הוא שקל, ושמועד הפירעון שלהן דומה לתנאי המחויבויות של הקבוצה. החישוב נעשה לפי שיטת יחידת הזכאות החזויה.

רווחים והפסדים אקטואריים נזקפים לרווח והפסד בתקופה בה הם נוצרו.

3. הטבות בגין פיטורין

הטבות בגין פיטורין מוכרות כהוצאה כאשר הקבוצה התחייבה באופן מובהק, ללא אפשרות ממשית לביטול, לפיטורי עובדים לפני הגיעם למועד הפרישה המקובל על פי תוכנית פורמאלית מפורטת, או לספק הטבות בגין פיטורין כתוצאה מהצעה שנעשתה בכדי לעודד פרישה מרצון. הטבות הניתנות לעובדים בפרישה מרצון נזקפות כאשר הקבוצה הציעה לעובדים תוכנית המעודדת פרישה מרצון, צפוי שההצעה תתקבל וניתן לאמוד באופן מהימן את מספר הנענים להצעה.

4. הטבות עובד לטווח קצר

הטבות לעובדים לזמן קצר הינן הטבות אשר חזויות להיות מסולקות במלואן לפני 12 חודשים לאחר תום תקופת הדוח השנתית שבה העובדים מספקים את השירותים המתייחסים. מחויבויות בגין הטבות לעובדים לטווח קצר נמדדות על בסיס לא מהוון, וההוצאה נזקפת בעת שניתן השירות המתייחס, או, במקרה של היעדרויות שאינן נצברות (כמו חופשת לידה) - בעת ההיעדרות בפועל. הפרשה בגין הטבות לעובדים לטווח קצר בגין בונוס במזומן או בגין תוכנית השתתפות ברווחים, מוכרת בסכום הצפוי להיות משולם כאשר לקבוצה יש מחויבות נוכחית, משפטית או משתמעת, לשלם את הסכום האמור בגין שירות שניתן על ידי העובד בעבר וניתן לאמוד באופן מהימן את המחויבות.

5. עסקאות תשלומים מבוססי מניות

השווי ההוגן במועד ההענקה של מענקי תשלום מבוססי מניות לעובדים נזקף כהוצאת שכר ברווח והפסד במקביל לגידול בהון, על פני התקופה בה מושגת זכאות העובדים למכשירים הונויים, היינו, התקופה שבה תנאי הביצוע ו/או השירות מתקיימים (להלן: "תקופת ההבשלה"). תקופת ההבשלה מסתיימת במועד שבו העובדים הרלוונטיים זכאים לגמול (להלן: "מועד ההבשלה"). בהתאם לבחירת מדיניות של הקבוצה הגידול בהון נזקף לסעיף העודפים.

ההוצאה המצטברת המוכרת בכל מועד דיווח בגין עסקאות המסולקות במכשירים הונויים עד למועד ההבשלה משקפת את מידת חלוף תקופת ההבשלה ואת האומדן הטוב ביותר של הקבוצה לגבי מספר המכשירים הונויים שצפויים להבשיל בסופו של דבר. החיוב או הזיכוי בדוח רווח והפסד משקף את השינוי בהוצאה המצטברת שהוכרה לתחילת ולסוף התקופה המדווחת. הוצאה בגין הענקות שלא יבשילו בסופו של דבר אינה מוכרת.

יג. הפרשות

הפרשה מוכרת כאשר לקבוצה יש מחויבות נוכחית, משפטית או משתמעת, כתוצאה מאירוע שהתרחש בעבר, הניתנת לאמידה בצורה מהימנה, וכאשר יותר סביר מאשר לא (more likely than not) כי ידרש תזרים שלילי של הטבות כלכליות לסילוק המחויבות. החברה בחרה לקבוע את ההפרשות, כאשר השפעת ערך הזמן מהותית, על ידי היוון תזרימי המזומנים העתידיים בשיעור ריבית לפני מס, המשקף את הערכות השוק השוטפות לערך הזמן של הכסף ואת הסיכונים הספציפיים להתחייבות. הערך בספרים של ההפרשה מותאם בכל תקופה על מנת לשקף את חלוף הזמן.

הקבוצה מכירה בנכס שיפוי אם, וודאי למעשה (Virtually Certain) שהשיפוי יתקבל אם החברה תסלק את המחויבות. הסכום שמוכר בגין השיפוי אינו עולה על סכום ההפרשה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יג. הפרשות (המשך)

תביעות משפטיות

תביעות משפטיות, שהינן בעלות מאפיינים ייחודיים, אינן מקובצות, כי אם נבחנות בנפרד. הפרשה בגין טענות/תביעות כאמור שטרם נטענו/הוגשו (unasserted claims) מוכרת בהתאם לסיכוי הכולל של הצלחת התביעה, אם תוגש, כנגד חברות הקבוצה (המבוסס על הסתברות הגשת התביעה והסתברות הצלחת התביעה).

חוצה מכביד

הפרשה לחוזים מכבידים מוכרת כאשר ההטבות הצפויות להתקבל מהחוזים על ידי הקבוצה נמוכות ביחס לעלויות הבלתי נמנעות כתוצאה מעמידה במחויבויותיה החוזיות. ההפרשה נמדדת על פי הנמוך מבין הערך הנוכחי של העלות החזויה לביטול החוזה והערך הנוכחי של העלות החזויה נטו להמשך קיום החוזה. בטרם מוכרת ההפרשה, מכירה הקבוצה בירידת ערך של הנכסים הקשורים לאותו חוזה, ככל שישנה.

יד. הכרה בהכנסות

להלן מדיניות הכרה בהכנסה של הקבוצה:

1. פרמיות

א. מגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות

פרמיות בענפי ביטוח חיים, סיעוד ובריאות לזמן ארוך, לרבות פרמיות חיסכון ולמעט תקבולים בגין חוזי השקעה, נרשמות כהכנסות בהגיע מועד גבייתן.

פרמיות בענף בריאות זמן קצר נרשמות כהכנסות על בסיס דוחות תפוקה חודשיים.

ביטולים נרשמים במועד קבלת ההודעה מבעל הפוליסה, או באופן יזום על ידי החברה עקב פיגורים בתשלום, בכפוף להוראות כל דין. השתתפות המבוטחים ברווחים מנוכה מהפרמיות.

ב. מגזר ביטוח כללי

פרמיות במגזר ביטוח כללי נרשמות כהכנסות על בסיס דוחות תפוקה חודשיים. דמי הביטוח מתייחסים בעיקרם לתקופת ביטוח של שנה. ההכנסות מפרמיה ברוטו ושינויים בפרמיה שטרם הורווחה בגינה נרשמים בסעיף פרמיות שהורווחו, ברוטו.

פרמיות בענף רכב חובה נרשמות בעת פירעון הפרמיה, הואיל והכיסוי הביטוחי מותנה בתשלום הפרמיה.

פרמיות מחוזי ביטוח שמועד תחילתם לאחר תום תקופת הדיווח, נרשמות כהכנסות מראש.

ההכנסות שנכללו בדוחות הכספיים הינן לאחר ביטולים שהתקבלו מבעלי פוליסות, ובניכוי ביטולים והפרשות עקב אי פירעון הפרמיות, בכפוף להוראות כל דין, ובניכוי השתתפות ברווחים על בסיס ההסכמים שבתוקף.

2. רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון

רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון כוללים הכנסות ריבית והפרשי הצמדה בגין סכומים שהושקעו (לרבות נכסי חוב פיננסיים זמינים למכירה), הכנסות מדיבידנדים, רווחים (הפסדים) נטו ממכירת נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, שינויים בשווי ההוגן נטו של נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, רווחים (הפסדים) נטו ממטבע חוץ בגין נכסים, שינויים בשווי ההוגן של נדל"ן להשקעה, רווח (הפסד) בגין גריעת נדל"ן להשקעה והכנסות מדמי שכירות נדל"ן להשקעה בניכוי הוצאות מתייחסות.

הכנסות ריבית והפחתות פרמיה או ניכיון מוכרות עם צבירתן, באמצעות שיטת הריבית האפקטיבית.

הכנסות מדיבידנדים אשר מוכרות במועד הזכאות לתשלום. באם מתקבל הדיבידנד בגין מניות סחירות, מכירה הקבוצה בהכנסות מדיבידנד ביום האקס.

הכנסות שכירות מנדל"ן להשקעה מוכרות ברווח והפסד לפי שיטת הקו הישר, על פני תקופת השכירות. תמריצי חכירה שהוענקו מוכרים כחלק בלתי נפרד מסך ההכנסה מדמי שכירות, על פני תקופת החכירה.

רווחים והפסדים מהפרשי שער ושינויים בשווי ההוגן של השקעות מדווחים בנטו.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יד. הכרה בהכנסות (המשך)

3. הכנסות מדמי ניהול

א. דמי ניהול בגין חוזי ביטוח תלויי תשואה

דמי הניהול מחושבים בהתאם להנחיות הממונה ותנאי החוזה, על בסיס התשואה וצבירת החיסכון של המבוטחים בתיק השקעות עבור חוזים אלו. דמי הניהול כוללים את המרכיבים דלקמן:

בגין חוזי ביטוח שנמכרים החל מיום 1 בינואר 2004 - דמי ניהול קבועים בלבד;

בגין חוזי ביטוח שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר 2003 - דמי ניהול קבועים ומשתנים.

דמי הניהול הקבועים מחושבים בשיעורים קבועים מצבירת החיסכון ונרשמים על בסיס צבירה.

דמי הניהול המשתנים מחושבים כשיעור מהרווח הריאלי השנתי (מיום 1 בינואר ועד יום 31 בדצמבר), שנזקק לחוזה הביטוח בניכוי דמי הניהול הקבועים שנגבו מאותו חוזה ביטוח. ניתן לגבות רק דמי ניהול משתנים חיוביים ובניכוי סכומים שליליים שנצברו בשנים הקודמות. דמי הניהול המשתנים מחושבים ברמת הפוליסה הבודדת (ראה גם ביאור 29).

במהלך השנה נרשמים דמי הניהול המשתנים על בסיס צבירה בהתאם לתשואה החודשית הריאלית, ככל שהיא חיובית. בחודשים בהם התשואה הריאלית שלילית מוקטנים דמי הניהול המשתנים עד לגובה סך דמי הניהול המשתנים שנגבו במצטבר מתחילת השנה. תשואה שלילית שלא בוצעה בגינה הקטנה של דמי הניהול במהלך שנה שוטפת, תנוכה, לצורך חישוב דמי הניהול מתשואה חיובית בתקופות עוקבות.

ב. דמי ניהול מקרנות פנסיה ומקופות גמל

הכנסות מדמי ניהול קרנות פנסיה וקופות גמל נזקפות על בסיס יתרות הנכסים המנוהלים והתקבולים מהעמיתים על בסיס צבירה, בהתאם להנחיות הממונה.

4. הכנסות מעמלות

א. ביטוח חיים

הכנסות מעמלות ביטוח חיים בסוכנויות הביטוח המאוחדות נזקפות על בסיס מועדי הזכאות לעמלות על פי ההסכמים עם חברות הביטוח, בניכוי הפרשות להחזרי עמלות עקב ביטולים צפויים של פוליסות ביטוח.

ב. ביטוח כללי

הכנסות מעמלות ביטוח כללי בסוכנויות הביטוח המאוחדות נזקפות בעת התהוותן.

ג. ביטוח משנה

הכנסות מעמלות מביטוח משנה בביטוח חיים, ביטוח בריאות וביטוח כללי, נזקפות בעת התהוותן.

טו. עלויות והוצאות הנהלה וכלליות

עלויות והוצאות הנהלה וכלליות מסווגות להוצאות עקיפות ליישוב תביעות (הנכללות בסעיף תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה), להוצאות הקשורות ברכישה (הנכללות בסעיף עמלות), הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות) וליתרת הוצאות הנהלה וכלליות אחרות הנכללות בסעיף זה. הסיווג נערך בהתאם למודלים פנימיים של הקבוצה ובהתאם לזיהוי ההוצאות והעמסת תקורה.

טז. הוצאות מימון

הוצאות מימון כוללות הוצאות ריבית, הפרשי הצמדה, הפרשי שער על הלוואות שהתקבלו ועלויות אשראי אחרות, ריבית והפרשי שער על פיקדונות ויתרות מבטחי משנה ושינויים בגין ערך הזמן בהפרשות. רווחים והפסדים מהפרשי שער מדווחים בנטו.

עלויות האשראי שאינן מהוונות, נזקפות לדוח רווח והפסד לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יז. מיסים על הכנסה

מיסים על הכנסה כוללים מיסים שוטפים ונדחים. מיסים שוטפים נדחים נזקפים לרווח והפסד אלא אם המס נובע מצירוף עסקים, או נזקפים ישירות להון או לרווח כולל אחר במידה ונובעים מפריטים אשר מוכרים ישירות בהון או ברווח כולל אחר, בהתאמה.

מיסים שוטפים

המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם (או להתקבל) על ההכנסה החייבת במס לשנה, כשהוא מחושב לפי שיעורי המס החלים לפי החוקים שנחקקו או נחקקו למעשה למועד הדיווח, במס השוטף נכללו גם שינויים בתשלומי המס המתרחשים לשנים קודמות.

הקבוצה מקזזת נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים במידה וקיימת זכות משפטית ניתנת לאכיפה לקיזוז נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים וכן קיימת כוונה לסלק נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים על בסיס נטו או שנכסי והתחייבויות המיסים השוטפים מיושבים בו זמנית.

עמדות מס לא וודאיות

התחייבות מס בגין עמדות מס לא וודאיות, לרבות הוצאות מס וריבית נוספות, מוכרת כאשר יותר צפוי מאשר לא כי הקבוצה תידרש למשאביה הכלכליים לסילוק המחויבות.

מיסים נדחים

ההכרה במיסים נדחים הינה בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מיסים. הקבוצה לא מכירה במיסים נדחים לגבי ההפרשים הזמניים הבאים: ההכרה לראשונה במוניטין; ההכרה לראשונה בנכסים והתחייבויות בעסקה שאינה מהווה צירוף עסקים ושאינה משפיעה על הרווח החשבונאי ועל הרווח לצרכי מס; וכן הפרשים הנובעים מהשקעה בחברות מוחזקות, במידה והקבוצה שולטת במועד היפוך ההפרש וכן צפוי שהם לא יתהפכו בעתיד הנראה לעין, בין אם בדרך של מימוש השקעה ובין אם בדרך של חלוקת דיבידנדים בגין השקעה.

המדידה של מיסים נדחים משקפת את השלכות המס שינבעו מהאופן בו הקבוצה צופה, בתום תקופת הדיווח, להשיב או לסלק את הערך בספרים של נכסים והתחייבויות, לפי שיעור מס הצפוי לחול במועד היפוך. עבור נדל"ן להשקעה הנמדד תוך שימוש במודל השווי ההוגן, קיימת הנחה הניתנת להפרכה שהערך בספרים של הנדל"ן להשקעה ייושב באמצעות מכירה.

המיסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על ההפרשים הזמניים במועד בו ימומשו, בהתבסס על החוקים שנחקקו או שנחקקו למעשה למועד הדיווח. מיסים נדחים בגין חברות בנות הפועלות מחוץ לישראל חושבו לפי שיעורי המס הרלוונטיים בכל מדינה.

נכס מס נדחה מוכר בספרים בגין הפסדים מועברים ו/או הפרשים זמניים הניתנים לניכוי כאשר צפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה ניתן יהיה לנצל את ההפסדים המועברים ו/או ההפרשים הזמניים הניתנים לניכוי, או בהעדר הצפי לקיום הכנסה חייבת בעתיד, נכס מס נדחה מוכר רק עד גובה ההפרשים הזמניים החייבים במס. נכסי המיסים הנדחים נבדקים בכל תאריך דיווח, ובמידה ולא צפוי כי הטבות המס המתייחסות תתממשנה, הם מופחתים.

נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו מוערכים מחדש בכל מועד דיווח ומוכרים במידה והשתנה הצפי כך שצפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת שכנגדה יהיה ניתן לנצל אותם.

קיזוז נכסי והתחייבויות מיסים נדחים

החברה מקזזת נכסי והתחייבויות מיסים נדחים במידה וקיימת זכות משפטית ניתנת לאכיפה לקיזוז נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים, והם מיוחסים לאותה הכנסה חייבת במס הממוסה על ידי אותה רשות מס באותה חברה נישומה, או בחברות שונות, אשר בכוונתן לממש נכסי מיסים נדחים ולסלק התחייבויות מיסים נדחים על בסיס נטו או שנכסי והתחייבויות המיסים הנדחים מיושבים בו זמנית.

עסקאות בין חברתיות

מס נדחה בגין עסקאות בין חברתיות בדוחות הכספיים המאוחדים נרשם לפי שיעור המס החל על החברה הרוכשת.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יח. רווח למניה

החברה מציגה נתוני רווח למניה בסיסי ומדולל לגבי הון המניות הרגילות שלה.

הרווח הבסיסי למניה מחושב על ידי חלוקת הרווח או ההפסד המיוחסים לבעלי המניות הרגילות של החברה במספר הממוצע המשוקלל של המניות הרגילות שהיו במחזור במשך השנה.

הרווח המדולל למניה נקבע על ידי התאמת הרווח או ההפסד, המתייחס לבעלי המניות הרגילות של החברה והתאמת הממוצע המשוקלל של המניות הרגילות שבמחזור ובגין ההשפעות של כל המניות הרגילות הפוטנציאליות המדללות (היינו, המקטינות רווח למניה או המגדילות הפסד למניה).

יט. יישום לראשונה של תיקונים לתקינה הבינלאומית בחשבונאות

תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS 16, חכירות

החל מיום 1 בינואר 2019 (להלן: "מועד היישום לראשונה") הקבוצה מיישמת את תקן דיווח כספי בינלאומי 16 חכירות (בסעיף זה: "IFRS 16" או "התקן"), אשר החליף את תקן חשבונאות בינלאומי 17, חכירות (בסעיף זה: "IAS 17" או "התקן הקודם").

ההשפעה העיקרית של יישום התקן מתבטאת בביטול הדרישה הקיימת מחוכרים לסיווג החכירה כתפעולית (חוץ מאזנית) או כמימונית והצגת מודל אחיד עבור חוכרים לטיפול החשבונאי בכלל החכירות באופן דומה לטיפול בחכירות מימוניות בהתאם לתקן הקודם. עד למועד יישום התקן, הקבוצה סיווגה את מרבית החכירות בהן היא החוכרת כחכירות תפעוליות, מכיוון שלא נראה באופן מהותי בכל הסיכונים והתשואות מהנכסים. נכסים חוכרים שסווגו כחכירות מימוניות כללו בעיקר מבני משרדים, אתרי גיבוי ורכבים.

בהתאם לתקן, עבור הסכמים שבהם הקבוצה היא החוכרת, הקבוצה מכירה בנכס זכות שימוש ובהתחייבות בגין חכירה במועד תחילת חוזה החכירה עבור כל החכירות בהן לקבוצה זכות לשלוט על השימוש בנכסים מזוהים לתקופת זמן מוגדרת, למעט חריגים המנויים בתקן. בהתאם לכך הקבוצה מכירה בהוצאות פחת והפחתות בגין נכס זכות שימוש ומכירה בהוצאות מימון בגין התחייבות חכירה. לכן, החל ממועד היישום לראשונה של התקן, תשלומי השכירות, המתייחסים לנכסים מושכרים בחכירה תפעולית, אשר הוצגו בסעיף הוצאות הנהלה וכלליות בדוח על הרווח או הפסד, מוכרים כנכסים והוצאות הפחת בגינם מוצגות כהוצאות פחת והפחתות.

הקבוצה בחרה ליישם את ההקלה בהוראות המעבר לפיה ההתחייבויות בגין החכירות תחושב לפי הערך הנוכחי של יתרת תשלומי החכירה העתידיים המהוונים לפי הריבית התוספתית למועד היישום לראשונה ובמקביל תכיר בסכום זהה בהתחייבויות בנכס זכות שימוש בחכירה. פרט לחכירות של מבנים ואתרים בהם תכיר הקבוצה במועד היישום לראשונה, בנכס זכות שימוש לפי ערכו בספרים כאילו התקן יושם מאז מועד תחילת החכירה. כלומר, בגין מבנים ואתרים הקבוצה תממך את הערך שהיה מתקבל אילו דרישות התקן היו מיושמות במועד ההתקשרות תוך העמדת נכס זכות השימוש על העלות המופחתת נכון למועד היישום לראשונה. כפועל יוצא מכך, יישום התקן הוביל להתאמת העודפים במועד היישום לראשונה.

כמו כן, במסגרת יישום התקן בחרה הקבוצה ליישם בנוסף את ההקלות הבאות:

- (1) ליישם את ההקלה הפרקטית בדבר ההכרה והמדידה לגבי חכירות של נכסים בעלי ערך נמוך על בסיס כל חכירה בנפרד.
- (2) לא להפריד רכיבים שאינם חכירה מרכיבי חכירה ולטפל בכלל הרכיבים כרכיב חכירה יחיד.
- (3) להשתמש בשיעור היוון אחיד לתיק של חכירות עם מאפיינים דומים;

הטבלה להלן מציגה את ההשפעות המצטברות של הסעיפים שהושפעו מהיישום לראשונה בדוח על המצב הכספי ליום 1 בינואר 2019:

במיליוני ש"ח		בהתאם ל- IAS 17	השינוי	בהתאם ל- IFRS 16
נכס זכות שימוש		-	459	459
הוצאות לשלם דמי חכירה		(23)	23	-
נכסי מיסים נדחים		2	4	6
התחייבויות בגין חכירה		-	(494)	(494)
יתרת עודפים		(3,425)	8	(3,417)

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו

תקן/פרשנות/תיקון	נושא	תחילה והוראות מעבר	השפעות עיקריות צפויות
(1) תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS 17, חוזי ביטוח	התקן קובע עקרונות להכרה, מדידה, הצגה וגילוי בקשר לחוזי ביטוח (כולל חוזי ביטוח משנה) ומחליף את ההוראות הקיימות בנושא.	התקן החדש ייושם החל מיום 1 בינואר 2021. אימוץ מוקדם אפשרי, כל עוד IFRS 9 מכשירים פיננסים מיושם במקביל.	לאימוץ התקן צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, כמו כן, אימוץ התקן מחייב היערכות מיכונית משמעותית ולכן החברה אינה יכולה להעריך בשלב זה את מלוא המשמעות של יישום התקן.
	בהתאם לתקן החדש ישות תכיר ותמדוד קבוצות של חוזי ביטוח בהתאם לערך נוכחי מותאם לסיכון של תזרימי המזומנים העתידיים מהחוזים אשר מתייחס לכל המידע הזמין על תזרימי המזומנים באופן עקבי עם נתונים נצפים בשוק; בתוספת (במקרה של התחייבות) או בניכוי (במקרה של נכס) הסכום המייצג את הרווח שטרם מומש מקבוצת החוזים (מרווח השירות החוזי). הכנסות בגין חוזי ביטוח, לכל תקופת דיווח, נגזרות משינויים בהתחייבויות בגין כיסוי עתידי המתייחסים לרכיבים השונים של התמורה לה זכאי המבטח בגין החוזה, כגון: עלויות רכישת חוזי ביטוח, התאמת הסיכון, ייחוס מרווח השירות החוזי לתקופה, צפי תביעות והוצאות לתקופה.	בחודש נובמבר 2018 הוחלט ב- IASB להציע דחייה של מועד היישום לראשונה של IFRS 17 בשנה אחת ליום 1 בינואר 2022.	בחודש יוני 2019 פורסמה הצעה לתיקון התקן, במסגרתה מוצעת בין היתר בחודש נובמבר 2018 הוחלט ב- IASB להציע דחייה של מועד היישום לראשונה של IFRS 17 בשנה אחת ליום 1 בינואר 2022. בהתאם לטיטוט מכתב שנשלחה למנהלי חברות הביטוח בחודש פברואר 2020 בכוונת רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון לקבוע את מועד היישום לראשונה של התקן בישראל לתקופות הרבעוניות והשנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2023 או לאחריו.
	יחד עם זאת, ישות תוכל ליישם מודל מדידה פשוט יותר לגבי חוזים מסוימים (לדוגמא: חוזים עם כיסוי ביטוחי של עד שנה) לפיו הסכום המיוחס לשירותים שטרם סופקו יימדד על ידי הקצאת הפרמיה על פני תקופת הכיסוי (the premium allocation approach).	בחודש מרץ 2020 החליט ה- IASB לתקן את התקן ולדחות בשנתיים את מועד היישום לראשונה של התקן כך שיחול מיום 1 בינואר 2023 וכן לדחות במקביל את ההקלה האופציונאלית שניתנה למבטחים שעומדים בקריטריונים מסוימים לאמץ את הוראות IFRS 9 מכשירים פיננסיים החל מ- 1 בינואר 2023. התקן המעודכן צפוי להתפרסם באמצע שנת 2020.	
		יש ליישם את התקן למפרע, כאשר במקרים בהם יישום למפרע אינו מעשי, ניתן לבחור באחת משתי הגישות הבאות: יישום למפרע עם הקלות מסוימות; או יישום גישת השווי ההוגן.	

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך)

תקן/פרשנות/תיקון נושא

(2) **תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS (2014) 9, מכשירים פיננסיים**

בחודש יולי 2014 ה-IASB פירסם את הנוסח המלא והסופי של IFRS 9 - מכשירים פיננסיים, המחליף את IAS 39 - מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה. IFRS 9 (להלן – "התקן החדש") משנה בעיקר את הוראות הסיווג והמדידה של נכסים פיננסיים והוא חל על כל הנכסים הפיננסיים שבתחולת IAS 39.

התקן החדש קובע כי בעת ההכרה לראשונה כל הנכסים הפיננסיים יימדדו בשווי הוגן. בתקופות עוקבות יש למדוד מכשירי חוב בעלות מופחתת רק אם מתקיימים שני התנאים המצטברים הבאים:

- הנכס מוחזק במסגרת מודל עסקי שמטרתו היא להחזיק בנכסים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים הנובעים מהם (להלן – "מבחן הקרן והחבות בלבד").
- על פי התנאים החוזיים של הנכס הפיננסי, החברה זכאית, במועדים מסויימים, לקבל תזרימי מזומנים המהווים אך ורק תשלומי קרן ותשלומי ריבית על יתרת קרן.

המדידה העוקבת של כל יתר מכשירי החוב והנכסים הפיננסיים האחרים תהיה על פי שווי הוגן. התקן החדש קובע הבחנה בין מכשירי חוב אשר ימדדו בשווי הוגן דרך רווח או הפסד ומכשירי חוב שימדדו בשווי הוגן דרך רווח כולל אחר.

נכסים פיננסיים שהינם מכשירים הוניים יימדדו בתקופות עוקבות בשווי הוגן, וההפרשים ייזקפו לרווח והפסד או לרווח (הפסד) כולל אחר, על פי בחירת החברה לגבי כל מכשיר ומכשיר. אם מדובר במכשירים הוניים המוחזקים למטרות מסחר, חובה למדוד אותם בשווי הוגן דרך רווח או הפסד.

כמו כן, התקן החדש כולל מודל חדש הבנוי משלושה שלבים למדידת ירידת ערך של מכשירי חוב פיננסיים אשר אינם נמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד ומתבסס על הפסדי אשראי צפויים (Expected Credit Loss Model). כל שלב קובע את אופן המדידה של הפסדי האשראי הצפויים וזאת בהתבסס על שינויים שחלו בסיכון האשראי של מכשיר החוב. כמו כן, ניתנת הקלה במודל זה לנכסים פיננסיים בעלי תקופות אשראי קצרות, כגון לקוחות.

לעניין גריעה ובנושא התחייבויות פיננסיות קובע התקן החדש את אותן הוראות שנדרשות לפי הוראות IAS 39 לגבי גריעה ולגבי התחייבויות פיננסיות שלא נבחרה לגביהן חלופת השווי ההוגן.

לגבי התחייבויות שלגביהן נבחרה חלופת השווי ההוגן, סכום השינוי בשווי ההוגן של ההתחייבות - המיוחס לשינויים בסיכון האשראי של החברה - ייזקף לרווח כולל אחר. כל יתר השינויים בשווי ההוגן ייזקפו לרווח או הפסד.

תחילה והוראות מעבר

התקן ייושם החל מהתקופות השנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2018. בחודש ספטמבר 2016 פורסם תיקון לתקן IFRS 4 אשר מתיר לישות שמנפיקה חוזי ביטוח לאמץ את IFRS 9 עם התאמות (להלן: "The overlay approach") או לדחות את אימוץ IFRS 9 ליום 1 בינואר 2021 (להלן: "גישת הדחיה" או "הפטור הזמני").

בחודש ספטמבר 2018 הוחלט ב-IASB להציג הארכה של הפטור הזמני מיישום IFRS 9 לחברות ביטוח אשר אימצו את גישת הדחיה, עד ליום 1 בינואר 2022.

לצורך יישום גישת הדחיה על הישות לעמוד בקריטריונים הבאים:

(א) הישות לא יישמה קודם לכן גרסה כלשהי של IFRS 9.

(ב) פעילויות הישות הן באופן ניכר פעילויות הקשורות לביטוח.

החברה עומדת בקריטריונים להקלה למועד היישום ובהתאם בנונתה לדחות את יישום IFRS 9 ליום 1 בינואר 2022.

כאשר ההתחייבויות בתחולת IFRS 4 מהוות 90% או פחות מסך התחייבויות החברה נכון ליום 31.12.15 אך ההתחייבויות הקשורות לביטוח מהוות יותר מ-90% מסך התחייבויות החברה

ליום 31 בדצמבר 2015, הערך בספרים של התחייבויות החברה הקשורות לביטוח מהוות 96% מסך הערך בספרים של התחייבויות החברה כדלהלן:

התחייבות	ערך בספרים באלפי ש"ח	שיעור מסך ההתחייבויות %
התחייבויות הנובעות מחוזים בתחולת IFRS 4	79,636	88%
התחייבות בגין חוזי השקעה לא נגזרים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד	2,154	2%
התחייבויות המהוות הון לצורך עמידה במשטר ההון החל על החברה	3,220	4%
התחייבויות למס	2,424	2%
סך הכל	87,443	96%

מאז אותו מועד לא חלו שינויים בפעילות חברת הביטוח המחייבים הערכה מעודכנת.

השפעות עיקריות צפויות

הקבוצה בוחנת את השלכות התקן על הדוחות הכספיים.

לא צפוי שינוי באופן מדידת ערכם של נכסים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה.

יתרת קרן ההון בגין נכסים פיננסיים הוניים זמינים למכירה תועבר לעודפים והשינויים בערכם של הנכסים הפיננסיים כאמור ייכללו אף הם במסגרת העודפים דרך דוח רווח והפסד ולא ירשמו על פי הכללים החלים על נכסים פיננסיים זמינים למכירה (ראה ביאור 3(ו)(1) לעיל).

טרם הסתיימה בחינת החברה בדבר אופן מדידת אג"ח ח"צ (חיים צמוד) ופיקדונות באוצר, הנושאים תשואה מובטחת וכוללים מרווח מסוים מעל התשואה המובטחת בהתחייבויות למבטחים / לעמיתים שכנגדן הם עומדים, ואת השלכת שינוי, ככל שיהיה, במדידת נכסים אלו על ערכן של ההתחייבויות האמורות.

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך)

תקן/פרשנות/תיקון	נושא	תחילה והוראות מעבר	השפעות עיקריות צפויות
(3) תיקונים ל-IFRS 9 מכשירים פיננסיים, IAS 39 מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה ו-IFRS 7 מכשירים פיננסיים: גילויים, רפורמת שיעורי ריביות עוגן (benchmark) ("התיקונים")	התיקונים כוללים מספר הקלות מנדטוריות הרלוונטיות לבחינת כשירות יחסי גידור חשבונאי המושפעים מחוסר הוודאות הנובע מרפורמת ריביות ה-IBOR (רפורמה אשר עתידה להביא לביטולם של שיעורי ריבית כמו LIBOR ו-EURIBOR). כך לדוגמה: - בעת קביעת ההסתברות להתרחשות תזרימי המזומנים המגודרים, יש להתבסס על תזרימי המזומנים החוזיים הקיימים ולהתעלם משינויים עתידיים כתוצאה מרפורמת ה-IBOR. - בעת בחינת אפקטיביות פרוספקטיבית, יש להתחשב בתנאים החוזיים הקיימים של הפריט המגודר והמכשיר המגדר, ולהתעלם מאי וודאויות כתוצאה מהרפורמה.	התיקונים יישמו באופן רטרואקטיבי החל מיום 1 בינואר 2020, עם אפשרות ליישום מוקדם. ההקלות הנכללות במסגרת התיקונים ייפסקו באופן פרוספקטיבי במועד המוקדם מבין: התבהרות אי הוודאות העולה מהרפורמה לבין המועד שבו יחסי הגידור הופסקו.	הערכת הקבוצה ליישום התיקונים לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.
(4) תיקון ל-IFRS 3, צירופי עסקים	התיקון מבהיר האם עסקה לרכישת פעילות מהווה עסקה לרכישת "עסק" או נכס. לצורך בחינה זו, התווספה האפשרות לבחור להשתמש במבחן הריכוזיות כך שבמידה ובאופן מהותי מלוא השווי ההוגן של הנכסים שנרכשו מיוחס לקבוצה של נכסים דומים הניתנים לזיהוי או לנכס ניתן לזיהוי בודד, יהיה מדובר ברכישת נכס. בנוסף, הובהרו הדרישות המינימאליות להגדרתו של עסק, כמו למשל הדרישה שהתהליכים הנרכשים יהיו משמעותיים כך שעל מנת שיהיה מדובר בעסק, תכלול הפעילות לכל הפחות אלמנט תשומה אחד ותהליך משמעותי אחד, אשר ביחד תורמים באופן משמעותי ליכולת של הפעילות לייצר תפוקות. בנוסף, צומצמה ההתייחסות לאלמנט התפוקות הנדרש על מנת לעמוד בהגדרת עסק והתווספו דוגמאות להמחשת הבחינה האמורה.	התיקון ייושם עבור עסקאות לרכישת נכס או עסק אשר מועד הרכישה שלהן יחול בתקופות שנתיות המתחילות מיום 1 בינואר 2020.	הקבוצה בוחנת את השלכות התיקון ולהערכת הקבוצה ליישום התיקון לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

ביאור 5: דיווח מגזרי

א. כללי

הקבוצה פועלת במגזרי הפעילות הבאים:

1. חיסכון ארוך טווח

מגזר חיסכון ארוך טווח כולל ביטוח חיים, כיסויים נלווים (נספחים) וניהול קרנות פנסיה וקופות גמל. המגזר כולל חיסכון לטווח ארוך (במסגרת פוליסות ביטוח לסוגיהן, קרנות פנסיה וקופות גמל, לרבות קרנות השתלמות) וכן כיסויים ביטוחיים של סיכונים שונים, כגון: מוות, נכות, אובדן כושר עבודה, ביטוחי בריאות הנמכרים כנספח לפוליסת ביטוח חיים ועוד. בהתאם להוראות הממונה מפורט מגזר חיסכון ארוך טווח לפי הענפים הבאים: גמל, פנסיה וביטוח חיים.

2. ביטוח בריאות

מגזר ביטוח בריאות כולל את פעילות הקבוצה בענפי ביטוח בריאות. המגזר כולל ביטוח סיעודי, ביטוח הוצאות רפואיות, ניתוחים, השתלות, תאונות אישיות (ענף בריאות לזמן ארוך), נסיעות לחו"ל, ביטוח שיניים, עובדים זרים ועוד.

3. ביטוח כללי

מגזר ביטוח כללי כולל את ענפי החבויות והרכוש, ביטוחי אשראי, תאונות אישיות ואחרים.

בהתאם להוראות הממונה, מפורט מגזר ביטוח כללי לפי הענפים הבאים: רכב חובה, רכב רכוש, ענפי רכוש ואחרים וענפי חבויות אחרים, כדלקמן:

• ענף רכב חובה

ענף רכב חובה מתמקד בכיסוי אשר רכישתו על ידי בעל הרכב או הנהג בו היא חובה על פי דין ואשר מעניק כיסוי לנזק גוף (לנהג הרכב, לנוסעים ברכב או להולכי רגל) כתוצאה משימוש ברכב מנועי.

• ענף רכב רכוש

ענף רכב רכוש מתמקד בכיסוי נזקי רכוש לרכב המבוטח ונזקי רכוש שהרכב המבוטח יגרום לצד שלישי.

• ענפי רכוש ואחרים

יתר ענפי הרכוש שאינם רכב וחבויות וכן ענפי ביטוח אחרים, כגון ערבויות ותאונות אישיות (ענף בריאות לזמן קצר).

• ביטוח אשראי באמצעות חברה מאוחדת

ענפי ביטוח אשראי וסיכויי סחר חוץ.

• ענפי חבויות אחרים

ענפי החבויות מיועדים לכיסוי של חבויות המבוטח בגין נזק שהוא יגרום לצד שלישי. ענפים אלו כוללים: אחריות כלפי צד ג', אחריות מעבידים, אחריות מקצועית ואחריות המוצר.

4. פעילות שאינה מוקצית למגזרים

פעילות זו כוללת את מטה הקבוצה שעיקרו ההון, ההתחייבויות שאינן בעסקי הביטוח והנכסים המוחזקים כנגדם בכלל ביטוח, וכן את היתרות והתוצאות הנפרדות של החברה.

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ב. עונתיות

1. מגזר חיסכון ארוך טווח

ככלל, ההכנסות מפרמיות בביטוח חיים וההכנסות מדמי ניהול מקרנות פנסיה וקופות גמל אינן מתאפיינות בעונתיות וכן לא קיימת עונתיות לעניין תביעות.

עם זאת, עקב עיתוי סיום שנת המס, מתקיימת עונתיות מסוימת בהפקדות של פרמיות/דמי גמולים למוצרי חיסכון פנסיוני בחודש דצמבר מאחר שבחודש זה מופקדים סכומי כסף ניכרים, על ידי שכירים ועצמאיים המפקידים באופן יזום שלא במסגרת שכרם, וזאת במטרה למצות את הטבות המס, וכן על ידי מעסיקים המשלמים חובות בגין שנת המס או מפקידים הפקדות חד פעמיות, בדרך כלל בגין חוב ותק פיצויים. בנוסף, קיימים חודשים מסוימים, המשתנים משנה לשנה, שבהם היקף הפרמיות/דמי הגמולים עשוי להיות גבוה יותר, וזאת בעיקר, לאור תשלומים חד פעמיים אשר משולמים על ידי המעסיקים לעובדים ואשר בגינם מופרשים דמי גמולים.

2. מגזר ביטוח כללי

ככלל, ההכנסות מפרמיות במגזר ביטוח כללי אינן מתאפיינות בעונתיות מובהקת. עם זאת, הפרמיות ברבעון הראשון של השנה גבוהות מהפרמיות ברבעונים האחרים וזאת בעיקר בגלל חידוש הסכמי הביטוח של מבטחים עסקיים ושל ציי רכב גדולים בתחילת השנה הקלנדרית המייצגים עונתיות מסוימת. השפעתה של עונתיות זו על הרווח המדווח מנוטרלת באמצעות הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה.

במרכיבי ההוצאות האחרים, כגון תביעות, ובמרכיבי ההכנסות האחרים, כגון הכנסות מהשקעות, לא ניכרת עונתיות מובהקת. עם זאת, ראוי לציין כי בעונות החורף ברבעון הראשון או ברבעון הרביעי של השנה או בשניהם, ניכרת לעיתים עלייה בתביעות בעיקר בענפי הרכוש, וכתוצאה מכך קטן הרווח המדווח לתקופה.

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ג. דיווח על מגזרי הפעילות

חסכון ארוך טווח											
גמל			פנסיה			ביטוח חיים (1)			סך הכל		
2019	2018	2017	2019	2018	2017	2019	2018	2017	2019	2018	2017
באלפי ש"ח											
-	-	-	-	-	-	5,986,281	5,845,913	5,534,579	5,986,281	5,845,913	5,534,579
-	-	-	-	-	-	136,355	135,807	168,245	136,355	135,807	168,245
-	-	-	-	-	-	5,849,926	5,710,106	5,366,334	5,849,926	5,710,106	5,366,334
139,540	158,559	139,160	4,727	2,634	488	8,702,644	802,520	5,421,019	8,846,911	963,713	5,560,667
176,500	175,627	183,021	280,453	271,359	282,422	951,549	436,111	760,035	1,408,502	883,097	1,225,478
-	-	-	-	-	-	23,930	28,213	43,050	23,930	28,213	43,050
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
316,040	334,186	322,181	285,180	273,993	282,910	15,528,049	6,976,950	11,590,438	16,129,269	7,585,129	12,195,529
סך כל ההכנסות											
134,356	152,437	131,475	-	-	-	15,004,675	5,815,721	10,351,365	15,139,031	5,968,158	10,482,840
-	-	-	-	-	-	(117,856)	(81,589)	(106,515)	(117,856)	(81,589)	(106,515)
134,356	152,437	131,475	-	-	-	14,886,819	5,734,132	10,244,850	15,021,175	5,886,569	10,376,325
61,937	56,488	58,644	110,991	106,356	109,622	721,903	742,225	721,188	894,831	905,069	889,454
101,937	107,633	106,569	171,369	177,013	165,492	388,725	381,421	373,426	662,031	666,067	645,487
352	114,824	108,000	379	-	-	14,819	-	10,593	15,550	114,824	118,593
3,562	7,854	19,156	3,679	1,365	-	-	184	483	7,241	9,403	19,639
(1)	(2)	(1)	200	4	(1)	14,169	2,322	10,383	14,368	2,324	10,381
302,143	439,234	423,843	286,618	284,738	275,113	16,026,435	6,860,284	11,360,923	16,615,196	7,584,256	12,059,879
סך כל ההוצאות											
-	-	-	(922)	(1,281)	(1,184)	95	(8,929)	6,160	(827)	(10,210)	4,976
13,897	(105,048)	(101,662)	(2,360)	(12,026)	6,613	(498,291)	107,737	235,675	(486,754)	(9,337)	140,626
1,733	-	-	3,530	(3,707)	4,881	56,488	35,885	31,034	61,751	32,178	35,915
15,630	(105,048)	(101,662)	1,170	(15,733)	11,494	(441,803)	143,622	266,709	(425,003)	22,841	176,541
סך כל הרווח (הפסד) הכולל לפני מיסים על ההכנסה											
סך כל הרווח (הפסד) הכולל לפני מיסים על											
ההכנסה											
(1) סך הפרמיות (כולל פרמיות חיסכון טהור (חוזי השקעה), אשר נזקפו ישירות לעתודה)											
7,171,626	6,282,926	5,825,561	7,171,626	6,282,926	5,825,561	7,171,626	6,282,926	5,825,561	7,171,626	6,282,926	5,825,561

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ד. נתונים נוספים לגבי ענפי ביטוח עיקריים הכלולים במגזר ביטוח כללי

באלפי ש"ח	בראות			כללי			לא מוקצה למגזרים			התאמות וקיצוזים			סך הכל		
	2019	2018	2017	2019	2018	2017	2019	2018	2017	2019	2018	2017	2019	2018	2017
פרמיות שהורווחו ברוטו	1,329,382	2,106,995	1,917,218	2,352,950	2,324,119	2,279,434	-	-	-	(1,915)	(1,381)	(1,432)	9,666,698	10,275,646	9,729,799
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	63,674	300,418	262,060	1,064,856	943,808	759,976	-	-	-	-	-	-	1,264,885	1,380,033	1,190,281
פרמיות שהורווחו בשייר רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	1,265,708	1,806,577	1,655,158	1,288,094	1,380,311	1,519,458	-	-	-	(1,915)	(1,381)	(1,432)	8,401,813	8,895,613	8,539,518
הכנסות מדמי ניהול	297,353	11,461	359,955	173,171	135,505	116,924	363,135	129,836	192,389	(433)	46	(12)	9,680,137	1,240,561	6,229,923
הכנסות (הוצאות) מעמלות	4,283	8,760	(7,647)	202,629	201,612	170,235	-	-	-	-	-	1,005	1,409,977	884,197	1,226,483
הכנסות אחרות	-	-	-	49	73	61	-	-	308	-	-	-	230,842	238,585	205,638
סך כל ההכנסות	1,567,344	1,826,798	2,007,466	1,663,943	1,717,501	1,806,678	363,135	129,836	192,697	(873)	(235)	(439)	19,722,818	11,259,029	16,201,931
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	1,726,812	1,822,451	1,654,538	1,901,903	1,562,129	1,874,324	-	-	-	(1,874)	(1,441)	(2,021)	18,765,872	9,351,297	14,009,681
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	(221,401)	(471,418)	(293,904)	(977,421)	(553,777)	(703,535)	-	-	-	-	-	-	(1,316,678)	(1,106,784)	(1,103,954)
הוצאות הנהלה וכלליות	1,505,411	1,351,033	1,360,634	924,482	1,008,352	1,170,789	-	-	-	(1,874)	(1,441)	(2,021)	17,449,194	8,244,513	12,905,727
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	505,132	520,420	449,263	580,205	572,422	584,804	-	-	-	1	304	313	1,980,169	1,998,215	1,923,834
הוצאות אחרות	71,467	73,487	66,646	80,238	73,377	60,146	64,031	81,029	85,169	(1,313)	1,556	(1,730)	876,454	895,516	855,718
הוצאות (הכנסות) מימון	-	-	-	-	-	-	1,029	-	3,036	662	-	-	17,241	114,824	121,629
חלק בתוצאות חברות מוחזקות, נטו	216	-	-	-	10	-	1,641	29	2,929	1	406	625	9,099	9,848	23,193
סך כל ההוצאות	11,923	12,318	6,147	(3,358)	11,325	(7,290)	209,628	132,047	124,001	60	(178)	62	232,621	157,836	133,301
רווח (הפסד) לפני מיסים על ההכנסה	2,094,149	1,957,258	1,882,690	1,581,567	1,665,486	1,808,449	276,329	213,105	215,135	(2,463)	647	(2,751)	20,564,778	11,420,752	15,963,402
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על ההכנסה	(48)	(5,039)	4,331	(5,145)	(9,159)	15,837	(1,108)	(1,260)	363	-	-	-	(7,128)	(25,668)	25,507
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מיסים על ההכנסה	(526,853)	(135,499)	129,107	77,231	42,856	14,066	85,698	(84,529)	(22,075)	1,590	(882)	2,312	(849,088)	(187,391)	264,036
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על ההכנסה	74,376	(29,613)	54,640	30,114	3,847	48,157	176,581	(103,395)	123,059	(966)	1,913	(887)	341,856	(95,070)	260,884
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מיסים על ההכנסה	(452,477)	(165,112)	183,747	107,345	46,703	62,223	262,279	(187,924)	100,984	624	1,031	1,425	(507,232)	(282,461)	524,920

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ד. נתונים נוספים לגבי ענפי ביטוח עיקריים הכלולים במגזר ביטוח כללי

ענפי חביות					
ענפי חביות ואחרים ¹			רכב חובה		
2017	2018	2019	2017	2018	2019
323,847	333,907	333,780	472,546	466,725	460,012
112,356	119,565	112,438	220,271	281,482	288,121
211,491	214,342	221,342	252,275	185,243	171,891
5,201	(2,850)	(6,285)	80,566	25,270	3,441
216,692	211,492	215,057	332,841	210,513	175,332
38,259	43,132	65,595	56,056	58,708	75,740
12,245	12,852	13,537	29,790	55,791	61,423
267,196	267,476	294,189	418,687	325,012	312,495
355,811	342,604	488,364	523,463	422,470	467,085
(155,807)	(91,090)	(265,395)	(167,692)	(222,708)	(327,451)
200,004	251,514	222,969	355,771	199,762	139,634
99,771	96,960	100,931	80,967	75,823	79,231
5,570	7,471	9,013	8,126	10,818	13,366
(629)	394	(61)	419	3,563	(700)
304,716	356,339	332,852	445,283	289,966	231,531
5,068	(2,932)	(1,647)	7,602	(4,396)	(2,470)
(32,452)	(91,795)	(40,310)	(18,994)	30,650	78,494
13,786	3,422	9,863	20,265	4,582	11,299
(18,666)	(88,373)	(30,447)	1,271	35,232	89,793
התחייבויות בגין חוזי ביטוח					
2,538,361	2,328,034	2,548,267	2,345,355	2,284,274	2,286,995
1,085,830	877,243	1,068,771	356,485	575,942	836,177
1,452,531	1,450,791	1,479,496	1,988,870	1,708,332	1,450,818

1. ענפי חביות ואחרים כוללים בעיקר תוצאות ענפי ביטוח חבות צד שלישי וחבות מעבידים אשר הפעילות בגינם מהווה 70% מסך הפרמיות בענפים אלו (בשנת 2018 66% ובשנת 2017 66%)

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ד. נתונים נוספים לגבי ענפי ביטוח עיקריים הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

באלפי ש"ח	ענפי רכוש											
	רכב רכוש			ביטוח אשראי			ענפי רכוש ואחרים ⁽¹⁾			סך הכל		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
פרמיות ברוטו	677,136	713,301	726,840	107,112	109,793	110,188	786,924	727,652	665,546	2,351,378	2,298,967	2,364,964
פרמיות ביטוח משנה	97,771	1,952	2,416	52,746	54,675	54,653	583,340	554,786	471,783	1,012,460	861,479	1,134,416
פרמיות בשייר	579,365	711,349	724,424	54,366	55,118	55,535	203,584	172,866	193,763	1,338,918	1,437,488	1,230,548
שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר	73,908	7,152	(33,245)	295	(307)	51	(13,813)	12,128	29,397	41,393	81,970	57,546
פרמיות שהורווחו בשייר	653,273	718,501	691,179	54,661	54,811	55,586	189,771	184,994	223,160	1,380,311	1,519,458	1,288,094
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	17,773	13,804	11,250	1,275	9,375	(75)	12,788	10,486	11,434	135,505	116,924	173,171
הכנסות מעמלות	1,286	-	6	14,248	16,823	15,604	112,135	116,146	112,590	201,612	170,235	202,629
הכנסות אחרות	-	-	-	49	73	61	-	-	-	73	61	49
סך כל ההכנסות	672,332	732,305	702,435	70,233	81,082	71,176	314,694	311,626	347,184	1,717,501	1,806,678	1,663,943
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	472,275	462,293	487,288	45,556	23,762	25,734	428,623	311,000	482,028	1,562,129	1,874,324	1,901,903
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(34,468)	236	(94)	(29,069)	(13,779)	(13,659)	(321,038)	(226,436)	(366,283)	(553,777)	(703,535)	(977,421)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	437,807	462,529	487,194	16,487	9,983	12,075	107,585	84,564	115,745	1,008,352	1,170,789	924,482
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	180,654	182,935	181,150	11,666	9,640	9,639	207,723	207,064	213,277	572,422	584,804	580,205
הוצאות הנהלה וכלליות	19,673	16,535	12,498	18,977	18,129	17,321	19,209	20,424	16,631	73,377	60,146	80,238
הוצאות אחרות	-	-	-	-	10	-	-	-	-	10	-	-
הוצאות (הכנסות) מימון	(141)	1,013	(210)	(1,899)	3,180	(3,235)	(557)	3,175	(3,635)	11,325	(7,290)	(3,358)
סך כל ההוצאות	637,993	663,012	680,632	45,231	40,942	35,800	333,960	315,227	342,018	1,665,486	1,808,449	1,581,567
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות, נטו	(463)	(824)	1,425	-	-	-	(566)	(1,007)	1,742	(9,159)	15,837	(5,145)
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	33,877	68,469	23,228	25,002	40,140	35,376	(19,832)	(4,608)	6,908	42,856	14,066	77,231
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	1,877	1,476	4,219	6,026	(6,831)	5,513	1,049	1,198	4,374	3,847	48,157	30,114
סך כל הרווח הכולל לפני מיסים על הכנסה	35,754	69,945	27,447	31,028	33,309	40,889	(18,783)	(3,410)	11,282	46,703	62,223	107,345
התחייבויות בגין חוזי ביטוח												
ברוטו	474,972	495,220	517,043	52,946	63,741	80,605	1,030,048	936,041	1,039,333	6,107,310	6,520,697	6,393,228
משנה	83,490	684	683	25,623	31,979	42,747	713,827	620,069	625,467	2,105,917	2,111,212	2,727,888
שייר	391,482	494,536	516,360	27,323	31,762	37,858	316,221	315,972	413,866	4,001,393	4,409,485	3,665,340

1. ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות ענפי ביטוח רכוש עסקיים ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 77% מסך הפרמיות בענפים אלו (בשנת 2018 77% ובשנת 2017 74%).

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ה. דיווח על מגזרי פעילות ליום 31 בדצמבר

סך הכל		התאמות וקיצוזים		לא מוקצה למגזרים		ביטוח כללי		ביטוח בריאות		חסכון ארוך טווח		באלפי ש"ח
2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	
נכסים:												
1,294,248	1,247,380	-	-	16,302	13,902	255,281	246,245	86,359	84,246	936,306	902,987	נכסים בלתי מוחשיים
1,973,539	2,021,204	-	-	-	-	237,866	235,250	496,826	548,862	1,238,847	1,237,092	הוצאות רכישה נדחות
214,504	183,649	-	-	58,830	70,226	81,960	44,979	3,869	3,297	69,845	65,147	השקעות בחברות כלולות ובחברה קשורה
3,000,340	3,097,370	-	-	-	-	-	-	-	-	3,000,340	3,097,370	נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה
1,266,895	1,250,039	-	-	-	-	177,266	172,169	57,334	55,786	1,032,295	1,022,084	נדל"ן להשקעה אחר
58,185,233	62,397,461	-	-	-	-	-	-	4,178,509	1,133,923	54,006,724	61,263,538	השקעות פינסיות עבור חוזים תלויי תשואה
השקעות פיינסיות אחרות :												
5,215,863	5,935,408	-	-	2,335,794	2,612,487	456,636	1,521,773	1,016,184	965,307	1,407,249	835,841	נכסי חוב סחירים
21,989,993	22,469,856	-	-	698,828	1,120	2,818,470	1,595,336	525,521	815,298	17,947,174	20,058,102	נכסי חוב שאינם סחירים
1,416,905	1,357,640	-	-	567,551	662,016	258,010	97,164	280,698	435,104	310,646	163,356	מניות
2,862,321	2,598,514	-	-	752,740	1,300,092	421,045	249,225	417,496	433,122	1,271,040	616,075	אחרות
סך הכל השקעות פיינסיות אחרות												
31,485,082	32,361,418	-	-	4,354,913	4,575,715	3,954,161	3,463,498	2,239,899	2,648,831	20,936,109	21,673,374	מזומנים ושויי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
3,648,899	6,554,645	-	-	-	-	-	-	225,124	92	3,423,775	6,554,553	מזומנים ושויי מזומנים אחרים
1,130,892	1,734,798	-	-	380,124	433,904	124,859	421,868	138,227	202,578	487,682	676,448	נכסי ביטוח משנה
2,979,379	3,551,810	-	-	-	-	2,105,917	2,727,888	685,826	603,797	187,636	220,125	פרמיות לגביה
873,441	697,438	-	-	-	-	423,530	421,477	123,957	67,053	325,954	208,908	נכסים אחרים
1,672,830	1,717,504	(39,527)	(18,433)	259,455	708,782	257,118	219,331	196,589	208,448	999,195	599,376	
107,725,282	116,814,716	(39,527)	(18,433)	5,069,624	5,802,529	7,617,958	7,952,705	8,432,519	5,556,913	86,644,708	97,521,002	סך הכל הנכסים
66,121,248	72,813,606	-	-	-	-	-	-	4,451,034	1,148,127	61,670,214	71,665,479	סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה
התחייבויות:												
30,646,995	32,239,033	(1,215)	(2,034)	-	-	6,107,310	6,393,228	2,675,508	3,045,582	21,865,392	22,802,257	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
65,375,070	71,840,526	(11,578)	(9,824)	-	-	-	-	4,401,472	1,097,913	60,985,176	70,752,437	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
3,543,699	4,234,683	(7)	(12)	3,209,815	4,089,250	59,738	19,830	12,543	3,355	261,610	122,260	התחייבויות פיינסיות
3,406,308	4,075,091	(36,183)	(19,465)	588,404	965,273	901,657	1,086,588	818,227	781,273	1,134,203	1,261,422	התחייבויות אחרות
102,972,072	112,389,333	(48,983)	(31,335)	3,798,219	5,054,523	7,068,705	7,499,646	7,907,750	4,928,123	84,246,381	94,938,376	סך כל ההתחייבויות

ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים(1)

א. הרכב ותנועה

באלפי ש"ח	מוניטין	דמי ניהול עתידיים	מותג	הפרשים מקוריים המיוחסים לשווי תיקי ביטוח	תוכנות מחשב	סך הכל
עלות						
יתרה ליום 1 בינואר 2018	549,179	272,286	5,100	570,383	2,234,396	3,631,344
רכישות ופיתוח עצמי ⁽²⁾	-	-	-	-	275,309	275,309
גריעות נכסים שהופחתו במלואם	-	-	-	-	(3,182)	(3,182)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	549,179	272,286	5,100	570,383	2,506,523	3,903,471
רכישות ופיתוח עצמי ⁽²⁾	-	-	-	-	196,182	196,182
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019	549,179	272,286	5,100	570,383	2,702,705	4,099,653
הפחתות והפסדים מירידת ערך						
יתרה ליום 1 בינואר 2018	172,621	238,831	5,100	570,200	1,298,598	2,285,350
הפחתה לשנה	-	3,698	-	183	208,350	212,231
הפסד מירידת ערך ⁽³⁾	114,824	-	-	-	-	114,824
גריעות נכסים שהופחתו במלואם	-	-	-	-	(3,182)	(3,182)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	287,445	242,529	5,100	570,383	1,503,766	2,609,223
הפחתה לשנה	-	3,552	-	-	222,257	225,809
הפסד מירידת ערך ⁽³⁾	-	-	-	-	17,241	17,241
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019	287,445	246,081	5,100	570,383	1,743,264	2,852,273
הערך בספרים, נטו						
יתרה ליום 1 בינואר 2018	376,558	33,455	-	183	935,798	1,345,994
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	261,734	29,757	-	-	1,002,757	1,294,248
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019	261,734	26,205	-	-	959,441	1,247,380

- לפרטים בדבר מדיניות סיווג הפחתות ושטפות והפסדים מירידות ערך ופירוט תקופות ההפחתה, ראה ביאור 3(ח).
- תוספות בגין תוכנות מחשב כוללות תוספות בגין פיתוח עצמי בסכומים של כ-135,390 אלפי ש"ח וכ-147,456 אלפי ש"ח בשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר 2019 ו-2018, בהתאמה.
- ראה סעיף ב(1) להלן.

ב. בדיקת ירידת ערך ופרטים נוספים

להלן פירוט ההרכב של הערך בספרים של הנכסים הבלתי מוחשיים, למעט תוכנות מחשב:

דמי ניהול עתידיים ומותג		מוניטין		באלפי ש"ח	
ליום 31 בדצמבר 2018	ליום 31 בדצמבר 2019	ליום 31 בדצמבר 2018	ליום 31 בדצמבר 2019	פעילות גמל ⁽¹⁾	פעילות פנסיה ⁽²⁾
29,757	26,205	124,587	124,587	פעילות ביטוח כללי - כלל אשראי	פעילות ביטוח כללי - כלל אשראי
-	-	134,700	134,700	סך הכל	סך הכל
-	-	2,447	2,447		
29,757	26,205	261,734	261,734		

1. פעילות ניהול קופות הגמל

החברה בחנה את הצורך ברישום הפרשה לירידת ערך המוניטין המיוחס לפעילות ניהול קופות הגמל באמצעות הערכת שווי של מערך שווי חיצוני בלתי תלוי המבוססת על גישת היוון תחזית תזרים המזומנים הנובע מהפעילות (שווי שימוש) המבוססת, בין היתר, על תחזית החברה לשיעור דמי הניהול, הנכסים המנוהלים והוצאות המגזר.

בהתאם להערכת השווי ליום 31 בדצמבר 2019, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הגמל ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין.

בהתאם להערכת השווי ליום 31 בדצמבר 2018, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הגמל ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין.

ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. בדיקת ירידת ערך ופרטים נוספים

1. פעילות ניהול קופות הגמל (המשך)

בהתאם להערכת השווי ליום 30 ביוני 2018, סכום הערך בספרים של פעילות הגמל היה גבוה משווי השימוש בסך של כ-115 מיליון ש"ח ולפיכך, החברה הכירה בהפסד מירידת ערך המוניטין לפני מס בסכום האמור.

להלן מפורטות הנחות מפתח ופרמטרים עיקריים ששימשו בחישוב שווי בר ההשבה:

ליום 31 בדצמבר 2018	ליום 31 בדצמבר 2019	
DCF	DCF	מתודולוגיית ההערכה
12.1%	10.1%	שיעור ההיוון התפעולי WACC לפני מס
0%	0%	שיעור צמיחה לטווח ארוך בענף למעט קופת גמל להשקעה
3.0%	3.0%	שיעור צמיחה לטווח ארוך קופת גמל להשקעה
34.2%	34.2%	מס שולי אפקטיבי
0.51%	0.49%	שיעור דמי ניהול ממוצע בקופת גמל לתגמולים תמר בטווח הארוך
0.59%	0.51%	שיעור דמי ניהול ממוצע בקרן השתלמות בטווח הארוך
1.05%	1.05%	שיעור דמי ניהול מקסימאליים מהצבירה
5	5	מספר שנים בתחזית תזרים המזומנים

2. פעילות ניהול קרנות הפנסיה

לצורך עריכת הדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2019, ערכה החברה בחינה לירידת ערך המוניטין, המיוחס לפעילות קרנות הפנסיה, באמצעות הערכת שווי של מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי. הבחינה התבססה על גישת היוון תחזית תזרים מזומנים (DCF). מעריך השווי מתבסס בעבודתו, בין היתר, על תחשיבי הערך הגלום (EV) לפעילות הפנסיה שערכה החברה. לצורך הערכת שווי השימוש נזקפה תשואה משוקללת על הנכסים (למעט אג"ח מיוחדות) בשיעור של כ- 5.04% בגין נכסי העמיתים ובשיעור של 3.36% בגין נכסי מקבלי הקצבאות. תזרימי המזומנים הונו לערכם הנוכחי בשיעור של 10% לפני מס (8.2% לאחר מס). בהתבסס על הערכת השווי שהתקבלה, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הפנסיה ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין ליום 31 בדצמבר 2019.

לצורך עריכת הדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018, ערכה החברה בחינה לירידת ערך המוניטין, המיוחס לפעילות קרנות הפנסיה, באמצעות הערכת שווי של מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי. הבחינה התבססה על גישת היוון תחזית תזרים מזומנים (DCF). מעריך השווי מתבסס בעבודתו, בין היתר, על תחשיבי הערך הגלום (EV) לפעילות הפנסיה שערכה החברה. לצורך הערכת שווי השימוש נזקפה תשואה משוקללת על הנכסים בשיעור של כ- 4.8% ותזרימי המזומנים הונו לערכם הנוכחי בשיעור של 12% לפני מס (9.8% לאחר מס). בהתבסס על הערכת השווי שהתקבלה, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הפנסיה ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין ליום 31 בדצמבר 2018.

ביאור 7: הוצאות רכישה נדחות

א. ההרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
1,238,847	1,237,092	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח
496,826	548,862	ביטוח בריאות
237,866	235,250	ביטוח כללי *
1,973,539	2,021,204	סך הכל

* לפרטים נוספים ראה ביאור 19(א).

ב. התנועה בהוצאות רכישה נדחות במגזר חיסכון ארוך טווח ובמגזר בריאות

בריאות			חיסכון ארוך טווח			באלפי ש"ח
סך הכל	מחלות ואשפוז	סיעוד	סך הכל	פנסיה וגמל	ביטוח חיים	
471,014	354,391	116,623	1,234,111	308,499	925,612	יתרה ליום 1 בינואר 2018
						תוספות:
137,857	125,623	12,234	257,847	40,562	217,285	עמלות רכישה
119,214	107,450	11,764	93,553	-	93,553	הוצאות רכישה אחרות
257,071	233,073	23,998	351,400	40,562	310,838	סך הכל תוספות
(103,833)	(91,316)	(12,517)	(156,395)	(40,303)	(116,092)	הפחתה שוטפת
(127,426)	(115,333)	(12,093)	(190,269)	-	(190,269)	הפחתה בגין ביטולים
496,826	380,815	116,011	1,238,847	308,758	930,089	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
						תוספות:
160,919	143,755	17,164	229,555	50,026	179,529	עמלות רכישה
147,341	136,469	10,872	117,170	-	117,170	הוצאות רכישה אחרות
308,260	280,224	28,036	346,725	50,026	296,699	סך הכל תוספות
(112,490)	(99,808)	(12,682)	(156,192)	(43,804)	(112,388)	הפחתה שוטפת
(143,734)	(129,972)	(13,762)	(192,288)	-	(192,288)	הפחתה בגין ביטולים
548,862	431,259	117,603	1,237,092	314,980	922,112	יתרה ליום 31 בדצמבר 2019

ביאור 8: רכוש קבוע

א. הרכב ותנועה⁽¹⁾

באלפי ש"ח						קרקע ובנייני משרד	מחשבים ושרתים	כלי רכב	ריהוט וציוד משרדי	התקנות ושיפורים במושכר	סך הכל
עלות											
יתרה ליום 1 בינואר 2018						34,956	199,211	882	47,929	204,782	487,760
רכישות						-	15,916	48	3,185	14,177	33,326
גריעות						-	(2,717)	(526)	-	-	(3,243)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018						34,956	212,410	404	51,114	218,959	517,843
רכישות						-	29,771	29	3,132	1,541	34,473
גריעות						-	-	(318)	-	-	(318)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019						34,956	242,181	115	54,246	220,500	551,998
פחת והפסדים מירידת ערך											
יתרה ליום 1 בינואר 2018						23,916	152,781	227	22,770	70,292	269,986
פחת לשנה						998	22,033	115	3,556	12,660	39,362
גריעות						-	(2,717)	(217)	-	-	(2,934)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018						24,914	172,097	125	26,326	82,952	306,414
פחת לשנה						993	22,296	54	3,680	11,213	38,236
גריעות						-	-	(136)	-	-	(136)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019						25,907	194,393	43	30,006	94,165	344,514
הערך בספרים, נטו											
יתרה ליום 1 בינואר 2018						11,040	46,430	655	25,159	134,490	217,774
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018						10,042	40,313	279	24,788	136,007	211,429
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019						9,049	47,788	72	24,240	126,335	207,484

1. לפרטים בדבר תקופות ההפחתה, ראה ביאור 3(ז)(3).

* בעיקר גריעות נכסים שהופחתו במלואם.

ב. לפרטים נוספים באשר לרכוש קבוע חכור, ראה ביאור 42.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות

א. תמצית נתונים כספיים לגבי השקעות בחברות מוחזקות ועסקאות משותפות

ליום 31 בדצמבר 2019

א. תמצית נתונים כספיים לגבי השקעות בחברות מוחזקות ועסקאות משותפות

שם החברה	החזקות עד"ך ⁽²⁾	עבודות - קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ	Kingsway 22 limited	Ibex London limited	Clal Wacker Investments LP	WC Edgewater Venture, L. L.C ⁽³⁾	WC 75 Tresser L.L.C ⁽³⁾	660 Columbus Ave. Investors LLC ⁽³⁾	Dominion Tower Holdings, LP	credit suisse emerging market ⁽¹⁾	IDE Technologi es	סך הכל
חברת מנהלת												
תחום פעילות	חברת	קרן פנסיה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה	שוק ההון	טכנולוגיות	
מדינת התאגדות	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	
מקום עיקרי של הפעילות העסקית	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	
שיעור בעלות בהון (%)	33.33%	50.00%	50.00%	50.00%	12.25%	17.15%	17.15%	9.75%	49.00%	2.69%	5.78%	
שיעור בהצבעה (%)	33.33%	50.00%	50.00%	50.00%	12.25%	17.15%	17.15%	9.75%	49.00%	2.69%	5.78%	
סך הכל נכסים	37,007	38,189	28,046	28,046	4,057	186,382	441,960	228,068	-	76,603	1,043,480	
סך הכל התחייבויות	77	11,803	-	-	-	121,036	290,913	213,188	-	9,964	472,667	
סך הכל נכסים נטו (סך הכל נכסים בניכוי סך הכל התחייבויות)	36,930	26,386	36,900	28,046	4,057	65,346	151,047	14,880	-	66,639	570,813	
חלק הקבוצה בנכסים נטו (נכסים נטו * אחוז האחזקה)	12,310	13,180	18,449	14,023	497	11,208	25,903	1,453	-	1,795	32,983	
יתרת עודפי עלות והתאמות אחרות	-	30,095	-	-	-	-	-	-	-	394	21,359	
ערכה של החברה המוחזקת בספרי הקבוצה	12,310	43,275	18,449	14,023	497	11,208	25,903	1,453	-	2,189	54,342	183,649
הכנסות	1,438	46,216	-	(10,424)	-	(1,738)	2,099	(11,578)	2,567	3,785	519,986	
סך רווח והפסד	1,084	1,916	-	(10,424)	-	(1,738)	2,099	(11,578)	2,567	2,757	88,040	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת	361	958	-	(5,212)	-	(298)	361	(1,129)	1,257	89	(1,635)	
הפחתת התאמות לשווי הוגן שנעשו במועד הרכישה	-	(1,880)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	361	(922)	-	(5,212)	-	(298)	361	(1,129)	1,257	89	(1,635)	(7,128)
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין החברה המוחזקת	-	-	-	8,833	-	(952)	(2,227)	(232)	-	(196)	(4,314)	912
חלק הקבוצה ברווח הכולל של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	361	(922)	-	3,621	-	(1,250)	(1,866)	(1,361)	1,257	(107)	(5,949)	(6,216)

(1) בשנת 2019 לחברה הייתה השפעה מהותית באמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור תעשיות בע"מ, חברה בקבוצת אי די בי. החל משנת 2020 אי די בי חדלה להיות בעלת שליטה וההשקעה באמקו תטופל במסגרת השקעות אחרות. לפרטים נוספים ראה ביאור 1.

(2) כלל ביטוח קיבלה בשנים 2008-2009 שתי הלוואות מהחזקות עד"ר, על פי חלקה היחסי בהון המניות, אשר יתרתן נכון לתאריך הדיווח הינו בסך של כ-12.3 מיליון ש"ח לאחר פירעונות שוטפים ואשר כלולות בסעיף זכאים ויתרות זכות.

(3) שיעור ההחזקה משקף את האחזקות הישירות של תיקי ההשקעות כנגד התחייבויות שאין תלויי תשואה (להלן: "נוטו"). בנוסף לשיעורים אלו, החברה מחזיקה בהשקעות כנגד התחייבויות תלויי תשואה (להלן: "עמיתים"). שיעור ההחזקה המשותפים בנוסטרו ובעמיתים מקנה לחברה השפעה מהותית.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

א. תמצית נתונים כספיים לגבי השקעות בחברות מוחזקות ועסקאות משותפות (המשך)
ליום 31 בדצמבר 2018

א. תמצית נתונים כספיים לגבי השקעות בחברות מוחזקות ועסקאות משותפות (המשך)

שם החברה	החזקות עד"ך ⁽²⁾	עמודות - קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ	Kingsway 22 limited	Ibex London limited	Clal Wacker Invest ments LP	WC Edgewat er Venture, L.L.C ⁽³⁾	WC 75 Tresser L.L.C ⁽³⁾	660 Columbu s Ave. Investors LLC ⁽³⁾	Dominion Tower Holdings, LP	credit suisse emerging market ⁽¹⁾	IDE Technologi es	סך הכל
תחום פעילות	חברת החזקות ישראל	קרן פנסיה ותיקה ישראל	השקעה בנדל"ן ישראל	השקעה בנדל"ן ישראל	השקעה בנדל"ן ארה"ב	השקעה בנדל"ן ארה"ב	השקעה בנדל"ן ארה"ב	השקעה בנדל"ן ארה"ב	השקעה בנדל"ן ארה"ב	שוק ההון א"י קימן	טכנולוגיות מ"מ ישראל	
מדינת התאגדות	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	
מקום עיקרי של הפעילות העסקית	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	
שיעור בעלות בהון (%)	33.33%	50.00%	50.00%	50.00%	12.25%	17.15%	17.15%	9.75%	49.00%	2.69%	3.61%	
שיעור בהצבעה (%)	33.33%	50.00%	50.00%	50.00%	12.25%	17.15%	17.15%	9.75%	49.00%	2.69%	3.61%	
סך הכל נכסים	48,377	35,599	36,900	92,784	4,857	203,625	481,561	262,731	-	90,339	2,755,560	
סך הכל התחייבויות	78	11,956	-	-	-	130,701	315,394	233,898	-	9,725	1,806,322	
סך הכל נכסים נטו (סך הכל נכסים בניכוי סך הכל התחייבויות)	48,299	23,643	36,900	92,784	4,857	72,924	166,167	28,833	-	80,614	949,238	
חלק הקבוצה בנכסים נטו (נכסים נטו * אחוז האחזקה)	16,100	11,809	18,449	46,392	595	12,505	28,497	2,808	-	2,169	34,280	
יתרת עודפי עלות והתאמות אחרות	-	31,975	-	-	-	-	-	-	-	475	8,450	
ערכה של החברה המוחזקת בספרי הקבוצה	16,100	43,784	18,449	46,392	595	12,505	28,497	2,808	-	2,644	42,730	214,504
הכנסות	1,454	43,179	-	4,270	-	741	(14,991)	(20,152)	(37,506)	(56,571)	457,690	
סך רווח והפסד	1,066	1,320	-	4,270	-	741	(14,991)	(20,152)	(37,506)	(58,408)	49,425	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת	347	599	-	2,134	-	128	(2,571)	(1,967)	(18,380)	(523)	(3,555)	
הפחתת התאמות לשווי הוגן שנעשו במועד הרכישה	-	(1,880)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	347	(1,281)	-	2,134	-	128	(2,571)	(1,967)	(18,380)	(523)	(3,555)	(25,668)
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין החברה המוחזקת	-	-	(275)	1,023	-	986	2,389	328	4,058	149	3,765	
חלק הקבוצה ברווח הכולל של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	347	(1,281)	(275)	3,157	-	1,114	(182)	(1,639)	(14,322)	(374)	210	(13,245)

(1) נכון ליום 31 בדצמבר 2018, לחברה השפעה מהותית באמקו מאחר שיש לה הכח לקחת חלק בהחלטות משמעותיות מסוימות של אמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור תעשיות בע"מ, חברה בקבוצת אי די בי.

(2) כלל ביטוח קיבלה בשנים 2008-2009 שתי הלוואות מהחזקות עד"ך, על פי חלקה היחסי בהון המניות, אשר יתרתן נכון ליום 31 בדצמבר 2018 היא בסך של כ-16.1 מיליון ש"ח לאחר פירעונות שוטפים ואשר כלולות בסעיף זכאים ויתרות זכות. (3) שיעור ההחזקה משקף את האחזקות הישירות של תיקי ההשקעות כנגד התחייבויות שאין תלוי תשואה (להלן: "נטו"). בנוסף לשיעורים אלו, החברה מחזיקה בהשקעות כנגד התחייבויות תלוי תשואה (להלן: "עמיתים") שיעור החזקה נוספים. שיעור החזקה המשותפים בנטו ובעמיתים מקנה לחברה השפעה מהותית.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

א. תמצית נתונים כספיים לגבי השקעות בחברות מוחזקות ועסקאות משותפות (המשך)
ליום 31 בדצמבר 2017

שם החברה	החזקות עד"ך ⁽²⁾	עמודות – קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ	Ibex London limited	WC Edgewater Venture, L.L.C. ⁽³⁾	WC 75 resser L.L.C. ⁽³⁾	DCE 1 APS	660 Columbus Ave. Investors LLC ⁽³⁾	Dominion Tower Holdings, LP	Credit Suisse mering market ⁽¹⁾	IDE Technologies	סך הכל
תחום פעילות	חברת החזקות	קרן פנסיה והיתקה	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	שוק ההון	טכנולוגיות מים	
מדינת התאגדות	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	א"י קימן	ישראל	
מקום עיקרי של הפעילות העסקית	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	א"י קימן	ישראל	
שיעור בעלות בהון (%)	33.33%	50.00%	50.00%	17.15%	17.15%	49.00%	9.75%	49.00%	2.69%	3.61%	
שיעור בהצבעה (%)	33.33%	50.00%	50.00%	17.15%	17.15%	49.00%	9.75%	49.00%	2.69%	3.61%	
הכנסות	1,429	42,487	9,752	(3,866)	(3,866)	224	810	35,498	74,753	-	
סך רווח והפסד	1,088	1,271	9,752	(3,866)	(3,866)	224	810	35,498	71,413	-	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת	363	696	4,875	(658)	(658)	111	77	17,397	1,140	3,931	
הפחתת התאמות לשווי הוגן שנעשו במועד הרכישה	-	(1,880)	-	-	-	-	-	-	-	-	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	363	(1,184)	4,875	(658)	(658)	111	77	17,397	1,140	3,931	25,507
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין החברה המוחזקת	-	-	(304)	(1,394)	(3,353)	(324)	(352)	(4,938)	(814)	-	(11,479)
חלק הקבוצה ברווח הכולל של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	363	(1,184)	4,571	(2,052)	(3,898)	(213)	(275)	12,459	326	3,931	14,028

- נכון ליום 31 בדצמבר 2017, לחברה השפעה מהותית באמקו מאחר שיש לה הכח לקחת חלק בהחלטות משמעותיות מסוימות של אמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור תעשיות בע"מ, חברה בקבוצת אי ד' בי.
- כלל ביטוח קיבלה בשנים 2008-2009 שתי הלוואות מהחזקות עד"ך, על פי חלקה היחסי בהון המניות, אשר יתרתן נכון ליום 31 בדצמבר 2017 הינו בסך של כ-15.7 מיליון ש"ח לאחר פירעונות שוטפים ואשר כלולות בסעיף זכאים ויתרות זכות.
- שיעור ההחזקה משקף את האחזקות הישירות של תיקי ההשקעות כנגד התחייבויות שאינן תלויי תשואה (להלן: "נוסטרו"). בנוסף לשיעורים אלו, החברה מחזיקה בהשקעות כנגד התחייבויות תלויי תשואה (להלן: "עמיתים") שיעורי החזקה נוספים. שיעור ההחזקה המשותפים בנוסטרו ובעמיתים מקנה לחברה השפעה מהותית.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

ב. תנועה בהשקעה בחברות מוחזקות

2018	2019	באלפי ש"ח
296,172	214,504	יתרה ליום 1 בינואר
-	25,080	השקעה בתקופה
(25,668)	(7,128)	הפסדי אקוויטי
12,423	912	רווח כולל אחר
1,024	(10,223)	שחיקת הלוואות
(19,253)	(14,492)	דיבידנד שהתקבל
(104)	413	אחר
(50,090)	(25,416)	תמורה ממכירת השקעה
214,504	183,649	יתרה ליום 31 בדצמבר

ג. פירוט השקעה בחברות מוחזקות

2018	2019	באלפי ש"ח
		השקעה במניות:
205,142	190,636	עלות
55,079	39,698	רווחים בלתי מחולקים שנצברו מיום הרכישה
(6,266)	(5,354)	הפסד כולל אחר
(39,451)	(41,331)	הפחתת עודפי עלות (*)
214,504	183,649	סך הכל השקעה במניות (**)

(*) יתרת עודף העלות מיוחסת למקרקעין שבבעלות החברה הכלולה, שהופחת במלואו עקב מכירת המקרקעין האמורים.
 (**) הקבוצה אינה מחזיקה בניירות ערך הניתנים למימוש לזכויות בהון או לזכויות הצבעה בחברות כלולות. כמו כן ניירות ערך של החברות הכלולות אינם רשומים למסחר בבורסה.

ד. פרטים נוספים בדבר חברות בנות עיקריות אשר מוחזקות במישרין על-ידי החברה:

זכויות החברה בהון ליום 31 בדצמבר		
2018	2019	באחוזים
80	80	חברות מאוחדות:
100	100	כלל ביטוח אשראי בע"מ (להלן - כלל אשראי)
100	100	כלל פנסיה וגמל בע"מ (להלן - כלל פנסיה וגמל)
100	(*)	הכלל הראשון בע"מ (להלן - הכלל הראשון)
100	100	Clal(US) Inc
100	100	כ.א. נדל"ן בצרפת בע"מ
100	100	כללביט מימון בע"מ (להלן - כללביט מימון)
100	100	כנף כלל ניהול פיננסים בע"מ
100	100	אררט אחזקות בע"מ
100	100	בר א' קרן גמולים בע"מ (1)
100	100	נכסי כלל חברה לביטוח בע"מ
100	100	נכסי חברות כלל בע"מ
100	100	נכסי אררט בע"מ
100	100	איתן ביט בע"מ
99	99	colmore row limited 115

(1) במסגרת רכישת קופת הגמל בר קרן גמולים בע"מ שלה מסלול מבטיח תשואה (להלן: "בר א"), קיבלה על עצמה החברה התחייבות לתשואה שנתית מינימלית מובטחת, מידי שנה, לגבי כלל הנכסים המושקעים בבר א' (תשואה ריאלית נטו בשיעור של 5.5% בהתאם לקבוע בתקנון הקופה).

התחייבות זו מגובה בהתחייבות החשב הכללי לתשואה מובטחת צמודה למדד בתוספת ריבית בשיעור של 5.95% לשנה על 89% מהנכסים, כאשר יתר הנכסים מושקעים בהשקעות חופשיות. לפרטים נוספים, ראה ביאור 3(א)(2).

(*) בתקופת הדוח מוזגו החברות כלל אשראי צרכני בע"מ, כלל אשראי ומימון בע"מ והכלל הראשון בע"מ לחברה. המיזוג חל רטרואקטיבית מיום 1 לינואר 2019 ולא הייתה לו השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה

א. הרכב ותנועה

נדל"ן להשקעה									
חוזים תלויי תשואה									
סך הכל		מגורים בחו"ל		משרדים בחו"ל		מרכזים לוגיסטיים ומסחריים בישראל		משרדים בישראל ⁽²⁾	
2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
2,869,967	3,000,340	166,353	170,893	495,022	514,012	619,874	672,988	1,588,718	1,642,447
באלפי ש"ח									
יתרה ליום 1 בינואר									
תוספות									
57,023	117,693	-	-	-	-	57,023	34,933	-	82,760
17,928	14,301	2,246	2,265	-	-	3,850	1,199	11,832	10,837
74,951	131,994	2,246	2,265	-	-	60,873	36,132	11,832	93,597
סך תוספות									
גרועות									
-	(55,099)	-	-	-	-	-	-	-	(55,099)
מימושים									
-	(55,099)	-	-	-	-	-	-	-	(55,099)
סך גרועות									
38,920	(46,501)	13,144	(13,314)	25,776	(33,187)	-	-	-	-
-	1,897	-	-	-	-	-	-	-	1,897
16,502	64,739	(10,850)	(11,357)	(6,786)	(16,007)	(7,759)	34,937	41,897	57,166
55,422	20,135	2,294	(24,671)	18,990	(49,194)	(7,759)	34,937	41,897	59,063
שינויים בשווי הוגן ⁽¹⁾									
3,000,340	3,097,370	170,893	148,487	514,012	464,818	672,988	744,057	1,642,447	1,740,008
יתרה ליום 31 בדצמבר									
		5%	5.2%	5%-6.9%	5%-8.9%	6%-9.5%	5.7%-9%	6%-9.5%	5%-9.5%

(1) רווחים משינויים בשווי הוגן מוכרים בסעיף רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון.

(2) כולל מקדמה בגין נדל"ן להשקעה.

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

א. הרכב ותנועה (המשך)

אחר									
סך הכל		מגורים בחו"ל		משרדים בחו"ל		מרכזים לוגסטיים ומסחריים בישראל		משרדים בישראל ⁽²⁾	
2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
1,212,109	1,266,895	91,616	91,826	249,941	257,481	127,433	150,390	743,119	767,198
יתרה ליום 1 בינואר									
תוספות									
23,839	49,367	-	-	-	-	23,839	15,247	-	34,120
5,706	6,180	850	1,220	-	-	914	222	3,942	4,738
29,545	55,547	850	1,220	-	-	24,753	15,469	3,942	38,858
סך תוספות									
גריעות									
-	(54,901)	-	-	-	-	-	-	-	(54,901)
מימושים									
-	(54,901)	-	-	-	-	-	-	-	(54,901)
סך גריעות									
19,003	(22,966)	7,602	(7,154)	11,401	(15,812)	-	-	-	-
הפרשי תרגום									
-	1,890	-	-	-	-	-	-	-	1,890
6,238	3,574	(8,242)	(5,937)	(3,861)	(9,976)	(1,796)	(3,812)	20,137	23,299
שינויים בשווי הוגן בגין נדל"ן שמומש ⁽¹⁾									
25,241	(17,502)	(640)	(13,091)	7,540	(25,788)	(1,796)	(3,812)	20,137	25,189
שינויים בשווי הוגן בגין נדל"ן שטרם מומש ⁽¹⁾									
1,266,895	1,250,039	91,826	79,955	257,481	231,693	150,390	162,047	767,198	776,344
יתרה ליום 31 בדצמבר									
פרטים בדבר שיעורי ההיוון ששמשו לצורך קביעת השווי ההוגן									
		5%	5.2%	5%-6.9%	5%-8.9%	6%-9.5%	5.7%-9%	6%-9.5%	5%-9.5%

(1) רווחים משינויים בשווי ההוגן מוכרים בסעיף רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון.

(2) כולל מקדמה בגין נדל"ן להשקעה.

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. קביעת שווי הוגן

1. היררכיית שווי הוגן

כל מדידות השווי ההוגן הינן ברמה 3 בהיררכיית השווי ההוגן. להגדרת הרמות השונות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3) לעיל.

2. תהליכי הערכה המיושמים בקבוצה וטכניקות הערכה ששימשו לקביעת השווי ההוגן

השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה הינו אומדן הסכום שהיה מתקבל במכירת הנדל"ן להשקעה, בעסקה רגילה בין משתתפים בשוק במועד המדידה.

בהיעדר מחירים שוטפים בשוק פעיל, השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה נקבע על בסיס הערכות שווי שבוצעו על ידי מעריכים חיצוניים, בלתי תלויים, בעלי כישורים מקצועיים מתאימים ובעלי ניסיון עדכני לגבי מיקום וסוג הנכס המוערך. הערכות השווי של הנדל"ן להשקעה מבוצעות בהתאם לשיטת הערכה המתאימה לסוג נכס כמפורט להלן. הערכות שווי חיצוניות מבוצעות בתקופות שונות עבור נכסים שונים בתיק הנדל"ן להשקעה. כל הערכות השווי מועברות לעיון הגורמים הרלוונטיים בחברה.

3. נתונים בדבר מדידות שווי הוגן של נדל"ן להשקעה

סוג הנכס	טכניקות הערכה לקביעת השווי ההוגן	הנתונים המשמעותיים שאינם ניתנים לצפייה	יחסי הגומלין בין הנתונים המשמעותיים שאינם ניתנים לצפייה ומדידת השווי ההוגן
נכסים להשכרה למטרת מסחר/מגורים/משרדים	השווי ההוגן נאמד תוך שימוש בטכניקת היוון הכנסות: מודל הערכת השווי מבוסס על הערך הנוכחי של אומדן ה- NOI הנובע מהנכס. הערכת שווי הנדל"ן מתבססת על תזרימי המזומנים השנתיים נטו, המהווים בשיעור היוון המשקף את הסיכונים הספציפיים הגלומים בהם. כאשר קיימים בפועל הסכמי שכירות, אשר התשלומים בגינם שונים מדמי שכירות ראויים, מבוצעות התאמות בכדי לשקף את תשלומי השכירות בפועל בתקופת החוזה. הערכות השווי מתחשבות בסוג הדיירים הנמצאים בפועל בנכס המושכר או האחראיים למילוי התחייבויות השכירות או אלה העשויים להיות במושכר לאחר השכרת מושכר פנוי, לרבות הערכה כללית לגבי מהימנות האשראי שלהם; ויתרת אורך החיים הכלכלי של הנכס, באותם מקומות שבהם פרמטרים אלו רלוונטיים. הערכת השווי לוקחת בחשבון גם תזרימי מזומנים שליליים המתייחסים להיטלי השבחה, שיפוצים צפויים ודמי חכירה.	- שווי שוק של תשלומי שכירות עתידיים בתום תקופת החוזה - שיעור היוון של תזרימי המזומנים (מ 5% עד 9.50%)	- אומדן השווי ההוגן יגדל אם: - גידול ב NOI הנובע מהנכס - שיעור ההיוון של תזרימי המזומנים יקטן
נדל"ן להשקעה בהקמה	השווי ההוגן נאמד תוך שימוש בטכניקת ההשוואה: מודל הערכת השווי מבוסס על מחיר למטר רבוע למבנה, הנובע מנתונים הנצפים בשוק פעיל לנכסים בני השוואה, תוך ביצוע התאמות משמעותיות בגין איכות המבנה ותנאי השכירות. בהעדר נתונים בדבר מחיר למטר רבוע עבור נכסים דומים עם תנאי שכירות דומים, השווי ההוגן נאמד תוך שימוש בטכניקת היוון הכנסות ובהתבסס על אומדן ערך הכנסות השכירות של הנכס, כאשר תשואת השוק מיושמת על ה- NOI הנובע מהנכס על מנת לאמוד את ערך הנכס. כאשר הכנסות השכירות בפועל שונות מהותית מדמי שכירות ראויים מבוצעות התאמות על מנת לשקף את הכנסות השכירות בפועל.		לא קיימים יחסי גומלין פנימיים בין הנתונים המשמעותיים שאינם ניתנים לצפייה.

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)**ב. קביעת שווי הוגן (המשך)****4. ניתוח רגישות**

שיעור ההיוון מהווה אומדן משמעותי בקביעת השווי ההוגן משום ששינוי בו ישפיע באופן מהותי על השווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה. יחד עם זאת, יצוין כי שינוי בשווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה אינו משפיע על הרווח וההפסד של הקבוצה.

בניתוח רגישות להלן מוצגת ההשפעה של שינוי בשיעור ההיוון בשיעורים המפורטים:

נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה

גידול (קיטון) בשווי ההוגן ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
(179,509)	(186,404)	עלייה של 0.5%
206,376	215,395	ירידה של 0.5%

נדל"ן להשקעה עבור חוזים שאינם תלויי תשואה

גידול (קיטון) ברווח והפסד לפני מס לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
(76,854)	(76,239)	עלייה של 0.5%
87,776	88,255	ירידה של 0.5%

ג. הסכומים שהוכרו בדוח רווח והפסד (למעט השינויים בשווי ההוגן)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
272,152	290,206	293,748	הכנסות שכירות מנדל"ן להשקעה
(33,000)	(30,486)	(32,695)	הוצאות תפעוליות ישירות הנובעות מנדל"ן להשקעה שהפיק הכנסות שכירות במהלך התקופה
239,152	259,720	261,053	

ד. פרטים בדבר זכויות במקרקעין המשמשות את הקבוצה כנדל"ן להשקעה

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
3,144,079	3,027,041	בבעלות
		בחכירה מהוונת:
384,864	421,741	עד 15 שנה
718,772	879,187	15-50 שנה
19,520	19,440	מעל 50 שנה
4,267,235	4,347,409	סך הכל

חלק מזכויות הבעלות וזכויות החכירה טרם נרשמו על שם חברות הקבוצה בלשכת רישום המקרקעין וברשות מקרקעי ישראל, לפי הענין, לרוב בשל הסדרי רישום טכניים.

ה. באשר להתקשרויות להחכרת נדל"ן להשקעה, ראה ביאור 42.

ו. יתרת ההתחייבות להשקעות נוספות של הקבוצה בנדל"ן להשקעה הסתכמו, ליום 31 בדצמבר 2019, בסך של כ-294 מיליוני ש"ח, מתוכם סך של כ-213 מיליוני ש"ח מכספי פוליסות משתתפות ברווחים. (וסך של כ-182 מיליוני ש"ח, מתוכם סך של כ-136 מיליוני ש"ח מכספי פוליסות משתתפות ברווחים, אשתקד).

ביאור 11: חייבים ויתרות חובה

א. ההרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
70,385	57,773	לקוחות והכנסות לקבל
41,029	37,607	הוצאות מראש
8,817	3,091	מקדמות לספקים
657,101	317,429	בטחונות בגין ניירות ערך
168,703	98,629	חייבים בגין רכישת ניירות ערך
(23,604)	19,750	מקדמות על חשבון עמלות לסוכני ביטוח
191,912	212,793	חברות ביטוח ותווכני ביטוח
24,817	25,877	שיבובים ושרידים
38,728	37,016	אחרים
1,225,096	809,965	סך הכל
(21,454)	(21,853)	בניכוי הפרשה לחובות מסופקים בעיקר בגין מבטחי משנה (ראה ב' להלן)
1,203,642	788,112	סך הכל חייבים ויתרות חובה

(*) סווג מחדש.

לעניין חשיפת הקבוצה לסיכונים אשראי ולסיכונים שוק, ראה ביאור 37.
לעניין חייבים ויתרות חובה המהווים צדדים קשורים ובעלי עניין, ראה ביאור 38.

ב. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
18,932	21,454	יתרה ליום 1 בינואר
(860)	(1,193)	חובות אבודים
(3,382)	1,592	שינוי בהפרשה בתקופה - נזקף לרווח והפסד
21,454	21,853	סך הכל הפרשה לחובות מסופקים

(*) סווג מחדש.

ביאור 12: פרמיה לגבייה

א. ההרכב^(1,2)

ליום 31 בדצמבר		
2018	2019	באלפי ש"ח
945,655	760,081	פרמיות לגבייה (*)
(72,214)	(62,643)	בניכוי הפרשה לחובות מסופקים
873,441	697,438	סך הכל פרמיות לגבייה
353,429	350,766	(*) כולל המחאות לגבייה והוראות קבע

- (1) לעניין חשיפת הקבוצה לסיכונים אשראי ולסיכונים שוק, ראה ביאור 37.
 (2) לעניין פרמיה לגבייה מצדדים קשורים ובעלי עניין, ראה ביאור 38.

ב. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים בגין הפרמיה לגבייה

ליום 31 בדצמבר		
2018	2019	באלפי ש"ח
47,169	72,214	יתרה ליום 1 בינואר
25,045	(9,571)	שינוי בהפרשה בתקופה - נזקף לרווח והפסד
72,214	62,643	יתרה ליום 31 בדצמבר

ג. גיול

ליום 31 בדצמבר		
2018	2019	באלפי ש"ח
498,976	426,576	פרמיה לגבייה שערכה לא נפגם
		ללא פיגור
		בפיגור (*):
95,480	79,679	מתחת ל- 90 ימים
90,587	45,835	בין 90 ל- 180 ימים
140,966	102,745	מעל 180 ימים
327,033	228,259	סך הכל בפיגור
826,009	654,835	סך הכל פרמיה לגבייה שערכה לא נפגם
47,432	42,603	פרמיה לגבייה שערכה נפגם
873,441	697,438	סך הכל פרמיה לגבייה

(*) כולל סכום של 168,026 אלפי ש"ח (31 בדצמבר 2018: 263,581 אלפי ש"ח) חובות בפיגור במגזר ביטוח חיים. חובות אלה מגובים בעיקרם בערך הפידיון של הפוליסה.

ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה

א. הרכב

להלן פירוט הנכסים המוחזקים כנגד חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה, המוצגים בשווי הוגן דרך רווח והפסד⁽¹⁾:

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
3,000,340	3,097,370	נדל"ן להשקעה
		השקעות פיננסיות
26,681,982	26,869,855	נכסי חוב סחירים
6,236,989	6,558,458	נכסי חוב שאינם סחירים
10,553,676	13,948,919	מניות
14,712,586	15,020,229	השקעות פיננסיות אחרות ⁽²⁾
58,185,233	62,397,461	סך הכל השקעות פיננסיות
3,648,899	6,554,645	מזומנים ושווי מזומנים
1,286,776	764,130	אחר ⁽³⁾
66,121,248	72,813,606	סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה

- (1) לעניין החשיפה בגין נכסים עבור חוזים תלויי תשואה, ראה ביאור 37.
 (2) השקעות פיננסיות אחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות/קרנות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים, חוזים עתידיים, אופציות ומוצרים מובנים.
 (3) היתרה כוללת בעיקר פרמיה לגבייה, יתרות מבטחי משנה, בטחונות בגין פעילות בחוזים עתידיים וכן עסקאות בניירות ערך שטרם נסלקו לתאריך הדוחות הכספיים.

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסיים

(1) היררכיית שווי הוגן של נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן

הטבלה להלן מציגה את הנכסים הפיננסיים הנמדדים בשווי הוגן על בסיס עתי, תוך שימוש בשיטת הערכה בהתאם לרמות השווי ההוגן. להגדרת הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3). לפרטים נוספים בדבר מדידות שווי הוגן ראה ביאור 14.

למידע בדבר שווי הוגן של נדל"ן להשקעה עבור נכסים תלויי תשואה, ראה ביאור 10 לעיל.

ליום 31 בדצמבר 2019				באלפי ש"ח
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	
				השקעות פיננסיות :
26,869,855	-	3,403,660	23,466,195	נכסי חוב סחירים
6,558,458	68,880	6,489,578	-	נכסי חוב שאינם סחירים
13,948,919	746,971	-	13,201,948	מניות
15,020,229	3,708,770	1,427,149	9,884,310	השקעות פיננסיות אחרות ^(*)
62,397,461	4,524,621	11,320,387	46,552,453	סך הכל השקעות פיננסיות
371,248	-	310,476	60,772	(*) מזה בגין נגזרים

במהלך התקופה לא היו מעברים מהותיים בין רמה 1 ובין רמה 2.

ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסיים (המשך)

(1) היררכיית שווי הוגן של נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2018				באלפי ש"ח
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	
השקעות פיננסיות :				
26,681,982	-	3,262,141	23,419,841	נכסי חוב סחירים
6,236,989	125,589	6,111,400	-	נכסי חוב שאינם סחירים
10,553,676	658,620	-	9,895,056	מניות
14,712,586	3,217,037	2,319,475	9,176,074	השקעות פיננסיות אחרות (*)
58,185,233	4,001,246	11,693,016	42,490,971	סך הכל השקעות פיננסיות
389,174	-	168,962	220,212	(*) מזה בגין נגזרים

במהלך התקופה לא היו מעברים מהותיים בין רמה 1 ובין רמה 2.

(2) התנועה בנכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3

השקעות פיננסיות				באלפי ש"ח
סך הכל	אחרות	מניות	נכסי חוב שאינם סחירים	
יתרה ליום 1 בינואר 2019				
4,001,246	3,217,037	658,620	125,589	סך הרווחים (הפסדים) שהוכרו ברווח והפסד
81,980	85,333	(7,387)	4,034	רכישות
1,288,773	1,089,894	198,879	-	מכירות
(747,300)	(677,411)	(69,889)	-	פידיונות
(55,320)	-	-	(55,320)	תקבולי ריבית ודיבידנד
(44,758)	(6,083)	(33,252)	(5,423)	
4,524,621	3,708,770	746,971	68,880	יתרה ליום 31 בדצמבר 2019
				סך הרווחים (ההפסדים) לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים ליום 31 בדצמבר 2019*)
98,359	93,746	(1,470)	6,083	

השקעות פיננסיות				באלפי ש"ח
סך הכל	אחרות	מניות	נכסי חוב	
			שאינם סחירים	
יתרה ליום 1 בינואר 2018				
3,307,830	2,609,200	560,179	138,451	סך הרווחים שהוכרו ברווח והפסד
512,180	419,064	84,528	8,588	רכישות
601,599	553,174	42,415	6,010	מכירות
(353,347)	(353,347)	-	-	פידיונות
(38,109)	-	-	(38,109)	תקבולי ריבית ודיבידנד
(44,869)	(11,054)	(28,502)	(5,313)	העברות אל רמה 3 **
15,962	-	-	15,962	
4,001,246	3,217,037	658,620	125,589	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
סך הרווחים (הפסדים) לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים ליום 31 בדצמבר 2018*)				
512,065	418,975	84,528	8,562	

(*) בסעיף רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון

(**) בגין נכסי חוב אשר הופסק בגינם השימוש בציטוט והועברו לרמה 3.

(3) לעניין אופן מדידת השווי ההוגן ראה ביאור 14(ו)(3).

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות

ליום 31 בדצמבר 2019				באלפי ש"ח
סך הכל	הלוואות וחייבים	זמינים למכירה	שווי הוגן דרך רווח והפסד	
5,935,408	-	5,848,653	86,755	נכסי חוב סחירים (א)
22,469,856	22,467,002	-	2,854	נכסי חוב שאינם סחירים (ב)
1,357,640	-	1,357,640	-	מניות (ד)
2,598,514	-	2,360,844	237,670	אחרות (ה)
32,361,418	22,467,002	9,567,137	327,279	סך הכל

ליום 31 בדצמבר 2018				באלפי ש"ח
סך הכל	הלוואות וחייבים	זמינים למכירה	שווי הוגן דרך רווח והפסד	
5,215,863	-	5,087,775	128,088	נכסי חוב סחירים (א)
21,989,993	21,986,582	-	3,411	נכסי חוב שאינם סחירים (ב)
1,416,905	-	1,416,905	-	מניות (ד)
2,862,321	-	2,695,537	166,784	אחרות (ה)
31,485,082	21,986,582	9,200,217	298,283	סך הכל

א. נכסי חוב סחירים

הרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
אגרות חוב ממשלתיות		
3,179,217	3,691,097	זמינים למכירה
3,179,217	3,691,097	סך הכל אג"ח ממשלתיות
נכסי חוב אחרים:		
שאינם ניתנים להמרה		
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:		
128,088	86,755	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,908,558	2,157,556	זמינים למכירה
2,036,646	2,244,311	סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה
5,215,863	5,935,408	סך הכל נכסי חוב סחירים
17,148	5,622	ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ב. נכסי חוב שאינם סחירים

(1) הרכב, שווי הוגן מול ערך בספרים ורמה בהיררכיית השווי ההוגן

ליום 31 בדצמבר 2018 שווי הוגן				ליום 31 בדצמבר 2019 שווי הוגן				
רמה 3	רמה 2	סך הכל	ערך בספרים	רמה 3	רמה 2	סך הכל	ערך בספרים	באלפי ש"ח
אגרות חוב ממשלתיות מטופלות כהלואות וחיובים								
19,489,873	-	19,489,873	13,681,106	24,010,374	-	24,010,374	14,163,272	אג"ח מיועדות
2,766,397	-	2,766,397	2,094,730	3,010,778	-	3,010,778	2,131,914	פקדונות באוצר
22,256,270	-	22,256,270	15,775,836	27,021,152	-	27,021,152	16,295,186	סך הכל אגרות חוב ממשלתיות נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה
מוציגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:								
-	3,411	3,411	3,411	-	2,854	2,854	2,854	שיועודו בעת ההכרה לראשונה
787,267	5,097,400	5,884,667	5,450,456	1,054,635	5,164,033	6,218,668	5,435,541	מוציגים כהלואות וחיובים למעט פקדונות בבנקים ⁽¹⁾
-	843,219	843,219	760,290	-	864,354	864,354	736,275	פקדונות בבנקים
787,267	5,944,030	6,731,297	6,214,157	1,054,635	6,031,241	7,085,876	6,174,670	סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה
23,043,537	5,944,030	28,987,567	21,989,993	28,075,787	6,031,241	34,107,028	22,469,856	סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים
			68,325				80,244	ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

1. לפרטים נוספים ראה ביאור 37(ה)(1)(ד)(4).

(2) גיול השקעות בנכסי חוב פיננסיים שאינם סחירים

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
15,775,836	16,295,186	אגרות חוב ממשלתיות
6,155,244	6,107,176	נכסי חוב שערכם לא נפגם ספציפית, ברוטו: ללא פיגור
632	2,363	בפיגור (*):
716	3,245	מתחת ל- 90 ימים
2,378	2,080	בין 90 ל- 180 ימים
3,726	7,688	מעל 180 ימים
21,934,806	22,410,050	סך הכל נכסי חוב שערכם לא נפגם ספציפית ברוטו
(2,752)	(2,488)	הפרשה קולקטיבית
21,932,054	22,407,562	סך הכל נכסי חוב שערכם לא נפגם ספציפית, נטו
123,512	140,050	נכסי חוב שערכם נפגם:
(65,573)	(77,756)	נכסים שערכם נפגם, ברוטו
57,939	62,294	הפרשה להפסד
21,989,993	22,469,856	נכסי חוב שערכם נפגם, נטו
		סך הכל נכסי חוב לא סחירים

(*) בעיקר הלואות על פוליסות שכנגדן קיימים ערכי פידיון מלאים ו/או משכנתאות.

יצוין כי הסכומים שלעיל אינם מהווים את הסכום בפיגור בפועל אלא את יתרת החוב המעורבת בפיגור.

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ג. פרטים בדבר ריבית והצמדה בגין נכסי חוב

ליום 31 בדצמבר		ריבית אפקטיבית באחוזים
2018	2019	
נכסי חוב סחירים		
בסיס הצמדה		
0.94	0.01	צמוד למדד המחירים לצרכן
2.37	1.26	שקלי
5.43	5.17	צמוד מט"ח
נכסי חוב שאינם סחירים		
בסיס הצמדה		
4.85	4.70	צמוד למדד המחירים לצרכן
2.34	2.16	שקלי
5.85	4.79	צמוד מט"ח

ד. מניות

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
סחירות		
1,125,663	1,038,662	זמינים למכירה
1,125,663	1,038,662	סך הכל מניות סחירות
שאינן סחירות		
291,242	318,978	זמינות למכירה
291,242	318,978	סך הכל מניות שאינן סחירות
1,416,905	1,357,640	סך הכל מניות
148,232	112,468	ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ה. השקעות פיננסיות אחרות

1. הרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
סחירות		
		מוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
87,682	141,052	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,049,234	578,917	זמינות למכירה
34,557	1,821	מכשירים נגזרים
1,171,473	721,790	סך הכל השקעות פיננסיות סחירות
סאינן סחירות		
		מוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
17,981	5,643	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,646,303	1,781,927	זמינות למכירה
26,564	89,154	מכשירים נגזרים
1,690,848	1,876,724	סך הכל השקעות פיננסיות שאינן סחירות
2,862,321	2,598,514	סך הכל השקעות פיננסיות אחרות
85,994	46,187	ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ההשקעות הפיננסיות האחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות/קרנות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים פיננסיים, חוזים עתידיים, אופציות ומוצרים מובנים.

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ה. השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

2. מידע נוסף לגבי מכשירים נגזרים

להלן סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים על ידי חברות הביטוח בקבוצה:

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
57,385	79,879	מניות
-	9,069	מדד
(1,358,920)	(3,003,780)	מטבע זר
124,476	-	ריבית קבועה
5,387	9,403	סחורות

סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים אשר נכללים בהתחייבויות פיננסיות מפורטים במסגרת ביאור 25.

ו. שווי הוגן

1. היררכיית שווי הוגן של נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן

הטבלה להלן מציגה את הנכסים הפיננסיים הנמדדים בשווי הוגן על בסיס עתי, תוך שימוש בשיטת הערכה בהתאם לרמת השווי ההוגן. לפרטים בדבר הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3) לעיל.

ליום 31 בדצמבר 2019				באלפי ש"ח
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	
5,935,408	-	154,798	5,780,610	השקעות פיננסיות:
2,854	-	2,854	-	נכסי חוב סחירים
1,357,640	318,978	-	1,038,662	נכסי חוב שאינם סחירים
2,598,514	1,805,874	69,154	723,486	מניות
9,894,416	2,124,852	226,806	7,542,758	השקעות פיננסיות אחרות (*)
90,975	20,000	69,154	1,821	סך הכל השקעות פיננסיות
				(*) מזה בגין נגזרים

במהלך התקופה לא היו מעברים מהותיים בין רמה 1 ובין רמה 2.

ליום 31 בדצמבר 2018				באלפי ש"ח
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	
5,215,863	-	326,145	4,889,718	השקעות פיננסיות:
3,411	-	3,411	-	נכסי חוב סחירים
1,416,905	291,242	-	1,125,663	נכסי חוב שאינם סחירים
2,862,321	1,662,261	82,034	1,118,026	מניות
9,498,500	1,953,503	411,590	7,133,407	השקעות פיננסיות אחרות (*)
61,121	-	26,564	34,557	סך הכל השקעות פיננסיות
				(*) מזה בגין נגזרים

במהלך התקופה לא היו מעברים מהותיים בין רמה 1 ובין רמה 2.

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ו. שווי הוגן (המשך)

2. התנועה בנכסים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3

מדידת שווי הוגן במועד הדיווח נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד ונכסים פיננסיים זמינים למכירה			
השקעות פיננסיות			
סך הכל	אחרות	מניות	באלפי ש"ח
1,953,503	1,662,261	291,242	יתרה ליום 1 בינואר 2019
			סך הרווחים (הפסדים) שהוכרו :
120,336	107,594	12,742	ברווח והפסד
(43,486)	(16,755)	(26,731)	ברווח כולל אחר
433,351	376,312	57,039	רכישות
(328,586)	(323,021)	(5,565)	מכירות
(10,266)	(517)	(9,749)	דיבידנד וריבית שהתקבלו
2,124,852	1,805,874	318,978	יתרה ליום 31 בדצמבר 2019
			סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2019
132,026	118,930	13,096	
מדידת שווי הוגן במועד הדיווח נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד ונכסים פיננסיים זמינים למכירה			
השקעות פיננסיות			
סך הכל	אחרות	מניות	באלפי ש"ח
1,560,145	1,306,606	253,539	יתרה ליום 1 בינואר 2018
			סך הרווחים שהוכרו :
58,748	46,284	12,464	ברווח והפסד
178,685	158,343	20,342	ברווח כולל אחר
362,931	345,425	17,506	רכישות
(193,450)	(193,450)	-	מכירות
(13,556)	(947)	(12,609)	דיבידנד וריבית שהתקבלו
1,953,503	1,662,261	291,242	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
			סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2018
60,553	48,089	12,464	

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)**ו. שווי הוגן (המשך)****3. טכניקות הערכת שווי הוגן ותהליכי הערכה המיושמים בחברה****א. השקעות במניות ובמכשירי חוב**

השווי ההוגן של השקעות הנסחרות באופן פעיל בשווקים פיננסיים מוסדרים נקבע תוך התייחסות למחיר המכירה המצוטט שלהן (Quoted closing bid price) בסגירת המסחר, למועד המדידה.

לגבי השקעות הנסחרות בשוק מעבר לדלפק (OTC), הקבוצה מקבלת ציטוטי מחירים מחברות תמחור מוכרות (recognized pricing services).

בגין השקעות שלהן אין שוק פעיל, השווי ההוגן נקבע על ידי מערכי שווי חיצוניים באמצעות שימוש בשיטות הערכה. שיטות אלו כוללות התבססות על עסקאות שבוצעו לאחרונה בתנאי שוק, התייחסות לשווי השוק הנוכחי של מכשיר אחר דומה במהותו, היוון תזרימי מזומנים או שיטות הערכה אחרות.

השווי ההוגן של נכסי חוב לא סחירים בישראל לרבות אגרות חוב, הלוואות ופיקדונות, מחושב לפי מודל המבוסס על הערך הנוכחי המתקבל מהיוון תזרימי המזומנים, על פי שיעור ריבית להיוון הנקבע על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (ראה סעיף 4 (א) (1) להלן).

השווי ההוגן של נכסי חוב לא סחירים מחוץ לישראל מחושב לפי מודל המבוסס על הערך הנוכחי המתקבל מהיוון תזרימי מזומנים לפי שיעור ריבית להיוון המתקבל ממומחה (ראה סעיף 4 (א) (2) להלן).

השווי ההוגן של אג"ח ח"צ מחושב על-פי מח"מ אקטוארי ועל ידי היוון תזרימי מזומנים חזויים, בהתבסס על עקום ריבית חסרת סיכון.

הערכות השווי, המתודולוגיה והמגמות נסקרות ומאושרות ע"י מנהלי ההשקעות הרלוונטיים וחשבות השקעות.

השווי ההוגן של קרנות ההשקעה מתבסס על פי ערך נכסי נקי (NAV) אשר מדווח מהקרנות על פי רוב אחת לרבעון, דיווחי הקרן נסקרים ומאושרים ע"י מנהל ההשקעות בהתבסס על היכרותו את הקרן.

השווי ההוגן של מכשירים מורכבים נקבע על פי ציטוט.

ב. נגזרים

השווי ההוגן של חוזי אקדמה (Forward), וחוזים להחלפת מטבעות (Cross Currency Swap – "CCS") וכתבי אופציה מבוסס על מחירם המצוטט (Quoted Price), באם זמין. בהעדר מחיר מצוטט כאמור, נאמד השווי ההוגן של חוזי אקדמה וחוזים מסוג CCS על בסיס היוון ההפרש בין מחיר ה-Forward הנקוב בחוזה לבין מחיר ה-Forward הנוכחי בגין יתרת התקופה של החוזה עד לפידיון, תוך שימוש בציטוטים של שיעורי ריבית מתאימים, ואילו עבור כתבי אופציה, השווי ההוגן נקבע בהתאם למודל בלק ושוולס.

השווי ההוגן של חוזים להחלפת ריבית (Interest Rate Swap - IRS) מחושב בהתאם למודל כלכלי להיוון תזרימי מזומנים חזויים בהתאם לתנאי החוזה ומתבסס על ציטוטי מחירים המתקבלים מחברות תמחור מוכרות (recognized pricing services).

4. נתונים ששימשו בחישוב השווי ההוגן**א. שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן**

1. שערי ההיוון לחישוב השווי ההוגן של נכסי חוב שאינם סחירים, הנקבע באמצעות היוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינם, מתבססים בעיקרם על התשואות של אגרות חוב ממשלתיות והמרווחים של אגרות חוב קונצרניות כפי שנמדדו בבורסה לניירות ערך בתל אביב. ציטוטי המחירים ושיעורי הריבית ששימשו להיוון נקבעים על ידי חברה שזכתה במכרז, שפורסם על ידי משרד האוצר, להקמה ולתפעול של מאגר ציטוטי מחירים ושיעורי ריבית לגופים מוסדיים.

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ו. שווי הוגן (המשך)

4. נתונים ששימשו בחישוב השווי ההוגן (המשך)

א. שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן (המשך)

2. שערי ההיוון לחישוב השווי ההוגן של נכסים חוב שאינם סחירים בחו"ל, הנקבע באמצעות היוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינם, מתבססים בעיקרם על תשואות של אגרות חוב קונצרניות כפי שנמדדו בזירות מסחר מחוץ לישראל.

3. שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים בארץ, לפי דירוג מקומי⁽¹⁾:

לימים 31 בדצמבר	לימים 31 בדצמבר	באחוזים
2018	2019	
1.0	(0.2)	AA ומעלה
3.5	1.7	BBB עד A
6.2	4.3	לא מדורג

שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים - בחו"ל, לפי דירוג בינלאומי⁽²⁾:

לימים 31 בדצמבר	לימים 31 בדצמבר	באחוזים
2018	2019	
6.6	4.5	לא מדורג

- (1) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני חברת מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטוחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.
- (2) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטוחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

ז. גילוי הנדרש בקשר לפטור הזמני מיישום IFRS 9

הטבלה להלן מציגה את השווי ההוגן של הנכסים הפיננסיים לפי חלוקה לשתי קבוצות: נכסים שעומדים במבחן הקרן והריבית בלבד, לא כולל נכסים שמוחזקים למסחר או מנוהלים על בסיס שווי הוגן (להלן: "קבוצה א") כל יתר הנכסים הפיננסיים (להלן: "קבוצה ב")

לימים 31 בדצמבר 2018	לימים 31 בדצמבר 2019	באלי ש"ח
קבוצה א	קבוצה ב	
58,185,233	62,397,461	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה
3,648,899	6,554,645	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
1,416,905	1,357,640	השקעות פיננסיות אחרות- מניות
2,862,321	2,598,514	השקעות פיננסיות אחרות- אחרות
125,146	85,240	השקעות פיננסיות אחרות- נכסי חוב סחירים
57,939	62,294	השקעות פיננסיות אחרות- נכסי חוב שאינם סחירים
-	-	מזומנים ושווי מזומנים
5,090,717	5,850,168	
28,929,628	34,044,734	
1,130,892	1,734,798	

לעניין בחינת נכסי חוב העומדת במבחן הקרן והריבית בהתאם ל- IFRS9 ראה ביאור 37(ו)(א)(1).

ביאור 15: מזומנים ושווי מזומנים

א. מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה

1. הרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
2,632,439	2,003,595	מזומנים ופיקדונות למשיכה מיידי
1,016,460	4,551,050	פיקדונות לזמן קצר
3,648,899	6,554,645	מזומנים ושווי מזומנים

2. פרטים נוספים

המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ליום הדיווח הכספי ריבית שוטפת המבוססת על שיעורי ריבית בגין הפקדות בנקאיות יומיות 0.24%-0.04% (ליום 31 בדצמבר 2018: 0%-0.22%).

פיקדונות אחרים בתאגידים בנקאיים הינם לתקופות של בין שבוע לשלושה חודשים. הפיקדונות נושאים ריבית בשיעור 0.24%-0.22% (ליום 31 בדצמבר 2018: 0.19%-0.25%).

ב. מזומנים ושווי מזומנים אחרים

1. הרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
1,130,884	1,722,687	מזומנים ופיקדונות למשיכה מיידי
8	12,111	פיקדונות לזמן קצר
1,130,892	1,734,798	מזומנים ושווי מזומנים

2. פרטים נוספים

המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ליום הדיווח הכספי ריבית שוטפת המבוססת על שיעורי ריבית בגין הפקדות בנקאיות יומיות 0.24%-0.04% (ליום 31 בדצמבר 2018: 0.22%-0%).

פיקדונות אחרים בתאגידים בנקאיים הינם לתקופות של בין שבוע לשלושה חודשים. הפיקדונות נושאים ריבית בשיעור 0.24%-0.22% (ליום 31 בדצמבר 2018: 0.19%-0.25%).

ג. לפרטים נוספים בדבר חשיפת הקבוצה לסיכון שיעור ריבית, סיכון שוק ובדבר ניתוח רגישות, ראה ביאור 37(ג)-(2)-(3).

ביאור 16: הון וקרנות

א. הון מניות מונפק ונפרע

מניות רגילות*) ליום 31 בדצמבר			באלפי מניות 1 ש"ח ע.ב.
2017	2018	2019	
118,517	118,517	119,064	

ב. הון רשום

מניות רגילות*) ליום 31 בדצמבר			באלפי מניות 1 ש"ח ע.ב.
2017	2018	2019	
200,000	200,000	200,000	

(*) למחזיקים במניות הרגילות הזכות לקבלת דיבידנד כפי שיוכרז מפעם לפעם וזכות הצבעה באסיפות כלליות של החברה לפי קול אחד למניה, זכויות בפירוק החברה וזכות למינוי הדירקטורים בחברה.

ג. קרנות הון

1. קרן התרגום של פעילויות חוץ מורכבת בעיקר מהשפעות של מטבע הליש"ט והדולר.
2. קרנות הון אחרות כוללות קרן הון בגין עסקאות עם בעלי שליטה, קרן שיערוך רכוש קבוע וקרנות הון לא מהותיות אחרות.

ד. דיבידנדים

במהלך שלוש השנים האחרונות לא חולקו דיבידנדים.
דירקטוריון החברה מחליט על סכומי הדיבידנדים לבעלי המניות.
האפשרות לחלוקת דיבידנד כפופה לדרישות ההון החלות על החברה.
לפרטים בדבר דרישות ההון והוראות בעניין חלוקת דיבידנד בחברות ביטוח מאוחדות ראה סעיף (ה) להלן.

ה. ניהול ודרישות הון

מדיניות החברה היא להחזיק בסיס הון איתן במטרה לשמר את יכולת החברה להמשיך את פעילותה כדי שתוכל להניב תשואה לבעלי מניותיה וכן על מנת לתמוך בהתפתחות עסקית עתידית.

(1) תחולת משטר כושר פירעון כלכלי

על החברה וחברה ביטוח מאוחדת חלות החל מחודש יולי 2017, הוראות משטר כושר פירעון כלכלי בו נקבעו הנחיות לחישוב ההון העצמי וההון הנדרש לכושר פירעון על בסיס כלכלי.

בחודש מרס 2018 פורסם חוזר "הוראות בדבר הון עצמי לכושר פירעון של מבטח" (להלן: "חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי"). חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי בא במקום ההוראות בדבר ההון העצמי הנדרש שהיו כלולות בתקנות ההון, ומעגן, ככל הניתן, את ההסדרים הקיימים בתקנות ההון לעניין הון עצמי נדרש לכושר פירעון, מבלי שבוצעו בהם שינויים, למעט הוספת הסדרים המחייבים ליישום משטר כושר פירעון כלכלי. תקנות ההון בוטלו במסגרת פרסום תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מזערי הנדרש לקבלת רישיון מבטח), תשע"ח-2018 (להלן: "תקנות הון עצמי מזערי"), בחודש אפריל 2018. הוראות חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי תחולנה על חברת ביטוח שאינה כפופה למשטר כושר פירעון כלכלי וכן על חברת ביטוח הכפופה למשטר כושר פירעון כלכלי עד קבלת אישור הממונה לביצוע ביקורת רואה חשבון על יישום משטר כושר פירעון כלכלי.

החברה קיבלה אישור מהממונה בנוגע לביקורת על דוח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 31 בדצמבר 2018 ובהתאם, החל מהדוחות הכספיים ליום 30 ביוני 2019 החברה נדרשת לעמוד בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II בלבד.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון (המשך)

(2) יחס כושר פירעון כלכלי

בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי, על פי החישוב שביצעה ליום 30 ביוני 2019, עומדת בדרישות ההון והן בעלת עודף הון מעל ההון הנדרש בהתאם להוראות לתקופת הפריסה והתאמת תרחיש מניות.

החישוב שערכה החברה ליום 30 ביוני 2019, לא בוקר ולא נסקר על ידי רואי החשבון המבקרים. יודגש כי התחזיות וההנחות, שהיוו בסיס להכנת דוח יחס כושר פירעון כלכלי, מבוססות, בעיקרן על ניסיון העבר, כפי שעולה ממחקרים אקטוארים הנערכים מעת לעת. נוכח הרפורמות בשוק ההון, הביטוח והחיסכון והשינויים בסביבה הכלכלית, נתוני העבר אינם משקפים בהכרח את התוצאות העתידיות.

החישוב מתבסס לעיתים על הנחות לגבי אירועים עתידיים ופעולות ההנהלה שלא בהכרח יתממשו או שיתממשו באופן שונה מההנחות אשר שימשו בסיס לחישוב. כמו כן, התוצאות בפועל עלולות להיות שונות באופן מהותי מהחישוב, מאחר והתרחישים המשולבים של אירועים עשויים להתממש באופן שונה מהותית מההנחות בחישוב.

לפרטים נוספים, ראה גם סעיף 3.2.3 לדוח הדירקטוריון ובדוח יחס כושר פירעון כלכלי של החברה ליום 30 ביוני 2019. לפרטים נוספים, בדבר אירועים לאחר תאריך החישוב, ראה ביאור 41(יא) להלן.

(3) פרטים נוספים אודות משטר כושר פירעון כלכלי

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי קובעות הנחיות לחישוב על בסיס כלכלי של ההון העצמי וההון הנדרש לכושר פירעון.

א. בהתאם להוראות משטר כושר פירעון כלכלי, ככלל, סעיפי המאזן הכלכלי מחושבים לפי שווי כלכלי, ובפרט ההתחייבויות הביטוחיות מחושבות על בסיס הערכה מיטבית של מכלול התזרימים העתידיים הצפויים מהעסקים הקיימים, ללא מרווחי שמרנות, ובתוספת מרווח סיכון (Risk Margin), המשקף את עלות ההון הכוללת שהיה מצופה שחברת ביטוח אחרת או מבטח משנה ידרשו, לצורך קבלת התחייבויות הביטוח של חברת ביטוח, המחושבות על בסיס הערכה מיטבית, כהגדרתה בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי. במאזן הכלכלי, ככלל, אין הכרה בנכסים לא מוחשיים, הוא נערך על בסיס הדוחות הכספיים הנפרדים של החברה, בהם כלולות חברות ביטוח בנות אשר נתונין מאוחדים עם נתוני חברת הביטוח, ועל פי ההנחיות אינו כולל את הערך הכלכלי של פעילות הגמל והפנסיה שתחת חברת הביטוח.

ב. חישוב ההון הנדרש לכושר פירעון מבוסס על הערכת החשיפה של ההון העצמי הכלכלי לרכיבי סיכון אשר קבועים בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי, אשר הינם סיכונים ביטוחיים, סיכונים ביטוח בריאות, סיכונים ביטוח כללי, סיכונים שוק וסיכונים צד נגדי. רכיבי סיכון אלה כוללים תתי רכיבי סיכון בהתייחס לסיכונים ספציפיים אליהם חשופה חברת הביטוח. הערכת חשיפת ההון העצמי הכלכלי לכל תתי רכיבי סיכון מתבצעת על בסיס תרחיש שנקבע בהנחיות. קביעת ההון הנדרש לכושר פירעון מבוססת על סכימה של דרישות ההון בגין רכיבי הסיכון ותתי רכיבי הסיכון כאמור, בהתחשב במתאמים המיוחדים להם, ובניכוי התאמה לספיגת הפסדים בשל מס נדחה, כמפורט בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי. בנוסף, כולל חישוב ההון הנדרש לכושר פירעון רכיבים של הון נדרש בגין סיכון תפעולי והון נדרש בגין חברות מנהלות.

יצוין כי חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי מבוסס על נתונים ומודלים העשויים להיות שונים מאלה בהם עושה החברה שימוש במסגרת הדיווח הכספי, ואשר מתבססים, בין היתר, על תחזיות והנחות הנשענות, בעיקרן על ניסיון העבר. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מהתחזיות וההנחות אשר שימשו לחישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי. בפרט, וכמפורט בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי, חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי, מבוסס, במידה רבה, על מודל חישוב הערך הגלום. מודל חישוב הערך הגלום מבוצע בהתאם לפרקטיקה היישום בישראל אשר עקרוניתה וכלליה נקבעו על ידי רשות שוק ההון, אשר אימצה את הכללים והעקרונות שנקבעו בדוח וועדה משותפת של חברות הביטוח ורשות שוק ההון, אשר פעלה בליווי יועצים מישראל ומחו"ל. המודל מבוסס, בין השאר, על מחקרים פנימיים אשר מבטאים את ההערכה המיטבית של החברה וזאת בכפוף להסתייגויות ולמגבלות שנקבעו במסגרת העקרונות והכללים האמורים.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון בחברות ביטוח מאוחדות (המשך)

(3) פרטים נוספים אודות משטר כושר פירעון כלכלי (המשך)

ב. (המשך)

יודגש כי לתוצאות המודלים המשמשים בחישוב ההון העצמי המוכר וההון הנדרש לכושר פירעון רגישות גבוהה לתחזיות ולהנחות הכלולות בהם וכן לאופן יישומן של ההנחות. ליחס כושר הפירעון הכלכלי רגישות גבוהה למשתני שוק ולמשתנים אחרים ובהתאם עשוי להיות תנודתי.

עוד יצוין, כי לחברה נמסר מאת רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון (להלן: "הרשות") כי תפעל למיניו של "צוות יישום" אשר ידון בסוגיות מסוימות בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי ובצורך לבצע בו התאמות. בשלב זה החברה אינה יכולה להעריך אם בעקבות פעילותו של צוות היישום תפעל הרשות לביצוע שינויים כאמור ומה תהיה השפעתם של שינויים כאלה על יחס כושר הפירעון של החברה, אם וכאשר יתקבלו.

(4) סף ההון ומדרג התערבות פיקוחי

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי מגדירות, בנוסף להון נדרש לכושר פירעון (SCR) גם סף הון, MCR, אשר לא יפחת מ-25% מההון הנדרש לכושר פירעון בהתאם להוראות בתקופת הפריסה ולא יעלה על 45% ממנו. כמו כן, נקבע מדרג התערבות פיקוחי, לפיו חברה שלא תעמוד ביחס כושר פירעון נדרש או שקיים חשש ממשי לכך שיחס כושר הפירעון שלה יהיה נמוך מהנדרש, תגיש לממונה תוכנית להבטחת עמידתה ביחס כושר פירעון נדרש בתוך 6 חודשים ממועד הגשתה. אם חברה הביטוח לא עמדה בדרישות התוכנית, בהתאם לתנאים המפורטים בהוראות, ישקול הממונה התערבות פיקוחית בהתאם לסמכויותיו. בנוסף, חברה שלא תעמוד בסף ההון הנדרש (MCR), או שקיים חשש ממשי לכך שלא תעמוד בסף ההון הנדרש, תגיש לאישור הממונה תוכנית להבטחת עמידתה בסף ההון הנדרש בתוך שלושה חודשים ממועד הגשתה. אם חברה הביטוח לא עמדה בדרישות התוכנית, בהתאם לתנאים המפורטים בהוראות, ינקוט הממונה בצעדי פיקוח בהתאם לסמכויות המוקנות לו בחוק הפיקוח.

(5) הרכב ההון הכלכלי המוכר

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי קובעות הוראות לעניין הרכב ההון המוכר על בסיס כלכלי, לפיהן ההון העצמי יהיה סך ההון רובד 1 והון רובד 2, כהגדרתם בהוראות, כאשר מכשירי הון משני נחות, הון משני מורכב והון שלישוני אשר הונפקו לפני יום 30 ביוני 2017, יסווג כהון רובד 2 ויוכרו בהתאם לתנאים בהם הוכרו ערב מועד זה. בנוסף, נקבע שההיקף המקסימלי של הון רובד 2 יעמוד על שיעור של 40% מההון הנדרש לכושר פירעון. בהתייחס לעמידה בסף ההון, נקבע שההיקף המקסימלי של הון רובד 2 יעמוד על שיעור של 20% מסף ההון.

(6) הוראות בתקופת הפריסה

בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי נקבעה תקופת פריסה בה תיושמה ההנחיות הבאות:

א. דרישת ההון בגין תת רכיב סיכון מניות, כהגדרתו בהוראות, תגדל באופן הדרגתי במשך שבע שנים החל מיום התחילה, החל משיעור של 22% ועד לשיעורים של 30%, 39% ו-49% להשקעה במניות תשתיות, סוג 1 וסוג 2, בהתאמה. הגידול ההדרגתי יחול גם על ההתאמה האנטי-מחזורית, כהגדרתה בהוראות.

ב. ההון הנדרש לכושר פירעון, אשר מחושב בהתאם להוראות הפריסה של תת רכיב סיכון מניות, כמפורט לעיל, יגדל באופן הדרגתי משיעור של 60% מההון הנדרש לכושר פירעון על פי ההוראות, בשיעור של 5% מדי שנה, ועד לעמידה מלאה בחישוב על בסיס נתוני 31 בדצמבר 2024.

ג. לעניין הרכב ההון, נקבע שההיקף המקסימלי של הון רובד 2 בתקופת הפריסה יעמוד על שיעור של 50% מההון הנדרש לכושר פירעון בתקופת הפריסה.

ד. בחודש מרץ 2020 פרסם הממונה מתווה ליישום הוראות משטר כושר פירעון כלכלי במתכונת אירופאית (להלן "המתווה"), וכן טיוטת תיקון לחוזר המאוחד לעניין הוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי (להלן "טיטוטת התיקון") וזאת בהמשך לנייר התייעצות בנושא יישום הוראות מעבר תחת משטר כושר פירעון כלכלי ("נייר התייעצות") שפורסם בחודש נובמבר 2019, וכן חוזר בנושא סקר הערכה כמותי לבחינת התאמות במשטר כושר פירעון כלכלי ("סקר הערכה כמותי") שפורסם בחודש ינואר 2020.

לפי טיוטת התיקון חברה ביטוח תוכל, באישור הממונה, ליישם הוראות פריסה אלטרנטיביות לאלו הקיימות כמפורט בסעיף 2 לעיל. הוראות הפריסה האלטרנטיביות מאפשרות פריסה הדרגתית לינארית, עד ל 31 בדצמבר 2032, של הגידול בעתודות הביטוח הכלכליות (כולל מרווח הסיכון) בשייר המחושבות ליום 31 בדצמבר 2019, אל מול העתודות החשבונאיות בשייר לאותו מועד, וזאת בהתייחס לעתודות מסוימות ובכפוף למגבלות שנקבעו בטיטה.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)**ה. ניהול ודרישות הון בחברות ביטוח מאוחדות (המשך)**

(6) הוראות בתקופת הפריסה (המשך)

ד. (המשך)

כמו כן, כוללת טיוטת התיקון התאמות שונות למשטר כושר הפירעון הכלכלי בעיקר בהתייחס לחישוב דרישות ההון. בין ההתאמות העיקריות שבוצעו נכללות הקלות בגין רכיבים של סיכוני שוק, ובכלל זה הפחתה העשויה להיות משמעותית בגובה תרחיש מניות, הניתנת ליישום בגין 75% מסך ההשקעה במניות המוחזקות כנגד התחייבויות תלויות תשואה, וכן השקעות נוספות אשר יעמדו בתנאים המפורטים להכרה בהן כמניות המוחזקות לטווח ארוך; הרחבה של הפחתה בגובה תרחיש עבור השקעות בתשתיות וכן הרחבת ההכרה באמצעים להפחתת סיכון עבור התחייבויות תלויות תשואה. בנוסף בוצעו התאמות נוספות לרכיבים אחרים בחישוב אשר להערכת החברה לא צפויות להיות בעלות השפעה משמעותית על התוצאות.

על פי המתווה, בכוונת הרשות לפעול לכניסתו לתוקף של עדכון ההוראות בעניין משטר כושר פירעון כלכלי בהתאמה למתכונת שאומצה באירופה עד לחודש יולי 2020. לעניין דיווח ופרסום יחס כושר פירעון כלכלי, נקבע במתווה כי מועד פרסום דוח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 31 בדצמבר 2019, יהיה ביום 31 באוגוסט 2020 (חלף יום 31 במאי 2020), וכי חברת ביטוח פטורה מחישוב ומדיווח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 30 ביוני 2020.

בנוסף לאמור לעיל, הודיע הממונה במסגרת המתווה כי במהלך שנת 2020, בכוונת הרשות לפרסם טיוטת הוראות בנושא יישום תהליך הערכה עצמית של הסיכונים וכושר הפירעון (ORSA) המבוססות על הוראות הדירקטיבה האירופית העדכנית בעניין זה.

(7) דיבידנד

מלבד הדרישות הכלליות וחוק החברות, חלוקת דיבידנד מעודפי ההון בחברת ביטוח כפופה גם לדרישות נזילות, עמידה בכללי תקנות ההשקעה והוראות נוספות שמפרסם הממונה מעת לעת. בחודש אוקטובר 2017 נשלח מהממונה מכתב למנהלי חברות הביטוח, לפיו חברת ביטוח רשאית לחלק דיבידנד אם, לאחר ביצוע החלוקה, למבטח יחס הון עצמי מוכר להון עצמי נדרש (להלן: "יחס כושר פירעון") בשיעור של לפחות 100% לפי הוראות משטר כושר פירעון כלכלי, כשהוא מחושב ללא ההוראות בתקופת הפריסה, ובכפוף ליעד יחס כושר פירעון שקבע דירקטוריון החברה.

כמו כן, על חברת הביטוח למסור לממונה בתוך עשרים ימי עסקים ממועד החלוקה תחזית רווח שנתית של החברה לשנתיים העוקבות למועד חלוקת הדיבידנד; תכנית שרות חוב מעודכנת של החברה שאושרה על ידי דירקטוריון החברה, וכן תכנית שרות חוב מעודכנת של חברת האחזקות המחזיקה בחברה שאושרה על ידי דירקטוריון חברת האחזקות; תכנית ניהול הון שאושרה על ידי דירקטוריון החברה; פרוטוקול הדיון בדירקטוריון החברה בו אושרה חלוקת הדיבידנד, בצרוף חומר הרקע לדיון.

בחודש מרס 2020 קבע דירקטוריון כלל ביטוח יעד הון התחלתי ליחס כושר פירעון, בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי, בשיעור של 108% והוא יתפתח בהדרגה לשיעור של 118% בשנת 2024, תום תקופת הפריסה לפי משטר כושר פירעון כלכלי, ראה 6(ב) לעיל. עוד קבע דירקטוריון כלל ביטוח שיעד ההון יבחן מעת לעת, בין היתר, בהתאם להתפתחויות עסקיות ורגולטוריות. מובהר בזאת, כי אין בקביעת היעד האמור כדי להבטיח שכלל ביטוח תעמוד בו בכל עת ואין בו כדי להוות התחייבות של כלל ביטוח לחלוקת דיבידנד.

בהמשך לאמור בסעיף 6(ד) לעיל בדבר טיוטת התיקון, ככל שטיטת התיקון תיכנס לתוקף, צפוי כי הדבר יביא לבחינה מחודשת של יעד ההון.

(8) סטטוס השליטה בחברת האם ובגופים מוסדיים מהקבוצה

כפי שנמסר לחברה, ביום 8 במאי 2014 קיבלו ב"כ בעלי השליטה הקודמים באי די בי פתוח (קבוצות גנדן, מנור ולבנת) הודעה מהממונה כי בהמשך להסדר הנושים באי די בי אחזקות ומכיוון שחדלו לשלוט בגופים מוסדיים מהקבוצה, בוטלו היתרי השליטה שניתנו להם על-ידי הממונה לאחזקת השליטה בגופים מוסדיים כאמור, ובכלל זה, בין היתר, בחברה, בכלל ביטוח אשראי ובכלל פנסיה וגמל ("הגופים המוסדיים") (להלן: "ההיתר"), שבהם התחייבה אי די בי אחזקות להשלים (או לפעול שחברות בשליטתה הישירה או העקיפה ישלימו) את ההון העצמי הנדרש מהמבטחים על פי תקנות ההון או כל תקנה או דין אחר שיבואו במקומן, כפוף לכך שתקרת ההתחייבות לא תעלה על 50% מההון הנדרש ממבטח וכן שההתחייבות תמומש רק כאשר ההון העצמי של המבטח יהיה שלילי, ובגובה סכום ההון השלילי, ובלבד שסכום ההשלמה לא יעלה על תקרת ההתחייבות כאמור.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון (המשך)

(8) סטטוס השליטה בחברת האם ובגופים מוסדיים מהקבוצה

בנוסף, התחייבה אי די בי אחזקות במסגרת ההיתר, כי היא תשלים (או תפעל שחברות בשליטתה הישירה או העקיפה ישלמו) את ההון העצמי של כלל פנסיה וגמל לסכום הקבוע בתקנות קופות הגמל כפי שיהיו מעת לעת, או כל תקנה או דין אחר שיבואו במקומן ונקבע כי ההתחייבות האמורה (ביחס לגופים המוסדיים) תהיה תקפה כל עוד אי די בי אחזקות תהיה בעלת השליטה בגופים המוסדיים.

כלל החזקות התחייבה כלפי הממונה, להשלים את ההון העצמי של החברה על-פי תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998 ("תקנות ההון") עד 50% מההון הנדרש, אם וכאשר ההון העצמי של החברה יהיה שלילי ובגובה סכום ההון השלילי. בהתאם לנוסח ההתחייבות, היא תקפה כל עוד כלל החזקות תהיה בעלת השליטה (כהגדרתה בחוק הפיקוח) בחברה.

על פי דרישת הממונה, כלל החזקות התחייבה להשלים בכל עת את ההון העצמי של כלל פנסיה וגמל, חברה בת של החברה, לסכום הקבוע בתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964. בהתאם לנוסח ההתחייבות, היא תקפה כל עוד כלל החזקות שולטת, במישרין או בעקיפין, בכלל פנסיה וגמל. לעניין דרישות ההון, ראה סעיף ו' להלן.

לאור סטטוס השליטה בחברה כאמור לעיל, קיימת אי בהירות ביחס לתוקפן של התחייבויות להשלמת הון שניתנו בעבר על ידי כלל החזקות.

ביום 8 בדצמבר 2019 נתקבל אצל החברה מכתב מאת הממונה ("מכתב הממונה"), לפיו, בין היתר, הודיע הממונה כי לאור השינויים שחלו בשיעורי ההחזקה של אי די בי פתוח בכלל החזקות, לפי עמדת הרשות, נכון למועד זה, אין גורם המחזיק, במישרין או בעקיפין, באמצעי שליטה בחברה באופן המקיים חובה לקבל היתר שליטה בחברה בהתאם לסעיף 32(ב) לחוק הביטוח ולפיכך על כלל החזקות לקבל מאת הממונה היתר שליטה בחברה. החברה מנהלת דיונים עם הממונה בקשר עם האמור.

לאור סטטוס השליטה בחברה כאמור לעיל, קיימת אי בהירות ביחס לתוקפן של התחייבויות להשלמת הון שניתנו בעבר על ידי החברה.

לפרטים בדבר ההחזקה והשליטה בחברה, ולפרטים בדבר ביטול היתר השליטה ראה ביאור 1.

(9) החברה התחייבה להשלים את ההון העצמי הנדרש מכלל ביטוח אשראי על-פי תקנות ההון עד 50% מההון הנדרש על פי תקנות ההון, אם וכאשר ההון העצמי של כלל ביטוח אשראי יהיה שלילי. ההתחייבות תקפה כל עוד החברה תהיה בעלת השליטה (כהגדרתה בחוק הפיקוח) בכלל ביטוח אשראי. התחייבות זו ניתנה בהתאם לדרישה בהיתר השליטה בכלל ביטוח אשראי, לפיה החברה תדאג להשלמת ההון העצמי הנדרש מכלל ביטוח אשראי על פי תקנות ההון או כל תקנה אחרת שתבוא במקומן בעתיד.

ו. דרישות הון בחברות המנהלות קרנות פנסיה וקופות גמל

תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הון עצמי מזערי הנדרש מחברה מנהלת של קופת גמל או קרן פנסיה), התשע"ב-2012 ותקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל) (תיקון מס' 2), התשע"ב-2012 קובעות דרישות הון מחברה מנהלת בהתאם להיקף הנכסים המנוהלים ולהוצאות השנתיות, אך לא פחות מהון התחלתי בסך 10 מיליוני ש"ח וכן קובעות דרישות נזילות.

חברה מנהלת תהיה רשאית לחלק דיבידנד רק אם הונה העצמי הוא לפחות בגובה ההון העצמי הנדרש ממנה לפי תקנות אלה. כמו כן, תידרש חברה מנהלת להעמיד הון נוסף בגין חברות מנהלות נשלטות.

נכון לתום תקופת הדיווח, לחברות המנהלות שבשליטת החברה קיים עודף הון ביחס להון המינימלי הנדרש על פי תקנות ההון לחברות מנהלות.

ביאור 17: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה⁽¹⁾

ליום 31 בדצמבר					
2018	2019	2018	2019	2018	2019
שייר	שייר	ביטוח משנה	ביטוח משנה	ברוטו	ברוטו
באלפי ש"ח					
ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח					
19,493,404	20,389,175	(13,784)	(16,478)	19,507,188	20,405,653
2,358,204	2,396,604	-	-	2,358,204	2,396,604
21,851,608	22,785,779	(13,784)	(16,478)	21,865,392	22,802,257
(1,215)	(2,034)	-	-	(1,215)	(2,034)
21,850,393	22,783,745	(13,784)	(16,478)	21,864,177	22,800,223
2,001,458	2,455,916	(674,050)	(589,666)	2,675,508	3,045,582
4,001,393	3,665,340	(2,105,917)	(2,727,888)	6,107,310	6,393,228
27,853,244	28,905,001	(2,793,751)	(3,334,032)	30,646,995	32,239,033

ביאור 18: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה⁽¹⁾

ליום 31 בדצמבר					
2018	2019	2018	2019	2018	2019
שייר	שייר	ביטוח משנה	ביטוח משנה	ברוטו	ברוטו
באלפי ש"ח					
ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח					
59,029,589	67,720,642	(173,852)	(203,647)	59,203,441	67,924,289
1,781,735	2,828,148	-	-	1,781,735	2,828,148
60,811,324	70,548,790	(173,852)	(203,647)	60,985,176	70,752,437
(11,578)	(9,824)	-	-	(11,578)	(9,824)
60,799,746	70,538,966	(173,852)	(203,647)	60,973,598	70,742,613
4,389,696	1,083,782	(11,776)	(14,131)	4,401,472	1,097,913
65,189,442	71,622,748	(185,628)	(217,778)	65,375,070	71,840,526

(1) בחוזי ביטוח תלויי תשואה, תגמולי הביטוח שלהם זכאי המוטב תלויים או צמודים לתשואה שמניבות השקעות מסוימות של הקבוצה בניכוי דמי ניהול. חוזים אלה כוללים, בין היתר, תוכניות ביטוח המזכות/המחייבות את המבוטח בבנוס/מאלוס לפי תוצאות ההשקעות של תיק הפוליסות המשתתפות ברווחי השקעה של הקבוצה. בחוזי ביטוח שאינם תלויי תשואה תגמולי הביטוח שלהם זכאי המבוטח אינם תלויים ברווח או ההפסד מההשקעות שביצעה הקבוצה.

ההבחנה בין חוזים תלויי תשואה לבין חוזים שאינם תלויי תשואה נעשית ברמת הכיסוי הבודד, כך שישנן פוליסות ביטוח עם מספר כיסויים אשר חלקם תלויי תשואה וחלקם אינם תלויי תשואה.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי

א. התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי סוגים

ליום 31 בדצמבר						באלפי ש"ח
2018	2019	2018	2019	2018	2019	
שייר	שייר	ביטוח משנה	ביטוח משנה	ברוטו	ברוטו	
ענפי רכב חובה וחבויות						
176,701	179,543	199,149	191,996	375,850	371,539	הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה
2,982,421	2,750,769	1,254,037	1,712,954	4,236,458	4,463,723	תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר
3,159,122	2,930,312	1,453,186	1,904,950	4,612,308	4,835,262	סך ענפי רכב חובה וחבויות
1,708,332	1,450,818	575,942	836,177	2,284,274	2,286,995	מתוך זה סך ההתחייבויות בגין ענף רכב חובה
ענפי רכוש ואחרים						
380,566	320,176	271,232	347,946	651,798	668,122	הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה
-	10,591	-	-	-	10,591	הפרשה לפרמיה בחסר
461,705	404,261	381,499	474,992	843,204	879,253	תביעות תלויות
842,271	735,028	652,731	822,938	1,495,002	1,557,966	סך ענפי רכוש ואחרים
4,001,393	3,665,340	2,105,917	2,727,888	6,107,310	6,393,228	סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
הוצאות רכישה נדחות						
42,296	45,121	35,736	34,523	78,032	79,644	ענפי רכב חובה וחבויות
103,593	100,332	56,241	55,274	159,834	155,606	ענפי רכוש ואחרים
145,889	145,453	91,977	89,797	237,866	235,250	סך הכול הוצאות רכישה נדחות
התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי בניכוי						
3,116,826	2,885,191	1,417,450	1,870,427	4,534,276	4,755,618	ענפי רכב חובה וחבויות (ראה ג' להלן)
738,678	634,696	596,490	767,664	1,335,168	1,402,360	ענפי רכוש ואחרים (ראה ג' להלן)
3,855,504	3,519,887	2,013,940	2,638,091	5,869,444	6,157,978	סך הכל התחייבויות בחוזי ביטוח כללי בניכוי הוצאות רכישה נדחות

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי שיטות חישובן

ליום 31 בדצמבר						באלפי ש"ח
2018	2019	2018	2019	2018	2019	
שייר	שייר	ביטוח משנה	ביטוח משנה	ברוטו	ברוטו	
הערכות אקטואריות						
3,398,022	3,123,301	1,587,793	2,136,351	4,985,815	5,259,652	מר דויד אנגלמיר (מר יעקב מאוזר אשתקד) ⁽¹⁾
הפרשות על בסיס הערכות אחרות						
13,023	11,079	20,506	16,980	33,529	28,059	הערכת מחלקת תביעות בגין תביעות התלויות הידועות
4,923	6,344	10,222	13,177	15,145	19,521	תוספת לתביעות התלויות בגין תביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR)
557,266	499,720	470,381	539,941	1,027,647	1,039,661	הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה
496	385	-	-	496	385	הערכות אחרות
27,663	24,511	17,015	21,439	44,678	45,950	עודף הכנסות על הוצאות (צבירה) בגין ביטוח סיכוני סחר חוץ
4,001,393	3,665,340	2,105,917	2,727,888	6,107,310	6,393,228	סך כל ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי בישראל

(1) ראה הצהרות האקטואר הממונה בביטוח כללי בישראל, המצורפות בנספח לדוחות הכספיים. לא קיימת תוספת/גרעיה בין הערכות האקטואריות לבין הסכום שנכלל בדוחות הכספיים.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות

1. ענפי רכב חובה וחבויות

ליום 31 בדצמבר					
2018	2019	2018	2019	2018	2019
ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח
3,396,506	3,116,826	1,413,030	1,417,450	4,809,536	4,534,276
343,731	343,298	334,226	371,040	677,957	714,338
76,424	45,345	31,239	21,727	107,663	67,072
(51,696)	(122,460)	(3,945)	(42,447)	(55,641)	(164,907)
63,000	96,431	(16,332)	236,595	46,668	333,026
431,459	362,614	345,188	586,915	776,647	949,529
(2,994)	(2,568)	(1,989)	(2,475)	(4,983)	(5,043)
(708,145)	(591,681)	(338,779)	(131,463)	(1,046,924)	(723,144)
(711,139)	(594,249)	(340,768)	(133,938)	(1,051,907)	(728,187)
3,116,826	2,885,191	1,417,450	1,870,427	4,534,276	4,755,618

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות, הפרשה לפרמיה בחסר, צבירה (יתרות פתיחה בלבד), פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.
 2. עלות התביעות המצטברת (Ultimate) הינה: יתרת תביעות תלויות (ללא צבירה), הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות בתוספת סך תשלומי התביעות כולל הוצאות ישירות ועקיפות ליישוב תביעות.
 3. התשלומים כוללים הוצאות עקיפות ליישוב תביעות (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות החיתום.
- (*) לפרטים נוספים ראה ביאור 39(ה)(2)(4)(ו).
- (**) שינוי באומדן עלות התביעות המצטברות בגין שנות חיתום קודמות נובע בין היתר, מגידול בעלות התביעות הפרטניות והשפעתו על המודל האקטוארי.

2. ענפי רכוש ואחרים

ליום 31 בדצמבר					
2018	2019	2018	2019	2018	2019
ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח
552,856	738,678	615,160	596,490	712,147	1,335,168
562,570	540,106	268,125	322,606	687,838	862,712
(109,2)	8,957	(28,023)	61,783	(132,30)	70,740
453,568	549,063	240,102	384,389	555,808	933,452
(387,440)	(382,135)	(93,580)	(116,012)	(481,020)	(498,147)
(562,274)	(224,642)	(193,376)	(175,069)	(938,467)	(399,711)
(002,662)	(606,777)	(286,956)	(291,081)	(958,948)	(897,858)
(11,102)	(56,860)	28,184	77,866	17,082	21,006
(13,223)	10,592	-	-	(13,223)	10,592
738,678	634,696	596,490	767,664	1,335,168	1,402,360

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות בתוספת הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.
2. עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח כוללת את יתרת תביעות תלויות לסוף שנת הדוח בתוספת סך תשלומי התביעות בתקופת הדוח לרבות הוצאות ישירות ועקיפות ליישוב תביעות.
3. תשלומים ליישוב תביעות במהלך השנה כוללים תשלומים בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח ובתוספת השינוי ביתרת תביעות תלויות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח.
4. התשלומים ליישוב תביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישוב (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות הנזק.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

1. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ברוטו, בענפים רכב חובה וחבויות בישראל

ליום 31 בדצמבר 2019										
שנת חיתום										
סך הכל	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2019 (')										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה										
	5,043	4,998	5,954	3,697	2,219	4,333	4,400	5,300	150,134	79,363
לאחר שנה ראשונה		44,395	41,675	37,950	33,911	41,732	44,576	53,409	75,139	150,781
לאחר שנתיים			127,600	123,819	118,937	133,406	140,171	156,817	170,532	156,810
לאחר שלוש שנים				216,574	217,714	239,990	270,258	273,867	294,937	254,454
לאחר ארבע שנים					294,752	344,952	388,491	413,522	418,122	354,779
לאחר חמש שנים						520,910	562,943	529,740	655,948	450,238
לאחר שש שנים						428,042	614,589	676,366	960,176	553,381
לאחר שבע שנים								763,107	1,002,051	631,878
לאחר שמונה שנים										676,322
לאחר תשע שנים										717,818
לאחר עשר שנים										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה										
	714,340	680,001	643,403	649,750	671,958	787,094	887,280	951,998	1,041,508	1,029,611
לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾		708,175	666,286	637,220	680,753	813,413	871,928	1,028,853	928,168	1,044,142
לאחר שנתיים			708,121	659,517	646,449	803,776	868,385	1,040,672	996,145	974,186
לאחר שלוש שנים				690,423	674,507	799,291	833,151	963,111	985,117	929,295
לאחר ארבע שנים					680,031	825,799	890,846	1,012,102	989,365	906,209
לאחר חמש שנים						1,008,637	909,985	1,090,230	1,083,552	860,351
לאחר שש שנים							911,449	1,080,536	1,211,160	865,130
לאחר שבע שנים								1,071,592	1,217,870	886,378
לאחר שמונה שנים									1,204,724	894,141
לאחר תשע שנים										879,172
לאחר עשר שנים										50,123
עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה ⁽³⁾										
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	(9.68)%	(4.14)%	(10.06)%	(6.26)%	0.11%	(25.49)%	(9.40)%	(11.26)%	(22.29)%	5.39%
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2019	8,576,664	714,340	708,175	708,121	690,423	680,031	1,008,637	911,449	1,071,592	1,204,724
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2019	4,213,971	5,043	44,395	127,600	216,574	294,752	428,042	614,589	763,107	1,002,051
סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר	4,362,693	709,297	663,780	580,521	473,849	385,279	580,595	296,860	308,485	202,673
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2009	392,925									
סך הכל התחייבות ברוטו בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה וחבויות בישראל בניכוי הוצאות רכישה נדחות 2019	4,755,618									

(1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה, על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

(2) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

(3) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

הערה: רמת המובהקות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סף שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סף שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

2. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, בשייר עצמי, בענף רכב חובה וחבויות בישראל

ליום 31 בדצמבר 2019										
שנת חיתום										
סך הכל	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011 ²	2010 ²
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2019 (')										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה										
לאחר שנה ראשונה	2,568	3,003	5,039	3,695	2,214	4,333	4,389	5,215	78,738	71,101
לאחר שנתיים		23,492	28,972	37,513	33,326	37,663	43,745	49,438	58,610	137,662
לאחר שלוש שנים			81,306	121,392	113,923	123,372	132,015	143,556	150,681	152,618
לאחר ארבע שנים				206,420	211,503	228,093	254,950	248,011	269,005	247,260
לאחר חמש שנים					286,867	325,825	363,574	355,984	386,670	342,870
לאחר שש שנים						403,855	467,852	492,441	489,519	436,861
לאחר שבע שנים							538,264	591,999	603,988	536,951
לאחר שמונה שנים								660,740	664,478	606,743
לאחר תשע שנים									704,100	648,960
לאחר עשר שנים										679,119
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה										
לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾	343,300	344,767	369,190	586,228	586,847	680,932	758,821	807,146	635,520	799,501
לאחר שנתיים		348,375	397,124	546,609	592,797	671,389	751,235	804,509	769,714	833,421
לאחר שלוש שנים			420,513	567,357	560,936	666,646	756,227	813,816	797,112	833,334
לאחר ארבע שנים				576,027	576,027	660,972	719,768	788,077	785,956	819,127
לאחר חמש שנים				594,979	586,882	675,111	783,171	785,110	789,861	800,397
לאחר שש שנים						677,964	773,562	871,756	806,221	771,937
לאחר שבע שנים							769,516	877,290	852,511	775,413
לאחר שמונה שנים								875,629	852,921	793,563
לאחר תשע שנים									842,253	800,651
לאחר עשר שנים										790,782
עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה ⁽³⁾	(234,337)	(3,608)	(51,323)	(8,751)	5,915	(11,318)	(49,748)	(87,552)	(56,297)	28,345
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	(4.13)%	(1.05)%	(13.90)%	(1.49)%	1.00%	(1.70)%	(6.91)%	(11.11)%	(7.16)%	3.46%
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2019	6,250,193	343,300	348,375	420,513	594,979	586,882	677,964	769,516	842,253	790,782
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2019	3,586,731	2,568	23,492	81,306	206,420	286,867	403,855	538,264	660,740	679,119
יתרת התביעות התלויות	2,663,462	340,732	324,883	339,207	388,559	300,015	274,109	231,252	214,889	111,663
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2009	221,729									
סך הכל התחייבות בשייר עצמי בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה וחבויות										
יניכוי הוצאות רכישה נדחות 2019										
2,885,191										

(1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה, על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

(2) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

(3) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

הערה: רמת המובהקות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד3. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ברוטו, בענף רכב חובה

ליום 31 בדצמבר 2019										
שנת חיתום										
סך הכל	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2019 (')										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה										
	3,627	2,777	1,924	1,515	1,482	1,675	3,289	2,909	3,779	3,820
לאחר שנה ראשונה		25,212	27,573	24,881	24,094	25,217	33,863	35,035	39,982	42,115
לאחר שנתיים			98,343	85,381	85,658	85,990	92,839	108,402	109,805	107,067
לאחר שלוש שנים				146,467	156,291	161,579	181,595	174,722	190,650	178,729
לאחר ארבע שנים					209,282	233,677	255,644	242,272	261,710	232,787
לאחר חמש שנים						291,498	323,488	341,356	329,659	285,900
לאחר שש שנים							370,585	414,685	411,458	357,043
לאחר שבע שנים								472,085	447,265	400,886
לאחר שמונה שנים									472,519	422,853
לאחר תשע שנים										443,732
לאחר עשר שנים										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה										
	443,801	399,293	391,311	404,844	402,781	478,607	520,626	532,396	525,614	558,257
לאחר שנה ראשונה (2)		412,406	398,249	375,214	406,585	482,562	511,599	533,497	530,948	567,145
לאחר שנתיים			445,260	386,155	398,540	465,045	519,681	546,296	542,888	580,083
לאחר שלוש שנים				401,798	429,512	463,544	485,679	512,967	512,178	537,299
לאחר ארבע שנים					438,317	469,296	535,874	497,694	507,046	509,730
לאחר חמש שנים						466,850	515,796	576,731	516,995	470,332
לאחר שש שנים							490,937	564,936	551,801	471,578
לאחר שבע שנים								558,577	545,930	480,282
לאחר שמונה שנים									536,183	482,105
לאחר תשע שנים										474,104
לאחר עשר שנים										63,195
עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה (3)	(109,231)	(13,113)	(53,949)	3,046	(31,732)	(1,805)	(5,258)	(45,610)	(24,005)	63,195
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	(2.65)%	(3.28)%	(13.79)%	0.75%	(7.80)%	(0.39)%	(1.08)%	(8.89)%	(4.69)%	11.76%
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2019	4,668,233	443,801	412,406	445,260	401,798	438,317	466,850	490,937	558,577	474,104
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2019	2,533,350	3,627	25,212	98,343	146,467	209,282	291,498	370,585	472,085	443,732
סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר 2019	2,134,883	440,174	387,194	346,917	255,331	229,035	175,352	120,352	86,492	30,372
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2009										
סך הכל התחייבות ברוטו בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה, בניכוי הוצאות רכישה נדחות ליום 31 בדצמבר 2019										
	123,342									
	2,258,225									

- הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.
- אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות.
- הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

הערך: רמת המובהקות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

4ד. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, בשייר עצמי, בענף רכב חובה

ליום 31 בדצמבר 2019										
שנת חיתום										
סך הכל	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2019 (')										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה										
	1,250	1,115	1,021	1,515	1,482	1,675	3,289	2,909	3,779	3,820
לאחר שנה ראשונה		9,809	15,021	24,881	24,094	25,217	33,863	35,035	39,982	42,115
לאחר שנתיים			52,423	85,381	85,658	85,990	92,839	108,402	109,805	107,067
לאחר שלוש שנים				146,467	155,366	161,579	178,167	174,722	190,650	178,729
לאחר ארבע שנים					208,357	233,677	250,609	242,272	261,710	232,787
לאחר חמש שנים						291,322	316,599	339,868	328,707	285,900
לאחר שש שנים							363,628	402,168	409,380	357,043
לאחר שבע שנים								451,150	442,006	400,886
לאחר שמונה שנים									463,758	422,853
לאחר תשע שנים										437,951
לאחר עשר שנים										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה										
	156,169	163,451	199,864	396,286	394,190	466,635	507,587	519,982	514,836	548,415
לאחר שנה ראשונה (2)		148,821	209,184	363,978	395,786	462,803	498,260	512,899	512,929	550,777
לאחר שנתיים			230,613	367,295	370,357	453,435	508,706	525,681	525,201	563,956
לאחר שלוש שנים				384,902	388,352	450,429	473,701	502,878	503,217	529,030
לאחר ארבע שנים					395,408	462,825	521,332	486,268	498,079	501,324
לאחר חמש שנים						462,067	499,849	546,404	496,109	469,156
לאחר שש שנים							477,468	534,072	530,551	465,889
לאחר שבע שנים								529,630	527,024	474,402
לאחר שמונה שנים									518,486	476,422
לאחר תשע שנים										468,270
לאחר עשר שנים										
עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה (3)	1,983	14,630	(30,749)	11,384	378	(8,632)	(3,767)	(26,752)	(15,269)	60,760
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	0.05%	8.95%	(15.38)%	2.87%	0.10%	(1.90)%	(0.80)%	(5.32)%	(3.03)%	11.49%
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2019	3,771,834	156,169	148,821	230,613	384,902	395,408	462,067	477,468	529,630	518,486
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2019	2,426,115	1,250	9,809	52,423	146,467	208,357	291,322	363,628	451,150	463,758
סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר 2019	1,345,719	154,919	139,012	178,190	238,435	187,051	170,745	113,840	78,480	54,728
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2009	101,500									
סך הכל התחייבויות ברוטו בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה, בניכוי הוצאות רכישה נדחות ליום 31 בדצמבר 2019	1,447,219									

(1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

(2) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

(3) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

הערה: רמת המבוהקת של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד5. הרכב רווח (הפסד) כולל בענף ביטוח רכב חובה (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום קודמות	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום קודמות
2019	(67,336)	52,188	(6,820)	96,613
2018	(10,753)	19,455	7,280	27,952
2017	13,714	(73,027)	36,198	(34,927)

ד6. נתונים בדבר שנות חיתום 2013-2019 בענף רכב חובה (באלפי ש"ח)

שנת החיתום	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
פרמיות ברוטו (כולל דמים)	465,338	465,074	477,214	443,285	450,849	541,154	568,481
רווח (הפסד) כולל בשייר לשנת חיתום מצטבר עד לתאריך הדוח	(6,820)	25,570	9,051	3,275	5,152	24,081	60,624
השפעת הכנסות מהשקעות על הרווח המצטבר לשנת חיתום	3,250	11,960	16,592	42,316	46,226	55,633	76,984

ד7. הרכב הרווח (הפסד) כולל בשייר בענף ביטוח סיכוני סחר חוץ (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	רווח (הפסד) כולל בגין השנים הפתוחות	רווח כולל בגין שנת החיתום שהשתחררה בשנת הדוח	התאמות בגין שנות החיתום שהשתחררו בשנים קודמות	פעילות שלא נכללת בחישוב העתודות	סך הכל רווח כולל שדווח
2019	-	8,396	101	(963)	7,534
2018	-	9,862	(230)	(471)	9,161
2017	-	9,177	205	(343)	9,039

ד8. הרכב הפסד כולל בענפי ביטוח חבויות אחרות (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	הפסד כולל בגין שנת חיתום שוטפת	הפסד כולל בגין שנות חיתום קודמות	הפסד כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות
2019	(60,340)	(125,380)	(59,690)	29,243
2018	(62,058)	(19,028)	(53,824)	(34,549)
2017	(43,053)	(44,839)	(40,198)	21,532

ד9. נתונים בדבר שנות חיתום 2013-2019 בענף ביטוח חבויות אחרות

שנת החיתום	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
פרמיות ברוטו (כולל דמים)	308,274	332,569	308,177	310,002	308,911	377,875	381,387
הפסד כולל בשייר לשנת חיתום מצטבר עד לתאריך הדוח	(59,690)	(62,238)	(51,189)	(61,963)	(41,718)	(46,917)	(85,481)
השפעת הכנסות מהשקעות על הרווח המצטבר לשנת חיתום	2,896	10,896	16,032	22,241	23,871	25,583	39,749

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ה1. בדיקת התפתחות הערכת התביעות התלויות ברוטו בענפי רכוש ואחרים

ליום 31 בדצמבר 2019										
שנת חזק										
סך הכל	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2019 (')										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה										
	462,399	448,006	504,570	481,093	604,012	565,862	851,604	687,614	778,780	658,569
לאחר שנה ראשונה										990,614
לאחר שנתיים		752,284	824,081	809,773	1,040,175	674,532	1,265,917	989,032	1,263,063	
לאחר שלוש שנים			868,281	881,652	1,098,572	736,359	1,304,721	1,037,118	1,330,636	1,040,893
לאחר ארבע שנים				910,365	1,137,294	773,473	1,344,116	1,057,283	1,370,213	1,068,257
לאחר חמש שנים					1,153,073	790,201	1,369,966	1,080,024	1,370,213	1,088,493
לאחר שש שנים						806,214	1,393,511	1,092,396	1,386,570	1,098,127
לאחר שבע שנים							1,400,725	1,103,758	1,395,678	1,089,486
לאחר שמונה שנים								1,110,096	1,401,784	1,096,495
לאחר תשע שנים									1,404,871	1,102,614
לאחר עשר שנים										1,105,682
תביעות מצטברות (כולל תשלומים)										
	826,955	804,210	936,161	876,634	1,163,652	968,667	1,405,287	1,160,821	1,438,524	1,206,808
לאחר שנה ראשונה										1,197,988
לאחר שנתיים		943,191	939,710	956,741	1,223,203	839,361	1,478,337	1,153,759	1,452,281	
לאחר שלוש שנים			925,156	977,037	1,218,301	849,696	1,454,498	1,161,490	1,424,989	1,160,045
לאחר ארבע שנים				955,313	1,218,906	834,608	1,432,267	1,135,301	1,452,112	1,153,191
לאחר חמש שנים					1,221,805	830,525	1,440,915	1,135,080	1,425,563	1,157,522
לאחר שש שנים						841,524	1,441,456	1,136,150	1,421,687	1,113,984
לאחר שבע שנים							1,430,098	1,130,546	1,428,957	1,119,487
לאחר שמונה שנים								1,131,832	1,418,281	1,123,412
לאחר תשע שנים									1,419,913	1,116,224
לאחר עשר שנים										1,119,651
אומדן עלות תביעות מצטברות ליום 31 בדצמבר 2019	10,815,439	826,955	943,191	925,156	955,313	841,524	1,430,098	1,131,832	1,419,913	1,119,651
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2019	9,973,993	462,399	752,284	868,281	1,153,073	806,214	1,400,725	1,110,096	1,404,871	1,105,682
יתרת התביעות התלויות	841,446	364,556	190,907	56,875	44,948	68,732	35,309	29,373	15,042	13,969
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חזק 2009										
סך כל התביעות התלויות בענפי רכוש ואחרים ליום 31 בדצמבר 2019	37,807									
	879,253									

(1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה בכדי לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ה. בדיקת התפתחות הערכת התביעות התלויות בשייר בענפי רכוש ואחרים

ליום 31 בדצמבר 2019 באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2019 (')	שנת נזק 2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	סך הכל
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה	650,708	683,795	699,695	512,945	467,225	480,977	378,007	371,809	353,186	346,387	
לאחר שנתיים	900,547	967,285	722,243	718,834	486,936	698,583	595,075	550,231	513,498		
לאחר שלוש שנים	967,817	736,166	758,585	727,997	533,846	744,054	634,152	578,611			
לאחר ארבע שנים	744,897	774,789	772,346	749,043	564,034	765,244	650,317				
לאחר חמש שנים	763,820	775,016	789,669	771,762	579,101	781,215					
לאחר שש שנים	772,454	786,972	802,027	786,040	590,893						
לאחר שבע שנים	761,823	795,115	812,730	794,054							
לאחר שמונה שנים	768,771	801,981	819,247								
לאחר תשע שנים	774,625	805,913									
לאחר עשר שנים	777,401										
תביעות מצטברות (כולל תשלומים)											
לאחר שנה ראשונה	1,229,974	963,302	948,760	629,818	756,993	750,968	650,596	585,481	536,892	504,364	
לאחר שנתיים	1,179,339	1,541,326	1,381,806	838,392	595,104	811,783	662,024	599,192	556,773		
לאחר שלוש שנים	1,164,058	775,404	842,537	813,060	609,734	810,770	685,011	602,906			
לאחר ארבע שנים	778,304	837,918	826,233	808,194	608,321	812,762	681,100				
לאחר חמש שנים	813,370	814,329	836,946	820,208	606,992	820,364					
לאחר שש שנים	799,968	819,083	836,887	818,659	619,764						
לאחר שבע שנים	786,201	825,922	831,903	813,968							
לאחר שמונה שנים	790,189	816,207	834,087								
לאחר תשע שנים	784,532	818,843									
לאחר עשר שנים	787,669										
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2019	787,669	818,843	834,087	813,968	619,764	820,364	681,100	602,906	556,773	504,364	7,039,840
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2019	777,401	805,913	819,247	794,054	590,893	781,215	650,317	578,611	513,498	346,387	6,657,537
יתרת התביעות התלויות	10,268	12,930	14,840	19,914	28,871	39,149	30,784	24,296	43,275	157,977	382,304
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת נזק 2009											21,957
סך כל התביעות התלויות בענפי רכוש ואחרים ליום 31 בדצמבר 2019											404,261

(1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה בכדי לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר היסכון ארוך טווח

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות

ליום 31 בדצמבר 2019 באלפי ש"ח	פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה						פוליסות ללא מרכיב חיסכון		סך הכל
	עד שנת 1990 ⁽¹⁾	עד שנת 2003	משנת 2004		פרט	קבוצתי	סיכון הנמכר כפוליסה בודדת		
			שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה					
1. לפי חשיפה ביטוחית									
התחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	-	-	787,673	-	-	-	787,673	
קצבה ללא מקדמים מובטחים	10,783,412	27,042,396	-	-	-	-	-	-	37,825,808
קצבה עם מקדמים מובטחים	-	5,101,862	7,339	19,803,233	-	-	-	-	24,912,434
עד חודש מאי 2001	-	2,688,227	-	356,398	-	-	-	-	6,975,191
מחודש יוני 2001	3,930,566	7,183,709	-	2,236,286	-	-	-	-	12,098,960
קצבה בתשלום	2,678,965	1,483,675	-	13,588	-	-	-	-	3,312,773
הוני (ללא אופציה לקצבה)	1,815,510	672,948	843	695,110	639,377	258,233	-	-	2,417,103
עתודה משלימה לגמלאות ⁽²⁾	150,592	44,172,817	8,182	23,892,288	639,377	258,233	-	-	88,329,942
מרכיבי סיכון אחרים	19,359,045	-	2,573	2,828,148	-	-	-	-	2,830,721
סך הכל בגין חוזי ביטוח	19,359,045	44,172,817	10,755	26,720,436	639,377	258,233	-	-	91,160,663
התחייבויות בגין חוזי השקעה בביטוח חיים	-	-	-	-	-	-	-	-	2,394,031
סך הכל בביטוח חיים	-	-	-	-	-	-	-	-	2,394,031
התחייבות בגין מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה שאוחדו ⁽³⁾	-	-	-	-	-	-	-	-	93,554,694
סך הכל	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. לפי חשיפה פיננסית									
שאינו תלוי תשואה	19,037,974	289,897	10,227	389,004	425,665	255,459	-	-	20,408,226
תלוי תשואה	321,071	43,882,920	528	26,331,432	213,712	2,774	-	-	70,752,437
סך הכל בביטוח חיים	19,359,045	44,172,817	10,755	26,720,436	639,377	258,233	-	-	91,160,663
התחייבות בגין מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה שאוחדו ⁽³⁾	-	-	-	-	-	-	-	-	2,394,031
סך הכל	-	-	-	-	-	-	-	-	93,554,694

(1) המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.

(2) בנוסף לעתודה משלימה לגמלאות הכלולה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח קיימת הפרשה בגובה 1,773 מיליוני ש"ח, אשר תיזקף לרווח והפסד לאורך חיי הפוליסה הנותרים עד גיל הפרישה. לפירוט נוסף ראה ביאור 37(ה)(1)(א)(3).

(3) למידע בדבר החשיפה הפיננסית בגין קופת גמל בר א' קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינימלית לעמיתיה, ראה ביאור 37(ד)(1)(ג).

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2018 באלפי ש"ח	פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה					פוליסות ללא מרכיב חיסכון סיכון הנמכר כפוליסה בודדת	
	משנת 2004					פרט	קבוצתי
	עד שנת 1990 ⁽¹⁾	עד שנת 2003	תשואה	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה		
1. לפי חשיפה ביטוחית							
התחייבויות בגין חוזי ביטוח קצבה ללא מקדמים מובטחים	-	-	-	-	-	-	612,452
קצבה עם מקדמים מובטחים	10,951,174	24,501,007	-	-	-	-	35,452,181
עד חודש מאי 2001 מחודש יוני 2001	-	4,643,574	49,117	16,187,765	-	-	20,880,456
קצבה בתשלום	3,345,981	1,964,042	-	264,986	-	-	5,575,009
הוני (ללא אופציה לקצבה)	2,217,173	6,896,834	-	2,225,146	-	-	11,339,153
עתודה משלימה לגמלאות ⁽²⁾	1,785,419	766,959	-	12,020	-	-	2,564,398
מרכיבי סיכון אחרים	147,536	665,462	2,832	597,538	580,137	293,475	2,286,980
סך הכל בגין חוזי ביטוח	18,447,283	39,437,878	51,949	19,899,907	580,137	293,475	78,710,629
התחייבויות בגין חוזי השקעה בביטוח חיים	-	-	2,610	1,781,735	-	-	1,784,345
סך הכל בביטוח חיים	18,447,283	39,437,878	54,559	21,681,642	580,137	293,475	80,494,974
התחייבות בגין מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה שאוחדו ⁽³⁾							2,355,594
סך הכל							82,850,568
2. לפי חשיפה פיננסית							
שאינו תלוי תשואה	18,141,807	288,518	52,638	351,215	386,477	289,143	19,509,798
תלוי תשואה	305,476	39,149,360	1,921	21,330,427	193,660	4,332	60,985,176
סך הכל בביטוח חיים	18,447,283	39,437,878	54,559	21,681,642	580,137	293,475	80,494,974
התחייבות בגין מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה שאוחדו ⁽³⁾							2,355,594
סך הכל							82,850,568

(1) המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.

(2) בנוסף לעתודה משלימה לגמלאות הכלולה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח קיימת הפרשה בגובה 2,036 מיליוני ש"ח, אשר תיזקף לרווח והפסד לאורך חיי הפוליסה הנותרים עד גיל הפרישה. לפרטים נוספים ראה ביאור 37(ה)(א)(3).

(3) למידע בדבר החשיפה הפיננסית בגין קופות גמל בר א' קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינימלית לעמיתיה, ראה ביאור 37(ד)(1)(ג).

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות

פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים)						
פוליסות ללא מרכיב חיסכון				לפי מועד הנפקת הפוליסה		
סיכון הנמכר כפוליסה בודדת				משנת 2004		
סך הכל	קבוצתי	פרט	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה	עד שנת 2003	עד שנת 1990 ⁽¹⁾
41,610	-	-	-	-	16,376	25,234
4,636,552	-	-	3,114,085	798	1,376,642	145,027
1,307,830	79,665	628,532	337,540	317	231,035	30,740
5,985,992	79,665	628,532	3,451,625	1,115	1,624,053	201,001
1,185,345	-	-	1,185,345	-	-	-
1,281,060	-	-	236,916	1,464	708,942	333,738
14,787,405	35,339	318,547	5,648,118	(70)	6,990,898	1,794,573
217,270	-	-	217,261	9	-	-
(498,291)	42,215	8,813	(113,951)	2,104	70,218	(507,690)
56,488	3,445	4,539	3,892	398	2,443	41,771
(441,803)	45,660	13,352	(110,059)	2,502	72,661	(465,919)
11,537						
5,263						
16,800						
(486,754)						
(425,003)						
349,137	-	97,580	250,608	-	922	27
702,905	-	-	699,156	-	3,526	223
1,105,427	-	-	1,105,427	-	-	-
377,730	-	-	377,730	-	-	-
961,860	-	-	566,966	-	360,051	34,843

1. המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.

2. לא כולל פרמיות בגין חוזי השקעה בקופת גמל מאוחדת (בר א') בסך של 2,238 אלפי ש"ח.

3. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי כפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.

4. השורה "תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה" כוללת רק את סכום הרווחים מהשקעות בגין חוזי השקעה.

5. הגדלות בפוליסות קיימות אינן נכללות במסגרת הפרמיה המשוננת בגין עסק חדש, אלא במסגרת תוצאות הפעילות של הפוליסה המקורית.

6. לא כולל ניוד פנימי.

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה							לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018 באלפי ש"ח
פוליסות ללא מרכיב חיסכון סיכון הנמכר כפוליסה בודדת			משנת 2004		עד שנת 1990 ⁽¹⁾		
סך הכל	קבוצתי	פרט	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה	עד שנת 2003	עד שנת 1990 ⁽¹⁾	
50,627	-	-	-	-	19,339	31,288	פרמיות ברוטו:
4,466,703	-	-	2,918,885	5,985	1,381,673	160,160	מסורתי/מעורב
1,329,365	81,573	611,943	334,263	382	267,427	33,777	מרכיב החיסכון
5,846,695	81,573	611,943	3,253,148	6,367	1,668,439	225,225	אחר
סך הכל							
437,013	-	-	437,013	-	-	-	תקבולים בגין חוזי השקעה שנזקפו ישירות לעתודות ביטוח ⁽²⁾
514,646	-	-	212,603	2,785	221,280	77,978	מרווח פיננסי כולל דמי ניהול ⁽³⁾
5,834,386	67,813	253,321	2,884,899	1,087	1,594,873	1,032,393	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
(18,666)	-	-	(18,792)	126	-	-	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה ⁽⁴⁾
107,737	5,022	17,196	(163,772)	9,670	86,619	153,002	רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים
35,885	2,274	2,773	2,325	662	1,590	26,261	רווח כולל אחר מעסקי ביטוח חיים
143,622	7,296	19,969	(161,447)	10,332	88,209	179,263	סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים
(117,074)							הפסד מפנסיה וגמל
(3,707)							הפסד כולל אחר מפנסיה וגמל
(120,781)							סך כל הפסד הכולל מפנסיה וגמל
(9,337)							סך הכל הפסד מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח
22,841							סך הכל רווח כולל מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח
569,620	-	82,009	486,747	-	830	34	פרמיה משוננת בגין חוזי ביטוח – עסק חדש ⁽⁵⁾
469,891	-	-	467,337	-	2,426	128	פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח
368,409	-	-	368,409	-	-	-	פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה
191,334	-	-	191,334	-	-	-	העברות לחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ⁽⁶⁾ (*)
588,726	-	-	343,394	-	202,460	42,872	העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ⁽⁶⁾ (*)

- (*) סוג מחדש.
1. המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.
 2. לא כולל פרמיות בגין חוזי השקעה בקופת גמל מאוחדת (בר א') בסך של 2,451 אלפי ש"ח.
 3. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי ניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.
 4. השורה "תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה" כוללת רק את סכום הרווחים מהשקעות בגין חוזי השקעה.
 5. הגדלות בפוליסות קיימות אינן נכללות במסגרת הפרמיה המשוננת בגין עסק חדש, אלא במסגרת תוצאות הפעילות של הפוליסה המקורית. 6. לא כולל נידוד פנימי.

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה							לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017 באלפי ש"ח
פוליסות ללא מרכיב חיסכון סיכון הנמכר כפוליסה בודדת			משנת 2004		עד שנת 1990 ⁽¹⁾		
סך הכל	קבוצתי	פרט	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה	עד שנת 2003	עד שנת 1990 ⁽¹⁾	
57,792	-	-	-	-	21,846	35,946	פרמיות ברוטו:
4,156,040	-	-	2,575,968	9,244	1,394,666	176,162	מסורתי/מעורב
1,320,671	90,060	614,269	340,829	151	238,417	36,945	מרכיב החיסכון
5,534,503	90,060	614,269	2,916,797	9,395	1,654,929	249,053	אחר
סך הכל							
290,982	-	-	290,982	-	-	-	תקבולים בגין חוזי השקעה שנזקפו ישירות לעתודות ביטוח ⁽²⁾
1,016,464	-	-	196,756	1,119	558,219	260,370	מרווח פיננסי כולל דמי ניהול ⁽³⁾
10,236,917	72,686	282,345	3,843,002	10,239	4,898,629	1,130,016	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו
114,449	-	-	114,427	22	-	-	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה ⁽⁴⁾
235,675	20,639	43,881	(167,245)	1,599	229,501	107,300	רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים
31,034	1,739	2,311	1,885	736	1,904	22,459	רווח כולל אחר מעסקי ביטוח חיים
266,709	22,378	46,192	(165,360)	2,335	231,405	129,759	סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים
(95,049)							הפסד מפנסיה וגמל
4,881							רווח כולל אחר מפנסיה וגמל
(90,168)							סך כל הפסד הכולל מפנסיה וגמל
140,626							סך הכל רווח מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח
176,541							סך הכל רווח כולל מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח
541,124	-	80,125	459,617	-	1,347	35	פרמיה משוננת בגין חוזי ביטוח – עסק חדש ⁽⁵⁾
308,366	-	-	305,583	-	2,627	156	פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח
25	-	-	25	-	-	-	פרמיה משוננת בגין חוזי השקעה – עסק חדש
208,725	-	-	208,725	-	-	-	פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה
27,840	-	-	27,840	-	-	-	העברות לחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ⁽⁶⁾ *
487,590	-	-	272,976	-	191,555	23,059	העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ⁽⁶⁾ *

סווג מחדש.

1. המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.

2. לא כולל פרמיות בגין חוזי השקעה בקופת גמל מאוחדת (בר א') בסך של 2,532 אלפי ש"ח.

3. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.

4. השורה "תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה" כוללת רק את סכום הרווחים מהשקעות בגין חוזי השקעה.

5. הגדלות בפוליסות קיימות אינן נכללות במסגרת הפרמיה המשוננת בגין עסק חדש, אלא במסגרת תוצאות הפעילות של הפוליסה המקורית.

6. לא כולל ניוד פנימי.

ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח

1. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח לפי חשיפה פיננסית

סך הכל	מחלות ואשפוז *		סיעודי		ליום 31 בדצמבר 2019 באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
1,097,913	-	-	1,456	1,096,457	תלוי תשואה
3,045,582	42,611	543,914	1,154,518	1,304,539	אחר
4,143,495	42,611	543,914	1,155,974	2,400,996	סך הכל התחייבויות ביטוחיות

סך הכל	מחלות ואשפוז *		סיעודי		ליום 31 בדצמבר 2018 באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
4,401,472	-	-	3,582,668	818,804	תלוי תשואה
2,675,508	40,305	470,829	1,316,011	848,363	אחר
7,076,980	40,305	470,829	4,898,679	1,667,167	סך הכל התחייבויות ביטוחיות

(*) ראה פירוט בסעיף א(3) להלן.

2. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח לפי חשיפה ביטוחית

סך הכל	מחלות ואשפוז		סיעודי		ליום 31 בדצמבר 2019 באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
1,092,393	-	14,798	913,845	163,750	עתודה לתביעות בתשלום
3,051,101	42,611	529,116	242,129	2,237,246	מרכיבי סיכון אחרים
4,143,495	42,611	543,914	1,155,974	2,400,996	סך הכל התחייבויות ביטוחיות

הכיסוי המהותי ביותר הכלול בביטוח מחלות ואשפוז לז"א הינו הוצאות רפואיות ולז"ק הינו נסיעות לחו"ל.

סך הכל	מחלות ואשפוז		סיעודי		ליום 31 בדצמבר 2018 באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
1,135,895	-	6,713	992,267	136,915	עתודה לתביעות בתשלום
5,941,085	40,305	464,116	3,906,412	1,530,252	מרכיבי סיכון אחרים
7,076,980	40,305	470,829	4,898,679	1,667,167	סך הכל התחייבויות ביטוחיות

הכיסוי המהותי ביותר הכלול בביטוח מחלות ואשפוז לז"א הינו הוצאות רפואיות ולז"ק הינו נסיעות לחו"ל.

ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות (המשך)

3. להלן ההרכב ובסיס ההערכה בענף מחלות ואשפוז

ליום 31 בדצמבר					
2018	2019	2018	2019	2018	2019
ש"ח		ביטוח משנה		ברוטו	
21,192	21,304	-	-	21,192	21,304
264,747	320,739	12,045	12,723	276,792	333,462
200,506	217,270	12,644	14,489	213,150	231,759
486,445	559,313	24,689	27,212	511,134	586,525
465,253	538,009	24,689	27,212	489,942	565,221
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה					
תעודות ביטוח והפרשה לפרמיה בחסר					
תביעות תלויות					
סך הכל ענף מחלות ואשפוז (*)					
(*) מזה - הערכות אקטואריות					
הפרשות על בסיס הערכות אחרות:					
21,192	21,304	-	-	21,192	21,304
486,445	559,313	24,689	27,212	511,134	586,525
סך הכל ענף מחלות ואשפוז					

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות

ליום 31 בדצמבר 2019				
באלפי ש"ח				
מחלות ואשפוז		סיעודי		
סך הכל	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט
1,329,493	110,918 ⁽¹⁾	873,322 ⁽¹⁾	78,832	266,421
פרמיות ברוטו				
תשלומים ושינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו				
1,726,812	48,948	454,596	425,447	797,821
(526,853)	10,696	14,890	(124,753)	(427,686)
74,376	2,800	20,563	29,247	21,766
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח בריאות				
רווח כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות				
(452,477)	13,496	35,453	(95,506)	(405,920)
סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח בריאות				
197,414		177,138 ⁽²⁾		20,276
פרמיה פרט משוננת - חדשה				

(1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 788,547 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 195,694 אלפי ש"ח.
(2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

ליום 31 בדצמבר 2018				
באלפי ש"ח				
מחלות ואשפוז		סיעודי		
סך הכל	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט
2,107,775	118,946 ⁽¹⁾	812,682 ⁽¹⁾	919,513	256,634
פרמיות ברוטו				
תשלומים ושינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו				
1,822,451	54,569	419,689	1,103,958	244,235
(135,499)	16,908	11,518	(117,552)	(46,373)
(29,613)	(265)	(9,249)	(12,181)	(7,918)
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח בריאות				
הפסד כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות				
(165,112)	16,643	2,269	(129,733)	(54,291)
סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח בריאות				
168,510		147,041 ⁽²⁾		21,469
פרמיה פרט משוננת - חדשה				

(1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 725,433 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 206,195 אלפי ש"ח.
(2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות (המשך)

3. להלן ההרכב ובסיס ההערכה בענף מחלות ואשפוז (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

סך הכל	מחלות ואשפוז		סיעודי		ליום 31 בדצמבר 2017 באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
1,917,128	123,462 ⁽¹⁾	747,355 ⁽¹⁾	801,855	244,456	פרמיות ברוטו
1,654,538	59,223	358,948	1,006,975	229,392	תשלומים ושינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו
129,107	14,277	83,076	5,088	26,666	רווח מעסקי ביטוח בריאות
54,640	(93)	11,334	26,447	16,952	רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות
183,747	14,184	94,410	31,535	43,618	סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח בריאות
166,183		147,744 ⁽²⁾		18,439	פרמיה פרט משוננת - חדשה

(1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 655,049 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 215,768 אלפי ש"ח.

(2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

ביאור 22: תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, חוזי השקעה וביטוח בריאות

ביטוח בריאות	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח			באלפי ש"ח
	סך הכל	חוזי השקעה	חוזי ביטוח	
6,196,628	80,834,326	4,056,236	76,778,090	יתרה ליום 1 בינואר 2018
50,682	918,002	140,380	777,622	ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה ⁽¹⁾
508,725	5,099,788	439,465	4,660,323	גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות ⁽²⁾
-	(439,222)	(25,140)	(414,082)	קיטון בגין דמי ניהול מצבירה
-	(3,913,307)	(471,002)	(3,442,305)	קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה
(*)161,396	(214,512)	-	(**214,512)	שינויים בגין שינוי בהנחות
159,549	565,493	-	565,493	שינויים אחרים ⁽³⁾
7,076,980	82,850,568	4,139,939	78,710,629	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
144,389	9,179,453	357,541	8,821,912	ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה ⁽¹⁾
205,848	6,032,016	1,187,583	4,844,433	גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות ⁽²⁾
-	(957,464)	(26,648)	(930,816)	קיטון בגין דמי ניהול מצבירה
(3,606,891)	(4,707,038)	237,346	(4,944,384)	קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה
(*)33,380	400,107	-	(**400,107)	שינויים בגין שינוי בהנחות
289,789	757,052	(671,009)	1,428,061	שינויים אחרים ⁽³⁾
4,143,495	93,554,694	5,224,752	88,329,942	יתרה ליום 31 בדצמבר 2019

(*) נגזר מהניסיון שנצבר בדבר עלות ושכיחות התביעות והשפעתן על התוצאות הצפויות.

(**) ראה ביאור 37(ה)(1)(א), סעיף ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות.

(1) סעיף זה כולל ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה בגין היתרה לתחילת השנה, בתוספת ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה בגין הפרמיות לחיסכון בלבד שנרשמו בתקופת הדוח.

(2) פרמיה זו כוללת את הפרמיה לחיסכון וחלק מהפרמיה במוצרים בעלי פרמיה קבועה בניכוי דמי ניהול הנגבים כשיעור מהפרמיה ואיננה כוללת את כל הפרמיה שנרשמה כהכנסה.

(3) הסעיף כולל שינויים בעתודה בגין תביעות תלויות, רזרבה לתביעות עתידיות, IBNR, קיצבאות בתשלום וכדומה, על פי ההנחות שהיו בשימוש בסוף השנה הקודמת. בנוסף, הסעיף כולל גם את השפעת הריבית, הפרשי ההצמדה ורווחי ההשקעה שלא נכללו בסעיף "ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה", כגון: ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה על תשלומי תביעות ועל פרמיות שאינן לחיסכון.

ביאור 23: מיסים על הכנסה

א. חוקי המס החלים על חברות הקבוצה

1. כללי

חלק מהחברות המאוחדות (חברות ביטוח, חברות לניהול קרנות פנסיה וקופות גמל וחברות אחרות) הינן "מוסד כספי" כהגדרתו בחוק מס ערך מוסף, התשל"ו-1975. המס החל על הכנסות של מוסדות כספיים מורכב ממס חברות וממס רווח.

על הכנסות החברה ויתר החברות המוחזקות בישראל, חל מס חברות.

2. הסדרי מס ייחודיים לענף הביטוח

בין התאחדות חברות הביטוח לבין שלטונות המס קיים הסכם (להלן: "**הסכם המס**") המתחדש ומתעדכן מדי שנה, המסדיר סוגיות מס ייחודיות לענף. הסדרי המס מתייחסים בין היתר לנושאים הבאים:

א. הוצאות רכישה נדחות (DAC) - הוצאות ישירות של חברות ביטוח לרכישת חוזי ביטוח חיים, בגין שנות חיתום עד וכולל 2014, יותרו בניכוי לצורכי מס בחלקים שווים בפריסה על פני ארבע שנים ובגין שנות חיתום 2015 עד וכולל 2020 על פני עשר שנים. הוצאות כאמור המתייחסות לחוזי ביטוח חיים שבוטלו תותרנה בניכוי בשנת הביטול. הוצאות רכישה של חוזי פנסיה וגמל (כהגדרתן בהסכם) בגין שנות חיתום 2015 עד וכולל 2020 יותרו בניכוי לצורכי מס בחלקים שווים בפריסה על פני 10 שנים או בהתאם לפריסתם בספרים, על פי בחירת החברה. לא תותר הקדמת הוצאה בגין חוזי פנסיה וגמל שבוטלו. הוצאות רכישה נדחות בביטוח מפני מחלות ואשפוז מופחתות על פני תקופה של 6 שנים, בדומה לשיעור ההפחתה בספרים.

ב. ייחוס הוצאות להכנסות מועדפות - להכנסות החייבות בשיעורי מס מופחתים ולהכנסות הפטורות ממס המתקבלות בחברה (להלן: "**הכנסות מועדפות**") יתבצע ייחוס הוצאות שמשמעותו הפיכת חלק מההכנסות המועדפות להכנסות חייבות במס מלא, בהתאם לשיעור הייחוס. שיעור הייחוס שנקבע בהסכם תלוי במקור הכספים המניבים את ההכנסות המועדפות.

ג. אופן מיסוי הכנסות מנכסים המוחזקים כהשקעות חופפות להתחייבויות תלויות תשואה.

ד. הפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות יבוצע תאום חלקי של ההפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות בתחום ביטוח כללי ובריאות, בגין כל שנת חיתום החל משנת 2013 עד שנת 2020. הסכום שתואם יוכר לצורכי מס על פני שלוש שנים החל מהשנה העוקבת לשנת התאום.

ה. מיסוי ניירות ערך סחירים ונגזרים - הוסכם כי הכנסות ו/או הוצאות מניירות ערך ידווחו לצורכי מס על בסיס מימוש. למעט החריגים הבאים:

- הפרשי הצמדה, ריבית והפחתת ניכיון בגין אג"ח סחירים ידווחו על בסיס צבירה.

- ירידת ערך שנזקפה לרווח והפסד לא תחשב כהפסד לצרכי מס אלא על בסיס מימוש.

- הכנסות ו/או הוצאות בגין נגזרים על סוגיהם השונים ידווחו על בסיס צבירה.

ההפרשה למס והמיסים הנדחים בדוחות הכספיים כל השנים חושבו בהתאם לעקרונות ההסכם האמור לעיל.

ב. שיעורי המס החלים על חברות הקבוצה

1. המס הסטטוטורי החל על מוסדות כספיים, ובכללם החברה, המהווה את עיקר פעילות הקבוצה, מורכב ממס חברות וממס רווח.

2. עדכון מס חברות

בדצמבר 2016 אישרה מליאת הכנסת את חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018) התשע"ז-2016 אשר פורסם ברשומות ביום 29 לדצמבר. במסגרת החוק שאושר יופחת מס החברות החל מיום 1 בינואר 2017 לשיעור של 24% (במקום 25%) והחל מיום 1 בינואר 2018 לשיעור של 23%.

להלן שיעורי המס הסטטוטוריים החלים על מוסדות כספיים, בהתאם לאמור לעיל:

שנה	שיעור מס חברות	שיעור מס רווח	שיעור מס כולל במוסדות כספיים
2017	24.00	17.00	35.04
2018 ואילך	23.00	17.00	34.19

המיסים השוטפים לתקופות המדווחות מחושבים בהתאם לשיעורי המס המוצגים בטבלה לעיל.

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

ג. מרכיבי הוצאות (הכנסות) מיסים על הכנסה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2017	2018	2019	
102,976	3,694	(101,813)	הוצאות (הכנסות) מיסים שוטפים
(10,608)	(12,190)	(13,491)	בגין התקופה השוטפת
92,368	(8,496)	(115,304)	התאמות בגין שנים קודמות, נטו
(22,133)	(77,792)	(165,048)	הוצאות (הכנסות) מיסים נדחים
-	-	(4,062)	יצירה והיפוך של הפרשים זמניים
(22,133)	(77,792)	(169,110)	התאמת יתרות המיסים הנדחים בעקבות שינוי במדיניות
70,235	(86,288)	(284,414)	סך הכל מיסים על הכנסה מפעילות נמשכת

ד. מרכיבי מיסים על הכנסה בגין מרכיב רווח כולל אחר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2017	2018	2019	
(7,169)	6,574	(3,651)	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ
99,492	(44,647)	126,540	נכסים פיננסיים זמניים למכירה
738	2,104	(3,997)	רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת
93,061	(35,969)	118,892	סך הטבת מס (הוצאות מס) בגין מרכיב רווח כולל אחר

ה. התאמה בין המס התיאורטי על הרווח לפני מיסים על הכנסה לבין הוצאות המיסים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
264,036	(187,391)	(849,088)	רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה
35.04%	34.19%	34.19%	שיעור המס העיקרי של החברה
92,525	(64,065)	(290,286)	מס (חסכון במס) מחושב לפי שיעור המס העיקרי/של החברה
(363)	(64)	(307)	תוספת (חסכון) בחבות המס בגין:
			התאמה בגין שיעור מס נמוך יותר בחברות מוחזקות שאינן חברות ביטוח
(8,872)	8,407	1,468	נטרול מס מחושב בגין חלק החברה ברווחי חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני
5,436	5,042	9,824	הפרשים במדידת נכסים והתחייבויות לצרכי מס ולצרכי הדוחות המותאמים
(3,893)	(698)	(611)	הפרש בגין שיעור המס המשמש לחישוב המיסים הנדחים
(2,988)	(2,738)	(3,320)	הכנסות משכר דירה פטורות מס רווח
(5,413)	(21,902)	(13,890)	הכנסות פטורות ממס
3,969	2,929	1,790	הוצאות לא מוכרות
565	(57)	(3)	הוצאות לא מוכרות בגין תשלום מבוסס מניות (ראה ביאור 40)
(122)	(952)	(419)	ניצול הפסדים והטבות משנים קודמות בגינם לא נרשמו מיסים נדחים
-	-	(5,948)	יצירת מיסים נדחים בגין הפסדים שבגינם לא נרשמו מיסים נדחים בעבר
(10,608)	(12,190)	(13,491)	מיסים בגין שנים קודמות
-	-	12,296	הכנסות דיבידנד מחברות בנות
-	-	18,483	מס רווח שלילי מעבר למס שכר ששולם
70,235	(86,288)	(284,414)	סך הכל מיסים על הכנסה (הטבת מס)
26.60%			שיעור מס אפקטיבי

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

ו. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים

1. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים שהוכרו

נכסי והתחייבויות מיסים נדחים מיוחסים לפריטים הבאים:

באלפי ש"ח	נכסים בלתי מוחשיים	רכוש קבוע	נדל"ן להשקעה	מכשירים פיננסיים	הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים	ניכויים והפסדים להעברה לצרכי מס	הטבות עובדים	חברות מוחזקות ⁽¹⁾	אחרים ⁽²⁾	סך הכל
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 1 בינואר 2018	(166,733)	(8,629)	(58,964)	(189,403)	(161,426)	12,809	25,944	(3,446)	41,285	(508,563)
שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד	14,232	(1,968)	(349)	10,736	27,482	13,285	1,708	2,888	9,778	77,792
שינויים אשר נזקפו לרווח כולל אחר	-	-	(3,751)	42,967	-	-	(1,983)	-	(1,264)	35,969
מיון מיסים שוטפים למיסים נדחים	(415)	-	1,045	-	-	425	-	-	(6,066)	(5,011)
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 31 בדצמבר 2018	(152,916)	(10,597)	(62,019)	(135,700)	(133,944)	26,519	25,669	(558)	43,733	(399,813)
מיסים נדחים בגין מיזוג חברות בקבוצה *	-	-	-	-	-	5,948	-	-	-	5,948
השפעת יישום לראשונה של IFRS16	-	-	-	-	-	-	-	-	4,062	4,062
שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד	(24,283)	(2,221)	5,309	(28,484)	8,419	200,876	(328)	545	5,215	165,048
שינויים אשר נזקפו לרווח כולל אחר	-	-	2,874	(124,537)	-	-	3,989	-	(1,218)	(118,892)
מיון מיסים שוטפים למיסים נדחים	-	(123)	-	-	-	618	(216)	-	15,257	15,536
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 31 בדצמבר 2019	(177,199)	(12,941)	(53,836)	(288,721)	(125,525)	233,961	29,114	(13)	67,049	(328,111)

(*) לפריטים נוספים אודות המיזוג, ראה ביאור 9 בדוחות הכספיים.

- (1) לימים 31 בדצמבר 2018 ו-2019, לקבוצה יתרת התחייבויות למיסים נדחים בגין הפרש זמני הנובע מהשקעה בחברות מוחזקות אשר ההפרש הזמני בגין צפוי להתפך בעתיד הנראה לעין.
- (2) בעיקר נובע מהפרשה לחובות מסופקים.

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

1. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים (המשך)

ליום 31 בדצמבר		
2018	2019	
2,090	1,687	נכסי מיסים נדחים
(401,903)	(329,798)	התחייבויות בגין מיסים נדחים
(399,813)	(328,111)	סך הכל

2. נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו

נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו הינם בגין הפריטים הבאים:

ליום 31 בדצמבר		
2018	2019	
902	904	באלפי ש"ח
14,816	12,674	הפסדים לצורך מס
15,718	13,578	הפסדי הון והפרש ריאלי מניירות ערך סחירים
		סך הכל

לפי חוקי המס הקיימים בישראל, אין הגבלת זמן, על ניצול הפסדים לצורכי מס ועל ניצול ההפרשים הזמניים הניתנים לניכוי. עם זאת נכסי מיסים נדחים לא הוכרו בגין פריטים אלה, כיוון שאין זה צפוי כי תהיה בעתיד הנראה לעין הכנסה חייבת, שכנגדה ניתן יהיה לנצל את הטבות המס.

2. שומות מס

שומות מס סופיות:

א. דוחות המס של חברות הקבוצה, למעט החברות המופיעות בסעיף ב' להלן, נחשבות כשומות סופיות בהתאם להוראות סעיף 145 לפקודת מס הכנסה עד וכולל שנת המס 2014.

ב. לחברות להלן שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2017:

1. נכסי כלל חברה לביטוח בע"מ.

2. כלל פנסיה וגמל בע"מ.

ביאור 24: הטבות לעובדים

הטבות לעובדים כוללות הטבות לאחר סיום העסקה, הטבות בגין פיטורין, הטבות אחרות לטווח ארוך והטבות לטווח קצר וכן תשלומים מבוססי מניות.

לפרטים בדבר הטבות לאנשי מפתח ניהוליים, ראה ביאור 38.

לפרטים בדבר תשלומים מבוססי מניות, ראה ביאור 39.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2018	2019	
54,118	61,795	באלפי ש"ח
24,223	28,599	ערך נוכחי של מחויבויות ממומנות
78,341	90,394	ערך נוכחי של מחויבויות בלתי ממומנות
34,531	32,443	סך ערך נוכחי של מחויבויות
(633)	(295)	שווי הוגן של נכסי התכניות
44,443	58,246	ההשפעה של תקרת הנכסים
16,320	14,599	התחייבות שהוכרה בגין תכנית הטבה מוגדרת
139,963	151,455	התחייבות שהוכרה בגין הטבות אחרות לטווח ארוך
200,726	224,300	התחייבות בגין הטבות לטווח קצר *
		סך הטבות לעובדים
1,017	-	מוצג בסעיפים הבאים:
140,468	151,963	חייבים ויתרות חובה
61,275	72,337	זכאים ויתרות זכות
		התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו

(*) במסגרת ההתחייבויות בגין הטבות לטווח קצר נכללו התחייבויות בגין שכר, חופשה, תגמולים ומענקים שנתיים לעובדים. למידע בדבר סכומים המופקדים בכלל ביטוח, במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה, ראה ביאורים 17 ו-18.

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

א. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה - תוכנית הטבה מוגדרת

לקבוצה תוכניות הטבה מוגדרות בגין מופקדים סכומים בקופות גמל, בקרנות פנסיה, בפוליסות ביטוח מתאימות, ובפוליסות ביטוח שהונפקו על ידי כלל ביטוח.

דיני העבודה וחוק פיצויי פיטורין, התשכ"ג-1963 (להלן: "חוק פיצויי פיטורין"), בישראל מחייבים את הקבוצה לשלם פיצויים לעובד בעת פיטורין או פרישה. חישוב התחייבות הקבוצה בשל הטבות לעובדים מתבצע על פי הסכם העסקה בתוקף ומבוסס על משכורת העובד אשר, לדעת ההנהלה, יוצרת את הזכות לקבלת הפיצויים.

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים ותוכנית פרישה מרצון ראה סעיף ד' להלן.

1. הרכב נכסי התוכנית

נכסי התוכניות מורכבים כדלקמן:

ליום 31 בדצמבר		באחוזים
2018	2019	
5	-	קופות מרכזיות לפיצויים
33	37	ביטוחי מנהלים
62	63	קופות גמל וקרנות פנסיה
100	100	

2. התנועה בהתחייבויות (נכסים), נטו בגין תוכניות הטבה מוגדרות ומרכיביהן

סך ההתחייבויות (הנכס), נטו שהוכרו בגין תוכנית הטבה מוגדרת		שווי הוגן של נכסי תוכנית		מחויבויות בגין תוכנית הטבה מוגדרת		באלפי ש"ח
2018	2019	2018	2019	2018	2019	
50,372	44,443	34,923	33,898	85,295	78,341	יתרה ליום 1 בינואר
-	266	-	498	-	764	שינויים בגין מיזוג כלל אשראי ומימון
10,615	9,135	-	-	10,615	9,135	הוצאה/הכנסה שנזקפה לרווח והפסד ⁽¹⁾
2,401	520	511	1,097	2,912	1,617	עלות שירות שוטף
1,831	1,468	920	950	2,751	2,418	עלות שירותי עבר
(3,286)	(224)	(2,137)	(195)	(5,423)	(419)	עלויות/הכנסות ריבית סילוקים ⁽²⁾
11,561	10,899	(706)	1,852	10,855	12,751	סך הכל הוצאה/הכנסה שנזקפה לרווח והפסד
-	269	-	-	-	269	הוכר ברווח כולל אחר:
(3,827)	10,945	-	-	(3,827)	10,945	הפסדים (רווחים) אקטואריים שנבעו משינויים בהנחות הדמוגרפיות
(3,269)	399	-	-	(3,269)	399	הפסדים (רווחים) אקטואריים שנבעו משינויים בהנחות הפיננסיות ⁽³⁾
319	563	(319)	(563)	-	-	הפסדים (רווחים) אקטואריים אחרים
(6,777)	12,176	(319)	(563)	(7,096)	11,613	התשואה בפועל בניכוי הכנסות ריבית
(5,637)	(6,725)	(5,076)	(6,350)	(10,713)	(13,075)	סך הכל הוכר ברווח כולל אחר
-	1,592	-	(1,592)	-	-	תנועות נוספות
(5,076)	(4,405)	5,076	4,405	-	-	הטבות ששולמו
(10,713)	(9,538)	-	(3,537)	(10,713)	(13,075)	פידיון קופה מרכזית
44,443	58,246	33,898	32,148	78,341	90,394	סכומים שהופקדו על ידי הקבוצה
						סך הכל תנועות נוספות
						יתרה ליום 31 בדצמבר

1. ההוצאות נכללות במסגרת הוצאות הנהלה וכלליות בדוח רווח והפסד, ראה ביאור 34.

2. ביום 29 במרס 2018 נחתם נספח להסכם הקיבוצי, המחיל את הוראות ההסכם על חלק מעובדי הכלל הראשון לשעבר (בשנת 2019 מוזגה חברת הכלל הראשון לחברת כלל ביטוח בע"מ) לרבות החלת סעיף 14.

3. כגון ריבית היוון.

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

א. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה - תוכנית הטבה מוגדרת (המשך)

3. הנחות אקטואריות וניתוח רגישות

ההנחות האקטואריות העיקריות לתום תקופת הדיווח (לפי ממוצע משוקלל):

באחוזים	2019	2018	2017
שיעור היוון ריאלי ממוצע ליום 31 בדצמבר ⁽¹⁾	0.52	2.45	1.82
שיעור עליות שכר ריאליות עתידיות	2.00-3.00	2.00-3.00	2.00-3.00

(1) שיעור ההיוון מבוסס על אגרות חוב קונצרניות צמודות מדד באיכות גבוהה.

שינויים אפשריים באופן סביר בתאריך הדיווח לאחת מההנחות האקטואריות, בהנחה שיתר ההנחות נותרות ללא שינוי, משפיעים על המחויבות להטבה מוגדרת כדלקמן:

באלפי ש"ח	2019	2018	2019	2018
שיעור עליות שכר עתידיות	9,622	8,474	(8,254)	(5,686)
שיעור היוון	(8,255)	(5,690)	9,815	8,555

4. השפעת התוכנית על תזרימי המזומנים העתידיים של הקבוצה

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים, ראה סעיף ד' להלן.

אומדן החברה להפקדות הצפויות בשנת 2020 בתוכנית הטבה מוגדרת ממומנת לנכסי תוכנית הינו בסך 4,475 אלפי ש"ח.

אומדן הקבוצה לאורך ח"י התוכנית (לפי ממוצע משוקלל) לסוף תקופת הדיווח הינו 9.1 שנים (לשנת 2018 8.6 שנים).

5. התשואה בפועל

באלפי ש"ח	2019	2018	2017
התשואה בפועל על נכסי התכנית	567	785	2,146

ב. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה - תוכנית הפקדה מוגדרת

בקבוצה קיימות תוכניות הפקדה מוגדרת כדלקמן:

1. לגבי מרבית תשלומי הפיצויים, חלים תנאי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963, על-פיו הפקדותיה השוטפות של החברה בקרנות פנסיה ו/או בפוליסות בחברות ביטוח, פטורות אותה מכל התחייבות נוספת לעובדים, בגינם הופקדו הסכומים כאמור לעיל. בגין זה ראה גם סעיף ד' להלן.

2. הפקדות לתגמולים בישראל.

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים, ראה סעיף ד' להלן.

באלפי ש"ח	2019	2018	2017
הסכום שהוכר כהוצאה בגין תוכניות להפקדה מוגדרת	73,016	70,290	57,968

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

ג. התחייבות בגין הטבות אחרות לטווח ארוך

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
5,025	5,712	התחייבות בגין ימי מחלה
3,479	3,583	התחייבות בגין מענק התמדה
7,816	5,304	התחייבות בגין מענק ותק
16,320	14,599	סך הכל התחייבות שהוכרה בגין הטבות אחרות לטווח ארוך

ד. הסכם קיבוצי בין חברות הקבוצה לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה

ביום 20 ביולי 2017 נכנס לתוקפו הסכם קיבוצי ("ההסכם הקיבוצי") שנחתם בין החברות הבנות של החברה, כלל ביטוח, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי, כלל ביטוח מערכות בע"מ, כלל אשראי ומימון בע"מ לשעבר (בשנת 2019 מוזגה כלל אשראי ומימון בע"מ עם ולתוך לחברת כלל ביטוח בע"מ) וכנף (להלן: "החברות") לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה, אשר האריך את ההסכם הקיבוצי הקודם לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 בדצמבר 2020 ("תקופת ההסכם"), בכפוף לשינויים שבוצעו, כמפורט להלן.

ביום 29 במרס 2018 נחתם נספח להסכם הקיבוצי, המחיל את הוראות ההסכם הקיבוצי על חלק מעובדי הכלל הראשון לשעבר (בשנת 2019 מוזגה חברת הכלל הראשון עם ולתוך לחברת כלל ביטוח בע"מ), למעט מנהלים בדרג שנקבע, בכפוף לשינויים מסוימים שסוכמו.

עיקרי ההסכם הקיבוצי והערכת השלכותיו הכספיות הינם כדלקמן:

1. בחודש יולי בכל שנה, במהלך תקופת ההסכם, תשולמנה תוספות שכר לעובדים, בשיעור ממוצע של 3% משכר הבסיס של העובדים הזכאים להעלאת שכר. ככלל, מחצית מסך תקציב תוספות השכר תשולם כתוספת אחידה ומחציתו תשולם כתוספת דיפרנציאלית לפי החלטת מנהלים.

יצוין בנוסף, כי ככל שהקבוצה תעמוד בתקופת ההסכם ברווח שנתי ממוצע הגבוה מ-342 מיליוני ש"ח תינתן בחודש אפריל 2021 תוספת שכר בהתאם לנוסחה שנקבעה בין הצדדים, ששיעורה המקסימלי הינו 4% מאותו מועד ואילך (תוספת של עד 1% לשנה).

על אף האמור, ככל שהרווח השנתי בשנה כלשהי יהיה נמוך מ-100 מיליוני ש"ח, התקציב לתשלום תוספות השכר בשנה העוקבת יהיה בשיעור עליית המדד בתקופת 12 החודשים שסתיימו ב-30.6 בשנה העוקבת בתוספת 0.5%, אולם לא פחות מ-1% ולא יותר מתקציב תוספות השכר הקבוע בהסכם לאותה שנה. ככל שישולם תקציב תוספות שכר מופחת כאמור בשנה כלשהי, יוקצה תקציב נוסף לתוספות שכר במשכורת חודש אפריל 2021 בשיעור ההפרש שבין התקציב ששולם לתקציב שאמור היה להשתלם על פי ההסכם הקיבוצי.

2. מדי שנה, וככל שהרווח השנתי של החברה לא יפחת מ-210 מיליוני ש"ח, ישולם לעובדים תשלום שנתי מיוחד (ללא הפרשות סוציאליות), בשיעור של בין 1.4% מעלות השכר השנתית של העובדים שההסכם הקיבוצי חל עליהם (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-210 מיליוני ש"ח), עד לשיעור מקסימלי של 3% מעלות השכר השנתית האמורה (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-400 מיליוני ש"ח).

בנוסף, במקרה בו הרווח השנתי של החברה יהיה לפחות 300 מיליוני ש"ח, ישולם לעובדים תשלום נוסף (ללא הפרשות סוציאליות), בשיעור משתנה (בהתאם לתוצאות), של בין 0.5% (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-300 מיליוני ש"ח) ל-1% (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-400 מיליוני ש"ח), מעלות השכר השנתית של העובדים שההסכם הקיבוצי חל עליהם. תשלום זה יוענק לחלק מן העובדים הזכאים לו בדרך של הקצאת אופציות למניות החברה.

3. כמו כן, הוסכם על הגדלת השתתפות בגין ארוחות, השתתפות בתשלום קייטנות, תקציב רווחה מוגדל בהשוואה להסכם הקיבוצי הראשון, מענק וותק, מענק התמדה והצטיינות לעובדים שהצטרפו לחברה לאחר נובמבר 2012 והגדלת הפקדות מעסיק לתגמולים.

4. העלאת שכר המינימום לעובדים חודשיים בחברות ל-6,000 ש"ח, העלאת שכר מינימום לעובדים ותיקים (עובדים העובדים בחברות בין 10 ל-30 שנה) לסכומים שבין 7,000 ש"ח ל-8,500 ש"ח, והעלאת שכר עובדי המוקדים. עלות ההוצאה כאמור תיכלל בתוספות השכר בסעיף 1 לעיל. כן הוסכם על הארכת התקופה לקבלת הקביעות לעובדי חברה חדשים ועל שינויים בהליכי שיפור ביצועים, קודם לפיטורים.

5. ההסכם מהווה מיצוי טענות ותביעות של כל תביעות הצדדים לתקופת תוקפו של ההסכם, לרבות לעניין הדרישה להענקת תמורה לעובדים בגין מכירת מניות החברה על ידי בעל השליטה בחברה ו/או בגין שינוי שליטה בחברה, ככל שיהיו במהלך תקופת תוקפו של ההסכם. כן נקבע כי יישמר שקט תעשייתי בכל תקופת ההסכם, לרבות לעניין הדרישה להענקת תמורה לעובדים בגין מכירת המניות כאמור.

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

ד. הסכם קיבוצי בין חברות הקבוצה לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה (המשך)

עיקרי ההסכם הקיבוצי והערכת השלכותיו הכספיות הינם כדלקמן (המשך)

6. אומדן הגידול הממוצע בעלות הכוללת של הוצאות כוח אדם של החברה (לא כולל גידול המותנה בעמידה ביעדים כמפורט להלן) בכל שנה משנות ההסכם ביחס לשנה הקודמת הרלוונטית, הינו כ-20 מיליוני ש"ח.
7. אומדן העלות הממוצעת של הוצאות כוח אדם בכל שנה משנות ההסכם, בגין הרכיבים בהסכם המותנים בעמידת החברה ביעדי הרווח ובהנחה של עמידה ב-100% מיעדי הרווח שיקבעו, הינו כ-18 מיליוני ש"ח.
8. מעבר לאמור בסעיפים 6 ו-7 לעיל, החברות רשמו הוצאה חד פעמית בשנת 2017 ובשנת 2019, בגין תוכנית פרישה מרצון שהוצעה לעובדים מגיל 60 ומעלה, בסך של כ-23 מיליוני ש"ח וכ-6.5 מיליוני ש"ח בהתאמה. ההסכם מסדיר ומחליף גידולים ועלויות הוצאות כוח האדם, ושהיו ניתנות על ידי החברות לולא נחתם, בהתאם להסכם הקיבוצי הקודם במידה ותוקפו היה מוארך.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות

א. התחייבויות פיננסיות

ליום 31 בדצמבר			
שווי הוגן (*)		ערך בספרים	
2018	2019	2018	2019
באלפי ש"ח			
התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת			
3,347,438	4,327,026	3,097,877	3,974,027
כתבי התחייבות ^(א)			
114,300	118,565	111,938	111,938
הלוואות מתאגידים בנקאיים ^(א)			
3,461,738	4,445,591	3,209,815	4,085,965
סך הכל התחייבויות המוצגות בעלות מופחתת			
התחייבויות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:			
התחייבויות בשל מכשירים פיננסיים נגזרים ומכירה בחסר			
269,077	104,532	269,077	104,532
חוזים עתידיים			
37,421	31,161	37,421	31,161
עסקאות החלפת ריבית מט"ח (SWAP)			
3,010	365	3,010	365
אופציות מעו"ף			
23,850	10,739	23,850	10,739
אופציות בחו"ל			
526	1,921	526	1,921
אחר			
333,884	148,718	333,884	148,718
סך הכל התחייבויות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד ^(א)			
3,795,622	4,594,309	3,543,699	4,234,683
סך הכל התחייבויות פיננסיות			
239,423	106,437	239,423	106,437
(1) מזה בגין התחייבויות תלויות תשואה			

מידע נוסף בדבר החשיפה של הקבוצה לסיכונים ריבית, מטבע חוץ ונזילות, ניתן בביאור 37(ד).

(*) לרבות קירוב לשווי הוגן, כאשר הפער אינו מהותי. למידע נוסף לעניין מדידת שווי הוגן, ראה סעיף ה' להלן.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים – הרכב ליום 31 בדצמבר

מידע נוסף	גורם מנפיק	סוג הון(*)	תנאי הצמדה	סוג ריבית	שיעור ריבית שנתית		סחיר/לא סחיר	רמה בהיררכיה שווי הון (**)	שיעור ריבית ששימש לחישוב שווי הון %	סכום מקורי שהונפק	ערך בספרים			שווי הון
					אפקטיבית %	נקובה					2019	2018	2019	
באלפי ש"ח														
(1)	כללביט מימון	משני נחות שלישוני מורכב	צמוד מדד	קבועה	4.99	4.89	סחיר	1	-	400,000	44,464	66,460	47,692	72,553
(2)	כלל ביטוח	מורכב	לא צמוד	משתנה	2.40	2.40	לא סחיר	2	1.06	111,938	111,938	111,938	118,565	114,300
(3)	כללביט מימון	משני מורכב	צמוד מדד	קבועה	2.97-4.35	3.75	סחיר	1	-	774,701	82,861	833,155	89,651	915,232
(3)	כללביט מימון	משני מורכב	צמוד מדד	קבועה	2.39-2.45	2.32	סחיר	1	-	364,846	364,976	363,291	402,790	388,050
(3)	כללביט מימון	משני מורכב	לא צמוד	קבועה	2.98-4.31	4.14	סחיר	1	-	469,388	471,372	472,002	512,994	498,490
(3)	כללביט מימון	משני מורכב	צמוד מדד	קבועה	2.51-3.84	2.48	סחיר	1	-	423,486	417,012	414,195	484,934	445,973
(3)	כללביט מימון	משני מורכב	לא צמוד	קבועה	3.38-4.61	3.92	סחיר	1	-	959,854	950,556	948,774	1,089,146	1,027,140
(3)	כללביט מימון	רובד 2	לא צמוד	קבועה	2.42-2.79	2.64	סחיר	1	-	1,636,172	1,642,786	-	1,699,819	-
סך הכל כתבי התחייבויות														
										5,140,385	4,085,965	3,209,815	4,445,591	3,461,738

(*) לעניין הכללת כתבי התחייבות נדחים בחישוב ההון המוכר ראה ביאור 16(ה).

(**) להגדרת הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3).

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

1. תעודות ההתחייבות (סדרה א') הונפקו, בחודש מאי 2006, הקרן נפרעת ב-11 תשלומים שנתיים שווים בכל אחת מהשנים 2011 עד 2021. הריבית משולמת ב-15 תשלומים שנתיים, ביום 1 ביוני של כל שנה קלנדרית החל משנת 2007 ועד למועד פירעון הסופי בשנת 2021.

2. הלוואה מתאגיד בנקאי מחודש מרס 2015, בסך של כ-112 מיליוני ש"ח, בריבית שנתית בשיעור של פריים + 0.8% (ובמקביל בוצעה עסקת החלפת הריבית המשתנה לריבית קבועה, לתקופה של 6 שנים, באופן שהריבית קבועה לריבית בשיעור של 3.48%). קרן כתב ההתחייבות תיפרע בתשלום חד פעמי, בחלוף 8 שנים ממועד הנפקת כתב ההתחייבות. הריבית נפרעת בפירעונות חצי שנתיים.

א. תנאים נוספים של כתב ההתחייבות:

1. הזכות לפידיון מוקדם

א. המועד הראשון בו תהא כלל ביטוח רשאית לפרוע בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, את כתב ההתחייבות הינו שנתיים לפני מועד פירעון הקרן.

ב. לאחר המועד הראשון לפידיון מוקדם, קיימת זכות לפידיון מוקדם במועד כל תשלום ריבית.

ג. ככל שכלל ביטוח לא תנצל את זכותה זו לפירעון מוקדם של תשלום הקרן, אזי החל מהמועד הקובע לפירעון מוקדם, יוגדל המרווח הנקוב בסעיף ב(3) לעיל ב-45 נקודות האחוז (המהווה לא יותר מ-30% ממרווח האשראי המקורי, כהגדרת המונח בחוזר הממונה, במועד חתימתו של כתב ההתחייבות), ויעמוד על פריים בתוספת 1.25% לשנה.

ד. תנאי לפידיון מוקדם הוא אחד מאלה:

1. במקביל תנפיק החברה מכשיר הון בעל איכות זהה או עדיפה;

2. באישורו מראש של הממונה ובתנאים שיקבע.

3. במידה שההון העצמי של החברה לאחר הפידיון המוקדם, יעלה על 120% מההון העצמי המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון.

2. בהתקיים אחת מהנסיבות המשהות, המפורטות להלן, ידחה תשלום קרן של כתב ההתחייבות הנדחה:

א. סכום ההון העצמי המוכר של כלל ביטוח ירד אל מתחת להון המינימאלי הנדרש ממנה, וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הקרן הרלוונטי, וכלל ביטוח לא ביצעה השלמת הון נכון למועד פרסום הדוח.

ב. הממונה הורה על דחיית תשלום קרן אם ראה כי קיים חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון העצמי המינימאלי הנדרש ממנה (לפי תקנות ההון).

ג. במקרה בו במועד פירעון הקרן של כתב ההתחייבות תתקיימה נסיבות משהות, פירעון הקרן יידחה עד למועד בו יחדלו להתקיים הנסיבות המשהות, באישור דירקטוריון כלל ביטוח (ובלבד שנמסרה על כך הודעה לממונה שבעה ימי עסקים לפני פירעון התשלום שנדחה והממונה לא הודיע, בתוך התקופה האמורה, על התנגדותו), או עד לתקופה של שלוש שנים ממועד פירעון הקרן הקבוע במקור (להלן: "**תקופת דחיית הקרן המרבית**"), לפי המוקדם מביניהם (להלן: "**המועד החדש לפירעון הקרן**"). למען הסר ספק מובהר, כי תשלום קרן ישולם לכל המאוחר במועד החדש לפירעון קרן וזאת גם אם באותו מועד יתקיימו נסיבות משהות.

ד. סכום קרן שנדחה כאמור לעיל, לא יצבור ריבית פיגורים, אלא יצבור ריבית החל ממועד הדחייה ועד למועד החדש לפירעון הקרן, בשיעור הריבית הנקובה או בשיעור הריבית המעודכנת בגין אי פידיון מוקדם של הלוואה.

3. לפרטים בדבר הפרשנות הראויה למונחים "הון נדרש" ו"הון מוכר" בהתאם לעמדת ממונה בעניין "הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב" ראה סעיף 3(ח)3 להלן.

ב. כתב ההתחייבות הוא בעל מעמד שווה לכתבי התחייבות נדחים ולרכיבים ומכשירים שיכללו בהון המשני ו/או השלישוני של כלל ביטוח (אולם מובהר כי ככל שיונפקו בעתיד מכשירי הון שלישוני מורכב שיהיו בעלי מעמד קודם להון משני של כלל ביטוח, אזי גם מעמדו של כתב ההתחייבות החדש יהיה קודם לאותם מכשירי הון משני כאמור); בעל מעמד קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון הראשוני של החברה; ובעל מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

3. א. תעודות התחייבות (סדרה ג') הונפקו בחודש יולי 2010, והסדרה הורחבה בחודשים יוני 2011 ודצמבר 2012 במסגרת הקצאות פרטיות ובמאי 2013 במסגרת החלפה. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביום 1 באוגוסט 2024, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ח(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 1 בפברואר ו-1 באוגוסט של כל שנה קלנדרית בין השנים 2011 עד 2024. לפרטים בדבר החלפת חלק מכתבי ההתחייבות אלה בכתבי התחייבות מסדרה יא, בדרך של הרחבת סדרה, ראה ז' להלן.
- ב. תעודות התחייבות (סדרה ז') הונפקו בחודש יולי 2014 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד בדצמבר 2026, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ח(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 30 ביוני ו-31 בדצמבר של כל שנה קלנדרית בין השנים 2014 עד 2026.
- ג. תעודות התחייבות (סדרה ח') הונפקו בחודש יולי 2014 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד בדצמבר 2025, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ח(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 30 ביוני ו-31 בדצמבר של כל שנה קלנדרית בין השנים 2014 עד 2025.
- ד. תעודות התחייבות (סדרה ט') הונפקו בחודש יולי 2015 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביולי 2028, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ח(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 31 בינואר ו-31 ביולי של כל שנה קלנדרית בין השנים 2016 עד 2028.
- ה. תעודות התחייבות (סדרה י') הונפקו בחודש יולי 2015 והסדרה הורחבה באפריל 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביולי 2027, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ח(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 31 בינואר ו-31 ביולי של כל שנה קלנדרית בין השנים 2016 עד 2027.
- ו. תעודות התחייבות (סדרה יא') הונפקו בחודש ספטמבר 2019 והסדרה הורחבה בדצמבר 2019 כמפורט בסעיף ח' להלן. הקרן נפרעת בתשלום אחד במרס 2033, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ח(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 31 במרס ו-30 בספטמבר של כל שנה קלנדרית בין השנים 2020 עד 2033.
- ז. בחודש דצמבר 2019, הוחלפו 698 מיליוני ש"ח ע.ג. כתבי התחייבות סדרה ג' שבמחזור הנסחרות בבורסה, בדרך של הצעת רכש חליפין, בתמורה להנפקת 806 מיליוני ש"ח ע.ג. כתבי התחייבות סדרה יא', בדרך של הרחבת סדרה קיימת. כתבי התחייבות סדרה יא' שהונפקו כאמור, הוכרו (בכפוף למגבלות) כהון רובד 2 של כלל ביטוח, וזאת חלק כתבי התחייבות סדרה ג' שהוחלפו ואשר היו מוכרים כהון משני מורכב.
- תנאי כתבי התחייבות סדרה ג', שונים מתנאי כתבי התחייבות סדרה יא' ובהתאם טופלו כהחלפת מכשירי חוב בעלי תנאים שונים מהותית בהתאם להגדרת התקן, אשר עלות החלפתם הסתכמה בסך של כ-65 מיליוני ש"ח.
- ח. תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות

1. הזכות לפידיון מוקדם

א. כללביט מימון תהיה רשאית, ללא מתן זכות בחירה למחזיקים בתעודות ההתחייבות ו/או לנאמן, לפדות את תעודות ההתחייבות בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, וזאת בהתקיים התנאים הבאים ואישור הממונה (במידה ונדרש):

המועד הראשון בו תהא כללביט מימון רשאית לפרוע בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, את תעודות ההתחייבות (להלן, ביחס לכל סדרה: "המועד הראשון לפידיון מוקדם"):

סדרה ג' - ביום 1 באוגוסט 2021;

סדרה ז' - ביום 31 בדצמבר 2023;

סדרה ח' - ביום 31 בדצמבר 2022;

סדרה ט' - ביום 31 ביולי 2025;

סדרה י' - ביום 31 ביולי 2024;

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

3. (המשך)

ח. תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות

1. הזכות לפידיון מוקדם

א. (המשך)

לאחר המועד הראשון לפידיון מוקדם, קיימת זכות לפידיון מוקדם במועד כל תשלום ריבית, ביחס לכל תעודת התחייבות מהסדרה הרלוונטית.

סדרה יא' - ביום 31 במרס 2027;

לאחר מועד זה כללביט מימון תהיה רשאית לפרוע את תעודות ההתחייבות בפדיון מוקדם, מלא או חלקי, בכל מועד. תדירות הפדיונות המוקדמים לא תעלה על פדיון אחד לרבעון. ככל שפדיון מוקדם יבוצע החל מהמועד הראשון לפדיון מוקדם ועד ל- 3 שנים לפני מועד פירעון הקרן, תשלום בגין פדיון מוקדם למחזיקי תעודות ההתחייבות יעמוד על הגבוה מבין: א. שווי שוק. ב. הערך בספרים ג. הערך לפי היוון בתשואת אגח ממשלתי בתוספת ריבית של 0.8%.

ככל שלא תנוצל הזכות לפדיון מוקדם של מלוא אגרות החוב אזי ממועד תשלום הריבית בגין אגרות החוב אשר יהיה 3 שנים לפני מועד פירעון הקרן, תשלום תוספת ריבית למחזיקי תעודות ההתחייבות הרלוונטיות על הריבית אותה נושאות תעודות ההתחייבות באותה עת, בגין יתרת התקופה, בשיעור של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה ביחס לתעודות ההתחייבות מהסדרה הרלוונטית.

מרווח הסיכון המקורי הינו כדלקמן:

סדרה ג' - 1.50%;

סדרה ז' - 1.35%;

סדרה ח' - 1.05%;

סדרה ט' - 1.83%;

סדרה י' - 1.76%;

סדרה יא' - 1.69%;

ב. הסכום המינימאלי לביצוע פדיון מוקדם, לגבי כל אחת מסדרות תעודות ההתחייבות הינו 25 מיליוני ש"ח ע.נ. תעודות ההתחייבות מהסדרה הרלוונטית פרט לסדרה יא' בו הסכום עומד על 1 מיליון ש"ח ע.נ. אגרות חוב.

ג. תנאי לפדיון מוקדם הוא:

(1) ביחס לסדרות ג', ז', ח', ט' ו-י' קבלת אישור מראש של הממונה ובתנאים שיקבע. ככלל, פדיון מוקדם יתאפשר במידה שההון העצמי של כלל ביטוח לאחר הפדיון המוקדם, יעלה על 120% מההון העצמי המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון. יודגש, כי הוראות הממונה עשויות להשתנות מעת לעת.

(2) ביחס לסדרה יא' קבלת אישור מראש של הממונה ובתנאים שיקבע. ככלל, פדיון מוקדם יתאפשר אם ההון הכלכלי של כלל ביטוח לאחר הפדיון המוקדם, יעלה על הון נדרש לכושר פירעון (SCR) כמשמעות המונח בחוזר משטר כושר פירעון כלכלי.

(3) ביחס לסדרות ז', ח', ט', י' ו-יא' ניתן לבצע פדיון מוקדם גם אם במקביל תנפיק החברה מכשיר הון בעל איכות זהה או עדיפה;

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)**ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)**

3. (המשך)

ח. תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)**2. דחיית תשלומי קרן ו/או ריבית בהתקיים נסיבות משהות**

בהתקיים אחת מהנסיבות המשהות, המפורטות להלן, ידחו תשלום קרן ו/או תשלומי ריבית, לפי העניין, בגין תעודות ההתחייבות:

א. ביחס לדחיית תשלומי ריבית בלבד - היעדר רווחים ראויים לחלוקה של כלל ביטוח, כמשמעה בחוק החברות, וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הריבית הרלוונטי.

ביחס לדחיית תשלום קרן ו/או תשלומי ריבית:

ב. ביחס לסדרות ג', ז', ח', ט' ו-י' סכום ההון העצמי המוכר של כלל ביטוח ירד אל מתחת להון המינימאלי הנדרש ממנה (ראה ח(3) להלן), וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הריבית ו/או הקרן הרלוונטי וביחס לסדרות ז', ח', ט' ו-י' ככל שכלל ביטוח לא ביצעה השלמת הון נכון למועד פרסום הדוח (כהגדרת מונח זה בהנחיית הממונה בדבר "הרכב הון עצמי מוכר של מבטח מחודש אוגוסט 2011").

ביחס לסדרה יא' על פי הדוח הכספי האחרון של כלל ביטוח שפורסם טרם מועד התשלום, ההון העצמי של כלל ביטוח נמוך מהון נדרש ממנה לנסיבות משהות כמשמעות המונח בחוזר משטר כושר פירעון כלכלי, וכלל ביטוח לא ביצעה השלמת הון (כמשמעות המונח בחוזר משטר כושר פירעון כלכלי) נכון למועד פרסום הדוח הכספי.

ג. דירקטוריון כלל ביטוח הורה על דחיית תשלום קרן ו/או ריבית, אם קבע כי יש חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון הנדרש ממנה, (כאמור בסעיף ב' לעיל, לפי העניין), או לפרוע במועדן התחייבויות שדרגת הקדימות שלהן גבוהה מזו של תעודות ההתחייבות, ובלבד שהתקבל לכך אישור הממונה מראש.

ד. ביחס לסדרות ג', ז', ח', ט' ו-י' - הממונה הורה על דחיית תשלום קרן ו/או ריבית עקב פגיעה משמעותית בהון העצמי המוכר של כלל ביטוח, או אם ראה חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון הנדרש ממנה.

ביחס לסדרה יא' – הממונה הורה על דחיית תשלום ריבית ו/או קרן אם ראה כי יש פגיעה ביחס כושר פירעון או כי קיים חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון נדרש לכושר פירעון (כמשמעות המונח בחוזר משטר כושר פירעון כלכלי).

ה. סכומי קרן ו/או ריבית שנדחו כאמור לעיל, יצברו הפרשי הצמדה, ככל שהקרן המקורית הינה צמודה, החל ממועד הדחייה ועד ליום התשלום בפועל לפי המדד הידוע במועד התשלום בפועל, וכן ריבית החל ממועד הדחייה ועד למועד התשלום בפועל:

1. ביחס לסדרות ז', ח', ט', י' ו-יא' - בשיעור הריבית הנקובה בתנאי תעודות ההתחייבות במועד הדחייה.

2. ביחס לסדרה ג' בשיעור הריבית הנקובה בתנאי תעודת ההתחייבות במועד הדחייה, בתוספת של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה, או ריבית השוק (כהגדרתה בסעיף 3.1.9.3 לתשקיף המדף המתוקן אשר פורסם בימים 12 ו-13 ביולי 2010), לפי השיעור שהסך הנובע ממנו הינו גבוה יותר.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

3. (המשך)

ח. תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות (המשך)

3. עמדת ממונה "הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב"

לאור כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי (ראה ביאור 16 (ה) לעיל), בחודש מרס 2018 פרסמה רשות שוק ההון, עמדה לפיה הפרשנות הראויה למונחים "הון נדרש" ו"הון מוכר", הקיימים במכשירי הון מורכב שהונפקו על ידי חברות הביטוח, לעניין נסיבות משהות, תהיה כדלקמן:

א. לגבי חברות ביטוח שלא קבלו את אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת על יישום משטר כושר פירעון כלכלי, המונח "הון עצמי" ו"הון עצמי נדרש לכושר פירעון" יפורשו בהתאם להוראות חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי;

ב. לגבי חברות ביטוח שקיבלו את אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת על יישום משטר כושר פירעון כלכלי, המונח "הון נדרש" (לרבות מונחים דומים) יפורש בהתאם להגדרת המונח "סף הון מינימאלי (MCR)" בגבול העליון (45%-מ-SCR), כשהוא מחושב ללא ההוראות בתקופת הפריסה וללא התאמת תרחיש מניות, והמונח "הון עצמי" (לרבות מונחים דומים) יפורש בהתאם להגדרת המונח "הון עצמי" במשטר כושר פירעון כלכלי.

במהלך שנת 2019, קבלה כלל ביטוח אישור מהממונה בנוגע לביקורת על דוח יחס כושר פירעון כלכלי.

לאור האמור, ההוראות הרלוונטיות בכתבי ההתחייבות שהונפקו, עד למועד כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי (ג', ז', ח', ט' ו-י'), יפורשו בהתאם לנייר העמדה האמור.

ט. בהתאם לתיקון להסכם בין כללביט מימון לבין כלל ביטוח מחודש אוגוסט 2019 (להלן: "**תיקון ההסכם**"):

1. הפיקדונות שיופקדו בכלל ביטוח מתמורת הנפקות של כתבי התחייבות ו/או כתבי אופציה לתעודות התחייבות (לרבות ממימוש כתבי אופציה כאמור), שיופקו לאחר מועד תיקון ההסכם, ואשר יחשבו כהון רובד 2 של כלל ביטוח, והתחייבותה של כלל ביטוח למלא אחר תנאיהם של תעודות ההתחייבות האמורות, יהיו בעלי מעמד כדלהלן:

- בעלי מעמד שווה למכשירי הון משני נחות, הון משני מורכב והון שלישוני מורכב שהונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון עד למועד תיקון ההסכם.
- בעלי מעמד שווה לרכיבים ומכשירים שכללו בהון רובד 2 של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון החל ממועד תיקון ההסכם.
- בעלי מעמד קודם לרכיבים ומכשירים שכללו בהון רובד 1 של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
- בעלי מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.

2. הפיקדונות שהופקדו בכלל ביטוח מתמורת הנפקות של כתבי התחייבות שהוכרו כהון משני מורכב של כלל ביטוח, והתחייבותה של כלל ביטוח למלא אחר תנאיהם של תעודות ההתחייבות האמורות, הינם בעלי מעמד שווה לכתבי התחייבות נדחים שהונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון מסוג הון משני נחות, הון משני מורכב והון שלישוני מורכב; ובעלי מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.

4. יתרת כתבי ההתחייבות הנה בניכוי הוצאות הנפקה בסך של כ-20 מיליוני ש"ח המופחתים לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

5. מועדי פירעון

להלן מועדי הפירעון החוזיים של כתבי ההתחייבות הנדחים*):

31 בדצמבר	2019	2018	באלפי ש"ח
17,782	18,815	17,782	שנה ראשונה
17,625	214,672	17,625	שנה שניה**
965,902	466,312	965,902	שנה שלישית
465,699	363,452	465,699	שנה רביעית
1,742,807	3,022,714	1,742,807	שנה חמישית ואילך**
3,209,815	4,085,965	3,209,815	סך הכל

(*) בהנחת פידיון מוקדם, ראה סעיף ב(5)(ו)(1) לעיל.
 (***) לפרטים אודות פדיון מוקדם של סדרה ג' והנפקת סדרה יא' ראה סעיף ב(3) לעיל.

6. תנועה בהתחייבויות הנובעות מפעילויות מימון

באלפי ש"ח	כתבי התחייבות	הלוואות	סך הכל כתבי התחייבות	ריבית לשלם בגין כתבי התחייבות נדחים והלוואה	סך הכל
יתרה ליום 1 בינואר 2018					
3,130,426	111,938	3,242,364	37,618	3,279,982	שינויים כתוצאה מתזרימי מזומנים מפעילויות מימון
(50,899)	-	(50,899)	-	(50,899)	פירעון כתבי התחייבות נדחים
-	-	-	(115,981)	(115,981)	ריביות ששולמו
סך הכל מזומנים שנבעו מפעילויות מימון					
(50,899)	-	(50,899)	(115,981)	(166,880)	השפעת השינויים במדד
14,278	-	14,278	-	14,278	שינויים בריבית אפקטיבית
4,072	-	4,072	114,203	118,275	
3,097,877	111,938	3,209,815	35,840	3,245,655	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
שינויים כתוצאה מתזרימי מזומנים מפעילויות מימון					
1,654,968	-	1,654,968	5,253	1,660,221	תמורה מהנפקת כתבי התחייבות נדחים
(776,192)	-	(776,192)	(11,180)	(787,372)	פירעון כתבי התחייבות נדחים
(12,359)	-	(12,359)	-	(12,359)	עלויות הנפקה
-	-	-	(113,682)	(113,682)	ריביות ששולמו
סך הכל מזומנים שנבעו מפעילויות מימון					
866,417	-	866,417	(119,609)	746,808	השפעת השינויים במדד
5,185	-	5,185	-	5,185	שינויים בריבית אפקטיבית
4,548	-	4,548	118,983	123,531	
3,974,027	111,938	4,085,965	35,214	4,121,179	יתרה ליום 31 בדצמבר 2019

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ג. תשקיף מדף בכללית מימון

ביום 29 באוגוסט 2019, פרסמה כללית מימון תשקיף מדף. תשקיף המדף מאפשר לכללית מימון, בין היתר, להנפיק אגרות חוב (לרבות בדרך של הרחבת סדרות קיימות של אגרות חוב של כללית מימון, ככל שתונפקנה), כתבי אופציה לאגרות חוב וניירות ערך מסחריים. ככלל, תמורת אגרות חוב שיופקו על ידי כללית מימון מכוח תשקיף המדף תופקד בחברה, שתהיה אחראית כלפי המחזיקים באגרות החוב לפירעון, ואשר תוכר אצל כלל ביטוח כהון רובד 2.

ד. דירוג

להלן פרטים בדבר דירוגי החברה וחברות הקבוצה וכן כתבי התחייבות שהונפקו על ידן, נכון למועד פרסום הדוח ושינויים במהלך תקופת הדוח:

חברה מדרגת מעלות	שם החברה	דירוג	תחזית	תאריך עדכון אחרון	תאריך אשרור אחרון
מדרגת מעלות	החברה	(IFS) ⁽¹⁾	(AA+)	ספט-19 ⁽²⁾	ספט-19
		דירוג חוב כתבי התחייבות נדחים	(AA)	ספט-19 ⁽²⁾	ספט-19
		דירוג חוב (הון משני מורכב)	(AA-)	ספט-19 ⁽²⁾	ספט-19
מדרג	החברה	(IFS) ⁽¹⁾	Aa1(hyb)	יול-14	דצמ-19 ⁽³⁾
		דירוג חוב- כתבי התחייבות הון משני נחות	Aa2(hyb)	יול-14	ספט-19 ⁽³⁾
		דירוג חוב- כתבי התחייבות הון משני מורכב	Aa3(hyb)	יול-14	דצמ-19 ⁽³⁾
חברת הדירוג הבינלאומית Moody's	כלל ביטוח אשראי	(IFSR)	A3	מרס-20 ⁽⁴⁾	מרס-20

- (1) דירוג איתנות פיננסית של מבטח.
- (2) בחודש ספטמבר 2019 הותירה מעלות את הדירוגים המוצגים בטבלה לעיל ושינתה את התחזית לשלילית.
- (3) בחודש נובמבר 2018 וכן בחודשים ספטמבר ונובמבר 2019, הותירה מידורג את הדירוגים המוצגים בטבלה לעיל.
- (4) כלל ביטוח אשראי מדרגת בדורג (IFSR) A3 עם אופק יציב על ידי חברת הדירוג הבינלאומית Moody's. בחודש מרץ 2020 הפך דירוג החברה הבינלאומי לפומבי. ב-25 למרץ 2020, לאור ההתפתחויות בשל התפרצות נגיף הקורונה בארץ ובעולם כאמור בביאור 1 לדוחות הכספיים, הודיעה Moody's לחברה כי הדירוג יותר בעינו עם אופק שלילי.

ה. שווי הוגן של התחייבויות בשל מכשירים פיננסיים נגזרים ומכירה בחסר

(1) מידת שווי הוגן

השווי ההוגן של התחייבויות פיננסיות נקבע תוך התייחסות למחיר הרכישה המצוטט שלהן (Quoted closing) asking price) בסגירת המסחר, למועד הדיווח. במידה ולא קיים מחיר מצוטט, השווי ההוגן נמדד באמצעות טכניקת הערכה הכוללת את שיטת היוון תזרימי המזומנים העתידיים בגין מרכיב הקרן והריבית, המהוונים על פי שיעורי ריבית שוק של התחייבויות דומות למועד החישוב, אשר נקבעים על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (לפרטים נוספים, ראה ביאור 14(u)).

(2) היררכיית שווי הוגן

הטבלה להלן מציגה את ההתחייבויות הפיננסיות בחלוקה לרמות בהיררכיית השווי ההוגן. לפרטים בדבר הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3) לעיל.

ליום 31 בדצמבר 2019				באלפי ש"ח	נגזרים ומכירה בחסר
סך הכל	רמה 1	רמה 2	סך הכל		
148,718	11,104	137,614	148,718		

ליום 31 בדצמבר 2018				באלפי ש"ח	נגזרים ומכירה בחסר
סך הכל	רמה 1	רמה 2	סך הכל		
333,884	27,386	306,498	333,884		

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ו. מידע נוסף לגבי נגזרים

להלן סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים, שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים, של חברות הקבוצה שהינן חברות ביטוח בישראל:

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
(12,641)	(33,253)	מניות
1,488,341	1,512,027	מדד
(2,238,701)	91,370	מטבע זר
876	(754)	סחורות
(118,331)	(115,867)	ריבית קבועה

ביאור 26: זכאים ויתרות זכות

הרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
140,468	151,963	עובדים והתחייבויות אחרות בשל שכר ומשכורת
167,456	138,180	הוצאות לשלם
51,488	33,944	הפרשות בגין תביעות משפטיות ⁽¹⁾
18,548	16,291	ספקים ונותני שירותים
7,428	6,145	מוסדות ורשויות ממשלתיות
32,987	32,653	חברות קשורות
91,977	89,797	חלקם של מבטחי משנה בהוצאות רכישה נדחות
		חברות ביטוח ותוכני ביטוח:
		פיקדונות של מבטחי משנה
1,161,460	1,228,866	חשבונות אחרים
189,826	255,263	סך הכל חברות הביטוח
1,351,286	1,484,129	סוכני ביטוח
440,307	453,418	מבוטחים ועמיתים
379,892	459,469	הפרשה להשתתפות מבוטחים ברווחים
45,723	47,458	ריבית לשלם בגין כתבי התחייבויות נדחים
35,843	35,213	פרמיה מראש
67,815	65,802	בטוחות בגין חוזים עתידיים לא סחירים
-	145,464	זכאים בגין רכישת נירות ערך
95,135	28,384	זכאים אחרים
11,888	6,584	סך הכל זכאים ויתרות זכות
2,938,241	3,194,894	

(1) התנועה בהפרשות בגין תביעות משפטיות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
39,031	51,488	יתרה ליום 1 בינואר
(6,788)	(18,979)	הפרשות שמומשו במהלך השנה
19,245	1,435	הפרשות שנוצרו במהלך השנה
51,488	33,944	יתרה ליום 31 בדצמבר

ביאור 27: פרמיות שהורווחו

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019			
באלפי ש"ח	ברוטו	ביטוח משנה**	שייר
פרמיות בביטוח חיים	5,985,992	136,355	5,849,637
פרמיות בביטוח בריאות	1,329,494	63,674	1,265,820
פרמיות בביטוח כללי	2,364,964	1,134,416	1,230,548
סך הכל פרמיות	9,680,450	1,334,445	8,346,005
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים*)	(13,752)	(69,560)	55,808
סך הכל פרמיות שהורווחו	9,666,698	1,264,885	8,401,813

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018			
באלפי ש"ח	ברוטו	ביטוח משנה	שייר
פרמיות בביטוח חיים	5,846,695	135,807	5,710,888
פרמיות בביטוח בריאות	2,107,775	300,418	1,807,357
פרמיות בביטוח כללי	2,351,378	1,012,460	1,338,918
סך הכל פרמיות	10,305,848	1,448,685	8,857,163
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים*)	(30,202)	(68,652)	38,450
סך הכל פרמיות שהורווחו	10,275,646	1,380,033	8,895,613

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017			
באלפי ש"ח	ברוטו	ביטוח משנה	שייר
פרמיות בביטוח חיים	5,534,503	168,245	5,366,258
פרמיות בביטוח בריאות	1,917,128	262,060	1,655,068
פרמיות בביטוח כללי	2,298,967	861,479	1,437,488
סך הכל פרמיות	9,750,598	1,291,784	8,458,814
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים*)	(20,799)	(101,503)	80,704
סך הכל פרמיות שהורווחו	9,729,799	1,190,281	8,539,518

*) בדבר השינויים בפרמיה שטרם הורווחה בביטוח כללי, ראה ביאור 19.

בנוסף קיימים שינויים הנובעים מניכוי בגין סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית להטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה.

**) הגידול בפרמיות משנה בביטוח כללי נובע בעיקר מהסכם משנה חדש בענף רכב רכוש.

ביאור 28: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה			
198,179	229,522	166,924	נדל"ן להשקעה
928,205	79,638	1,944,680	השקעות פיננסיות
312,905	(5,463)	561,856	נכסי חוב סחירים
1,060,307	(152,354)	4,303,542	נכסי חוב שאינם סחירים
2,267,035	(441,251)	733,771	מניות
(63,639)	33,446	(7,053)	אחר
(52,932)	(10,741)	(18,771)	מזומנים ושווי מזומנים
4,650,060	(267,203)	7,684,949	אחר
סך הכל רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה, נטו			
רווחים מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה, הון ואחרים			
36,583	6,238	5,464	הכנסות מנדל"ן להשקעה
69,363	78,165	58,877	שערוך נדל"ן להשקעה
105,946	84,403	64,341	הכנסות שוטפות בגין נדל"ן להשקעה
סך הכל הכנסות מנדל"ן להשקעה			
רווחים (הפסדים) מהשקעות פיננסיות, למעט ריבית, הפרשי הצמדה, הפרשי שער ודיבידנד בגין:			
175,683	199,637	562,196	נכסים זמינים למכירה (א)
172,859	(278,412)	202,327	נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד (ב)
(6,046)	502	1,095	נכסים המוצגים כהלואאות וחייבים (ג)
342,496	(78,273)	765,618	סך הכל
1,135,283	1,384,047	1,138,356	הכנסות ריבית (1) והפרשי הצמדה מנכסים פיננסיים שאינם בשווי הוגן דרך רווח והפסד
1,848	8,534	7,436	הכנסות ריבית והפרשי הצמדה מנכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד
(47,627)	40,868	(36,208)	רווח (הפסד) מהפרשי שער בגין השקעות שאינן נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד
41,917	68,185	55,645	ומנכסים אחרים (2)
6,229,923	1,240,561	9,680,137	הכנסות מדיבידנד
סך הכל רווחים מהשקעות נטו והכנסות מימון			
4,553	2,005	2,960	(1) בהכנסות הנ"ל כלולה ריבית בגין נכסים פיננסיים אשר אינם נמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד שערכם נפגם
(2) לעניין הפרשי שער בגין התחייבויות פיננסיות, ראה ביאור 36.			

ביאור 28: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון (המשך)

א. רווחים נטו מהשקעות בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
245,190	811,287	616,050	רווחים נטו מניירות ערך שמומשו
(69,507)	(174,88)	(53,854)	ירידות ערך נטו שנזקפו לרווח והפסד
175,683	199,637	1,196,562	סך הכל רווחים מהשקעות בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה

ב. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
(1,920)	(399)	(2,492)	שינויים בשווי ההוגן נטו, לרבות רווח ממימוש
174,779	(278,013)	204,819	בגין נכסים שיועדו בעת ההכרה הראשונית
			בגין נכסים מוחזקים למסחר
172,859	(278,412)	202,327	סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

ג. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
(6,389)	1,653	1,971	רווחים נטו ממימוש נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים
343	(1,151)	(876)	ביטול ירידות ערך (ירידות ערך) נטו שנזקפו לרווח והפסד
(6,046)	502	1,095	סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות ויתרות חובה

ביאור 29: הכנסות מדמי ניהול

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
466,448	448,086	458,428	דמי ניהול בענפי הפנסיה והגמל
351,977	2,995	485,403	דמי ניהול משתנים בגין חוזי ביטוח חיים*
387,098	414,082	445,413	דמי ניהול קבועים בגין חוזי ביטוח חיים
20,960	19,034	20,733	דמי ניהול בגין חוזי השקעה
1,226,483	884,197	1,409,977	סך הכל הכנסות מדמי ניהול

* לפרטים בדבר אופן חישוב דמי ניהול המשתנים, ראה ביאור 3(ד)(3)(א). ליום 31 בדצמבר 2018, לחברה נוצר "בור" בגביית דמי ניהול משתנים בסך של כ-87 מיליוני ש"ח, "בור" זה כוסה במלואו בשנת 2019. לפרטים להפנות לביאור קורונה

ביאור 30: הכנסות מעמלות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
205,638	238,585	230,842	עמלת ביטוח משנה, בניכוי שינוי בהוצאות רכישה נדחות בגין ביטוח משנה

ביאור 31: הכנסות אחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
308	-	-	רווח הון ממכירת נכסים
61	73	49	אחרות
369	73	49	סך הכל הכנסות אחרות

ביאור 32: תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בשייר, בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בחיסכון ארוך טווח			
			בגין חוזי ביטוח חיים
			תביעות ששולמו ותלויות
			מקרי מוות, נכות ואחרים
			בניכוי ביטוח משנה
718,376	748,097	732,544	סך הכל
(101,320)	(119,334)	(88,601)	פוליסות שנפדו
617,056	628,763	643,943	פוליסות שמועדן תם (*)
2,131,360	2,289,592	2,736,881	גמלאות
323,369	14,883	226,585	הוצאות לשוב תביעות
331,866	414,656	503,949	
16,369	16,666	55,453	
3,420,020	3,364,560	4,166,811	סך הכל תביעות
6,708,360	2,386,796	10,500,864	גידול בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים (למעט שינוי בתלויות) בשייר
114,449	(18,666)	217,270	גידול בהתחייבויות בגין חוזי השקעה ביטוח חיים בשל מרכיב התשואה
131,475	152,438	134,356	גידול בהתחייבויות בגין חוזה לניהול קופת גמל מבטחת תשואה
10,374,304	5,885,128	15,019,301	סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בשייר, בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בחיסכון ארוך טווח
1,874,324	1,562,129	1,901,903	סך הכל תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח כלי
(703,535)	(553,777)	(977,421)	ברוטו
1,170,789	1,008,352	924,482	ביטוח משנה
			בשייר
1,654,538	1,822,451	1,726,812	סך הכל תשלומים והשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בריאות
(293,904)	(471,418)	(221,401)	ברוטו
1,360,634	1,351,033	1,505,411	ביטוח משנה
12,905,727	8,244,513	17,449,194	בשייר
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר			

(*) בשנת 2018, הקיטון נובע מסיווג פוליסות מסעף זכאים לסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח. לסינוג האמור, אין השפעה על תוצאות המגזר או על תוצאות החברה.

ביאור 33: עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
665,562	710,163	700,950	הוצאות רכישה:
473,578	468,754	531,188	עמלות רכישה
(21,210)	(28,965)	(47,665)	הוצאות רכישה אחרות
1,117,930	1,149,952	1,184,473	שינוי בהוצאות רכישה נדחות
692,826	722,969	703,864	סך הכל הוצאות רכישה
113,078	125,294	91,832	עמלות שוטפות אחרות
1,923,834	1,998,215	1,980,169	הוצאות שיווק אחרות
סך הכל עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות			

ביאור 34: הוצאות הנהלה וכלליות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
853,429	868,186	891,644	שכר עבודה ונלוות ⁽⁴⁾⁽²⁾
250,521	247,712	298,463	פחת והפחתות ⁽⁴⁾
112,199	119,659	75,507	אחזקת משרדים ותקשורת ⁽⁴⁾
12,771	23,609	52,586	שיווק ופרסום
28,840	33,392	34,747	ייעוץ משפטי ומקצועי
14,602	12,725	9,509	הוצאות תפעול קופות גמל בבנקים
306,963	317,035	304,932	אחרות ⁽³⁾
1,579,325	1,622,318	1,667,388	סך הכל⁽¹⁾
136,951	132,754	167,914	בניכוי:
586,656	594,048	623,020	סכומים שסווגו בסעיף שינוי בהתחייבויות ותשלומים בגין חוזי ביטוח
855,718	895,516	876,454	סכומים שסווגו בסעיף עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
419,116	416,244	446,779	הוצאות הנהלה וכלליות

- (1) הוצאות הנהלה וכלליות כוללות הוצאות בגין מיכון בסך
- לפרטים נוספים בדבר, הוצאות שכר עבודה ונלוות כוללות תשלום מבוסס מניות, ראה ביאור 39, לפרטים נוספים בדבר הפרשות בגין הטבות לעובדים, לרבות מענקי עמידה ביעדים והשלכות הסכם קיבוצי ראה ביאור 24(ד).
- עיקר הסכום נובע מהוצאות מיכון שאינן פחת והפחתות.
- ראה ביאור 3(ט)(1), בדבר יישום לראשונה של תקן חכירות IFRS16, לפרטים נוספים ראה ביאור 42.

ביאור 35: הוצאות אחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
4,491	3,881	3,552	הפחתת נכסים לא מוחשיים (ביאור 6)
15,451	4,640	(515)	הפרשה (עידכון הפרשה) לתביעות ועיצומים כספיים
3,103	(154)	2,038	חוזת מכביד*
-	1,365	3,678	דמי סליקה
148	116	346	אחרות
23,193	9,848	9,099	סך הכל הוצאות אחרות

(*) הפרשה בגין חוזת מכביד עבור דמי שכירות שהקבוצה מחויבת לשלם.

ביאור 36: הוצאות מימון

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
123,539	131,552	127,581	הוצאות ריבית והפרשי הצמדה בגין כתבי התחייבות נדחים
-	-	65,150	עמלת פירעון מוקדם ⁽¹⁾
18,477	17,355	29,532	הוצאות ריבית למבטחי משנה
(9,226)	8,270	(6,737)	הפרשי שער, נטו בגין התחייבויות ⁽²⁾ ⁽³⁾
-	-	16,207	הוצאות מימון בגין חכירות ⁽⁴⁾
511	659	888	עמלות והוצאות מימון אחרות
133,301	157,836	232,621	סך הכל הוצאות מימון

- (1) ראה ביאור 25 לעיל.
(2) נובע בעיקר מהפרשי שער חליפין בגין התחשבנויות מול מבטחי משנה.
(3) לעניין הפרשי שער בגין השקעות פיננסיות, ראה ביאור 28 לעיל.
(4) ראה ביאור 42 לעיל.

ביאור 37: ניהול סיכונים

כללי

פעילויות הקבוצה חושפות אותה לסיכונים העיקריים הבאים: סיכוני שוק, סיכוני נזילות, סיכונים ביטוחיים, סיכוני אשראי וסיכונים תפעוליים.

בביאור זה ניתן מידע בדבר החשיפה של הקבוצה לסיכונים אלה, מטרות הקבוצה, מדיניות ותהליכים לגבי מדידה וניהול של הסיכון. גילוי כמותי נוסף נכלל לאורך כל הדוחות הכספיים.

א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים

בקבוצה מתכנסים באופן תקופתי פורומים מקצועיים בראשות המנכ"ל ובמסגרתם נדונים, בין השאר, גם היבטי סיכון בתחומי הפעילות של הקבוצה.

מדיניות ניהול הסיכונים של החברה והחברות המוחזקות על ידי (להלן: "קבוצת כלל ביטוח"), אשר אושרה על ידי הדירקטוריונים, מכוונת להבטיח חשיפה מבוקרת לסיכונים להם חשופה קבוצת כלל ביטוח, תוך עמידה בדרישות הרגולטוריות ושמירה על יעדיה העסקיים ועל איתנותה הפיננסית של קבוצת כלל ביטוח.

ניהול הסיכונים בקבוצה מבוסס על שלושה "קווי הגנה":

- הגורמים העסקיים האחרים לזיהוי, הערכה, ניטור, הפחתה ודיווח על הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם ולבקרתם. אחריות זו כוללת, בין השאר, הגדרת תהליכים, נהלים פנימיים וקבלת החלטות. הגורמים העסקיים נעזרים ביחידות תומכות, ביניהן אקטואריה, החטיבה הפיננסית, רגולציה ויעוץ משפטי, ביטוח משנה ומערכות מידע.

- אגף ניהול סיכונים, בקרה ואכיפה משלים את פעילות ניהול הסיכונים של הגורמים העסקיים ואחראי על גיבוש מסגרת העבודה לניהול הסיכונים בקבוצה, על פיתוח כלים ושיטות להערכת הסיכונים וכן להערכת הסיכון הכולל אליו היא חשופה. אגף ניהול סיכונים עוסק באופן בלתי תלוי בגיבוש המלצות להנהלה ולדירקטוריון בדבר רמת הסיכון הכוללת והלימות ההון, בניתוח ודיווח על רמת החשיפה לסיכונים, באישור מוצרים, בניתוח התקשרויות עסקיות משמעותיות מהיבט הסיכון וביישום הוראות הממונה בדבר ניהול סיכונים. כחלק חשוב מתפקידו, אגף ניהול סיכונים מאתגר את זיהוי והערכת הסיכונים של הגורמים העסקיים ואת הפעולות הננקטות על ידם לטיפול בסיכון ומסייע בחיזוק יכולות הגורמים העסקיים לזיהוי והערכת סיכונים, לניהולם ובקרתם. אגף ניהול סיכונים פועל בשיתוף פעולה עם אגף אקטואריה, החטיבה הפיננסית ותחום SOX המהווים גם הם חלק מקו ההגנה השני.

- הביקורת הפנימית אשר מבקרת באמצעים בלתי תלויים ומאתגרת את התהליכים הפנימיים, הבקורות והמערכות המשמשים בין היתר, לניהול הסיכונים ועוקבת אחר תיקון הליקויים שזוהו על ידה.

הקבוצה פועלת ליישום מסגרת של ניהול סיכונים כולל (Enterprise Risk Management), במטרה ליצור מודעות לסיכון בכל פעילויותיה, ליצור יכולת להערכת הסיכונים השונים, להטמיע את מדידת הסיכונים בתהליכים העסקיים ולהתאים את החשיפה הכוללת ליכולת הקבוצה לשאת בסיכונים לאורך זמן. במסגרת זו ננקטות פעולות לבניית תשתית מיכונית ותהליכית לטיפול בסיכונים אליהם חשופה הקבוצה, מבוצע זיהוי, מיפוי, הערכה וכימות של סיכונים פיננסיים וביטוחיים מהותיים לזכויותיהם של העמיתים והמבוטחים ולחוסנם של הגופים המוסדיים בקבוצה, וכן מבוצעת הערכה של הבקורת על סיכונים אלה, לרוחב פעילויות הקבוצה, תוך שיפור מתמיד ביכולת הכימות של הסיכונים השונים.

במסגרת יישום הוראות משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס על Solvency II (ראה ביאור 16(ה)) הקבוצה מעריכה את ההון הכלכלי הנדרש לפעילותה, בהתאם להוראות אלה. כחלק מניהול הסיכונים, הקבוצה פועלת לבקרה והערכה של פעילויות עסקיות משמעותיות גם בהיבטי ההון ולשילוב שיקולי הון כלכלי בתהליכי קבלת החלטות.

החברה בוחנת את הלימות ההון שלה אל מול הסיכון הכולל, גם בהתייחס להשפעת השינויים בגורמי הסיכון על הלימות ההון החשבונאית, הנקבעת בהתאם לתקנות ההון. בחינה זו מבוצעת על בסיס תרחישים לגורמי סיכון והערכות בדבר המתאמים ביניהם, ומספקת לחברה אינדיקציה לגבי הלימות ההון ביחס לסיכונים. דירקטוריון החברה קבע על בסיס ניתוחים אלה את הון היעד שלה (לפרטים נוספים, ראה ביאור 16(ה)).

הדירקטוריונים בקבוצה קבעו מדיניות בדבר החשיפה לסיכונים, דרכי המדידה שלהם, המגבלות לסיכונים השונים ודרכי הבקרה והדיווח על סיכונים אלו ועוקבים אחר עמידה במגבלות שנקבעו באמצעות הדיווחים המוגשים להם. דירקטוריון החברה מינה ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגית המידע להעמקת הפיקוח על נושאים אלה. הבקרה והפיקוח השוטפים אחר ניהול ההשקעות נעשים על ידי ועדות השקעה נפרדות לכספי נוסטרו, לכספים המנוהלים בקרנות הפנסיה וקופות הגמל ולפוליסות תלויות תשואה.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים (המשך)

להלן יפורטו תהליכים ושיטות למדידה וניהול של קטגוריות הסיכונים השונות:

סיכוני שוק ונזילות

סיכוני השוק בתיקים המנוהלים בקבוצה מנוהלים על ידי כנף, חברת ההשקעות של הקבוצה, תחת פיקוח של ועדות השקעה.

הקבוצה פועלת בהשקעותיה בכפוף להוראות הדין ולמדיניות ההשקעות, מדיניות האשראי ומדיניות ניהול הסיכונים שקבעו הדירקטוריונים ובכלל זה בכפוף למגבלות שנקבעו על ידם.

הסיכונים הפיננסיים ממותנים באמצעות שמירה על פיזור בין אפיקי השקעה, ענפים, מנפיקים ובין נכסים בארץ לנכסים בחו"ל, בחינה וניתוח של איתנות הגופים אליהם נחשפת הקבוצה ויכולת הפירעון שלהם טרם ביצוע ההשקעה ובמהלך חיי ההשקעה, בחינת פרופיל הנכסים ביחס לפרופיל ההתחייבויות מולן הם עומדים, בכלל זה בהתייחס להיבטי נזילות ועמידה במגבלות החשיפה לסיכוני אשראי וסיכוני שוק, הנקבעות על ידי הדירקטוריונים וועדות ההשקעה מעת לעת.

ועדות ההשקעה והדירקטוריונים עוקבים אחר חשיפה לאפיקי השקעה שונים ותוצאות תרחישים, מבחני רגישות ומדדי סיכון נוספים, על מנת לוודא שהחשיפות לסיכוני שוק תואמות את תיאבון הסיכון של הקבוצה. חישוב מדדי הסיכון וניתוחם מבוצע על ידי אגף ניהול סיכונים תוך שימוש במערכת ייעודית. מידע בדבר מדדי הסיכון והחשיפות אל מול המגבלות שנקבעו מוצג בפני ועדות ההשקעה והדירקטוריונים באופן שוטף ותומך את תהליכי קבלת ההחלטות וניהול ההשקעות.

ניתוחים תקופתיים אלה מהווים כלי בקרה על סיכוני השוק של תיקי הנכסים של הקבוצה. במקביל נערכות בקורות שוטפות ביחידת בקרת השקעות של כנף, המנהלת את ההשקעות, בהתייחס לעמידה בתקנות ההשקעה ובמדיניות ההשקעות והאשראי של תיקי ההשקעות השונים ובקורות תפעוליות בהתייחס לפעילות.

לפירוט בדבר החשיפה לסיכוני שוק, ראה סעיף ג' להלן. לפירוט בדבר החשיפה לסיכוני נזילות, ראה סעיף ד' להלן.

סיכונים ביטוחיים

הסיכונים הביטוחיים מנוהלים, בכפוף למדיניות ניהול הסיכונים שאישר הדירקטוריון, על ידי המנהלים העסקיים של תחומי הביטוח השונים, בין השאר באמצעות קביעת הנחיות לחיתום וקבלת עסקים ומדרגי סמכויות וכן באמצעות העברת סיכונים למבטחי משנה במסגרת חוזים, או באמצעות ביטוחים פקולטטיביים, על-פי מדיניות השיירים שאושרה על ידי הדירקטוריון.

הסיכונים הביטוחיים ממותנים על ידי פיזור של חוזי הביטוח ושימוש בביטוח משנה ומוקטנים גם על ידי בחירה ויישום של אסטרטגיות חיתום ויצירת פיזור לפי ענפים, אזורים גיאוגרפיים, סוגי הסיכון, גובה הכיסוי וכו'.

במסגרת תהליך פיתוח מוצרים חדשים וכן טרם התקשרות בעסקאות משמעותיות מבוצעים זיהוי ובחינה מקיפה של הסיכונים הכרוכים במוצר או בעסקה ונקבעות הדרכים לניהולם ולבקרה עליהם. כאשר מתעורר חשש כי קיימת הרעה בתוצאות החיתומיות, שמקורה אינו בתנודות אקראיות, נערכות בדיקות מעמיקות, בין השאר, להערכת הסיכון הגלום, ובמידת הצורך מותאמת הערכת ההתחייבויות הביטוחיות ונבחנת מדיניות החיתום.

כמו כן, בכדי להקטין את החשיפה לסיכונים, הקבוצה מיישמת מדיניות בדיקת תביעות קפדנית, בחינה שוטפת של תהליכי הטיפול בתביעות ומבצעת חקירות לאיתור מעילות והונאות. בנוסף, הקבוצה נוקטת במדיניות ניהול אקטיבי שוטף של התביעות, על מנת להקטין את החשיפה להתפתחויות בלתי צפויות העשויות להשפיע עליה לרעה.

הקבוצה נוקטת במדיניות של הגבלת החשיפה לקטסטרופות על ידי קביעת סכומי כיסוי מרביים בחוזים מסוימים וכן על ידי רכישת כיסוי ביטוח משנה מתאימים. אחת ממטרות מדיניות החיתום ומדיניות ביטוח המשנה הינה להגביל את החשיפה לקטסטרופות להפסד מרבי מוערך שנקבע מראש, בהתייחס להסתברות נתונה, על בסיס מודלים ו/או מחקרים ובהתאם לטעמי הסיכון של הקבוצה כפי שנקבעו על ידי הדירקטוריון.

ההערכה הכמותית הכוללת של החשיפה לסיכונים ביטוחיים מבוצעת על בסיס הוראות משטר כושר פירעון כלכלי אשר כוללת בחינת תרחישי קיצון לקטגוריות סיכון שונות ובחינת הסיכון הכולל בהתחשב במתאמים ביניהם.

החברה פועלת לביצוע הערכות פנימיות, על בסיס אותה מתודולוגיה ובהסתמך על פרמטרים שונים בהתאם לצורך.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים (המשך)

להלן יפורטו תהליכים ושיטות למדידה וניהול של קטגוריות הסיכונים השונות: (המשך)

סיכונים ביטוחיים (המשך)

אגף אקטואריה מבצע מחקרים, ניתוחי חשיפות ובדיקות תקופתיות של גורמי סיכון, כגון: בדיקות רווחיות לענפי פעילות, למוצרים ספציפיים ולעסקי קולקטיב, מחקרי תמותה, תחלואה, עתודות חסר וחשיפה לרעידת אדמה. ניתוחים אלה משמשים הן כבסיס להערכת הסיכונים, תוך שימוש במדדים סטטיסטיים ומבחני רגישות, בשיתוף עם אגף ניהול סיכונים, והן כחלק ממערך הבקרה על הפעילות הביטוחית.

החברה משתמשת במערכת ממוכנת לחישוב ההערכה המיטבית של ההתחייבויות הביטוחיות (Best Estimate) בביטוח חיים, ביטוח בריאות ופנסיה וביטוח כללי, לניתוח רווחיות ולביצוע מבחני רגישות לגורמי הסיכון העיקריים בתחומים אלה. במסגרת זו נבחנת גם הרווחיות של עסקים חדשים שנמכרו במהלך השנה.

הערכת חשיפת החברה בעסקי ביטוח הרכוש לסיכון רעידת אדמה בישראל, שהינו אירוע הקטסטרופה העיקרי אליו היא חשופה, מתבצעת באמצעות מודלים בינלאומיים והחברה רוכשת הגנה לסיכון זה בהתבסס על הערכה זו. הערכת החשיפה לסיכונים קטסטרופה אחרים נעשית בעיקר על ידי מחקרים פנימיים.

הערכות הסיכונים מובאות תקופתית בפני ההנהלות והדירקטוריונים של המבטחים בקבוצה.

לפרטים נוספים בדבר הסיכונים הביטוחיים ראה סעיף ה' להלן.

סיכונים אשראי

בהתייחס לסיכונים אשראי בנכסי ההשקעה, הקבוצה פועלת בתחומי האשראי השונים באמצעות יחידות מתמחות. הדירקטוריונים וועדות ההשקעה של הגופים המוסדיים בקבוצה קבעו מדיניות אשראי מפורטת אשר קובעת הנחיות ומגבלות בהתייחס לסוגי אשראי, דירוגי אשראי, חשיפה לענפי משק, חשיפה גיאוגרפית, חשיפה לקבוצות לווים וללווים בודדים, לתיקים השונים המנוהלים על-פי מאפייניהם והרגולציה החלה עליהם. פעילות זו נתמכת בתשתית ניהולית, ארגונית ומיכונית להערכה של סיכונים האשראי, לבקרת הפעילות, לאיתור מוקדם של חובות בעייתיים ולטיפול בהם. בגופים המוסדיים נקבע מדרג סמכויות לאישור אשראי, וכן קיימים דיווחים שוטפים להנהלה הבכירה, לוועדות ההשקעה, לוועדת האשראי ולדירקטוריונים לגבי חשיפות אשראי בתיקים.

תהליכי העבודה כוללים, בין השאר, בדיקות וניתוחים בעת מתן אשראי ובקרה שוטפת אחר הרכב ואיכות חשיפות האשראי, בכלל זה באמצעות מערכות ממוכנות העוקבות אחר החשיפות, בחיתוכים שונים ואל מול מגבלות שנקבעו, ברמת התיק הבודד, ברמת החברות השונות בקבוצה וברמת קבוצת כלל ביטוח. טרם התקשרות בעסקאות משמעותיות, נערך הליך זיהוי ובחינה מקיף של הסיכונים, בין היתר בהשתתפות אגף ניהול סיכונים.

בהערכת סיכונים אשראי בעסקאות מסוימות הקבוצה עושה שימוש גם במודל דירוג פנימי אשר פותח על ידה ואושר על ידי הממונה.

עסקאות אשראי בהיקף העולה על סף שנקבע מובאות לדיון ואישור מוקדם של ועדת האשראי ו/או ועדת ההשקעות הרלוונטית, לפי העניין, וזאת בהתאם למדרג הסמכויות שנקבע לאישור עסקאות אשראי.

הקבוצה מקיימת הליך שוטף לאיתור חובות רגישים ובעייתיים, הנבחן גם על ידי אגף ניהול סיכונים. בקבוצה מתכנס פורום חובות בעייתיים, הכולל צוות בעלי תפקידים רלבנטיים, אחראי על ביצוע תהליך שוטף של הערכת מצב החוב לגופים המוסדיים בקבוצה.

מחלקת בקרת השקעות בכנף מבצעת מעקב אחר חשיפות האשראי בגין ההשקעות שמבוצעות בכנף בתיקים השונים ועמידתם במדיניות האשראי שנקבעה לתיקים אלה. המעקב מבוסס על נתוני החשיפה הפרטנית לכל לווה, בכלל זה, נתוני השייכות לקבוצת לווים, הדירוג והסיווג הענפי. יחידת הבקרה בכנף מבצעת בקורות תפעוליות על פעילות האשראי כחלק מפעילותו של מערך הבקרה הארגוני.

מעבר למגבלות שנקבעו בהתייחס לסיכונים אשראי בפעילות ההשקעות, דירקטוריון הקבוצה קבע מגבלות בהתייחס לחשיפה הכוללת לצדדים נגדיים בכלל פעילויות הקבוצה. אגף ניהול סיכונים בוחן את האגרגציה של החשיפות השונות לצדדים נגדיים הנובעות מכלל פעילויות הקבוצה, בסיוע מערכות ממוכנות המאפשרות לעקוב אחר החשיפות ברמת תיקים בודדים, ברמת החברות השונות וברמת הקבוצה, בחיתוכים שונים ובוחן את העמידה במגבלות שנקבעו. על בסיס המידע מבוצעים באגף ניהול סיכונים הערכה וניתוח של החשיפה לצדדים נגדיים, בהתייחס לנתונים כמותיים של החשיפה, כגון: התפלגות התיק לפי ענפים ודירוגים ומדדי ריכוזיות העוקבים אחר שינויים ברמת הסיכון בתיק.

לפירוט בדבר החשיפה לסיכונים אשראי ובכלל זאת, מדיניות החשיפה למבטחי משנה, ראה סעיף ו' להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים (המשך)

להלן יפורטו תהליכים ושיטות למדידה וניהול של קטגוריות הסיכונים השונות: (המשך)

סיכונים תפעוליים

ניהול הסיכונים התפעוליים והבקרה מתבצע כחלק משגרת העבודה הארגונית, באחריות המנהלים העסקיים ובתמיכה מקצועית של אגף ניהול סיכונים. המערך הארגוני לניהול הסיכונים התפעוליים והבקרה כולל את הגורמים הבאים:

- מנהלי סיכונים תפעוליים ובקרה ביחידות העסקיות ועובדים הכפופים להם (להלן: "בקרים").
- מנהל תחום סיכונים תפעוליים ובקרה באגף ניהול סיכונים ועובדיו.
- "גורמי ההסדרה" הכוללים גורמים יעודיים המתמחים בקטגוריות ספציפיות של סיכונים תפעוליים, בהם הממונה על האכיפה, ענף SOX, ענף הגנת הסייבר והמשכיות עסקית, והממונה על פניות הציבור.

בנוסף, הביקורת הפנימית מבצעת ביקורות בתחומי פעילות שונים, שגם במסגרתן מזהים סיכונים תפעוליים ומוערכות החשיפה ויעילות הבקרות.

הבקרים כפופים למנהלי היחידות העסקיות. במסגרת תפקידם הם מזהים חשיפות תפעוליות ביחידותיהם ופועלים להפחתתן תוך טיפול בתקינות התהליכים בהתייחס למכלול היבטים, בכללם מניעת מעילות והונאות, ציות לרגולציה ונהלים, עמידה במדיניות ונאותות הדיווח הכספי. הבקרים מוכוונים מקצועית באופן מטריציוני על ידי מנהל תחום סיכונים תפעוליים ובקרה באגף ניהול סיכונים, אשר במסגרת תפקידו אחראי על הנחיה מקצועית של הבקרים, תיאום בין גורמי ההסדרה ובין הבקרים, ניטור הממצאים, ריכוז תמונת החשיפות הכוללת ודיווח עליה.

הערכה כמותית של החשיפה לסיכונים תפעוליים מבוצעת גם במסגרת חישוב יחס כושר הפירעון בהתאם להוראות משטר כושר פירעון כלכלי.

מדיניות ניהול הסיכונים שקבעו הדירקטוריונים בקבוצה מתייחסת גם לניהול הסיכונים התפעוליים. בנוסף, נקבעה מדיניות ספציפית לקטגוריות שונות של סיכונים תפעוליים, בהן מניעת מעילות והונאות, סיכונים סייבר, המשכיות עסקית, מיקור חוץ וציות, וזאת גם בהתייחס לדרישות הרגולציה בנושאים אלה.

הבקרה על הסיכונים

הקבוצה רואה בבקרה אפקטיבית רכיב חשוב במערך ניהול הסיכונים.

כמתואר בהרחבה לעיל, הקבוצה מפעילה מערך בקרה ארגוני. מערך זה אחראי על ביצוע בקרה על מכלול היבטים בפעילות הקבוצה, בכלל זה בקרה על הסיכונים לסוגיהם.

כמו כן פעילותם הבלתי תלויה של אגף ניהול סיכונים, אגף אקטואריה, אגף חשבונאות ראשית וענף SOX מספקת רובד בקרה נוסף על הסיכונים.

בפרט, אגף ניהול סיכונים מבקר את החשיפה הכוללת לסיכונים בפעילות הקבוצה ומבצע בקרות על הסיכונים הפיננסיים והביטוחיים, בכלל זה בקרה על עמידה במגבלות לסיכונים שוק בפעילות הנוסטרו של הקבוצה, במגבלות החשיפה למבטחי משנה, ובמגבלות החשיפה לצדדים נגדיים שנקבעו במסגרת מדיניות ניהול הסיכונים ומעקב אחר הסיכונים בתיקי עמיתים. בנוסף, אגף ניהול סיכונים מבצע הערכה של איכות זיהוי והערכת הסיכונים בהתייחס לעסקאות מסוימות אשר מבוצעות בכסף.

בנוסף, המבקר הפנימי של החברה עורך ביקורות תקופתיות, בין השאר, בהתבסס על סקרי סיכונים.

ב. דרישות חוקיות מגופים מוסדיים

על גופים מוסדיים מוטלת חובה חוקית למנות מנהל סיכונים שתפקידיו העיקריים הינם:

- לוודא קיומם של תהליכים איכותיים לזיהוי סיכונים ביטוחיים ופיננסיים מהותיים הגלומים בנכסים המוחזקים כנגד חסכונות עמיתים ומבטחים ובנכסים אחרים של חברת הביטוח והגלומים בהתחייבויות חברת הביטוח או קרן פנסיה, לפי העניין, אשר עשויים להשפיע באופן מהותי על זכויות העמיתים והמבטחים ועל חוסנו הפיננסי של הגוף המוסדי.
- כימות החשיפה והערכת ההשפעה הפוטנציאלית של הסיכונים המהותיים שזוהו לפי כלים ואמות מידה שיוגדרו על ידי המבטח, והערכת אופן ניהולם של הסיכונים שזוהו.
- דיווח תקופתי למנהל הכללי, לדירקטוריון, לוועדות ההשקעה ולוועדת האשראי בדבר הסיכונים.
- מתן התייחסות לסיכונים הגלומים במוצרים חדשים, שינויי תקנון, כניסה לתחום השקעות חדש ובעת התקשרות בעסקה שעל פי קביעת הדירקטוריון יש לה פוטנציאל להשפעה משמעותית על התוצאות העסקיות של הגוף המוסדי או על כספי לקוחותיו.

הקבוצה מינתה מנהל סיכונים אשר פועלת, בין השאר, ליישום הדרישות הרגולטוריות בתחום זה.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ב. דרישות חוקיות מגופים מוסדיים (המשך)

דרישות רגולטוריות שונות לעניין ניהול הסיכונים חלות על הגופים המוסדיים בקבוצה והעיקריות שבהן:

- הוראות החוזר המאוחד לעניין מינוי מנהל סיכונים, סמכויותיו, תפקידיו ודרכי עבודתו.
- דרישה לקביעת מדיניות חשיפה לסיכונים, תקרות חשיפה, נהלים וכלים למדידה ולבקרת הסיכונים.
- הוראות לעניין ניהול סיכוני האשראי, הערכתם והבקרה עליהם.
- הוראות לעניין ניהול החשיפה למבטחי משנה.
- הוראות לעניין הטיפול בקטגוריות ספציפיות של סיכונים תפעוליים: מעילות והונאות, סיכוני סייבר, מיקור חוץ, ציות, מניעת הלבנת הון ובקרה על דיווח כספי (SOX).

בנוסף, על החברה חלות הוראות משטר כושר פירעון כלכלי (לפרטים נוספים, ראה ביאור 16(ה)).

לעניין דרישות חוקיות ומדיניות ניהול ההון, ראה ביאור 16(ה).

ג. סיכוני שוק

סיכון שוק הוא הסיכון שהשווי המדווח, השווי ההוגן או תזרימי המזומנים העתידיים של נכסים פיננסיים, התחייבויות פיננסיות או התחייבויות ביטוחיות ישתנו כתוצאה משינויים במחירי שוק. סיכוני שוק כוללים, בין היתר, סיכונים הנובעים משינויים בשיעורי הריבית, בשיעורי מניות, במדד ובמטבע חוץ.

1. חוזים תלויי תשואה

מרבית ההתחייבויות תלויות התשואה של החברה הינן התחייבויות בגין חוזים בהם תגמולי הביטוח, שלהם זכאי המוטב, תלויים בתשואה שמניבות השקעות מסוימות של החברה, בניכוי דמי ניהול, כמפורט להלן:

א. לגבי פוליסות שהונפקו עד שנת 2004, דמי ניהול קבועים וכן דמי ניהול משתנים בשיעור 15% מהתשואה הריאלית לאחר ניכוי דמי הניהול הקבועים.

ב. בפוליסות שהונפקו משנת 2004 ואילך – דמי ניהול קבועים.

ככלל, בגין מוצרים אלו לא קיימת לחברה חשיפה ישירה לסיכוני שוק דרך השפעתם על השווי ההוגן של ההשקעות. עם זאת, לחברה חשיפה עקיפה לסיכוני שוק דרך השפעתם הפוטנציאלית על דמי הניהול המשתנים בהתאם לתנודתיות בתשואה הנזקפת למבוטחים, וזאת רק לגבי פוליסות תלויות תשואה שהוצאו עד שנת 2004, ועל ההיקף הכולל של ההתחייבות ממנה נגזרים דמי הניהול הקבועים של החברה לגבי כלל המוצרים תלויי התשואה. כמו כן, בתנאים מסויימים, עלולה להיווצר לחברה חשיפה לשינויים בריביות ובמרווחים המשפיעים על שיעורי היוון בהם עושה החברה שימוש בחישוב ההתחייבויות, בכלל זה ההשפעה על פקטור ה-K ועל ההתחייבויות לגמלא נדחית (לפרטים ראה ביאור 37(ה)). בנוסף, בגין מוצרים אלו לחברה חשיפה עקיפה לשינויים במדד המחירים לצרכן אשר ישפיעו על התשואה הריאלית שהושגה, ובהתאם על דמי הניהול המשתנים שייגבו.

לאור האמור, מבחני הרגישות ומועדי הפירעון של ההתחייבויות, המפורטים בסעיפים הבאים, אינם כוללים חוזים תלויי תשואה, מלבד באמצעות השפעת הריבית על פקטור ה-K וההתחייבויות לגמלה נדחית בגין חוזים אלה.

היקף ההתחייבויות במסגרת חוזים תלויי תשואה בגין פוליסות שהונפקו עד 2004 ליום 31 בדצמבר 2019 הינו כ-44.1 מיליארד ש"ח (אשתקד כ-39.2 מיליארד ש"ח), כל שינוי של 1% בהיקף הצבירה משפיע על דמי הניהול הקבועים בסך של כ-3 מיליון ש"ח. כל שינוי של 1% בתשואה הריאלית בתיק זה משפיע על דמי הניהול המשתנים בסך של כ-61 מיליון ש"ח.

לפרטים על דמי הניהול שנגבו בתקופת הדוח, ראה ביאורים 20 ו-29.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

2. מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק

להלן ניתוח רגישות ביחס להשפעת השינוי במשתנים, המפורטים להלן, על הרווח לתקופה ועל הרווח הכולל.

ניתוח הרגישות הינו ביחס לנכסים הפיננסיים, ההתחייבויות הפיננסיות וההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי ההשקעה בגין משתנה הסיכון הרלבנטי נכון לכל מועד דיווח, ובהנחה שכל שאר המשתנים האחרים קבועים. כך, למשל, השינוי בריבית הינו בהנחה, שכל הפרמטרים האחרים לא השתנו. ניתוח הרגישות אינו כולל כאמור את השפעתם של חוזים תלויי תשואה, ובפרט אינו מביא בחשבון השפעות עקיפות לנכסים בגין התחייבויות תלויות תשואה, באמצעות השפעתן על דמי הניהול שייגבו. כמו כן, הונח שהשינויים האמורים אינם משקפים ירידת ערך של נכסים המוצגים בעלות מופחתת או של נכסים פיננסיים זמינים למכירה ולפיכך, בניתוח הרגישות לא נכללו בגין נכסים אלו הפסדים מירידת ערך. ניתוח הרגישות, מביא לידי ביטוי השפעות ישירות בלבד ללא השפעות משניות.

יצוין גם כי הרגישויות אינן בהכרח ליניאריות, כך ששינויים גדולים או קטנים יותר ביחס לשינויים שמתוארים להלן אינם בהכרח אקסטרפולציה פשוטה של השפעת אותם שינויים.

באלפי ש"ח	שיעור ריבית		השקעות במכשירים הונניים		שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן		שיעור השינוי בשע"ח של מטבע חוץ	
	1%+	1%-	10%+	10%-	1%+	1%-	10%+	10%-
רווח והפסד	958,189	(1,048,161)	13,721	(12,495)	(19,855)	18,479	(127,973)	127,973
רווח כולל (הון עצמי)	638,141	(660,885)	258,232	(257,006)	(19,855)	18,479	47,053	(47,053)

באלפי ש"ח	שיעור ריבית		השקעות במכשירים הונניים		שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן		שיעור השינוי בשע"ח של מטבע חוץ	
	1%+	1%-	10%+	10%-	1%+	1%-	10%+	10%-
רווח והפסד	279,381	(1,158,312)	9,785	(10,436)	(22,362)	19,421	(159,926)	159,926
רווח כולל (הון עצמי)	58,389	(899,480)	280,604	(281,256)	(22,362)	19,421	47,518	(47,518)

1) ניתוח הרגישות ביחס לשינוי בריבית משקף השפעה של תזוזה מקבילה לאורך כל העקום והינו גם ביחס למכשירים בריבית קבועה וגם ביחס למכשירים בריבית משתנה. ביחס למכשירים בריבית קבועה, החשיפה הינה ביחס לערך הפנקסי של המכשיר. ביחס למכשירים בריבית משתנה, החשיפה הינה ביחס לתזרים המזומנים מהמכשיר הפיננסי.

ניתוחי הרגישות מבוססים על הערך בספרים ולא על שווי כלכלי. על כן במבחני הרגישות לא הובאו בחשבון, מתוך הנכסים וההתחייבויות בעלי סיכון ריבית ישיר ובריבית קבועה, נכסי החוב שאינם סחירים, המסווגים כהלוואות וחייבים (בסך כ-26 מיליארדי ש"ח), מזומנים ושווי מזומנים, נכסי ביטוח משנה, התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה למעט האמור להלן, התחייבויות פיננסיות ופיקדונות ויתרות ביטוח משנה. וכן שיעור הנכסים שהופעל עליהם ניתוח הרגישות לריבית עמד על כ-16% מסך הנכסים עבור חוזים שאינן תלוי תשואה. שיעור ההתחייבויות שהופעל עליהם ניתוח הרגישות מתוך סך ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח שאינן תלוי תשואה עמד על כ-0.3%.

ניתוח הרגישות כולל השפעה על ההתחייבויות הביטוחיות וזאת לאור, סביבת הריבית הנמוכה בה פועלת החברה בשנים האחרונות, אשר משפיעה על גובה ההתחייבויות הביטוחיות. ההשפעה של ירידה של 1% על הרווח הכולל לפני מס מוערכת כהפסד של כ-1,584 מיליוני ש"ח (אשתקד הפסד של כ-1,773 מיליוני ש"ח). ההשפעה של עליה של 1% על הרווח הכולל לפני מס מוערכת כרווח של כ-1,447 מיליוני ש"ח (אשתקד רווח של כ-434 מיליוני ש"ח).

לפרטים נוספים בדבר חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים בשנת הדוח ראה סעיף (ה)(ה1)(ד) להלן. לפרטים נוספים בדבר טיטות עדכון לחוזר LAT אשר יישומו צפוי להשפיע על הרגישות לשינויים בריבית ראה ביאור 41(י) להלן.

2) השקעות במכשירים, שאין להם תזרים קבוע, או שלחילופין, לחברה אין מידע ביחס לתזרים זה (בהתאם להגדרות ב-IFRS7 אין כוללות השקעות במחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני.

3) מטבע זר עיקרי הנו דולר, כמפורט בפרוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה בסעיף 4 להלן.

4) ניתוחי הרגישות ביחס לרווח הכולל מביאים לידי ביטוי גם את ההשפעה על הרווח לתקופה.

5) ניתוחי הרגישות בוצעו ביחס לרווח לתקופה לאחר מס וכן ביחס לרווח הכולל לאחר מס.

6) מבחני הרגישות למטבע חוץ, המוצגים לעיל, כוללים רגישות בגין פריטים לא כספיים הנקובים במטבע חוץ, בסך של כ-2,766 מיליוני ש"ח, בגין עלייה של 10% בשערי החליפין של מטבע חוץ נכלל רווח של כ-25 מיליוני ש"ח ורווח כולל של כ-157 מיליוני ש"ח (2018: כ-32 מיליוני ש"ח וכ-169 מיליוני ש"ח בהתאמה) המטבע העיקרי במכשירים אלו הינו דולר.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

3. סיכון ריבית ישיר

סיכון ריבית ישיר הינו הסיכון ששינוי בריבית השוק יגרום לשינוי בשווי ההון או בתזרים המזומנים הנובע מנכס או התחייבות. סיכון זה מתייחס לנכסים שהסליקה שלהם נעשית במזומן. תוספת המילה "ישיר" מבליטה את העובדה ששינוי הריבית יכול להשפיע גם על סוגי נכסים אחרים אבל לא באופן ישיר, כדוגמת השפעת שינוי הריבית על שערי המניות. יודגש כי שינויים בשווי ההון אינם מקבלים בהכרח ביטוי בערך הספרים של המכשירים הפיננסיים, ראה ביאור 3(ו).

להלן יוצג פירוט הנכסים וההתחייבויות לפי החשיפה לסיכון ריבית:

ליום 31 בדצמבר 2019			
סך הכל	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה	באלפי ש"ח
			נכסים עם סיכון ריבית ישיר
32,805,263	26,869,855	5,935,408	נכסי חוב סחירים
			נכסי חוב שאינם סחירים:
16,295,186	-	16,295,186	אג"ח ח"ץ ופיקדונות באוצר
12,733,128	6,558,458	6,174,670	אחר
4,160,612	3,906,479	254,133	השקעות פיננסיות אחרות
8,289,443	6,554,645	1,734,798	מזומנים ושווי מזומנים
3,551,810	217,778	3,334,032	נכסי ביטוח משנה
77,835,442	44,107,215	33,728,227	סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר
38,979,274	28,706,391	10,272,883	נכסים ללא סיכון ריבית ישיר *
116,814,716	72,813,606	44,001,110	סך הכל נכסים
			התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר
4,234,683	103,082	4,131,601	התחייבויות פיננסיות
104,079,559	71,840,526	32,239,033	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה
1,532,044	200,141	1,331,903	אחרים
109,846,286	72,143,749	37,702,537	סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר *
2,543,047	259,099	2,283,948	התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר
4,425,383	-	4,425,383	הון
116,814,716	72,402,848	44,411,868	סך הכל הון והתחייבויות
4,425,383	410,758	4,014,625	סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות
1,376,461	524,663	851,798	סיכון חוץ מאזני

(*) נכסים והתחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר - כוללים מניות, רכוש קבוע ונדל"ן להשקעה, הוצאות רכישה נדחות ונכסים בלתי מוחשיים וכן קבוצות מאזניות של נכסים פיננסיים (חייבים ויתרות חובה, פרמיה לגביה ויתרות שוטפות של חברות ביטוח) שמשך החיים הממוצע (מח"מ) שלהם עד חצי שנה ולפיכך סיכון הריבית בגינם נמוך יחסית.

הערות:

(1) בביטוח חיים שאינו תלוי תשואה - עיקרו של תיק ביטוח החיים הינו בגין פוליסות מבטיחות תשואה, המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות (ח"ץ), המונפקות על ידי בנק ישראל לכל אורך תקופת הפוליסה. לפיכך, קיים לחברה כיסוי פיננסי חופף על עיקר ההתחייבויות, מבחינת ריבית והצמדה למשך חיי הפוליסות. לימים 31 בדצמבר 2019 ו-2018 כיסוי אגרות החוב המיועדות כ-75% וכ-75% בהתאמה, מכלל ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים בתוכניות אלו.

(2) בגין יתר השקעות כלל ביטוח, במסגרת עסקי ביטוח חיים ובראות, קיימת חשיפה לשערי ריבית שישררו בעת מיחזור ההשקעות, אשר משך החיים שלהן עשוי להיות נמוך מאורך החיים הממוצע של ההתחייבויות הביטוחיות. בגין מוצרים אלה לרבות בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אי-כושר עבודה, מבוסס חישוב ההתחייבות הביטוחית על שיעור הריבית התעריפית שבפוליסה, זאת בכפוף לבחינת ריבית ההיוון בחלק מהעתודות לגמלה ולבדיקת נאותות העתודה (LAT) המחושבת על בסיס עקום ריבית חסרת סיכון. לפרטים נוספים בדבר שיעורי ריבית ההיוון של התחייבויות ביטוחיות, ראה סעיף (ה)(1)(ד) ו-(ה)(2)(4)(א) להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

3. סיכון ריבית ישיר (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה	באלפי ש"ח
נכסים עם סיכון ריבית ישיר			
31,897,845	26,681,982	5,215,863	נכסי חוב סחירים
			נכסי חוב שאינם סחירים:
15,775,836	-	15,775,836	אג"ח ח"ץ ופיקדונות באוצר
12,451,146	6,236,989	6,214,157	אחר
4,477,480	4,134,085	343,395	השקעות פיננסיות אחרות
4,779,791	3,648,899	1,130,892	מזומנים ושווי מזומנים
2,979,379	185,628	2,793,751	נכסי ביטוח משנה
72,361,477	40,887,583	31,473,894	סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר
35,363,805	25,233,665	10,130,140	נכסים ללא סיכון ריבית ישיר *
107,725,282	66,121,248	41,604,034	סך הכל נכסים
התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר			
3,543,699	239,423	3,304,276	התחייבויות פיננסיות
96,022,065	65,375,070	30,646,995	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה
1,193,367	169,270	1,024,097	אחרים
100,759,131	65,783,763	34,975,368	סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר *
2,212,941	203,613	2,009,328	התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר
4,753,210	-	4,753,210	הון
107,725,282	65,987,376	41,737,906	סך הכל הון והתחייבויות
4,753,210	133,872	4,619,338	סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות
1,670,837	702,246	968,591	סיכון חוץ מאזני

(*) נכסים והתחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר - כוללים מניות, רכוש קבוע ונדל"ן להשקעה, הוצאות רכישה נדחות ונכסים בלתי מוחשיים וכן קבוצות מאזניות של נכסים פיננסיים (חייבים ויתרות חובה, פרמיה לגבייה ויתרות שוטפות של חברות ביטוח) שמשך החיים הממוצע (מח"מ) שלהם עד חצי שנה ולפיכך סיכון הריבית בגינם נמוך יחסית.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה

סך הכל	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה (1)	פריטים לא כספיים	מטבע חוץ			מטבע ישראלי			ליום 31 בדצמבר 2019
			אחר	ליש"ט	אירו	דולר	צמוד מדד	לא צמוד	
1,247,380	-	1,247,380	-	-	-	-	-	-	נכסים בלתי מוחשיים
1,687	-	1,687	-	-	-	-	-	-	נכסי מיסים נדחים
2,021,204	7,716	2,013,488	-	-	-	-	-	-	הוצאות רכישה נדחות
207,484	-	207,484	-	-	-	-	-	-	רכוש קבוע
438,880	-	438,880	-	-	-	-	-	-	נכס זכות שימוש
183,649	-	183,649	-	-	-	-	-	-	השקעות בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני
3,097,370	3,097,370	-	-	-	-	-	-	-	נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה
1,250,039	-	1,250,039	-	-	-	-	-	-	נדל"ן להשקעה אחר
3,551,810	217,778	-	-	-	437	3,936	3,321,870	7,789	נכסי ביטוח משנה
281,341	-	-	-	-	-	-	281,341	-	נכסי מיסים שוטפים
788,112	387,304	36,281	-	-	1,081	3,231	237,853	122,362	חייבים ויתרות חובה
697,438	151,332	-	-	-	268	93,840	450,263	1,735	פרמיות לגביה
62,397,461	62,397,461	-	-	-	-	-	-	-	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (2)
5,935,408	-	-	28,015	-	21,388	172,162	4,966,695	747,148	השקעות פיננסיות אחרות:
22,469,856	-	-	-	118,115	12,415	196,866	20,771,088	1,371,372	נכסי חוב סחירים
1,357,640	-	1,357,640	-	-	-	-	-	-	נכסי חוב שאינם סחירים
2,598,514	-	2,373,831	222	18,349	880	126,385	19,222	59,625	מניות
6,554,645	6,554,645	-	-	-	-	-	-	-	אחר
1,734,798	-	-	344	7,020	39,308	182,517	-	1,505,609	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
116,814,716	72,813,606	9,110,359	28,581	143,484	75,777	778,937	30,048,332	3,815,640	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
סך כל הנכסים									

(1) עיקר חוזי הביטוח המונפקים על ידי חברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתם לשינויים בשערי החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשערי חליפין, היא נובעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

(2) ראה ביאור 37(r) להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך):

מטבע ישראלי		מטבע חוץ				התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה (1)		סך הכל	באלפי ש"ח
לא צמוד	צמוד מדד	דולר	אירו	ליש"ט	אחר	פריטים לא כספיים			
-	-	-	-	-	-	4,425,383	-	4,425,383	סך כל ההון התחייבויות
25,100	32,168,765	44,708	460	-	-	-	-	32,239,033	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
-	-	-	-	-	-	-	71,840,526	71,840,526	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
-	-	-	-	-	-	329,798	-	329,798	התחייבות מיסים נדחים
72,337	-	-	-	-	-	-	-	72,337	התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו
1,545,380	1,030,258	108,719	5,150	-	-	46,147	459,240	3,194,894	זכאים ויתרות זכות
-	478,062	-	-	-	-	-	-	478,062	התחייבות בגין חכירה
-	-	-	-	-	-	-	-	-	התחייבויות מיסים שוטפים
3,216,391	909,313	130	5,767	-	-	-	103,082	4,234,683	התחייבויות פיננסיות
4,859,208	34,586,398	153,557	11,377	-	-	375,945	72,402,848	112,389,333	סך כל ההתחייבויות
4,859,208	34,586,398	153,557	11,377	-	-	4,801,328	72,402,848	116,814,716	סך כל ההון והתחייבויות
(1,043,568)	(4,538,066)	625,380	64,400	143,484	28,581	4,309,031	410,758	-	סך הכל חשיפה מאזנית
חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים במונחי דלתא									
1,336,039	1,521,096	(2,552,694)	(103,581)	(250,172)	(5,963)	55,275	-	-	סך הכל חשיפה
292,471	(3,016,970)	(1,927,314)	(39,181)	(106,688)	22,618	4,364,306	410,758	-	

(1) עיקר חוזי הביטוח המונפקים על ידי חברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתם לשינויים בשערי החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשערי חליפין, היא נובעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

סך הכל	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה (1)	פריטים לא כספיים	מטבע חוץ				מטבע ישראלי		ליום 31 בדצמבר 2018	נכסים באלפי ש"ח
			אחר	ליש"ט	אירו	דולר	צמוד מדד	לא צמוד		
1,294,248	-	1,294,248	-	-	-	-	-	-	נכסים בלתי מוחשיים	
2,090	-	2,090	-	-	-	-	-	-	נכסי מיסים נדחים	
1,973,539	6,583	1,966,956	-	-	-	-	-	-	הוצאות רכישה נדחות	
211,429	-	211,429	-	-	-	-	-	-	רכוש קבוע	
									השקעות בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני	
214,504	-	214,504	-	-	-	-	-	-	נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	
3,000,340	3,000,340	-	-	-	-	-	-	-	נדל"ן להשקעה אחר	
1,266,895	-	1,266,895	-	-	-	-	-	-	נכסי ביטוח משנה	
2,979,379	185,628	-	-	-	1,458	4,151	2,782,067	6,075	נכסי מיסים שוטפים	
255,669	-	-	-	-	-	-	255,669	-	חייבים ויתרות חובה	
1,203,642	803,645	41,174	-	-	313	75,062	191,028	92,420	פרמיות לגביה	
873,441	290,920	-	-	-	267	85,262	494,519	2,473	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (2)	
58,185,233	58,185,233	-	-	-	-	-	-	-	השקעות פיננסיות אחרות:	
5,215,863	-	-	178	5	28,604	414,972	4,299,993	472,111	נכסי חוב סחירים	
21,989,993	-	3,831	-	197,678	20,904	203,237	20,344,150	1,220,193	נכסי חוב שאינם סחירים	
1,416,905	-	1,416,905	-	-	-	-	-	-	מניות	
2,862,321	-	2,523,722	156	11,107	46,932	245,399	18,946	16,059	אחר	
3,648,899	3,648,899	-	-	-	-	-	-	-	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	
1,130,892	-	-	5,358	21,074	5,053	112,677	-	986,730	מזומנים ושווי מזומנים אחרים	
107,725,282	66,121,248	8,941,754	5,692	229,864	103,531	1,140,760	28,386,372	2,796,061	סך כל הנכסים	

(1) עיקר חוזי הביטוח המונפקים על ידי חברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתם לשינויים בשערי החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשערי חליפין, היא נובעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

(2) ראה ביאור 37(ז) להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

התחייבויות באלפי ש"ח	מטבע ישראלי		מטבע חוץ				פריטים לא כספיים	התחייבויות בגין חוזים תלויי (תשואה 1)	סך הכל
	לא צמוד	צמוד מדד	דולר	אירו	ליש"ט	אחר			
סך כל ההון התחייבויות	-	-	-	-	-	-	4,753,210	-	4,753,210
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	24,404	30,578,231	42,180	2,180	-	-	-	-	30,646,995
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	-	-	-	-	-	-	-	65,375,070	65,375,070
התחייבות מיסים נדחים	-	-	-	-	-	-	401,903	-	401,903
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו	61,275	-	-	-	-	-	-	-	61,275
זכאים ויתרות זכות	1,409,805	1,012,494	93,621	5,252	-	-	44,186	372,883	2,938,241
התחייבויות מיסים שוטפים	-	4,889	-	-	-	-	-	-	4,889
התחייבויות פיננסיות	1,551,970	1,677,101	74,919	286	-	-	-	239,423	3,543,699
סך כל ההתחייבויות	3,047,454	33,272,715	210,720	7,718	-	-	446,089	65,987,376	102,972,072
סך כל ההון והתחייבויות	3,047,454	33,272,715	210,720	7,718	-	-	5,199,299	65,987,376	107,725,282
סך הכל חשיפה מאזנית	(251,393)	(4,886,343)	930,040	95,813	229,864	5,692	3,742,455	133,872	-
חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים במונחי דלתא	2,058,273	1,488,341	(3,048,099)	(210,868)	(300,975)	(37,679)	51,007	-	-
סך הכל חשיפה	1,806,880	(3,398,002)	(2,118,059)	(115,055)	(71,111)	(31,987)	3,793,462	133,872	-

(1) עיקר חוזי הביטוח המונפקים על ידי חברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתן לשינויים בשערי החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשערי חליפין היא נובעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

5. פירוט החשיפה לענפי משק בגין מכשירים הוניים

ליום 31 בדצמבר 2019

מסך הכל %	סך הכל	בחו"ל	לא סחיר	נסחרות במדד מניות היתר	נסחרות במדד ת"א 125	באלפי ש"ח
6%	75,731	15,434	7,369	-	52,928	תעשייה
34%	462,060	219,199	-	29,396	213,465	בינוי ונדל"ן ותשתיות
10%	142,076	48,489	-	-	93,587	חשמל ומים
4%	49,078	-	-	-	49,078	מסחר
2%	22,828	7,496	-	-	15,332	מלונאות ותיירות
11%	144,138	78,613	68,412	-	52,841	תקשורת ושרותי מחשב
16%	216,987	8,836	9,373	5,217	193,561	בנקים
4%	61,129	5,007	-	4,955	51,167	שירותים פיננסיים
7%	102,271	37	74,478	-	27,756	שירותים עסקיים אחרים
2%	21,875	104	-	-	21,771	מזון
4%	59,467	47,554	2,975	-	8,938	תרופות ושרותים רפואיים
100%	1,357,640	430,769	106,879	39,568	780,424	סך הכל

ליום 31 בדצמבר 2018

מסך הכל %	סך הכל	בחו"ל	לא סחיר	נסחרות במדד מניות היתר	נסחרות במדד ת"א 125	באלפי ש"ח
8%	112,537	19,771	3,961	4,301	84,504	תעשייה
29%	404,773	229,457	-	28,129	147,187	בינוי ונדל"ן ותשתיות
12%	171,712	48,714	87	-	122,911	חשמל ומים
4%	60,173	-	-	3,157	57,016	מסחר
1%	14,228	7,648	-	6,580	-	מלונאות ותיירות
9%	128,694	72,340	4,347	2,814	49,193	תקשורת ושרותי מחשב
16%	220,555	10,012	3,346	-	207,197	בנקים
7%	101,104	10,706	5,836	18,960	65,602	שירותים פיננסיים
7%	105,881	28,829	77,052	-	-	שירותים עסקיים אחרים
3%	38,252	-	-	-	38,252	מזון
4%	58,996	37,477	3,060	-	18,459	תרופות ושרותים רפואיים
100%	1,416,905	464,954	97,689	63,941	790,321	סך הכל

ד. סיכוני נדילות

1. כללי

מדיניותה של החברה הינה לוודא קיומן של יתרות מזומנים הדרושות לה לעמידה בהתחייבויותיה הפיננסיות, בין היתר, באמצעות חלוקת דיבידנד מחברות מוחזקות.

קבוצת כלל ביטוח חשופה לסיכונים, הנובעים מאי הוודאות לגבי המועד בו תידרש לשלם תביעות והטבות אחרות למבוטחים, ביחס להיקף הכספים שיהיו זמינים לכך באותו מועד. יצוין כי צורך אפשרי לגיוס מקורות באופן בלתי צפוי ובזמן קצר עשוי לחייב מימוש נכסים משמעותי באופן מהיר ומכירתם במחירים שלא בהכרח ישקפו את שווי השוק שלהם.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ד. סיכוני נזילות (המשך)

1. כללי (המשך)

חלק ניכר מההתחייבויות הביטוחיות של כלל ביטוח במגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות אינו חשוף לסיכון הנזילות בגלל אופיים של חוזי הביטוח השונים כמתואר להלן:

א. חוזים תלויי תשואה - על פי תנאי החוזים, זכאים בעליהם לקבל את שווי ההשקעות האמורות בלבד. לפיכך, אם ערך ההשקעות ירד מכל סיבה שהיא, תהיה במקביל ירידה בזה בגובה התחייבויות כלל ביטוח. סך ההתחייבויות במסגרת חוזים אלה לימים 31 בדצמבר 2019 ו-2018 הסתכמו בכ-72.8 מיליארדי ש"ח וכ-66.1 מיליארדי ש"ח, בהתאמה.

ב. כ-75% מההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה בענף ביטוח חיים שהונפקו עד שנת 1990 מגובים באגרות חוב מיועדות (ח"ץ), המונפקות על ידי בנק ישראל. כלל ביטוח זכאית לממש אגרות חוב אלו בעת שנדרש פידיון הפוליסות האמורות. היקף אגרות חוב ח"ץ לימים 31 בדצמבר 2019 ו-2018 הסתכם בסך של כ-14.1 מיליארדי ש"ח וכ-13.7 מיליארדי ש"ח, בהתאמה.

ג. בגין כ-89% מההתחייבויות לעמית קופת הגמל בר א' קרן גמולים בע"מ (להלן: "בר א") מבטיחת התשואה, ישנם פיקדונות בחשב הכללי, אשר בר א' זכאית למשוך בעת שנדרש פידיון כספי עמיתים. היקף פיקדונות אלו לימים 31 בדצמבר 2019 ו-2018, הסתכם בסך של כ-2.1 מיליארדי ש"ח.

סיכון הנזילות הפוטנציאלי של הקבוצה נובע, איפוא, בעיקר מיתרת הנכסים של הקבוצה העומדים כנגד ההתחייבויות שאינן תלויות תשואה ושאינן מגובות באגרות חוב מיועדות (ח"ץ) או פיקדונות בחשב הכללי. סכום נכסים אלו הסתכם בסך של כ-23.6 מיליארדי ש"ח (אשתקד כ-21.1 מיליארדי ש"ח) ומהווה כ-20% (אשתקד כ-20%) מסך הנכסים בדוח על המצב הכספי.

מתוך הנכסים שאינם כנגד התחייבויות תלויות תשואה, סך של כ-10.2 מיליארדי ש"ח (אשתקד כ-8.8 מיליארדי ש"ח) הינם נכסים סחירים ויתרות מזומנים ושווי מזומנים.

יצוין כי, על פי תקנות כללי השקעה, על חברות הביטוח המאוחדות להחזיק בנכסים נזילים כנגד ההתחייבויות שאינן נובעות מעסקי ביטוח בסכום שלא יפחת מ-30% מחלק ההון העצמי המינימלי הנדרש מהן. לעניין זה, נכסים נזילים, כהגדרתם בתקנות כללי השקעה, כוללים, בין היתר, אג"ח ממשלתיות, מזומנים ושווי מזומנים, אג"ח קונצרניות ופיקדונות בדירוג גבוה ולטווח קצר, מניות הכלולות במדדים מרכזיים, קרנות סל וקרנות נאמנות.

הגופים המוסדיים בישראל מנהלים את נכסיהם והתחייבויותיהם בהתאם לדרישות חוק הפיקוח על תקנותיו בקשר לכך.

2. מועדי פירעון משוערים של סכומי התחייבויות

הטבלאות להלן מרכזות את מועדי הפירעון המשוערים של סכומי ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות הבלתי מהוונות של החברה. היות ומדובר בסכומים בלתי מהוונים הרי שאין התאמה בינם לבין יתרות ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות בדוח על המצב הכספי.

א. מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות במגזר חיסכון ארוך טווח ובמגזר בריאות נכללו בטבלאות כדלקמן:

סכמי חיסכון - על בסיס מועדי פירעון חוזיים, דהיינו, גיל הפרישה, ללא הנחות ביטולים, בהנחה שכל החיסכון יימשך כהווי ולא כקיצבה.

גמלאות בתשלום, אובדן כושר עבודה בתשלום וסיעודי בתשלום - על בסיס אומדן אקטוארי.

תביעות תלויות ועתודות הסיכון - מדווח תחת העמודה "ללא מועד פירעון מוגדר".

ב. ההתחייבויות בביטוח כללי לעניין ביאור זה כוללות גם עודף הכנסות על הוצאות, ראה ביאור 3(ד)(2)(ב)(4)(4.3), הפרשה לסטיות בלתי צפויות, עתודה לפרמיה שלא הורווחה והינן בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות האמורות לעיל נכללו בטבלאות כדלקמן:

התחייבויות בענפים סטטיסטיים, המוערכים על ידי אקטואר - מדווחות בעמודות על בסיס אומדן אקטוארי, המקצה לסך ההתחייבויות הבלתי מהוונות מועד משוער על פי ניסיון תשלומי התביעות בעבר.

התחייבויות ביטוחיות בענפי חבויות, שאינם סטטיסטיים, ועודפי הכנסות על הוצאות - מדווחים בעמודה של ללא מועד פירעון מוגדר.

התחייבויות ביטוחיות בענפי רכוש ואחרים, שאינם סטטיסטיים או שהאקטואר לא חותם על הערכתם - מדווחות בעמודה של זמן פירעון עד 3 שנים.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ד. סיכוני נדילות (המשך)

2. מועדי פירעון משוערים של סכומי התחייבויות (המשך)

ב. (המשך)

ההתחייבויות חשופות לסיכון רזרבה, המפורט בסעיף ה' להלן. המודלים האקטואריים מבוססים על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את העתיד לקרות. אומדן התזרים חשוף לסיכון מודל ולסיכון הפרמטר הכולל את הסיכון שהסכום שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות של כלל ביטוח, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מזה הצפוי.

ג. מועדי הפירעון של התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה נכללו על בסיס מועדי הפירעון החוזיים. בחוזים בהן הצד שכנגד רשאי לבחור את עיתוי התשלום, ההתחייבות נכללת על בסיס של המועד המוקדם ביותר שבו החברה יכולה להידרש לשלם את ההתחייבות.

מועדי הפירעון של התחייבויות בגין חוזי השקעה בבר א' חושבו על בסיס שיעור נטישה ושיעור פידינות ממוצע.

ההתחייבויות במגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות*

באלפי ש"ח	עד שנה **	מעל 5 שנים ועד 5 שנה	מעל 10 שנים ועד 10 שנים	מעל 15 שנים ועד 15 שנים	מעל 15 שנים	ללא מועד פירעון מוגדר	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2019	3,188,004	6,553,581	4,365,099	2,756,588	2,982,221	2,624,116	22,469,609
ליום 31 בדצמבר 2018	4,389,810	5,396,048	4,289,134	2,677,956	3,098,270	1,157,140	21,008,358

(*) לא כולל התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה.

(**) התחייבויות עד שנה כוללות סך של כ-192,585 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר 2018 סך של כ-186,737 אלפי ש"ח) העומדים לפירעון לפי דרישה. התחייבויות אלו סווגו כעומדות לפירעון עד שנה למרות שמועדי פירעון בפועל עשויים להיות בשנים מאוחרות יותר.

התחייבויות בגין ביטוח כללי

באלפי ש"ח	עד 3 שנים	מעל 5 שנים ועד 5 שנים	מעל 3 שנים	ללא מועד פירעון מוגדר	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2019	3,249,491	879,992	904,180	1,025,209	6,058,873
ליום 31 בדצמבר 2018	3,197,853	873,875	922,050	903,022	5,896,801

התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה

באלפי ש"ח	ערך בספרים	עד שנה	מעל 5 שנים ועד 5 שנים	מעל 10 שנים ועד 10 שנים	מעל 15 שנים ועד 15 שנים	ללא מועד פירעון מוגדר	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2019							
התחייבויות בגין חוזי השקעה	2,396,604	150,290	506,684	475,620	345,391	2,573	2,396,604
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה	2,828,148	-	-	-	-	2,828,148	2,828,148
זכאים ויתרות זכות כתבי התחייבויות נדחים	3,148,747	3,148,747	-	-	-	-	3,148,747
התחייבויות בגין חכירה	4,085,965	150,553	1,398,266	3,362,417	-	-	4,911,236
סך הכל	12,937,526	3,477,999	2,049,058	4,028,531	528,499	2,830,721	13,926,225
ליום 31 בדצמבר 2018							
התחייבויות בגין חוזי השקעה	2,358,204	99,657	351,101	370,049	298,160	2,610	2,358,204
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה	1,781,735	-	-	-	-	1,781,735	1,781,735
זכאים ויתרות זכות כתבי התחייבויות נדחים	2,894,055	2,894,055	-	-	-	-	2,894,055
סך הכל	10,243,809	3,126,626	1,995,220	2,349,032	298,160	1,236,627	10,790,010

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח

סיכוני ביטוח כלליים, בין היתר:

סיכוני חיתום: הסיכון לשימוש בתמחיר שגוי כתוצאה מליקויים בתהליך החיתום ומהפער בין הסיכון בעת התמחור וקביעת הפרמיה, לבין ההתרחשות בפועל, כך שהפרמיות הנגבות אינן מספיקות לכיסוי תביעות עתידיות והוצאות. הפערים עשויים לבזבז משינויים מקריים בתוצאות העסקיות ומשינויים בעלות התביעה הממוצעת ו/או בשכיחות התביעות כתוצאה מגורמים שונים.

סיכוני דרבה: הסיכון להערכה לא נכונה של ההתחייבויות הביטוחיות אשר עלולה לגרום לכך שהרזרבות האקטואריות אינן מספיקות לכיסוי כל ההתחייבויות והתביעות. המודלים האקטואריים על פיהם, בין היתר, מעריכות חברות הביטוח בקבוצה את ההתחייבויות הביטוחיות, מתבססים, לרוב, על ההנחה שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצגים את העתיד לקרות. חשיפת חברות הביטוח בקבוצה מורכבת מהסיכונים הבאים:

סיכון מודל - הסיכון לבחירת מודל שגוי לתמחור ו/או להערכת ההתחייבויות הביטוחיות;

סיכון פרמטר - הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים העלולים לגרום, בין היתר, לכך שהסכום, שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות של כלל ביטוח, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מזה הצפוי.

גודל ההפסד המרבי הצפוי בעסקי ביטוח כללי, כתוצאה מהחשיפה לנזק בודד גדול או הצטברות נזקים בגין אירוע גדול במיוחד בהסתברות נזק מרבי (MPL) הנעה בין 1.5% ל- 3.15% הינה כ-10,165 מיליוני ש"ח ברוטו וכ-45 מיליוני ש"ח בשייר עצמי, נכון ליום 31 בדצמבר 2019.

לעניין נתונים בדבר מוצרי הביטוח השונים אשר בגינם נוצרת למבטח חשיפה לסיכון ביטוחי, ראה פירוט ההתחייבויות הביטוחיות לפי סיכוני ביטוח בביאורים 5, 19, 20 (א) ו-21.

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות

כללי

להלן תיאור מוצרי הביטוח השונים וההנחות המשמשות לחישוב ההתחייבויות בגינם בהתאם לסוג המוצר.

באופן כללי, בהתאם להוראות הממונה, ההתחייבויות הביטוחיות מחושבות על ידי אקטואר, על-פי שיטות אקטואריות מקובלות בישראל ובאופן עקבי לשנה קודמת. ההתחייבויות מחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל ומין המבוטח, תקופת הביטוח, מועד תחילת הביטוח, סוג הביטוח, פרמיה תקופתית וסכום הביטוח.

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

1. תוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "מסלולי השקעה"

בתוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "מסלולי השקעה" קיים מרכיב חיסכון מזוהה. העתודה הבסיסית והעיקרית היא בגובה החיסכון שנצבר בתוספת תשואה בהתאם לתנאי הפוליסה כדלקמן:

- קרן צמודה לתשואת תיק השקעות (חוזים תלויי תשואה).
- קרן צמודה למדד בתוספת ריבית קבועה מובטחת או מזוכה בתשואה מובטחת כנגד נכסים מותאמים (חוזים מבטיחי תשואה).

בגין מרכיבים ביטוחיים, המצורפים לפוליסות אלו (אי כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי וכו'), מחושבת ההתחייבות הביטוחית בנפרד כאמור להלן.

2. תוכניות ביטוח מסוג "מסורתי" עם פרמיה קבועה

קיימות תוכניות ביטוח מסוג "מסורתי" עם פרמיה קבועה, כגון: תוכנית ביטוח "מעורב" וכדומה, המשלבת מרכיב של סכום חיסכון, במקרה שהמבוטח נשאר בחיים בתום תקופת התוכנית, עם מרכיב ביטוחי של סיכון מוות במשך תקופת התוכנית, כמו גם תוכניות סיכון טהור (בעיקר אי-כושר עבודה וסיעוד) עם פרמיה קבועה.

בגין מוצרים אלה מחושבת ההתחייבות הביטוחית לכל כיסוי כהיוון של תזרים המזומנים בגין התביעות הצפויות, כולל תשלום בתום התקופה, בניכוי הפרמיות העתידיות הצפויות. חישוב זה מבוסס על ההנחות לפיהן תומחרו המוצרים ו/או על הנחות שהופקו מניסיון התביעות, כולל שיעורי הריבית (להלן: "הריבית התעריפית"), לוח התמורות או התחלואה. החישוב נעשה בשיטה הידועה בשם "Net Premium Reserve", אשר אינה כוללת בזרם התקבולים הצפוי את המרכיב שהועמס בתעריף הפרמיות לכיסוי העמלות וההוצאות, ומנגד אינה מנכה את ההוצאות והעמלות הצפויות.

בגין תוכניות ביטוח מסוג "מסורתי" תלויי תשואה, נכללת בעתודה גם הפרשה בגובה יתרת הבונוס המצטבר בפועל. הבונוס משקף את הפער בין התשואה בפועל בניכוי דמי ניהול לבין הריבית התעריפית.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

3. התחייבויות לגמלאות בתשלום ולהשלמה לעתודה לקיצבה:

התחייבויות לגמלאות בתשלום מחושבות על פי ההנחיות הקבועות בחוזר המאוחד שער 5, חלק 2, פרק 1(ג), בהתאם לתוחלת החיים הצפויה, על בסיס לוחות תמותה, אשר נבנו בהסתמך על הלוחות אשר פורסמו בשנת 2019 (להלן: "חוזר העתודות לקיצבה").

התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה מחושבות עבור פוליסות שבתוקף (משולמות ומסולקות), המאפשרות תשלומי קיצבה לכל החיים, ואשר טרם הגיעו לשלב מימוש הקיצבה או שמבטחיהן הגיעו לגיל פרישה אך טרם החלו לקבל קיצבה בפועל ("הפוליסות").

א. חישוב ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה

התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה מחושבות, בין היתר, בהתאם להסתברות למשיכת הקיצבה בעת יציאתם לפרישה (מימוש הזכאות לקיצבה), בהתאם לצפי מסלולי הקיצבה שיבחרו המבוטחים ובהתאם לתוחלת החיים הצפויה על בסיס לוחות תמותה, שפורסמו בחוזר העתודות לקיצבה.

ככל שההסתברות למשיכת הקיצבה גבוהה יותר, ההתחייבויות הנדרשות להשלמה לעתודה לקיצבה גבוהות יותר. כמו כן, ככל שהפער בין לוחות התמותה המעודכנים במסגרת חוזר העתודות לקיצבה (המצביעים על התארכות תוחלת החיים) לבין לוחות התמותה שעל בסיסן תומחרו מקדמי הקיצבה המובטחים בפוליסות גדול יותר ההתחייבות לגמלאות בתשלום והתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה גבוהות יותר.

מעט לעת עורכת החברה מחקרים בהם היא בוחנת את שיעור המבוטחים הצפויים לממש את זכאותם לקבל קיצבה, את תמהיל מסלולי הקיצבאות שבחורים המבוטחים הפורשים לקבל, אשר בהתאם להם נאמד משך הזמן שבו תשולם הקיצבה וכן פרמטרים אחרים המשפיעים על גובה ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה. שיעורי המימוש ומסלולי הקיצבאות מותאמים לתוכניות הביטוח וסוגי החיסכון השונים.

ב. הפרשה הדרגתית להשלמת העתודה לקיצבה על ידי שימוש בפקטור K

כמו כן, בהתאם לחוזר העתודות לקיצבה, ההפרשה להשלמה לעתודה לקיצבה נעשית בצורה הדרגתית בגין הכספים שנצברו בפוליסות עד לתום תקופת הדיווח, על ידי שימוש בערך K, אשר נקבע, ביישום לראשונה של חוזר העתודות לקיצבה, על מנת להשיג עתודה לתשלום קיצבה מלאה בהתאם לצפי מועד לקיחת הקצבה של המבוטחים (להלן: "K בסיסי", 0.2% עבור פוליסות מבטחות תשואה ו-0.96% עבור פוליסות תלויות תשואה).

מדי רבעון, החברה בודקת כי ערך ה-K יביא לפריסה נאותה של העתודה לתשלום קיצבה, על בסיס ניתוח המתבסס על הנחות פיננסיות ואקטואריות שמרניות, שמעיד על כך שדמי הניהול ו/או המרווח הפיננסי הנובעים מהשקעות המוחזקות כנגד העתודה בשל הפוליסה ותשלומי הפרמיות עבור הפוליסה, עשויים להפיק הכנסות עתידיות למעלה מ-K הבסיסי המספיקות לכסות את כל ההוצאות, וככל שקיים פער, מבוצע עדכון של ההתחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה באמצעות עדכון ערך ה-K. ככל שפקטור K גבוה יותר, ההתחייבות להשלמת עתודה לקיצבה שתוכר בדוח הכספי תהיה נמוכה יותר והסכום שיחצה וירשם בעתיד יהיה גבוה יותר.

ככלל, ערך ה-K המשמש לפריסת ההתחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה לא יעלה על שיעור ה-K הבסיסי.

בתקופת הדוח, החברה עדכנה את תוחלת החיים הצפויה (ראה סעיף ד(2) להלן) ואת צפי גיל הפרישה, את שיעור לקיחת קצבה בהתאם לגיל וכן את שיעור הביטולים לרבות התייחסות להשפעת "בור" בדמי ניהול משתנים (ראה סעיף ד(3) להלן). כמו כן בתקופת הדוח, חלה ירידה של עקום הריבית חסרת הסיכון (ראה סעיף ד' להלן). כפועל יוצא מכך, עודכן שיעור ערך K כמפורט בטבלה להלן:

ליום 31 בדצמבר	2019	2018	2017
עבור פוליסות מבטחות תשואה	0.0%	0.0%	0.0%
עבור פוליסות תלויות תשואה	0.73%	0.96%	0.88%

אומדן העלות הכוללת של העלייה בתוחלת החיים עשוי להשתנות עקב מספר גורמים, הכוללים, בין היתר, שינויים בתוחלת החיים ובשיעור המבוטחים הממשיים את זכאותם לקיצבה, שינוי בטעם המבוטחים בבחירת מסלולי הקיצבה בעת הפרישה, גידול בצבירות החיסכון של המבוטחים עקב תשלומי פרמיות עתידיות ו/או גידול בהכנסות מהשקעות וכן שינויים בהנחות שיעורי ריבית ההיוון והנחות אחרות.

לפרטים נוספים בדבר סכום ההפרשה והעלות הכוללת, ראה ביאור 20 א.

בדבר שיעור ריבית היוון ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ראה ב(1) להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה.1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

4. תוכניות ביטוח חיים אחרות כוללות מוצרי סיכון טהור בפרמיה קבועה (אובדן כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי וכו'), הנמכרות כפוליסות עצמאיות או שהן מצורפות לפוליסות עם תוכנית יסודית מסוג "עדיף", "מסלולי השקעה" או "מסורתי". בגין תוכניות אלו מחושבת התחייבות אקטוארית. החישוב נעשה בשיטת "Net Premium Reserve". לשאר התוכניות מחושבת הרזרבה בגובה התביעות תלויות ו-IBNR (תביעות אשר אירעו אך טרם דווחו).

5. תוכניות ביטוחי הוצאות רפואיות, מחלות קשות ותאונות אישיות –

תוכניות ביטוח הוצאות רפואיות כוללות בעיקר כיסויים לניתוחים בארץ ולהשתלות וטיפולים מיוחדים בחו"ל, בחירת מנתח פרטי בבתי חולים פרטיים, תרופות שאינן בסל וכיסויים אמבולטוריים נוספים. ענף מחלות ואישפוז כולל את הכיסויים הביטוחיים הבסיסיים כדלקמן:

- כיסוי ביטוחי המקנה למבוטח זכות למימון שירותי רפואה פרטיים. במסגרת זו ניתנת למבוטח הזכות לבחור את מועד קבלת השירות הרפואי, זהות הרופא המטפל והמוסד הרפואי. הכיסוי הביטוחי האמור מעניק החזר בגין הוצאות רפואיות או פיצוי, בין היתר, בקשר עם ניתוח, השתלות ו/או טיפולים מיוחדים בחו"ל ועוד.
- כיסוי ביטוחי למקרה של גילוי מחלה קשה, במסגרתו זכאי המבוטח לקבל פיצוי בסכום שנקבע בעת הצטרפותו לביטוח.
- כיסוי ביטוחי בגין רכישת תרופות אשר אינן כלולות בסל הבריאות הממלכתי.
- בנוסף, ניתן לרכוש כיסויים נוספים, כנספח לפוליסה או כפרק בפוליסה הבסיסית, כגון שירותים אמבולטוריים (שירותים רפואיים שלא בעת אישפוז, לרבות התייעצות עם רופא מומחה, בדיקות, וטיפולים פיזיותרפיים).

ענף תאונות אישיות נמכר בחברה כפוליסה עצמאית או נספח לפוליסות בריאות מענף מחלות ואישפוז. הכיסויים הביטוחיים כוללים:

- מוות מתאונה
- נכות מתאונה או אובדן/פגיעה בתפקוד
- שברים עקב תאונה
- כוויות כתוצאה מתאונה
- פיצוי יומי עקב אישפוז כתוצאה מתאונה
- פיצוי בגין מצב סיעודי כתוצאה מתאונה

בגין תוכניות אלו הנמכרות כפוליסות פרט, מחושבת עתודה בשיטת "Gross Premium Reserve", אשר כוללת את דרם התקבולים הצפוי הכולל את כל מרכיבי הפרמיות ומנכה את עלות ההתחייבות, ההוצאות והעמלות הצפויות וצפי תשלומי ביטוח המשנה (אם קיים הסדר משנה לכיסוי). הנחות החישוב לגבי פרמטרים הקשורים להנחות תחלואה, הנחות דמוגרפיות והנחות כלכליות נעשו על בסיס מחמיר לעומת בסיס התמחור, כמקובל לחישוב רזרבות.

ענף נסיעות לחו"ל מורכב מסל של כיסויים ביטוחיים המיועדים למבוטחים בקשר עם שהותם בחו"ל, הכולל, בין היתר, כיסוי בגין מחלות, תאונות אישיות, קיצור נסיעה, איתור, חילוץ ומטען. תקופת הביטוח בפוליסת נסיעות לחו"ל נקובה בימים, בהתאם לתקופת שהיית המבוטח בחו"ל, או למשך כל ימי הנסיעה שיחולו במהלך שנה קלנדרית אחת.

בענף נסיעות לחו"ל התביעות התלויות מחושבות על בסיס דוח מחלקת התביעות של כלל ביטוח והערכה אקטוארית על בסיס ניסיון מצטבר בתיק.

התביעות התלויות מחושבות על בסיס דוח מחלקת התביעות וכן מודל סטטיסטי של תשלומי התביעות על בסיס ניסיון עבר. החישוב בוצע על בסיס שיטות המשולשים (Bornhuetter-Ferguson, Chain Ladder) לסכומי תביעות משולמות, ותלויות ולכמות התביעות לפי חודשי נזק, כולל היוון וטווח סמך לענף תאונות אישיות תלמידים.

6. בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אובדן כושר עבודה, מחושבת התחייבות ביטוחית בהתאם למשך תקופת התשלום הצפויה, כשהיא מהווה לפי שיעור הריבית התעריפית שבמוצר.

7. ההתחייבות הביטוחית בגין ביטוח קבוצתי מורכבת מהתחייבות בגין פרמיה שטרם הורווחה, עתודה לתביעות מתמשכות, תביעות תלויות, עתודה להמשכיות והפרשה להפסדים עתידיים, ככל שנדרשת. בנוסף, מחושבת הפרשה להשתתפות ברווחים המוצגת בסעיף זכאים ככל שרלוונטי.

8. ההתחייבות בגין תביעות תלויות בביטוח חיים כוללת בעיקר הפרשות לתביעות תלויות עבור מקרי מוות ונכות.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)**ה. סיכוני ביטוח (המשך)****ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)****ב. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות****1. שיעור ההיוון**

א. בגין תוכניות ביטוח ומוצרי סיכון טהור עם פרמיה קבועה, הריבית המשמשת להיוון הינה, כדלקמן:
בתוכניות ביטוח, מסוג "מעורב" (מסורתי) ו"עדיף", שאינן תלויות תשואה המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות, ריבית תעריפית ריאלית בשיעורים של בין 3.5% ל-4.8%;

בגין מוצרים תלויי תשואה, שהונפקו בשנים 1991 ואילך, ריבית תעריפית ריאלית בשיעור 2.5%. בהתאם לתנאי הפוליסה שינויים בריבית יזקפו למבוטחים;

בגין מוצרי סיעוד ובריאות פרט לטווח ארוך שאינם תלויי תשואה, ריבית תעריפית ריאלית בשיעור 2.5%.

ב. בגין התחייבויות עבור גמלאות בתשלום והשלמה לעתודה לקיצבה מבטיחי תשואה, שיעור ההיוון מחושב לכל קרן בנפרד ע"י שקלול תשואת השוק המוערכת על תמהיל הנכסים החופשיים (2.6% - 2.79%, אשתקד 2.6% - 2.79%) וריבית האג"ח ח"ץ ברוטו לקרן. השקלול מתבצע על בסיס משקל הנכסים החופשיים ומשקל אג"ח ח"ץ בקרן המגבים עתודות אלה. בנוסף, ישנה התייחסות בקביעת ריבית ההיוון גם לריבית חסרת הסיכון למח"מ המתאים להתחייבות.

בגין התחייבויות עבור גמלאות בתשלום והשלמה לעתודה לקיצבה משתתף ברווחים, בהתאם לתשואת השוק המוערכת על תמהיל הנכסים לרבות בגין מסלולי ההשקעות בהם הכספים מיועדים להיות מושקעים.

החברה עשויה להחליט על שינוי שיעור ההיוון כתוצאה משינויים בשיעור הריבית חסרת סיכון ו/או בשיעור התשואה המוערכת בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הביטוח. בדבר השפעות עדכון שיעורי הריבית המשמשים להיוון ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום ראה סעיף ד' להלן.

2. שיעורי תמותה ותחלואה

א. שיעורי התמותה, ששימשו לחישוב התחייבויות ביטוחיות בגין תמותה של מבוטחים לפני הגיעם לגיל פרישה (כלומר, לא כולל תמותה של מבוטחים מקבלי קיצבאות זקנה ומקבלי פיצוי חודשי בגין אי כושר עבודה או סיעוד), זהים, בדרך כלל, לשיעורים אשר שימשו לקביעת התעריף, המאושר על ידי הממונה.

ב. ההתחייבות לקיצבאות המשולמות לכל החיים מחושבת בהתאם ללוחות תמותה, אשר פורסמו על ידי אקטואר האוצר בחוזר העתודות לקיצבה.

עלייה בהנחה של שיעור התמותה, עקב עלייה בשיעור התמותה בפועל לרמה העולה על ההנחה הקיימת, תביא לגידול בהתחייבויות ביטוחיות בגין תמותה של מבוטחים לפני הגיעם לגיל פרישה ולקטיון ההתחייבות לקיצבאות המשולמות לכל החיים.

יצוין כי, בעשורים האחרונים קיימת מגמה הפוכה של הגדלת תוחלת החיים וקטיון בשיעור התמותה. הנחת התמותה המשמשת לחישוב ההתחייבות לקיצבה מביאה בחשבון הנחה בגין גידול עתידי בתוחלת החיים.

בדבר השפעת עדכון לוחות תמותה ראה סעיף ד(2) להלן.

ג. שיעורי התחלואה מתייחסים לשכיחות של מקרי תביעה בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, ניתוחים ואשפוז, נכות מתאונה וכיוצ"ב. שיעורים אלה נקבעו על בסיס ניסיון כלל ביטוח ו/או נתונים ממחקרים של מבטחי משנה. בענפי סיעוד ואובדן כושר עבודה תקופת תשלום הקיצבאות שבה משתמשת החברה לחישוב ההתחייבויות נקבעת בהתאם לניסיון כלל ביטוח או מידע המתקבל ממחקרים של מבטחי משנה.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים וסיעוד (המשך)

ב. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

ככל שההנחה לגבי שיעור התחלואה ו/או תקופת תשלום הקיצבאות תעלה, כך תגדל ההתחייבות הביטוחית בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, ניתוחים ואשפוז, נכות מתאונה. בדבר השפעת עדכון שכיחות ותקופת תשלום תביעות סיעוד ראה סעיף ד(5) להלן.

3. שיעורי לקיחת קיצבה בעת פרישה

חוזי ביטוח חיים, הכוללים מרכיב חיסכון, בגין כספים שהופקדו עד שנת 2008, אפשרו שתי דרכים למשיכת הכספים: הוני (חד פעמי) או קצבתי עם מקדם מובטח להמרה לקיצבה, הניתנת גם היא לבחירה בין מסלולים שונים (כגון: כל החיים, זוגי, הבטחה ל-10 שנים ועוד). בחלק מהחוזים המבוטח רשאי לבחור את אופן קבלת הכספים במועד משיכתם. היות וסכום ההתחייבות הביטוחית שונה בכל אחד ממסלולים אלו, החברה אומדת מעת לעת את שיעור מימוש הזכאות לקצבה בעת פרישה ואת המסלול שיבחר. החל משנת 2008, הפקדות חדשות בכל התוכניות הן לקיצבה בדבר השפעת עדכון שיעור לקיחת קצבה בעת פרישה ראה סעיף ד(3) להלן.

4. שיעורי ביטולים

שיעור הביטולים משפיע על ההתחייבויות הביטוחיות, בגין חלק מביטוחי הבריאות וכן על קיצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים. ביטולי חוזי ביטוח יכולים לנבוע מביטול פוליסות היזום על ידי כלל ביטוח עקב הפסקת תשלומי הפרמיות או פידינות פוליסות לבקשת בעליהן. ההנחות לגבי שיעורי הביטולים מבוססות על ניסיון כלל ביטוח וכן על סוג המוצר, משך החיים של המוצר ומגמות המכירה. בדבר השפעת עדכון שיעור הביטולים לרבות התייחסות להשפעת "בור" דמי ניהול משתנים, ראה סעיף ד(3) להלן.

5. שיעורי המשכיות

ישנם ביטוחי חיים, בריאות וביטוחים סיעודיים קבוצתיים, בהם זכאים המבוטחים להמשיך ולהיות מבוטחים באותם תנאים גם אם החוזה הקולקטיבי לא יחודש. בגין אופציה זו של המבוטחים קיימת לכלל ביטוח התחייבות, המבוססת על הנחות לגבי שיעורי המשכיות של הביטוחים הקולקטיביים ושיעורי המשכיות של החוזים עם המבוטחים לאחר סיום החוזה הקולקטיבי. ראה סעיף ה1(א)8, בדבר השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות לעיל.

ככל שההסתברות שהחוזה הקולקטיבי לא יחודש גבוהה יותר (ולכן שיעור המשכיות גבוה יותר), כך גדלה ההתחייבות הביטוחית עקב המשך ביטוח בתנאים קודמים, ללא התאמת החיתום לשינוי במצבו הבריאותי של המבוטח.

ג. ניתוחי רגישות בביטוח חיים ובריאות

ליום 31 בדצמבר 2019

שיעור הביטולים (פידינות, סילוקים והקטנות)		שיעור תחלואה		שיעור תמותה		שיעור לקיחת גמלא		באלפי ש"ח
10%-	10%+	10%-	10%+	10%-	10%+	5%-	5%+	רווח (הפסד)
(7,190)	6,533	278,905	(288,688)	562,886	(625,998)	(146,186)	146,186	

(*) לסכום העתודה המשלימה לגמלאות, ראה ביאור 20(א).

ליום 31 בדצמבר 2018

שיעור הביטולים (פידינות, סילוקים והקטנות)		שיעור תחלואה		שיעור תמותה		שיעור לקיחת גמלא		באלפי ש"ח
10%-	10%+	10%-	10%+	10%-	10%+	5%-	5%+	רווח (הפסד)
(22,795)	21,595	64,259	(173,555)	437,599	(524,136)	(82,098)	82,098	

(*) לסכום העתודה המשלימה לגמלאות, ראה ביאור 20(א).

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים וסיעוד (המשך)

ד. שינויים באומדנים ובהנחות עיקריות ששימושו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

ההשפעה על התוצאות הכספיות של עדכון הנחות בענף ביטוח חיים וסיעוד מפורטת להלן:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			במיליוני ש"ח
2017	2018	2019	ביטוח חיים
(197)	85	(26)	שינוי שיעור ריבית היוון בחישוב ההתחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום*)
(126)	135	(805)	שינוי בעתודות לגמלה בעקבות הקטנת צפי ההכנסות העתידיות משינוי ריבית (פקטור K)
			סך הכל השפעת השינויים בריבית על ההתחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום
(323)	220	(831)	שינוי הנחות תמותה בחישוב התחייבויות לגמלאות בתשלום ולהשלמה לעתודה לקיצבה (ראה סעיף 2)
-	-	(353)	שינוי הנחות אחרות בחישוב התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה (ראה סעיף 3)
-	-	762	שינוי ביטולים בתקופה לפני הפרישה
67	-	-	סך הכל השפעות על ההתחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום
(256)	-	(422)	בחינת נאותות עתודות (LAT) (ראה סעיף 4)
64	75	(648)	סך הכל ביטוח חיים
(192)	295	(1,070)	שכיחות ותקופת תשלום תביעות סיעוד
-	(68)	-	בחינת נאותות העתודה (LAT) בביטוח סיעוד (ראה סעיף 4)
-	-	(537)	סך הכל סיעוד במגזר בריאות
-	(68)	(537)	סך הכל רווח (הפסד) לפני מס
(192)	227	(1,607)	

(*) בשנת 2017, לרבות השפעת הריבית על נכסי מקבלי הגמלאות ודמי הניהול הנגזרים מהם.

1. חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי היוון בביטוח חיים וסיעוד והוראות הממונה לעניין בדיקת נאותות ההתחייבויות (LAT)

א. הוראות הממונה לעניין בדיקת נאותות ההתחייבויות (LAT)

בהמשך לאמור בביאור 3(ד)1(ד), בחודש אוגוסט 2015 פורסם חוזר ביטוח שעניינו אופן חישוב בדיקת נאותות העתודות (LAT) בביטוח חיים וסיעוד אשר עודכן בחודש מרס 2020 ("חוזר ה-LAT"). חוזר LAT מתייחס להנחיות מדידה ולבחירת הנחות מסויימות וחל על הדוחות הכספיים ליום 30 ביוני 2015 ואילך. לפרטים בדבר פרסום טיוטת עדכון לחוזר LAT ראה ביאור 41(י) להלן.

ב. חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה

בהמשך לאמור בסעיף ב(1) לעיל, שיעורי ההיוון המשמשים לחישוב ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקצבה ולגמלאות בתשלום יכולים להשתנות כתוצאה משינויים בשיעור הריבית חסרת הסיכון ו/או בשיעור התשואה המוערכת בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הביטוח.

2. שינוי בהוראות המתייחסות לתוכניות ביטוח חיים משולבות בחיסכון הכוללות "מקדמי קצבה המגלמים הבטחת תוחלת חיים"

בחודש יולי 2019, פרסם הממונה טיוטת "תיקון הוראות החוזר המאוחד לעניין מדידת התחייבויות - עדכון מערך ההנחות הדמוגרפי בביטוח חיים ועדכון מודל שיפורי תמותה לחברות ביטוח ולקרנות הפנסיה" ונייר עמדה הדין בנושא זה (להלן: "הטיוטה") אשר פורסם כסופי בחודש נובמבר 2019 (להלן: "החוזר"). החוזר מפרט הנחות ברירת מחדל מעודכנות שעל בסיסן ייחשבו חברות הביטוח את ההתחייבויות בגין פוליסות ביטוח חיים, המאפשרות קבלת קצבה על-פי שיעורי המרה מובטחים על בסיס הנחות דמוגרפיות עדכניות בהתאם לחוזר העתודות לקיצבה. כמו כן, החברות המנהלות של קרנות פנסיה, הפועלות במתכונת של ביטוח הדדי, יחשבו על בסיס הנחות אלו את המאזן האקטוארי של הקרנות שבניהולן, ויקבעו בהתאם את המקדמים הכלולים בתקנונים שלהן, החל מהתקופות הבאות.

החוזר מתייחס, בין היתר, לשינוי בתוחלת החיים, ובכלל זה לשיפורים עתידיים, ולהשלכות הנובעות מכך על גובה העתודות ואופן בנייתן. בנוסף, החוזר כולל לוח תמותה חדש לגמלאים של חברות ביטוח, אשר לראשונה מתבססת, בין היתר, על ניסיון התמותה של גמלאים של חברות הביטוח.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים וסיעוד (המשך)

ד. שינויים באומדנים ובהנחות עיקריות ששימושו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

2. שינוי בהוראות המתייחסות לתוכניות ביטוח חיים משולבות בחיסכון הכוללות "מקדמי קצבה המגלמים הבטחת תוחלת חיים" (המשך)

בהמשך לאמור בביאור 37(ה)(1)(ב)2(ב) לעיל, ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום מחושבת בהתאם ללוחות התמורה הכלולים בחוזר עתודות לקיצבה על כן בדוחות הכספיים ליום 30 ביוני 2019, הגדילה החברה את הערכותיה בדבר ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח בסך של כ-305 מיליוני ש"ח מתוכם בסך של כ-43 מיליוני ש"ח בגין ההתחייבות לגמלאות בתשלום, בסך של כ-310 מיליוני ש"ח בגין ההתחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה (ראה ב' לעיל) (סך של 353 מיליוני ש"ח ביחד) והקטין מנגד בסך של כ-48 מיליוני ש"ח את תוספת ההפרשה לאור בדיקת נאותות העתודה (ראה ג' לעיל), לאור המגמות שעלו מהטיטה.

לפרסום חוזר ונייר עמדה הכולל אומדנים סופיים בנדון לא היה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

3. שינוי הנחות אחרות בחישוב התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה

בהמשך לאמור בביאור 39(ה)(1)(ב)3(3) ו-4(4) לעיל, בדבר אמידה מעת לעת של שיעור לקיחת קצבה בעת יציאה לפרישה ואת שיעור הבטולים, בתקופת הדוח החברה עדכנה הנחות שונות בין היתר לאור שיפור מודל קביעת שיעור לקיחת קצבה בעת יציאה לפרישה בעקבות מחקרים חדשים שביצעה, בדבר נטייה של לקיחת קצבה בשיעורים שונים בהתאם לגיל יציאה לפרישה, לאור ניסיון שנצבר בנושא, בשונה מברירת המחדל שנקבעה בחוזר העתודות לקיצבה. כפועל יוצא מכך, הקטינה החברה את הערכותיה בדבר ההתחייבויות בסך של כ-455 מיליוני ש"ח המורכב מסך של כ-539 מיליוני ש"ח בגין ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה ומנגד הגדלה בסך של כ-84 מיליוני ש"ח את תוספת ההפרשה לאור בדיקת נאותות העתודה. כמו כן, החברה עדכנה את שיעור לקיחת קצבה בהתאם לגיל וכן את שיעור הביטולים לרבות התייחסות להשפעת "בור" דמי ניהול משתנים. כפועל יוצא מכך, הקטינה החברה את הערכותיה בדבר ההתחייבויות בסך של כ-196 מיליוני ש"ח המורכב מסך של כ-223 מיליוני ש"ח בגין ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה ומנגד הגדלה בסך של כ-27 מיליוני ש"ח את תוספת ההפרשה לאור בדיקת נאותות העתודה.

4. מדיניות ההשקעה של הנכסים המנוהלים כנגד ההון וההתחייבויות הביטוחיות

בתקופת הדוח אישרו ועדת ההשקעות ודירקטוריון החברה, ועדכנו את מדיניות ההשקעות והעמדתם בהתאם של הנכסים המנוהלים כנגד ההון וההתחייבויות הביטוחיות בתחומי חיים, בריאות וביטוח כללי, בתשומת לב לתשואה ולמח"מ ההתחייבויות ולנזילות הנדרשת.

בהמשך לאמור בביאור 3(ד)1(ד) בדוחות הכספיים השנתיים בדבר התחשבות בעודף שווי הוגן על הערך בספרים של הנכסים המגבים במסגרת בדיקת נאותות ההתחייבויות בהתאם לחוזר LAT ובביאור 39(ה)(1)(ב)1(1) לעיל בדבר ריבית היוון, הייתה לעדכונים הנ"ל השפעה אשר הקטינה בסך של כ-293 מיליוני ש"ח את ההפרשות שנדרשו נוכח ירידת שיעורי הריבית (כ-206 מיליוני ש"ח בביטוח חיים וכ-87 מיליוני ש"ח בביטוח סיעוד בענף בריאות) בתקופת הדוח.

5. שינוי בשכירות ובתקופת התשלום של תביעות מתמשכות בסיעוד

בתקופת המקבילה אשתקד החברה צפתה בעליה בשכירות ובתקופת התשלום של תביעות סיעוד ובהתאם עדכנה את התחייבויותיה בסך של כ-68 מיליוני ש"ח.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)**ה. סיכוני ביטוח (המשך)****ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי****(1) תיאור תמציתי של ענפי הביטוח העיקריים בהם פועלת הקבוצה**

הקבוצה כותבת חוזי ביטוח כללי בעיקר בענפי רכב חובה, חבויות, רכב רכוש וביטוח רכוש.

פוליסת ביטוח רכב חובה מכסה את בעל הפוליסה והנוהג מפני כל חבות שהם עשויים לחוב לפי חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975, בשל נזק גוף שנגרם כתוצאה משימוש ברכב מנועי לנהג ברכב, לנוסעים ברכב, או להולכי רגל שנפגעו על ידי הרכב. תביעות ברכב חובה מתאפיינות ב"זנב ארוך" (LONG TAIL), דהיינו, לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

ביטוחי חבויות מיועדים לכיסוי חבותו של מבטוח בגין נזק שהוא עלול לגרום לצד שלישי. סוגי הביטוח העיקריים הינם: ביטוח אחריות כלפי צד ג', ביטוח אחריות מעבידים, ביטוח חבויות אחרים, כגון: אחריות מקצועית, חבות מוצר ואחריות דירקטורים ונושאי משרה. עיתוי הגשת תביעות וסילוקן מושפע ממספר גורמים, כגון: סוג הכיסוי, תנאי הפוליסה וחקיקה ותקדימים משפטיים. בדרך כלל, תביעות בתחום החבויות מתאפיינות ב"זנב ארוך" (LONG TAIL), דהיינו, לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

פוליסות לביטוח נזקי רכב רכוש ולנזקי רכב רכוש צד ג' מעניקות למבטוח כיסוי לנזק רכוש. הכיסוי בדרך כלל מוגבל לשווי הרכב שניזוק ו/או לגבול האחריות לצד ג' בפוליסה. התעריף לביטוח רכב רכוש מחייב אישור, כמו גם אישור הפוליסה בכללותה, על ידי הממונה והינו תעריף סטטיסטי ובחלקו דיפרנציאלי (שאינו אחיד לכלל המבטוחים ומותאם לסיכון). התעריף האמור מבוסס על מספר פרמטרים, הן אלה הקשורים לרכב המבטוח בפוליסה (כגון סוג הרכב, שנת ייצור, וכו') והן אלה הקשורים לאפיוני המבטוח (גיל הנהג, ניסיון תביעות וכו'). תהליך החיתום מתבצע בחלקו באמצעות התעריף עצמו ובחלקו באמצעות מערכת נהלים, שנועדו לבדוק את ניסיון התביעות של המבטוח, הכוללים הצגת אישור העדר תביעות ממבטוח קודם במשך שלוש שנים אחרונות, הצגת אישור מיגון עדכני וכו', ומשולבים באופן ממוכן בתהליך ההפקה של הפוליסות. במרבית המקרים, הפוליסות בביטוחי רכב רכוש מונפקות לפרק זמן של שנה. כמו כן, במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח ומתאפיינות ב"זנב קצר" (SHORT TAIL).

ביטוחי רכוש מיועדים להעניק למבטוח כיסוי כנגד נזק פיזי לרכושו ואובדן רווחים עקב הנזק לרכושו. הסיכונים העיקריים המכוסים בפוליסות רכוש הינם סיכוני אש, התפוצצות, פריצה, רעידת אדמה ונזקי טבע. ביטוחי הרכוש כוללים לעיתים כיסוי לנזקי אובדן רווחים עקב הנזק הפיזי שנגרם לרכוש. ביטוחי רכוש מהווים נדבך חשוב בביטוחי דירות, ביטוחי בתי עסק, ביטוחים הנדסיים, מטענים בהובלה (ימית, יבשתית, אווירית) וכו'. במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח ומתאפיינות ב"זנב קצר" (SHORT TAIL).

(2) עקרונות חישוב ההערכה האקטוארית בביטוח כלליכללי

א. ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי כוללות את המרכיבים העיקריים הבאים: הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה; פרמיה בחסר; תביעות תלויות; ועודף הכנסות על הוצאות והכל בתלות בענף הרלוונטי. ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה ועודף הכנסות על הוצאות מחושבים בדרך שאינה תלויה בהנחות כלשהן ולכן בפני עצמם אינם חשופים לסיכון רזרבה. לעניין האופן בו מחושבות הפרשות אלה ראה ביאור 3(ד)(2).

ב. בהתאם להוראות הממונה, התביעות התלויות מחושבות על ידי אקטואר, על-פי שיטות אקטואריות מקובלות, באופן עקבי לשנה הקודמת. בחירת השיטה האקטוארית המתאימה לכל ענף ביטוח ולכל שנת אירוע/חיתום, נקבעת על סמך שיקול דעת, לפי מידת ההתאמה של השיטה לענף ולעיתים נעשה שילוב בין השיטות השונות. ההערכות מתבססות בעיקרן על ניסיון העבר של התפתחות תשלומי התביעות ו/או התפתחות סכום התשלומים וההערכות הפרטניות. ההערכות כוללות הנחות בדבר עלות התביעה הממוצעת, עלויות הטיפול בתביעות ושכיחות התביעות. הנחות נוספות יכולות להתייחס לשינויים בשיעורי הריבית, בשערי חליפין ובעיתוי ביצוע התשלומים. תשלומי התביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישוב תביעות, בניכוי שיבובים והשתתפויות עצמיות.

ג. השימוש בשיטות אקטואריות, המבוססות על התפתחות התביעות, מתאים בעיקר כאשר קיים מידע יציב ומספק בתשלומי התביעות ו/או בהערכות הפרטניות כדי להעריך את סך עלות התביעות הצפויה. כאשר המידע הקיים בניסיון התביעות בפועל אינו מספק, משתמש האקטואר, לעיתים, בחישוב המשקלל בין אומדן ידוע (בחברה ו/או בענף), כגון Loss Ratio, לבין התפתחות התביעות בפועל. משקל גדול יותר ניתן להערכה המבוססת על ניסיון ככל שהזמן עובר ומצטבר מידע נוסף על התביעות.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

ד. כמו כן, נכללות הערכות איכותיות ושיקול דעת באשר למידה שמגמות העבר לא ימשכו בעתיד. לדוגמה: עקב אירוע חד פעמי, שינויים פנימיים, כגון: שינוי בתמהיל התיק, במדיניות החיתום ונוהלי הטיפול בתביעות וכן בגין השפעת גורמים חיצוניים, כגון: פסיקה משפטית, חקיקה וכו'. כאשר שינויים, כאמור לעיל, לא באו לידי ביטוי באופן מלא בניסיון העבר, האקטואר מעדכן את המודלים ו/או מבצע הפרשות ספציפיות על סמך הערכות סטטיסטיות ו/או משפטיות, לפי העניין.

ה. במספר תביעות גדולות בעלות אופי לא סטטיסטי, העתודה נקבעת (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי כלל ביטוח, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים.

ו. חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות נאמד בהתחשב בסוג ההסכם (יחסי/בלתי יחסי), ניסיון התביעות בפועל והפרמיה שהועברה למבטחי משנה.

ז. הערכת התביעות התלויות עבור חלק כלל ביטוח בפול, בעסקים נכנסים ובביטוחים משותפים המתקבלים מחברות ביטוח אחרות (מבטחים מובילים - "Leader"), התבססה על חישוב שבוצע על ידי הפול או על ידי המבטחים המובילים או על ידי תחשיב נפרד בכלל ביטוח.

(3) פירוט השיטות האקטואריות בענפי הביטוח העיקריים בביטוח כללי

לצורך הערכת התביעות התלויות נעשה שימוש במודלים האקטוארים המפורטים להלן, בשילוב ההנחות השונות:

א. Chain ladder - שיטה זו מתבססת על התפתחות התביעות ההיסטוריות (התפתחות התשלומים ו/או התפתחות סכום התשלומים והערכות התביעות הפרטניות, התפתחות כמות התביעות ועוד), כדי להעריך את ההתפתחות הצפויה לתביעות הקיימות והעתידיות. השימוש בשיטה זו מתאים בעיקר לאחר תקופה מספיקה מאירוע או חיתום הפוליסה, כאשר קיים מידע מספיק מתביעות שאירעו בעבר, על מנת להעריך את סך כל התביעות הצפויות.

ב. Bornhuetter-Ferguson - שיטה זו משלבת בין אומדן מוקדם (אפריורי), הידוע בחברות הביטוח המאוחדות או בענף, ואומדן נוסף, המבוסס על התביעות עצמן. האומדן המוקדם משתמש בפרמיות ושיעור הנזקים להערכת סך כל התביעות. האומדן השני משתמש בניסיון התביעות בפועל, על סמך שיטות אחרות (כגון: Chain ladder). הערכת התביעות המשולבת משקללת את שני האומדנים, כאשר ניתן משקל גדול יותר להערכה המבוססת על ניסיון התביעות ככל שהזמן עובר, ומצטבר מידע נוסף על התביעות. השימוש בשיטה זו מתאים בעיקר במקרים בהם אין מספיק מידע מהתביעות או כאשר מדובר בעסק חדש או כזה ללא מידע היסטורי מספיק.

ג. הממוצעים - לעיתים, בדומה לשיטת Bornhuetter-Ferguson, כאשר ניסיון התביעות בתקופות האחרונות אינו מספיק, ישנו שימוש בשיטת ממוצעים היסטוריים. בשיטה זו נקבעת עלות התביעות על סמך עלות התביעה לפוליסה בשנים מוקדמות וכמות הפוליסות בשנים המאוחרות. בדומה, עלות התביעות מחושבת על סמך תחזית כמות תביעות (שיטת Chain ladder) והתביעה הממוצעת ההיסטורית.

ד. אחר - עבור תביעות מסוג מחלות מקצוע בביטוח חבות מעבידים, שהינן תביעות על בסיס נזק מתמשך, מחושבת הפרשה על בסיס עלות עתידית צפויה. בתביעות מסוג זה אין תאריך מסוים בו העובד נפגע והתגבשות הנזק הינה כתוצאה מחשיפה ארוכה לגורמי הסיכון. תביעות מסוג זה מאופיינות בפרק זמן ארוך מאוד מתחילת החשיפה לגורמי הסיכון (חשיפת המבטח) עד לדיווח על התביעה (תביעות זנב ארוך). התנהגות זו של קצב דיווח התביעות וחשיפת המבטח לנזקים מתמשכים, מחייבת הפרשה לכל שנת חשיפה בפוליסת חבות מעבידים, גם אם לא דווחו תביעות כלל או שהפוליסה פגה לפני שנים רבות.

בענפים רכב רכוש, מקיף דירות ותאונות אישיות בוצע מודל התפתחות של תשלומים ותלויות ברוטו ובתקופות שאין בשלות נעשה שימוש בשיטת הממוצעים והן בשיטת Bornhuetter-Ferguson. המודל מחושב ברמת התביעות ברוטו. הערכת חלקם של מבטחי המשנה, ככל שרלוונטי, נעשה על פי הערכת התביעות הפרטניות בתוספת IBNR, על פי שיעור ה-IBNR שנקבע במודל האקטוארי ברוטו.

בענפים רכב חובה וחבויות בוצעו מודלים חצי שנתיים של התפתחות תשלומים והתפתחות תשלומים ותלויות. לתקופות שאין בשלות נעשה שימוש בשיטת Bornhuetter-Ferguson, ו/או בשיטת Expected Loss Ratio. בענפי החבויות מודל התפתחות התביעות מבוסס על תביעות נטו מביטוח משנה פקולטטיבי. הערכת חלקם של מבטחי המשנה בחוזה הבלתי יחסי נעשה על פי הערכת התביעות התלויות הפרטניות לשנים ישנות ולשנים האחרונות לפי שיעור Loss Ratio.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)**ה. סיכוני ביטוח (המשך)****ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)****(3) פירוט השיטות האקטואריות בענפי הביטוח העיקריים בביטוח כללי (המשך)****בענפים אובדן רכוש והנדסי בוצע מודל התפתחות שנתי לפי תשלומים ותלויות.**

בענפים בהם לא בוצעה הערכה אקטוארית, ביטוח מטענים בהובלה כלי שיט וכלי טיס, ענף ערבויות, ענפי סיכוני אשראי ועסקים נכנסים, נכללו התביעות התלויות לפי הערכת מומחים, כמפורט בביאור 3(ד)(2)(ב) בסעיף 4.2. בענף ביטוח השקעות של רוכשי דירות, בהתאם לתקנות חישוב עתודות ובהתאם לבחינה שערכה החברה באמצעות מומחה בלתי תלוי מחושבת עתודת עודף הכנסות על הוצאות במצטבר למשך 3 שנים. אשר להערכת החברה מייצגת את השמרנות הנדרשת בקשר לנוהג המיטבי.

(4) ההנחות העיקריות שנלקחו לצורך ההערכה האקטוארית

א. העתודות לתביעות התלויות בענפי רכב חובה, חבויות ותאונות אישיות מהוונות לפי שיעור ריבית שנתי ריאלי שאותו קובע האקטואר הממונה. כחלק מהליך עריכת הדוחות הכספיים, האקטואר בודק מדי רבעון את שיעור ההיוון ביחס לאינדיקטורים הכוללים:

- תשואה הגלומה בתיק הנכסים העומד כנגד ההתחייבויות הביטוחיות, לאחר הפחתה בגין כשלי אשראי צפויים;
- תשואת השוק – המשתקף בעקום "תשואת פיקדונות" בהתאם למח"מ ולדירוג ההשקעות בתיק.

אינדיקטורים אלה נבחנים גם בשילוב עם בחינת הערכות מאקרו כלכליות בהתייחס להתפתחויות ארוכות הטווח בסביבת הריבית וזאת בהתייחס למח"מ של ההתחייבויות הרלבנטיות.

החברה עשויה להחליט על שינוי שיעור ההיוון במסגרת הבחינה הכוללת של נאותות התחייבויות הביטוחיות, כתוצאה משינויים מהותיים ומתמשכים בשיעור הריבית חסרת סיכון ו/או בשיעור התשואה הגלומה בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי ו/או שינויים בתשואת השוק.

בשנים 2016-2019 לא חל שינוי בשיעור ריבית ההיוון והינו עומד על 1.30%.

ההפחתה בגין ההיוון בשייר בכלל ביטוח, במועד עדכון המודל האקטוארי, הינה כ-109 מיליוני ש"ח בשנת הדוח (אשתקד כ-113 מיליוני ש"ח).

ב. בענפי רכב חובה, חבויות ותאונות אישיות תלמידים נכללה תוספת בגין מרווח לסיכון (סטיית תקן) בבסיס העתודה. סכום התוספת בשייר בכלל ביטוח, במועד עדכון המודלים האקטואריים השונים הינה כ-182 מיליוני ש"ח (אשתקד כ-186 מיליוני ש"ח).

ג. בניתוח התפתחות התשלומים מוסיפה כלל ביטוח, על פי הצורך, זנב תביעות. בניתוח התפתחות סכום התשלומים והתביעות התלויות הפרטניות, שיקול הדעת האקטוארי בעיקרו אינו מאפשר IBNR שלילי ברמת כל שנת חיתום.

ד. ראה גם ביאור 19(ג).

ה. יישום עמדת הממונה בקשר לנוהג המיטבי לחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי (להלן "הנוהג") אשר מהווה בסיס לקביעה סכום מינימאלי לעתודות הנדרשות.

הנוהג כולל, בין היתר, את הקביעות הבאות:

1. שימוש ב"זהירות" משמעה, כי לגבי עתודה שחושבה על ידי אקטואר, "עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח" פרושה כי קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי ההתחייבות הביטוחית שנקבעה תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. לגבי תביעות תלויות בענפי חובה וחבויות הבחינה של "סיכוי סביר למדי" תכונן לאומדן הסתברות של 75% לפחות.

יחד עם זאת, ככל שישנן מגבלות בניתוח הסטטיסטי, יפעיל האקטואר שיקול דעת ולדוגמא יתייחס:

א. לסיכון רנדומאלי (סיכון של סטייה רנדומאלית מתוצאות המודל האקטוארי).

ב. לסיכון סיסטמי (סיכונים שלא כלולים בתוך המודל, לדוגמא סיכון של שימוש במודל לא נכון או פרמטרים שגויים, או שינויים חיצוניים שלא באים לידי ביטוי במודל).

ריבית ההיוון המתאימה לבחינת הזהירות היא על פי עקום ריביות חסר סיכון המותאם לאופיין הבלתי נזיל של ההתחייבויות. כמו כן בבחינה זו יש להתחשב באופן שיערוך הנכסים בדוחות הכספיים העומדים כנגד ההתחייבויות.

2. בחירת שיעור להיוון תזרים ההתחייבויות.

3. קיבוץ - לצורך עקרון הזהירות בענפים שאינם מקובצים (כהגדרתם בחוזר - ענפים שאינם מקובצים), יש להתייחס לכל ענף בנפרד, אך ניתן לקבץ את כל שנות החיתום (או נזק) בענף. בענפים מקובצים (מקובצים), ניתן להתייחס לכולם כמקשה אחת. כמו כן, ניתן להתייחס להעדר מתאם מלא בין ענפים שונים לצורך הפחתת המרווח הכולל.

4. קביעת גובה התחייבויות ביטוחיות בגין פוליסות שנמכרו בפרקי זמן הסמוכים ליום המאזן ולסיכונים שטרם חלפו.

יצוין כי בהתאם לחוזר ה-LAT, יישום עקרון הזהירות כאמור לעיל מהווה חישוב מספק לעניין בדיקת נאותות העתודות בביטוח כללי.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

2ה. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

(4) ההנחות העיקריות שנלקחו לצורך ההערכה האקטוארית (המשך)

א. ריבית היוון קצבאות ביטוח לאומי

בחודש יוני 2014, מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך היוון גמלאות על פי תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח 1978 (להלן: "תקנות ההיוון" ו-"הוועדה"). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות (להלן: "התיקון") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות.

תקנות ההיוון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995 (להלן: "החוק") במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד שלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפל"ד.

בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקון. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי היוון הקצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ואחת לארבע שנים שלאחר מועד זה.

התיקון לתקנות ההיוון, נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017 ובעקבותיו נבחנה על ידי בתי המשפט, ההשפעה של שינוי שיעור ריבית ההיוון כאמור, גם לענין ביטוחי חובה וחבויות. עניין זה עמד להכרעה בבית המשפט העליון במסגרת תיק פרטני שהתנהל כנגד "הפול" (להלן: "התיק הפרטני"). בחודש אפריל 2018 הוקמה ועדה ביןמשרדית (על ידי משרד המשפטים ומשרד האוצר) לבחינת סוגיית ריבית ההיוון בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה, אשר הגישה את מסקנותיה, בחודש יוני 2019 (להלן: "דוח וועדת קמיניץ"), בין היתר המליצה ועדת קמיניץ כי שיעור ריבית ההיוון בפיצוי נזיקין המשמש, בין היתר, להיוון תגמולי ביטוח למבוטחים, ימשיך לעמוד על שיעור קבוע של 3% לכלל הניזוקים (להלן: "ריבית ההיוון שנקבעה"). כן המליצה, כי ניתן יהיה לשנות את ריבית ההיוון שנקבעה, בהתאם למנגנון בדיקה שיבוצע אחת לשנתיים, על בסיס בדיקה ביחס לתשואה המתקבלת מהשקעה באג"ח קונצרני AA לתקופה של 25 שנים בחצי השנה שקדמה לאותו מועד. ככל שתמצא חריגה של למעלה מאחוז לכיוון מסוים, יעודכן שיעור הריבית על ידי החשב הכללי (להלן: "מנגנון העדכון") וזאת למעט בנסיבות חריגות, כמפורט בהמלצות הוועדה. בחודש אוגוסט 2019 ניתן פסק דין בתיק הפרטני, אשר אימץ את עיקרי מסקנות דוח וועדת קמיניץ (להלן: "פסק הדין") והותיר את ריבית ההיוון על 3%. כמו כן קבע בית המשפט כי עד לתיקון חקיקה שיבוא בנושא, לצורך בחינת שינוי כלכלי מהותי שמצריך שינוי בשיעור ההיוון, הוא מאמץ את מנגנון העדכון. עוד נקבע במסגרת פסק הדין – ביחס לשיעורי ההיוון אשר ישמשו מבטחים לצורך ניכוי תגמולי המוסד לביטוח לאומי מאת המבוטחים ולצורך תשלום תביעות שיבוב למוסד לביטוח לאומי, כי בתקופת הביניים, עד לתיקון תקנות ההיוון בהתאם להמלצות הוועדה, תעמוד בתוקף הסכמת המבטחים לנכות מתגמולי הביטוח למבוטחים את תגמולי הביטוח הלאומי, לפי ריבית היוון של 3%. עם זאת נקבע כי נוכח הפגיעה במזיקים (לרבות חברות הביטוח), חזקה כי, עד לתיקון תקנות ההיוון, הביטוח הלאומי יחזור גם הוא אל המזיק בדרישה לפי ריבית היוון של 3% (להלן: "תביעות שיבוב של המל"ל"). בשלב זה טרם הושגה הסכמה מול הביטוח הלאומי בנושא.

על פסק הדין הוגשה בחודש ספטמבר 2019 בקשה לקיום דיון נוסף שטרם נדונה.

השפעת פסק הדין על התוצאות הכספיות בתקופת הדוח, בלא התייחסות בשלב זה גם לשינוי אפשרי, בהתאם להמלצת בית המשפט העליון, ביחס לשיעור ריבית ההיוון בנוגע לתשלום תביעות שיבוב של המל"ל, הינה הקטנת עתודות ביטוח בסך של כ-122 מיליון ש"ח לפני מס לעומת קיטון בסך של כ-52 מ"ח אשתקד. יתרת ההפרשה ליום 30 בדצמבר 2019 הינה על סך של כ-45 מיליון ש"ח לפני מס.

בשלב זה, ובטרם הכריע בית המשפט העליון בבקשה לדיון נוסף בסוגיית ריבית ההיוון בפיצוי נזיקי, ובטרם נתן המחוקק דעתו ביחס לתקנות ההיוון, לאור הפער שנוצר כאמור לעיל וכן לאור מנגנון העדכון, האי ודאות בקשר לאפשרויות של אופן בחינת חריגה מרצועת הנידוד כאמור לעיל, אשר תביא להשפעה על ההתייבויות הביטוח, ובשימת לב להתפתחויות בסביבת הריבית לאחר תאריך המאזן כמפורט בביאור 43(א) לא ניתן לצפות את ההשפעה על ההתייבויות הביטוחיות.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי

1. חלוקת נכסי חוב על פי מיקומם

ליום 31 בדצמבר 2019			סך הכל	באלפי ש"ח
סחירים *	שאינם סחירים	סך הכל		
5,760,370	22,325,971	28,086,341	בארץ	
175,038	143,885	318,923	בחו"ל	
5,935,408	22,469,856	28,405,264	סך הכל נכסי חוב	

ליום 31 בדצמבר 2018			סך הכל	באלפי ש"ח
סחירים *	שאינם סחירים	סך הכל		
4,860,881	21,764,477	26,625,358	בארץ	
354,982	225,516	580,498	בחו"ל	
5,215,863	21,989,993	27,205,856	סך הכל נכסי חוב	

(*) לפרטים נוספים בדבר נכסי חוב סחירים, ראה ביאור 14(א).
 ראה גם סעיף 2 להלן, בדבר פירוט הנכסים בחלוקה לדירוגים להלן.
 יצוין כי הנתונים לעיל אינם בגין נכסי חוב עבור חוזים תלויי תשואה. לפרטים בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה, ראה סעיף 2 להלן.

2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים

א.1. נכסי חוב

דירוג מקומי * ליום 31 בדצמבר 2019					באלפי ש"ח
סך הכל	לא מדורג	נמוך מ-BBB	A BBB עד	AA ומעלה	
נכסי חוב בארץ					
נכסי חוב סחירים					
3,642,843	-	-	-	3,642,843	אגרות חוב ממשלתיות
2,117,527	16,384	-	425,511	1,675,632	אגרות חוב קונצרניות
5,760,370	16,384	-	425,511	5,318,475	סך הכל נכסי חוב סחירים בארץ
נכסי חוב שאינם סחירים					
16,295,186	-	-	-	16,295,186	אגרות חוב ממשלתיות
675,830	36,822	-	86,420	552,588	אגרות חוב קונצרניות
736,275	-	-	-	736,275	פיקדונות בבנקים ובמוסדות פיננסיים
נכסי חוב אחרים לפי בטחונות:					
2,503,643	2,503,643	-	-	-	משכנתאות
14,817	14,817	-	-	-	הלוואות על פוליסות
626,214	393,292	-	232,922	-	הלוואות בשעבוד נדל"ן
130,262	-	-	-	130,262	מובטחות בערבות בנקאית
1,915	-	-	1,915	-	מובטחות בשיעבוד כלי רכב
88,691	27,816	-	30,417	30,458	הלוואות בשעבוד מניות המקנות שליטה
1,214,841	242,079	-	305,380	667,382	בטחונות אחרים
38,297	6,443	-	-	31,854	לא מובטחים
22,325,971	3,224,912	-	657,054	18,444,005	סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בארץ
28,086,341	3,241,296	-	1,082,565	23,762,480	סך הכל נכסי חוב בארץ
232,922	-	-	232,922	-	מזה- נכסי חוב בדירוג פנימי
מזה - נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית בלבד (**)					
28,025,997	3,180,952	-	1,082,565	23,762,480	

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטוחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) לעניין נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית, ראה ביאור 14(ז).

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

1. סיכוני אשראי (המשך)
2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)
- א.1. נכסי חוב (המשך)

דירוג בינלאומי (*)
ליום 31 בדצמבר 2019

סך הכל	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB	A ומעלה	באלפי ש"ח
					נכסי חוב בחו"ל
					נכסי חוב סחירים
48,254	-	-	27,963	20,291	אגרות חוב ממשלתיות
126,784	-	61,391	65,393	-	אגרות חוב קונצרניות
175,038	-	61,391	93,356	20,291	סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל
					נכסי חוב שאינם סחירים
89,232	89,232	-	-	-	הלוואות בשעבוד נדל"ן
54,653	54,653	-	-	-	נכסי חוב אחרים
143,885	143,885	-	-	-	סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בחו"ל
318,923	143,885	61,391	93,356	20,291	סך הכל נכסי חוב בחו"ל (**)
233,688	143,885	29,163	40,349	20,291	מזה - נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית בלבד (***)

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שלא מטופלות כחוזי ביטוח.

(***) לעניין נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית, ראה ביאור 14(r).

דירוג מקומי (*)
ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	לא מדורג	נמוך מ-BBB	A עד BBB	AA ומעלה	באלפי ש"ח
					נכסי חוב בארץ
					נכסי חוב סחירים
3,155,596	-	-	-	3,155,596	אגרות חוב ממשלתיות
1,705,285	35,878	4,668	222,321	1,442,418	אגרות חוב קונצרניות
4,860,881	35,878	4,668	222,321	4,598,014	סך הכל נכסי חוב סחירים בארץ
					נכסי חוב שאינם סחירים
15,775,836	-	-	-	15,775,836	אגרות חוב ממשלתיות
672,903	39,116	836	95,012	537,939	אגרות חוב קונצרניות
760,290	-	-	736	759,554	פיקדונות בבנקים ובמוסדות פיננסיים
					נכסי חוב אחרים לפי בטחונות:
2,534,545	2,534,545	-	-	-	משכנתאות
16,737	16,737	-	-	-	הלוואות על פוליסות
442,961	217,863	-	225,098	-	הלוואות בשעבוד נדל"ן
121,353	-	-	-	121,353	מובטחות בערבות בנקאית
61,488	19,134	-	955	41,399	הלוואות בשעבוד מניות המקנות שליטה
1,324,311	266,894	1,462	394,760	661,195	בטחונות אחרים
54,053	13,933	-	-	40,120	לא מובטחים
21,764,477	3,108,222	2,298	716,561	17,937,396	סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בארץ
26,625,358	3,144,100	6,966	938,882	22,535,410	סך הכל נכסי חוב בארץ
203,789	-	-	203,789	-	מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי
26,550,881	3,086,997	6,130	922,344	22,535,410	מזה - נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית בלבד (**)

(*) המקורות למת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) לעניין נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית, ראה ביאור 14(r).

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

1. סיכוני אשראי (המשך)
2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)
- א.1. נכסי חוב (המשך)

דירוג בינלאומי (*) ליום 31 בדצמבר 2018					
סך הכל	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB	A ומעלה	באלפי ש"ח
					נכסי חוב בחו"ל
23,621	-	-	178	23,443	נכסי חוב סחירים
331,361	-	84,731	241,413	5,217	אגרות חוב ממשלתיות
-	-	-	-	-	אגרות חוב קונצרניות
354,982	-	84,731	241,591	28,660	נכסי חוב אחרים
					סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל
225,482	225,482	-	-	-	נכסי חוב שאינם סחירים
34	34	-	-	-	הלוואות בשעבוד נדל"ן
225,516	225,516	-	-	-	נכסי חוב אחרים
580,498	225,516	84,731	241,591	28,660	סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל
					סך הכל נכסי חוב בחו"ל (**)
471,890	225,516	52,297	165,417	28,660	מזה - נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית בלבד

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A+ ועד A-.

(**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שלא מטופלות כחוזי ביטוח.

(***) לעניין נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית, ראה ביאור 14 (ר).

הטבלה להלן מציגה השוואה בין השווי ההוגן לערך בספרים של הנכסים העומדים במבחן הקרן והריבית שאינם בעלי סיכון אשראי נמוך. הערך בספרים נמדד בהתאם ל-IAS39 אך לפני הפרשה לירידת ערך.

ליום 31 בדצמבר 2018		ליום 31 בדצמבר 2019		
שווי הוגן	ערך בספרים	שווי הוגן	ערך בספרים	באלפי ש"ח
56,965	56,965	29,163	29,163	נכסי חוב סחירים
54,410	118,745	46,686	117,896	נכסי חוב שאינם סחירים

א.2. סיכוני אשראי בגין נכסים אחרים (בארץ)

דירוג מיקומי (*) ליום 31 בדצמבר 2019				
סך הכל	לא מדורג	A עד BBB	AA ומעלה	באלפי ש"ח
208,440	192,915	726	14,799	חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה
1,687	1,687	-	-	נכסי מיסים נדחים
83,503	43,425	5,537	34,541	השקעות פיננסיות אחרות
1,685,248	-	42,204	1,643,044	מזומנים ושווי מזומנים
1,978,878	238,027	48,467	1,692,384	סך הכל

דירוג מיקומי (*) ליום 31 בדצמבר 2018				
סך הכל	לא מדורג	A עד BBB	AA ומעלה	באלפי ש"ח
226,841	177,137	-	49,704	חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה
2,090	2,090	-	-	נכסי מיסים נדחים
39,824	29,106	-	10,718	השקעות פיננסיות אחרות
1,108,887	-	40,095	1,068,792	מזומנים ושווי מזומנים
1,377,642	208,333	40,095	1,129,214	סך הכל

(*) המקורות למת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

1. סיכוני אשראי (המשך)
2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)
- א.3. סיכוני אשראי בגין מכשירים חוץ מאזניים (בארץ)**

דירוג מיקומי (*)
ליום 31 בדצמבר 2019

סך הכל	לא מדורג	עד A BBB	AA ומעלה	באלפי ש"ח
838,164	667,914	164,998	5,252	מסגרות אשראי בלתי מנוצלות

דירוג מיקומי (*)
ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	לא מדורג	עד A BBB	AA ומעלה	באלפי ש"ח
896,634	851,236	45,398	-	מסגרות אשראי בלתי מנוצלות

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A- כולל A ועד A+.

(**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שניתנו בארץ שלא מטופלות כחוזי ביטוח.

א.4. סיכוני אשראי בגין נכסים אחרים (בחו"ל)

דירוג בינלאומי (*)
ליום 31 בדצמבר 2019

סך הכל	לא מדורג	נמוך מ- BBB	BBB	A ומעלה	באלפי ש"ח
192,368	-	-	-	192,368	חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה
170,630	144	-	7,077	163,409	השקעות פיננסיות אחרות
49,550	-	-	-	49,550	מזומנים ושויי מזומנים
412,548	144	-	7,077	405,327	סך הכל

דירוג בינלאומי (*)
ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	לא מדורג	נמוך מ- BBB	BBB	A ומעלה	באלפי ש"ח
173,156	162,492	-	4,713	5,951	חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה
303,571	199,318	-	8	104,245	השקעות פיננסיות אחרות
22,005	-	-	-	22,005	מזומנים ושויי מזומנים
498,732	361,810	-	4,721	132,201	סך הכל

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A- כולל A ועד A+.

א.5. סיכוני אשראי בגין מכשירים חוץ מאזניים (בחו"ל)**

דירוג בינלאומי (*)
ליום 31 בדצמבר 2019

סך הכל	לא מדורג	נמוך מ- BBB	BBB	A ומעלה	באלפי ש"ח
13,634	13,634	-	-	-	מסגרות אשראי בלתי מנוצלות

דירוג בינלאומי (*)
ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	לא מדורג	נמוך מ- BBB	BBB	A ומעלה	באלפי ש"ח
71,957	71,957	-	-	-	מסגרות אשראי בלתי מנוצלות

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A- כולל A ועד A+.

(**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שניתנו בחו"ל ואשר לא מטופלות כחוזי ביטוח.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

3. מידע נוסף בדבר דירוג נכסי חוב

דירוג פנימי מבוסס על מודל שגיבשה כלל ביטוח. כלל ביטוח מבצעת תקופתית תיקוף למודל הפנימי אל מול דירוגי חברות דירוג חיצוניות ומודלים אחרים לדירוג אשראי. בדיקות אלו הראו מתאם טוב של הדירוג הפנימי לאמות המידה החיצוניות. כמו כן, בוצעה בקרה על המודל על ידי גורמים חיצוניים אשר אישרה את יכולת ההסתמכות על מודל הדירוג הפנימי.

4. מידע בדבר סיכוני אשראי בביאור זה אינו כולל את הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה המוצגים בסעיף ז' להלן.

5. לעניין יתרות פרמיה לגבייה, ראה ביאור 12.

6. לגבי גיל השקעות בנכסי חוב פיננסיים לא סחירים, ראה ביאור 14(ב)(2).

7. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות בנכסי חוב פיננסיים סחירים ושאינם סחירים

ליום 31 בדצמבר 2019

סיכון חוץ מאזני	% מסך הכל	סכום	באלפי ש"ח
-	0%	36,382	ענף משק
637,679	8%	2,345,218	תעשייה
44,435	4%	1,015,207	בינוי ונדל"ן
-	0%	506	חשמל ומים
-	0%	139,840	מסחר
-	5%	1,526,498	תקשורת ושרותי מחשב
-	1%	189,117	בנקים
-	0%	93,597	שירותים פיננסיים
-	1%	422,998	שירותים עסקיים אחרים
169,684	11%	2,649,618	שירותים ציבוריים
-	70%	19,986,283	אנשים פרטיים
851,798	100%	28,405,264	אג"ח מדינה
			סך הכל

ליום 31 בדצמבר 2018

סיכון חוץ מאזני	% מסך הכל	סכום	באלפי ש"ח
-	0%	105,631	ענף משק
641,098	6%	1,705,990	תעשייה
81,988	5%	1,279,622	בינוי ונדל"ן
-	0%	5,614	חשמל ומים
-	0%	88,950	מסחר
-	6%	1,615,651	תקשורת ושרותי מחשב
-	1%	288,264	בנקים
-	0%	125,963	שירותים פיננסיים
-	1%	313,662	שירותים עסקיים אחרים
245,505	11%	2,721,456	שירותים ציבוריים
-	70%	18,955,053	אנשים פרטיים
968,591	100%	27,205,856	אג"ח מדינה
			סך הכל

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

8. ביטוח משנה

א. מדיניות כלל ביטוח בניהול סיכוני אשראי בקשר עם מבטחי משנה

קבוצת כלל ביטוח מבטחת חלק מעסקיה בביטוח משנה, שרובו נעשה באמצעות מבטחי משנה בחו"ל. עם זאת, ביטוח המשנה אינו משחרר את חברות הביטוח המאוחדות מחובתן כלפי מבטחיהן על פי פוליסות הביטוח.

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי וודאות לגבי יכולת מבטחי המשנה לשלם את חלקם בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח (נכסי ביטוח המשנה) ואת חובותיהם בגין תביעות ששולמו. חשיפה זו מנוהלת על ידי מעקב שוטף אחר מצבו של מבטח המשנה בשוק העולמי וכן אחר קיום התחייבויותיו הכספיות.

בהתאם להנחיית הממונה קובעים הדירקטוריונים של חברות הביטוח המאוחדות, אחת לשנה, מסגרות חשיפה מרביות למבטחי משנה ספציפיים ולקבוצות של מבטחי משנה, עימם התקשרה ו/או תתקשר קבוצת כלל ביטוח, המבוססות על דירוגם הבינלאומי. חשיפות אלו מנוהלות על ידי הערכה פרטנית של מבטחי המשנה שהחשיפה אליהם הינה משמעותית וניטור אינדיקציות לרמת הסיכון בהתייחס לכלל מבטחי המשנה עימם מתקשרת קבוצת כלל ביטוח. אגף ניהול סיכונים, מבצע מעקב רבעוני אחר החשיפות למבטחי משנה, המדווחות אליו, עוקב אחר מצבם הפיננסי של מבטחי המשנה הגדולים בהסתמך על מידע מגוון, כולל משווקי ההון הבינלאומיים וכן עורך בקרת אשראי על אנליזות שבוצעו ביחס למבטחי משנה ספציפיים. אגף ניהול סיכונים מדווח לדירקטוריונים מדי רבעון על החשיפה אל מול המגבלות שנקבעו.

כמו כן, חשיפות חברות אלו מפוזרות בין מבטחי משנה שונים, והעיקריות שבהן הינן למבטחי משנה המדורגים בדירוגים בינלאומיים גבוהים.

כתוצאה מיישום המדיניות המתוארת לעיל, ריכוזיות החשיפה למבטח משנה בודד אינה גבוהה, אם כי החברה עשויה להיות חשופה לריכוז סיכון אשראי למבטח משנה בודד באירוע קטסטרופה.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

8. ביטוח משנה (המשך)

ב. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה

ליום 31 בדצמבר 2019

חובות בפיגור		סך הכל חשיפה ⁽¹⁾	סכום כתבי אשראי שנתקבלו ממבטחי משנה	פיקדונות מבטחי משנה	נכסי ביטוח משנה בניכוי חלקם של מבטחי המשנה בהוצאות רכישה נדחות					יתרות בחובה (זכות) נטו ⁽²⁾	סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2019	באלפי ש"ח
מעל שנה	בין חצי שנה לשנה				סך הכל נכסי ביטוח משנה	בביטוחי חבויות	בביטוח רכוש	בביטוח בראות	בביטוח חיים			
-	-	154,191	57,311	121,841	417,037	102,819	165,601	27,987	120,630	(83,694)	252,503	קבוצת דירוג AA
-	-	196,057	-	214,129	440,891	298,059	51,182	24,889	66,761	(30,705)	218,926	Swiss Re
498	22,932	841,602	1,441	579,157	1,329,459	764,535	187,480	346,653	30,791	92,741	400,498	Munich Re
498	22,932	1,191,850	58,752	915,127	2,187,387	1,165,413	404,263	399,529	218,182	(21,658)	871,927	אחרים
361	568	894,222	21,004	313,739	1,222,106	653,175	363,057	204,268	1,606	6,859	458,741	סך הכל
15	-	142	-	-	127	71	56	-	-	15	-	A
141	7	51,641	-	-	52,393	51,768	288	-	337	(752)	3,777	BBB
1,015	23,507	2,137,855	79,756	1,228,866	3,462,013	1,870,427	767,664	603,797	220,125	(15,536)	1,334,445	נמוך מ-BBB או לא מדורג
												סך הכל

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

8. ביטוח משנה (המשך)

ב. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה

ליום 31 בדצמבר 2018

חובות בפיגור		סכום כתבי אשראי שנתקבלו ממבטחי משנה		פיקדונות מבטחי משנה		נכסי ביטוח משנה בניכוי חלקם של מבטחי המשנה בהוצאות רכישה נדחות		סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2018		יתרות בחובה (זכות) נטו ⁽²⁾		באלפי ש"ח קבוצת דירוג AA SCOR Munich Re Swiss Re אחרים סך הכל
מעל שנה	בין חצי שנה לשנה	סך הכל חשיפה ⁽¹⁾	מבטחי משנה	מבטחי משנה	סך הכל נכסי ביטוח משנה	בביטוחי תביעות	בביטוח רכוש	בביטוח בריאות	בביטוח חיים	בביטוח חיים	בביטוח חיים	
-	-	178,983	-	400,103	481,946	83,272	21,502	377,172	-	97,140	239,119	Lloyd's אחרים סך הכל
-	-	132,722	-	157,361	323,145	189,617	54,122	21,137	58,269	(33,062)	217,599	
-	-	116,381	57,460	127,646	330,728	107,450	100,876	22,995	99,407	(29,241)	180,987	
312	367	450,686	6,256	125,481	614,518	475,422	100,331	10,522	28,243	(32,095)	301,836	
312	367	878,772	63,716	810,591	1,750,337	855,761	276,831	431,826	185,919	2,742	939,541	BBB נמוך מ-BBB – או לא מדורג סך הכל
-	-	192,865	-	9	202,221	160,809	41,316	96	-	(9,347)	70,997	
299	1,204	550,470	24,953	350,860	897,061	365,291	276,557	253,904	1,309	29,222	433,441	
299	1,204	743,335	24,953	350,869	1,099,282	526,100	317,873	254,000	1,309	19,875	504,438	
15	-	152	-	-	137	77	60	-	-	15	3	סך הכל
198	31	36,261	-	-	37,646	36,451	787	-	408	(1,385)	4,703	
824	1,602	1,658,520	88,669	1,161,460	2,887,402	1,418,389	595,551	685,826	187,636	21,247	1,448,685	

(1) סך הכל החשיפה למבטחי המשנה הינה: סך-כל נכסי ביטוח (חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות משנה), בניכוי הפיקדונות ובניכוי סכום כתבי האשראי שנתקבלו ממבטחי המשנה כערבות להתחייבויותיהם ובתוספת (בניכוי) היתרות השוטפות בחובה (בזכות) נטו.

(2) לאחר הפחתת הפרשה לחובות מסופקים בסך של 6,231 (7,427 אשתקד) אלפי ש"ח. היתרות אינן כוללות יתרות של חברות ביטוח בגין ביטוח שוטף.

(3) סך-כל ההפרשות לחובות מסופקים בתוספת הקטנת חלקם של מבטחי משנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח מסתכם בסך של 7,413 (8,610 אשתקד) אלפי ש"ח מההווים 0.3% (אשתקד 0.5%) מסך החשיפה.

(4) הדירוג נקבע בעיקרו לפי חברת הדירוג S&P, במקרים בהם לא ניתן דירוג על ידי S&P, נקבע על ידי חברת דירוג אחרת והומר הדירוג לפי מפתח שנקבע בתקנות דרכי ההשקעה.

(5) סך-כל החשיפה של מבטחי המשנה לאירוע רעידת אדמה בהסתברות נזק צפוי (MPL) הנע בין 1.5% ל-3.15% מסכום הביטוח, בהתאם לענפי הביטוח ולמאפייני הרכוש המבוטח הינה 10,141 מיליוני ש"ח (אשתקד: נזק צפוי הנע בין 1.5% ל-2.9% (MPL) מסכום הביטוח, בהתאם לענפי הביטוח ולמאפייני הרכוש המבוטח הינה 9,673 מיליוני ש"ח), ממנה חלקו של מבטח המשנה המשמעותי ביותר בחשיפה זו הינו 16.4% (אשתקד 15.95%).

(6) לא קיימים מבטחי משנה נוספים על אלו אשר פורטו לעיל אשר החשיפה בגינם עולה על 10% מהחשיפה הכוללת של מבטחי משנה בביטוח כללי או שהפרמיה בגינם עולה על 10% מסך הפרמיות לביטוח משנה בביטוח כללי לשנת 2019.

(7) בקבוצה הלא מדורגת נכללות יתרות בגין תביעות תלויות באמצעות ברוקרים עד וכולל שנת 2003 אשר החשיפה בגינם 65 (אשתקד: 19) אלפי ש"ח.

(8) הנתונים כוללים יתרות של חברות בישראל, שנכללו בהתאם לטבלת המרה לדירוג כאמור בסעיף 4 לעיל, בסך של (71) (אשתקד: 152) אלפי ש"ח.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ז. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה

1. פירוט הרכב ההשקעות לפי בסיסי הצמדה

ליום 31 בדצמבר 2019					
באלפי ש"ח	לא צמוד	צמוד מדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא פיננסיים ואחרים	סך הכל
מזומנים ושווי מזומנים	6,115,096	-	439,549	-	6,554,645
נכסים סחירים	11,564,676	12,402,598	6,433,965	20,671,547	51,072,786
נכסים בלתי סחירים	1,459,671	4,478,448	923,060	4,463,496	11,324,675
סך הכל הנכסים	19,139,443	16,881,046	7,796,574	25,135,043	68,952,106

ליום 31 בדצמבר 2018					
באלפי ש"ח	לא צמוד	צמוד מדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא פיננסיים ואחרים	סך הכל
מזומנים ושווי מזומנים	3,508,640	-	140,259	-	3,648,899
נכסים סחירים	9,615,830	14,118,525	6,609,948	17,559,231	47,903,534
נכסים בלתי סחירים	1,056,563	4,281,490	1,141,350	3,802,296	10,281,699
סך הכל הנכסים	14,181,033	18,400,015	7,891,557	21,361,527	61,834,132

(*) מטבע חוץ עיקרי הינו דולר.

2. סיכון אשראי עבור נכסים בארץ

ליום 31 בדצמבר 2019					
באלפי ש"ח	AA ומעלה	עד BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סך הכל (**)
נכסי חוב בארץ:					
אגרות חוב ממשלתיות	14,343,641	-	-	-	14,343,641
נכסי חוב אחרים - סחירים	7,664,779	1,215,255	11,604	67,379	8,959,017
נכסי חוב אחרים - בלתי סחירים	3,277,770	1,451,766	-	1,442,759	6,172,295
סך הכל נכסי חוב בארץ	25,286,190	2,667,021	11,604	1,510,138	29,474,953
מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי	-	466,202	-	-	466,202

ליום 31 בדצמבר 2018					
באלפי ש"ח	AA ומעלה	עד BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סך הכל (**)
נכסי חוב בארץ:					
אגרות חוב ממשלתיות	15,370,063	-	-	-	15,370,063
נכסי חוב אחרים - סחירים	6,412,137	1,273,272	23,816	108,006	7,817,231
נכסי חוב אחרים - בלתי סחירים	3,361,582	1,398,418	2,531	942,853	5,705,384
סך הכל נכסי חוב בארץ	25,143,782	2,671,690	26,347	1,050,859	28,892,678
מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי	-	328,892	-	-	328,892

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A- כולל A- ועד A+.

(**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המרבי. לפיכך, טור סך הכל מייצג סיכון אשראי מרבי.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ז. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

3. סיכון אשראי עבור נכסים בחו"ל

דירוג בינלאומי *					ליום 31 בדצמבר 2019 באלפי ש"ח
סך הכל **	לא מדורג	-נמוך מ BBB	BBB	A ומעלה	
3,953,360	448,605	1,127,349	2,220,649	156,757	סך הכל נכסי חוב בחו"ל

דירוג בינלאומי *					ליום 31 בדצמבר 2018 באלפי ש"ח
סך הכל **	לא מדורג	-נמוך מ BBB	BBB	A ומעלה	
4,026,293	527,692	1,027,291	2,143,623	327,687	סך הכל נכסי חוב בחו"ל

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות מחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המרבי. לפיכך, טור סך הכל מייצג סיכון אשראי מרבי.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ח. סיכונים גיאוגרפיים

ליום 31 בדצמבר 2019									
באלפי ש"ח	אגרות חוב ממשלתיות	אגרות חוב קונצרניות	מניות	תעודות/קרנות סל*	קרנות נאמנות	נדל"ן להשקעה	השקעות אחרות	סך הכל חשיפה מאזנית	נגזרים במונחי דלתא
סך הכל									
ישראל	19,958,268	2,832,238	1,072,434	73,678	-	938,391	7,872,495	32,747,504	39,366
ארה"ב	-	63,848	259,291	490,604	122,705	176,819	1,264,254	2,377,521	8,018
בריטניה	-	-	-	-	-	-	536,475	536,475	-
גרמניה	-	-	-	-	-	-	860,041	860,041	-
שווייץ	-	-	-	-	-	-	427,692	427,692	-
שווקים מתעוררים	-	-	-	-	-	-	99,244	99,244	-
אחרים	28,015	21,387	25,915	14,631	18,349	134,829	1,572,333	1,815,459	7,891
סך הכל הנכסים	19,986,283	2,917,473	1,357,640	578,913	141,054	1,250,039	12,632,534	38,863,936	55,275

ליום 31 בדצמבר 2018									
באלפי ש"ח	אגרות חוב ממשלתיות	אגרות חוב קונצרניות	מניות	תעודות/קרנות סל*	קרנות נאמנות	נדל"ן להשקעה	השקעות אחרות	סך הכל חשיפה מאזנית	נגזרים במונחי דלתא
סך הכל									
ישראל	18,954,875	2,525,780	1,112,672	71,397	-	917,587	7,219,907	30,802,218	15,837
ארה"ב	-	107,989	270,616	455,209	85,140	194,814	1,192,931	2,306,699	153,192
בריטניה	-	-	-	-	-	-	548,813	548,813	-
גרמניה	-	-	-	-	-	-	604,615	604,615	-
שווייץ	-	-	-	-	-	-	357,091	357,091	-
שווקים מתעוררים	-	-	-	-	-	-	70,821	70,821	-
אחרים	178	75,946	33,617	326,971	197,988	154,494	1,411,673	2,200,867	6,592
סך הכל הנכסים	18,955,053	2,709,715	1,416,905	853,577	283,128	1,266,895	11,405,851	36,891,124	175,621

(*) לרבות תעודות סל בחו"ל (ETF)

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין

א. חברה אם, בעל שליטה וחברות בנות

(1) המשך לאמור בביאור 1, בדבר מינויו של מר טרי כנאמן למניות השליטה של אי די בי פתוח ביום 21 באוגוסט 2013, ומכתבי הממונה לעניין העדר יכולתה של אי די בי פתוח לכוון את פעילות החברה, מר טרי ולמען הזהירות בלבד אף אי די בי פתוח ובעל השליטה בה, נחשבו במהלך שנת הדוח ובתקופה שעד לקבלת מכתב הממונה, כבעלי שליטה בקבוצה.

ביום 8 בדצמבר 2019 נתקבל אצל החברה מכתב מאת הממונה לפיו, בין היתר, הודיע הממונה כי לאור השינויים שחלו בשיעורי ההחזקה של אי די בי פתוח בחברה, קיים הממונה בחינה של סוגיית השליטה בחברה, ומצא כי נכון למועד זה אין גורם המחזיק, במישרין או בעקיפין, באמצעי שליטה בחברה באופן המקים חובה לקבל היתר שליטה בחברה בהתאם לסעיף 32(ב) לחוק הביטוח ולפיכך על החברה לקבל מאת הממונה היתר שליטה בכלל ביטוח.

נכון למועד זה, טרם נתקבל היתר שליטה בכלל ביטוח כאמור והחברה מנהלת דיונים עם הממונה בעניין.

בהתאם, אי די בי פתוח אינה נחשבת עוד לבעלת שליטה בחברה לרבות לעניין הוראות חוק החברות, תשנ"ט-1999 והוראות חוק ניירות ערך, תשכ"ח-1968.

למידע נוסף ראה ביאור 1 לעיל.

נכון למועד זה, נתקבלו היתרים להחזקת אמצעי שליטה בחברה לשני גופים שהינם בעלי עניין בחברה (קבוצת הפניקס ומשה ארקין).

(2) באשר לחברות מוחזקות, ראה ביאור 9.

(3) במהלך העסקים הרגיל שלה, הקבוצה ביצעה עסקאות עם מי שנחשבו למען הזהירות בעלי השליטה או שלמי שנחשבו בעלי השליטה יש בהן עניין אישי (להלן: "**עסקאות בעל עניין**") לרבות עסקאות עם חברות שמי שנחשבו למען הזהירות בעלי השליטה בחברה הינם בעלי עניין בהן, וכן התחייבויות לביצוע עסקאות שהינן בתנאים מסחריים רגילים, במסגרת הספקת שירותי הקבוצה למי שנחשבו למען הזהירות בעלי השליטה ולחברות המוחזקות על ידם (כגון: ביטוחים, שירותי תיווך בביטוח, שירותי ניהול קופות גמל ו/או קרנות פנסיה ושירותים פיננסיים שונים) ו/או במסגרת רכישת שירותים ומוצרים ממי שנחשבו למען הזהירות בעלי השליטה ו/או מחברות המוחזקות על ידם (כגון: שירותי תקשורת וטלפוניה, תווי קניה, שירותי ניהול נכסים וכיוצא באלה) ו/או במסגרת ההשקעות של הקבוצה (לרבות השקעות בניירות ערך, אשראי, נדל"ן וקרנות). ככל שעסקאות אלו מהוות עסקאות זניחות שאינן חריגות בהתאם לקווים מנחים וכללים שנקבעו בנוהל שאימצה החברה כקבוע בתקנה 41(א3)(1) לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, הרי שאינן מתוארות בנפרד בדוחות אלה.

לעניין התקשרות בשנת הדוח ועד ליום 8 בדצמבר 2019 בעסקאות עם גורמים מקבוצת אי די בי ו/או עם אחרים שלא די בי ו/או לנאמן יש בהם עניין אישי ואשר אינן מנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות ואינן זניחות, ראה סעיף ה להלן.

יצוין כי בהתאם לחוות דעת משפטית שקיבלה החברה, שאושרה בועדת הביקורת ודירקטוריון החברה ביום 27 בינואר 2016, אי די בי פתוח לא נחשבה בעלת שליטה בחברה לעניין פרק עסקאות בעלי עניין בחוק החברות. עם זאת, למען הזהירות בלבד, החליטה החברה כי תמשיך לראות בעסקאות עם אי די בי פתוח כעסקאות עם בעלת שליטה וכן תראה בעסקאות עם צד שלישי שלא די בי פתוח יש עניין אישי בהן כעסקאות שלבעל השליטה יש בהן עניין אישי, וזאת למעט ביחס להתקשרות בעסקאות עם מי שעשוי להיחשב נושה מהותי של אי די בי פתוח או של בעלי השליטה בה, לרבות תאגידים בנקאיים, שאז לא תראה בהן כעסקאות שלבעל השליטה בחברה יש בהן עניין אישי, הטענות אישורים בהתאם לסעיפים 270(4) ו-275 לחוק החברות.

בעקבות מכתב הממונה, עודכנה גם חוות הדעת המשפטית, באופן שהחל מיום 9 בדצמבר 2019 אי די בי פתוח אינה נחשבת בעלת שליטה בחברה, לרבות לצורך עסקאות עם בעל שליטה.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים)

יושב ראש הדירקטוריון של החברה, המנכ"ל והמנהלים הבכירים בקבוצה זכאים, בנוסף לשכר, להטבות שלא במזומן (כגון רכב, וכדומה). כמו כן, הקבוצה מפקידה עבורם כספים במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת ותוכנית הפקדה מוגדרת לאחר סיום העסקה.

מנהלים בכירים משתתפים גם בתוכנית כתבי האופציה למניות של החברה האם שהוענקו בשנים שקדמו לשנת הדוח (ראה ביאור 39).

1. הטבות בגין העסקת אנשי מפתח ניהוליים (לרבות יו"ר הדירקטוריון) כוללות⁽¹⁾:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר					
2017		2018		2019*	
אלפי אנשים	מס' אנשים	אלפי אנשים	מס' אנשים	אלפי אנשים	מס' אנשים
24,365	11	20,367	15	17,651	11
740	11	3,028	15	1,547	11
1,210	10	(113)	4	11	1
26,315		23,282		19,209	

הטבות לעובדים לטווח קצר

הטבות לאחר סיום העסקה

תשלומים מבוססי מניות⁽²⁾

* הנתונים אינם כוללים 2 אנשי מפתח ניהוליים שעזבו בחודשים ינואר ופברואר 2019.

(1) ההטבות כוללות הטבות לאנשי מפתח ניהוליים עד לסיום העסקתם, והטבות בגין אנשי מפתח ניהוליים החל מיום מינויים.

(2) הסכום נקבע על בסיס שווי כתבי האופציה ליום הענקתן, באופן שהשווי ההוגן של כל מנה נפרס על פני תקופת הבשלתה.

2. הטבות בגין העסקת אנשי מפתח ניהוליים אשר הינם דירקטורים שלא מועסקים בחברה⁽¹⁾:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר					
2017		2018		2019	
אלפי אנשים	מס' אנשים	אלפי אנשים	מס' אנשים	אלפי אנשים	מס' אנשים
2,470	8	2,202	6	2,276	6

באלפי ש"ח

שכר דירקטורים

(1) הגמול הניתן לדירקטורים בחברה, למעט יו"ר הדירקטוריון, הינו בהתאם לדרגת החברה ומהווה את הגמול המרבי ביחס לדירקטורים שאינם בעלי מומחיות (הגמול הינו בלא התחשבות במיומנות כלשהי), בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000. יצוין כי כלל ביטוח נושאת ב-80% מהתגמול לדירקטור משותף. הסכום האמור הינו לאחר השתתפות כלל ביטוח. ביחס לתנאי התגמול ליו"ר הדירקטוריון המשולמים במלואם על ידי כלל ביטוח, ראה סעיף 4 להלן. החל משנת 2020, ובהתאם להחלטת הדירקטוריון מיום 30 בדצמבר 2019, ישולם לדירקטורים החיצוניים והן יתר הדירקטורים, שאינם מבעלי השליטה בחברה, ולמעט יו"ר הדירקטוריון, הסכום המירבי לדירקטור חיצוני מומחה, בהתאם לדרגתה של החברה, והכל בהתאם למדיניות התגמול של החברה. ראו גם דיווח מיידי של החברה מיום 31 בדצמבר 2019.

3. החברה רוכשת (עבורה ועבור חברות הקבוצה) ביטוח דירקטורים ונושאי משרה, ראה סעיף 6 להלן.

הסכום ששולם עבור החברה ועבור חברות הקבוצה:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2017	2018	2019	
781	726	917	עבור ביטוח דירקטורים ונושאי משרה

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

4. יו"ר הדירקטוריון

מר דני נוח (להלן: "מר נוח") מכהן כיו"ר דירקטוריון החברה וכלל ביטוח ב- 85% משרה מיום 5 ביוני 2013.

בהמשך לאישור ועדת התגמול ודירקטוריון החברה, ביום 14 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של החברה את הסכם כהונתו של מר נוח לתקופה של שלוש שנים, עד ליום 5 ביוני 2016 (להלן: "ההסכם הישן"). ההסכם אושר לפני אישור מדיניות התגמול הקודמת של החברה, ותנאי הכהונה שלו אושרו על ידי ועדת הביקורת, הדירקטוריון והאסיפה הכללית.

בימים 17 ו-18 באפריל 2016 אישרו ועדת התגמול של החברה ודירקטוריון החברה, בהתאמה, את התקשרותה של החברה בהסכם חדש עם מר נוח החל מיום 5 ביוני 2016 לתקופה שאינה קצובה (להלן: "ההסכם החדש") לצורך המשך כהונתו כיו"ר דירקטוריון פעיל של החברה ושל כלל ביטוח ב- 85% משרה, כפי שיפורט להלן. ההסכם אושר באסיפה הכללית, למען הזהירות ברוב מיוחד, ביום 26 במאי 2016.

ההסכם אושר בהתאם לחוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו – 2016 (להלן: "חוק תגמול בכירים"), שפורסם ביום 12 באפריל 2016, בהתאם להוראות הממונה מחודש אוקטובר 2015 לעניין תגמול יו"ר דירקטוריון בגופים מוסדיים במסגרת תיקון לחוזר תגמול גופים מוסדיים מאפריל 2014 (להלן: "התיקון לחוזר התגמול"), וכן בהתאם למדיניות התגמול של החברה ושל כלל ביטוח.

במהלך תקופת ההסכם, יו"ר הדירקטוריון רשאי לעסוק בין כעובד ובין כנותן שירותים בתפקידים אחרים, בכפוף להיקף המשרה האמור לעיל שיוקדש לחברות מקבוצת החברות שבבעלות החברה, בכפוף למגבלות בדבר הימנעות מניגוד עניינים ו/או תחרות בעסקי החברה ו/או הוראות הממונה, כפי שהוסכמו בין הצדדים במועד מינויו לראשונה.

ביום 26 במאי 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות את תנאי התגמול של יו"ר הדירקטוריון, באופן שמשכורתו החודשית של מר נוח כיו"ר הדירקטוריון תעמוד על סך של 131,750 ש"ח, צמוד למדד חודש יוני 2016, בהתאם להגדרת "הצמדה למדד" במדיניות התגמול של החברה ("שכר יסוד"). עלות שכרו השנתי של מר נוח כפי שאושרה, היתה צפויה לעמוד על כ- 2.37 מיליוני ש"ח כולל הפרשות לרכיב פיצויים, תגמולים, קרן השתלמות, ביטוח אובדן כושר עבודה, ביטוח לאומי וימי חופשה. מר נוח לא זכאי לרכיב משתנה כלשהו (במזומן או הוני) או למשכורת 13. עלות השכר האמורה (מתורגמת למונחי משרה מלאה) לא תעלה על יחס של 35 מעלות העסקתו הנמוכה ביותר של עובד בחברה (לרבות עובד קבלן המועסק ישירות על ידי החברה, או המועסק על ידי נותן שירות המועסק על ידי החברה), במישרין או בעקיפין.

ביום 7 בנובמבר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה כי בהתאם למדיניות התגמול החדשה של החברה, שאושרה במקביל, ולהבהרות שנתקבלו בקשר לפרשנותו של חוק תגמול בכירים באופן שסך עלות השכר של יו"ר הדירקטוריון לא תעלה על 85% מ-2.5 מיליוני ש"ח בתוספת הפרשות לפיצויים ולתגמולים על פי דין⁵ (להלן וביחד: "המגבלות המעודכנות"). העדכון אושר באסיפה הכללית, למען הזהירות ברוב מיוחד, ביום 18 בדצמבר 2016⁶.

בהתאם להסכם העסקתו, מר נוח רשאי לבקש כי, הפרשות החברה לקרן ההשתלמות ולביטוח המנהלים (לא כולל מרכיב הפיצויים), אשר הנן מעבר לתקרה הרלוונטית הפטורה ממס, לכל אחד מסוגי תשלומים אלה, ישולמו במסגרת המשכורת החודשית וזאת במקום העברתן לקרן השתלמות ולביטוח מנהלים לפי העניין. התשלומים על פי הוראות סעיף זה לא יהוו רכיב שכר ולא יחשבו כמשכורת חודשית לכל צורך אחר וליו"ר לא תהיה זכאות בגינם לכל תנאים סוציאליים ו/או פנסיוניים ו/או לפיצויי פיטורים.

לשכרו החודשי של היו"ר, כאמור לעיל, נוספים בפועל רכיבי שכר סטנדרטיים, לרבות הפרשות לקרן השתלמות ולתגמולים מעל התקרה שהומרו לשכר, שווי וגילום רכב. התוספות האמורות הינן תוספות לשכר היסוד.

⁵ יובהר כי הפרשות בגין תגמולי מעביד אשר הינן מעבר לתקרה הרלבנטית הפטורה ממס, ככל שאינן מופרשות לקופת גמל, אלא למשכורת החודשית, לא יוכרו כתוספת מעבר ל-2.5 מיליוני ש"ח כאמור.

⁶ בהחלטה הובהר כי תישאר על כנה ההחלטה באסיפה מחודש מאי 2016, ועדת התגמול והדירקטוריון החברה יהיו רשאים לאשר העלאה של עד 5% בשכר האמור (דהיינו תוספת של עד כ-6.5 אלפי ש"ח לשכר החודשי). בהתאם למגבלות המעודכנות. נכון למועד פרסום הדוח, לא עודכן השכר בהתאם.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)**ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)****4. יו"ר הדירקטוריון (המשך)**

בנוסף, זכאי מר נוח להחזר הוצאות בקשר עם מילוי תפקידו כמקובל בחברה, לטלפון נייד ולרכב אשר ישמשו את מר נוח במהלך כל תקופת ההסכם וכן תישא החברה בכל ההוצאות הכרוכות באחזקת הרכב, לרבות גילום שווי זקיפת ההטבה בגין הרכב והטלפון לצרכי מס. במהלך שנת הדוח המיר מר נוח את הרכב בשווי חלף רכב, ללא עלות נוספת לחברה.

בהסכם נקבעו הוראות שונות ביחס לזכאות לחופשה שנתית, קצובת הבראה, חופשת מחלה והפרשות סוציאליות כמקובל בחברה. במקרה של הפסקת יחסי עובד מעביד, למעט בנסיבות חריגות, מר נוח יהיה זכאי לשחרור ו/או העברה לבעלותו של כל הכספים שנצברו לזכותו בביטוח המנהלים ובקרן ההשתלמות, על רווחיהם. בנוסף, אם וככל שהסכום שנצבר ברכיב הפיצויים בביטוח המנהלים לא יגיע לסכום פיצויי הפיטורים לו היה מר נוח זכאי על-פי דין לו היה מפוטר, תשלום החברה את ההפרש שיגיע למר נוח.

בהסכם נקבע כי ביטול ההתקשרות יעשה בהודעה של שישה חודשים מראש, אשר החברה תהיה רשאית לקצור בכפוף לתשלום מלוא הזכויות עד תום תקופת ההודעה המוקדמת.

בהסכם נקבעו הגבלות אי תחרות בתקופת ההסכם. ההגבלות האמורות יחולו על מר נוח במשך תקופה של שישה חודשים מתום תקופת ההודעה המוקדמת.

יצוין כי בעת אישור ההסכם, הובהר כי זכויות קיימות שנצברו מכוח ההסכם הקודם לא ייפגעו, לרבות אופציות, מענק שנת יחסי ומענק משתנה נדחה בגין התקופה בה היה בתוקף ההסכם הקודם, השלמה בגין זכאות לפיצויי פיטורין לפי משכורת אחרונה, ומענק הסתגלות כמפורט להלן:

מענק הסתגלות - מר נוח זכאי לחופשת הסתגלות בת שישה (6) חודשים מתום תקופת ההודעה המוקדמת, במסגרתה ישולמו למר נוח מלוא המשכורת החודשית הצמודה וכן שווים של מלוא התנאים הסוציאליים והתנאים הנלווים על פי הסכם זה (למעט רכב וטלפון נייד) וזאת מבלי שמר נוח יידרש להתייצב לעבודתו.

אופציות - ביום 5 ביוני 2013, קודם לכניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, אישר דירקטוריון החברה, בהמשך לאישור ועדת התגמול של החברה, הצעה פרטית מהותית למר נוח של 175,000 כתבי אופציה (לא רשומות למסחר) (להלן ביחד: "**כתבי האופציה**"), הניתנות למימוש למניות רגילות של החברה, בהתאם לשווי ההטבה הגלום בכתבי אופציה בהתאם לתנאי תוכנית 2013, כמפורט בביאור 39(א)(2). נכון למועד זה פקעו כל האופציות בלי שמומשו.

יצוין כי כלל ביטוח השקיעה בשתי קרנות שמר נוח היה שותף ומנהל בהן עוד טרם מינויו ליו"ר הדירקטוריון של החברה. במסגרת הליכי מינויו של מר נוח, הוסכם, בין היתר, כי מר נוח לא יקבל כל תקבול על חשבון כספי עמיתים שהושקעו בקרן אג'יט ר.מ. השקעות וטכנולוגיות רפואיות בע"מ (להלן: "**הקרן הראשונה**") וכי ימכור את חלקו בקרן השנייה בתוך תקופה קצובה.

תקופת ההשקעה של הקרן הראשונה, לרבות תקופות הארכה, בהתאם להסכם השותפות, הסתיימה ביום 26 באוגוסט 2017. החל ממועד זה לא גבתה הקרן דמי ניהול מהשותפים בקרן לרבות כלל ביטוח. בסמוך לסיום תקופת ההשקעה של הקרן הראשונה, פנה השותף הכללי של הקרן למשקיעים ואפשר למשקיעים לבחור באחת מן האפשרויות: פירוק והנזלת הקרן על ידי השותף הכללי או חלוקה בעין של החלק היחסי בחברות הפורטפוליו בתמורה לזכות השותפות בקרן. כלל ביטוח החליטה על חלופת החלוקה בעין ובהתאם קיבלה את זכויותיה בכל חברות הפורטפוליו של הקרן תמורת זכותה בשותפות נכון למועד פרסום הדוח, כלל ביטוח אינה שותפה בקרן. וחלקו של מר נוח בשותף הכללי ובשותף המנהל של הקרן הראשונה עומד על 100% (במישרין).

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

5. הסכם העסקת המנכ"ל

ביום 17 ביוני 2018 אישרו דירקטוריון החברה וכלל ביטוח את מינויו של מר יורם נוא כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח, החל מיום 1 ביולי 2018.

בימים 5 ו-8 ביולי 2018, אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה וכלל ביטוח, בהתאמה, את תנאי ההתקשרות עם מר יורם נוא בהסכם העסקה לתקופה שאינה קצובה וזאת החל מיום 1 ביולי 2018, כאשר כל אחד מהצדדים יכול לסיים את ההתקשרות בהודעה מוקדמת בת 6 חודשים ("ההסכם"). ביום 14 באוגוסט 2018 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה את תנאי ההסכם.

להלן יפורטו עיקרי הסכם העסקת מר נוא (להלן: "המנכ"ל"):

שכר המנכ"ל יחושב בכפוף להוראות חוק תגמול בכירים, באופן שההוצאה החזויה בגין התגמול למנכ"ל לפי העלות הכוללת של רכיבי התגמול, לשנה, בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תהיה בהתאם לסעיף 2 לחוק תגמול בכירים על פי הגבוה מבין: (1) שני מיליון וחצי שקלים (2.5 מיליון ש"ח) בשנה⁷ ("מגבלת הסכום"); או (2) מכפלת ההוצאה בשל התגמול הנמוך ביותר, לפי עלות היקף משרה מלאה בשיעור של 100%, ששילמה החברה לעובד, במישרין או בעקיפין (לרבות לעובד קבלן המועסק ישירות ע"י החברה, או לעובד המועסק ע"י נותן שירות המועסק ע"י החברה), ב-35 (להלן ובהתאמה: "השכר המינימלי" או "מגבלת השכר המינימלי").

"מגבלת התגמול" - הגבוה מבין מגבלת השכר המינימלי ומגבלת הסכום.

השכר הקבוע עשוי להשתנות מעת לעת בהתאם למנגנון האמור לעיל ובעדכון ועדת התגמול והדירקטוריון, ובנוסף, השכר הקבוע עשוי להשתנות בהתאם ובכפוף להחלטת ועדת התגמול והדירקטוריון במקרה בו יתברר כי רכיבים נוספים (מעבר להפרשה לתגמולים והפרשה לפיצויים על פי דין) אינם נכללים במגבלת הסכום או מגבלת השכר המינימלי שנקבעה בחוק תגמול בכירים.

יובהר כי ההחלטה כאמור מחייבת את החברה גם אם יתברר כי קיימת לחברה עלות נוספת בגין "עודף עלות שכר" כהגדרתו בחוק תגמול בכירים (לדוגמה כתוצאה מפרשנות הוראות חוק תגמול בכירים), קרי בשל העובדה שהוצאה כאמור לא תותר בניכוי ההכנסה החייבת במס של החברה.

המנכ"ל יהיה זכאי להמיר רכיבי תגמול נלווים (כגון רכב ותגמולים סוציאליים מעל התקרות הרלבנטיות) לשכר חודשי ובלבד שהמרה כאמור לא תגדיל את עלות ההעסקה, מעבר למגבלת התגמול.

על אף כל האמור לעיל, מובהר כי סך התגמול, כהגדרתו בחוק תגמול בכירים, למנכ"ל לא יעלה בכל מקרה על שלושה וחצי מיליון ש"ח (3.5 מיליון ש"ח) בשנה (להלן: "מנגנון התגמול").

בהתאם לאמור לעיל, משכורתו החודשית של מנכ"ל החברה עמדה החל מינואר 2019 על סך של כ-195 אלפי ש"ח (ובנוסף שווי רכב), ובתוספת תנאים סוציאליים, כאשר ההוצאה בגין התגמול למנכ"ל לפי העלות הכוללת של רכיבי התגמול, לשנה, עמדה על סך של כ-3 מיליון ש"ח. בגין ההוצאה האמורה יכול ויווצר "קנס מס" בהתאם לקבוע בחוק תגמול בכירים.

יצוין כי שכרו של מר יורם נוא ללא הפרשות לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין הינו כ-2.4 מיליון ש"ח. על סכום זה נוספו הפרשות לתגמולים, לביטוח אבדן כושר עבודה ולפיצויים בגין שנת 2019 בסך של כ-591 אלפי ש"ח. בנוסף, בעקבות הגידול בשכרו של המנכ"ל בהתאם למדיניות התגמול של החברה, נוצר גידול בחבות לפיצויים, ולצורך כך בוצעה הפרשה בספרי החברה בסך של כ-290 אלפי ש"ח ויכול אף שתבוצע השלמה בפועל לקופת פיצויים וזאת בהתאם לשכרו העדכני של המנכ"ל בשנת 2019, והוותק שלו בקבוצה (מיום 1 בפברואר 2008). כמו כן יתכן גידול בחבות כאמור מעת לעת בשים לב לעדכון שכרו בפועל. בגין החבות האמורה יכול ויווצר "קנס מס" בהתאם לקבוע בחוק תגמול בכירים.

⁷ צמוד למדד מיום פרסומו של חוק תגמול בכירים (12 לאפריל 2016). לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא יילקחו בחשבון הפרשה לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין אותם ניתן יהיה להפריש על סך רכיבי התגמול.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

5. הסכם העסקת המנכ"ל (המשך)

בנוסף, זכאי המנכ"ל להחזר הוצאות בקשר עם מילוי תפקידו, לטלפון נייד, לעיתון ולרכב הולם (בכפוף להחלפת הרכב אחת לתקופה כמקובל בחברה), לרבות ההוצאות הכרוכות באחזקתו ולרבות גילום שווי זקיפת ההטבה בגין הרכב והטלפון לצרכי מס וכן תנאים נלווים נוספים כקבוע במדיניות התגמול של החברה, והכל בכפוף למגבלת התגמול.

בהסכם נכללו הגבלות אי תחרות בתקופת ההסכם. ההגבלות האמורות יחולו על המנכ"ל ביחס לתחומי הביטוח והפיננסים אף לתקופה של תשעה חודשים החל ממועד מתן ההודעה המוקדמת. במהלך תקופת ההודעה המוקדמת של 6 חודשים, יקבל המנכ"ל את מלוא המשכורת החודשית הצמודה וכן את מלוא התנאים הסוציאליים והתנאים הנלווים. החברה תהיה רשאית לוותר על עבודת המנכ"ל בפועל בתקופה זו וזאת מבלי שיגרעו זכויותיו לתנאים האמורים בתקופת ההודעה המוקדמת.

בהסכם נקבעו הוראות שונות והסדרים נוספים מקובלים. כן נקבע כי במקרה של הפסקת יחסי עובד מעביד מכל סיבה שהיא (למעט נסיבות חריגות בהן לא יהיה זכאי המנכ"ל לפיצויים בהתאם להוראות הדין בגין תקופת עבודתו עבור החברה), המנכ"ל יהיה זכאי לשחרור ו/או העברה לבעלותו של כל הכספים שנצברו לזכותו בביטוח המנהלים ובקרן ההשתלמות, על רווחיהם. בנוסף, אם וככל שהסכום שנצבר ברכיב הפיצויים בביטוח המנהלים לא יגיע לסכום פיצויי הפיטורים לו יהיה המנכ"ל זכאי על-פי דין (לו היה מפוטר), תשלום החברה את ההפרש שיגיע למנכ"ל.

המנכ"ל אינו זכאי למענק שנתי משתנה בגין כהונתו כמנכ"ל.

יצוין כי בהתאם למדיניות התגמול, אין במדיניות התגמול לפגוע בזכויות שנצברו או שנוצרו בגין תקופות קודמות ולפיכך הוראות חוזר התגמול לא יחולו על מענק ההסתגלות שהופרש למר נוא בטרם כניסתו לתוקף של החוזר.

יצוין כי למנכ"ל יתרת מענק שנתי שניתנה בגין שנת 2017 שתשוחזר בסמוך לאחר שנת הדוח בעקבות דרישות הפריסה כמפורט בהוראות חוזר התגמול ובמדיניות התגמול והיא הופרשה במלואה בספרי החברה בשנה בה הוענקה⁸.

המנכ"ל ממשיך להיות זכאי למענק ההסתגלות בהתאם לקבוע בהסכם העסקתו הקודם, בו נקבע כי יהיה זכאי ל-6 חודשי עבודה ללא תנאים סוציאליים ותנאים נלווים לשכר. הוראות חוזר התגמול ביחס למענקי פרישה, חלות על השלמת מענק ההסתגלות כאמור לעיל.

על המנכ"ל ימשיכו לחול הסדרי הביטוח, פטור ושיפוי הקיימים ביחס לדירקטורים ונושאי משרה בחברה⁹.

בפברואר 2014 במסגרת תפקידו הקודם, הוקצו למנכ"ל 90,000 כתבי אופציה מתכנית 2013 נכון למועד זה כל המנות פקעו בלי שמומשו כמו כן, רכש המנכ"ל באופן פרטי ביום 3 ביולי 2018 - 3,934 מניות של החברה.

במהלך תקופת כהונתו, עשוי המנכ"ל להתבקש על ידי החברה לכהן כדירקטור בחברות שונות בקבוצת החברה וזאת ללא תשלום תמורה נוספת כלשהי מעבר לתמורה המשתלמת לו מכוח ובהתאם להוראות ההסכם.

6. פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושאי משרה, שבתוקף לתום תקופת הדיווח

א. להלן תיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בחברה:

(1) החל מיום 1 בדצמבר 2014 רוכשת החברה פוליסות ביטוח אחריות נושאי משרה לתקופה של שנה אחת, כל אחת מהפוליסות האמורות הינה משותפת לחברה ולחברות מקבוצת החברה לרבות כלל פיננסים. כלל ביטוח אינה המבטחת בפוליסות האמורות. ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה לראשונה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה. במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליוני דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מיליון דולר וכן כי החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.

⁸ סך של כ-460 אלפי ש"ח אשר ישולם לו בחלקים שווים בשנים 2019 עד 2021, בכפוף להתקיימות תנאי הסף לשחרור. בשנת 2018 לא התקיימו תנאי הסף לשחרור ובהתאם תשלום החלק היחסי שהיה אמור להיות משולם, נדחה לשנת 2019. והוא ישולם בסמוך לאחר אישור הדוחות הכספיים לשנה זו.

⁹ המנכ"ל קיבל מהחברה כתב פטור וכתב שיפוי, בדומה לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

6. פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושאי משרה, שבתוקף לתום תקופת הדיווח (המשך)

א. להלן תיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בחברה: (המשך)

(1) (המשך)

בהתאם להחלטה האמורה התקשרה החברה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיים 1 לדצמבר 2018 ועד ליום 30 בנובמבר 2019 ולאחר מכן מיום 1 בדצמבר 2019 ועד ליום 30 בנובמבר 2020 ("פוליסות לשנת 2019 ו-2020"), במסגרתן רכשה החברה כיסוי ביטוח עבור נושאי משרה בחברה ולחברות המוחזקות על ידה, לרבות חברת כלל פיננסים בע"מ והחברות המוחזקות על ידה. גבול האחריות הכוללת של כל אחת מפוליסות הביטוח לשנת 2019 ו-2020 הינו עד 150 ו-200 מיליוני דולר (ארה"ב) בגין תביעה אחת או במצטבר, בהתאמה. סך הפרמיה השנתית הינו במסגרת הסכום שאושר בהחלטת האסיפה הכללית.

(2) יצוין כי במהלך השנים 2005–2014, רכשו חברות הנמנות על קבוצת אי די בי, לרבות החברה (להלן: "חברות מקבוצת אי די בי") פוליסות ביטוח בסיסיות עבור כל חטיבה בקבוצה, בנפרד (להלן: "פוליסה הבסיסית"). גבולות האחריות של הפוליסה הבסיסית בשנים אלו היו בין 20 ל-50 מיליוני דולר לתקופת הביטוח על פי הפוליסה הרלבנטית. בנוסף, רכשו חברות מקבוצת אי די בי באותן שנים, פוליסות ביטוח קבוצתיות משותפות לחברות הקבוצה (להלן: "פוליסה הקבוצתית"). הפוליסה הקבוצתית חלה (כפוף לתנאיה) רק מעבר לגבולות האחריות מכוח הפוליסה הבסיסית של כל חטיבה בקבוצה. הסך המרבי של גבולות אחריות המבטח במסגרת כל פוליסה קבוצתית כאמור היה 90 מיליוני דולר (להלן: "סכום גבול האחריות המקורי"), לתקופת הביטוח על-פי הפוליסה הרלבנטית. בנוסף, החל מאוגוסט 2010, כלל הכיסוי הביטוחי של חברות הקבוצה רובד ביטוחי נוסף, במסגרתו הוקנה כיסוי ביטוחי, שהשלים את סכום גבול האחריות על-פי הפוליסה הקבוצתית עד לסכום גבול האחריות המקורי, במקרה בו גבול האחריות על-פי הפוליסה הקבוצתית קטן או מוצה עקב תביעה או תביעות, ככל שהוגשו על-פי הפוליסה הקבוצתית על-ידי מי מחברות הקבוצה שהשתתפו בה, ובלבד שסכום ההשלמה כאמור לא עלה במצטבר על סכום השווה לגבול האחריות המקורי של הפוליסה הקבוצתית (להלן: "הרובד הביטוחי הנוסף"). יובהר כי הרובד הביטוחי הנוסף חל על תביעות חדשות, אשר אינן קשורות לתביעה או תביעות אשר גרמו להפחתה או למיצוי סכום גבול האחריות המקורי. למרות האמור לעיל, החל מאוגוסט 2012, הרובד הביטוחי הנוסף לא חל על חטיבת אי די בי (הכוללת את אי די בי אחזקות, אי די בי פתוח וחברות פרטיות בשליטתן).

(3) עוד יצוין כי במהלך השנים האחרונות הוגשו כנגד חברות בקבוצת אי די בי וכנגד נושאי משרה בחברות בקבוצת אי די בי תביעות שונות וכן התראות בגין תביעות נוספות כנגדם בסך כולל של מיליארדי ש"ח. התביעות וההתראות האמורות מתייחסות לשנות חיתום שונות שבכל אחת מהן היה כיסוי בפוליסות נפרדות כאמור. חלק מסכומי התביעות והדרישות הינם מעבר לגבולות האחריות בפוליסות.

החברה מכוסה בפוליסות אלו בביטוח משנה 100%, כאשר מבטחי המשנה בפוליסות הינם מבטחי משנה בינלאומיים שדירוגם הבינלאומי הינו A- לפחות. לעניין החשיפה למבטחי משנה ראה ביאור 37(ו). יובהר כי, אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי כלל ביטוח אינה משחררת את כלל ביטוח מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזי ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

יצוין כי חברות מקבוצת אי די בי פתוח ובעלת השליטה בה, רוכשות מעת לעת ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה מכלל ביטוח. התקשרויות אלו הינן זניחות עבור החברה.

ב. להלן תיאור ההסדר החל בגין שיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה:

(1) ביום 10 באוקטובר 2002, אישרה האסיפה הכללית של החברה התחייבות לשיפוי לדירקטורים, לנושאי משרה בחברה ובחברות נוספות בקבוצה עד לשיעור של 25% מהונה העצמי של החברה במועד השיפוי. בהתאם, מעניקה החברה לנושאי משרה בחברה ובחברות בנות מסוימות כתבי שיפוי.

(2) ביום 16 באפריל 2008, אישרו ועדת הביקורת והדירקטוריון של החברה הענקת כתבי שיפוי מעודכנים לנושאי משרה בחברות מסוימות בקבוצה, לרבות החברה, הדומים במהותם לכתבי השיפוי שאושרו כאמור.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)**ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)**

7. פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושאי משרה, שבתוקף לתום תקופת הדיווח (המשך)

ב. להלן תיאור ההסדר החל בגין שיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה:

(3) ביום 3 במאי 2012, לאור תיקון 16 לחוק החברות, וכן בהתאם להוראות חוק ייעול הליכי אכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 וחוק הגברת האכיפה בשוק ההון (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 אישרה האסיפה הכללית של החברה הענקת כתבי שיפוי חדשים על ידי החברה, לדירקטורים ולנושאי משרה בחברה ו/או בחברות נוספות בקבוצה (להלן: "**כתב השיפוי החדש**") עד לשיעור של 25% מההון המיוחס לבעלי המניות של החברה במועד השיפוי. בהתאם, מעניקה החברה לנושאי משרה בחברה ובחברות בנות מסוימות כתבי שיפוי.

הוראות כתב השיפוי החדש גוברות על כל התחייבות או הסכמה קודמות (טרם שנחתם כתב השיפוי החדש), בין בכתב ובין בעל פה, בין החברה לבין נושא המשרה בעניינים האמורים בכתב השיפוי החדש, וזאת, גם ביחס לאירועים שאירעו טרם חתימת כתב השיפוי החדש. האמור כפוף לכך, שכתב שיפוי קודם שניתן לנושא המשרה,

אם ניתן, יוסיף לחול ולהיות תקף ביחס לכל אירוע שאירע טרם חתימת כתב השיפוי החדש (אף אם הליך בגינו הוגש כנגד נושא המשרה לאחר חתימת כתב השיפוי החדש), אם תנאיו של כתב השיפוי החדש מרעים את תנאי השיפוי עבור נושא המשרה ביחס לאירוע כאמור, כפוף לכל דין.

ביום 28 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה תיקון להשמטות שנעשו בהגדרות של "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתב השיפוי החדש, שלא בהתאם להגדרות כפי שאלה מופיעות בתקנון החברה. בהתאם, הותאמו הגדרות "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתב השיפוי החדש להגדרות המופיעות בתקנון החברה.

(4) ביום 18 בדצמבר 2016 ו-ביום 27 באוקטובר 2019 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת כאמור סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה.

במסגרת מדיניות התגמול של החברה נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה ואושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה.

ג. להלן תיאור ההסדר החל בגין פטור לדירקטורים ונושאי משרה בחברה:

ביום 9 באוקטובר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מתן פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי. במדיניות התגמול שאושרה בדצמבר 2016 נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה כאמור לעיל.

בהתאם העניקה החברה כתבי פטור לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה.

ג. יתרות של צדדים קשורים ובעלי עניין

ליום 31 בדצמבר 2018			ליום 31 בדצמבר 2019			באלפי ש"ח
צד קשור/ בעל עניין			צד קשור/ בעל עניין			
חברות מוחזקות	קבוצת כלל החזקות	צדדים קשורים אחרים ⁽²⁾	חברות מוחזקות	קבוצת כלל החזקות	צדדים קשורים אחרים ⁽²⁾	
59,663	-	531,065	19,067	-	769,754	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה
-	-	90,032	-	-	35,267	השקעות פיננסיות אחרות:
-	-	46,710	-	-	58,690	נכסי חוב סחירים
						מניות
						הלוואות לחברות מוחזקות המטופלות
4,764	-	-	3,910	-	-	בשיטת השווי המאזני ⁽¹⁾
36,688	-	-	5,894	-	-	הלוואות שניתנו
-	11,128	631	-	27,656	1,442	חייבים ויתרות חובה
-	519	14,268	-	202	13,175	פרמיות לגבייה
16,076	16,694	225	12,283	1,690	309	זכאים ויתרות זכות

(*) ראה ביאור 25(א).

(1) כלול בסעיף השקעות בחברות מוחזקות.

(2) יתרת נכסי חוב הגבוהה ביותר במשך שנת 2019 של קבוצת אי די בי עמדה על סך של 91,068 אלפי ש"ח (2018: 105,379 אלפי ש"ח).

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ד. סכומים שנכללו בדוח רווח והפסד בגין עסקאות עם צדדים קשורים ובעלי עניין ותיאור עסקאות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר2017					לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר2018					לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר2019					באלפי ש"ח
צד קשור/ בעל עניין															
חברות מוחזקות	קבוצת כלל החזקות	קבוצת בנק הפועלים	צדדים קשורים אחרים	אי די בי פיתוח ואי די בי חברה לאחזקות בע"מ	חברות מוחזקות	קבוצת כלל החזקות	קבוצת בנק הפועלים	צדדים קשורים אחרים	אי די בי פיתוח ואי די בי חברה לאחזקות בע"מ	חברות מוחזקות	קבוצת כלל החזקות	צדדים קשורים אחרים	אי די בי פיתוח ואי די בי חברה לאחזקות בע"מ		
-	50,015	21,406	52,737	4,033	-	54,629	16,346	55,584	2,800	-	58,275	73,464	3,986	פרמיות ברוטו רוחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון הכנסות מדמי ניהול ומניהול תיקים תשלומים בגין חוזי ביטוח	
5,039	366	265,415	66,866	-	8,311	366	46,932	(38,151)	-	(7,320)	120	58,753	-	עמלות ביטוח הוצאות הנהלה וכליות הוצאות מימון	
-	96	20,246	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
-	268	10,330	41,240	1,706	-	63	4,236	15,191	1,950	-	418	15,187	-		
-	61,555	1	813	-	-	81,554	27	1,146	-	-	86,606	1,132	-		
-	34,634	4,909	4,744	-	-	198,789	1,612	4,208	-	-	210,820	4,122	-		
469	-	3,295	-	-	485	-	2,686	-	-	477	-	-	-		

ביאור 39- תשלום מבוסס מניות

א. פירוט תוכניות להקצאת כתבי אופציה למניות החברה

1. תוכנית 2013

ביום 6 בדצמבר 2012, אימץ דירקטוריון החברה תוכנית כתבי אופציה לעובדים ונושאי משרה (להלן: "תוכנית 2013"), לפיה תהא החברה רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצה עד 2,400,000 כתבי אופציה. כתבי האופציה ניתנים למימוש, כל אחד, למניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת, בהתאם לשווי ההטבה הכספי הגלום בכתבי האופציה במועד המימוש בשלוש מנות שנתיות שוות ובכפוף להתאמות ולתנאים, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן. בשנת 2015 החליט דירקטוריון החברה שלא להקצות בהתאם לתוכנית האמורה, 35,000 אופציות לא רשומות מתוך אלו המוחזקות במאגר האופציות ולמוחקם ממרשם ניירות הערך של החברה.

מחיר המימוש של כתבי האופציה יהיה כפוף להתאמות בגין האירועים הבאים: חלוקת מניות הטבה; הסדר חילוף מניות (כגון: עסקת מיזוג או ארגון מחדש); הנפקת זכויות; תשלום דיבידנד במזומן; וכן פיצול, או איחוד, הון המניות של החברה, או כל אירוע הוני תאגידי בעל אופי דומה באופן מהותי. ההתאמות יבוצעו באופן שנקבע בתוכנית 2013. תוכנית 2013 אושרה במסלול מיסוי הוני, לפי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה.

מועדי ההבשלה של כתבי האופציה הינם:

- מנה ראשונה - מתום שנתיים ממועד ההענקת.
- מנה שנייה - מתום שלוש שנים ממועד ההענקת.
- מנה שלישית - מתום ארבע שנים ממועד ההענקת.

כל מנה כאמור תפקע לאחר שנתיים מהמועד שבו הבשילה (למעט חריגים לעניין הפסקת יחסי עובד מעביד, כמפורט בתוכנית 2013).

מנהל התוכנית רשאי לקבוע בעת הקצאת כתבי האופציה כי במקרה שלאחר הבשלת מנת כתבי אופציה כלשהי ולפני פקיעתה יגיע מחיר המניה בבורסה בסגירת יום מסחר כלשהו למחיר מסוים כלשהו שייקבע על ידו (כשמחיר זה כפוף להתאמות המפורטות לעיל, בשינויים המחויבים) ימומשו כל כתבי האופציה מאותה מנה באופן אוטומטי (להלן: "מחיר תקרה"), יצוין כי ביחס לכל כתבי האופציה שהוקצו בהתאם לתוכנית 2013, נקבע מחיר תקרה כאמור.

בשנת 2018 אישר דירקטוריון החברה את הארכת המתאר לתקופה של שלוש שנים, על פיו הוקצו אופציות לפי תוכנית 2013 ואת פרסומו, ללא כל שינוי בתנאיו, על מנת שהחברה תוכל לבצע הקצאות עתידיות לעובדים שאינם בעלי תפקיד מרכזי, של כתבי אופציה מכוח תוכנית 2013, אשר חזרו ויחזרו בעתיד (אם וככל שיחזרו) למאגר כתבי האופציה.

לפרטים נוספים, ראה סעיפים ב' ו-ג' להלן.

2. תוכנית 2015

בהתאם למדיניות התגמול של כלל ביטוח, ביום 24 למרס 2015 אימץ דירקטוריון החברה תוכנית תגמול הוני מותנית ביצועים לשנת 2015 (להלן: "תוכנית 2015"), לפיה תהא החברה רשאית להעניק לעובדים שהינם בעלי תפקיד מרכזי¹⁰ (כהגדרת מונח זה בחוזר התגמול) כתבי אופציה.

כתבי האופציה ניתנים למימוש, כל אחד, למניה רגילה בת 1 ש"ח ערך נקוב, בהתאם לשווי ההטבה הכספי הגלום בכתבי האופציה במועד המימוש ובכפוף להתאמות ולתנאים, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן, בשלוש מנות שנתיות שוות.

¹⁰ "בעל תפקיד מרכזי" הינו: כהגדרתו בחוזר התגמול וכפי שייקבע מעת לעת על ידי הדירקטוריון. נכון למועד זה, קבע הדירקטוריון כי מנהלי ערוצי ההפצה בחברה יכללו במסגרת הגדרה זו. בנוסף, ביחס למנהלי השקעות, מי שהשפעתו על פרופיל סיכוני ההשקעה של החברה ושל כספי החוסכים באמצעותה היא זניחה יוחרג מרשימת בעלי התפקיד המרכזי של החברה.

ביאור 39- תשלום מבוסס מניות (המשך)

א. פירוט תוכניות להקצאת כתבי אופציה למניות החברה (המשך)

2. תוכנית 2015 (המשך)

מחיר המימוש של כתבי האופציה יהיה כפוף להתאמות בגין האירועים הבאים: חלוקת מניות הטבה; הסדר חילוף מניות (כגון: עסקת מיזוג או ארגון מחדש); הנפקת זכויות; תשלום דיבידנד במזומן; וכן פיצול, או איחוד, הון המניות של החברה, או כל אירוע הוני תאגידי בעל אופי דומה באופן מהותי. ההתאמות יבוצעו באופן שנקבע בתוכנית 2015.

תוכנית 2015 אושרה במסלול מיסוי הוני, לפי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה.

זכאותו של ניצע לאופציות ולמימושן תותנה בכפוף לעמידה בתנאי הסף לגיבוש הזכאות, לעמידה ביעד הרווח, כהגדרתו להלן, ולתנאי ההבשלה שהינם יעדים כמותיים ניתנים למדידה.

תנאי גיבוש הזכאות יהיו תנאי סף של (א) עמידת כלל ביטוח ביחס כושר הפירעון המינימלי בגין אותה שנת מענק, כהגדרתו במדיניות התגמול של כלל ביטוח או במדד אחר שיקבע במקרה של שינוי רגולטורי במשטר ההון ("on כושר פירעון מינימלי"); (ב) עמידת החברה ביעד שיעור התשואה על ההון בשיעור של 5% לפחות, בגין אותה שנה. בנוסף, כתנאי לגיבוש הזכאות, על החברה לעמוד ביעד של 70% לפחות מיעד מטרה שיקבע לעניין יעד הרווח ואשר יקבע בטווח שבין 250 מיליוני ש"ח לבין 600 מיליוני ש"ח, בגין כל שנת מענק ("יעד הרווח"). תנאי לזכאות לאופציות בגין שנת זכאות, הוא קיומם של תנאי הסף וכן עמידה ביעד הרווח (להלן: "תנאי הזכאות"). לא התקיים תנאי מתנאי הזכאות בשנת מענק מסוימת, הניצע לא יהיה זכאי לכל האופציות שהוקצו לו בגין אותה שנת מענק ואופציות אלה תחזרנה למאגר האופציות וניתן יהיה להקצותן מחדש לניצע כלשהו.

התגבשות תנאי הזכאות ביחס לשנה מסוימת תבחן בסמוך למועד פרסום הדוח התקופתי ביחס לשנה הנבדקת ("מועד התגבשות הזכאות"). כתבי האופציה יבשילו בשלוש מנות. מועד ההבשלה הראשון של כתבי האופציה יהיה ביום 1 באפריל שיחול בסמוך לחלוף שנה, שנתיים ושלוש שנים ממועד ההתגבשות. תנאי ההבשלה הינו עמידה ביחס כושר פירעון מינימלי בתום השנה הקלנדרית הקודמת למועד ההבשלה¹¹. כל מנה תפקע לאחר שנתיים ממועד הבשלתה ("מועד הפקיעה").

על אף האמור לעיל, אם תקופת האופציה של מנה כלשהי תסתיים במהלך תקופה אשר נקבעה על ידי החברה כתקופת חסימה בשל קיומו או פוטנציאל לקיומו של מידע פנים, אזי בכפוף לתנאי התוכנית, תקופת האופציה תוארך באופן אוטומטי, למשך תקופה נוספת במספר ימים השווה למספר הימים הכלולים בתקופת החסימה.

מנהל התוכנית רשאי לקבוע בעת הקצאת כתבי אופציה מחיר תקרה כהגדרתו לעיל, יצוין כי ביחס לכל כתבי האופציה שהוקצו בהתאם לתוכנית 2015, נקבע מחיר תקרה כאמור.

בשנת 2015 החליט דירקטוריון החברה לפרסם מתארים המתייחסים להקצאת עד 470,000 כתבי אופציה אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית, לעובדים ולנושאי משרה של החברה ו/או חברות בשליטתה. כל כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.

בשנת 2018 אישר דירקטוריון החברה את הארכת המתאר על פיו הוקצו אופציות לפי תוכנית 2015 ואת פרסומו, ללא כל שינוי בתנאיו, על מנת שהחברה תוכל לבצע הקצאות עתידיות לעובדים שהינם בעלי תפקיד מרכזי, של כתבי אופציה מכוח תוכנית 2015, אשר חזרו ויחזרו בעתיד (אם וככל שיחזרו) למאגר כתבי האופציה.

לפרטים נוספים, ראה סעיפים ב' ו-ג' להלן.

לעניין הענקת כתבי אופציה בהתאם לתוכנית 2013 ליו"ר דירקטוריון ולמנכ"ל החברה (אשר פקעו ללא מימוש) ראה ביאור 38(ב) ו-5(4), בהתאמה.

¹¹ בהתאם למדיניות התגמול והחלטת הדירקטוריון "יחס כושר פירעון מינימלי" לעניין תכנית אופציות 2015, ביחס לשנת 2019, לא יפחת מיחס של 100% לפי הוראות הממונה לעניין משטר כושר פירעון כלכלי, כשהוא מחושב ללא התחשבות בהוראות תקופת הפריסה שהוגדרה על ידי הממונה ואולם במצב של אי עמידה ביעד האמור כתוצאה מאירוע אקסוגני משמעותי רוחבי שהשפיע על כל ענף הביטוח בישראל, הדירקטוריון יהיה רשאי לקבוע כי החברה עמדה ביחס כושר הפירעון המינימלי. יחס כושר הפירעון הינו היחס הידוע האחרון שפרסמה החברה, לרבות פעולות הוניות שבוצעו עד למועד פרסום יחס כושר הפירעון.

ביאור 39- תשלום מבוסס מניות (המשך)

ב. התנועה בכתבי האופציה ופרטים נוספים

מספר אופציות	ממוצע משוקלל של תוספת המימוש (בש"ח')	מח"מ * (בשנים)	
2,616,668	63.12	1.89	יתרה ליום 1 בינואר 2017
(8,667)	68.91		חולטו במהלך 2017
(281,999)	66.26		פקעו במהלך 2017
(1,101,667)	55.46		מומשו במהלך 2017
1,224,335	69.24	1.80	סך הכל אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2017
(62,322)	70.33		חולטו במהלך 2018
(321,333)	69.90		פקעו במהלך 2018
(122,999)	59.80		מומשו במהלך 2018
717,681	70.47	1.30	סך הכל אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2018
(4,333)	69.71		חולטו במהלך 2019
(358,450)	70.92		פקעו במהלך 2019
354,898	70.03	1.24	סך הכל אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2019
מזה אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2019			
97,335	70.58	0.72	בתוכנית 2013
227,563	69.21	1.60	בתוכנית 2015
30,000	74.50	0.10	בתוכנית למנכ"ל ⁽²⁾
סך הכל אופציות שניתנות למימוש:			
793,561	68.82		בסוף שנת 2017
500,455	70.79		בסוף שנת 2018
269,566	69.74		בסוף שנת 2019

(*) ממוצע משוקלל של יתרת משך החיים החוזיים עד לפקיעה.

1. הממוצע המשוקלל של תוספת המימוש בגין החילופים והפקיעות, חושב על פי ערך תוספת המימוש לסוף כל שנה. טווח מחירי המימוש של האופציות למניות ליום 31 בדצמבר, 2019 עומד על 60.64 - 74.50 ש"ח (2018 - 77.50 - 59.23 ש"ח, 2017 - 77.50 - 57.83 ש"ח).
2. אופציות שניתנו למנכ"ל טרם מינויו למנכ"ל, במהלך כהונתו כנושא משרה בחברה, במסגרת תוכנית 2013 ופקעו נכון למועד פרסום הדוח.

בהנחה תאורטית מקסימלית של מימוש כל כתבי האופציה מתוכנית 2013 ותוכנית 2015 כשמחיר מניית החברה בבורסה יגיע למחיר שבו, על פי תנאי תוכנית כתבי האופציה, מתבצע מימוש אוטומטי ובכפוף להתאמות, כמפורט בתוכנית 2013 ותוכנית 2015, יקנו כתבי האופציה שבמחזור למקבליהם, לימים 31 בדצמבר 2019, 2018 ו- 2017 כ- 0.27%, כ- 0.66% וכ- 1.14%, בהתאמה, מהון המניות המונפק והנפרע של החברה לאחר ההקצאה.

הנחה זו בדבר מימוש מלא של כתבי האופציה הינה תיאורטית בלבד, לניצעים שיממשו את כתבי האופציה לא יוקצו מלוא המניות הנובעות מהם, אלא רק מניות בכמות המשקפת את סכום ההטבה הכספית הגלום בכתבי האופציה וזאת בהתאם לסכום ההטבה כפי שיהיה בפועל במועד המימוש דהיינו הפרש שבין השער של מניה רגילה של החברה, במועד המימוש לבין מחיר המימוש של האופציה.

ג. פרטים בדבר מדידת השווי ההוגן של תוכניות כתבי האופציה

השווי ההוגן של כתבי האופציה נאמד באמצעות מודל בינומי בהתייחס לכתבי האופציה שהוקצו כאמור לניצעים במסגרת תוכנית 2013 ותוכנית 2015.

ההנחות העיקריות של המודלים כוללות את שיעור הסגירה של המניה למועד המדידה, מחיר המימוש של המכשיר, התנודתיות הצפויה (על בסיס הממוצע של התנודתיות ההיסטורית במניות החברה, על פני אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה), אורך החיים הצפוי של המכשירים (על בסיס ניסיון העבר וההתנהגות הכללית של המחזיקים בכתב האופציה) ושיעור ריבית חסרת סיכון בהתאם לאורך החיים של כתבי האופציה (על בסיס עקום ריביות). תנאי שירות ותנאי ביצוע שאינם תנאי שוק אינם נלקחים בחשבון בעת קביעת השווי ההוגן.

ביאור 39- תשלום מבוסס מניות (המשך)

ג. פרטים בדבר מדידת השווי ההוגן של תוכניות כתבי האופציה (המשך)

להלן מפורטים הפרמטרים אשר שימשו ביישום המודלים והשווי ההוגן במועד ההענקה:

תוכנית 2015 ⁽¹⁾	תוכנית 2013 ⁽¹⁾	מנכ"ל החברה	
313,333	1,834,000	90,000	מספר כתבי האופציות שהוענקו בניכוי חילוטם עד לתאריך המאזן
61.70	58.76	70.03	ממוצע משוקלל של מחיר מניה (בש"ח)
68.73	62.40	72.75	ממוצע משוקלל של תוספת המימוש במועד ההקצאה (בש"ח)
34.06%	42.60%	39.23%	ממוצע משוקלל של התנודתיות צפויה ⁽²⁾
5.75	4.89	5.00	משך חיים ממוצע לכתבי האופציה (בשנים) ⁽³⁾
1.49%	2.47%	2.45%	ממוצע משוקלל של שיעור ריבית חסרת הסיכון ⁽⁴⁾
139-146	135-151	151	מחיר תקרה
4,550	30,794	1,673	שווי הוגן במועד ההענקה של סך כתבי האופציה שהוקצו על ידי החברה (באלפי ש"ח) ⁽⁵⁾

- (1) הנתונים המובאים הינם ממוצע משוקלל של ההקצאות במועדים השונים, לפי מנות, בניכוי חילוטם והחלפות ניצעים.
- (2) התנודתיות הצפויה של מחיר המניה על פני אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה נקבעה על בסיס תנודתיות היסטורית של מחירי המניה של החברה והינה תחת ההנחה שהתנודתיות ההיסטורית של מחיר המניה מהווה אינדיקציה טובה למגמה הצפויה בעתיד.
- (3) משך החיים הממוצע החזוי לכתבי האופציה נקבע על בסיס ניסיון העבר וההתנהגות הכללית של המחזיקים בכתב האופציה, אשר לא בהכרח מייצגים את דפוס המימוש העתידי של האופציות למניות. בהתאם הונח שמימוש כתבי האופציה ייעשה במועד הפקיעה.
- (4) שיעורי הריבית חסרת הסיכון נקבעו על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (לפרטים נוספים, ראה ביאור 14(ו)(4)), כאשר תקופות שיעורי הריבית תואמים את אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה (על בסיס עקום ריביות).
- (5) השווי ההוגן המצטבר של כל ההענקות בכל אחת מתוכניות כתבי האופציה.

ד. הוצאות שכר בגין תשלומים מבוססי מניות

באלפי ש"ח	יו"ר הדירקטוריון	מנכ"ל החברה	תוכנית 2013	תוכנית 2015	סך הכל
בשנת 2017	107	153	1,317	954	2,531
בשנת 2018	-	14	(181)	-	(167)
בשנת 2019	-	-	(8)	-	(8)

ביאור 40 : התחייבויות תלויות ותביעות

להלן פרטים בדבר תובענות שאינן במהלך העסקים הרגיל, כדלקמן: תובענות מהותיות¹² שהגשן כתובענה ייצוגית אושרה; בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות; תובענות ייצוגיות מהותיות ושאין מהותיות שהסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו, תביעות מהותיות אחרות ותביעות נגזרות כנגד חברות הקבוצה.

סכומי התביעות שלהלן מוצגים בסכומים נכונים למועד הגשן, כפי שצינו על ידי התובעים, אלא אם צוין אחרת.

א. תובענות ייצוגיות

בשנים האחרונות, כחלק ממגמה כללית בשווקים בהם פועלת הקבוצה, ניכר גידול משמעותי בהיקף הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות המוגשות כנגד חברות הקבוצה וכן בכמות התובענות כלפי חברות הקבוצה שבתי המשפט מכירים בהן כתובענות ייצוגיות. המגמה האמורה, אשר נובעת בין היתר מחקיקתו של חוק תובענות ייצוגיות, תשס"ו - 2006 (להלן: "החוק"), מריבוי תובענות ומגישת בתי המשפט, מגדילה באופן מהותי את פוטנציאל החשיפה של החברה להפסדים בגין פסיקה לרעת חברות הקבוצה בתובענות ייצוגיות המוגשות כנגדן.

תובענה ייצוגית, כהגדרתה בחוק הינה תובענה המנוהלת בשם קבוצה אנונימית של בני אדם, שלא ייפו מראש את כוחו של התובע המייצג לכך, ואשר מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה.

ראשיתו של ההליך, בבקשה בכתב שמגיש התובע היחיד לבית המשפט אליו מוגשת תביעתו האישית, ובבקשה זו הוא מבקש לאשר את תביעתו האישית כתובענה ייצוגית. רק במידה שתתקבל הבקשה לאישור התובענה כייצוגית תוגדר התובענה כ"תובענה ייצוגית", והתובע יהפוך ל"תובע מייצג".

תובענה ייצוגית ניתן להגיש רק בתביעה כמפורט בחוק או בעניין שנקבע בהוראת חוק מפורשת כי ניתן להגיש בגינו תובענה ייצוגית. יצוין כי החל משנת 2006, ההגדרה של תביעה שניתן להגיש במסגרתה בקשה לאישור תביעה ייצוגית כלפי חברות הקבוצה, הינה הגדרה רחבה וכוללת כל עניין שבין חברה לבין לקוח, בין אם התקשרו בעסקה ובין אם לאו.

על מנת שתובענה תאושר כייצוגית צריך התובע להוכיח, בין היתר: (1) קיומה של "עילת תביעה אישית" לתובע הספציפי; (2) כי העילה מבוססת כדי כך שיש לו "עילת תביעה לכאורה". כאן בודק בית המשפט אם יש לתובע סיכוי לכאורה לזכות בסוף המשפט בתביעתו; (3) כי עילת התביעה מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לקבוצה מסוימת; (4) קיימת אפשרות סבירה שהשאלות המשותפות תוכרענה בתובענה לטובת הקבוצה; (5) התובענה הייצוגית היא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת מושא התובענה, בנסיבות העניין; (6) התאמת התובע להיות התובע המייצג והתאמת עורכי דינו לייצג בתובענה.

ככלל, הליך בירור תובענה כייצוגית יכול שיכלול 4 שלבים: שלב א- הגשת הבקשה להכרה בתובענה כייצוגית בערכאה ראשונה; שלב ב- ערעור ברשות לערכאה גבוהה על החלטת הערכאה הראשונה; שלב ג- בירור התובענה לגופה בפני הערכאה הראשונה (בדרך כלל בפני אותו שופט שדן בבקשה בערכאה הראשונה); שלב ד- ערעור לערכאה גבוהה על ההחלטה לגופה.

יצוין כי היקפו ותוכנו של הדיון בתובענה הייצוגית לגופה, מושפע מן ההחלטה בדבר אישורה של התובענה כייצוגית. החלטה המאשרת תובענה כייצוגית, מתייחסת, בדרך כלל, לעילות תביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו; לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו; ועוד כיו"ב.

במסגרת החוק נקבעו תהליך ומגבלות בכל הנוגע להסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות, שמקשות על כינון הסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות. בכלל זה, נקבעה חובת גילוי נאות לבית המשפט ביחס לכל הפרטים המהותיים הנוגעים להסדר הפשרה, נקבעה זכות ליועץ המשפטי לממשלה ולגורמים נוספים המנויים בחוק להגיש התנגדות להסדר הפשרה המוצע וכן נקבעה חובת מינוי בודק ביחס להסדר הפשרה.

הבקשות לאישור תובענות כייצוגיות המפורטות להלן, מצויות בשלבים שונים של הבירור הדיוני, חלקן אושרו וחלקן מצויות בהליכי ערעור.

¹² יצוין כי ככלל בביאור זה תביעה תיחשב כמהותית ותתואר בהתאם להערכה שהחברה מבצעת במועד קבלת התביעה כלל שסכום החשיפה בפועל, נטו ממס, בהנחה שהתביעה תמצא כמוצדקת ומבלי להיכנס לסיכויי התביעה או לסכום הנקוב בה לגופם, חוצה את רף המהותיות של הקבוצה (ראה פרק ד בסעיף 10(ו) בדוח התקופתי לשנת 2019) לעניין רווח על פי תחשיב ההפסד הכולל החזוי חלקי הרווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים; מובהר, כי הרווח/הפסד המשויך לאירוע והרווח/הפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט. בנוסף, יכול ותביעה תחשב כמהותית לצורך גילוי כאמור, במקום בהם אין בידה של החברה להעריך את סכום החשיפה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשנת כתביעה ייצוגית אושרה

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	3/2010 מחוזי- מרכז	החברה	לטענת התובע, החברה ניצלה שלא כדין ובאופן פסול את חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ח-2008 ("תיקון מס' 3") שקבע כי כספים שיופקדו בקופות גמל החל משנת 2008, יהיו ניתנים למשיכה כקיצבה בלבד ולא כמשיכה הונית (משיכה בסכום חד פעמי). לטענת התובע, בעת המרת הפוליסות ההוניות שהיו בבעלות מבוטח, קודם לתיקון מס' 3, לפוליסות לא משלמות לקיצבה, היה על החברה להצמיד לפוליסה את מקדם הקיצבה שהובטח למבטוח בפוליסה הקיצבתית שבבעלותו, בעוד שבפועל בחרה החברה להצמיד לפוליסה ההונית שהומרה מקדם קיצבה חדש, בהתאם לתוחלת החיים כפי שהייתה בשנת 2009.	להורות לחברה להצמיד לפוליסה ההונית של מבוטחיה אותו מקדם קיצבה שהיה קיים להם בפוליסה הקיצבתית קודם לתיקון מס' 3. לחילופין, לחייב את החברה ויתר חברי הקבוצה להפריש את מלוא כספי החיסכון הפנסיוני, באופן רטרואקטיבי החל ממועד כניסתו של תיקון מס' 3 (ינואר 2008) לתוקף וכן מעתה ואילך, לפוליסה הקיצבתית בעלת מקדם הקיצבה העדיף. לחילופין, לחייב את החברה לפצות את התובע ואת יתר חברי הקבוצה בגובה הנזק שגרמה.	כל מי שהייתה בבעלותו קודם לכניסתו של תיקון מס' 3 לתוקף, הן פוליסה הונית של החברה והן פוליסה קיצבתית (בין אם של החברה ובין אם של חברת ביטוח אחרת), ואשר בעקבות התיקון הנ"ל לחוק לא הובטח לו מקדם קיצבה ¹³ בפוליסה ההונית או שהובטח לו בפוליסה ההונית מקדם קיצבה גרוע ממקדם הקיצבה הקבוע בפוליסה הקיצבתית שלו.	בחודש יוני 2011 הוגשה עמדת הממונה, באמצעות היועץ המשפטי לממשלה, לפיה חברת ביטוח אינה נדרשת ליתן מקדמי קיצבה שנקבעו בעבר או להעביר כספי מבוטחים לפוליסה הקיצבתית שהייתה להם בעבר. עוד צוין כי ביחס לשאלה האם ניתן לשנות את הסכום שממנו מחושבות הפקדות עד לגובה המשכורת, נקבע כי הדבר תלוי בתנאים המסוימים של כל פוליסה וכי בפוליסה של התובע אין הוראה המחייבת את החברה לשנות את סכום ההפקדות או את שיעורי ההפקדות. בחודש ספטמבר 2015 החליט בית המשפט המחוזי לקבל את בקשת האישור כנגד החברה, במסגרתה נקבע כי חברי הקבוצה הזכאים הם כל מבוטח שהיו בבעלותו קודם לתיקון מס' 3 האמור הן פוליסה הונית והן פוליסה קיצבתית (בין אם של החברה ובין אם של חברת ביטוח אחרת), ואשר בעקבות התיקון הנ"ל לא קיבל מקדם קיצבה בפוליסה ההונית או שקיבל בה מקדם קיצבה גרוע מהמקדם בפוליסה הקיצבתית שלו, ובלבד שהפוליסה ההונית נוהלה על ידי החברה. במסגרת ההליך מונה בודק בתיק אשר הגיש את חוות דעתו בחודש יולי 2017. הצדדים הגישו כתבי טענות וקיימו חקירות במסגרת ניהול התביעה והגישו סיכומים.	התובע מעריך את מספר חברי הקבוצה ב- 37,752 חברים ובהתאם הפיצוי הכספי לחברי הקבוצה מוערך ב-107 מיליוני ש"ח, בכל שנה ¹⁴ .

¹³ מקדם קיצבה הינו המקדם המגלם תוחלת חיים ומשמש את המבטח בגיל פרישה לצורך המרת סכום החיסכון אותו צבר המבטוח לקיצבה חודשית.

¹⁴ הסכום המצויין מתייחס להערכת התביעה בגין שנת נזק אחת בלבד. יצוין כי התביעה הוגשה בחודש מארס 2010, בגין תיקון חקיקה משנת 2008.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשטן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
2.	4/2010 מחוזי- מרכז	החברה וחברות ביטוח נוספות.	לטענת התובעים, במקרה של הפסקת הביטוח במהלך החודש, לאחר שפרמיית הביטוח בגין חודש זה נגבתה על ידי הנתבעות מראש, הנתבעות נמנעות מלהחזיר למבוטחים את החלק היחסי העודף של פרמיית הביטוח בגין אותו חודש, או לחילופין הן משיבות את פרמיית הביטוח בערכים נומינליים בלבד.	החזר סכומי הפרמיות העודפות שנגבו מאת חברי הקבוצה שלא כדין ו/או החזר של הפרשי שיערוך שלא כדין. בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות יד המבוטח ובין אם עקב קרות נהגות.	כל מי שהוא ו/או היה מבוטח של אחת או יותר מן הנתבעות בפוליסת ביטוח כלשהי, למעט פוליסת ביטוח רכוש, או יורשו של מבוטח כזה ופוליסת הביטוח הופסקה מסיבה כלשהי, בין אם עקב ביטולה על ידי המבוטח ובין אם עקב קרות מקרה הביטוח.	בחודש יוני 2015 התקבלה החלטת בית המשפט לדחות את בקשת האישור כנגד כל הנתבעות ביחס לעיקר הטענות וביניהן: (א) כי יש לבצע החזר פרמיה יחסי במקרה של קרות מקרה הביטוח; (ב) כי יש לבצע החזר פרמיה יחסי במקרה של ביטול הפוליסה, כאשר נוסח הפוליסה אינו מתנה על סעיף 10 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981, כנוסחו, בתקופה הרלבנטית לתביעה (ג) כי יש להצמיד את דמי הביטוח המושבים רק למדד חיובי ולא שלילי; (ד) כי יש להשיב את דמי הביטוח בצירוף ריבית מיוחדת; בנוסף נדחתה כנגד החברה בלבד, בקשת האישור ביחס לטענה לאי-תשלום דמי ביטוח יחסיים בפוליסות ביטוח בהן יש התניה על סעיף 10 לחוק חוזה ביטוח ואשר נקבע בהן כי ביטול פוליסה יכנס לתוקף באופן מיידי, וזאת בהעדר תשתית ראייתית (להלן: "טענת ההחזר היחסי"). הבקשה לאישור התביעה כייצוגית התקבלה כנגד כל הנתבעות, ביחס לכל מי שהוא או שהיה מבוטח בפוליסת ביטוח, למעט פוליסת ביטוח רכוש, אשר ביטל חוזה ביטוח, או אשר פוליסת הביטוח שלו התבטלה עקב קרות מקרה הביטוח, מחודש אפריל 2003 ועד ליום 14 במרס 2012, ואשר ניגבו ממנו דמי ביטוח בגין החודשים שלאחר חודש הביטול, והוחזרו לו בערכם הנומינלי ללא הפרשי הצמדה וריבית על פי חוק חוזה ביטוח (להלן: "טענת ההחזר הנומינלי"). בחודש ספטמבר 2016 הוגש לבית המשפט המחוזי הסדר פשרה ("הסדר הפשרה"), אשר בהתאם לו מתחייבות הנתבעות לתרום למטרות ציבוריות סכומים שנגבו ביתר מכוח טענת ההחזר היחסי וסכומים נוספים מכוח טענת ההחזר הנומינלי, וזאת בשיעורים חלקיים שנקבעו בהסכם הפשרה ובהתאם לקביעתו של בודק אשר ימונה על ידי בית משפט במסגרת הסכם הפשרה. בחודש פברואר 2017 ובחודש מארס 2017 התקבלו עמדות מאת המועצה לצרכנות והיועץ המשפטי לממשלה, בהתאמה, אשר אינם מתנגדים להסדר הפשרה בכללותו אלא מציעים תיקונים בהסדר הפשרה, בין היתר ביחס לאופן ביצוע ההחזר הכספי לקבוצה וביחס לסוג הפוליסות שההסדר יחול לגביהן. בחודש יוני 2017 מינה בית המשפט בודק בתיק לבחינת הסדר הפשרה. הסדר הפשרה כפוף לאישור בית המשפט, אשר אין ודאות שיתקבל.	הסכום הנתבע על ידי כל התובעים כנגד כל הנתבעות בתובענה הוא 225 מיליוני ש"ח, ביחס לתקופה של עשר שנים. התובעים אינם מציינים מהו הסכום הנתבע מהחברה בלבד ואם התובענה תאושר כייצוגית.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה	
3.	5/2013	מחוזי – ת"א	החברות ביטוח נוספות.	לטענת התובע הנתבעות מפרות את חובתן לצרף ריבית צמודה וכן הפרשי הצמדה כדין בגין תגמולי ביטוח המשולמים על ידן. על פי הטענה, המועד ממנו יש לחשב ריבית והפרשי הצמדה הינו החל ממועד קרות מקרה הביטוח ועד למועד התשלום בפועל. לחילופין יש לשלם הפרשי הצמדה ממועד קרות מקרה הביטוח ועד למועד התשלום בפועל וריבית החל מתום 30 ימים ממועד מסירת התביעה ועד למועד תשלום תגמולי הביטוח בפועל.	לחייב את הנתבעות לשלם לחברי הקבוצה הפרשי הצמדה וריבית בגין תשלום החסר שבוצע. בנוסף ו/או לחילופין מתבקש בית המשפט להורות על מתן פיצוי לטובת הציבור כפי שיימצא לנכון.	כל מי שקיבל במהלך 7 השנים שקדמו להגשת התובענה ו/או יקבל עד מתן פסק הדין בתובענה, תגמולי ביטוח מהנתבעות, מבלי שצורפה לתגמולי הביטוח ריבית כדין ("הקבוצה הראשונה") והצמדה כדין ("הקבוצה השנייה").	בחוודש אוגוסט 2015, התקבלה החלטת בית המשפט המחוזי לדחות את בקשת האישור כנגד הנתבעות ביחס לטענת אי תשלום הפרשי הצמדה ולקבל את בקשת האישור כנגד הנתבעות ביחס לטענה בדבר תשלום ריבית בחסר על תגמולי ביטוח ונקבע כי חברי הקבוצה הזכאים הם כל מבוטח, מוטב או צד שלישי, שבמהלך תקופה שתחילתה שלוש שנים קודם להגשת התובענה וסיומה ביום אישורה של התובענה כייצוגית, קיבל מן הנתבעות, שלא על פי פסק דין שניתן ביניהם, תגמולי ביטוח מבלי שצורפה להם ריבית כדין וזאת בתוך 30 יום מיום מסירת התביעה למבטח (ולא מיום מסירת המסמך האחרון הדרוש למבטח לשם בירור החבות) ועד מועד התשלום בפועל. בחודש אוגוסט 2016 מחקו הנתבעות באישור בית המשפט העליון בקשת רשות ערעור שהוגשה על ידן, בחודש אוקטובר 2015 שעיקרה השגה על קביעתו של בית המשפט המחוזי, לפיה הסדר פשרה קודם שכרתה החברה בשאלה דומה, אינו מקים מעשה בית דין החוסם את הגשת בקשת האישור ואינו מקנה לנתבעות הגנה, תוך שהצדדים שומרים את מלוא טענותיהם להליך העיקרי. ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה.	התובע מעריך את הסכום המצטבר לקבוצה הראשונה בסך של 518 מיליוני ש"ח (היה וייפסק כי יש לחשב את הריבית החל ממועד קרות מקרה הביטוח), ובסכום של 210 מיליוני ש"ח (היה וייפסק כי יש לחשב את הריבית החל מ-30 יום מיום מסירת התביעה לחברת הביטוח).
					בחוודש ינואר 2019 התובע עתר להרחבת קבוצת התובעים המיוצגים כפי שהיא הוגדרה בהחלטת בית המשפט המאשרת מחודש אוגוסט 2015, כך שהיא תכלול גם את כל מבוטחי כלל אשר קיבלו ו/או יקבלו תגמולי ביטוח מבלי שצורפה להם ריבית כדין, בין למועד אישור התביעה כייצוגית ועד מתן פסק דין סופי בה. בית המשפט קבע כי יכריע בבקשה במסגרת פסק הדין.	התובע מעריך את הסכום המצטבר לקבוצה השנייה, לגביה בקשת האישור נדחתה, בגין הפרשי הצמדה, בסכום נוסף של 490 מיליוני ש"ח.		

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשטן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
4.	1/2008 מחוזי – ת"א	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובע, הנתבעות גובות תשלום תת שנתיות, תשלום הנגבה בפוליסות לביטוח חיים בהן תעריף הביטוח נקבע בסכום שנתי אך התשלום מבוצע במספר תשלומים (להלן: "תת שנתיות"), בסכום החורג מן הסכום המותר, וזאת לטענתו במספר דרכים: גביית תת שנתיות ביחס ל"גורם הפוליסה", גביית תת שנתיות בשיעור הגבוה מן השיעור המותר לפי חוזרי הפיקוח על הביטוח, גביית תת שנתיות ביחס לרכיב החיסכון בפוליסות לביטוח חיים וגביית תת שנתיות ביחס לפוליסות שאינן ביטוח חיים.	החזר כל הסכומים שגבו הנתבעות שלא כדין, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן ביחס לעניינים המפורטים בתביעה.	כל מי שהתקשר עם הנתבעות או מי מהן בחוזה ביטוח ושנגבה ממנו תשלום בגין מרכיב תת שנתיות בנסיבות או בסכום החורגים מהמותר.	הממונה הגיש את עמדתו בתיק, במסגרתה הוא קיבל את עמדת חברות הביטוח. בחדש יולי 2016 אישר בית המשפט את התביעה כייצוגית. הקבוצה שאושרה הינה כל מי שהתקשר עם הנתבעות או מי מהן בחוזה ביטוח ונגבה ממנו תשלום תת שנתיות ביחס לרכיבים הבאים: ביחס לרכיב ה חיסכון בביטוחי חיים מסוג "מעורב" שנמכרו על ידי החברה בעבר, ביחס ל"גורם פוליסה" שהינו סכום חודשי קבוע המתווסף לפרמיה שמטרתו כיסוי הוצאות, וביחס לפוליסות בריאות, נכות, מחלות קשות, אובדן כושר עבודה וסיעוד ("רכיבי הגביה"). החלטת בית המשפט ניתנה על אף עמדת הממונה על הביטוח שניתנה לבקשת בית המשפט כאמור. עילת התביעה שבגינה אושרה התובענה כייצוגית היא גביה שלא כדין של תשלום תת שנתיות בגין רכיבי הגביה. הסעד המבוקש הוא החזר הסכומים שנגבו שלא כדין בשבע השנים שקדמו להגשת התובענה ואילך, דהיינו מינואר 2001 וצו עשה המורה לנתבעות לתקן את התנהלותן. בחדש דצמבר 2016 הגישו הנתבעות לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על ההחלטה לאשר את התביעה כייצוגית ("בר"ע") ובחדש מאי 2018 קיבל בית המשפט העליון את הבר"ע, דן בה כערעור וניתן פסק דין המקבל את הערעור ודוחה בהתאם את התובענה. בחדש יוני 2018 הגישו התובעים בקשה לקיים דיון נוסף בפסק הדין, ביחס לחלק מהקביעות בו. בחדש יולי 2019 ניתנה החלטה המאשרת עריכת דיון נוסף בעניין זה, בהרכב מורחב של 7 שופטים. בחדש פברואר 2020, הוגשה לבית משפט העליון עמדה מטעם היועץ המשפטי לממשלה במסגרת הדיון הנוסף, לפיה היועץ המשפטי סבור שאין מקום להתערב בהכרעה שנקבעה בפסק הדין, המתבססת על אימוץ עמדתה הפרשנית של רשות שוק ההון.	בחדש פברואר 2010 הגיעו הצדדים להסדר דיוני לפיו יימחקו מהבקשה ומהתובענה טענות התובע לפיהן החברה גבתה שיעור תת שנתיות גבוה מן המותר בקשר לפוליסות ביטוח שהונפקו לפני שנת 1992, וכי החברה גבתה שיעור תת שנתיות מקסימאלי גם כאשר מספר התשלומים היה נמוך משנים עשר תשלומים. בהתאם לכך, תוקן הסכום הנתבע מהחברה והועמד על כ-398.2 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשטן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
5.	5/2011 מחוזי-מרכז	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובע, בביטוח חיים, הנתבעות גובות ממבוטחים, ללא כל עיגון בפוליסות ובלא הסכמה, סכומי כסף העולים לעיתים כדי שיעור נכבד מן הפרמיה המשולמת על ידי המבוטחים והמכונים "גורם פוליסה" ו/או "דמי ניהול אחרים" (להלן: "גורם פוליסה") שלא כדין ובהעדר הוראה חוזית מתאימה וזאת על אף שעקרונות הותר לנתבעות במסגרת חוזרי הממונה לגבות בפוליסות ביטוח חיים גורם פוליסה. התובעים מציינים כי בחודש אפריל 2011, בו הוגשה התובענה הנוכחית, אישר בית המשפט בקשה להכיר בתביעה כנגד חברת ביטוח אחרת (להלן: "הבקשה האחרת"), היתה לתביעה זו, כתביעה ייצוגית. יצוין כי בעקבות בקשת רשות ערעור שהוגשה על ידי חברת הביטוח האחרת לבית המשפט העליון, הדיון בבקשת האישור האחרת הושב לבית המשפט המחוזי לשם דיון מחודש.	תשלום סכום הפיצוי/הש בה השווה לסכום גורם הפוליסה שנגבה מחברי הקבוצה בפועל, בצירוף התשואה שנמנעה מהם ביחס לסכום זה בשל כך שהסכום שנוכה מן הפרמיה עבור גורם הפוליסה לא הושקע עבורם ושינוי דרך הפעולה לעניין גביית גורם פוליסה.	כל מי שהוא ו/או שהיה מבוטח של הנתבעות או של מי מהן ושנגבה ממנו סכום כלשהו כגורם פוליסה.	בחודש יוני 2015 הוגשו לבית המשפט הסדר פשרה ובקשה לאישורו, אשר לפיו אמורות היו הנתבעות לשלם סך של 100 מיליוני ש"ח בגין העבר (כאשר חלקה של החברה מתוכו הינו כ-26.5 מיליוני ש"ח) וכן ליתן הנחה של 25% מהגביה העתידית בפועל של גורם הפוליסה. בחודש נובמבר 2016 החליט בית המשפט לדחות את הבקשה לאישור הסדר הפשרה, כאשר לדעתו הוא אינו מהווה הסדר ראוי, הוגן וסביר בהתחשב בעניינים של חברי הקבוצה. בנוסף, החליט בית המשפט לאשר, באופן חלקי, את ניהול התובענה כייצוגית, וזאת רק ביחס לפוליסות ביטוח חיים משולבות חיסכון שנערכו בין השנים 1982 עד 2003 (ביחס לחברה בפוליסות מסוג "עדיף", "מיטב" ו"פרופיל"), אשר החיסכון שנצבר לטובת המבוטחים בפוליסות אלו נפגע בשל גביית גורם פוליסה וזאת בעילה של הפרת פוליסת הביטוח, בשל גביה של גורם הפוליסה, באופן שפגע בחיסכון שנצבר לטובת המבוטחים וזאת בגין התקופה, שתחילתה שבע שנים קודם למועד הגשת התובענה, בחודש אפריל 2011. התביעה לא אושרה ביחס לסוגי פוליסות אחרות (להלן וביחד: "ההחלטה"). הסעדים הנתבעים, כפי שהוגדרו בהחלטת בית המשפט, הינם תיקון ההפרה על דרך של עדכון החיסכון הצבור לטובת המבוטחים בסכום החיסכון הנוסף שהיה נצבר לטובתם אילו לא היה נגבה גורם פוליסה או פיצוי המבוטחים בסכום האמור, וכן הפסקת גביית גורם הפוליסה מכאן ואילך. כן נפסק תשלום שכר טרחה לבאי כוח המייצגים וכן למתנגדים להסדר הפשרה ולבאי כוחם בסכומים שאינם מהותיים. ככל שתאושר התובענה לגופה, פוטנציאל התביעה הכולל ביחס לרכיב החיסכון בפוליסות הרלבנטיות, מוערך בסך של כ-700 מיליוני ש"ח עבור ארבע מן הנתבעות שהתקשרו בהסדר הפשרה (לרבות החברה), בגין התקופה שמשנת 2004 עד שנת 2012 (כולל) וזאת בהסתמך על אומדן המתבסס על הערכת בית המשפט שניתנה בהסתמך על חוות דעת הבודק שמונה מטעמו. סכום זה אינו כולל את התקופה שעד מועד קבלת ההחלטה וכן את סכומי הגביה בגין גורם פוליסה, אשר התקבלו משנת 2012 ואילך אמורים להתקבל בעתיד. בחודש מאי 2017 הגישו הנתבעות בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט הן ביחס לאי אישור הסדר הפשרה והן ביחס לאישור החלקי של התובענה כייצוגית. בחודש בפברואר 2019 משכו הנתבעות את בקשת רשות הערעור, על פי הצעת בית משפט העליון, ולפיכך ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה בבית המשפט המחוזי. הצדדים מנהלים ביניהם הליכי גישור.	תביעתם של התובעים היא בגין גורם הפוליסה שנגבה מהם משנת 2004. על פי הערכות והנחות שונות שביצעו התובעים ביחס לגביית גורם פוליסה בשבע השנים שקדמו למועד התביעה על ידי הנתבעות והתשואות השנתיות הרלבנטיות, סכום התביעה לחברי הקבוצה, כנגד כל הנתבעות, הוערך על ידי התובעים, נכון למועד הגשת התביעה, בסכום נומינלי של כ-2,325 מיליוני ש"ח. מתוך סכום זה מיוחס לחברה, על פי חלקה הנוטען בשוק, סך של כ-661.9 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשטן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
6.	7/2014 מחוזי - מרכז	החברה	לטענת התובע, החברה גובה דמי ביטוח ביתר, בפוליסות חובה ו/או צד ג' ו/או מקיף מסוג "נהג נקוב" (להלן: "הפוליסה"), במקרים בהם הנהג הצעיר ביותר הצפוי להשתמש ברכב דרך קבע (להלן: "הנהג"), עתיד להגיע במהלך תקופת הביטוח לגיל ו/או לוותק נהיגה שהחל ממנו גובה החברה דמי ביטוח מופחתים (להלן בהתאמה: "גיל מזכה" ו- "וותק מזכה"). לטענת התובע, על החברה לחשב את דמי הביטוח בדרך אחרת, וזאת גם במקרה של חידוש הפוליסה לאחר תקופת ביטוח קודמת, וכן יש לחייב את החברה לגלות למבוטחים בפוליסות רכב מכל סוג שהוא, באופן יזום, פרטי מידע שונים.	להצהיר ולקבוע כי על החברה לחשב את דמי הביטוח בגין הפוליסות כמפורט בבקשה; לחייב את החברה בגילוי יזום של פרטי מידע שונים כמפורט בבקשה; לאסור על החברה לגבות מן המבוטח הוצאות מינהל או כל תשלום אחר בגין הנפקת תעודת ביטוח חובה חדשה, מקום בו ההנפקה החדשה נדרשת שלא באשמת המבוטח; לחייב את החברה לפצות את חברי הקבוצות בגין הנזקים שנגרמו להם, בתוספת הפרשי הצמדה וריבית כדין ממועד גביית היתר ועד למועד הפיצוי ו/או ההשבה בפועל; לחייב את החברה להשיב לחברי הקבוצה את מלוא התעשרותה של החברה על חשבון חברי הקבוצות. להורות על מתן כל סעד אחר לטובת הקבוצות או פיצוי לציבור, כפי שימצא בית המשפט לנכון בנסיבות העניין.	כל מי שרכש ו/או חידש ו/או ירכוש ו/או יחדש את הפוליסה אצל התובעת במהלך שבע השנים שקדמו להגשת התובענה ועד למועד מתן פסק דין סופי ואשר במהלך תקופת הביטוח הגיע ו/או יגיע הנהג הצעיר ביותר הצפוי להשתמש ברכב למדרגת גיל ו/או לוותק נהיגה שהחל מהם הוא זכאי להפחתת דמי הביטוח, כאשר בפועל לא קיבל את מלוא ההפחתה לה היה זכאי וכן מי שנמנה על הקבוצה האמורה לעיל וביטוח המקיף ו/או צד ג' שלו הינו מסוג של "כל נהג".	בחודש ינואר 2017 ניתנה החלטה על ידי בית המשפט הדוחה את טענות התובע, למעט ביחס לטענה בדבר קיומה של פרקטיקה נוהגת בדבר עדכון פוליסות והשבת דמי ביטוח עודפים, אשר ביחס אליה אושרה הבקשה לניהול התביעה כייצוגית. חברי הקבוצה כפי שנקבעו בהחלטה הינם: "מבוטחי המשיבה בביטוח רכב חובה, מקיף וצד ג' בשבע השנים האחרונות, אשר הגיעו במהלך תקופת הביטוח למדרגת הגיל ו/או וותק הנהיגה, המזכה בהפחתת דמי הביטוח, ואשר המשיבה נמנעה מלנהוג כלפיהם על פי הפרקטיקה הנוהגת, ואשר כתוצאה מכך לא קיבלו את ההפחתה." ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה. הצדדים מנהלים ביניהם הליכי גישור.	סכום התביעה הכולל בתביעה הוערך על ידי התובע בסך של כ-26 מיליוני ש"ח. הערכת הנזק במסגרת תצהירי עדות ראשית מטעם התובע בתביעה הייצוגית עמדה על כ-100 מיליוני ש"ח במצטבר בגין תקופה של 11 שנים.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
7.	2/2014 מחוזי – ת"א	החברה	לטענת התובע, החברה מנצלת את העובדה שהמבוטח אינו משלם במשך זמן מה את רכיב החיסכון בפוליסת ביטוח חיים, הכוללת רכיב חיסכון ורכיב ריסק, ומפרה באופן יסודי ובוטה את תנאי הפוליסה על ידי ביצוע שינויים בפוליסה באופן חד צדדי (קיצור תקופת הפוליסה, הזזת מועד תחילת הביטוח והעלאת גיל המבוטח בתחילת הביטוח), וכפועל יוצא מעלה את מחיר הפרמיה הריאלית בניגוד לדין, על אף שהפרמיה עבור רכיב הריסק בפוליסה שולמה במלואה. בכך, לטענת התובע, גורמת החברה למבוטחים נזקים בסכומים משמעותיים.	לחייב את החברה לשלם את דמי הפרמיה העודפים שגבתה עקב הזזת תחילת הביטוח עד למועד אישור התובענה כייצוגית בתוספת הפרשי הצמדה וריבית חוקית מקסימלית. לקבל צו האוסר על החברה להמשיך ולגבות פרמיות בשיעורים העולים על השיעור הנקוב בפוליסה. לחילופין, לחייב את החברה בתשלום סכום ראוי והולם לטובת הציבור בכללותו בסכום השווה לדמי גביה שנגבו ולא הושבו למשלם בצירוף הפרשי הצמדה וריבית חוקית.	כל מי שהתקשרו ו/או היו מבוטחים בפוליסת ביטוח חיים ואשר לא שילמו את רכיב החיסכון בפוליסה זו במלואו ממועד עריכת הפוליסה ועד למועד הזכאות לגמלה חודשית לפי הפוליסה ואשר נגבו מהם פרמיות עודפות שלא כדין עקב הזזת תחילת הביטוח.	בחודש דצמבר 2017 אישר בית המשפט את התביעה כייצוגית. הקבוצה שאושרה הינה כל מי שהתקשרו ו/או היו מבוטחים בפוליסת ביטוח חיים הכוללת רכיב חיסכון ורכיב ריסק, ואשר לא שילמו את אחד הרכיבים בפוליסה במלואה ממועד עריכת הפוליסה ועד למועד הזכאות לגמלה חודשית על פי הפוליסה או עד לסילוקה או עד לפריעת הפוליסה, שלגביהם, המשיבה "הזיזה" קדימה את מועד תחילת הביטוח. התביעה אושרה בעילות של הפרת חוזה, הטעיה ועשית עושר שלא במשפט. הסעדים הנתבעים הינם השבה של סכומי פרמיה עודפת שגבתה כלל ביטוח, לגישת התובעים, מעבר לסכומים הנקובים בפוליסה, וכן צו האוסר על החברה להמשיך ולגבות פרמיות שהשיעורים העולים על השיעור הנקוב בפוליסה. ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מהחברה מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-20 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתי כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
8.	5/2015 מחוזי-ירושלים	כלל ביטוח וחברת ביטוח נוספת	לטענת התובע, לאחר שנים בהן אמו המנוחה הייתה מבטחת בפוליסת ביטוח חיים קבוצתי, שמכרה כלל ביטוח לעמותת גמלאי קרן הפנסיה "נתיב" – דרום ומרכז (להלן: "העמותה" ו"הפוליסה", בהתאמה), ושילמה פרמיות כסדרן, ביטלה כלל ביטוח באופן חד צדדי ושלא כדין את הפוליסה, בשל היות הפוליסה הפסדית, ונמנעה מלהחזיר את הפרמיות שגבתה. בנוסף, לטענת התובע, גבתה כלל ביטוח באופן בלתי חוקי פרמיות מהמבוטחים בגין חודש יוני 2014, לאחר המועד בו הפוליסה בוטלה.	לחייב את כלל ביטוח לשלם לכל אחד מחברי הקבוצה, אשר לא נהנו מפירות הפוליסה, את מלוא הפרמיות שנגבו מהם בגין הפוליסה במשך השנים בהן היו מבוטחים, בתוספת ריבית והצמדה כחוק.	כל מי שבטוח אצל כלל ביטוח בפוליסה, אשר בוטלה ביום 2 למארס 2014, וכן כל המבוטחים במסגרת הפוליסה אשר כלל ביטוח גבתה מהם פרמיה בחודש יוני 2014.	בחודש מאי 2019 דחה בית המשפט את הטענה ביחס להשבה של כל הפרמיות ששולמו בגין הפוליסה לאורך השנים. בית המשפט אישר את התובענה ייצוגית כנגד כלל ביטוח וכנגד העמותה בעילות של הפרת הוראות חוק חוזה הביטוח, תשמ"א - 1981, תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (ביטוח חיים קבוצתי), תשנ"ט - 1999, הוראות הפוליסה וכן בעילה של רשלנות וקבע כי כלל ביטוח לא התריעה בפני המבוטחים כנדרש על ביטול חוזה הביטוח וכי העמותה הפרה, בין היתר, את חובות הנאמנות והזהירות המוטלות עליה כ"בעלת הפוליסה". הקבוצה שאושרה הינה מוטביהם של הגמלאים המבוטחים בחוזה הביטוח הקבוצתי שנפטרו מיום ביטול חוזה הביטוח ועד למועד סיום תקופת הביטוח הקבוצה בחוזה הביטוח (תקופה של שנתיים).	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-90 מיליוני ש"ח.
					הסעד הנתבע הוא תשלום תגמולי ביטוח לחברי הקבוצה.		
					ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה.		

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	7/2014	כלל פנסיה וגמל בע"מ וכן כנגד ארבע חברות מנהלות נוספות של קרנות פנסיה	לטענת התובעות, שתי עמותות הטוענות כי מטרתן היא סיוע לאוכלוסייה המבוגרת, הנתבעות העלו את דמי ניהול הנגבים מפנסיונרים של קרנות הפנסיה המנוהלות על ידן בשלב קבלת הקיצבה לדמי הניהול המרביים המותרים לגביה על פי הדין (0.5%) מהיתרה הצבורה), תוך ניצול היותם של הפנסיונרים "קהל שבוי", וזאת בשעה שעמיתים פעילים משלמים בממוצע דמי ניהול נמוכים משמעותית. עוד נטען, כי הנתבעות אינן מגלות לעמיתיהן, כי מיד לכשיהפכו לפנסיונרים יועלו דמי הניהול שהם ישלמו לנתבעות לדמי הניהול המרביים.	לחייב את הנתבעות להשיב את דמי הניהול העודפים שנגבו מחברי ריבית והצמדה; לחייב את הנתבעות להפחית את דמי הניהול הנגבים מן הפנסיונרים, כך שלא יעלו על דמי הניהול שנגבו טרם יציאתו של כל אחד מהם לפנסיה; לאסור על הנתבעות להעלות את דמי הניהול לעמיתים בסמוך לפני יציאתם לפנסיה.	כל מי שהוא עמית בקרן פנסיה חדשה מקיפה, המנוהלת על ידי אחת מהנתבעות, וזכאי לקבל פנסיית זקנה ו/או יהיה זכאי לקבל בעתיד פנסיית זקנה.	בחודש ספטמבר 2015 הגישו התובעות תשובה לתגובת הנתבעות לבקשת האישור ("תשובת התובעות") במסגרתה הועלתה, בין היתר, טענה חדשה, לפיה הנתבעות לא שלחו לעמיתיהן הודעה מוקדמת על העלאת דמי ניהול כנדרש בהתאם להוראות הדין. לבקשת בית המשפט, הוגשה בחודש ספטמבר 2017 עמדת הממונה אשר קובעת, בין היתר, כי בהתאם להוראות הדין וחוזר מחודש יולי 2014, ניתן היה לגבות בתקופת קבלת הקיצבה דמי ניהול בשיעור הנמוך מ-0.5% וכי לנתבעות לא הייתה חובת מתן הודעה רגולטורית על העלאה בדמי הניהול עם הגיע העמיתים לגיל פרישה. ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה.	להערכת התובעות, דמי הניהול שנגבו על ידי הנתבעות מפנסיונרים קיימים נאמדים על סך של 48 מיליוני ש"ח, דמי ניהול שנגבו בעתיד על ידי הנתבעות שלא כדין מפנסיונרים קיימים נאמדים בסך של 152 מיליוני ש"ח, ודמי ניהול שנגבו בעתיד על ידי הנתבעות שלא כדין מפנסיונרים עתידיים בגין צבירה שנעשתה עד היום נאמדים בסך של 2,800 מיליוני ש"ח. הסכומים האמורים נטענים ביחס לכלל הנתבעות.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
2.	11/2014 מחוזי - מרכז	החברה, תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ (להלן: "תמורה")	לטענת התובעים, אשר מחזיקים בכרטיסי אשראי של ישראל וחברת כרטיסי אשראי לישראל ("כאל"), והתקשרו על מנת להפעיל את הפוליסה הבסיסית של כרטיסי האשראי, המוענקת בחינם, במהלך השיחה, נמכר להם מוצר שאינו הרחבה, תוספת או הגדלה של הפוליסות הבסיסית, אלא פוליסה רגילה שנמכרו במחיר מלא, כך שאותו אדם מבטח פעמיים, מהשקל הראשון בכל הנוגע לכיסויים החופפים בשתי הפוליסות.	לחייב את הנתבעות להשיב לחברי הקבוצה את הפרמיות העודפות ששולמו על ידי חברי הקבוצה במהלך שבע השנים שקדמו להגשת התובענה; ליתן צו המורה לנתבעות להביא בחשבון במסגרת מכירת הפוליסות את השווי הכלכלי של הפוליסות הבסיסיות ולגבות פרמיות אשר יביאו בחשבון שווי זה; ליתן גילוי מלא ונאות למתקשרים למוקדים הטלפונים; לאפשר למחזיקי כרטיסי האשראי של ישראל כרטיסי אשראי של הפוליסות הבסיסית לא רק באמצעות מוקד טלפוני; לחילופין, להורות על כל סעד אחר לטובת הקבוצה, לרבות מתן הוראות בדבר פיקוח על ביצוע פסק הדין.	מחזיקי כרטיסי אשראי של ישראל וכאל אשר היו זכאים לקבלת ביטוח נסיעות לחו"ל ללא נסיעות לחו"ל ללא צורך בתשלום נוסף, ואשר רכשו בשבע השנים האחרונות ביטוחי נסיעות לחו"ל מהנתבעים דרך המוקדים הטלפונים שהפעילו הנתבעות.	בחודש באפריל 2019 הגישו הצדדים בקשה לאישור הסדר פשרה. בהתאם להסדר הפשרה, כלל ביטוח תעמית לרשות חברי הקבוצה, כהגדרתם בהסכם הפשרה, מאגר ימי ביטוח נסיעות לחו"ל ללא תשלום, אשר יהיו ניתנים לניצול בהתאם להוראות הסכם הפשרה. בחודש נובמבר 2019 הגיש היועץ המשפטי לממשלה התנגדות להסדר הפשרה שהוגש ביחס לחברת הביטוח הנוספת ובחודש דצמבר הודיע כי טעמי ההתנגדות יפים גם להסדר הפשרה עם כלל ביטוח. תוקפו של הסדר הפשרה מותנה בקבלת אישור בית המשפט אשר אין ודאות שיתקבל.	הנזק הנטען לכלל חברי הקבוצה מהחברה מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-70 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
3.	7/2015 מחוזי – ת"א	החברה	לטענת התובע, החברה מחשבת את הזכויות לתשלום גמלה ו/או הון גמלה המגיעים למבוטחים, המקפאים את תשלום דמי הביטוח (במלואם או באופן חלקי) באופן זמני לתקופה מסוימת ו/או לא משלמים את דמי הביטוח במשך מספר חודשים, בניגוד להוראות הדין, בניגוד להוראות הפוליסה ולנוסחה המחייבת לחישוב הגמלה הכלולה בפוליסה (להלן: " הנוסחה המחייבת "), כן נטען שהחברה מסרבת למסור למבוטחים מידעים.	לחייב את החברה לחשב את הגמלה החודשית ו/או הון הגמלה בהתאם להוראות הנוסחה המחייבת ולחייב את החברה לשלם לחברי הקבוצה שכבר ניזוקו את הפרשי הגמלה או את הפרשי הון הגמלה שמגיעים להם בתוספת הפרשי הצמדה וריבית כחוק. לחילופין, עותר התובע ליתן פסק דין הצהרתי, לפיו החברה מפרה את הוראות הפוליסות.	לעניין הסעדים הלא כספיים - כל מבוטחי החברה, בעלי פוליסות דומות לפוליסות של התובע (" המבוטחים "), אשר בתקופה או תקופות מסוימות לא שילמו, באופן זמני, את דמי הביטוח על פי הפוליסה. לעניין הסעדים הכספיים: כל המבוטחים שהחלו לקבל מהחברה גמלה חודשית הנמוכה מהגמלה החודשית שהייתה משולמת בהתאם לנוסחה המחייבת וכן מבוטחים אשר בחרו בהיוון גמלה ואשר חישוב הון הגמלה שלהם נמוך מהיוון הגמלה שהיה משולם בהתאם לנוסחה המחייבת.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית. בחודש יוני 2016 אושרה בקשתם המוסכמת של הצדדים להעברת הדיון למותב שדן בתביעה נוספת של התובע, המתוארת בסעיף 7(א)(1)(9) לעיל בנושא חישוב הזכויות בפוליסות ביטוח חיים, כאשר המבוטח אינו משלם את מלוא דמי הביטוח.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מסתכם להערכת התובע בסכום שאינו פחות מ-25 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
4.	9/2015 מחוזי - מרכז	החברה וארבע חברות ביטוח אחרות	לטענת התובעים, כאשר הנתבעות נותנות ניקוד בגין פעולת "השליטה על סוגרים" במסגרת בחינת תביעה לתגמולי ביטוח בפוליסות סיעוד, הן אימצו פרשנות לפיה על מנת שתוכר תביעת מבוטח בגין "אי השליטה על הסוגרים" היא צריכה להיות תוצאה של מחלה או ליקוי אורולוגיים או גסטרואנטרולוגיים בלבד במקום לנקד את הפעולה גם כאשר מקור המצב הרפואי והתפקודי הירוד של המבוטח אשר בגינו הוא "לא שולט על סוגריו", יכול להיות מחלה, תאונה או ליקוי בריאותי שאינם מתחום האורולוגיה והגסטרוולוגיה.	לחייב את הנתבעות לפצות את חברי הקבוצה במלוא הנזקים שנגרמו להם בשל הפרותיהן, לכאורה, את ההסכם ולקיים את ההסכם מכאן ואילך ולחלופין להורות על מתן כל סעד אחר כפי שבית המשפט ימצא לנכון בנסיבות העניין.	כל מי שהיה מבוטח בביטוח סיעודי שנמכר על ידי הנתבעות (או יורשיו, לפי העניין), וסבל ממצב בריאות ותפקוד ירוד כתוצאה ממחלה או תאונה או ליקוי בריאותי, אשר בגינו הוא לא שלט על סוגריו ו/או עשה שימוש קבוע בסטומה או בקטטר בשלפוחית השתן, או בחיתולים או בסופגנים למיניהם, ועל אף האמור לא קיבל מהנתבעות (לפי העניין) ניקוד בגין רכיב "השליטה על סוגרים" באופן שהביא לפגיעה בזכויותיו.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה.	לטענת התובעים הנזק אינו ניתן להערכה בשלב זה אך הם מעריכים אותו בעשרות ואף במאות מיליוני שקלים. הנזק האישי של התובע מהחברה, לטענתו, מסתכם בסך של כ- 32,500 ש"ח (ללא הפרשי הצמדה וריבית).

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
5.	9/2015 מחוזי – ת"א	כלל פנסיה וגמל וכן כנגד ארבע חברות נוספות שהינן מנהלות של קרנות פנסיה	לטענת התובעים, עמיתים בקרנות הפנסיה שבניהול הנתבעות, מנגנון תגמול סוכנים ומתווכים בעמלות, בשיעור מתוך דמי הניהול הנגבים מהעמיתים, כפי שהיה נהוג אצל הנתבעות, מהווה הפרה של חובת הנאמנות כלפי העמיתים בקופות הגמל שבניהול הנתבעות, ומביא לגביית דמי ניהול גבוהים מהראוי על ידי הנתבעות.	לחייב את הנתבעות לשנות את מנגנון תגמול הסוכנים ולהשיב לעמיתים את דמי הניהול שנגבו ביתר.	עמיתי קופות גמל שבניהול הנתבעות, שנגבו מהם דמי ניהול תוך מתן עמלה לסוכנים הנגזרת מגובה דמי הניהול.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים מעריכים את הנזק לכלל חברי הקבוצה בסכום של כ-2 מיליארדי ש"ח, המשקף נזק בשיעור של כ-300 מיליוני ש"ח לשנה מאז שנת 2008.
6.	10/2015 מחוזי- מרכז	החברה	התובע מעלה טענות כנגד הגדרת "הנכות" בפוליסות נכות מתאונה אשר לטענתו יוצרת אי בהירות, וכן כנגד תנאי הפוליסה הדורשים קבלת הוכחה סבירה תוך שנה מתאריך התאונה ובהקשר זה נטען כי למרות שהחברה קיבלה "הוכחה סבירה" בדבר נכותם הצמיתה של מבוטחים כתוצאה מתאונות שאירעו החל מחודש יוני 2009, היא שילמה להם תגמולי ביטוח מופחתים או שדחתה את תביעתם לתגמולי ביטוח בגין הנכות. עוד כוללת התובענה טענות בעניין שקלול שיעורי נכויות בתשלום תגמולי הביטוח במקרה ולמבוטח יש יותר מאשר נכות אחת וכן טענות בעניין שיערוך תגמולי הביטוח ביחס להפרשי הצמדה וריבית.	לחייב את החברה לשלם לחברי הקבוצה תגמולי ביטוח בגין נכות צמיתה כתוצאה מתאונה, לפי תנאי הפוליסה, וכן להורות לה לחדול מהתנהלותה המפרה	כל מי שבוטח על-ידי החברה בפוליסות נכות מתאונה אשר למרות שהחברה קיבלה "הוכחה סבירה" בדבר נכותו הצמיתה כתוצאה מתאונה שארעה החל מיוני 2009, היא שילמה לו תגמולי ביטוח מופחתים בגין נכותו או דחתה את תביעתו לתגמולי ביטוח בגין נכותו מחמת הסיבות המנויות בתובענה כולן או מקצתן.	בחודש יולי 2016, בעקבות הודעת התובע הייצוגי שהסכים לסילוק התביעה על הסף וחזר בו, סילק בית המשפט את התביעה על הסף. בחודש ספטמבר 2016, הוגש לבית המשפט העליון ערעור מטעם התובע הייצוגי כנגד פסק הדין אשר סילק את התובענה על הסף. בחודש נובמבר 2017 ביטל בית המשפט העליון את פסק הדין ככל שהדבר נוגע לסילוק התביעה על הסף והורה לתובע להגיש לבית המשפט המחוזי הודעת הבהרה בשאלה מהן העילות שבעטיין מתבקש ניהול התובענה, ואיזו מטענותיו של התובע מקיימת את דרישת העילה האישית והתובע הגיש הודעת הבהרה כאמור ובחודש אפריל 2018 הורה בית המשפט המחוזי לתובע להגיש בקשה מתוקנת לאישור התביעה כייצוגית בעילות המסוימות שנקבעו על ידו. לאחר שבקשת ערעור שהגיש התובע לבית המשפט העליון על ההחלטה האמורה, נדחתה, הגיש התובע לבית המשפט בקשת אישור מתוקנת המתייחסת לעילות המסוימות שנקבעו על ידי בית המשפט כאמור.	המבקש מעריך את נזקה של הקבוצה על סך של 90 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
7.	12/2015 מחוזי – ת"א	החברה וחברת ביטוח נוספת	לטענת התובעים הנתבעות גובות, ממבוטחים בפוליסות ביטוח חיים שהונפקו החל מ-1 באוגוסט 1982 ושבמסגרתן נגבה רכיב תת שנתיות, כאשר הפרמיה משולמת לשיעורים במהלך השנה (להלן: "תת שנתיות"), שיעור ריבית אפקטיבית, הגבוה משיעור הריבית המירבי, שהתיר הממונה על הביטוח לחברות הביטוח לגבות בגין רכיב תת שנתיות. לטענת התובעים גביה כאמור הינה בניגוד לדין, לנוהל ולמקובל בתחום הפיננסים ותוך התעלמות ממועדי תשלום הפרמיות החודשיות ומכך שהפרמיה השנתית הולכת ופוחתת במשך השנה.	להורות לנתבעות לשנות את שיטת חישוב רכיב התת שנתיות, כך שיחושב בשים לב למועדי תשלום הפרמיות בפועל ובשים לב להפחתת הפרמיה השנתית מדי תשלום ותשלום. להשיב לחברי הקבוצה את סכומי רכיב התת שנתיות, שנגבו מהם ביתר החל מהמועד בו חויבו המבוטחים ברכיב התת שנתיות ועד למועד מתן פסק דין בתובענה, ולחילופין בשבע השנים שקדמו לתביעת התובע ועד למתן פסק דין בתובענה. לחילופין, עותר התובע ליתן פסק דין הצהרתי, לפיו שיטת חישוב רכיב התת שנתיות הנהוגה על ידי החברה אינה חוקית או פסק דין הצהרתי אחר הנראה לבית המשפט נכון וצודק בנסיבות העניין.	מבוטחים בפוליסות ביטוח חיים שהונפקו החל מ-1 באוגוסט 1982 ושבמסגרתן נגבה רכיב תת שנתיות, כאשר הפרמיה משולמת לשיעורים במהלך השנה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מסתכם להערכת התובעים בסכום שאינו פחות מ- 50 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
8.	2/2016 מחוזי - מרכז בלוד	כלל פנסיה וגמל וארבע חברות מנהלות נוספות של קרנות פנסיה	לטענת התובעת, עמותה הטוענת כי מטרתה לפעול עבור אוכלוסיות חלשות ואנשים בעלי צרכים מיוחדים, הנתבעות גובות ממקבלי קיצבאות נכות ושאיירים דמי ניהול בשיעור המירבי המותר על פי דין, תוך ניצול העובדה שאינם רשאים לנייד את כספיהם לקרן אחרת.	לחייב את הנתבעות להשיב לכל אחד ממקבלי קיצבאות הנכות ו/או השאיירים את כל דמי הניהול שנגבו ו/או שייגבו מהם שלא כדין, בצירוף ריבית והצמדה, או לחילופין – להשיב לקרן הפנסיה את דמי הניהול שנגבו ו/או שייגבו שלא כדין ממקבלי קיצבאות הנכות ו/או השאיירים ולבצע חלוקה צודקת והוגנת של הכספים.	כל מי שמקבל ו/או בעל זכות לקבל קצבת נכות וכן כל מי שמקבל ו/או בעל זכות לקבל קצבת שאירים וכן כל מי שהוא עמית בקרן פנסיה המנוהלת על ידי הנתבעות והיא ניזוק כתוצאה מגביית דמי הניהול בקשר עם קיצבאות הנכות והשאיירים.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה הייצוגית לא כומת במסגרת כתב התביעה, אולם, בהתאם לחוות דעת אקטוארית שצורפה לבקשה, הועמד הנזק שנגרם לחברי הקבוצה, על בסיס אומדן ראשוני, על סך של כ-1 מיליארד ש"ח, כנגד כלל הנתבעות.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
9.	8/2016	כלל פנסיה וגמל	עניין של חמשת התובענות בטענה כי הנתבעות גובות מעמיתים בקרנות הפנסיה, בקופות הגמל תמר, בקרן פנסיה לשכירים ועצמאים בע"מ (חברה בת של כלל ביטוח	התובעים בחמשת התובענות מבקשים לחייב את הנתבעות להשיב את סכומי ההוצאות הישירות שנגבו מהם ביתר. בנוסף, חלק מהתובעים מבקשים לחייב את הנתבעות בתוספת הפרשי התשואה שהיו מניבים הסכומים שנגבו ביתר אילו הושקעו בקרן הפנסיה וחלקם מבקשים לחייב את הנתבעות בהפרשי ריבית שקלית כחוק מיום גביית היתר ועד התשלום בפועל.	העמיתים בקרנות הפנסיה, בקרן ההשתלמות, בקופת הגמל "כלל תמר" שבניהולן של הנתבעות והמבוטחים בביטוחי מנהלים אשר נגבו מהם הוצאות ניהול השקעות בשבע השנים שקדמו להגשתה של התובענה הרלבנטית.	בחודש מאי 2018 הוגשה עמדת רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון במסגרת ההליכים המתנהלים בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים, אשר עיקרה כי ניתן החברות המנהלות רשאיות לגבות הוצאות גם אם הדבר אינו מצוין במפורש בתקנון.	בתובענה 1 המתייחסת לקרנות הפנסיה, סכום התביעה הייצוגית הועמד על סך של 341 מיליוני ש"ח בגין השנים 2009-2015 בתוספת הוצאות ניהול ההשקעות שגבתה הנתבעת מחברי הקבוצה בשנת 2016 ובתוספת התשואה שהיו משיגים הכספים שנוכו כהוצאות ניהול ההשקעות.
	10/2016	בית הדין האזורי לעבודה בירושלים (2)	דמי הניהול, "הוצאות ניהול השקעות" (להלן: "הוצאות ישירות"), וזאת בהעדר הוראה חוזית המאפשרת להן לגבות הוצאות אלה ובניגוד לתקנון הקרן.	מנהלים, נוסף על דמי הניהול, "הוצאות ניהול השקעות" (להלן: "הוצאות ישירות"), וזאת בהעדר הוראה חוזית המאפשרת להן לגבות הוצאות אלה ובניגוד לתקנון הקרן.	בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים (2) בת של כלל ביטוח (מוחזקת ב-50%) (להלן: "עתודות")	בחודש יוני 2018 הוגשו תשובות הרשות לשאלות שהופנו אליה במסגרת ההליכים 11(1) ו-11(4).	בתובענה 2, המתייחסת לקרן ההשתלמות, סכום התביעה הייצוגית הועמד, על בסיס הערכה, על סך של כ-53 מיליוני ש"ח.
	11/2016	בית הדין האזורי בירושלים (3)	הוצאות ניהול השקעות בשבע השנים שקדמו להגשתה של התובענה	מנהלים, נוסף על דמי הניהול, "הוצאות ניהול השקעות" (להלן: "הוצאות ישירות"), וזאת בהעדר הוראה חוזית המאפשרת להן לגבות הוצאות אלה ובניגוד לתקנון הקרן.	ההליכים מצויים בבירור הבקשות לאישור התובענות כייצוגיות.	בחודש מאי 2019 ניתנה החלטה בבית המשפט המחוזי מרכז המאשרת בקשה לאישור תובענה ייצוגית בעניין גביית הוצאות ישירות בפוליסות ביטוח חיים פרט ("החלטת האישור"). בהחלטת האישור נקבע שהעדר הוראה ברורה בפוליסה בדבר גביית ההוצאות הישירות הינה הסדר שלילי, ומשכך הנתבעות לא היו רשאיות לגבות הוצאות אלו. בחודש ספטמבר 2019 הוגשה לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על החלטת האישור ובחודש נובמבר 2019 ניתנה החלטה כי יערך דיון בבקשת רשות הערעור ותוגש עמדת היועמ"ש. הגופים המוסדיים בקבוצה אינם צד להליך האמור.	בתובענה 3, המתייחסת לקופת הגמל תמר, סכום התביעה הייצוגית הועמד, על בסיס הערכה, על סך של כ-181 מיליוני ש"ח.
	12/2016	בית הדין האזורי – ת"א (4)	הוצאות ניהול השקעות בשבע השנים שקדמו להגשתה של התובענה	מנהלים, נוסף על דמי הניהול, "הוצאות ניהול השקעות" (להלן: "הוצאות ישירות"), וזאת בהעדר הוראה חוזית המאפשרת להן לגבות הוצאות אלה ובניגוד לתקנון הקרן.	ההליכים מצויים בבירור הבקשות לאישור התובענות כייצוגיות.	בחודש מאי 2019 ניתנה החלטה בבית המשפט המחוזי מרכז המאשרת בקשה לאישור תובענה ייצוגית בעניין גביית הוצאות ישירות בפוליסות ביטוח חיים פרט ("החלטת האישור"). בהחלטת האישור נקבע שהעדר הוראה ברורה בפוליסה בדבר גביית ההוצאות הישירות הינה הסדר שלילי, ומשכך הנתבעות לא היו רשאיות לגבות הוצאות אלו. בחודש ספטמבר 2019 הוגשה לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על החלטת האישור ובחודש נובמבר 2019 ניתנה החלטה כי יערך דיון בבקשת רשות הערעור ותוגש עמדת היועמ"ש. הגופים המוסדיים בקבוצה אינם צד להליך האמור.	בתובענה 4, המתייחסת לביטוחי מנהלים, סכום התביעה הייצוגית הועמד, על בסיס הערכה, על סך של כ-404 מיליוני ש"ח בתוספת הוצאות ניהול ההשקעות שחייבה הנתבעת את חברי הקבוצה בשנת 2016 וכן ריבית והצמדה.
	7/2019	בית הדין האזורי – ת"א (5)	הוצאות ניהול השקעות בשבע השנים שקדמו להגשתה של התובענה	מנהלים, נוסף על דמי הניהול, "הוצאות ניהול השקעות" (להלן: "הוצאות ישירות"), וזאת בהעדר הוראה חוזית המאפשרת להן לגבות הוצאות אלה ובניגוד לתקנון הקרן.	ההליכים מצויים בבירור הבקשות לאישור התובענות כייצוגיות.	בחודש מאי 2019 ניתנה החלטה בבית המשפט המחוזי מרכז המאשרת בקשה לאישור תובענה ייצוגית בעניין גביית הוצאות ישירות בפוליסות ביטוח חיים פרט ("החלטת האישור"). בהחלטת האישור נקבע שהעדר הוראה ברורה בפוליסה בדבר גביית ההוצאות הישירות הינה הסדר שלילי, ומשכך הנתבעות לא היו רשאיות לגבות הוצאות אלו. בחודש ספטמבר 2019 הוגשה לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על החלטת האישור ובחודש נובמבר 2019 ניתנה החלטה כי יערך דיון בבקשת רשות הערעור ותוגש עמדת היועמ"ש. הגופים המוסדיים בקבוצה אינם צד להליך האמור.	בתובענה 5, המתייחסת לקרן הפנסיה המנוהלת ע"י עתודות, סכום התביעה הייצוגית הועמד, על בסיס הערכה, על סך של כ-41 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
10.	9/2016	החברה ושלוש חברות ביטוח אחרות	עניינה של התובענה בטענה כי הנתבעות גבו וגובות, לכאורה, מן המבוטחים בפוליסות ביטוחי בריאות, פרמיות בגין כיסויים מיותרים שהמבוטחים אינם זקוקים להם וכי המשיבות מכרו למבוטחים, כביכול, במודע ובמכוון, פוליסות ביטוח בריאות הכוללות כיסויים אשר למבוטחים אין כל צורך בהם שכן הם מחזיקים בביטוח בריאות משלים מטעם קופת החולים אליה הם משתייכים, ואף התנו שירות בשירות, בהעדר אפשרות לרכוש פוליסה מצומצמת שתכלול רק כיסויים שאינם כלולים בביטוחי הבריאות המשלימים של קופות החולים, ובכך נוצר "כפל ביטוח".	החזר של סכומי הפרמיות העודפים שנגבו שלא כדין לכאורה, צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן כפי המתואר בתובענה וכן כל סעד נוסף אחר ככל שימצא בית המשפט לנכון בנסיבות העניין.	כל מי שמבוטח או שהיה מבוטח על ידי הנתבעות או מי מהן בפוליסות ביטוח בריאות אשר כוללת כיסויים חופפים, באופן מלא או חלקי, לכיסויים הכוללים בביטוחי הבריאות המשלימים של קופות החולים.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה הייצוגית נגד הנתבעות הועמד על סך נומינלי כולל של 4.45 מיליארדי ש"ח, כאשר החלק של החברה מתוך סך זה, כפי שחושב על ידי התובעים, הינו 995 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
11.	4/2017 בית הדין האזורי לעבודה	תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ (להלן: "תמורה"), חברה נכדה של החברה, שהינה סוכנות ביטוח המנהלת הסדרים פנסיוניים, וכן כנגד שלוש סוכנויות ביטוח נוספות.	לטענת התובעים, הנתבעות סיפקו שירותים לעניין הסדרת ההפרשות הסוציאליות/פנסיוניות הן למעסיקים והן לעובדיהם, אולם גבו את התמורה מהעובדים בלבד בלא ידיעתם או הסכמתם, ובניגוד לחובות החלות עליהן מכוח הדין.	לחייב את הנתבעות לפצות את חברי הקבוצה על הנזקים שנגרמו להם (כל אחת את חברי הקבוצה הרלוונטיים לה), או לחילופין ליתן כל סעד אחר לטובת הקבוצה.	כל מי שנמנה על מצבת לקוחות הנתבעות בזמן שהנתבעות סיפקו למעסיקו שירותי ניהול הסדר פנסיוני, במשך תקופה שתחילתה שבע שנים קודם למועד הגשת הבקשה החדשה ועד למועד בו החל המעסיק לשאת מאמצעיו בעלויות תפעול ההסדר הפנסיוני של העובד.	בחודש נובמבר 2016 אישר בית המשפט בקשת הסתלקות מתביעה קודמת דומה שהוגשה על ידי עמותת צדק פיננסי בחודש פברואר 2016 וזאת בין היתר בין היתר נוכח אי עמידתה בתנאי חוק תובענות ייצוגיות. בחודש ספטמבר 2018 הועברה הבקשה לדין בבית הדין לעבודה. בחודש פברואר 2019 הגישו הנתבעות בקשה לצירוף נשיאת הארגונים העסקיים כנתבעים נוספים לבקשה (להלן: "הבקשה"). בחודש מאי 2019 דחה בית המשפט את הבקשה ובמקביל אישר את בקשת לשכת המסחר להצטרף להליך במעמד של "ידיד בית המשפט". עמדת לשכת המסחר, כפי שהוגשה בחודש ביולי 2019 לבית המשפט תומכת בעמדת המשיבות. מכתב מטעם נשיאות הארגונים העסקיים התומכת גם היא בפרשנות המשיבות הוגש לתיק על ידי המשיבות. בתיק הוגשו סיכומי הצדדים והתיק כעת ממתין להחלטה בבקשת האישור. ההליך הנוכחי מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה בגין הנזק שנגרם לכל חברי הקבוצה, הינו בסך כולל של כ- 357 מיליוני ש"ח כנגד כלל הנתבעות, ומתוך סכום זה כ-88 מיליוני ש"ח יוחסו לתמורה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
12.	9/2017 מחוזי - ירושלים	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובעים, הנתבעות אינן מיישמות כנדרש את סעיף 5(ב) לחוק פסיקת ריבית והצמדה התשכ"א - 1961 (להלן: "חוק פסיקת ריבית והצמדה") ואינן משלמות, כעניין של מדיניות, ריבית והצמדה הנדרשים על פי אותו חוק ביחס לכל חוב שנפסק נגדן על ידי רשות שיפוטית ואשר לא שולם על ידן במועד שנקבע לתשלום.	סעד הצהרה ביחס להפרת הוראות הדין, פיצוי חברי הקבוצה בגין הנזקים, הנטענים, שנגרמו להם וחייב הנתבעות לתקן את מדיניותן מכאן ואילך.	כל מי ששולמו לו על ידי הנתבעות סכומי כסף שנפסקו לזכותו על ידי רשות שיפוטית מבלי שהתווספו לתשלום הסכום הפסוק הפרשי הצמדה וריבית ו/או ריבית ו/או ריבית צמודה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית. הצדדים מנהלים ביניהם הליכי גישור.	סכום הנזק האישי הנטען של התובעת כנגד החברה הינו בסך של 56.47 ש"ח. התובעים, בהעדר נתונים מדויקים בנוגע לנזק המצרפי של הקבוצה, מעריכים את הנזק בעשרות מיליוני שקלים לפחות אם לא יותר מכך.
13.	1/2018 מחוזי - ירושלים	החברה, שתי חברות ביטוח נוספות, שירותי בריאות כללית ומכבי שירותי בריאות.	לטענת התובעים הנתבעות מסרבות, כביכול, לבטח בביטוח סיעודי אנשים המצויים על הספקטרום האוטיסטי, או שקובעות תנאים בלתי אפשריים ובלתי סבירים עבורם ללא כל מתן הסבר או הצדקה להתנהלותן.	מתן צו הצהרתי כי הנתבעות הפרו בהתנהלותן את סימן ח' לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998, מתקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (הודעת מבטח בדבר מתן יחס שונה לאדם או בדבר סירוב לבטחו), (תשע"ו - 2016) ("חוק השוויון") וחוקים נוספים, מתן צו עשה לנתבעות להפסיק להפלות את חברי הקבוצה ולקבוע נהלי עבודה ברורים באשר לטיפול יחידי ושיווני ללא משוא פנים בבעלי מוגבלויות, מתן צו עשה שורה לנתבעות לבטח באופן רטרואקטיבי את חברי הקבוצה, אשר ימצאו כשירים לקבלת ביטוח סיעודי לאחר הליך חיתום שיווני בהתאם לנהלים כאמור לעיל.	אנשים עם מוגבלות מסוג אוטיזם אשר ביקשו להיות מבטחים בביטוח סיעודי אצל מי מהנתבעות וקבלו מהנתבעות יחס שונה ומפלה שלא כדין בשל היותם אנשים עם מוגבלות מבלי שההחלטה התבססה על נתונים סטטיסטיים, אקטואריים ורפואיים אמנים ורלבנטיים לסיכון הביטוחי המסוים ו/או לא ניתן להם כל נימוק על כך כמתחייב מחוק השוויון והוראות דין נוספות בנושא וזאת בשבע השנים שקדמו להגשת בקשת האישור.	בחודש ינואר 2020 הודיע היועץ המשפטי לממשלה כי הוא אינו מבקש להתייבץ בהליך, וכי אין בהודעה זו בכדי לשנות מהעמדה שהוגשה על ידו בתיק דומה אחר במסגרתה הובעה העמדה כי הסתמכותה של חברת הביטוח על נהלי החיתום של מבטחי המשנה תואמת את הוראותיו של חוק השוויון. ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים אינם מכמתים את הנזק לכלל חברי הקבוצה, ואת הנזק האישי לתובעים הם מעריכים בעשרות אלפי שקלים לכל תובע.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
14.	1/2018 מחוזי - מרכז	החברה וחמש חברות ביטוח נוספות.	לטענת התובעת, אמון הציבור, חברה לתועלת הציבור, הנתבעות נמנעות, שלא כדין, מלשלם למבוטחיהן ו/או לצדדים שלישיים את רכיב המע"מ החל על עלות הנזקים כאשר הנזקים לא תוקנו בפועל.	לחייב את הנתבעות לשלם את רכיב המע"מ בשיעור החל על סכום הנזק לחברי הקבוצה; לקבוע ולהצהיר כי הימנעות הנתבעות מלשלם תגמולי ביטוח ו/או שיפוי בגין רכיב המע"מ החל על התיקון במקרים שבהם הנזק לא תוקן בפועל נעשית בניגוד לדין; ליתן צו עשה המורה לנתבעות מעתה ואילך לכלול בתגמולי הביטוח שהן משלמות גם את המע"מ החל על עלות התיקון, וזאת גם אם הנזק לא תוקן בפועל, וכתוצאה מכך, גם במקרה שבו מקבל מבוטח או צד ג' תגמולי ביטוח ב"ערך שיפוי" ולא ב"ערך כינון", לחייב את הנתבעות לשלם לו תגמולי ביטוח בגין מלוא הנזק לרבות המע"מ.	כל מבוטח ו/או מוטב ו/או צד ג', בכל סוג ביטוח שהוא, אשר במועד הגשת תביעת הביטוח לא תיקן את הנזק שתבע בגינו, ואשר קיבל מחברת הביטוח תגמולי ביטוח ו/או שיפוי בגין הנזק מבלי שתגמולי הביטוח כללו את רכיב המע"מ החל על התיקון.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית. יצויין כי תביעה ובקשה לאישורה כתביעה ייצוגית, באותה עילה, הוגשה בעבר נגד החברה ושלוש חברות ביטוח נוספות והן נמחקו מטעמים דיוניים.	התובעת מעריכה שהפיצוי המגיע לחברי הקבוצה מהחברה בגין כל שנה הינו בסך 17,732,580 ש"ח. התובעת עותרת לקבלת הפיצוי למשך התקופה שמאז 4 ליוני 2001 או לחילופין למשך תקופה של 7 שנים מאז מועד הגשת התביעה הקודמת או לחילופי חילופין למשך תקופה של 7 שנים ממועד הגשת התובענה דנן.
15.	3/2018 בית הדין האזורי לעבודה – ת"א	כלל פנסיה וגמל וחמש חברות מנהלות נוספות של קרנות פנסיה.	לטענת התובעים, עמיתים בקרנות הפנסיה שבניהול הנתבעות, הנתבעות גובות דמי ביטוח שארים מעמיתים המצטרפים לקרנות הפנסיה שבניהולן, אשר אין להם שארים, מבלי שהן פועלות באופן אקטיבי לגלות ולהסביר לעמיתים כאמור שעליהם להימנע מרכישת כיסוי ביטוחי לשארים ותשלום עבורו, ומבלי שהן מבהירות לעמיתים שבחרו לוותר על כיסוי ביטוחי לשארים, בסמוך לתום תקופת הוויתור, שהוויתור עומד לפקוע.	מתן צו עשה המורה לנתבעות לזקוף לטובת קופת החיסכון של חברי הקבוצה את כל הכספים ששולמו על ידם ונזקפו לטובת דמי ביטוח שארים, בתוספת התשואה שהיו מקבלים הכספים לו היו נזקפים לקופת החיסכון במועד תשלומם לקרן הפנסיה, מתן צו עשה המורה לנתבעות לגלות, להבהיר ולהסביר כראוי לכל מי שמצטרף או מצורף לקרן כי אם אין לו שאירים מוטב לו לוותר על רכישת ביטוח שארים.	כל מי שאין לו שארים, אשר צורף או הצטרף לקרן פנסיה המנוהלת על ידי מי מהנתבעות ואשר הקרן גבתה ממנו דמי ביטוח בגין ביטוח שאירים, למרות שאין לו שארים, כמשמעות מונח זה בהוראות רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	בכתב התביעה צויין שאין בידי התובעים להעריך כעת את שיעור הנזק המצטבר שנגרם לחברי הקבוצה כולה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
16.	5/2018 מחוזי-ת"א	החברה וחברת ביטוח נוספת	לטענת התובעים הנתבעות גובות דמי ביטוח ביתר בגין ביטוח רכב מקיף, המחושבים לפי שווי רכב גבוה משווי הרכב בפועל כפי שהוא משוקלל על ידן בעת מקרה ביטוח של אובדן גמור, במצבים שונים בהם מופחת שווי הרכב בגין "משתנים מיוחדים" או "מרכיבים מיוחדים" באופן בו "ערכו האמיתי" של הרכב המבוטח נמוך משמעותית מערכו לצורך הביטוח (לפני שקלול "המשתנים המיוחדים"), ובפרט כאשר הרכב נרכש מחברת השכרה או חברת ליסינג.	לחייב את הנתבעות להשיב את הסכומים שנגבו ביתר בניגוד לדין מהמבוטחים, בצירוף ריבית כדין; להצהיר כי הנתבעות אינן רשאיות לגבות פרמיה לפי ערך רכב שאינו כולל את הפחתת ה"רכיב המיוחד" מערך הרכב; ליתן צו מניעה האוסר על הנתבעות להמשיך בפרקטיקה של הגבייה ביתר כאמור וכן כל סעד הנראה לבית המשפט נכון וצודק בנסיבות העניין.	כל בעלי הפוליסות אשר רכשו ביטוח מקיף מאת הנתבעות בעבור רכב אשר לגביו מתקיימים משתנים מיוחדים לפי הפוליסה, ושכפוליסת הביטוח נכתב כי בעת מקרה ביטוח מסוג "אובדן גמור" או "אובדן גמור להלכה" יופחת מערך הרכב שיעור מסוים, בלא להפחית את דמי הביטוח (הפרמיה) בהתאם, בשבע השנים שקדמו למועד הגשת התביעה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום הנזק האישי הנטען של התובעת כנגד החברה הוערך בסך של 650 ש"ח. הנזק המצרפי לחברי הקבוצה, על פני שבע השנים האחרונות, הוערך בסך כולל של כ- 50 מיליוני ש"ח לשתי הנתבעות.
17.	5/2018 בית הדין האזורי לעבודה בת"א	החברה	לטענת התובעים החברה העלתה את דמי הניהול בפוליסות ביטוחי מנהלים מעבר לשיעור דמי הניהול שבניגוד להוראות המוסמכת ו/או בניגוד להוראות הדין, כאילו הופקדו במקור, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית. לחלופין, מבקשים כל סעד אחר, כפי שבית המשפט ימצא לנכון.	השבת מלוא הסכומים שגבתה החברה בגין דמי ניהול מעבר לשיעור שנקב בפוליסות ביטוחי המנהלים ו/או בניגוד להוראות הרשות המוסמכת ו/או בניגוד להוראות הדין, כאילו הופקדו במקור, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית. לחלופין, מבקשים כל סעד אחר, כפי שבית המשפט ימצא לנכון.	כל לקוחות החברה בפוליסות ביטוח מנהלים, אשר נגבו מהם דמי ניהול בשיעור הגבוה מהשיעור הנקוב בפוליסות ו/או בניגוד להוראות הממונה על הביטוח במשרד האוצר ו/או בניגוד לדין.	בחודש ינואר 2020 הגישו הצדדים בקשה לאישור הסדר פשרה, אשר בהתאם לו מתחייבת כלל ביטוח לשלם לחברי הקבוצה שהוגדרו בהסדר, פיצוי בשיעור שנקבע בהסדר הפשרה. כמו כן הסדר הפשרה כולל הסדר עתידי ביחס לתיקון שיעור דמי הניהול שיחול בפוליסות נשוא הפשרה.	התובעים אינם מפרטים את הנזק המצטבר לכלל חברי הקבוצה. נזקה האישי של תובעת אחת נאמד בסך של 597 ש"ח, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית, ונזקו של התובע השני לא צוין.
					תוקפו של הסדר הפשרה מותנה בקבלת אישור בית המשפט, אשר אין ודאות שיתקבל.		

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
18.	8/2018 בית הדין האזורי לעבודה בת"א	החברה	לטענת התובע החברה שילמה למבוטחים בפוליסות ביטוח מבטיחות תשואה שהופקו בין השנים 1962 ל - 1990 ("פוליסות מבטיחות תשואה") ריבית בשיעורים נמוכים מהשיעורים שהיה עליה לשלם בהתאם לפרסום של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון (להלן: "רשות שוק ההון") וכתוצאה מכך התעשרה שלא כדין על חשבון המבוטחים. כן נטען שהחברה לא שילמה למבוטחים ריבית פיגורים במקרים של איחור בפידיון הכספים מפוליסות מבטיחות תשואה.	תשלום ההפרש בין הריבית ששילמה החברה בפועל למבוטחים בפוליסות מבטיחות תשואה לבין הריבית שהיה עליה לשלם על פי פרסום של רשות שוק ההון וכן עדכון פוליסות מבטיחות תשואה שטרם נפדו בהתאם לשיעורי הריבית שפורסמו על ידי רשות שוק ההון. בנוסף עותר התובע לתשלום הצמדה וריבית פיגורים כדין במקרים של איחור בפידיון הכספים מכוח פוליסות מבטיחות תשואה.	מבוטחים בפוליסות מבטיחות תשואה, אשר לא שולמה להם ריבית בגין פוליסות אלו בשיעורים שפורסמו על ידי רשות שוק ההון וכן מבוטחים בפוליסות מבטיחות תשואה, אשר לא שולמה להם ריבית פיגורים כדין בגין איחור בפידיון כספי הפוליסות.	בחודש פברואר 2020 התקבלה עמדת רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון במסגרת ההליכים, אשר ככלל תומכת בעמדתה של כלל ביטוח, ועיקרה כי התשואה שעל חברת הביטוח לתת למבוטח הינה כמוסכם בפוליסה ואין התחייבות של חברת הביטוח כלפי המדינה ליתן למבוטח תשואה מינימלית. עמדת רשות שוק ההון אף תמכה בעמדת החברה באשר למועד ממנו יש לשלם ריבית בעת איחור בפדיון. ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובענה אינה מפרטת את הנזק המצטבר לכלל חברי הקבוצה (אך נטען שהנזק עולה על 2.5 מיליוני ש"ח). נזקו האישי של התובע נאמד בסך של 133,657 ש"ח.
19.	9/2018 מחוזית-ת"א	החברה	לטענת התובעים, החברה שינתה באופן חד צדדי את תנאי פוליסות ביטוחי חיים, תאונה, מחלה ונכות לרעת המבוטחים, וזאת מבלי שניתנה הסכמתם המפורשת של המבוטחים לכך.	סעד הצהרתי במסגרתו יקבע, כי על החברה לבטל את התיקונים החד צדדיים שביצעה בפוליסות ולהשיב את הפוליסות לתנאיהן המקוריים וכן סעד כספי במסגרתו תחוייב החברה להשיב לחברי הקבוצה את שווי הפגיעה הכלכלית שנוצרה עקב התיקונים החד צדדיים	מבוטחים במהלך 7 השנים שקדמו להגשת התביעה בביטוחי חיים, תאונה, מחלה ונכות ואשר בעקבות החלטה חד צדדית של החברה שונו תנאי הפוליסה שלו לרעה, מבלי שניתנה הסכמתו המפורשת לכך.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	לטענת התובעים, הנזק הממוצע לתובעים עומד על סך של 1,649 ש"ח מחודש מארס 2017 והנזק המצטבר לכלל חברי הקבוצה מוערך, על ידי התובעים, ב - 4,947,000 ש"ח. התובעים מציינים, כי לאחר קבלת כלל הנתונים הרלוונטיים מהחברה יוכלו להעריך במדויק את מידת גביית היתר הנטענת.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
20.	11/2018 מחוזי- מרכז	החברה	לטענת התובעים, החברה מפרה את חובתה החוזית על פי הפוליסה ומסרבת לשלם, לכאורה, למבוטחיה בפוליסות ביטוח מקיף לכלי רכב שהינם מעל 3.5 טון, פיצוי בגין ירידת הערך הנגרמת לכלי הרכב עקב מקרה הביטוח, זאת על אף שהפוליסה מכסה את ה"נזק" הנגרם לרכב ותוך השפעה על השומות שנערכות על ידי שמאי ההסדר.	סעד הצהרתי; חיובה של החברה לשפות את כל מבוטחיה אשר היו מבוטחים בפוליסה ואשר לכלי הרכב שלהם נגרם ו/או ייגרם נזק של ירידת ערך כתוצאה ממקרה ביטוח, וכן כל סעד אחר הנראה לבית המשפט נכון וצודק בנסיבות העניין.	כל מבוטחי החברה אשר רכשו ו/או ירכשו מכלל ביטוח פוליסה לביטוח מקיף לכלי רכב שאינו עד 3.5 טון ואשר כתוצאה ממקרה ביטוח כהגדרתו בפוליסה נגרם ו/או ייגרם לכלי הרכב שלהם נזק מסוג ירידת ערך.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית. הצדדים פנו לניהול הליכי גישור.	התובע מעריך את גובה הנזק שנגרם לחברי הקבוצה בכ- 75 מיליוני ש"ח. הנזק האישי של התובע הוערך בסך של 21,605 ש"ח.
21.	1/2019 מחוזי- ים	החברה ושותי חברות ביטוח נוספות.	לטענת התובעים, הנתבעות מחזיקות כספים שלא כדין, שמקורם במשלוח המחאות שלא נפדו ואשר נשלחו למבוטחים, שזכאותם לתגמולי ביטוח או החזר דמי ביטוח הוכרה על ידי הנתבעות.	תשלום תגמולי הביטוח או החזרי דמי הביטוח בצירוף הצמדה וריבית מהמועד בו הוכרו על ידי הנתבעות, באמצעות אמצעי התשלום המצויים בידי הנתבעות; בנוסף, להורות לנתבעות לבצע בעתיד תשלומי ביטוח באותו אמצעי תשלום בו משולמת הפרמיה בידי המבוטח; ולהורות לנתבעות כי במידה ולא ניתן לאתר את חברי הקבוצה, לפנות לאפוסטרופוס הכללי ולידע אותו בדבר הכספים המוחזקים על ידן.	כל מי שמתקיימים בו אחד או יותר מהתנאים הבאים (1) מבוטחי הנתבעות, אשר זכאותם לתגמולי ביטוח או החזר דמי ביטוח הוכרה על ידי הנתבעות ואשר לכתובתם הרשומה נשלחו המחאות שלא נפדו על ידי המבוטחים מכל סיבה שהיא; (2) מבוטחי הנתבעות, אשר במועד משלוח ההמחאות כאמור או בסמוך לכך היו מצויים בידי הנתבעות פרטי חשבון הבנק או כרטיס החיוב שלהם ואשר באמצעותם ו/או מהם נגבתה על ידי הנתבעות הפרמיה, או שבאפשרות הנתבעות היה לברר פרטים אלו.	בחודש מרץ 2020 הוגשה בקשה להסתלקות מההליך. הצדדים דנים לגבי חיוב התובעים בהוצאות.	התובענה אינה כוללת חישוב של הנזק המצרפי של חברי הקבוצה, אולם סכום זה מוערך כעולה על 2.5 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
22.	3/2019 מחוזי- ים	החברה	לטענת התובעים, הנתבעת מנפיקה פוליסות תאונות אישיות למבוטחים תוך כדי שאלה רוכשים פוליסת ביטוח נסיעות לחו"ל וזאת בלא מתן הסכמתם ותוך הטעייתם.	צו להשבת הכספים אשר נגבו ע"י הנתבעת לכל אחד מחברי הקבוצה בגין תשלום פוליסת ביטוח תאונות אישיות במהלך שבע השנים האחרונות	כל מבוטח אשר בעת רכישת פוליסת ביטוח נסיעות לחו"ל, צורף באותו מועד, ללא מתן הסכמתו גם לביטוח תאונות אישיות, וחויב שלא כדין, בתשלומי פרמיות חודשיות עד 7 שנים שקדמו למועד הגשת התביעה.	הצדדים מנהלים הליכי גישור. ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים אומדים את גובה הנזק שנגרם לחברי הקבוצה בכ- 17 מיליוני ש"ח. סכום הנזק האישי הנתבע הינו - 1,044 ש"ח.
23.	6/2019 בית הדין האזורי לעבודה בת"א	כלל ביטוח	לטענת התובעת, הנתבעת מפחיתה באופן שיטתי את תגמולי ביטוח אובדן כושר עבודה שהיא משלמת למבוטחיה מכוח פוליסות ביטוח אובדן כושר עבודה מסוג משתתפות ברווחים, על ידי ניכוי דמי ניהול וריבית תעריפית שלא כדין.	השבה בעין של הכספים שנשללו שלא כדין, לטענת התובעת, מחברי הקבוצה, וזיכוי החיסכון בפוליסות ביחס לכספי השחרור מפרמיה. כן עותרת התובעת להצהיר על בטלות הוראות בפוליסות ביחס לניכוי ריבית ודמי ניהול מהתשואה לה זכאים המבוטחים.	כל המבוטחים, או מי שהיו מבוטחים, בפוליסות אובדן כושר עבודה משתתפות ברווחים הכוללות מנגנון להצמדת תשלומי הפיצוי החודשי ו/או השחרור מפרמיה לתשואת תיק ההשקעות החל מהתשלום ה- 25, אשר כלל ביטוח שילמה להם פיצוי חודשי ו/או שחרור לתקופה העולה על 24 חודשים וניכתה מהתשואה, החל מהתשלום ה- 25, ריבית ו/או דמי ניהול.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	הנזק הנתען הכולל לכלל חברי הקבוצה מוערך על ידי התובעת בסך של 2,402,836,000 ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
24.	10/2019 מחוזי-ת"א	כלל ביטוח	לטענת התובע, כלל ביטוח גובה, שלא כדין, הפרשי הצמדה וריבית בגין דמי ביטוח בפוליסות רכב רכוש, המשולמים במועדים הקבועים במפרט הפוליסה. לחילופין, נטען כי במידה וייקבע בית המשפט כי כלל ביטוח זכאית לגבות הפרשי הצמדה וריבית כאמור, אזי חישוב הפרשי ההצמדה המבוצע על ידה אינו כדין, וכי הפרשי ההצמדה אמורים להיות מחושבים לפי השינוי בין המדד שפורסם לפי המאחר מבין 30 ימים מיום תחילת תקופת הביטוח או מיום הגשת החשבון בעד דמי הביטוח, ובין המדד ליום התשלום בפועל.	להשיב לחברי הקבוצה את הסכומים בגין החיובים, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית ממועד נטילתם ועד השבתם.	כל מי שרכש מהנתבעת פוליסה לביטוח רכב פרטי, ואשר במסגרת מפרט הפוליסה נקבע כי דמי הביטוח ישולמו על פי סכומים ומועדים שנקבעו, ושילם במועדים כאמור, ולמרות האמור, כלל ביטוח חייבה אותו בהפרשי הצמדה וריבית, וזאת בשבע השנים שקדמו להגשת הבקשה. לחילופין, ככל שייקבע בית המשפט כי כלל ביטוח הייתה רשאית להוסיף הפרשי הצמדה וריבית ביחס לתשלומי דמי ביטוח, מבקש התובע להגדיר את הקבוצה אותה הוא מבקש לייצג ככל מי שרכש מהנתבעת פוליסה לביטוח רכב פרטי, ואשר במסגרת מפרט הפוליסה נקבע כי דמי הביטוח ישולמו על פי סכומים ומועדים שנקבעו, וחויב בהפרשי הצמדה, אשר לא חושבו לפי השינוי בין, המדד שפורסם לפני המאחר מבין: 30 ימים מיום תחילתה של תקופת הביטוח, או מיום הגשת החשבון בעד דמי הביטוח למבוטח, ולבין המדד שפורסם ליום התשלום בפועל.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	מוערך בסך שלא יפחת מ- 5,000,000 ש"ח

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
25.	10/2019	כלל ביטוח	לטענת התובע, כלל ביטוח גובה בפוליסות ביטוח חיים דמי ביטוח הכוללים תוספת "תת שנתיות" בגין תשלום הפרמיה המבוצע בתשלומים חודשיים מבלי שהדבר סוכם וגולה באופן ברור ומפורש בפוליסה. בכך, לטענת התובע, מפרה כלל ביטוח את הוראות הפוליסה, הוראות חקיקה נוספות, ומטעה באופן שיטתי את המבוטחים. בנוסף, טוען התובע כי דרישת התשלום של תוספת התת שנתיות הינה תנאי מקפח בחוזה אחיד.	מתן סעד הצהרתי המורה לכלל ביטוח לבטל את החיוב בגין תוספת "תת שנתיות" וכן לפצות את חברי הקבוצה, בשיעור הנזקים שנגרמו להם, ובכלל זאת להשיב לחברי הקבוצה את דמי הביטוח בגין "תת שנתיות" ששולמה על ידם עובר למועד הגשת התביעה. בנוסף עותר התובע להורות לכלל ביטוח לתקן את הדוחות השנתיים למבוטחים ולשלוח להם דוחות הכוללים פירוט בדבר תוספת "התת שנתיות" שנגבית מהם ועתידים להיגבות עד מועד סיום הפוליסה ולאפשר להם לבחור בין תשלום מראש של דמי הביטוח בכל שנה ללא תוספת ה"תת שנתיות" לבין תשלום דמי ביטוח חודשיים הכוללים את תוספת ה"תת שנתיות".	כל מבוטח של כלל ביטוח שרכש ממנה פוליסת ביטוח חיים, במסגרתה חויב לשלם דמי ביטוח הכוללים תוספת "תת שנתיות", מבלי שצויין בפוליסה, באופן מפורש, כי הפוליסה כוללת תוספת "תת שנתיות" בגין תשלום הפרמיה בתשלומים חודשיים.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	1.8 מיליארד ש"ח

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
26.	11/2019 מחוזי-מרכז	כלל ביטוח	לטענת התובע, כלל ביטוח גבתה דמי ניהול בפוליסות ביטוח חיים משולבות בחיסכון מסוג "משתתף ברווחים" שהופקו לפני 12 בינואר 2004 (להלן: "הפוליסות הרלוונטיות") בשיעורים החורגים מן המותר ללא בסיס חוקי ו/או חוזי.	סעד של השבת סכום דמי הניהול שנגבו מחברי הקבוצה שלא כדין וכן צו עשה המורה לכלל ביטוח לשנות את דרך פעולתה לעניין גביית דמי הניהול בפוליסות הרלוונטיות מכאן ואילך.	כל מי שהיה או הינו מבוטח של כלל ביטוח בפוליסות הרלוונטיות ואשר כלל ביטוח גבתה ממנו במהלך 7 השנים שקדמו למועד הגשת התובענה ועד ליום אישור התובענה כייצוגית דמי ניהול החורגים מן המותר על פי תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאים בחוזי ביטוח), תשמ"ב - 1981 כנוסחן דאז ו/או על פי הוראת הפוליסה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	120 מיליוני ש"ח
27.	11/2019 מחוזי-ת"א	כלל ביטוח	לטענת התובע, כלל ביטוח גבתה דמי ניהול מהחיסכון המצטבר בפוליסות ביטוח חיים משולבות בחיסכון ללא קבלת הסכמת המבוטחים, בניגוד להוראות הפוליסה ותוך הפרתה, ו/או בלא שהיה בידה אישור מאת המאסדר לגביה כאמור ¹⁵ .	השבת דמי הניהול שנגבו מחברי הקבוצה ביתר וכן צו עשה המורה לכלל ביטוח לחדול מגביית דמי ניהול מהחיסכון המצטבר בפוליסות הרלוונטיות מכאן ואילך ולהשיב את החוזה הביטוחי לתנאיו המקוריים	כל מי שהיה או הינו מבוטח של כלל ביטוח בפוליסות הרלוונטיות ואשר כלל ביטוח גבתה ממנו במהלך 7 השנים שקדמו למועד הגשת התובענה דמי ניהול בניגוד להסכמות החוזיות.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	כ- 22 מיליוני ש"ח.
28	2/2020 מחוזי-מרכז	כלל ביטוח	לטענת התובע, כלל ביטוח השתמשה בלוחות תמורת מיושנים ולא עדכניים לחישוב הפרמיות בפוליסות ביטוח חיים באופן שאפשר לה לגבות מהמבוטחים פרמיות הגבוהות מהפרמיות שהיה עליה לגבות, אם היתה עושה שימוש בלוחות תמורת עדכניים, וזאת בניגוד להוראות הממונה ובניגוד לדין.	השבת הפרמיות העודפות שנגבו מחברי הקבוצה בתוספת הפרשי הצמדה וריבית כדין; וכן להורות לכלל ביטוח לעדכן לאתר את לוחות התמורת בהתאם להנחיות ולהנחות שניתנו על ידי הממונה.	כל המבוטחים או בעלי הפוליסות שבוטחו על ידי כלל ביטוח בפוליסות ביטוח חיים למקרה מוות (ריסק), ושילמו, לטענת התובע, פרמיות ביטוח גבוהות מהפרמיות שהיה על כלל לגבות מהם, עקב השימוש שנעשה בלוחות תמורת מיושנים או לא עדכניים לצורך חישוב הפרמיות, וזאת החל מ- 7 שנים לפני הגשת התובענה ועד אישור התובענה כייצוגית.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובע נמנע מלהעריך בשלב זה את הנזק המצטבר לכלל חברי הקבוצה.

¹⁵ הקבוצה המיוצגת מוגדרת על ידי התובע ככוללת מבוטחים של החברה בפוליסות ביטוח חיים הכוללות מרכיב חסכון, אולם על פניו הטענות העולות מכתב התביעה מתייחסות לסוג מסויים של פוליסות, שנמכרו משנת 2000 עד שנת 2004.

ביאור 40- התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
29.	2/2020	כלל ביטוח וחברת ביטוח נוספת	עניינה של התביעה בטענה העיקרית לפיה עקב "חוסר ידיעה" בשל אי המצאת פוליסה לביטוח תאונות אישיות לתלמידים ("הפוליסה") למבוטחים ובני משפחותיהם ואי פרסומה של הפוליסה, נמנעים המבוטחים מלממש את זכותם לפיצוי מכח הפוליסה ונגרמים להם נזקים.	מתן צווים נגד הנתבעות והמפקחת על הביטוח לגילוי מסמכים ונתונים; להורות על הארכת תקופת ההתיישנות; להורות על מינוי ועדה בהשתתפות גורמים בלתי תלויים שתוסמך לדון ולהכריע בכל התביעות האישיות על פי הפוליסה למשך שלוש שנים בגין כל המקרים שקדמו ל- 25 באוקטובר 2016 ("הועדה") וכן תוסמך לדון בשאלת מסירת הפוליסה; להורות על פרוצדורה להעברת נטל הראיה; ליתן צו עשה המורה לנתבעות לפצות את התובעים בהתאם להחלטת הועדה; לפסוק פיצוי מיוחד לתובעים ושכ"ט לב"כ המייצגים.	הבקשה מסווגת את התובעים למספר תתי קבוצות, שעיקריהן כדלקמן: כל תלמיד בבית ספר או בגן במדינת ישראל אשר בוטח בפוליסת ביטוח תאונות אישיות על ידי הנתבעות ולא קיבל לביתו פוליסת ביטוח תאונות אישיות החל משנת הלימודים שהתחילה בספטמבר 2006 ו/או כל תלמיד שעילת תביעתו נגד חברת הביטוח התיישנה; בנוסף, בבקשה מסווגות תתי קבוצות נוספות בגין תלמידים, שנולדו אחרי 25 לאוקטובר 1995, ואשר בין גיל 3 לגיל 19 (תקופת לימודיהם בישראל החל מגן חובה ועד סיום לימודיהם בכיתה י"ב או י"ג) עברו מקרה תאונה, וכתוצאה ממנה סבלו היזק גופני, ואשר לא קיבלו תגמולי ביטוח על פי הפוליסה, בחלוקה לתתי קבוצות, לפי סוגי הנזק, אשר פורטו במסגרת הבקשה; בנוסף, תת קבוצת ילידי 1974 עד 1995 - שחבריה הם אנשים ו/או הורים ו/או יורשיהם שנולדו ו/או למדו בישראל בין השנים 1974 ל- 1995 ואשר נפצעו או נהרגו לאחר שנת 1992 ושלא תבעו כי לא ידעו על הפוליסה והיקפה; ותת קבוצת כל המבוטחים - כל התלמידים והוריהם מאז ספטמבר 1992 ועד 18 בספטמבר 2016 בחלוקה לתתי קבוצות לפי עילות הנזק כפי שפורטו בתביעה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית. יצוין כי בקשות ותביעות דומות לבקשה ותביעה זו נמחקו מטעמים דיוניים על ידי בית המשפט בחודש ינואר 2020, ראה סעיף (א)(3)(8) להלן.	התובעים מעריכים את הנזק הנטען כנגד כלל ביטוח בסכום של כ- 1.4 מיליארד ש"ח, בתוספת סכום נזק של כ- 1.5 מיליארד ש"ח המיוחס לשתי הנתבעות בגין פגיעה באוטונומיה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א3. תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו¹⁶.

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	5/2018	כלל פנסיה וגמל	לטענת התובעת, עמיתה בקרן הפנסיה המקיפה ובקרן הפנסיה המשלימה שבניהול כלל פנסיה וגמל, כלל פנסיה וגמל גובה מעמית קרנות הפנסיה שבניהולה גביה רטרואקטיבית של עלויות כיסוי ביטוחי לסיכוני נכות ומוות, וזאת בגין תקופות אשר לפי הנטען, היא אינה נושאת בגין ואינה יכולה לשאת בגין בכל סיכון ביטוחי.	לחייב את כלל פנסיה וגמל לפצות את התובעת ואת חברי הקבוצה בגין הנזקים שנגרמו להם ולהשיב את הסכומים שנגבו מהם בנסיבות הנטענות, זאת בגובה נזקיהם ולמצער בסכום המוערך בתובענה; להורות על מתן כל סעד אחר לטובת הקבוצה.	כל מי שהיה עמית בקרנות הפנסיה שבניהול כלל פנסיה וגמל בשבע השנים האחרונות ושגבו ממנו רטרואקטיבית עלויות בגין כיסוי ביטוחי.	בחודש יוני 2019 אישר בית המשפט את בקשת התובעת להסתלק מהתביעה.	הנזק המצטבר שנגרם לחברי הקבוצה הועמד על ידי הנתבעת, על בסיס אומדן, על סך של 21,415,031 ש"ח.

¹⁶ האמור כולל תביעות שהסתיימו בשנת הדוח ולא דווחו בדוחות הכספיים לשנת 2018 וכן מתייחס לתביעות שבהם התקבלה החלטה לסלק את התביעה, או שהתקבל פסק דין, לרבות פסק דין המאשר הסדר פשרה. האמור אינו מתייחס למעקב ביצוע אחר יישום הסדרים (לרבות שינויים שחלים במסגרתם) שנקבעו במסגרת ההחלטות הנ"ל ואשר יכול וימשכו על פני זמן.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

3א. תובענות ייצוגיות מהותיות, תובענות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
2.	11/2012 מחוזי-ת"א	כלל ביטוח	לטענת התובע, כלל ביטוח נוהגת לשנות את תנאי פוליסת ביטוח החיים בעת מעבר של מבוטח שכיר ממעסיק למעסיק בדרך של שינוי רכיב המכונה "תת שנתיות", אשר לטענת התובע נגבה בגין הריבית, לה זכאית לכאורה חברת הביטוח בנסיבות בהן הפרמיה משולמת לשיעורים, במהלך השנה, ולא במלואה בתחילתה (להלן: "תת שנתיות"). לטענת התובעים שינוי זה נעשה על ידי כלל ביטוח באופן חד צדדי וללא עיגון חוזי כלשהו ולפיכך הדבר מהווה הפרה של תנאי הפוליסה.	השבת גביית היתר של רכיב תת שנתיות שבוצעה עד ליום האישור של התובענה כייצוגית, וכן הפסקת גביית היתר של רכיב זה בעתיד.	כל לקוחות כלל ביטוח, מעסיקים ו/או עובדים, אשר נגבו מהם תשלומי תת שנתיות בפוליסה לביטוח חיים, אשר היו גבוהים יותר מאשר השיעורים שסוכמו בפוליסה, וזאת בעקבות שינוי בעלות על הפוליסה. על פי הערכת המבקשים מדובר ב-10,000 מבוטחים ב-30 השנים האחרונות.	בחודש מאי 2015 הוגשה לבית המשפט בקשה לאשר הסכם פשרה בתביעה (להלן: "הסכם הפשרה"). במסגרת הסכם הפשרה התבקש בית המשפט להורות על תיקון בקשת האישור לעניין הגדרת הקבוצה והרחבתה לכל המבוטחים ששיעור רכיב התת שנתיות הנגבה מהם עלה בלא הסכמה. בהתאם להסכם הפשרה תשיב כלל ביטוח סכומים לחברי הקבוצה שיקללו בהסכם הפשרה, בשיעורים שונים מסכום התוספת שנגבה מהם בגין העלאת תת שנתיות, בהתאם לנסיבות בהן בוצעה העלאת תשלום תת השנתיות ובהתייחס לתקופות שונות שהוגדרו בהסכם הפשרה; בנוסף תשלח כלל ביטוח הודעה לגורם המשלם, במסגרתה תאפשר כלל ביטוח לגורם המשלם בחירה בנוגע לתנאי תשלום הפרמיה בעתיד והעלות הנלווית לכך מכאן ואילך.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם להערכת התובע בסכום של 120 מיליוני ש"ח.
						בחודש ספטמבר 2016 הגישו הצדדים בקשה משותפת לתוספת להסכם פשרה והוספת קבוצה שלישית הכוללת את כל מבוטחי המשיבה בפוליסות ביטוחי החיים הכוללות רכיב תת שנתיות ואשר הן מסוג "ביטוח פרט" ו"ריסק טהור", לרבות "תגמולים לעצמאיים", וכן כל מבוטחי המשיבה המבוטחים בפוליסות ביטוחי הבריאות והסיעוד הכוללות רכיב של תת שנתיות, אשר עד למועד הקובע המשיבה העלתה את שיעור התת שנתיות בפוליסה שלהם.	
						בחודש באוקטובר 2019 אישר בית המשפט את הסדר הפשרה בתובענה ונתן לו תוקף של פסק דין.	

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א3. תובענות ייצוגיות מהותיות, תובענות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
3.	1/2016	כלל פנסיה וגמל בית הדין האזורי – ת"א	לטענת התובעים הנתבעות השקיעו באגרות חוב בדירוג אשראי נמוך, תוך חריגות משיעור ההשקעה שהיה מותר באותו הזמן על פי תקנה 41(ד)(2) לתקנות מס הכנסה (כללים) לאישור ולניהול קופות גמל), תשכ"ד-1964, וכן כי על אף חריגות אלה הנתבעות גבו מהתובעות דמי ניהול, וזאת בניגוד להוראות הדין.	הסעדים המבוקשים על ידי התובעות הינם, בין היתר, השבה של דמי הניהול שנגבו על ידי הנתבעות במקרים של חריגה ממגבלות ההשקעה, פיצוי חברי הקבוצה בגין הנזק הנוסף שנגרם להם כאמור עקב החריגה ממגבלות ההשקעה וכן כל סעד אחר לטובת הקבוצה, כולה או חלקה, או לטובת הציבור, הנראה לבית המשפט נכון וצודק בנסיבות העניין.	מי שהיו עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל המנוהלות על ידי הנתבעות בתקופה שמיום 1 בינואר 2009 ועד ליום 4 ביולי 2012.	בחודש ספטמבר 2019, בהמשך לבקשה מוסכמת של התובעים אשר הוגשה לבית המשפט, בעקבות המלצתו, להסתלקותם מבקשת האישור ומהתובענה, ניתן פסק דין המאשר את הסתלקות התובעים.	לטענת התובעת, הנזק הישיר שנגרם לה עומד על סך של 76 ש"ח (כאשר נזקן של כלל התובעות בגין גביית דמי ניהול עומד, לטענתן, על סך של 563 ש"ח), והכל בתוספת הפרשי הצמדה וריבית. בתובענה צויין כי סכום התביעה עבור כלל חברי הקבוצה אינו ניתן להערכה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א3. תובענות ייצוגיות מהותיות, תובענות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
4.	9/2016	כלל ביטוח	עניינה של התובענה בטענה כי כלל ביטוח מתנה את שחרור רכיב הפיצויים שנצבר בפוליסות ביטוח מנהלים (להלן: "הפוליסות") מכוח צו ההרחבה לפנסית חובה (להלן: "צו ההרחבה") בהסכמת מעסיק. בכך משתפת כלל ביטוח פעולה עם המעסיק, מאפשרת למעסיק לטעון לאורך שנים כנגד העברת צבירת הפיצויים לידי העובדים ובמהלך זמן זה ממשיכה לגבות דמי ניהול מהכספים הנשארים צבורים בפוליסות.	סעד הצהרתי שעיקרו קביעה כי חברי הקבוצה זכאים לקבל את צבירת הפיצויים שהמעסיק הפקיד להסדר הפנסיוני על שמם מכוח צו ההרחבה, ללא תנאי או מגבלה. כן עותרת התובעת להורות לכלל ביטוח להודיע לחברי הקבוצה על זכותם למשוך את רכיב הפיצויים ללא תנאי ולקבוע את הדרך בה תימסר ההודעה לחברי קבוצה.	כל המבוטחים בביטוח פנסיוני בכלל ביטוח, שלזכותם נצברו פיצויים בהסדר הפנסיוני החל מיום 1 בינואר 2008, מועד כניסתו לתוקף של צו ההרחבה, שסיימו עבודתם ושלא ניתן אישור מעסיקם לשחרור צבירת הפיצויים הרשומה על שמם. התובעת מעריכה, כי מספר חברי הקבוצה הינו 70,500 מבוטחים.	בחודש מאי 2019 הגישה התובעת הייצוגית לבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב בקשה למחיקת התובענה, ללא צו להוצאות וזו אושרה בחודש באוקטובר 2019.	סכום התביעה הייצוגית נגד הנתבעת הועמד על סך של כ- 479 מיליוני ש"ח.

ביאור 40- התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

3א. תובענות ייצוגיות מהותיות, תובענות מהותיות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
5.	4/2008	כלל ביטוח וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובעת, הנתבעות קבעו בפוליסה מסוג "ביטוח מנהלים" כי מקדם הגמלה לפיו ישולמו לנשים מבוטחות תגמולי ביטוח, בעת הגיען לגיל פרישה, יהא נמוך יותר מזה של גברים מבוטחים, בשל תוחלת החיים הארוכה של הנשים. ואולם מנגד הנתבעות גבו וגובות מהנשים המבוטחות פרמיית ריסק זהה לזו שהיא גובה מגברים, חרף העובדה כי שיעורי התמותה של הנשים נמוכים בהרבה מאלו של הגברים. לטענת התובעת בשנת 2001 או בסמוך לכך, תיקנו הנתבעות את הפוליסות ואולם זאת לגבי פוליסות חדשות בלבד.	להורות כי: א. ההפליה בה נהגת הנתבעת מנוגדת לדין וכל הוראה בפוליסה ו/או כל פעולה מכוחה של הפליה זו בטלות ומבוטלות. ב. לאפשר לחברי הקבוצה לבחור בין: (1) להשוות את מקדמי הגמלה למבוטחת אישה ולמבוטח גבר ובמקרה של תשלום חד פעמי במקום גמלה, להגדילו. (2) להפחית, רטרואקטיבית ופרוספקטיבית, את סכומי פרמיית הריסק שנגבו כאשר הסכומים שיופחתו יצורפו לסכומי הצבירה לחיסכון.	כל הנשים שרכשו מאת הנתבעת פוליסות מסוג "ביטוח מנהלים" בהן נעשית הבחנה בין נשים לגברים לעניין תשלום הגמלה, אך לא נעשתה הבחנה בין המינים לעניין פרמיית הריסק.	בחודש אוגוסט 2014 קיבל בית הדין האזורי לעבודה בירושלים את הבקשה לאישור התובענה כייצוגית, תוך שנקבע כי מתקיימים היסודות הדרושים לקבלת הבקשה בשלב מקדמי זה של הדיון. . בחודש דצמבר 2016 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה, עליה הוא חזר גם בדיון שהתקיים בבית המשפט בחודש אפריל 2017, אשר ככלל תומכת בעמדת הנתבעות, וקובעת, בין היתר, כי תובענה ייצוגית אינה הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת בנסיבות העניין וכי סיכויי ההליך הם כאלה שאין אפשרות סבירה כי השאלה המתעוררת תוכרע לטובת הקבוצה, משאין מדובר באפליה פסולה. בחודש בדצמבר 2019 ניתן על ידי בית הדין הארצי לעבודה פסק דין, לפיו הערעור של כלל ביטוח וחברות הביטוח הנוספות התקבל, ובהתאם החלטת האישור בוטלה.	התובעת אינה מציינת את סכום הנזק שנגרם לה ובהעדר נתונים הדרושים להערכת ההיקף הכספי המדויק, היא מעריכה את סכום הנזק הכולל שנגרם לחברות הקבוצה במאות מיליוני ש"ח.

ביאור 40- התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

3א. תובענות ייצוגיות מהותיות, תובענות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
6.	6/2013 מחוזי- ת"א	כלל ביטוח	לטענת התובע, מבוטח במסגרת ביטוח סיעודי קבוצתי באמצעות קרן פנסיה מקפת, אשר הוכר כבעל צורך סיעודי, כלל ביטוח משלמת למבוטחיה תגמולי ביטוח מופחתים וחסרים באופן שאינם כוללים תוספת הפרשי הצמדה וריבית.	בקשה לפסק דין הצהרתי וצו להשבה, לתשלום הפרשי הצמדה וריבית כדין מיום קרות מקרה הביטוח ועד ליום התשלום בפועל, בהתאם לסעיף 28 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981; ותיקון המחדל מכאן ואילך.	כל מי שקיבל במהלך 7 השנים שקדמו להגשת תובענה זו ו/או יקבל עד למתן פסק הדין בתובענה זו, תגמולי ביטוח מכלל ביטוח, מבלי שצורפו לתגמולי הביטוח הפרשי ריבית והצמדה כדין.	בחודש אוקטובר 2015 הגישה פרקליטות המדינה לבית המשפט את עמדתה לפיה היא תומכת בעמדת כלל ביטוח בסוגיה האמורה. בחודש פברואר 2017 אישר בית המשפט את התביעה כייצוגית. הקבוצה שאושרה הינה כל המוטבים בפוליסת הביטוח הקבוצתית המקורית והמחודשת של מבוטחי מקפת, שקיבלו מהמשיבה, במהלך 7 השנים שקדמו להגשת בקשת האישור, תגמולי ביטוח ללא תוספת הפרשי הצמדה. הסעד המבוקש הוא תשלום מלוא הפרשי ההצמדה להם זכאים חברי הקבוצה. בחודש יוני 2018 הגישו הצדדים לבית המשפט בקשה לאישור הסדר פשרה. בהתאם להסדר הפשרה, ישולם פיצוי חלקי לחברי הקבוצה שבשמה הוגשה התביעה ואשר מתקיימים לגביהם התנאים כמפורט בהסכם הפשרה. היועץ המשפטי לממשלה הגיש עמדה ביחס להסדר הפשרה המוצע לפיה הוא אינו מוצא לנכון להתנגד להסדר המוצע. בחודש דצמבר 2019, לאחר קבלת דוח בודק שמונה מטעמו, אישר בית המשפט את הסדר הפשרה המתוקן.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-473.8 מיליוני ש"ח.

ביאור 40- התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א3. תובענות ייצוגיות מהותיות, תובענות מהותיות לאישור תובענות מהותיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
7.	7/2017 מחוז' – ת"א	כלל ביטוח	לטענת התובעים כלל ביטוח ביצעה שינויים חד צדדיים בפוליסות ביטוח מנהלים מסוג "עדיף" (להלן: "הפוליסות") באמצעות הקטנת רכיב החיסכון והגדלת רכיב הריסק אגב העברת בעלות בפוליסה למעסיק חדש, בתום תקופת "ריסק זמני", ובכך גרמה נזק למבוטחים חברי הקבוצה.	לחייב את כלל ביטוח להשלים את החיסכון עד לסכום שהיה נצבר בפוליסות אלמלא השינוי החד צדדי כאמור וכן לאסור על עליה לשנות בעתיד את תנאי הפוליסות באופן חד צדדי. לחלופין, לשלם לחברי הקבוצה פיצוי בשל הנזק שנגרם בשיעור ההפרש בין סכומי החיסכון שהיו נצברים בפוליסות אלמלא השינויים החד צדדיים לבין סכומי החיסכון שנצברו בפוליסות בפועל או לחייב את כלל ביטוח בתשלום סכום ראוי והולם לטובת הציבור.	כל המבוטחים בפוליסות מסוג "עדיף" להם הקטינה כלל ביטוח באופן חד צדדי את רכיב החיסכון והגדילה את רכיב הריסק אגב העברת בעלות בפוליסה למעסיק חדש בתום תקופת "ריסק זמני".	בחודש מאי 2019 הגישו הצדדים לבית המשפט המחוזי בת"א בקשה לאישור הסדר פשרה (להלן: "הסדר הפשרה"), אשר בהתאם להם מתחייבת כלל ביטוח לשלם לחברי הקבוצה שהוגדרו בהסדר הפשרה, פיצוי בסכומים ובשיעורים שנקבעו בהסדר הפשרה. הסדר הפשרה כולל הוראות ביחס לאופן ביצוע התשלום לחברי הקבוצה, משלוח הודעות והסדר עתידי ביחס לפוליסות נשוא הפשרה. בחודש ספטמבר 2019 הגיש היועמ"ש הסתייגויות להוראות מסוימות בהסדר הפשרה מאחר ולגישתו אינו משקף את טובת חברי הקבוצה ובהתאם הגישו הצדדים הסדר פשרה מתוקן. בחודש פברואר 2020 אישר בית המשפט את הסדר הפשרה המתוקן.	התובעים מעריכים, על סמך הנחות שונות שביצעו, כי הנזק שנגרם לחברי הקבוצה עומד על כ – 343 מיליוני ש"ח.

ביאור 40- התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

3א. תובענות ייצוגיות מהותיות, תובענות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו F22 (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
8.	11/2016 מחוזי ת"א (1)	כלל ביטוח וחברת ביטוח נוספת	עניין של התובענות בטענה, כי עקב "חוסר ידיעה" בשל אי המצאתה ופרסומה של פוליסה לביטוח תאונות אישיות לתלמידים ("הפוליסה") למבוטחים ובני משפחותיהם, נמנעים המבוטחים מלממש את זכותם לפיצוי מכוח הפוליסה.	התובעים בתובענה (1) מבקשים מתן צווים נגד הנתבעות והמפקחת על הביטוח ובין היתר, מבקשים מינוי ועדה בהשתתפות נציגים חיצוניים שתוסמך לדון ולהכריע בכל התביעות והעברת נטלי ההוכחה למבטח.	התובע בתובענה (1) מסווג את התובעים למספר קבוצות, בגין תלמידים, שנולדו אחרי 25 לאוקטובר 1995, ואשר בין גיל 3 לגיל 19 (תקופת לימודיהם בישראל החל מגן חובה ועד סיום לימודיהם בכתה י"ב או י"ג) עברו מקרה תאונה, וכתוצאה ממנה סבלו היזק גופני, ולא קיבלו תגמולי ביטוח על פי הפוליסה, כדלקמן: (1) קבוצת "שבר שן" (2) קבוצת "הוצאות רפואיות". (3) קבוצת בעלי "נכות" (4) קבוצת "מקרי מוות".	בחודש אפריל 2018 לטענת התובעים בתובענה (1), נזקם האישי הנטען נע בין 150 ל-6,260 ש"ח. התובעים מעריכים את הנזק הנטען לחברי קבוצת "שבר שן", "הוצאות רפואיות", וקבוצת "כל הנתבעים" יחדיו בסכום של כ 1.439 מיליארדי ש"ח. התובעים אינם מפרטים הערכת נזק לייתר הקבוצות.	
	09/2016 מחוזי ת"א (2)		התובעים בתובענה (2) מבקשים בין היתר, צווי עשה לחיוב בפיצוי בגין טרחה ועלות הדפסה בסכום כולל של 1.5 ש"ח לכל חבר קבוצה וכן להארכת תקופת ההתיישנות, לרבות קביעה כי מירון ההתיישנות קפא בספטמבר 2006.	התובעים בתובענה (2) מבקשים לקבוע תת קבוצה נוספת לכל אחת מקבוצות התובעים הנזכרות לעיל, שחבריה הם אנשים ו/או הוריהם ו/או יורשיהם שנולדו ו/או למדו בישראל בין השנים 1974 ל-1995 ואשר נפצעו לאחר שנת 1992 ושלא תבעו כי לא ידעו על היקף הפוליסה, וכן בשם קבוצת כל המבוטחים – כל התלמידים והוריהם מאז ספטמבר 1992 ועד עכשיו – שנפגעו.	בינואר 2020 נמחקה התביעה וזאת מטעמים דיוניים ולאחר שהתובעים חרגו מהחלטת בית המשפט, תוך פסיקת הוצאות לתובעים בסכום שאינו מהותי.	לטענת התובעים בתובענה (2) הנזק הנטען לכלל חברי הקבוצה הינו בסכום של כ- 23 מיליוני ש"ח בתוספת ריבית והצמדה החל משנת הלימודים של ספטמבר 2006.	
					התובע בתובענה (2) מבקש לייצג את כל התלמידים בגן במדינת ישראל אשר בוטחו בפוליסה ולא קיבלו אותה לביתם החל משנת הלימודים שהתחילה בספטמבר 2006 ו/או כל תלמיד שעילת תביעתו נגד חברת הביטוח התיישנה החל מספטמבר 2006.		

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

4. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות

1. בנוסף לתובענות הייצוגיות המהותיות, המתוארות בסעיף (א)(א1), לבקשות התלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות, המתוארות בסעיף (א)(א2) ולבקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות שסולקו במהלך תקופת הדוח, המתוארות בסעיף (א)(א3), תלויות ועומדות כנגד החברה ו/או חברות בנות שלה בקשות לאישורן כתביעות ייצוגיות אשר להערכת החברה הן אינן מהותיות¹⁷ ולפיכך לא נכלל לגביהן תיאור מפורט בדוחות הכספיים. נכון למועד הדוח, מתנהלות כנגד החברה ו/או חברות בנות שלה 17 תביעות כאמור ואשר הסכום הכולל המצויין על ידי התובעים בתביעות האמורות הינו בסך של כ-493 מיליון ש"ח¹⁸.

2. בנוסף להליכים המשפטיים הנזכרים לעיל, מעת לעת קיימות חשיפות פוטנציאליות אשר בשלב זה לא ניתן להעריכן או לכמתן, בגין התראות בדבר כוונה להגיש תובענות ייצוגיות בעניינים מסוימים, או הליכים משפטיים ופניות ספציפיות שיכול ויבשילו בעתיד לתביעות ייצוגיות או להודעות צד שלישי כנגד החברות בקבוצה וכן קיימת גם חשיפה פוטנציאלית, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה, להגשת תובענות ייצוגיות נוספות כנגד חברות הקבוצה בשל מורכבותם של מוצרי הביטוח של החברות, ביחד עם מורכבותה של הרגולציה החלה על פעילות החברות בקבוצה, העשויים להביא לכך שתתעורר מחלוקת בדבר פרשנותה של הוראת דין או הסכם, או בדבר אופן היישום של הוראות דין או הסכם, או אופן יישוב התביעה על פי ההסכם, החלים על מערכת היחסים שבין החברות בקבוצה לבין הלקוח.

חשיפה זו מוגברת במיוחד בתחומי היסכון ארוך טווח וביטוחי הבריאות ארוכי הטווח בהם פועלת החברה, בין היתר, לאור העובדה שבתחומים אלו הפוליסות הופקו בחלקן לפני עשרות שנים, ואילו כיום, לאחר שינויים מהותיים ברגולציה ועל רקע התפתחות פסיקת בתי המשפט ועמדת הממונה, עשויה להינתן לאותן פוליסות פרשנות שונה בדיעבד ולהחיל ביחס אליהן סטנדרטים פרשניים שונים מאלו אשר היו נהוגים במועד כריתתם. זאת ועוד, בתחומים האמורים, הפוליסות תקפות למשך עשרות שנים, ועל כן קיימת חשיפה שבאותם מקרים בהם תתקבל טענת לקוח ותינתן פרשנות חדשה לאמור בפוליסה, תושפע גם הרווחיות העתידית של אותה חברה בגין תיק הפוליסות הקיימים. זאת, בנוסף לפיצוי שיכול להינתן ללקוחות בגין פעילות העבר.

תיקון לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 משנת 2015, המשקף רפורמה משמעותית בתחום אישור תוכניות הביטוח והסדרים משלימים שפורסמו לו קובעים הוראות ומגבלות שונות ביחס להוראות שיש או אין לכלול אותן בתוכנית ביטוח וכן מתייחסות לצמצום החריגים אותם ניתן לכלול בפוליסות (להלן וביחד: "רפורמת תוכנית ביטוח"). רפורמת תוכנית ביטוח מאפשרת למכור מוצרי ביטוח לאחר משלוחם מראש לממונה וללא צורך באישור מפורש וכמו כן, מאפשרת לממונה, בתנאים מסוימים, להורות למבטח להפסיק להנהיג תוכנית ביטוח או להורות למבטח להנהיג שינוי בתוכנית ביטוח וזאת גם ביחס לפוליסות שכבר שוקקו על ידי המבטח. לא ניתן לצפות מראש באיזו מידה חשופים המבטחים לטענות בקשר עם הוראות הפוליסה, לאופן יישום סמכויות הממונה בהתאם לרפורמת תוכנית הביטוח, ולהשלכותיה, אשר אפשר ויועלו, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה, לתקלות באופן תפעול המוצרים בתחום החיסכון ארוך הטווח ובתחום הבריאות. לא ניתן לצפות מראש את מלוא סוגי הטענות שיועלו בהקשר זה ו/או את החשיפה הנובעת מהן אשר יכול ויועלו, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני של תובענות ייצוגיות ו/או הכרעות רוחביות של הממונה.

חשיפה כאמור נובעת, בין היתר, ממורכבותם של המוצרים האמורים, המאופיינים באורך חיים ממושך מאוד, וכפופים לשינויים מהותיים, מורכבים ותכופים, לרבות שינויים בהוראות רגולציה ומיסוי.

מורכבות שינויים אלה והחלתם לגבי מספר רב של שנים יוצרת חשיפה תפעולית מוגברת וזאת גם לאור ריבוי מערכות מיכון בגופים המוסדיים בקבוצה ומגבלותיהן, לאור תוספות ו/או שינויים לנוסח הבסיסי של המוצרים ולאור שינויים רבים ותכופים המבוצעים לאורך חיי המוצר, לרבות על ידי הרגולציה, הלקוחות (העובדים) ו/או המעסיקים ו/או מי מטעמם, ביחס לכיסויי הביטוחיים ו/או ביחס להפקדות לחיסכון.

¹⁷ ראה הערה 13 לעיל לעניין רף המהותיות.

¹⁸ המספר האמור כולל תביעה אחת שהגשתה כתביעה ייצוגית אושרה, תביעה אחת בה כלל ביטוח הינה נתבעת פורמאלית ולא מתבקשים סעדים כנגדה, וכן כולל שתי תביעות בהן הסכום הנתבע אינו מיוחס לחברה בלבד, כי אם גם לחברות נוספות. הסכום האמור אינו כולל, שתי תביעות בהן התובע לא נקב בסכום תביעה ואולם העריך אותו בעשרות מיליון ש"ח, וכן תביעה אחת בה התובעים לא נקבו בסכום התביעה ואולם העריכו אותו במיליוני ש"ח. למידע נוסף בדבר כל התביעות הייצוגיות ראה ביאור 40(ג) להלן.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

4א. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות (המשך)

2. (המשך)

מורכבות ושינויים אלו נוגעים, בין היתר, להיקפי ההפקדות ולשיעורן, לרכיבים השונים של המוצר, לאופן שיוך הכספים לעובדים (לרבות בשל אי התאמות בין דיווחי המעסיק לנתוני הפוליסות), למוצרים ולרכיביהם, למועד זקיפתם, לזיהוי פיגורים בהפקדות ולטיפול בהם, למעמד התעסוקתי, האישי והחיתומי של הלוקחות ומשליכים, בין היתר, על המידע הנמסר להם. מורכבות זו מתעצמת לאור ריבוי הצדדים הפועלים מול החברות בקבוצה בניהול המוצרים ותפעולם, הכוללים בין היתר גורמים מפיצים, מעסיקים, לקוחות ומבטחי משנה, לרבות לעניין הממשק השוטף מולם והנחיות סותרות שעלולות להתקבל מצידם או מצד הבאים מכוחם. הגופים המוסדיים בקבוצה, עוסקים באופן שוטף בלימוד, איתור וטיפול בסוגיות אשר עלולות לנבוע מהמורכבויות האמורות, הן ביחס למקרים פרטניים והן ביחס לסוגי לקוחות ו/או מוצרים.

כניסתן לתוקף של תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תשלומים לקופות גמל) התשע"ד-2014, שהוחלפו בחוזר אופן הפקדת תשלומים לקופות גמל (תקנות התשלומים), מחדדים ומעצמים, בטווח הקצר, את המורכבות האמורה, ואף הביאו לעיכוב בהליכי קליטת כספים, אם כי בטווח הארוך, הם צפויים למתן אותה ביחס להפקדות שבוצעו ממועד כניסת התקנות לתוקף. בטווח הקצר, כפי שבא לידי ביטוי בשוק ובגופים המוסדיים בקבוצה, נגרמו עיכובים בהליכי קליטת כספים ואיחור בפיזורי חלק מההפקדות, במיוחד נוכח אי התאמות בין דיווחי המעסיק לנתוני הפוליסה והוצפו אי התאמות פרטניות אשר בשלב זה לא ניתן לצפות את השלכותיהן המצטברות, ביחס לתקופות הרלבנטיות. תהליך הטמעת הטיפול בנושא במערכות הגופים המוסדיים הביא בשנת הדוח לשיפור בהיקף הכספים הפנסיוניים שהתקבלו בחברה ממעסיקים ושיכו במערכות לעמיתים ולמבוטחים, בהשוואה לתקופה קודמת, ואולם הגופים המוסדיים בקבוצה עדיין מצויים בעיצומו של תהליך הטמעה וטיפול של הסוגיות העולות אגב יישום חוזר אופן הפקדת תשלומים. הטמעת תקנות התשלומים הביאה אף לעיכובים אפשריים זמניים בדיווחים לעמיתים, לקושי בזיהוי פיגורים, לצורך ביצירת קשר ישיר מול מעסיקים וגורמים מתפעלים ולהגדלת הוצאות התפעול והמיכון. תהליך הטמעת הטיפול בנושא במערכות הגופים המוסדיים בקבוצה הביא בשנת הדוח לשיפור מהותי בטיפול בכספים הפנסיוניים שהתקבלו בחברה ממעסיקים במסגרת חוזר אופן הפקדת תשלומים וקליטתם במערכות הגופים המוסדיים. הגופים המוסדיים בקבוצה מוסיפים ומבצעים תהליכי הטמעה וטיפול של הסוגיות העולות אגב יישום חוזר אופן הפקדת תשלומים והם פועלים לצמצום הפערים האמורים, לרבות באמצעות שיפורים במערכות המיכון ובתהליכי העבודה. עם זאת, יצוין כי כניסתה לתוקף של ההוראה בדבר חובת הדיווח ברמת מבוטח, במסגרת ממשק המעסיקים (בשונה מדיווח ברמת כל מוצר פנסיוני) הוסיפה קושי תפעולי בשיוך ההפקדות למוצרים הפנסיוניים השונים של המבוטחים והעמיתים.

בעקבות דוח ביקורת שערכה הממונה, אשר התקבל בכלל ביטוח והעלה ליקויים הנוגעים בעיקרם לאופן יישומן של תקנות התשלומים, הגישה כלל ביטוח לממונה תוכנית עבודה לטיפול בממצאי הדוח, אשר יושמה בשנת הדוח. כלל ביטוח מדווחת לרשות בדבר ההתקדמות ביישום התוכנית.

כמו כן, בהמשך להוראת חוזר הממונה מחודש נובמבר 2012 בעניין נתוני זכויות עמיתים (חוזר גופים מוסדיים 2014-9-13), ("החוזר"), אשר מחייב את הגוף המוסדי לטייב את הנתונים המקנים זכויות לעמיתים כדי להבטיח שרישום זכויות העמיתים במערכות המידע, יהיה מהימן, שלם, זמין וניתן לאחזור ככל הניתן, עד למחצית שנת 2016, הגופים המוסדיים בקבוצה בצעו לאחר פרסום החוזר, בשנת 2013, סקר פערים ביחס לעמיתים ומבוטחים שמנהלים פוליסות ו/או חשבונות בגופים המוסדיים בקבוצה ("משימות טיוב") והם פעלו גם בתקופת הדוח לביצוע הליך מקיף של טיוב נתונים במערכות בתחום החיסכון ארוך הטווח. ככלל, נכון למועד פרסום הדוח הושלמו עיקר משימות טיוב היתרות הצבורות של המבוטחים. הגופים המוסדיים בקבוצה ממשיכים בפעולות לטיוב נתוני עמיתים ומבוטחים, לרבות בהתייחס לפערים נוספים המתגלים מעת לעת, לרבות לעניין מיכון סיווג הכספים בהתאם לרבדי הוראות הרגולציה, לאורך השנים, ואלו מצויים בשלבים שונים של טיפול. בשלב זה, הגופים המוסדיים בקבוצה אינם יכולים להעריך את היקפן, עלויותיהן, ומלוא השלכותיהן של הפעולות האמורות, כמו גם את היקף פערי הטיוב העתידיים, שיכולים לנבוע משינויים רגולטוריים, וזאת בין היתר לאור מורכבות המוצרים, היותם מוצרים ארוכי טווח, נוכח ריבוי מערכות המיכון בתחום ומגבלותיהן. הגופים המוסדיים בקבוצה מעדכנים את ההתחייבויות הביטוחיות שלהם מעת לעת ובהתאם לצורך.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

4. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות (המשך)

2. (המשך)

כמו כן קיימת חשיפה, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה, לשינויים ולהתערבות רגולטורית משמעותית, בתחומי הביטוח והחיסכון השונים, בין היתר, כאלו המכוונות להפחתה ישירה או עקיפה של דמי ביטוח ודמי ניהול, להתערבות בהליכי מכירה, תוך עשיית שימוש שונה בכלים רגולטורים מגוונים, אשר יכול ותשליך על תנאי ההתקשרות, מבנה ההתקשרות ויחסי הגומלין שבין גופים מוסדיים, סוכנים, מעסיקים ולקוחות, באופן שיכול וישפיע על העומס וההוצאות התפעוליות, על הרווחיות, על שימורם של מוצרים קיימים ולרבות ביחס למודל העסקי של הענף ולתיק המוצרים הקיימים.

החשיפה לתובענות שטרם הוגשו כנגד חברות בקבוצה, מובאת לידיעת החברות במספר דרכים. זאת, בין היתר, באמצעות פניות של לקוחות, עובדים, ספקים, עמותות או מי מטעמם אל גורמים בחברות ובמיוחד אל הממונה על פניות הציבור בחברות בקבוצה, באמצעות תלונות של לקוחות ליחידה לפניות הציבור במשרד הממונה, ובאמצעות תביעות (שאינן ייצוגיות) המוגשות לבית המשפט ובאמצעות ניירות עמדה של הממונה.

יצוין כי ככל שמדובר בתלונות לקוח המוגשת ליחידה לפניות הציבור במשרד הממונה, הרי שבנוסף על הסיכון שהלקוח יבחר להעלות את טענותיו גם במסגרת תובענה ייצוגית, חשופות החברות בקבוצה אף לסיכון שהממונה יכריע בתלונה בדרך של הכרעת רוחב אשר תחול על קבוצה רחבה של לקוחות. בשנים האחרונות, חל גידול בחשיפה לסיכון האמור וזאת בשל המעורבות הגוברת שמגלה הממונה באמצעות ביקורות, טיפול בתלונות של לקוחות המגיעות לרשות ולרבות לאור העובדה כי מעת לעת נוהג הממונה לקבוע עמדה עקרונית בדרך של הכרעות רוחב, ניירות עמדה ואף טיוטות של ניירות עמדה, שמתפרסמות על ידו וכן במסגרת הוראות אופרטיביות הניתנות במסגרת דוחות ביקורת. לפרטים נוספים בדבר הכרעות רוחב וניירות עמדה ראה סעיף ד' להלן.

לעניין זה יצוין כי בחודש נובמבר 2016 פורסם תיקון לחוזר בירור ויישוב תביעות וטיפול בפניות ציבור, ולפיו במקרים בהם פניית ציבור מצביעה על ליקוי מהותי, מערכתי, שעשוי לחזור על עצמו בהתנהלות הגוף המוסדי, על הגוף המוסדי לפעול לאיתור מקרים דומים שבהם אירע ליקוי דומה, וככל שנמצאו מקרים דומים - לבצע הפקת לקחים, לתקנם תוך פרק זמן סביר ולדווח אחת לשנה לממונה. תיקון זה עלול להרחיב את חשיפת הקבוצה להשלכות רוחביות בגין ליקויים כאמור ואף יכול בעתיד להתברר כבעל השלכה מהותית ואולם בשלב זה, לא ניתן להעריך את השלכותיו.

החברות בקבוצה אינן יכולות לצפות מראש האם טענה של לקוח אשר הובאה לידיעת החברות, תוביל בסופו של דבר להגשת תובענה ייצוגית, או שתוביל להכרעה רוחבית או תהיה בעלת השלכות רוחביות זאת אף באותם מקרים בהם הלקוח מאיים לעשות כן, ובנוסף אין החברות בקבוצה יכולות להעריך מהי החשיפה הפוטנציאלית שעלולה להיווצר בגין טענות כאמור, ככל שאלו יתבררו וימצאו כמוצדקות על ידי רשות מוסמכת.

ב. תביעות מהותיות ותביעות נגזרות

1. תובענות מהותיות קיימות או שהסתיימו שאינן במהלך העסקים הרגיל או חשיפה לתביעות כאמור

החברה התקשרה בין ינואר 2004 ועד יוני 2013 עם ההסתדרות המדיצינית הדסה (להלן: "הדסה") בהסכם שנתי מתחדש לביטוח אחריות מקצועית ברובד שני, המעניק כיסוי ביטוחי לתביעות בסכום העולה על סכום הביטוח העצמי, שניתן על ידי הדסה (להלן: "הרובד הראשון"). גבול האחריות שניתן על ידי החברה, במסגרת הרובד השני, השתנה במהלך שנות הביטוח, כאשר האחריות הביטוחית בתקופת הביטוח האחרונה, שתחילתה בחודש ינואר 2012 וסיומה בחודש יוני 2013, הייתה לתביעה שסכומה, עולה על כ-8.8 מיליוני ש"ח ועד לסכום של כ-18 מיליוני ש"ח למקרה וכ-36 מיליוני ש"ח לכל המבוטחים לאותה תקופת ביטוח (הסכומים האמורים צמודים למדד המחירים לצרכן מיום 1 בינואר 2012). בחודש פברואר 2014 הגישה הדסה לבית המשפט המחוזי בירושלים בקשה למתן צו הקפאת הליכים ולמינוי נאמן לצורך גיבוש תוכנית הבראה והסדר נושים בהתאם לסעיפים 350ב(ד)(1) ו-350(ד) לחוק החברות (להלן: "הבקשה"). אגב ההליכים שהתנהלו במסגרת הבקשה נשמעו טענות לפיהן, חברות הביטוח אשר ביטחו את הדסה בביטוח אחריות מקצועית, וביניהן החברה, אמורות לשאת בעלויות הכספיות שיכול ויושתו ברובד הראשון, מעבר לסכום הפיקדון הייעודי שהדסה הפקידה לצורך כך, וזאת במקרה בו הדסה לא תשלם את התביעות בעצמה. החברה הבהירה לנאמן כי עמדתה שונה וכי היא אחראית לרובד השני בלבד. למיטב ידיעת החברה, ביום 22 במאי 2014, אושרה תוכנית ההבראה על ידי בית המשפט ובוטלה הקפאת ההליכים.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ג. פרטים מסכמים בדבר חשיפה לתביעות

להלן פירוט של סכום התביעות הכולל בתובענות ייצוגיות, מהותיות ושאינן מהותיות, אשר הגשתן כתביעה ייצוגית אושרה, בבקשות תלויות לאישור תובענות כייצוגיות, בבקשות תלויות לאישור תביעות נגזרות ותביעות מהותיות אחרות, כפי שצוין על ידי התובעים בתביעתם (נומינלית) במסגרת כתבי הטענות שהוגשו כנגד חברות הקבוצה. יצוין כי במרבית המקרים מציינים התובעים כי הסכום הנתבע על ידם נקב כהערכה בלבד, וכי הסכום המדויק יתברר במדויק במסגרת ההליך המשפטי. עוד יצוין כי הסכום האמור אינו כולל תביעות שהתובע המייצג לא ציין את סכומן. כמו כן, מובהר כי הסכום הנתבע אינו מהווה בהכרח כימות של סכום החשיפה בפועל של החברה, אשר יכול להיות לבסוף נמוך יותר או גבוה יותר¹⁹.

סוג התביעה	כמות התביעות	הסכום הנתבע במיליוני ש"ח
מבוקר		
א. תובענות שאושרו כתובענות ייצוגיות		
1. צוין סכום המתייחס לחברה	7	2,214
2. התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה	1	225
3. צוין סכום שנתי (ובהתאם הסכום הכולל הינו תלוי תקופה) ²⁰	1	107
ב. בקשות תלויות לאישור תובענות כייצוגיות		
1. צוין סכום המתייחס לחברה	29	7,434
2. התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה ²¹	7	6,101
3. לא צוין סכום התביעה/ צוין טווח אפשרי ²²	12	-

בנוסף למפורט בסעיף (א) ו-(ב) לעיל, החברה ו/או החברות המאוחדות הינן צד להליכים משפטיים נוספים, שאינם במהלך עסקים רגיל, אינם תביעות ייצוגיות/ נגזרות והן אינן תביעות מהותיות, שנקטו לקוחות, לקוחות בעבר, וכן צדדים שלישיים שונים, בסכום כולל של כ-49 מיליוני ש"ח (סך של כ-59 מיליוני ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2018). עילות התביעה כנגד החברה ו/או החברות המאוחדות במסגרת הליכים אלה רבות ושונות.

ד. חשיפה בשל הוראות רגולטוריות, ביקורות וניירות עמדה

כמו כן ובאופן כללי, בנוסף לחשיפה הכללית הקיימת לגופים המוסדיים מקבוצת כלל החזקות, בגין תובענות עתידיות, כמפורט בסעיף (א)(4)(2) לעיל, הרי שמעת לעת, לרבות בעקבות תלונות מבוטחים, ביקורות ובקשות לקבלת מידע, קיימת גם חשיפה בגין התראות בדבר כוונת הממונה להטיל על גופים אלו עיצומים כספיים ו/או הוראות הממונה בדבר תיקון ו/או השבה ו/או ביצוע פעולות מסוימות ביחס לפעולות שבוצעו על ידי גופים מוסדיים בקבוצה בעבר וזאת ביחס למבוטח או קבוצה של מבוטחים ו/או חשיפה בגין הכרעות רוחביות, במסגרתן יכול הממונה אף להורות על ביצוע השבה ללקוחות או על סעדים אחרים בגין הליקויים אליהן מתייחסות ההתראות או ההכרעות ו/או ניירות עמדה המתפרסמים על ידי גופים מפקחים ואשר מעמדן ומידת השפעתן אינם ודאיים. כמו כן, הגופים המוסדיים מצויים מעת לעת בהליכי שימוע ו/או דיון עם הממונה ביחס להתראות ו/או הכרעות ולעיתים מופעלות כנגדם סמכויות אכיפה, במסגרתן מוטלים עיצומים כספיים.

הגופים המוסדיים בקבוצה, בוחנים את הצורך בביצוע הפרשות בדוחות הכספיים בקשר לתהליכים האמורים וזאת בהתבסס על חוות דעת יועציהם המשפטיים ו/או מצויים בהליכי לימוד של המשמעויות של הליכים כאמור, וזאת בהתאם לצורך ולעניין. להלן פרטים בדבר עמדות או טיוטות עמדות ממונה או הכרעות עקרוניות שיש להן או עשויה להיות להן השפעה על הקבוצה, כאמור:

¹⁹ עוד יצוין, כי הסכומים המפורטים אינם כוללים סכומים שנדרשו על ידי התובעים בגין גמול לתובע הייצוגי ושכר טרחה לבא כוחו, ואינם כוללים תביעה כנגד עתודות כמפורט בביאור 40(א)(2)(9).

²⁰ הסכום המצויין מתייחס להערכת התביעה בגין שנת נזק אחת בלבד. יצוין כי התביעה הוגשה בחודש מארס 2010, בגין תיקון חקיקה משנת 2008.

²² כולל תביעה אחת בה כלל ביטוח הינה נתבעת פורמאלית ולא מתבקשים סעדים כנגדה ותביעה אחת בה נתבע סכום של כ-1,413 מיליוני ש"ח המיוחס לחברה וסכום נוסף של כ-1,507 מיליוני ש"ח שלא יוחס ספציפי לחברה.

²² במסגרת בקשות אלו קיימות בקשות בהן, בקשה אחת לצירוף כנתבע פורמלי, בקשה אחת בה התובע לא נקב בסכום תביעה ואולם העריך אותו במיליוני ש"ח רבים, בקשה נוספת שהוערכה במאות מיליונים ש"ח ושלוש בקשות שהוערכו בעשרות מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ד. חשיפה בשל הוראות רגולטוריות, ביקורות וניירות עמדה

1. בחודש אפריל 2016 פורסמה הכרעה עקרונית רוחבית בעניין אופן שיווק פוליסות תאונות אישיות (להלן: "ההכרעה"). ההכרעה התייחסה למבוטחים בפוליסות תאונות אישיות פרטיות לתקופה העולה על שנה, אשר הצטרפו לביטוח תאונות אישיות אצל מבטחים, לאחר שהייתה להם פוליסת ביטוח בריאות קודמת אצל אותו מבטח, וזאת החל מחודש ינואר 2014 ובהתאם לתנאים שנקבעו בהכרעה (להלן ובהתאמה: "הביטוח" ו"המבוטחים" או "המבוטח").

על פי ההכרעה היה על חברת הביטוח לערוך בחינה במסגרתה תבדוק את אופן שיווק הביטוח ובהתאם לתוצאותיה לפנות למבוטחים הרלבנטיים טלפוני ולקבל את הסכמתם המפורשת על מנת להמשיך להיות מבוטחים בביטוח האמור ולבטל את הכיסוי הביטוחי ולהשיב את דמי הביטוח ששולמו בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין במידה והמבוטח לא אישר זאת ("חובת וידוא הסכמה"). החברה ביצעה בדיקה כאמור והגישה את תוצאותיה לממונה שביקש אף הוא נתונים. בחודש נובמבר 2017 התקבלה בחברה הכרעה סופית בנושא (להלן: "ההכרעה"), אשר מיישמת ביחס לחברה חובת וידוא הסכמה וזאת ביחס לחלק מהמבוטחים שנמכר להם ביטוח תאונות אישיות (אף אם לא היה בידיהם מוצר בריאות קודם). על פי ההכרעה והמתווה שאושר בעקבותיה, נדרשת החברה ליצור קשר עם מבוטחים שצורפו לביטוח תאונות אישיות החל מיום 1 בינואר 2014 ועד לסוף שנת 2016 באמצעות מוקדי שיווק מסוימים שפורטו בה, ולוודא כי אותם מבוטחים מודעים לקיומו של ביטוח תאונות אישיות. ככל שמבוטח יודיע כי אינו מודע לביטוח כאמור, על החברה לאפשר לו לבטל את הביטוח ולקבל החזר בגין הפרמיה ששילם ממועד הצירוף בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין.

בשלב זה החברה מיישמת את המתווה, והיא אינה יכולה להעריך עדיין את מלוא השלכותיו והן תלויות בין היתר בהתנהגות המבוטחים ובמתכונת היישום בפועל.

2. החברה ניהלה בעבר דיונים מול הממונה בקשר עם טיטוט הכרעה שעניינה, בהפקדות חד פעמיות של מבוטחים בפוליסות המבטיחות תשואה (להלן: "הפוליסות"). בהתאם לטיטוט מחוייבת החברה לנקוט פעולות מסוימות ביחס למבוטחים שתשואת ההפקדות החד פעמיות בפועל, שנשאו את תשואת תיק חוזי ביטוח תלוי תשואה, הייתה שווה או עלתה על התשואה המובטחת בפוליסות ופעולות מסוימות ביחס למבוטחים שתשואת ההפקדות החד פעמיות בפועל הייתה נמוכה מהתשואה המובטחת. לפיכך, בשלב זה, לאור העובדה שלא ידוע מה יהיה נוסחה הסופי של ההכרעה, אם וככל שתתקבל, אין באפשרות החברה להעריך את השלכותיה ומידת השפעתה על החברה, אם וככל שתפורסם.

3. בהתאם לדוחותיה הכספיים של עתודות, חברה מוחזקת על ידי כלל ביטוח (50%), במהלך שנת 2017 נערכה בקרן הפנסיה ביקורת מטעמו של הממונה בנושא זכויות עמיתים. ביום 7- באוגוסט 2019 התקבלה בעתודות טיטוט דוח הביקורת לתגובת החברה. טיטוט דוח הביקורת עוסקת בנושאים מרכזיים בפעילות קרן הפנסיה וביניהם: נושא הקבוצות, תקנון הקרן, דמי ניהול והוצאות ניהול, טיוב נתונים, דיווח אקטוארי ומשיכת כספים מהקרן. בהתאם לדיווחי עתודות, עתודות הגישה את התייחסותה לממצאי טיטוט דוח הביקורת עד למועד שנקבע. כמו כן, ביום 7- באוגוסט 2019 התקבל בחברה מכתב מאת הממונה ובו, בשים לב לטיטוט דוח הביקורת שנשלחה, הוראה מיידיית בדבר שינוי אופן תשלום לעמיתים בעת משיכת כספים. על פי דרישת הממונה הגיבה עתודות בנפרד בעניין זה כאשר גם לאחר תגובת עתודות לא השתנתה עמדת הממונה. עתודות פנתה שוב לממונה והציגה בפניו נתונים נוספים התומכים בעמדתה והיא ממתינה לתגובתו. לחברה נמסר, כי נכון למועד אישור הדוחות הכספיים, עד למיצוי כל הליכי הדיון אל מול רשות שוק ההון ועד לקבלת הדו"ח הרשמי, עתודות אינה יכולה להעריך את השפעת טיטוט הדו"ח.

ה. בגין העלויות העשויות לנבוע מהתביעות והחשיפות המתוארות בסעיפים (א), (ב), (ג) ו-(ד) לעיל מבוצעות הפרשות בדוחותיהן הכספיים של החברות המאוחדות הרלוונטיות, רק אם יותר סביר מאשר לא (more likely than not - דהיינו, ההסתברות עולה על 50%) שתיווצר חבות לתשלום הנובעת מאירועי עבר, ושסכום החבות ניתן לכימות או להערכה בטווח סביר. סכומי הפרשות שבוצעו מבוססים על הערכת מידת הסיכון בכל אחת מהתביעות נכון למועד הסמוך למועד פרסום דוח זה (למעט חלק מהתביעות שהוגשו במהלך שני הרבעונים האחרונים, אשר בשל השלב המקדמי של הטיפול בהן לא ניתן להעריך את סיכויי ההצלחה בהן) לעניין זה יצוין כי אירועים המתרחשים במהלך ההתדיינות המשפטית עשויים לחייב ביצוע של הערכה מחודשת של סיכון זה. ככל שלחברה זכות לשיפוי מצד שלישי, החברה מכירה בזכות זו, אם וודאי למעשה (Virtually Certain) שהשיפוי יתקבל אם החברה תסלק את המחויבות.

הערכות החברה והחברות המאוחדות בדבר הערכת הסיכון בתביעות המתנהלות מתבססות על חוות דעת יועציהן המשפטיים ו/או על האומדן של החברות הרלוונטיות לרבות בדבר הסכומים של הסדרי הפשרה, שנהגות החברה והחברות המאוחדות צופות, שיותר סביר מאשר לא, שישולמו על ידן.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ה. (המשך)

יודגש כי בחוות דעת עורכי הדין ביחס למרבית הבקשות לאישור תובענות כייצוגיות שבהן לא בוצעה הפרשה, מתייחסת ההערכה של עורך הדין לסיכויי הבקשה לאישור התביעה כייצוגית ואינה מתייחסת לסיכויי התביעה לגופה, אם תאושר כייצוגית. זאת, בין היתר, מהסיבה שהיקפו ותוכנו של הדיון בתביעה לגופה, לאחר שתאושר כתובענה ייצוגית יושפע מהחלטת בית המשפט בדבר אישור הבקשה להכיר בתביעה כתובענה ייצוגית, אשר מתייחסת בדרך כלל, לעילות התביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו, לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו ועוד כיוצ"ב.

לא ניתן בשלב ראשוני זה להעריך את סיכויי הבקשות לאישור התובענות כייצוגיות המפורטות בסעיפים (א)(24)-(24) (א)(25), (א)(26), (א)(27) ו-(א)(28).

ההפרשה הנכללת בדוחות הכספיים, ליום 31 בדצמבר 2019 בגין כלל התביעות המשפטיות והחשיפות האמורות בסעיפים (א), (ב), (ג) ו-(ד) לעיל הינה בסך של כ-141 מיליוני ש"ח (סך של כ-148 מיליוני ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2018).

ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה

א. אומדנים אקטואריים

1. סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים ובענף סיעוד בביטוח בריאות וביטוח כללי במהלך תקופת הדוח, חלה ירידה בעקום ריבית חסרת הסיכון ובשיעור התשואה המוערכת בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הביטוח. לפרטים נוספים ראה [ביאורים 37\(ה\)\(1\)\(ד\)](#) (1).
 2. שינוי בהוראות המתייחסות לתוכניות ביטוח חיים משולבות בחיסכון הכוללות "מקדמי קצבה המגלמים הבטחת תוחלת חיים" לפרטים נוספים ראה [ביאורים 37\(ה\)\(1\)\(ד\)](#) (2).
 3. שיעור לקיחת קצבה בעת פרישה לפרטים נוספים ראה [ביאורים 37\(ה\)\(1\)\(ד\)](#) (3).
 4. שינוי אומדנים בחישוב תביעות תלויות בביטוח כללי
- ראה [ביאור 37\(ה\)\(2\)\(ו\)](#) לפרטים בדבר עדכון ההפרשה לאור המלצות ועדת וינוגרד וקמינץ בהתאם לאומדן החברה.

- ב. **שינויים במבנה השליטה** – לפרטים בדבר מכתב הממונה מיום 8 בדצמבר 2019, לפיו, נכון למועד מכתבו, אין גורם המחזיק, במישרין או בעקיפין, באמצעי שליטה בכלל החזקות ועל שינויים באחזקות אי די בי בכלל החזקות ראה [ביאור 1](#).

ג. תשקיף כלל ביטוח ובכללביט מימון

ביום 29 באוגוסט 2019, פרסמה כלל ביטוח תשקיף מדף. תשקיף המדף מאפשר לכלל ביטוח, בין היתר, להנפיק מניות רגילות של החברה, מניות בכורה, אגרות חוב (לרבות בדרך של הרחבת סדרות קיימות של אגרות חוב של החברה, ככל שתונפקנה), אגרות חוב הניתנות להמרה למניות החברה, כתבי אופציה הניתנים למימוש למניות החברה, כתבי אופציה הניתנים למימוש לאגרות חוב או לאגרות חוב הניתנות להמרה למניות החברה, ניירות ערך מסחריים, וכן כל נייר ערך אחר שעל פי דין ניתן יהיה להנפיקו מכוח תשקיף מדף במועד הרלבנטי.

כמו כן ביום 29 באוגוסט 2019, פרסמה כללביט מימון תשקיף מדף. תשקיף המדף מאפשר לכללביט מימון, בין היתר, להנפיק אגרות חוב (לרבות בדרך של הרחבת סדרות קיימות של אגרות חוב של כללביט מימון, ככל שתונפקנה), כתבי אופציה לאגרות חוב וניירות ערך מסחריים. ככלל, תמורת אגרות חוב שיונפקו על ידי כללביט מימון מכוח תשקיף המדף תופקד בכלל ביטוח, שתהיה אחראית כלפי המחזיקים באגרות החוב לפירעון, ואשר תוכר אצל כלל ביטוח כהון רוברד 2.

- ה. **הנפקה הון רוברד 2** – בחודש ספטמבר 2019, הנפיקה החברה, באמצעות כללביט מימון כתבי התחייבות נדחים סדרה יא' לפרטים נוספים ראה [ביאור 25\(ו\)](#).

ו. סיום ההתקשרות עם קופת חולים מכבי ולאומית

במהלך שנת 2018 פרסמו קופות חולים מכבי ולאומית מכרזים חדשים לבחירת מבטח במתכונת התקשרות שונה כך שהמבטח הזוכה יישא בשיעור של 20% מהסיכון (להבדיל מהמצב בו כלל ביטוח נשאה במלוא הסיכון הביטוחי). בהתאם להודעות הקופות הצעתה של כלל ביטוח לא זכתה במכרז. אי לכך, החל מיום 1 בינואר 2019 חדלה כלל ביטוח להיות המבטחת של קופ"ח מכבי והחל מיום 1 באפריל 2019 חדלה כלל ביטוח להיות המבטחת של קופ"ח לאומית.

בהתאם, החל מינואר ואפריל 2019 בהתאמה, החברה אינה גובה פרמיות בגין במבטחי קולקטיב קופת חולים מכבי ולאומית. פרמיות אלה הסתכמו בשנת 2018 לסך של כ- 745 מיליוני ש"ח וסך של כ- 129 מיליוני ש"ח, בהתאמה.

סיום ההתקשרות עם קופות החולים מכבי ולאומית צפוי להביא להפחתה מדורגת בהוצאות הישירות בגין הפעילות שהסתיימה, על פני 3 שנים. היקף ההוצאות הישירות בשנת 2018 בגין עסקאות מכבי ולאומית הינם בסך של כ- 18 מיליוני ש"ח. בנוסף, הוצאות שאינן ישירות אשר יוחסו לעסקאות מכבי ולאומית, בסך של כ- 25 מיליוני ש"ח, הוקצו מחדש בשנת 2019 לפעילויות השונות, שעיקרן במגזר הבריאות. הקצאה זו, השפיעה גם על תזרים המזומנים העתידי והגדילה את עתודות הביטוח בשנת 2018, בענף בריאות פרט (המחושבות על פי שיטת ה Gross Premium Reserve) בסך של כ- 14 מיליוני ש"ח.

בשנת 2018 השפעת עסקת קופות חולים מכבי ולאומית על התוצאות לשנת 2018 הינה הפסד בסך של כ- 94 מ"ש"ח ובסך של כ- 8 מיליוני ש"ח, בהתאמה. הרכיבים העיקריים בהפסד בשנת 2018 מעסקת קופות חולים מכבי ולאומית נבעו מחוסר בהכנסות מהשקעות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות ומעדכון במודל האקטוארי בענף סיעוד, בין היתר לאור התפתחות שלילית בתביעות ומהשלכות פרסום תיקון הוראות החוזר המאוחד בדבר יישוב תביעות סיעוד.

בתקופת הדוח, השפעת עסקת קופות חולים מכבי ולאומית הינה הפסד של כ- 53 מיליוני ש"ח והפסד של כ- 4 מיליוני ש"ח בהתאמה. ברבעון הנוכחי, השפעת עסקת קופות חולים מכבי ולאומית הינה הפסד של כ- 32 מיליוני ש"ח ו- 7 מיליוני ש"ח בהתאמה.

ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה (המשך)

ז. סיום ההתקשרות עם קופת חולים מכבי ולאומית (המשך)

יובהר כי בספרי כלל ביטוח קיימת התחייבות בגין תביעות סיעוד, אשר עילתן בתקופת הביטוח הסיעודי עם קופות החולים, שהסתיימה כאמור, ואשר ישולמו לאחר תאריך הדוח.

לאור מתכונת ההתקשרות החדשה בביטוחים הסיעודיים של הקופות, היקף האחריות הביטוחית למבטח הזוכה, הינו נמוך משמעותית מכפי שהיה בכלל ביטוח במסגרת ביטוחים אלו במתכונת הקודמת. כמו כן, בהתחשב בראשוניותם של השינויים הרגולטוריים בנוגע ליישוב תביעות בתחום ביטוח סיעודי כפי שפורסמו במסגרת חוזר יישוב תביעות סיעוד, ובהתחשב במחירים בהם למיטב ידיעתה של כלל ביטוח התקשרו הקופות עם המבטחים שזכו במכרזים, להערכת כלל ביטוח הרווחיות שהייתה נובעת עבורה מהעסקאות, לו הייתה זוכה, הייתה נמוכה.

ז. **תוכנית אסטרטגיה תלת שנתית** - החברה ערכה בתקופת הדוח תוכנית תלת שנתית של אסטרטגיה עסקית לצמיחה מואצת בת קיימא ולהתייעלות תפעולית והיא פועלת ליישומה.

ח. **פרסום דוח כושר יחס פרעון כלכלי** - לפרטים בדבר חישוב יחס כושר פרעון כלכלי של החברה ליום 30 ביוני 2019, ראה ביאור 16(ה).

ט. **החלפה של כתבי התחייבות נדחים** - בחודש דצמבר 2019, ביצעה כלל ביטוח, בדרך של הצעת רכש חליפין, החלפה של 698 מיליוני ש"ח ערך נקוב, כתבי התחייבות סדרה ג' בתמורה להנפקה של 806 ערך נקוב סדרה יא' לצורך הארכת מח"מ התחייבותיה. לפרטים נוספים ראה ביאור 25(ז).

י. טיוטת חוזר LAT

בהמשך לאמור בביאור 3(ד)1(ד) בדבר ביצוע בדיקת נאותות העתודה עבור קבוצות פוליסות שהוגדרו על ידי חוזר LAT, כך שיש לבצע חלוקה בין פוליסות פרט וקולקטיביות וכל שבפוליסות פרט, הבדיקה נעשית ביחס לקבוצות של חוזי ביטוח (לרבות הנספחים שלהם) שהונפקו בתקופות שונות, לפי סוגי השתתפות ובנפרד ביחס לפוליסות ריסק יסודיות. בחודש מרס 2020 פורסם טיוטת עדכון לחוזר ה-LAT, אשר מעדכן את רמת הקבוצות בה מתבצעת הבדיקה החל מהדוחות הכספיים ליום 31 במרס 2020, כך שניתן לבצע בחינה עבור כל מוצרי ביטוח חיים ללא סיעוד יחדיו, תוך יישום כשינוי מדיניות בדרך של יישום למפרע של הדיווח הכספי. החברה מעריכה, על פי אומדן ראשוני, ובהנחה שניתן יהיה להקטין את יתרת ההתחייבות בגין בדיקת נאותות העתודה בביטוח חיים, כי עתודות הביטוח ליום 31 בדצמבר 2019 יקטנו ובהתאמה יגדל ההון העצמי בסך של כ-794 מ"ש"ח לפני מס (סך של כ-500 מ"ש"ח לאחר מס) אשר בעיקרו ייוחס לתקופת הדוח כמפורט בביאור 39(ה)1(ד).

לאור זאת מבחני הרגישות לשינויים ריבית המפורטים בביאור 39(ג)2 לעיל, ישתנו ויעודכנו בהתאם.

יא. אירועים אחרי תאריך המאזן

לאחר תאריך המאזן ועד לפרסום הדוח קרו מספר אירועים מהותיים כדלקמן:

בעקבות ההתפרצות של נגיף הקורונה בסין, והתפשטותו למדינות רבות נוספות, חלה ירידה בהיקפי הפעילות הכלכלית ברחבי העולם ובכללם בישראל ("המשבר"). שינויים אלה השפיעו ומשפיעים גם על פעילותה ורווחיותה של החברה. כמו כן פורסמו הוראות רגולטוריות, שכלל שיתקבלו כנוסח סופי יהיו בעלי השפעה חיובית. להלן פירוט אודות האירועים:

שווקי הון

לאחר תאריך הדיווח, נרשמה ירידה משמעותית של שווקי ההון בעולם ובישראל על רקע התפשטות נגיף הקורונה. ירידה בשווקי ההון פוגעת בערך הנכסים המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, הן עבור עצמה (נוסטרו) והן עבור עמיתים ומבוטחים.

נכון לסמוך למועד פרסום הדוח, רשמה החברה ירידת ערך בגין ההשקעות הסחירות בלבד בתיקי הנוסטרו בסך של כ-0.6 מיליארד ש"ח לפני מס. כמו כן, החברה חשופה לירידות ערך של השקעות בלתי סחירות אשר לא ניתן לכמת בשלב זה.

כמו כן, חל קיטון בשווי הנכסים המנוהלים על ידי הקבוצה במסגרת פוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה אשר מוערך בכ-10% אשר צפויים להשפיע הן על היקף דמי הניהול שהחברה תיגבה מהנכסים המנוהלים על ידה, המשתנים והקבועים. נכון לסמוך למועד פרסום הדוח, נרשמו תשואות ריאליות שליליות בפוליסות ביטוח משתתפות ברווחים אשר עד לכיסוי ההפסד, ימנעו מהחברה לגבות דמי ניהול משתנים בסך של כ-0.7 מיליארד ש"ח לפני מס.

ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה (המשך)

יא. אירועים אחרי תאריך המאזן

שווקי הון (המשך)

יצוין, כי התשואות אינן סופיות ותוצאות החברה מושפעות גם מתשואות התיק הלא סחיר, מהכנסותיה האחרות של הקבוצה ומהוצאות. כמו כן, בשל התנודתיות החדה בשווקים הפיננסיים ההשפעות המפורטות לעיל, עשויות להשתנות משמעותית בהתאם להתפתחויות בשוק ההון.

השלכות על עסקי הקבוצה

כפועל יוצא מהמשבר, עלתה החשיפה לכשלי אשראי במסגרת פעילות ביטוח אשראי, חל גידול מסוים בהיקף הפדיונות של עמיתים וכמו כן החברה מעריכה כי יכול ויחול קיטון משמעותי בהפקדות עתידיות למוצרי חסכון ארוך טווח וזאת נוכח הצמצום המשמעותי בהיקף התעסוקה במשק על פי דיווחים פומביים. פדיונות וקיטון בהיקף ההפקדות צפויים להשפיע הן על היקף דמי הניהול שהחברה תיגבה מהנכסים המנוהלים על ידה, המשתנים והקבועים, הן על הכנסות עתידיות מפרמיה ובהתאם לברות השבתן של הנכסים הבלתי מוחשיים של החברה. כמו כן החברה העניקה הטבה לחלק לא מבוטל ממבוטחיה אשר נמצאים בחל"ת, במסגרתה ניתן להם כיסוי ביטוחי חיים, בביטוחי ריסק ואבדן כושר עבודה לתקופה של שלושה חודשים.

התארכות משבר הקורונה והעמקתו בעולם ובישראל יכולים אף להביא לפגיעה מהותית בעסקי החברה במידה והמשבר יחריף למיתון, הן בשוק המקומי והן בשווקי העולם. האמור יכול להביא לפגיעה ביציבותם של מבטחי משנה, לפגיעה בערכם של נכסי השקעה נוספים ותיכנן העמקה של כשלי האשראי בפעילות ביטוח האשראי. כמו כן תוצאות המשבר יכולות להביא לתוצאות מנוגדות בתחום ביטוח החיים, ולפיכך לא ניתן לכמת את ההשפעה הכוללת בנושא זה. בביטוחי בריאות תתכן הרעה מסוימת בתוצאות עקב שינויים בעלות התביעות, וכן עקב ירידה במכירות ביטוחי נסיעות לחו"ל ועליה מסוימת בהיקף התביעות בגין פוליסות אלה. בביטוח כללי, הפוליסות אינן מבטחות אירועי מגיפה ואף תתכן הפחתה מסוימת בהיקף התביעות ובשכיחותן נוכח ההאטה בפעילות המשק. מנגד, המצב האמור יכול ויביא להפחתה בהיקף הפרמיות הנגבות בעיקר בביטוחים עסקיים. החברה בוחנת את התנהלותה בסביבה עסקית מאתגרת ומשתנה, לרבות בקשר עם כיסויים שנמכרו ושינויים וביקושים שיכול ויתהוו בעתיד כפועל יוצא מכך.

השלכות תפעוליות

ביום 18 במרס 2020, פרסם הממונה הודעה על מעבר הגופים המוסדיים לעבודה במתכונת מצומצמת וכן ביום 21 במרס 2020 נחתמו תקנות שעת חירום (הגבלת מספר העובדים בשל התפרצות נגיף הקורונה החדש) התש"ף-2020 אשר מטרתן מניעת התפשטות מחלת הקורונה ושמירה על בריאות הציבור ועל פיהם ככלל, לא ישהו במקום עבודה יותר מ-30% ממצבת העובדים. עם זאת התקנות אינן חלות על גופים שפורטו בהן, ובלבד שאותם גופים צמצמו את פעילותם לפעילות חיונית בלבד. הגופים המוסדיים בקבוצה נכללים ברשימת הגופים אשר התקנות אינן חלות עליהם, וכן גם גופים המספקים שירותים או מוצרים לצורך המשך פעילותם התקינה של הגופים שהורגו מתחולת הצו. לאור האמור ונוכח מגבלות התנועה והתעסוקה, החלה הקבוצה לעבוד במתכונת מצומצמת, במסגרתה חלק לא מבוטל מהעובדים יצאו לחופשה רציפה וניתנה להם האפשרות לנצל חופשה צבורה או לחילופין לצאת לחל"ת, בנוסף יתרת עובדי החברה יונחו לנצל ימי חופשה, בהתאם להנחיות המנהלים ולפי צרכי החברה, באופן המשקף בממוצע יום חופשה שבועי לעובד. החברה נערכה לעבודה מרחוק ובמסגרת זו גם למתן שירות על ידי צוותי התפעול בתקופת המשבר ובמיוחד ביחס להליכים חיוניים, שהוגדרו. עם זאת, ככל שהמצב ימשך לאורך זמן, ו/או שההגבלות בגינו יוחמרו יתכן קושי בהמשך מתן סדיר של השירותים.

השלכות נוספות המשפיעות על תוצאות הקבוצה

מתאריך הדיווח ועד סמוך למועד הפרסום, חלה עליה בעקום הריבית הן בטווח הקצר והן, באופן מתון יותר בטווח הארוך. בנוסף לירידת ערך נכסים סחירים כתוצאה משינויים אלה, כמתואר לעיל, שינויים אלה משפיעים גם על ההתחייבויות הביטוחיות, בהמשך לאמור בביאור 39(ה)1 ו-2(ה). אולם, בשל העובדה שהשינוי אינו מקביל ובשל השפעות בכיוונים מנוגדים על רכיבי החישוב, בשלב זה לא ניתן לכמת את מכלול ההשפעה של השינוי בעקום הריבית.

יצוין כי ככל שיאומצו השינויים המוצעים בטיטוט חוזר LAT (ראה סעיף י' לעיל), אשר על פיהם יבוצע יישום למפרע של הדיווח הכספי, החברה מעריכה על פי אומדן ראשוני, ובהנחה שניתן יהיה להקטין את יתרת ההתחייבויות בגין בדיקת נאותות העתודה בביטוח חיים כי עתודות הביטוח ליום 31 בדצמבר 2019 יקטנו ובהתאמה יגדל ההון העצמי בסך של כ-794 מ"ח לפני מס (סך של כ-520 מ"ח לאחר מס) אשר בעיקרו ייוחס לתקופת הדוח. שינויים אלה צפויים להשפיע גם על רגישות לשינויים בריבית לעומת הרגישות הקיימת כמפורט בביאור 39(ג)2 בדבר ניהול סיכונים בדוחות הכספיים השנתיים המאוחדים.

ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה (המשך)**יא. אירועים אחרי תאריך המאזן****השלכות נוספות המשפיעות על תוצאות הקבוצה (המשך)**

באשר ליחס כושר הפירעון של כלל ביטוח, ליום 31 לדצמבר 2019, אשר היה אמור להתפרסם במאי 2020, ואשר ירידת הריבית במחצית השניה של 2019 הייתה צפויה להשפיע עליו לשלילה, החברה מעריכה כי היא תעמוד בדרישות ההון הנדרש ממנה, בהתחשב בהוראות הפריסה הקיימות.

כמו כן לאור האמור בטיטות תיקון להוראות משטר כושר הפירעון הכלכלי אשר פורסמה ביום 19 במרס 2020, ובמכתב הממונה אשר פורסם באותו מועד, צפוי כי אם וכאשר טיטות החוזר תהפוך לסופית, יחס כושר הפירעון הנדרש, ישתפר בהשוואה ליחס שהיה מחושב במתכונת הנוהגת היום והוא יפורסם עד לחודש אוגוסט 2020. לפרטים ראה ביאור 16(ה)6(ד) לדוחות הכספיים,

באשר ליחס כושר הפירעון לתקופה שלאחר מועד הדיווח, בשלב זה לא ניתן לכמת את מלוא השפעות לעיל, נוכח ההשפעות המנוגדות של הגורמים השונים על יחס כושר הפירעון. החישוב אשר יביא בחשבון את ההתפתחויות האמורות ונוספות צפוי להיות ליום 31 לדצמבר 2020 וצפוי להתפרסם בחודש מאי 2021 ועד למועד זה צפויות גם להתבהר ההוראות הרגולטוריות לעניין זה.

סיכום

נכון למועד הדוח, אין לחברה יכולת לאמוד את היקף הכולל של ההשפעה של מכלול האירועים האמורים על פעילות העסקית שלה ושל החברות הבנות שלה בהיבטים המתוארים לעיל, בסביבה עסקית מאתגרת, כמו גם בהיבטים נוספים אשר אינם ידועים לה במועד זה, ועל תוצאותיה היות שמדובר באירוע הנמצא בעיצומו, אשר אינו בשליטת החברה, וגורמים כגון המשך התפשטות הנגיף או עצירתו ומשך השיבוש בפעילות העסקית יכולים להשפיע על הערכות החברה בטווח הבינוני והארוך, לרבות בקשר עם הערכות למכירות עתידיות. החברה ממשיכה לעקוב באופן שוטף אחר ההתפתחויות בארץ ובעולם בנושא ובוחנת את ההשלכות על פעילותה ושווי נכסיה, לרבות על תוצאות הרבעון הראשון לשנת 2020 ועל יחס כושר הפירעון הכלכלי של כלל ביטוח. אי הודאות האמורה מושפעת בין היתר, מהעובדה שחלק מההוראות הרגולטוריות הנזכרות לעיל, נמצאות בשלבי אסדרה או יישום ואין ודאות באשר לנוסח הסופי אם וככל שיתקבל ו/או ביחס להשפעתן, לרבות ביחס לנושאים המוסדרים בהם ואשר אופן יישומם המלא טרם נקבע / הובהר.

לפרטים בדבר מבחני רגישות הנוגעים לסיכונים שוק ראה ביאור 39(ג)2 בדבר ניהול סיכונים בדוחות הכספיים השנתיים המאוחדים.

לפרטים בדבר אופן גביית דמי הניהול המשתנים ראה ביאור 3(יד)3(א).

ביאור 42: חכירות

א. חכירות בהן הקבוצה היא החוכרת

החל מיום 1 בינואר 2019, החברה מיישמת את תקן החכירות IFRS 16

1. גילויים בדבר נכסי זכות שימוש

באלפי ש"ח	מבנים	אתרים	כלי רכב	סך הכל
עלות				
השפעת היישום לראשונה ליום 1 בינואר 2019				
418,410	23,141	17,555	459,106	
-	-	16,431	16,431	
1,314	66	69	1,449	
-	-	(3,402)	(3,402)	
419,724	23,207	30,653	473,584	
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019				
פחת שנצבר				
יתרה ליום 1 בינואר 2019				
-	-	-	-	
23,653	2,004	12,313	37,970	
-	-	(3,266)	(3,266)	
23,653	2,004	9,047	34,704	
396,071	21,203	21,606	438,880	
יתרת עלות מופחתת ליום 31 בדצמבר 2019				

2. גילויים בדבר התחייבות בגין חכירה

באלפי ש"ח	מבנים	אתרים	כלי רכב	סך הכל
השפעת היישום לראשונה ליום 1 בינואר 2019				
451,667	25,170	17,555	494,392	
-	-	16,431	16,431	
1,314	66	69	1,449	
15,150	730	327	16,207	
(35,196)	(2,439)	(12,729)	(50,364)	
-	-	(53)	(53)	
432,935	23,527	21,600	478,062	
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019				

ניתוח מועדי פירעון התחייבות בגין חכירה

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2019
עד שנה	12,603
בין שנה לחמש שנים	83,789
מעל חמש שנים	381,670
סך הכל	478,062

ב. חכירות בהן הקבוצה היא המחכירה

הקבוצה מחכירה מספר מבנים מסחריים ובנייני משרדים (המסווגים כנדל"ן להשקעה) לגופים חיצוניים. הסכמי החכירה הם לתקופות שונות (עד כ-38 שנים), שאינן ניתנות לביטול, בהתחשב באופציות של החוכרים לחידוש החוזים בתום התקופה.

להלן דמי החכירה המינימאליים העתידיים להתקבל בגין חוזי חכירה לרבות בגין תקופות אופציה לחידוש החוזים, אשר במועד ההתקשרות היה סביר שתמומשנה:

באלפי ש"ח	2019	2018
עד שנה	267,638	272,493
משנה ועד חמש שנים	891,621	944,668
יותר מחמש שנים	2,033,553	2,085,774
סך הכל	3,192,812	3,302,935
מתוכם דמי חכירה מינימאליים העתידיים להתקבל והמתייחסים לנכסים בהם החברה הינה חוכר בחכירה מימונית	916,583	719,680

לפרטים נוספים בדבר הסכמי החכרת נדל"ן להשקעה, ראה ביאור 10.

כלל חברה לביטוח בע"מ

נספח א

תמצית נתונים המתייחסים
בדוחות הכספיים הנפרדים
של החברה ("סולו")

נספח ב

פירוט השקעות פיננסיות אחרות

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)



קוסט פורר גבאי את קסירר
רח' מנחם בגין 144,
תל-אביב, 6492102
טל. +972 3 623 2525
פקס +972 3 562 2555
ey.com



סומך חייקין
מגדל המילניום KPMG
רחוב הארבעה 17, תא דואר 609
תל אביב 6100601
03 684 8000

לכבוד
בעלי המניות של כלל חברה לביטוח בע"מ

א.ג.נ.,

הנדון: דוח מיוחד של רואי החשבון המבקרים על מידע כספי נפרד לפי דרישת הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981

ביקרנו את המידע הכספי הנפרד, המובא לפי דרישת הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לימים 31 בדצמבר, 2019 ו-2018 ולכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2019 ואשר נכלל בנספח א' לדוחות הכספיים של החברה. המידע הכספי הנפרד הינו באחריות הדירקטוריון והנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דעה על המידע הכספי הנפרד בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל. על פי תקנים אלה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין במידע הכספי הנפרד הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובפרטים הכלולים במידע הכספי הנפרד. ביקורת כוללת גם בחינה של הכללים החשבונאיים שישמשו בעריכת המידע הכספי הנפרד ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדירקטוריון והנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה של המידע הכספי הנפרד. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, בהתבסס על ביקורתנו, המידע הכספי הנפרד ערוך, מכל הבחינות המהותיות, בהתאם לדרישות שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בחוזר ביטוח 1-4-2010, על עדכניו.

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון

מבקרים משותפים

סומך חייקין
רואי חשבון

תל-אביב,
26 במרס, 2020

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח

להלן נתונים כספיים תמציתיים על בסיס הדוחות הכספיים הנפרדים של החברה (להלן: "דוחות הסולו"), הערוכים לפי תקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS), למעט העניינים הבאים:

המדיניות החשבונאית שפורטה בביאור 3, בדבר עיקרי המדיניות החשבונאית, יושמה בהכנת דוחות הסולו, למעט המפורט להלן:

א. מדידת ההשקעות בחברות מוחזקות על בסיס אקוויטי.

ב. זכויות במקרקעין כוללות גם זכויות במקרקעין המוחזקות באמצעות חברה מוחזקת שהחזקת זכויות אלה הוא עיסוקה היחיד.

דוחות על המצב הכספי

ליום 31 בדצמבר		אלפי ש"ח
2018	2019	
		נכסים
928,775	884,060	נכסים בלתי מוחשיים
1,672,795	1,720,863	הוצאות רכישה נדחות
206,361	203,306	רכוש קבוע
-	369,053	נכס זכות שימוש
1,157,536	1,129,437	השקעות בחברות מוחזקות
3,000,340	3,097,370	נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה
1,266,895	1,250,039	נדל"ן להשקעה אחר
2,947,400	3,526,187	נכסי ביטוח משנה
233,372	258,204	נכסי מיסים שוטפים
1,216,106	799,117	חייבים ויתרות חובה
860,591	684,608	פרמיה לגבייה
58,185,233	62,397,461	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה
		השקעות פיננסיות אחרות:
4,921,422	5,672,963	נכסי חוב סחירים
19,647,962	20,028,958	נכסי חוב שאינם סחירים
1,416,905	1,357,640	מניות
2,789,189	2,531,153	אחרות
28,775,478	29,590,714	סך כל ההשקעות הפיננסיות האחרות
3,648,899	6,554,645	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
989,001	1,628,751	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
105,088,782	114,093,815	סך כל הנכסים
66,121,248	72,813,606	סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)
דוחות על המצב הכספי (המשך)

ליום 31 בדצמבר		
2018	2019	אלפי ש"ח
146,094	146,641	הון
671,325	692,479	הון מניות
462,540	692,818	פרמיה על מניות
3,425,221	2,841,351	קרנות הון
4,705,180	4,373,289	יתרת עודפים
		סך כל ההון המיוחס לבעלי המניות של החברה
28,227,660	29,792,056	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
65,378,407	71,842,767	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
395,794	321,335	התחייבויות מיסים נדחים
51,230	62,151	התחייבות בשל הטבות לעובדים, נטו
-	401,769	התחייבויות בגין חכירה
2,786,812	3,065,765	זכאים ויתרות זכות
3,543,699	4,234,683	התחייבויות פיננסיות
100,383,602	109,720,526	סך כל התחייבויות
105,088,782	114,093,815	סך כל הון והתחייבויות

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים ביניים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

26 במרס 2020				
טל כהן	ערן צ'רנינסקי	יורם נוח	דני נוח	תאריך אישור הדוחות הכספיים
סמנכ"ל בכיר	משנה לסמנכ"ל	מנהל כללי	יו"ר הדירקטוריון	
חשבונאי ראשי	מנהל חטיבה פיננסית			

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות רווח והפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2017	2018	2019	באלפי ש"ח
9,620,369	10,167,136	9,558,921	פרמיות שהורווחו ברוטו
1,135,783	1,325,785	1,211,494	פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה
8,484,586	8,841,351	8,347,427	פרמיות שהורווחו בשייר
6,091,478	1,070,957	9,536,698	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון
907,067	575,565	1,088,487	הכנסות מדמי ניהול
190,034	221,762	216,594	הכנסות מעמלות
308	-	-	הכנסות אחרות
15,673,473	10,709,635	19,189,206	סך כל ההכנסות
13,853,362	9,174,949	18,586,340	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו
(1,090,295)	(1,093,005)	(1,287,609)	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
12,763,067	8,081,944	17,298,731	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
1,786,235	1,854,740	1,830,209	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
631,711	669,137	654,761	הוצאות הנהלה וכלליות
121,629	114,824	15,848	ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים
22,420	8,051	5,409	הוצאות אחרות
137,516	155,732	233,071	הוצאות מימון
15,462,578	10,884,428	20,038,029	סך כל ההוצאות
40,198	(25,157)	(7,930)	חלק בתוצאות חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, נטו
251,093	(199,950)	(856,753)	רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה
61,882	(93,563)	(288,808)	מיסים (הטבת מס) על הכנסה
189,211	(106,387)	(567,945)	רווח (הפסד) לתקופה

דוחות על הרווח הכולל

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2017	2018	2019	באלפי ש"ח
189,211	(106,387)	(567,945)	רווח (הפסד) לתקופה
			רווח כולל אחר:
			פריטי רווח כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועברו או יועברו לרווח והפסד:
(31,982)	28,640	(27,977)	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לקרן הון
-	92	11,905	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד
510,820	123,113	937,454	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרן הון
(244,040)	(283,938)	(612,786)	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
14,173	40,873	33,450	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
5,888	(6,075)	7,021	חלק הקבוצה ברווח (הפסד) כולל אחר של חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני שהועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
88,890	(34,438)	118,789	מס (הטבת מס) בגין פריטי רווח כולל אחר לתקופה שהועברו או יועברו לרווח והפסד
165,969	(62,857)	230,278	רווח (הפסד) כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
2,337	4,884	(9,998)	פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד:
			רווחים (הפסדים) אקטואריים מתכנית הטבה מוגדרת
(402)	1,431	(1,525)	חלק הקבוצה ברווח (הפסד) כולל אחר של חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני, נטו ממס
807	1,659	(3,416)	מס (הטבת מס) בגין מרכיבים אחרים של רווח (הפסד) כולל
1,128	4,656	(8,107)	רווח (הפסד) כולל אחר שלא יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
356,308	(164,588)	(345,774)	סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים בדוחות הכספיים הנפרדים של כלל החזקות ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות על השינויים בהון העצמי

מיוחס לבעלי המניות של החברה							באלפי ₪
סך הכל	יתרת עודפים	קרן הון	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן תרגום	פרמיה על מניות	הון מניות	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019
4,705,180	3,425,221	29,514	435,297	(2,271)	671,325	146,094	יתרה ליום 1 בינואר 2019
(7,818)	(7,818)						השפעת יישום לראשונה IFRS16
(567,945)	(567,945)	-	-	-	-	-	רווח לתקופה
(27,977)	-	-	-	(27,977)	-	-	פריטי רווח (הפסד) כולל אחר:
11,905	-	-	-	11,905	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לקרן הון
951,253	-	-	951,253	-	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לרווח והפסד שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרן הון
(615,915)	-	-	(615,915)	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
33,450	-	-	33,450	-	-	-	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
(12,065)	(12,065)	-	-	-	-	-	הפסדים אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת
(118,480)	3,958	-	(126,089)	3,651	-	-	הטבת מס (מס) בגין פריטי רווח (הפסד) כולל
222,171	(8,107)	-	242,699	(12,421)	-	-	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס
(345,774)	(576,052)	-	242,699	(12,421)	-	-	סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה
21,701	-	-	-	-	21,154	547	עסקאות עם בעלי המניות שנזקפו ישירות להון:
4,373,289	2,841,351	29,514	677,996	(14,692)	692,479	146,641	הנפקת הון מניות (בניכוי הוצאות הנפקה)
							יתרה ליום 31 בדצמבר 2019

דוחות על השינויים בהון העצמי

מיוחס לבעלי המניות של החברה							באלפי ₪
סך הכל	יתרת עודפים	קרן הון	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן תרגום	פרמיה על מניות	הון מניות	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018
4,869,768	3,526,952	29,514	520,312	(24,429)	671,325	146,094	יתרה ליום 1 בינואר 2018
(106,387)	(106,387)	-	-	-	-	-	רווח לתקופה
28,640	-	-	-	28,640	-	-	פריטי רווח (הפסד) כולל אחר:
92	-	-	-	92	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לקרן הון
117,008	-	-	117,008	-	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד
(287,216)	-	-	(287,216)	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרן הון
41,023	-	-	41,023	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
6,750	6,750	-	-	-	-	-	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
35,502	(2,094)	-	44,170	(6,574)	-	-	רווחים אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת
(58,201)	4,656	-	(85,015)	22,158	-	-	הטבת מס (מס) בגין פריטי רווח (הפסד) כולל
(164,588)	(101,731)	-	(85,015)	22,158	-	-	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס
4,705,180	3,425,221	29,514	435,297	(2,271)	671,325	146,094	סך הכל רווח כולל לתקופה
							יתרה ליום 31 בדצמבר 2018

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים בדוחות הכספיים הנפרדים של כלל החזקות ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות על השינויים בהון העצמי

מיוחס לבעלי המניות של החברה							באלפי ₪ לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017
סך הכל	יתרת עודפים	קרן הון	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן תרגום	פרמיה על מניות	הון מניות	
4,513,460	3,336,613	29,514	329,530	384	671,325	146,094	יתרה ליום 1 בינואר 2017
189,211	189,211	-	-	-	-	-	רווח לתקופה
פריטי רווח (הפסד) כולל אחר:							
(31,982)	-	-	-	(31,982)	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לקרן הון
-	-	-	-	-	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד
520,622	-	-	520,622	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרן הון
(244,974)	-	-	(244,974)	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
14,250	-	-	14,250	-	-	-	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
1,865	1,865	-	-	-	-	-	רווחים אקטוארים מתוכנית הטבה מוגדרת
(92,684)	(737)	-	(99,116)	7,169	-	-	מס בגין פריטי רווח (הפסד) כולל
167,097	1,128	-	190,782	(24,813)	-	-	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס
356,308	190,339	-	190,782	(24,813)	-	-	סך הכל רווח כולל לתקופה
4,869,768	3,526,952	29,514	520,312	(24,429)	671,325	146,094	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים בדוחות הכספיים הנפרדים של כלל החזקות ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

מגזרי פעילות

א. דיווח על מגזרי פעילות

באלפי ש"ח	חסכון ארוך טווח			בריאות			כללי		
	2019	2018	2017	2019	2018	2017	2019	2018	2017
פרמיות שהורווחו ברוטו	5,986,281	5,845,913	5,534,579	1,329,382	2,106,995	1,917,218	2,244,898	2,215,060	2,169,350
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	136,355	135,807	168,245	63,674	300,418	262,060	1,011,465	889,560	705,478
פרמיות שהורווחו בשייר	5,849,926	5,710,106	5,366,334	1,265,708	1,806,577	1,655,158	1,233,433	1,325,500	1,463,872
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	8,703,112	802,508	5,421,010	297,353	11,461	359,955	171,896	126,130	116,999
הכנסות מדמי ניהול	1,088,487	575,565	907,067	-	-	-	-	-	-
הכנסות מעמלות	23,930	28,213	43,050	4,283	8,760	(7,647)	188,381	184,789	154,631
סך כל ההכנסות	15,665,455	7,116,392	11,737,461	1,567,344	1,826,798	2,007,466	1,593,710	1,636,419	1,735,502
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	15,004,675	5,815,721	10,351,365	1,726,812	1,822,451	1,654,538	1,856,347	1,538,367	1,848,590
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(117,856)	(81,589)	(106,515)	(221,401)	(471,418)	(293,904)	(948,352)	(539,998)	(689,876)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	14,886,819	5,734,132	10,244,850	1,505,411	1,351,033	1,360,634	907,995	998,369	1,158,714
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	756,538	771,538	761,807	505,132	520,420	449,263	568,539	562,782	575,165
הוצאות הנהלה וכלליות	455,842	458,286	436,792	71,467	73,487	66,646	61,261	55,248	42,825
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	14,819	114,824	118,593	-	-	-	-	-	-
הוצאות אחרות	3,552	8,022	19,491	216	-	-	-	-	-
הוצאות (הכנסות) מימון	14,169	2,321	10,382	11,923	12,318	6,147	(1,459)	8,145	(4,055)
סך כל ההוצאות	16,131,739	7,089,123	11,591,915	2,094,149	1,957,258	1,882,690	1,536,336	1,624,544	1,772,649
חלק בתוצאות חברות מוחזקות, נטו	(15,994)	(29,356)	(160)	(48)	(5,039)	4,331	7,936	11,977	34,192
רווח (הפסד) לפני מיסים על ההכנסה	(482,278)	(2,087)	145,386	(526,853)	(135,499)	129,107	65,310	23,852	(2,955)
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על ההכנסה	59,951	33,445	34,247	74,376	(29,613)	54,640	27,261	7,081	45,547
סך כל הרווח (הפסד) הכולל לפני מיסים על ההכנסה	(422,327)	31,358	179,633	(452,477)	(165,112)	183,747	92,571	30,933	42,592

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים בדוחות הכספיים הנפרדים של כלל החזקות ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

מגזרי פעילות

א. דיווח על מגזרי פעילות (המשך)

	לא מוקצה למגזרים			התאמות וקיצוזים			סך הכל	
	2019	2018	2017	2019	2018	2017	2019	2018
באלפי ש"ח								
פרמיות שהורוחו ברוטו	-	-	-	(1,640)	(832)	(778)	9,620,369	10,167,136
פרמיות שהורוחו על ידי מבטחי משנה	-	-	-	-	-	-	1,135,783	1,325,785
פרמיות שהורוחו בשייר	-	-	-	(1,640)	(832)	(778)	8,484,586	8,841,351
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	364,337	130,858	193,514	-	-	-	6,091,478	1,070,957
הכנסות מדמי ניהול	-	-	-	-	-	-	907,067	575,565
הכנסות מעמלות	-	-	-	-	-	-	190,034	221,762
הכנסות אחרות	-	-	308	-	-	-	308	-
סך כל ההכנסות	364,337	130,858	193,822	(1,640)	(832)	(778)	15,673,473	10,709,635
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	-	-	-	(1,494)	(1,590)	(1,131)	13,853,362	9,174,949
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	-	-	-	-	-	(1,090,295)	(1,093,005)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	-	-	-	(1,494)	(1,590)	(1,131)	12,763,067	8,081,944
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	-	-	-	-	-	-	1,786,235	1,854,740
הוצאות הנהלה וכלליות	65,938	81,078	85,224	253	1,038	224	631,711	669,137
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	1,029	-	3,036	-	-	-	121,629	114,824
הוצאות אחרות	1,641	29	2,929	-	-	-	22,420	8,051
הוצאות (הכנסות) מימון	208,439	132,948	125,042	(1)	-	-	137,516	155,732
סך כל ההוצאות	277,047	214,055	216,231	(1,242)	(552)	(907)	15,462,578	10,884,428
חלק בתוצאות חברות מוחזקות, נטו	176	(2,739)	1,835	-	-	-	40,198	(25,157)
רווח (הפסד) לפני מיסים על ההכנסה	87,466	(85,936)	(20,574)	(398)	(280)	129	251,093	(199,950)
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על ההכנסה	175,956	(101,893)	122,360	-	-	-	256,794	(90,980)
סך כל הרווח (הפסד) הכולל לפני מיסים על ההכנסה	263,422	(187,829)	101,786	(398)	(280)	129	507,887	(290,930)

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים בדוחות הכספיים הנפרדים של כלל החזקות ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי-סולו

באלפי ש"ח	רכב חובה			רכב רכוש			ענפי רכוש ואחרים ⁽¹⁾			ענפי חבויות אחרים ⁽²⁾			סך הכל ביטוח כללי		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
פרמיות ברוטו	460,012	466,725	472,546	677,136	713,301	726,840	786,924	727,652	665,546	333,780	333,907	323,847	2,257,852	2,241,585	2,188,779
פרמיות ביטוח משנה	288,121	281,482	220,271	97,771	1,952	2,416	583,340	554,786	471,783	112,438	119,565	112,356	1,081,670	957,785	806,826
פרמיות בשייר	171,891	185,243	252,275	579,365	711,349	724,424	203,584	172,866	193,763	221,342	214,342	211,491	1,176,182	1,283,800	1,381,953
שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר	3,441	25,270	80,566	73,908	7,152	(33,245)	(13,813)	12,128	29,397	(6,285)	(2,850)	5,201	57,251	41,700	81,919
פרמיות שהורווחו בשייר	175,332	210,513	332,841	653,273	718,501	691,179	189,771	184,994	223,160	215,057	211,492	216,692	1,233,433	1,325,500	1,463,872
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	75,740	58,708	56,056	17,773	13,804	11,250	12,788	10,486	11,434	65,595	43,132	38,259	171,896	126,130	116,999
הכנסות מעמלות	61,423	55,791	29,790	1,286	-	6	112,135	116,146	112,590	13,537	12,852	12,245	188,381	184,789	154,631
סך כל ההכנסות	312,495	325,012	418,687	672,332	732,305	702,435	314,694	311,626	347,184	294,189	267,476	267,196	1,593,710	1,636,419	1,735,502
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	467,085	422,470	523,463	472,275	462,293	487,288	428,623	311,000	482,028	488,364	342,604	355,811	1,856,347	1,538,367	1,848,590
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(327,451)	(222,708)	(167,692)	(34,468)	236	(94)	(321,038)	(226,436)	(366,283)	(265,395)	(91,090)	(155,807)	(948,352)	(539,998)	(689,876)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	139,634	199,762	355,771	437,807	462,529	487,194	107,585	84,564	115,745	222,969	251,514	200,004	907,995	998,369	1,158,714
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	79,231	75,823	80,967	180,654	182,935	181,150	207,723	207,064	213,277	100,931	96,960	99,771	568,539	562,782	575,165
הוצאות הנהלה וכלליות	13,366	10,818	8,126	19,673	16,535	12,498	19,209	20,424	16,631	9,013	7,471	5,570	61,261	55,248	42,825
הוצאות (הכנסות) מימון	(700)	3,563	419	(141)	1,013	(210)	(557)	3,175	(3,635)	(61)	394	(629)	(1,459)	8,145	(4,055)
סך כל ההוצאות	231,531	289,966	445,283	637,993	663,012	680,632	333,960	315,227	342,018	332,852	356,339	304,716	1,536,336	1,624,544	1,772,649
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות, נטו	(2,470)	(4,396)	7,602	(463)	(824)	1,425	12,515	20,129	20,097	(1,647)	(2,932)	5,068	7,936	11,977	34,192
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	78,494	30,650	(18,994)	33,877	68,469	23,228	(6,751)	16,528	25,263	(40,310)	(91,795)	(32,452)	65,310	23,852	(2,955)
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	11,299	4,582	20,265	1,877	1,476	4,219	4,222	(2,399)	7,277	9,863	3,422	13,786	27,261	7,081	45,547
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מיסים על הכנסה	89,793	35,232	1,271	35,754	69,945	27,447	(2,529)	14,129	32,540	(30,447)	(88,373)	(18,666)	92,571	30,933	42,592
התחייבויות בגין חוזי ביטוח ליום 31 בדצמבר															
ברוטו	2,286,995	2,284,274	2,345,355	474,972	495,220	517,043	1,030,048	936,041	1,039,333	2,548,267	2,328,034	2,538,361	6,340,282	6,043,569	6,440,092
משנה	836,177	575,942	356,485	83,490	684	683	713,827	620,069	625,467	1,068,771	877,243	1,085,830	2,702,265	2,073,938	2,068,465
שייר	1,450,818	1,708,332	1,988,870	391,482	494,536	516,360	316,221	315,972	413,866	1,479,496	1,450,791	1,452,531	3,638,017	3,969,631	4,371,627

1. ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות ענפי ביטוח רכוש עסקיים ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 77% מסך הפרמיות בענפים אלו (בשנת 2018 77% ובשנת 2017 74%).

2. ענפי חבויות ואחרים כוללים בעיקר תוצאות ענפי ביטוח חבות צד שלישי וחבות מעבידים אשר הפעילות בגינם מהווה 70% מסך הפרמיות בענפים אלו (בשנת 2018 66% ובשנת 2017 66%).

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות

א. נכסי חוב סחירים – הרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח	
2018	2019		
2,950,953	3,491,485	אגרות חוב ממשלתיות	זמינות למכירה
		נכסי חוב אחרים	שאינם ניתנים להמרה
128,088	86,750	מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,842,381	2,094,728	זמינים למכירה	סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה
1,970,469	2,181,478	סך הכל נכסי חוב סחירים	
4,921,422	5,672,963	ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	
17,148	5,622		

ב. נכסי חוב שאינם סחירים – הרכב

ליום 31 בדצמבר 2018				ליום 31 בדצמבר 2019				באלפי ש"ח	אגרות חוב ממשלתיות מטופלות כהלוואות וחייבים
שווי הוגן ⁽¹⁾		סך הכל	ערך בספרים	שווי הוגן ⁽¹⁾		סך הכל	ערך בספרים		
רמה 3	רמה 2			רמה 3	רמה 2				
19,489,873	-	19,489,873	13,681,106	24,010,374	-	24,010,374	14,163,272	אג"ח מיועדות	סך הכל אגרות חוב ממשלתיות
19,489,873	-	19,489,873	13,681,106	24,010,374	-	24,010,374	14,163,272	נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
-	3,411	3,411	3,411	-	2,854	2,854	2,854	מוצגות כהלוואות וחייבים למעט	פקדונות בבנקים ⁽²⁾
787,267	4,983,722	5,770,989	5,342,657	1,054,635	4,991,377	6,046,012	5,281,482	פיקדונות בבנקים	סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה
-	692,174	692,174	620,788	-	688,278	688,278	581,350	סך הכל נכסי חוב סחירים	סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים
787,267	5,679,307	6,466,574	5,966,856	1,054,635	5,682,509	6,737,144	5,865,686	ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	
20,277,140	5,679,307	25,956,447	19,647,962	25,065,009	5,682,509	30,747,518	20,028,958	בהמשך לביאור 3(ד)(1) בדיוק נאותות ההתייבויות (LAT) החברה מתחשבת בעודף שווי הוגן על הערך בספרים של נכסי חוב לא סחירים.	
68,325								80,244	בהמשך לביאור 2(ה)(3) החברה משתמשת בטכניקות הערכה שהן מתאימות לנסיבות ושקיימים עבורם מספיק נתונים הניתנים להשגה כדי למדוד שווי הוגן.

(2) בהמשך לביאור 2(ה)(3) החברה משתמשת בטכניקות הערכה שהן מתאימות לנסיבות ושקיימים עבורם מספיק נתונים הניתנים להשגה כדי למדוד שווי הוגן.

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ב. נכסי חוב שאינם סחירים – הרכב (המשך)

שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן עבור נכסי חוב שאינם סחירים לפי דירוג

ליום 31 בדצמבר		שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים - בארץ, לפי דירוג מקומי (1)	באחוזים
2018	2019		
1.12	(0.09)	AA ומעלה	
3.47	1.68	BBB עד A	
6.22	4.30	לא מדורג	

ליום 31 בדצמבר		שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים - בחו"ל, לפי דירוג בינלאומי (2)	באחוזים
2018	2019		
6.60	4.51	לא מדורג	

(1) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני חברת מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A- כולל A ועד A+.

(2) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A- כולל A ועד A+.

ג. פרטים בדבר ריבית והצמדה בגין נכסי חוב

ליום 31 בדצמבר		ריבית אפקטיבית באחוזים
2018	2019	
		נכסי חוב סחירים
0.99	0.02	צמוד למדד המחירים לצרכן
2.51	1.40	שקלי
5.51	5.24	צמוד מט"ח
		נכסי חוב שאינם סחירים
4.74	4.58	צמוד למדד המחירים לצרכן
2.33	2.16	שקלי
5.94	5.00	צמוד מט"ח

ד. מניות

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
		סחירות
1,125,663	1,038,662	זמינות למכירה
		שאינן סחירות
291,242	318,978	זמינות למכירה
1,416,905	1,357,640	סך הכל מניות
148,232	112,468	ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

(*) ראה ביאור 14(ו).

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ה. השקעות פיננסיות אחרות

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2018	2019	
		סחירות
		מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:
87,682	141,052	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,008,842	530,459	זמינות למכירה
34,557	1,821	מכשירים נגזרים
1,131,081	673,332	סך הכל השקעות פיננסיות סחירות
		שאינן סחירות
		מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:
17,981	5,643	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,613,563	1,763,024	זמינות למכירה
26,564	89,154	מכשירים נגזרים
1,658,108	1,857,821	סך הכל השקעות פיננסיות שאינן סחירות
2,789,189	2,531,153	סך הכל השקעות פיננסיות סחירות
83,433	46,048	ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ו. שווי הוגן של נכסים פיננסיים בחלוקה לרמות

הטבלה להלן מציגה את הנכסים הפיננסיים הנמדדים בשווי הוגן על בסיס עתי, תוך שימוש בשיטת הערכה בהתאם לרמות השווי ההוגן. להגדרת הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)3 לדוחות הכספיים. לפרטים נוספים בדבר מדידות שווי הוגן ראה ביאור 14(ו) לדוחות הכספיים.

ליום 31 בדצמבר 2019				השקעות פיננסיות: באלפי ש"ח
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	
5,672,963	-	154,797	5,518,166	נכסי חוב סחירים
2,854	-	2,854	-	נכסי חוב שאינם סחירים
1,357,640	318,978	-	1,038,662	מניות
2,531,153	1,786,970	69,154	675,029	השקעות פיננסיות אחרות (*)
9,564,610	2,105,948	226,805	7,231,857	סך הכל השקעות פיננסיות
90,975	20,000	69,154	1,821	(*) מזה בגין נגזרים

ליום 31 בדצמבר 2018				השקעות פיננסיות: באלפי ש"ח
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	
4,921,422	-	326,145	4,595,277	נכסי חוב סחירים
3,411	-	3,411	-	נכסי חוב שאינם סחירים
1,416,905	291,242	-	1,125,663	מניות
2,789,189	1,629,521	82,034	1,077,634	השקעות פיננסיות אחרות (*)
9,130,927	1,920,763	411,590	6,798,574	סך הכל השקעות פיננסיות
61,119	-	26,562	34,557	(*) מזה בגין נגזרים

נספח א:תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ז. התנועה בנכסים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3

מידת שווי הוגן במועד הדיווח			
נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד			
ונכסים פיננסיים זמינים למכירה			
השקעות פיננסיות	אחרות	מניות	באלפי ש"ח
סך הכל			
1,920,763	1,629,521	291,242	יתרה ליום 1 בינואר 2019
			סך הרווחים (הפסדים) שהוכרו:
112,888	100,146	12,742	ברוח והפסד
(38,736)	(12,005)	(26,731)	ברוח כולל אחר
433,351	376,312	57,039	רכישות
(312,052)	(306,487)	(5,565)	מכירות
(10,266)	(517)	(9,749)	דיבידנד שהתקבל
2,105,948	1,786,970	318,978	יתרה ליום 31 בדצמבר 2019
			סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2019
124,580	111,484	13,096	

מידת שווי הוגן במועד הדיווח			
נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד			
ונכסים פיננסיים זמינים למכירה			
השקעות פיננסיות	אחרות	מניות	באלפי ש"ח
סך הכל			
1,515,617	1,262,078	253,539	יתרה ליום 1 בינואר 2018
			סך הרווחים שהוכרו:
58,748	46,284	12,464	ברוח והפסד
182,979	162,637	20,342	ברוח כולל אחר
362,931	345,425	17,506	רכישות
(185,956)	(185,956)	-	מכירות
(13,556)	(947)	(12,609)	דיבידנד שהתקבל
1,920,763	1,629,521	291,242	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
			סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2018
60,553	48,089	12,464	

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

קשרים, התקשרויות ועסקאות מהותיות עם חברות מוחזקות

א. כללי

במהלך העסקים הרגיל שלה, מבצעת החברה עסקאות עם החברות המוחזקות, במסגרת הספקת שירותי החברה ו/או במסגרת רכישת שירותים מהחברות המוחזקות (כגון: ביטוחים ושירותי תיווך בביטוח).

ב. כלל פנסיה וגמל בע"מ (להלן: "כלל פנסיה וגמל")

כלל פנסיה וגמל התקשרה עם החברה בהסכמים למתן שירותי מטה, תפעול ושיווק, לרבות תשלומים לסוכנים עמם התקשרה כלל פנסיה וגמל ושהינם סוכנים משותפים לכלל פנסיה וגמל ולחברה, ובכלל זה, תשלומים לתמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ שהינה סוכנות מקבוצת כלל. בתמורה לשירותי התפעול והשיווק משלמת כלל פנסיה וגמל לחברה חלק מדמי הניהול שהיא גובה, וכן התחשבנות בגין העמלות המשולמות על ידי החברה לסוכנים בגין מכירות פנסיה. עבור שירותי המטה (לרבות עבור כהונת דירקטורים מטעם החברה בכלל פנסיה וגמל) משלמת כלל פנסיה וגמל על פי הוצאות הניהול שנקבעות אחת לשנה והוצאות התקורה בהן נושאת כלל ביטוח בפועל עבור שירותיה לחברה; ההסכם ניתן לביטול ע"י כל אחד מהצדדים בהודעה בת 60 יום.

בנוסף, עבור קופות הגמל שבבעלות החברה, מקבלת החברה מאת כלל פנסיה וגמל את כל השירותים והפעולות אשר יוחדו לחברה מנהלת בהתאם להוראות ההסדר התחיקתי. כלל פנסיה וגמל גובה מאת עמיתי קופות הגמל מידי חודש בחודשו את דמי הניהול שנקבעו בתקנון ובהסכמים הרלוונטיים עם העמיתים וזאת בנאמנות עבור החברה. בהתאם להוראות ההסכם, מועברים דמי הניהול הנגבים לחברה מיד עם קבלתם. בהתאם להסכם להעמדת השירותים לחברה, כלל פנסיה וגמל זכאית לקבל החזר הוצאות וכן תמורה בשיעור 3% מההפרש שבין הכנסות דמי הניהול של החברה ובין ההוצאות של החברה בגין מתן השירותים לקופות הגמל הנמכרות. בהתאם להסכם, רשאית החברה להעביר את ניהול הקופות לניהולה של חברה מנהלת אחרת לפי בחירתה ובאישור הממונה.

ג. עתודות הוותיקה

הסכם עם בעלי המניות בגין דמי טיפול

עתודות הוותיקה, חברה בשליטה משותפת של החברה, התקשרה עם בעלי מניותיה בהסכם לתשלום עמלות ודמי טיפול בגין שירותי שיווק וטיפול בלקוחות, בקרן הפנסיה עתודות. עתודות הוותיקה משלמת לכל אחד מבעלי מניותיה עמלות בשיעור זהה כלהלן:

1. מתוך סך כל הנכסים הצבורים של קרן הפנסיה, בכל עת, זכאיות בעלות המניות בעתודות הוותיקה, אחת לשנה, לעמלה בשיעור של 0.2%, בחלקים שווים ביניהן.
2. מתוך סך כל הפקדות העמיתים בקרן הפנסיה, זכאיות בעלות המניות בעתודות הוותיקה, אחת לשנה, לעמלה בשיעור של 3%, בחלקים שווים ביניהן.

התקשרות עם בעלי המניות בגין דמי ניהול

בגין שירותי ניהול, יעוץ והכוונה שמעמידים בעלי המניות לעתודות הוותיקה, כל אחד במסגרת מומחיותו, לרבות בגין כהונת הדירקטורים מטעם בעלי המניות בדירקטוריון עתודות הוותיקה ובוועדותיו (ולמעט בגין גמול ליו"ר הדירקטוריון), התחייבה עתודות הוותיקה לשלם לכל אחד מבעלי מניותיה דמי ניהול בסך של 65 אלפי ש"ח לחודש (הסכום צמוד למדד הידוע במועד חתימת ההסכם).

ד. בר א' קרן גמולים בע"מ (להלן: "בר א'")

לעניין הערבות לבר א', ראה ביאור 9(ד).

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

קשרים, התקשרויות ועסקאות מהותיות עם חברות מוחזקות (המשך)

ה. כללביט מימון

כללביט מימון התאגדה בחודש נובמבר 2005 ותחום פעילותה היחיד הינו גיוס מקורות מימון בישראל עבור החברה באמצעות הנפקות של אגרות חוב ותעודות התחייבות.

החברה התחייבה כלפי הנאמנים למלא אחר תנאי התשלום של הריבית והקרן של תעודות ההתחייבות, אשר הונפקו על ידי כללביט מימון. התחייבותה של החברה אינה ניתנת לביטול או לשינוי מאחר שתלויות בה זכויות צד שלישי, דהיינו: מחזיקי תעודות ההתחייבות. בכל מקרה בו ייפדו תעודות ההתחייבות, כולן או מקצתן, בפידיון מוקדם, יהיו כללביט מימון ו/או הנאמן רשאים לדרוש מהחברה פירעון מוקדם של סכום מקביל ויחסי של הקרן, הפרשי הצמדה וריבית, מתוך הפיקדונות שהופקדו על ידי כללביט מימון בידי החברה, כאמור לעיל.

תמורת הנפקתן של תעודות ההתחייבות הופקדה בחברה כפיקדון נדחה בתנאי פירעון וריבית זהים לתנאי תעודות ההתחייבות. הפיקדון האמור הינו בדרגה שווה לכתבי ההתחייבות הנדחים שהנפיקה ו/או תנפיק החברה ובעל מעמד נדחה לעומת שאר התחייבויותיה של החברה כלפי נושיה.

במסגרת הסכם עם כללביט מימון, התחייבה החברה כלפי כללביט מימון, לשאת בכל הוצאותיה של כללביט מימון, לרבות: (א) הוצאות הנפקה של תעודות ההתחייבות; וכן (ב) כל הוצאות התפעול השוטף של כללביט מימון, לרבות הוצאות הביטוח של כללביט מימון (כולל הוצאות בגין ביטוח דירקטורים ונושאי משרה של כללביט מימון) וכן החזר הוצאות שיפוי לדירקטורים, אם וככל שתהיינה כאלה, בהתאם לכתבי שיפוי שהוצאו לדירקטורים ונושאי משרה של כללביט מימון. נכון למועד הדוח הכספי, לדירקטורים של כללביט מימון כתב שיפוי בסכום שלא יעלה על 1,000,000 ש"ח.

לפרטים נוספים בדבר הנפקות תעודות ההתחייבות על ידי כללביט מימון, ראה ביאור 25.

לעניין הנפקה והחלפה שבוצעו בתקופת הדוח ראה ביאור 25(ב)(3)

ו. תשקיף מדף

ביום 29 באוגוסט 2019, פרסמה החברה וכלל ביט מימון תשקיף מדף, לפרטים נוספים ראה ביאור 25(ג).

ז. מיזוג חברות לכלל ביטוח

מוזגו החברות כלל אשראי צרכני בע"מ כלל אשראי ומימון בע"מ והכלל הראשון בע"מ לחברה,

לפרטים נוספים ראה ביאור 9(ד).

נספח ב: מידע נוסף עבור השקעות פיננסיות אחרות

1. נכסי חוב סחירים

ליום 31 בדצמבר				באלפי ש"ח
2018	2019	2018	2019	
עלות מופחתת ⁽¹⁾	הערך בספרים	עלות מופחתת ⁽¹⁾	הערך בספרים	
3,190,229	3,179,217	3,420,760	3,691,097	אגרות חוב ממשלתיות זמינות למכירה
3,190,229	3,179,217	3,420,760	3,691,097	סך הכל אגרות חוב ממשלתיות
129,715	128,088	82,333	86,755	נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד: שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,931,885	1,908,558	2,089,681	2,157,556	זמינים למכירה
2,061,600	2,036,646	2,172,014	2,244,311	סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה
5,251,829	5,215,863	5,592,774	5,935,408	סך הכל נכסי חוב סחירים
17,148	5,622			ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)
(1) עלות מופחתת - עלות בניכוי תשלומי קרן בתוספת (בניכוי) ההפחתה המצטברת על פי שיטת הריבית האפקטיבית של הפרש כלשהו בין העלות לבין סכום הפירעון ובניכוי הפחתה בגין ירידת ערך שנזקפה לרווח והפסד.				

נספח ב: מידע נוסף עבור השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

2. מניות

ליום 31 בדצמבר				
2018		2019		
עלות מופחתת	הערך בספרים	עלות מופחתת	הערך בספרים	באלפי ש"ח
1,080,466	1,125,663	917,490	1,038,662	סחירות
1,080,466	1,125,663	917,490	1,038,662	זמינות למכירה
				סך הכל מניות סחירות
304,336	291,242	348,772	318,978	שאינן סחירות
304,336	291,242	348,772	318,978	זמינות למכירה
1,384,802	1,416,905	1,266,262	1,357,640	סך הכל מניות שאינן סחירות
	148,232		112,468	סך הכל מניות
				ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

3. השקעות פיננסיות אחרות

ליום 31 בדצמבר				
2018		2019		
עלות מופחתת	הערך בספרים	עלות מופחתת	הערך בספרים	באלפי ש"ח
87,686	87,682	141,054	141,052	סחירות
1,027,569	1,049,234	561,670	578,917	מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:
23,992	34,557	2,056	1,821	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,139,247	1,171,473	704,780	721,790	זמינים למכירה
				מכשירים נגזרים
				סך הכל השקעות פיננסיות סחירות
26,717	17,981	14,583	5,643	שאינן סחירות
1,241,792	1,646,303	1,363,324	1,781,927	מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:
-	26,564	2,873	89,154	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,268,509	1,690,848	1,380,780	1,876,724	זמינים למכירה
2,407,756	2,862,321	2,085,560	2,598,514	סך הכל השקעות פיננסיות שאינן סחירות
	85,994		46,187	סך הכל השקעות פיננסיות אחרות
				ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

הצהרות
האקטואר

הצהרת אקטואר לעסקי ביטוח חיים

כלל חברה לביטוח בע"מ

פרק א' - הצהרת האקטואר

להלן הצהרה אקטוארית ביחס לעסקי החיים של החברה.

יש לקרוא הצהרה זו על כל חלקיה כמקשה אחת. תשומת לב מיוחדת מופנה לחלק ד' של ההצהרה לגבי הערות והבהרות.

סעיף א.1 - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח חיים עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2019, כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של מילימן ישראל 2018 בע"מ. כלל ביטוח שכרה את שירותי לטובת תפקיד האקטואר הממונה בנספח להתקשרות הכללית בין מילימן לכלל שנחתם על ידי ב-27/7/2019. אני מונית לתפקיד, בענפי ביטוח חיים המפורטים, החל מיולי 2019. אינני בעל עניין במבטח או בן משפחה של בעל עניין במבטח.

סעיף א.2 - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוט המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף א.1.3 להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי האקטואר של המבטחים המובילים של הביטוחים המשותפים, ובכלל זה תיק ביטוח החיים של הסנה החברה הישראלית לביטוח, שנרכשה במשותף ע"י המבטח וע"י מגדל חברה לביטוח, בגין הפוליסות המנוהלות בידי מגדל חברה לביטוח.

פרוט נתוני סכומי ההפרשות

א. פירוט סכומי ההפרשות ברמת הברוטו והנטו

בנספחים א' ו ב' להלן, מפורטים סכומי ההפרשות באלפי ש"ח הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר כדלהלן:

- (1) הפרשה לתביעות תלויות (תביעות שאירעו אך טרם שולמו במלואן, בין אם אושרו ובין אם לאו, למעט תביעות המשולמות כקצבאות כגון: אכ"ע והכנסה למשפחה) וההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח).
- Reserve for Unpaid Losses (Incurred but Unpaid Claims) and Unpaid Allocated and Unallocated Loss Adjustment Expenses (Including IBNR)
- (2) הפרשה (עתודה) הנובעת מתנאי חוזה הביטוח בביטוח חיים בנפרד, לרבות -
 - א. עתודה לתוכנית עם צבירה;
 - ב. הפרשה הנדרשת כאשר חלק מהפרמיה הנגבית בשנים המוקדמות של החוזה מיועדת למתן כיסוי עתידי במועד מאוחר יותר, כגון: הפרשה בגין פרמיה קבועה, ברוט ביטוח והמשכיות;
 - (3) חלק העתודה בגין תביעות בתשלום, לרבות תביעות המשולמות כקצבאות כגון: אכ"ע והכנסה למשפחה.
 - (4) הפרשה בגין השתתפות ברווחים.
 - (5) השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה - בבדיקה שנערכה לגבי נאותות העתודה, גדלה יתרת ההפרשה בסך של כ-648 מ"ש. סך ההפרשה ליום הדוח עומדת על 794 מ"ש.
 - (6) אחר - הפרשות נוספות לפי הוראות הממונה, כגון: הפרשה בגין עתודה להשלמה (DAC), השלמת העתודה לפוליסות גמלה.
 - (7) הפרשה בגין עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - הפרשה זו בוטלה וסווגה ברבעון הראשון של 2007 כחלק מההון העצמי של החברה.

ב. השפעת שינויים/עדכונים על ההפרשות

השפעת השינויים המפורטים להלן על ההפרשות, באלפי ש"ח, הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדיווח.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים - הוגדלה ההפרשה בסכום כולל של כ-422 מ"ש בברוטו ובשייר, שנובע בעיקרו מהתאמת הנחות לפוליסות קצבה בתשלום ונדחות.

סעיף א.3 - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענף ביטוח חיים:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בסעיף א.2 לעיל בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתקופת ביום הדוח הכספי:
 - א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון;
 - ג. כללים אקטואריים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בסעיף א.2 לעיל, הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בסעיף א.2 לעיל, מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח חיים, כתקופת ביום הדוח הכספי.

סעיף א.4 - הערות והבהרות

1. הערות והבהרות

א. סוגי העתודות וההנחות

פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו', נכללים בביאור 37 לניהול הסיכונים בדוחות הכספיים של כלל ביטוח.

ב. אי-וודאות סטטיסטית ואקטוארית

בחלקן, העתודות המחושבות בגין הכיסויים הביטוחיים מבוססות על הנחות שיעורי תמותה ושיעורי תחלואה המשקפים את נסיון החברה או הענף בפועל או המתבססים על נסיון מבטחי המשנה או על הנחיות רגולטוריות מבוססות. החישובים והמודלים, כולל הנחות העבודה, פותחו על פי הבנתי את הסביבה העסקית העכשווית של החברה ועל פי הערכתי להתפתחות הסביבה העסקית של החברה והתנהגות בעלי הפוליסות בעתיד. לכן, יש להכיר בכך כי התוצאות העסקיות העתידיות בסבירות גבוהה יהיו שונות מאלו שחזו על פי המודלים האקטואריים לחישוב העתודות.

ג. חשיפה להתפתחויות ולשינויים עתידיים

בעתיד יתכנו שינויים והתפתחויות בכל הקשור לתנאי שוק ביטוח החיים בישראל, עקב שינויי רגולציה, החלטות בתי דין, התפתחויות טכנולוגיות ושינויים בתנאים חברתיים וסביבתיים. גורמים אלו לא ניתנים לחיזוי מראש ועשויים להשפיע על העלות הסופית של התביעות ולכן על ההערכה האקטוארית להפרשות.

ד. התאמת נתוני הנספחים לדוחות הכספיים

הטבלאות בנספחים להלן נערכו עפ"י הנחיות המפקח על הביטוח, והרכב הנתונים בהם אינו בהכרח תואם את הרכב הנתונים המופיע בדוחות הכספיים ובביאורים של החברה.

2. התאמות ושינויים מהותיים

א. בחינת נאותות העתודה (LAT)

במהלך שנת הדוח חלה ירידה בעקום הריבית חסר הסיכון אשר גרמה לעדכון ריביות ההיוון וגידול בהפרשת ה-LAT, אשר קוזזה מהשפעת גידול בשווי הנכסים ומהשפעת עדכון הריבית בשל הקצאת אג"ח המיועדות על הפרשת הקצבאות בתשלום וכן מעדכון הנחות עבודה במודל האקטוארי ושינויים בהוראות הממונה בנוגע לקביעת ריבית ההיוון (לפרטים ראה ביאור 37 לדוחות הכספיים). ההשפעה הכוללת על בחינת נאותות העתודה בביטוח חיים גרמה לגידול בהפרשות בסך של 648 מ"ש. סך יתרת ההפרשה לבחינת נאותות העתודה (LAT) לתאריך המאזן היא 794 מ"ש (146 מ"ש אשתקד).

ב. התאמות בגין עתודות לתשלום קצבה

מדי תקופה בוחנת החברה את הנחות העבודה לחישוב העתודות לתשלום קצבה בהתאם להוראות חוזר הפיקוח שפורסם במרס 2013 בנושא חישוב עתודות לתשלום קצבה בפוליסות ביטוח חיים.

מעת לעת עורכת החברה מחקרים בהם היא בוחנת את שיעור המבוטחים הצפויים לממש את זכאותם לקבל קצבה בעת יציאתם לפרישה, את תמהיל מסלולי הקצבאות שבוחרים המבוטחים הפורשים לקבל, אשר בהתאם להם נקבע משך הזמן שבו תשולם הקצבה וכן פרמטרים אחרים הרלוונטיים להערכת ההפרשה.

בתקופת הדוח עדכנה החברה מספר דברים: את שיעורי הריבית להיוון העתודות לתשלום קצבה, את תמהיל מסלולי הקצבאות שבוחרים המבוטחים הפורשים לקבל, את הנחת התמותה, את ההנחות לגבי גילאי פרישת המבוטחים, את שיעורי לקיחת הגימלה בכל גיל פרישה, ואת פקטור ה K. פקטור ה-K אשר אותו, נכון לתאריך הדוח הכספי, החברה הותירה עבור פוליסות מבטיחות התשואה על שיעור של 0.0% (0% אשתקד) ועבור פוליסות תלויות תשואה עדכנה לשיעור של 0.73% (0.96% אשתקד). ההשפעה הכוללת של עדכונים אלו גרמה לגידול בהפרשה לקצבאות בתשלום וקצבאות נדחות בסך של כ 422 מ"ש. לפרטים נוספים ראה ביאור ה.ה.37 – בדוחות הכספיים.

 חתימה	דניאל שרון F.I.A, F.I.L.A.A שם האקטואר	אקטואר ממונה תפקיד	26.3.2020 תאריך

מצ"ב

טופס 12 א: תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו

טופס 12 ב: תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - בשייר

נספח א - טופס 12א

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו

שם החברה: כלל חברה לביטוח בע"מ

נתונים ברוטו

ליום 31.12.2019										
באלפי ש"ח										
סך הכל	חיסכון וסיכון מוות (קלאסי, מסורתי)		חיסכון טהור או מרכיב החיסכון בפוליסות (עדיף, מסלול)		סיכון מוות טהור או מרכיב סיכון מוות בפוליסה		סיעודי		כיסויים	
	מבטיח תשואה	משתתף	מבטיח תשואה	משתתף	פרט	קבוצתי	אכ"ע	פרט	קבוצתי	אחרים ¹
	1א	1ב	2א	2ב	3א	3ב	4	5א	5ב	6
1 תביעות תלויות	49,957	4,488	29,847	2,847	65,521	8,767	224			10,384
2 עתודה (סך הכל שורות 1א2 עד 6)	5,137,503	1,149,116	13,775,286	68,630,639	107,273	47,822	2,082,741			96,983
1א2 פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	4,738,708	0	11,555,535	242,958	471	0	12,581			4,886
2א2 פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	0	1,135,305	0	41,117,964	12,846	0	77,921			22,550
3א2 חיסכון (לרבות נספחים)	0	0	9,912	25,976,310	3,941	0	73,583			1,033
4א2 לפי מועד הנפקת הפוליסה: סך הכל (1א2 עד 3א2)	4,738,708	1,135,305	11,565,447	67,337,232	17,259	0	164,085			28,469
2ב פוליסות שאינן כוללות מרכיב חיסכון	0	0	0	0	70,098	29,742	72,186			68,514
3 חלק העתודה בגין תביעות בתשלום	0	0	0	0	0	0	1,845,501			0
4 השתתפות ברווחים	0	0	0	0	19,916	18,079	968			0
5 השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה	142,759	0	651,364	0	0	0	0			0
6 אחר	256,036	13,812	1,558,475	1,293,407	0	0	0			0
7 עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל										
1) כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'										
א8 השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים	(10,249)	(978)	63,449	370,001	0	0	0			0
1ב8 שינויים בהנחות										
2ב8 השפעת התאמת ההפרשות שינויים בשיטות										
3ב8 בגין עסקים קיימים										
4ב8 הבדלים בגובה הפרמיה										
שינויים אחרים										

טופס 12'

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - בשייר

שם החברה: **כלל חברה לביטוח בע"מ**

נתונים ברוטו

ליום 31.12.2019										
באלפי ש"ח										
סך הכל	מבטיח תשואה	משתתף	חיסכון וסיכון מוות (קלאסי, מסורתי)		חיסכון במוות או מרכיב החיסכון בפוליסות (עדיף, מסלול)		סיכון מוות טהור או מרכיב סיכון מוות בפוליסה		סיעודי	
			מבטיח תשואה	משתתף	מבטיח תשואה	משתתף	פרט	קבוצתי	אכ"ע	פרט קבוצתי אחרים ⁽¹⁾
1א	1ב	2א	2ב	3א	3ב	4	5א	5ב	6	
161,920	49,802	4,117	29,848	2,847	58,769	8,197	224		8,116	
90,817,353	5,137,503	1,149,116	13,775,286	68,630,639	103,357	47,352	1,877,118		96,983	
16,550,689	4,738,708	0	11,555,535	242,958	471	0	8,130		4,886	
42,363,618	0	1,135,305	0	41,117,964	12,846	0	74,954		22,550	פוליסות שהונפקו עד שנת 1990
26,064,780	0	0	9,912	25,976,310	3,941	0	73,583		1,033	פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003
84,979,087	4,738,708	1,135,305	11,565,447	67,337,232	17,259	0	156,666		28,469	פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004
234,300	0	0	0	0	66,182	29,273	70,331		68,514	לפי מועד הנפקת הפוליסה: סך הכל (1א2 עד 3א2)
1,649,152	0	0	0	0	0	0	1,649,152		0	פוליסות שאינן כוללות מרכיב חיסכון
38,963	0	0	0	0	19,916	18,079	968		0	חלק העתודה בגין תביעות בתשלום
794,122	142,759	0	651,364	0	0	0	0		0	השתתפות ברווחים
3,121,729	256,036	13,812	1,558,475	1,293,407	0	0	0		0	השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה
										אחר
										עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל
										7
										כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'
										1א
										השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים
										8א
										שינויים בהנחות
										1ב8
										השפעת התאמת ההפרשות שינויים בשיטות
										2ב8
										הבדלים בגובה הפרמיה
										3ב8
										בגין עסקים קיימים
										4ב8
										שינויים אחרים

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת אקטואר לעסקי ביטוח בריאות - חיים

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות - עסקים מדווחים בביטוח חיים עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2019, כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של מילימן ישראל 2018 בע"מ. כלל ביטוח שכרה את שירותי לטובת תפקיד האקטואר הממונה בנספח להתקשרות הכללית בין מילימן לכלל שנחתם על ידי ב-27/7/2019. אני מונית לתפקיד, בענפי ביטוח החיים המפורטים, החל מיולי 2019. אינני בעל עניין במבטח או בן משפחה של בעל עניין במבטח.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
 - (1) ההפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים. לעניין זה, "עסקים נכנסים" כהגדרתם בתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי חישוב הפרשות לתביעות עתידיות בביטוח כללי), התשמ"ה 1984 - אין לחברה עסקים מסוג זה.
 - (2) ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח - אין לחברה עסקים מסוג זה.

2. נתוני הערכה לסכום העתודות

א. פירוט סכומי ההפרשות

תאור (באלפי ש"ח)		ביטוחי בריאות - חיים
עסקי פרט		
ברוטו		
תביעות תלויות	3,120	
IBNR	9,922	
תנאי חוזה ביטוח	0	
סך הכל ברוטו	13,042	
שייר		
תביעות תלויות	1,858	
IBNR	9,922	
תנאי חוזה ביטוח	0	
סך הכל בשייר	11,781	

ב. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והנטו עבור:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובעים מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדו"ח.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדו"ח.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענף ביטוח הבריאות של מחלות קשות:

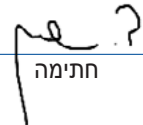
1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
 - א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. כללים אקטואריים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתתי ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בביאור 37 לדוחות הכספיים.
2. **אי-וודאות סטטיסטית ואקטוארית**
התוצאות המוצגות בדו"ח זה מסתמכות, בין השאר, על חישוב של תביעות תלויות ושל חישוב תביעות IBNR המתבסס על מודל סטטיסטי עבור תשלומי תביעות עתידיות, הנשען על נסיון התביעות ששולמו בפועל בעבר, הן מבחינת קצב תשלומן והן מבחינת גובה הסכומים ששולמו.
מודלים אלו והנחות העבודה פותחו על פי הבנתי את הסביבה העיסקית הנוכחית של החברה ועל פי הערכתי להתפתחות הסביבה העיסקית של החברה בעתיד. לכן, יש להכיר בכך כי התוצאות העיסקיות העתידיות בסבירות גבוהה יהיו שונות מאלו שחוזו על פי המודלים האקטואריים לחישוב העתודות.
3. **חשיפה להתפתחויות ושינויים עתידיים**
בעתיד יתכנו שינויים והתפתחויות בכל הקשור לתנאי שוק הביטוח בישראל, עקב שינויי רגולציה, החלטות בתי דין, התפתחויות טכנולוגיות ושינויים בתנאים חברתיים וסביבתיים. גורמים אלו לא ניתנים לחיזוי מראש ועשויים להשפיע על העלות הסופית של התביעות ולכן על ההערכה האקטוארית להפרשות.

פרק ה' - שינויים מהותיים

לא היו שינויים מהותיים בתקופת הדו"ח.

	דניאל שרון F.I.A, F.I.L.A.A	אקטואר ממונה	26.3.2020
חתימה	שם האקטואר	תפקיד	תאריך

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת האקטואר בענפי ביטוח כללי

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח כללי עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2019, כפי שמפורט להלן.
אני יועץ חיצוני לכלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המבטח").
התמניתי לתפקיד ביום 15.12.2019.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. היקף חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות, לצורכי הדוחות הכספיים.
בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוט המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח, מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
 1. ההפרשה שחושבה בגין הסדר ביטוח שיורי ("הפול") התבססה על חישוב שבוצע על ידי הפול.
 2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי.
 3. לא הופחתה עתודה עבור העדר מתאם בין הענפים השונים לצורך הפחתת סך ההפרשה הכוללת עבור כל הענפים הכלולים בהערכתי.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

להלן הערכת סכום העתודות:

ליום 31 בדצמבר 2019		
באלפי ש"ח		
שייר	ברוטו	
		תביעות תלויות ¹
		ענפים שאינם מקובצים: (א)
1339,780	2,035,965	רכב חובה
606,023	847,759	חבות צד ג'
224,522	653,999	חבות מקצועית
457,777	475,586	חבות מעבידים
151,778	172,688	רכב רכוש
39,192	54,006	אחריות המוצר
12,751	49,709	מקיף דירות
290	20,637	משכנתאות
2,832,113	4,310,348	סך הכל ענפים שאינם מקובצים
2,876,166	4,989,325	סך הכל ענפים שאינם מקובצים ומקובצים ² (ב)
86,079	86,079	הוצאות עקיפות (2)
		פרמיה בחסר (3)
אין פרמיה בחסר	22,923	רכב חובה
10,592	10,592	רכב רכוש
אין פרמיה בחסר		מקיף דירות
		סך הכל התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
2,972,837	5,108,920	המחשבות לפי הערכה אקטוארית

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענפים הבאים, כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה-1985:

- א. ביטוח מפני אחריות מעבידים - סעיף 1(א)(7)
 - ב. ביטוח לפי דרישות פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל-1970 - סעיף 1(א)(8)
 - ג. ביטוח רכב מנועי - רכוש (עצמי וצד שלישי) - סעיף 1(א)(9)
 - ד. ביטוח מקיף לדירות ובתי עסק - סעיף 1(א)(12)
 - ה. ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי - סעיף 1(א)(14)
 - ו. ביטוח מפני אבדן רכוש - סעיף 1(א)(15)
 - ז. ביטוח חקלאי, למעט ביטוח מפני נזקי טבע בחקלאות - סעיף 1(א)(17)
 - ח. ביטוח הנדסי - סעיף 1(א)(18)
 - ט. ביטוח מפני אחריות למוצרים פגומים - סעיף 1(א)(22)
 - י. ביטוח מפני סיכונים אחרים - סעיף 1(א)(25)
1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
- א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. עמדת הממונה בנושא חישוב עתודות בביטוח כללי;
 - ד. כללים אקטואריים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

1. בענפי חבויות המוערכים על בסיס שנת חיתום: תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר.
 2. אובדן רכוש (כולל בתי עסק וביטוח חקלאי, יהלומים וטרור), ביטוח הנדסי, כל הסיכונים, דמי מחלה ואחריות מנהלים.

4. ההפרשות לתביעות תלויות המפורטות בפרק ב' (סעיף 1.2 א), בגין הענפים שאינם מקובצים - רכב חובה, אחריות כלפי צד שלישי (ללא אחריות מנהלים), אחריות מעבידים, אחריות מקצועית, רכב רכוש, אחריות המוצר, דירות ובנקים למשכנתאות - מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות, המוגדרות לעיל, בכל ענף שפורט בנפרד, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
5. סך ההפרשות לתביעות תלויות המפורטות בפרק ב' (סעיף 1.2 ב), מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים המקובצים ושאנם מקובצים בכללותם, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
6. ההפרשה להוצאות עקיפות המפורטות בפרק ב' (סעיף 2.2), מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב התביעות, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
7. ההפרשות לפרמיה בחסר המפורטות בפרק ב' (סעיף 3.2), מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הפער בין הסיכונים שטרם חלפו והפרמיה שטרם הורווחה ברמת השייר (ככל שקיים) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית, שבהם אי הודאות הסטטיסטית מהווה חלק בלתי נפרד בהערכת עלות סך התביעות. בנוסף, יתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט אשר לא ניתן לחזותם מראש. עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר. לכן, הערכה זו יכולה לעלות או לרדת במשך הזמן.
2. במספר תביעות גדולות בעלות אופי לא סטטיסטי, העתודה נקבעה (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי החברה, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים. כל שינוי או התפתחות בהערכת מומחי החברה עלולה להשפיע על עלות התביעות.
3. העתודה לענף רכב חובה (לרבות תביעות תלויות המדווחות על ידי הפול), ענפי החבויות וקבלנים הוונה בשיעור של 1.3% צמוד למדד.
4. הערכת ההתחייבויות לענף רכב חובה ולענפי החבויות כוללת תוספת מרווח בטחון המחושבת על בסיס סטית התקן במודל האקטוארי.
5. עבור ענפים מקובצים מפאת רמת אי-הוודאות הגבוהה, ניתנת חוות דעת אקטוארית על סך ההפרשות בגין כל הענפים (שאינם מקובצים ומקובצים) במקובץ, לפי הוראות חוזר המפקח (חוזר 1-1-2015).
6. בענפים הבאים, ביטוח מטענים בהובלה, ביטוח כלי טיס לרבות אחריות כלפי צד שלישי, ביטוח כלי שיט לרבות אחריות כלפי צד שלישי, מתן ערבויות ועסקים נכנסים לא נעשתה הערכה אקטוארית בגלל אופי הכיסוי ומיעוט הנתונים ואינם כלולים בחוות דעת זו. כמו כן, העתודה עבור עסקאות מיוחדות בתחום רשלנות רפואית, המסווגות תחת ענף אחריות מקצועית, חושבה, בהתאם לפוליסת הביטוח, לסכום התביעות מעל לסכום ההתחייבות לתשלום של המוסד הרפואי. עבור מוסדות אלה, לא נלקחה עתודה לסכום התביעות מתחת לסכום זה שבגינן יש התחייבות של המוסד הרפואי לשאת בעלות התביעות.
7. החל מדצמבר 2015, החברה מיישמת את עמדת הממונה בקשר לנוהג המיטבי לחישוב העתודות, אשר מהווה בסיס לקביעת סכום מינימלי לעתודות הנדרשות. לפי העמדה, לגבי העתודה שחושבה על ידי אקטואר, הפירוש של "עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח" הוא כי קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי ההתחייבות הביטוחית שנקבעה תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. על האקטואר להתחשב בסיכונים רנדומליים (סיכון של סטייה רנדומלית מתוצאות המודל) וכן בסיכונים סיסטמיים (סיכונים שלא כלולים בתוך המודל, לדוגמה, סיכון של שימוש במודל לא מתאים). בחינה זו כוללת התייחסות לאופן שיערוך הנכסים בדוחות הכספיים העומדים כנגד ההתחייבויות. הממונה ציין שבמידה וישנן מגבלות בניתוח הסטטיסטי של גורמי הסיכון והמרווח הנדרש, יפעיל האקטואר שיקול דעת וייתכן שימוש בשיטות אקטואריות מקובלות. הממונה אף ציין כי קיימת מגבלה לנתח את הסיכון הסיסטמי באופן סטטיסטי.
- בהיעדר מודלים סטטיסטיים מתאימים, חישוב הסיכון הסיסטמי דורש רמה גבוהה של שיקול דעת בהתייחס לרמת ההשפעה הפוטנציאלית של גורמים שונים העלולים להתרחש ולהשפיע בעתיד על גובה ההתחייבות. קיימת דרגה גבוהה של סובייקטיביות בהערכת השפעות אלה ולפיכך, אקטוארים שונים הפועלים תחת אותן הנסיבות, עשויים להגיע לאומדנים שונים.
8. בחודש יוני 2014, מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך הייון גמלאות על פי תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח 1978 (להלן: "**תקנות ההיוון**" ו-"**הוועדה**"). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות (להלן: "**התיקון**") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות. תקנות ההיוון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995 (להלן: "**החוק**") במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד שלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפלגות.
- בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך הייון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקון. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי הייון הקצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ואחת לארבע שנים שלאחר מועד זה.
- התיקון לתקנות ההיוון, נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017.
- במהלך שנת 2018, במסגרת תיק שיתוף ועומד להכרעה בבית המשפט העליון, הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה, במסגרתה עדכן היועץ המשפטי לממשלה את בית המשפט העליון כי הוחלט על הקמת ועדה בינמשרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה, אשר תגיש מסקנותיה, תוך בחינת האופן שבו תעוגן ההסדרה עליה תמליץ הוועדה.

בחודש יוני הגישה הוועדה את המלצותיה הסופיות בנושא לבית המשפט העליון. בהתאם להמלצותיה הועדה תומכת ב"שיטת ההיוון האחיד" במסגרתה תקבע ריבית אחת ממוצעת לכל תקופת הפיצוי אשר משקפת השקעה בסיכון נמוך אשר תעמוד על 3%. כמו כן מוצע לקבוע "רצועת ניד" סביב הריבית בשיעור של 3% כך שרוחב רצועת הניד יעמוד על אחוז ריבית לכל כיוון. חריגה מרצועת הניד תפעיל עדכון כמעט אוטומטי של ריבית ההיוון בהתאם לשיטת קביעת הריבית המקורית (ריבית בשיעור אחיד של השקעה בסיכון נמוך). כאשר רק בנסיבות חריגות מאוד תהיה לחשב הכללי אפשרות שלא להפעיל העדכון וזאת לאחר שהתייעץ עם הגורמים השונים הנוגעים לעניין. ובחן האם לטעמם אין להפעיל את העדכון האוטומטי בשל הנסיבות כאמור. לצורך בחינה מהי חריגה מרצועת הניד תבחן התשואה המתקבלת מהשקעה באג"ח קונצרני AA לתקופה של 25 שנים. בחינת חריגה תתבצע אחת לשנתיים כאשר מנגנון העדכון יופעל אם במשך חצי השנה שקדמה למועד הבחינה תחרוג התשואה בשיעור העולה על אחוז, היינו תשואה היוורדת משיעור של 2% או עולה על שיעור של 4% בהתאמה.

בהמשך, ביום 8 באוגוסט 2019 ניתן פסק דין המאמץ את עיקרי מסקנות הוועדה (להלן: "**פסק הדין**"). ואשר קבע, בין היתר כי שיעור ריבית ההיוון בפצוי נזיקין המשמש להיוון תגמולי ביטוח למבוטחים, ימשיך לעמוד על שיעור קבוע של 3% לכלל הניזוקים (להלן: "**ריבית ההיוון שנקבעה**"). וכי עד לתיקון חקיקה שיבוא בנושא, ניתן יהיה לשנות את ריבית ההיוון שנקבעה, במידה שתהיה חריגה מרצועת הניד לריבית ההיוון שנקבעה בדוח הוועדה, שרוחבה יעמוד על אחוז ריבית לכל כיוון (ככלל למעט בנסיבות חריגות בהן תהיה לחשב הכללי אפשרות שלא להפעיל העדכון. בחינת חריגה מרצועת הניד תיעשה אחת לשנתיים, על בסיס בחינה של חצי השנה שקדמה למועד זה, ובהתאם לתשואת השקעה באג"ח קונצרני AA לתקופה של 25 שנים).

עוד נקבע במסגרת פסק הדין - ביחס לשיעורי ההיוון אשר ישמשו מבטחים לצורך ניכוי תגמולי המוסד לביטוח לאומי מאת המבוטחים ולצורך תשלום תביעות שיבוב למוסד לביטוח לאומי, כי בתקופת הביניים, עד לתיקון תקנות הביטוח הלאומי (היוון), תשל"ח-1978 (להלן: "**תקנות ההיוון**") בהתאם להמלצות הוועדה תעמוד בתוקף הסכמת המבוטחים לנכות מתגמולי הביטוח למבוטחים את תגמולי הביטוח הלאומי, לפי ריבית היוון של 3%. עם זאת נקבע כי נוכח הפגיעה במזיקים, חזקה כי, עד לתיקון תקנות ההיוון, הביטוח הלאומי יחזור גם הוא אל המזיק בדרישה לפי ריבית היוון של 3% ("תביעות שיבוב של המל"י").

השפעת פסק הדין על התוצאות הכספיות בתקופת הדוח, בלא התייחסות בשלב זה גם לשינוי אפשרי, בהתאם להמלצת בית המשפט העליון, ביחס לשיעור ריבית ההיוון בנוגע לתשלום תביעות שיבוב של המל"י, הינה הקטנת עתודות ביטוח בסך של כ-122 מיליוני ש"ח לפני מס לעומת קיטון בסך של כ-52 מיליוני ש"ח אשתקד. יתרת הפרשה ליום 30 בדצמבר 2019 הינה על סך של כ-45 מיליוני ש"ח לפני מס.

ביום 18 לאוגוסט 2019 הוגשה בקשה להארכת מועד להגשת עתירה לדיון נוסף בעניינו של פסק הדין. הבקשה הוגשה על ידי התובע וכן על ידי עמותת אופק חזרה לחיים ולשכת עוה"ד שצורפו להליך כידיד בית משפט. במסגרת בקשה זו נטען כי מדובר בסוגיה עקרונית בעלת השלכות רחב וי יש מספר נקודות שמצדיקות לכל הפחות הגשת עתירה לדיון נוסף וביניהן, הטענה כי פסק הדין שינה הלכה מושרשת וידועה בכל הנוגע לרמת הסיכון בהשקעה המוטלת על הניזוק שהייתה בעבר נמוכה; דחיית הטענה בצורך להתחשבות בניכוי המס החל על השקעות ואימוץ המלצות הוועדה על פני חוות דעת הכלכלנים שהוגשו לבית המשפט.

בשלב זה קיימת אי ודאות בקשר לאפשרויות של אופן בחינת חריגה מרצועת הניד כאמור לעיל, אשר תביא להשפעה על התחייבויות החברה, וזאת גם בשימת לב להתפתחויות בסביבת הריבית לאחר תאריך המאזן כמפורט בבאור 43(ה) ולפיכך יתכן שהחברה תידרש לעדכן את אומדניה בהמשך.

9. בחודש מרס 2018 פורסם חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת 2019), התשע"ח-2018 (להלן: "**חוק ההתייעלות הכלכלית**") במסגרתו שונה מנגנון ההתחשבות בין המוסד לביטוח הלאומי לבין חברות הביטוח בנוגע לזכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי מחברות הביטוח בתביעות מכוח פוליסות רכב חובה. בהתאם לתיקון החקיקה בוטל מנגנון הסדר השיבוב הפרטי הקיים, על פיו מבוצעת התחשבות נפרדת בגין כל תביעה, ותחתיו נקבע כי מבטח יעביר למוסד לביטוח לאומי, מידי שנה, סכום קבוע שנתי לצורך כיסוי חבותו עבור כל תביעות השיבוב מכוח פוליסות רכב חובה (להלן: "**הסדר השיבוב החדש**") ו"**הסכום הקבוע**"). בהתאם לחוק ההתייעלות הכלכלית הוא ייכנס לתוקף במועד פרסום תקנות הסדר השיבוב החדש. עוד נקבע כי הוראות החוק יחולו גם ביחס לתאונות דרכים שהתרחשו בין ינואר 2014 ועד למועד כניסת החוק לתוקף, ובלבד שלא הוגשה לגביהן תביעה או דרישה מצד המוסד לביטוח לאומי.

בחודש יוני 2019 פורסמה טיוטת תקנות הביטוח הלאומי (העברת סכום שנתי ממבטח למוסד בעד תאונת דרכים), התשע"ט-2019 (להלן: "**טיוטת תקנות הסדר השיבוב החדש**"). בין היתר לצורך קביעת הסכום הקבוע.

להערכת החברה, ככל שטיטות תקנות הסדר השיבוב החדש תיכנס לתוקף לא יהיו לכך השלכות מהותיות על דוחותיה הכספיים של החברה. המידע בכל הקשור לטיטות תקנות הסדר השיבוב החדש הינו מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בנוסח הסופי של תקנות הסדר השיבוב החדש והסכום הקבוע שייקבע.

דוד אנגלמאיר
F.S.A., F.I.L.A.A
אקטואר ממונה ביטוח כללי

26.03.2020
תאריך

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת האקטואר בביטוח בריאות

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2019, כפי שמפורט להלן.

אני יועץ חיצוני לכלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המבטח").

התמניתי לתפקיד ביום 15.12.2019

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים.
- ב. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ג. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ד. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוט המקצועי וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ה. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח, מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ו. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
 1. ההפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים- אין עסקים נכנסים.
 2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

להלן הערכת סכום העתודות:

ליום 31 בדצמבר 2019		
באלפי ש"ח		
ש"ח	ברוטו	
		תביעות תלויות
		(1א) ענפים שאינם מקובצים: תאונות אישיות ¹
143,471	143,739	
143,471	143,739	סך הכל ענפים שאינם מקובצים
143,471	143,739	(1ב) סך הכל ענפים שאינם מקובצים ומקובצים
6,994	6,994	(2) הוצאות עקיפות
	אין	(3) הפרשה הנובעת מתנאי חוזה הביטוח
	אין	(4) הפרשה בגין השתתפות ברווחים
		סך הכל התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
150,465	150,734	המחושבות לפי הערכה אקטוארית

א. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והשייר:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון לא נדרשה ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מהבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות ומתיקונים אחרים - ראה סעיף קטן 4 בהערות והבהרות להלן.

1. כולל ענפי תאונות אישיות ותאונות אישיות תלמידים למעלה מ-90% משייר לפוליסות מסוג קולקטיב.

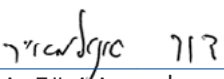
פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענפי ביטוח הבריאות הבאים כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה-1985:

- א. ביטוח מפני תאונות אישיות סעיף 1(א)(5)
1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
 - א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת הפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתתי ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית, שבהם אי ודאות סטטיסטית מובנית לעלות סך התביעות. בנוסף, יתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט אשר לא ניתן לחזותם מראש. עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר. לכן, הערכה זו יכולה לעלות או לרדת במשך הזמן.
2. העתודה לתת ענף תאונות אישיות תלמידים הוונה בשיעור של 1.3% צמוד למדד.
3. הערכת ההתחייבויות לתת ענף תאונות אישיות תלמידים כוללת תוספת מרווח בטחון המחושבת על בסיס סטיית התקן במודל האקטוארי.
4. בשנת הדוח יש התפתחות (גידול) בתביעות התלויות בסך של כ-37 מיליון ש"ח בברוטו וכ-37 מיליון ש"ח בשייר הנובעת בעיקרה מגידול בהפרשה לתביעות התלויות שקיבלו ביטוי במודל האקטוארי בענף תאונות אישיות תלמידים.


דוד אנגלמאיר
F.S.A., F.I.L.A.A
אקטואר ממונה ביטוח כללי

26.03.2020
תאריך

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת אקטואר ביטוח סיעודי דצמבר 2019

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המבטח") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח סיעודי עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31/12/2019 כפי שמפורט להלן. אני עובד שכיר של המבטח. אינני בעל עניין בחברה או בחברה קשורה למבטח. התמנתי לתפקיד אקטואר ממונה החל מינואר 2019.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. היקף חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. הפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים - אין לחברה עסקים נכנסים בתחום הסיעוד.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי המבטחים המובילים של הביטוחים המשותפים.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. פרוט סכומי ההפרשות:

- בנספחים א' ו ב' להלן, מפורטים סכומי ההפרשות באלפי ש"ח הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר כדלהלן:
1. הפרשה לתביעות תלויות (תביעות שאירעו אך טרם שולמו במלואן, בין אם אושרו ובין אם לאו, למעט תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה) והוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח).
 2. הפרשה (עתודה) הנובעת מתנאי חוזה הביטוח בביטוח חיים בנפרד, לרבות -
 - א. עתודה לתוכנית עם צבירה;
 - ב. הפרשה הנדרשת כאשר חלק מהפרמיה הנגבית בשנים המוקדמות של החוזה מיועדת למתן כיסוי עתידי במועד מאוחר יותר, כגון: הפרשה בגין פרמיה קבועה, ברות ביטוח והמשכיות;
 3. חלק העתודה בגין תביעות בתשלום, לרבות תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה.
 4. הפרשה בגין השתתפות ברווחים.
 5. השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה - לאור ירידת עקום הריבית, נדרשה הפרשה מבדיקת נאותות העתודה.
 6. אחר - הפרשות נוספות לפי הוראות המפקח, כגון: הפרשה בגין עתודה להשלמה (DAC), השלמת העתודה לפוליסות גמלא - לא נמצא צורך בהפרשה נוספת.
 7. הפרשה בגין עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - הפרשה זו בוטלה וסווגה כחלק מההון העצמי של החברה.

ב. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והנטו עבור:

1. פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה: לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדוח.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים: לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדוח.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענף ביטוח סיעודי:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
 - א. חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח סיעודי, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. הערות, הבהרות והסברים
פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בבאור 37 לדוחות הכספיים של כלל ביטוח.
תיק הביטוח הסיעודי חשוף לשינויים רגולטורים וכן התפתחויות בתנאי השוק, כגון עידכון תוכניות הסיעוד הנמכרות על ידי השב"ן בקופות החולים. העתודה מבוססת על הנחות תחלואה, תמותה ומשך תשלום התביעה. הנחות אלה נתונות לשינויים דמוגרפיים וכלכליים אשר לא ניתן לצפותם מראש.
2. התאמות ושינויים מהותיים
לא בוצעו השנה התאמות ושינויים מהותיים באופן החישוב.
3. עסקים בהם לא ניתן לבצע הערכה אקטוארית
הנתונים כוללים הפרשות בגין עסקים משותפים בהם החברה אינה מובילה וההערכה האקטוארית נמסרה ע"י אקטואר החברה המובילה.

 חתימה	עמרי הראל F.I.L.A.A. שם האקטואר הממונה	26/03/2020 תאריך

נספח א - טופס 12א'

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו
שם החברה: כלל חברה לביטוח בע"מ

31/12/2019

נתונים ברוטו באלפי ש"ח			
סך הכל	סיעודי		כיסויים אחרים ⁽¹⁾
	פרט	קבוצתי	
	5א	5ב	6
1 תביעות תלויות	0	0	0
2 עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)	3,575,298	1,174,302	0
1א2 פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	0	0	0
2א2 פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	0	0	0
3א2 פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	0	0	0
4א2 מועד הנפקת הפוליסה:	0	0	0
סך הכל (1א2 עד 3א2)	0	0	0
2ב פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון	1,685,909	21,270	0
3 חלק העתודה בגין תביעות בתשלום	1,352,739	1,131,022	0
4 השתתפות ברווחים	0	0	0
5 השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה	536,649	22,010	0
6 אחר	0	0	0
7 עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל	0	0	0
(1) כיסויים אחרים, לרבות: נכיות, כפל תאונה וכד'			
8א השפעת התאמת הפרשות בגין עסקים חדשים	0	0	0
1ב8 שינויים בהנחות	0	0	0
2ב8 השפעת התאמת הפרשות	0	0	0
3ב8 בגין עסקים קיימים	0	0	0
4ב8 שינויים אחרים	0	0	0

נספח ב - טופס 12ב'

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - בשייר
שם החברה: כלל חברה לביטוח בע"מ

31/12/2019

נתונים ברוטו באלפי ש"ח			
סך הכל	סיעודי		כיסויים אחרים ⁽¹⁾
	פרט	קבוצתי	
	5א	5ב	6
1 תביעות תלויות	0	0	0
2 עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)	2,998,714	635,709	0
1א2 פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	0	0	0
2א2 פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	0	0	0
3א2 פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	0	0	0
4א2 מועד הנפקת הפוליסה:	0	0	0
סך הכל (1א2 עד 3א2)	0	0	0
2ב פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון	1,685,909	21,270	0
3 חלק העתודה בגין תביעות בתשלום	776,155	592,429	0
4 השתתפות ברווחים	0	0	0
5 השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה	536,649	22,010	0
6 אחר	0	0	0
7 עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל	0	0	0
(1) כיסויים אחרים, לרבות: נכיות, כפל תאונה וכד'			
8א השפעת התאמת הפרשות בגין עסקים חדשים	0	0	0
1ב8 שינויים בהנחות	0	0	0
2ב8 השפעת התאמת הפרשות	0	0	0
3ב8 בגין עסקים קיימים	0	0	0
4ב8 שינויים אחרים	0	0	0

הצהרת אקטואר ביטוח בריאות דצמבר 2019

כלל חברה לביטוח בע"מ

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המבטח") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31/12/2019 כפי שמפורט להלן. אני עובד שכיר של המבטח. אינני בעל עניין בחברה או בחברה קשורה למבטח. התמנתי לתפקיד אקטואר ממונה בינואר 2019.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוט המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
 1. הפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים- הפרשה נרשמת על פי חישוב שבוצע על ידי חברת הביטוח המוסרת.
 2. הפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל - אין לחברה בתחום הבריאות ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל.

2. נתוני הערכה לסכום העתודות

א. להלן פירוט סכומי ההפרשות באלפי ש"ח

להלן פירוט סכום ההפרשות המדווחות בדוח ביטוח כללי ברמת הברוטו וברמת השייר.

סך הכל	קבוצתי	פרט	תיאור (באלפי ש"ח)
ברוטו			
230,172	57,618	172,553	תביעות תלויות
6,593	2,643	3,950	הוצאות עקיפות
331,430	27,105	304,325	תנאי חוזה ביטוח
7,898	503	7,395	השתתפות ברווחים
576,093	87,870	488,223	סך הכל ברוטו
שייר			
215,689	57,547	158,142	תביעות תלויות
6,593	2,643	3,950	הוצאות עקיפות
318,702	27,105	291,597	תנאי חוזה ביטוח
7,898	503	7,395	השתתפות ברווחים
548,882	87,799	461,083	סך הכל בשייר

ב. השפעת השינויים על הפרשות

להלן השפעת השינויים ברמת הברוטו והשייר באלפי ש"ח עבור:

- פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של הפרשות, אשר נובעים מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס הפרשה:

מרכיב עתודה	סך הכל הפרשות
הפרשות בגין פוליסות חדשות ברוטו	4,978
הפרשות בגין פוליסות חדשות בשייר	4,485

- פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של הפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים ברוטו ושייר:

סכום ההתאמה לעתודות בברוטו	33,380
סכום ההתאמה לעתודות בשייר	33,441

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענפי ביטוח הבריאות הבאים:

- הוצאות רפואיות
- מחלות קשות
- תאונות אישיות
- נסיעות לחו"ל
- שיניים

- הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:

א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו.

ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח.

ג. כללים אקטואריים מקובלים.

- לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.

- ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

- ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתת ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

- הערות, הבהרות והסברים**

א. פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בבאור 37 לדוחות הכספיים של כלל ביטוח.

ב. חישוב העתודות הנובעות מתנאי החוזה נקבעו על בסיס מודל אקטוארי של תזרים מזומנים עתידי, המבוסס על הנחות דמוגרפיות וכלכליות והנחות עבודה אחרות אשר עלולות להשתנות בעתיד ויכולות להשפיע על הערכת העתודה לעיל.

ג. חישוב ההפרשות לתביעות תלויות ו-IBNR נקבע על בסיס מודל תחזית סטטיסטי לקביעת תשלומי התביעות העתידיים על בסיס נסיון העבר.

ד. המודלים והנחות לקביעת ההפרשות פותחו על פי הבנתי את הסביבה העיסוקית הנוכחית ועל פי הערכתי להתפתחות עתידית. ענף הוצאות רפואיות חשוף לאינפלציה רפואית עתידית כתוצאה מהתפתחויות רפואיות וטכנולוגיות. בנוסף, יש להכיר בכך כי המודלים חשופים לתנודות אקראיות וסטטיסטיות וקיימת סבירות שהתוצאות העתידיות יהיו שונות מההפרשות שנקבעו על פי המודלים.

- שינויים בהנחות ובשיטות אקטואריות**

במהלך שנת הדוח החברה עדכנה את בסיס ההנחות העיקריות, המשמש לחישוב ההפרשות בגין פוליסות הבריאות פרט. הנחות אלו נקבעות מידי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים (השפעת העדכון ראה בפרק ב' סעיף 2.2).

- שינויים מהותיים בהפרשות לעומת שנה אשתקד**

לא היו שינויים מהותיים בתקופת הדו"ח.

4. עסקים בהם לא ניתן לבצע הערכה אקטוארית

- א. בתת ענף נסיעות לחו"ל וקולקטיבים קיימת הפרשה עבור פרמיה שטרם הורווחה. החישוב מתבצע ע"י מחלקת כספים.
- ב. הנתונים בפרק ב' לעיל כוללים הפרשות בגין עסקים נכנסים, ההפרשות אלו נרשמו על פי חישוב שבוצע על ידי חברת הביטוח המוסרת.

 חתימה	עמרי הראל F.I.L.A.A. שם האקטואר הממונה	26/03/2020 תאריך

חלק ד

פרטים נוספים על עסקי התאגיד

שם החברה	כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה")
מס' חברה ברשם	52-002464-7
כתובת	ראול וולנברג 36, קרית עתידים, מגדל 8, תל אביב 6136902
כתובת דואר אלקטרוני	Talc@clal-ins.co.il
טלפון	03-6387504
פקסימיליה	03-7965678
תאריך המאזן	31.12.2019
תאריך פרסום הדוח	26.03.2020

תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים (תקנה 10 א)

ס"ח	רבעון ד	רבעון ג	רבעון ב	רבעון א	באלפי ש"ח
9,666,698	2,425,247	2,403,494	2,426,768	2,411,189	פרמיות שהורווחו ברוטו
1,264,885	315,678	326,557	312,871	309,779	פרמיות שהורווחו ע"י מבטחי משנה
8,401,813	2,109,569	2,076,937	2,113,897	2,101,410	פרמיות שהורווחו בשייר
9,680,137	2,902,155	1,107,041	2,279,056	3,391,885	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון
1,409,977	435,633	315,357	263,569	395,418	הכנסות מדמי ניהול ומניהול תיקים
230,842	61,196	56,741	54,112	58,793	הכנסות מעמלות
49	22	17	3	7	הכנסות אחרות
19,722,818	5,508,575	3,556,093	4,710,637	5,947,513	סך כל ההכנסות
18,765,872	4,940,594	4,081,342	4,347,402	5,396,534	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו
1,316,678	379,043	280,076	368,428	289,131	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
17,449,194	4,561,551	3,801,266	3,978,974	5,107,403	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
1,980,169	490,681	501,423	528,420	459,645	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
876,454	220,960	213,535	221,978	219,981	הוצאות הנהלה וכלליות
17,241	17,241	-	-	-	ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים
9,099	3,130	1,336	2,164	2,469	הוצאות אחרות
232,621	105,968	20,561	73,025	33,067	הוצאות מימון
20,564,778	5,399,531	4,538,121	4,804,561	5,822,565	סך כל ההוצאות
(7,128)	(2,895)	(6,561)	4,349	(2,021)	חלק בתוצאות חברות כלולות המטופלות בשיטת השווי המאזני, נטו
(849,088)	106,149	(988,589)	(89,575)	122,927	רווח (הפסד) לפני מסים על הכנסה
(284,414)	39,905	(320,046)	(44,363)	40,090	מסים על הכנסה (הטבת מס)
(564,674)	66,244	(668,543)	(45,212)	82,837	רווח (הפסד) לתקופה
(567,945)	65,451	(669,397)	(46,034)	82,035	בעלי המניות של החברה
3,271	793	854	822	802	זכויות המיעוט
(564,674)	66,244	(668,543)	(45,212)	82,837	רווח (הפסד) לתקופה
					רווח למניה המיוחס לבעלי המניות של החברה
(4.77)	0.55	(5.62)	(0.39)	0.69	רווח (הפסד) בסיסי למניה (בש"ח)
(4.77)	0.55	(5.62)	(0.39)	0.69	רווח (הפסד) מדולל למניה (בש"ח)
					מספר המניות ששימשו לחישוב רווח למניה
119,064	119,064	119,064	119,064	118,517	בסיסי
119,064	119,064	119,064	119,064	118,517	מדולל

1. תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים (תקנה 10 א) (המשך)

באלפי ש"ח	רבעון א	רבעון ב	רבעון ג	רבעון ד	סה"כ
רווח לתקופה	82,837	(45,212)	(668,543)	66,244	(564,674)
רכיבים של רווח כולל אחר	-	-	-	-	-
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות שנזקפו לקרן הון	(8,205)	(11,154)	(8,867)	249	(27,977)
הפרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לרווח והפסד שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	11,466	-	439	11,905
שינוי נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	305,661	140,866	261,187	244,991	952,705
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	(104,078)	(108,846)	(96,881)	(306,245)	(616,050)
השפעת המס	2,034	9,160	10,507	11,749	33,450
סה"כ רכיבים של רווח נקי שישווגו מחדש לאחר מכן לרווח והפסד	(67,750)	(14,163)	(57,739)	16,763	(122,889)
רווחים (הפסדים) אקטואריים מתכנית הטבה מוגדרת מסים בגין מרכיבים אחרים של הכנסה כוללת	127,662	27,329	108,207	(32,054)	231,144
סה"כ רכיבים של רווח נקי (הפסד) שלא ישווגו מחדש לאחר מכן לרווח והפסד	(1,513)	(2,882)	(4,645)	(3,137)	(12,177)
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, לפני מיסים על הכנסה	542	940	1,478	1,037	3,997
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה	(971)	(1,942)	(3,167)	(2,100)	(8,180)
מיוחס ל:	126,691	25,387	105,040	(34,154)	222,964
זכויות אשר מקנות שליטה	209,528	(19,825)	(563,503)	32,090	(341,710)
זכויות שאינן מקנות שליטה	208,137	(20,642)	(564,525)	31,256	(345,774)
סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה	1,391	817	1,022	834	4,064
	209,528	(19,825)	(563,503)	32,090	(341,710)

2. שימוש בתמורת ניירות ערך (תקנה 10 ג)

אין.

3. השקעות והלוואות – חברות בנות וחברות קשורות שהינן פעילות ומהותיות לתאריך הדוח על המצב הכספי

(תקנה 11)

3.1. השקעות בחברות בנות וחברות קשורות לתאריך הדוח על המצב הכספי

שם החברה	מספר המניה בבורסה	סוג מניה וע.ג.	מספר המניות	סך הכל ערך נקוב ש"ח	ערך בדוח הכספי הנפרד כמשמעותו בתקנה 9ג באלפי ש"ח	שעורי ההחזקה ב-%			שער הבורסה לתאריך הדוח הכספי על המניה	מדינת התאגדות שונה מ-ישראל	
						בהון	בהצבעה	בזכות למנות דירקטורים			
חברות בנות וקשורות של החברה											
כלל ביטוח אשראי בע"מ ("כלל אשראי")											
[1]		רגילה בת 1 ש"ח	8,537,280	8,537,280	201,799	80.00	80.00	80.00			
החזקות עד"ך בע"מ [2]											
		רגילה בת 1 ש"ח	500	500	12,310	33.00	33.00	33.00			
נכסי כלל חברה לביטוח בע"מ [3]											
		רגילה בת 0.0001 ש"ח	100	0.1	20,576	100.00	100.00	100.00			
כלל פנסיה וגמל בע"מ [4]											
("כלל פנסיה וגמל")											
		רגילה בת 1 ש"ח	124,638	124,638	681,881	100.00	100.00	100.00			
כללביט מימון בע"מ											
		רגילה בת 1 ש"ח	1,000	1,000	-	100.00	100.00	100.00			
נכסי חברות כלל בע"מ [5]											
		רגילה בת 1 ש"ח	100	100	9,193	100.00	100.00	100.00			
[1] לעניין התחייבות של החברה להשלמת הונה העצמי של כלל ביטוח אשראי ותקפותה, ראה ביאור 16(ה)(6) לדוחות הכספיים.											
[2] לשעבר שגריר שרותי גרירה בע"מ.											
[3] כולל החזקה של 1 מניה רגילה באמצעות כנף – כלל ניהול פיננסים בע"מ.											
[4] לעניין התחייבות של כלל החזקות להשלמת הונה העצמי של כלל פנסיה וגמל ותקפותה, ראה ביאור 16(ה)(8) לדוחות הכספיים.											
[5] כולל החזקה ישירה של 1 מניה רגילה באמצעות כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ ("כלל החזקות").											

3. השקעות והלוואות – חברות בנות וחברות קשורות שהינן פעילות ומהותיות לתאריך הדוח על המצב הכספי

(תקנה 11)

3.1. השקעות בחברות בנות וחברות קשורות לתאריך הדוח על המצב הכספי

שם החברה	מספר המניה במניה בבורסה	סוג מניה וע.ג.	מספר המניות	סך הכל ערך נקוב ש"ח	ערך בדוח הכספי הנפרד כמשמעותו בתקנה 9 ג' באלפי ש"ח	שעורי ההחזקה ב-%			שער הבורסה לתאריך הדוח הכספי על המצב הכספי בש"ח למניה	מדינת התאגדות שונה מיראלי
עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ		רגילה בת 1 ש"ח	4,000,000	4,000,000	43,276	50.00	50.00	50.00		
כנף כלל ניהול פיגנסים בע"מ ("כנף")		רגילה בת 1 ש"ח	1,000	1,000	4,820	100.00	100.00	100.00		

3. השקעות והלוואות – חברות בנות וחברות קשורות שהינן פעילות לתאריך הדוח על המצב הכספי (המשך)

(תקנה 11)

3.2. הלוואות ושטרי הון לחברות בנות וקשורות של החברה

נותן הלוואה	מקבל הלוואה	יתרת הלוואות ושטרי הון, (כולל ריבית צבורה) באלפי ש"ח	שיעור הריבית %	סוג הצמדה	שנות הפרעון
החזקות עד"ך	החברה	12,283	3.06%	ההלוואה אינה צמודה	פרעון ההלוואה בשנת 2021
החברה	נכסי חברות כלל בע"מ	10,572	-	שטר ההון אינו צמוד	לא נקבע
החברה	חברות כלל חברה לביטוח בע"מ	65,835	-	שטר ההון אינו צמוד	לא נקבע

4. שינויים בהשקעות והלוואות בחברות-בת ובחברות קשורות בתקופת הדו"ח

(תקנה 12)

4.1. שינויים בהשקעות - אין

5. רווחים והפסדים של חברות בנות וחברות קשורות והכנסות (במישרין ועקיפין) מהן לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019

(תקנה 13)

הכנסות			סך רווח (הפסד) כולל לשנה		רווח (הפסד) כולל אחר לשנה		רווח (הפסד) לשנה	
דמי ניהול ושכר דירקטורים	ריבית	דיבידינד	מיוחס לזכויות שאינן מקנות שליטה	מיוחס לבעלים של החברה	מיוחס לזכויות שאינן מקנות שליטה	מיוחס לבעלים של החברה	מיוחס לזכויות שאינן מקנות שליטה	מיוחס לבעלים של החברה
-	-	-	4,064	16,254	793	3,173	3,271	13,081
-	-	-	-	1,084	-	-	-	1,084
-	-	-	-	(11,767)	-	3,050	-	(14,817)
3,061	-	-	-	1,371	-	413	-	958
-	-	-	-	389	-	(1,140)	-	1,529

באלפי ש"ח

כלל ביטוח אשראי בע"מ
החזקות עד"ך בע"מ
כלל פנסיה וגמל בע"מ
עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ
כנף כלל ניהול פיננסים בע"מ

6. רשימת קבוצות של יתרות הלוואות שניתנו לתאריך הדוח על המצב הכספי

(תקנה 14)

לא רלבנטי.

7. מסחר בבורסה - נ"ע שגרשמו למסחר - מועדי וסיבות הפסקת מסחר

(תקנה 20)

לא רלבנטי.

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה

(תקנה 21)

להלן פרוט התגמולים שניתנו בשנת 2019 (באלפי ש"ח) כפי שהוכרו בדוחות הכספיים לשנת 2019:

- לכל אחד מחמשת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה או בחברות בשליטתה, אם התגמולים ניתנו בקשר עם כהונתו בחברה או בחברות בשליטתה ובין אם התגמולים ניתנו לו על ידי החברה או על ידי חברות בשליטתה;
- לכל אחד משלושת נושאי המשרה הבכירה בעלי התגמולים הגבוהים ביותר בחברה שהתגמולים ניתנו לו בקשר עם כהונתו בחברה עצמה ושלא נמנה בסעיף 1 לעיל;
- כל בעל עניין בחברה, שלא נמנה בסעיפים 1 ו-2 לעיל למעט חברה בת של החברה, אם התגמולים ניתנו לו על ידי החברה או על ידי תאגיד שבשליטתה בקשר עם שירותים שנתן כבעל תפקיד בתאגיד או בתאגיד בשליטתו, בין אם מתקיימים יחסי עובד מעביד ובין אם לאו ואף אם בעל העניין אינו נושא משרה בכירה.

פרטי מקבל התגמולים															
שם	מין	תפקיד	היקף משרה	שיעור ההחזקה בהון התאגיד	שכר [1]	הפרשה נוספת[6]	מענק [2]	תגמולים בעבור שירותים				תגמולים אחרים			
								תשלום מבוסס מניות	דמי ניהול	דמי ייעוץ	עמלה	אחר	ריבית	שכירות דמי	אחר
יורם נוה [3]	זכר	מנכ"ל החברה	100%	0.01	3,022 ⁸	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,022
דני נוה [4]	זכר	יו"ר הדירקטוריון	85%	-	2,314	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,314
ערן צ'רנינסקי [5][6]	זכר	מנהל חטיבה פיננסית	100%	-	1,926	225	-	-	-	-	-	-	-	-	2,151
עדי קפלן [5][7]	זכר	מנכ"ל כלביט מערכות	100%	-	1,719	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,719
דיויד ארנון [5][8]	זכר	מנהל חטיבת הבראות	100%	-	1,612	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,612

יובהר כי פרוט התגמולים שניתנו בשנת 2019 בטבלה לעיל הינו כפי שהוכרו בדוחות הכספיים לשנת 2019 ואינו זהה בהכרח לחישוב שמבוצע לצורך בחינת עמידת תגמול נושאי המשרה במדיניות התגמול של החברה, המצורפת כנספח לדוח התקופתי לשנת 2019.

⁸ יצוין כי שכרו של מר יורם נוה ללא הפרשות לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין הינו כ- 2.4 מיליוני ש"ח. על סכום זה נוספו הפרשות לתגמולים, לביטוח אבדן כושר עבודה ולפיצויים בגין שנת 2019 בסך של כ- 591 אלפי ש"ח. הסכום לא כולל הפרשה חד פעמית בגין חוב ותק לפיצויים בסך של כ- 290 אלפי ש"ח. ראה ביאור 38(ב)(5) לדוחות הכספיים של החברה.

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (המשך)

(תקנה 21)

הערות לנתונים שבטבלה:

1. שכר צמוד למדד המחירים לצרכן, כהגדרת הצמדה למדד במדיניות התגמול של החברה (ראה סעיף 1 למדיניות התגמול) ("צמוד למדד"), למעט ביחס למנכ"ל, וליו"ר אשר שכרם הוגבל בשנת הדוח, במגבלת התגמול הקבועה בסעיף 2(א) לחוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים ("אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצרכי מס בשל תגמול חריג"), תשע"ו 2016 (בסעיף זה: "**חוק תגמול בכירים**" ו"**מגבלת התגמול**") והוא צמוד למדד, בהתאם למנגנון הקבוע בו. הסכום המצוין בטבלה כולל הפרשות לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין על סך רכיבי התגמול (שאינן כלולות בחישוב מגבלת התגמול), הפרשות בגין סיום העסקה, חופשה שנתי ו/או פדיון ימי חופשה למי שחדל לכהן בתפקידו, דמי הבראה והטבות אחרות לרבות גילום בגין הוצאות רכב וטלפון נייד. על פי המנגנון הקבוע בחוק שכר בכירים, עלות שכרו של עובד בתאגיד פיננסי שתעלה על מגבלת התגמול, לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה בהתאם למנגנון הקבוע בחוק שכר בכירים. יצוין כי בהתאם למדיניות התגמול, החברה עשויה לשאת בהוצאה נוספת בגין עודף עלות שכר, ככל שנדרש, בגין רכיבים ששולמו החורגים מעלות זו.
2. נוכח המשבר בשווקים עקב התפרצות נגיף הקורונה, שארע לאחר תקופת הדוח, החליטה החברה לדחות את ההחלטה בדבר הענקת מענקים משתנים למועד מאוחר יותר ובשלב זה כללה הפרשה כוללת בספרי החברה בגין מענקים אלו, אשר סכומם המקסימלי ביחס לנושא משרה לא יעלה על 3 חודשי שכר בסיס, בהתאם למדיניות התגמול של החברה וזאת נוכח העובדה כי לא התקיימו התנאים הנדרשים לקבלת תגמול משתנה בהתאם למדיניות התגמול של החברה ולפיכך יתכן מתן רכיב מענק בשיקול דעת בלבד. מתן המענקים כפוף לאישור האורגנים המוסמכים בקבוצה אשר אין ודאות כי יתקבל.
- ככלל, הנתונים מתייחסים למלוא המענק המשתנה, המשולם במזומן, לו זכאי נושא משרה בגין שנת הדוח, בהתעלם מהסדרי הפריסה של המענק הנדחה. סכומי התגמול המשתנה, אם וככל שמשולמים, המתקבלים בפועל נמוכים יותר, באופן שביחס לנושאי משרה ובעלי תפקיד מרכזי שיעור של 50% מהמענק בגין השנה, משולם במזומן ואילו 50% נדחה וישולם כשהוא צמוד למדד, על פני 3 שנים, ותשלומם מותנה בעמידה ביעדים המפורטים במדיניות התגמול בהתאם. אין ודאות כי סכום תגמול שנדחה, ישולם. יצוין כי ככל שסך התגמול לבעל תפקיד מרכזי בגין שנה מסוימת אינו עולה על התקרה לתשלום⁹ ואינו עולה 40% מהרכיב הקבוע באותה שנה, לא יחול מנגנון הפריסה והכל כמפורט במדיניות התגמול של החברה.
3. לפרטים בדבר תנאי העסקתו של מר יורם נוה, מנכ"ל החברה, ראה באור 38(ב)(5) לדוחות הכספיים של החברה.
4. לפרטים בדבר תנאי העסקתו של מר דני נוה ראה באור 38(ב)(4) לדוחות הכספיים של החברה.
5. ככלל, תנאי העסקתם של נושאי המשרה בחברה, לרבות אלו המפורטים בטבלה לעיל (שאינם המנכ"ל או היו"ר ולמעט אם נאמר אחרת) (להלן בסעיף זה: "**נושאי המשרה**"), נקבעו בהסכם העסקה אישי המגדיר את משכורת הבסיס וכן תנאים סוציאליים ופנסיוניים כמקובל לנושאי משרה בקבוצת כלל, לרבות הפרשות לביטוח פנסיוני למרכיב הפיצויים והתגמולים, ימי חופשה והבראה. בהתאם לתנאי הסכם העסקה של נושאי המשרה, במקרה של פיטורין או התפטרות, ייתן הצד שמפסיק את ההתקשרות הודעה מוקדמת של בין חודשיים לארבעה חודשים מראש לצד השני. ככלל, במקרה של הפסקת עבודה כאמור יהיו זכאים נושאי המשרה בנוסף לפיצויי הפיטורים, למענק חד פעמי בגובה 4.5 עד 6 משכורות חודשיות (שכר יסוד) ללא תנאים סוציאליים וללא רכב, ובלבד שסיום יחסי העבודה לא נבע מהתפטרותו של נושא המשרה במהלך שנתיים ממועד תחילת העסקה (אך למעט אם ההתפטרות אירעה בתוך 12 חודשים ממועד העברת שליטה בחברה) והכל בכפוף לעמידה בתנאי מדיניות התגמול ובהתייחס להוראות המעבר כפי שנקבעו בחוזר התגמול, ככל שהן רלבנטיות ("מענק הפרישה"). נושאי המשרה זכאים לתשלום פיצויי הפיטורין בין בהתפטרות ובין בפיטורין, למעט בנסיבות שאינן מזכות על פי דין בתשלום פיצויי פיטורין. כחלק מתנאי העסקתם, זכאים נושאי המשרה לרכב שהחברה מעמידה לרשותם והחברה נושאת בגילום המס אשר חל עליהם בגין כך. בנוסף, זכאים נושאי המשרה למענק שנתי בהתאם לקריטריונים הנהוגים בקבוצה באשר למנהלים בדרגתם ובהתאם למדיניות התגמול של החברה (המפורסמת במסגרת הדוח התקופתי של החברה) כאשר בנוס המטרה של נושאי המשרה הבכירים עמד בשנת הדוח על שיעור מקסימלי של 0.266% מהרווח הכולל, וזכאותם לבונוס הינה בהתאם לעמידת החברה בתנאי הסף לקבלת מענק שנתי בהתאם למדיניות התגמול ולעמידתם של נושאי המשרה ביעדים (המתייחסים לביצועיהם האישיים ו/או לביצועי היחידה עליהם מופקדים ו/או לביצועי החברה, כאשר היעדים יכולים להיות כמותיים או איכותיים, מדידים או נתונים לשיקול דעת).

⁹ כהגדרתה בסעיף 32(17) לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש].

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (המשך)

(תקנה 21)

הערות לנתונים שבטבלה (המשך):

5. (המשך)

היעדים יקבעו לנושאי המשרה מדי שנה, למעט ביחס לרכיב שהינו בשיקול דעת שאינו מותנה בעמידה ביעדים ואשר לא יעלה על 3 חודשי שכר בסיס,

למעט ביחס למענקים מיוחדים, כהגדרתם במדיניות התגמול של החברה. בכל מקרה, נושאי המשרה הבכירה לא יהיו זכאים למענק שנתי העולה על 1 מיליון ש"ח. לפרטים נוספים, ראו נספח לדוח התקופתי.

יצוין כי אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות שנצברו ו/או שיצברו בגין תקופות הקודמות למועד כניסת חוזר התגמול למועד כניסתו של חוק תגמול בכירים לתוקף, והכל בכפוף ובהתאם להוראות הדין.

החברה רוכשת עבור נושאי המשרה בקבוצה ביטוח נושאי משרה ולכל אחד מנושאי המשרה בחברה הוענקו כתבי פטור וכתבי שיפוי מהחברה.

6. מר ערן צ'רנינסקי, משנה למנכ"ל, מכהן בתפקיד מנהל החטיבה הפיננסית החל מאוקטובר 2018. תנאי העסקתו נקבעו בהסכם העסקה אישי, המקביל ככלל להסכם ההעסקה המפורט בס"ק 5 לעיל. בהתאם לתנאי העסקתו של מר צ'רנינסקי הוא זכאי למענק חתימה בגובה של 6 משכורות אשר חלקו נרשם בשנת 2018 וחלקו נרשם בשנת הדוח כמפורט בטבלה לעיל תחת "הפרשה אחרת". נכון למועד זה לא הוענקו לו אופציות. לפרטים בדבר מענקים שנתיים אופציונליים ראה ס"ק 2 לעיל.

7. מר עדי קפלן, משנה למנכ"ל, מכהן בתפקיד מנכ"ל כלליט מערכות החל מיוני 2018. תנאי העסקתו נקבעו בהסכם העסקה אישי, המקביל ככלל להסכם ההעסקה המפורט בס"ק 5 לעיל. נכון למועד זה לא הוענקו למר קפלן אופציות. לפרטים בדבר מענקים שנתיים אופציונליים ראה ס"ק 2 לעיל.

8. מר דיויד ארנון, משנה למנכ"ל, מכהן בתפקיד מנהל חטיבת הבריאות החל מספטמבר 2018. תנאי העסקתו נקבעו בהסכם העסקה אישי, המקביל ככלל להסכם ההעסקה המפורט בס"ק 5 לעיל. נכון למועד זה לא הוענקו לו אופציות. לפרטים בדבר מענקים שנתיים אופציונליים ראה ס"ק 2 לעיל.

א. **תוכניות תגמול** - לפרטים נוספים ביחס לתוכניות תגמול הוני, ראה ביאור 39(א) לדוחות הכספיים. למדיניות התגמול של החברה, בהתאם לחוזרי האוצר בעניין מדיניות תגמול בגופים מוסדיים, ראה נספח "מדיניות תגמול" בחלק א' לדוח התקופתי.

ב. **גמול לדירקטורים** - תשלומי החברה בכל אחת מהשנים 2019 ו- 2018 לדירקטורים של החברה בגין כהונתם בדירקטוריון החברה ובוועדות השונות (למעט תשלומים ליו"ר דירקטוריון החברה) עמדו על סך כולל של כ- 2,276 אלפי ש"ח וכ- 2,202 אלפי ש"ח, בהתאמה, הגמול הניתן לדירקטורים בחברה בשנת 2018 ובשנת הדוח היה הגמול המרבי בהתאם לדרגתה של החברה לדירקטורים שאינם בעלי מומחיות (הגמול הינו בלא התחשבות במיומנות כלשהי), והכל בהתאם לחוזר האוצר ולתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני) תש"ס-2000 כפי שאושר ביום 18 ביוני 2008.

החברה משתתפת ב-80% מעלות שכר הדירקטור המשותף, המכהן הן בחברה והן בכלל החזקות (לא כולל שכרו של יו"ר הדירקטוריון שמשולם בנפרד ע"י החברה) וכלל החזקות נושאת ב- 20% מהעלות. הסכומים האמורים לעיל, הינם לאחר השתתפות כלל החזקות ב- 20% מהשכר כאמור.

החל מיום 17 בפברואר 2020 ובהתאם להחלטת הדירקטוריון מיום 30 בדצמבר 2019, ישולם הן לדירקטורים החיצוניים והן ליתר הדירקטורים, ולמעט ליו"ר הדירקטוריון, הסכום המירבי לדירקטור חיצוני מומחה, בהתאם לדרגתה של החברה, והכל בהתאם למדיניות התגמול של החברה.

לעניין שכר יו"ר דירקטוריון החברה, שאינו כלול בסך האמור לעיל ראה טבלה לעיל, וביאור 38(ב)(2) לדוחות הכספיים של החברה.

ג. **דמי ניהול לבעלי עניין** – לפרטים בדבר דמי ניהול המשולמים מחברות בקבוצת כלל החזקות, ראה סעיף 10ג(2) להלן.

9. בעל השליטה בתאגיד (תקנה 21א)

כלל החזקות, חברה אשר ניירות ערך שלה רשומים למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ ואשר מידע לגביה מתפרסם לציבור, מחזיקה כ-99.98% מזכויות ההצבעה בחברה.

ביום 8 בדצמבר 2019 נתקבל אצל כלל החזקות מכתב מאת הממונה ("מכתב הממונה"), לפיו, בין היתר, הודיע הממונה כי לאור השינויים שחלו בשיעורי ההחזקה של אי די בי חברה לפתוח בע"מ ("אי די בי פתוח") בכלל החזקות, קיים הממונה בחינה של סוגיית השליטה בכלל החזקות. בהתאם למכתב הממונה, במסגרת הבחינה האמורה התקבלו בנושא גם עמדות משרד המשפטים, רשות ניירות ערך ורשות התחרות. ממצאי הבחינה האמורה, אשר לעמדת הרשות, מתבססים על מצגי כלל החזקות, העלו כי נכון למועד זה, אין גורם המחזיק, במישרין או בעקיפין, באמצעי שליטה בכלל החזקות באופן המקיים חובה לקבל היתר שליטה בכלל החזקות בהתאם לסעיף 32(ב) לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 ("חוק הפיקוח") ולפיכך על כלל החזקות לקבל מאת הממונה היתר שליטה בחברה.

עוד קבע הממונה כי בשים לב לחזקה הקבועה בהגדרת "מבטח" בהתאם לסעיף 31א לחוק הפיקוח, התכליות הקיימות בחוק הפיקוח לעניין הסדרים למיני דירקטורים במבטח ללא שולט חלות הן בעניינה של החברה והן בעניינה של כלל החזקות. בנסיבות אלא קבע הממונה כי נכון לקבוע בתנאי היתר השליטה בחברה הוראות המסדירות בין היתר, מיני דירקטורים בחברה ובכלל החזקות.

למען הזהירות, בתקופה שעד לקבלת מכתב הממונה כאמור, התייחסה החברה לאי די בי פתוח כבעלת השליטה בכלל החזקות לעניין תקנה 21א.

בהתאם, אי די בי פתוח אינה נחשבת לבעלת שליטה בכלל החזקות לעניין הוראות חוק החברות, תשנ"ט-1999 ("חוק החברות")¹⁰, הוראות חוק ניירות ערך, תשכ"ח-1968 והוראות החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013 ("חוק הריכוזיות").

עוד קבע הממונה כי בשים לב לחזקה הקבועה בהגדרת "מבטח" בהתאם לסעיף 31א לחוק הפיקוח, התכליות הקיימות בחוק הפיקוח לעניין הסדרים למיני דירקטורים במבטח ללא שולט חלות הן בעניינה של החברה והן בעניינה של כלל החזקות. בנסיבות אלא קבע הממונה כי נכון יהיה לקבוע בתנאי היתר השליטה בחברה הוראות המסדירות בין היתר, מיני דירקטורים בחברה ובכלל החזקות. נכון למועד זה, טרם נתקבל היתר שליטה בחברה כאמור וכלל החזקות מנהלת דיונים עם הממונה בעניין.

יצוין כי חוק הפיקוח קובע הוראות יחודיות לענין מבטח ללא גרעין שליטה, בין היתר בקשר עם אופן מיני דירקטורים ודיווח על החזקות אמצעי שליטה במבטח ללא שולט. לנוכח העובדה כי ההוראות האמורות, בחלקן, חלות על מבטח ללא שולט ואילו כלל החזקות שולטת בחברה, הרי שיכול שחלק מהנושאים האמורים יוסדר במסגרת היתר השליטה ככל שיתקבל.

בנסיבות האמורות, ובין היתר לאור העובדה כי בגופים מוסדיים בקבוצה קיימים מאפיינים שונים, שאינם מצויים בכל חברה ציבורית ואשר קיומם מצדיק התייחסות שונה, לרבות לאור העובדה שהגופים המוסדיים מנהלים כספי עמיתים, אישרו ביום 12 ו-26 במרס 2020 ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה נוהל לעניין הליכי אישור של עסקאות עם מי שנחשב בעל ענין בכלל החזקות (שאינו בעל שליטה), דירקטורים, וגורמים נוספים, במסגרתו נקבעו פרוצדורות לאישור עסקאות עם צדדים קשורים והשקעות בהם וכן נקבעו מגבלות חשיפה לצדדים קשורים.

לפרטים בדבר נוהל צדדים קשורים ראה סעיף ז' להלן, לקווים מנחים לסיווג של עסקה כעסקה זניחה לצורך אישור וגילוי אודות עסקאות עם בעלי ענין בחברה, ולפרטים נוספים בדבר נוהל בחינת המהותיות לענין החובה להגיש דיווח מיידי עליו מכח תקנה 36 לתקנות דוחות תקופתיים וכן לצורך סיווג עסקאות כאמור בסעיף 270(1), (4) ו-(4א) לחוק החברות, ראה סעיפים 13, ד', ה' ו' ו' להלן.

לפרטים נוספים בדבר מכירת החזקות ודרישה למכירת החזקות נוספות של אי די בי פתוח בכלל החזקות ראה מכתבי הממונה והכל כמפורט בביאור 1 לדוחות הכספיים.

10. עסקאות עם בעל שליטה¹¹

(תקנה 22)

כלל החזקות הינה בעלת השליטה בחברה ומחזיקה ב- 99.98% מהונה המונפק והנפרע.

כאמור עד ליום 9 לדצמבר 2019, כלל החזקות התייחסה לאי די בי פתוח ולבעלי השליטה בה לרבות הנאמן למניות השליטה כבעלי שליטה בחברה וזאת למען הזהירות בלבד¹², ובהתאמה התייחסה גם לעסקאות עם חברות שהגורמים האמורים הינם בעלי עניין בהן ("הגורמים מקבוצת אי די בי") כעסקאות שלבעל השליטה בחברה יש בהן עניין אישי. לאור האמור בסעיף 12 לעיל, העסקאות המתוארות בסעיף זה להלן כוללות, בין היתר, עסקאות שנעשו בשנת הדוח ו/או היו בתוקף במהלך שנת הדוח, עם מי שבמועד ההתקשרות, נחשבו למען הזהירות כבעלי שליטה או עסקאות שלמי שנחשבו למען הזהירות בעלי שליטה היה בהן, בעת ההתקשרות, עניין אישי.

א. עסקאות זניחות

ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה, אימצו קווים מנחים וכללים לסיווגה של עסקה של החברה או חברה מאוחדת שלה עם בעל עניין בה כעסקה זניחה כקבוע בתקנה 41(א3)(א) (1) לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע - 2010 ("תקנות דוחות כספיים"). כללים וקווים מנחים אלו משמשים גם לבחינת היקף הגילוי בדוח התקופתי לגבי עסקה של כלל החזקות, תאגיד בשליטתה לרבות החברה, וחברה קשורה שלה עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש באישורה עניין אישי כקבוע בתקנה 22 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970 ("תקנות דוחות תקופתיים") (להלן: "עסקאות בעל עניין"). יצוין כי הקווים המנחים והכללים כאמור משמשים גם לצרכי סיווג עסקאות כאמור לעיל בהתאם להוראות סעיף 117(א2) לחוק החברות.

כאמור לעיל נכון למועד זה לכלל החזקות אין בעל שליטה ובהתאם אמות המידה ישמשו את החברה בעתיד בעיקר לעניין סיווג של עסקאות עם בעלי עניין שאינם בעלי שליטה כמפורט בנוהל צדדים קשורים, בסעיף ז' להלן, וכן לענין אופן האישור של עסקאות עם נושאי משרה או שלנושאי משרה יש בהן ענין אישי, בהתאם לנוהל לאיתור ואישור עסקאות בעלי ענין, כמפורט בסעיף ד' להלן.

ביום 12 במרס ו- 26 במרס 2020, דנו ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה, בהתאמה, בקווים המנחים ובכללים כאמור לעיל ובאמות המידה שנקבעו, ובמסגרת זו הוצגו בפניהם ממצאי יחידת הבקרה בענין (בהתאם לנוהל כמפורט בסעיף ד להלן), והחליטו לאשר אותם בכפוף לשינויים שאינם מהותיים.

במהלך העסקים הרגיל שלהן, החברה וחברות מאוחדות וקשורות שלה, מבצעות או עשויות לבצע עסקאות בעל עניין, וכן יש להן או עשויות להיות להן התחייבויות לביצוע עסקאות כאמור, לרבות עסקאות מן הסוגים ובעלות מאפיינים כמפורט להלן:

1. עסקאות רכישת שירותים ו/או מוצרים ו/או השקעות:

(א) עסקאות עם תאגידים בנקאיים ומוסדות פיננסיים, לרבות פקדונות ושירותי בנקאות נלווים, הסכמי אשראי ומסגרות אשראי; (ב) עסקאות רכישה של מוצרים ושירותים (כגון: מוצרי ושרותי תקשורת וטלפוניה, מוצרי מזון, מוצרי חשמל, צרכי משרד וריהוט, מוצרי נייר, ביגוד, מוצרי היגיינה ומוצרים משלימים לניקיון ולמטבח); (ג) רכישת ו/או מתן סבסוד לרכישת תווי קניה; (ד) עסקאות לרכישת שירותי נסיעות ותיירות; (ה) שירותי הפקת אירועים; (ו) ניהול ושירותים לנכסי נדל"ן מניב; (ז) השקעות פיננסיות במסגרת קונסורציום ו/או רכישת ניירות ערך במסגרת הנפקות לציבור ו/או הנפקות פרטיות לגופים מוסדיים ו/או עסקאות פרטיות; (ח) השקעה בקרנות ו/או רכישת זכויות בקרנות; (ט) ייעוץ מחשובי וארגוני; (י) שירותי דירוג חברות או הנפקות וחיתום הפצת ני"ע, תיווך בני"ע וברוקראז'; (יא) שירותי תיווך בעסקי ביטוח, פנסיה וגמל על ידי סוכנויות ביטוח; (יב) שכירות ניהול והשכרת נכסים; (יג) רכישה ומכירה של נכסים ביחד עם בעלי עניין; (יד) שירותי ניהול השקעות/אשראי, לרבות דירוג אשראי; (טו) רכישת שירותים פיננסיים ו/או כלכליים לרבות, ייעוץ כלכלי ועסקי, שירותי חבר בורסה, שירותי חיתום ובנקאות השקעות; (טז) שירותי מחשוב ותוכנה.

11 יצוין כי לאור האמור בסעיף 9 לעיל, העסקאות המתוארות בסעיף זה כוללות, בין היתר, עסקאות שנעשו בשנת הדוח ו/או היו בתוקף במהלך שנת הדוח, עם מי שבמועד ההתקשרות, נחשבו למען הזהירות כבעלי שליטה בכלל החזקות או עסקאות שלמי שנחשבו למען הזהירות בעלי שליטה היה בהן, בעת ההתקשרות, עניין אישי.

9. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

א. עסקאות זניחות (המשך)

2. עסקאות מכירות שירותים ו/או מוצרים

(א) מכירת פוליסות ביטוח שהוצאו על ידי המבטחים בקבוצת כלל החזקות בכל ענפי הביטוח לבעלי העניין בחברה ו/או לאחרים כאשר לבעלי העניין יש עניין אישי בהתקשרות ו/או לעובדי גופים כנ"ל, לרבות פוליסות המשותפות לחברה ו/או לאי די בי ולחברות נוספות בקבוצת החברה ו/או בקבוצת אי די בי (לרבות ביטוח נאמנות עובדים, ביטוחי נכסים רכוש וחביות, ביטוחי מנהלים, ביטוחי אחריות מקצועית וכו'); (ב) מתן שירותי תיווך בעסקי ביטוח על ידי סוכנויות ביטוח; (ג) מתן שירותי ניהול קופות גמל ו/או קרנות פנסיה לתאגידים ו/או לעובדיהם; (ד) הענקת

שירותים בנקאיים, פיננסים ו/או כלכליים לרבות, פקטורינג, מימון ומשכנתאות; (ה) השכרת נכסים.

יצוין כי הליך אישור תביעות של צד קרוב, לקבלת תגמולי ביטוח, אף שמהווה יישום של תנאי הפוליסה, אושר למען הזהירות על ידי ועדת הביקורת במסגרת נוהל נפרד בו אושרו מראש הליכי אישור של תביעות אלו.

בחינת שאלת זניחות העסקה תבוצע על פי הקריטריונים הרלוונטיים מתוך אלה המפורטים בסעיף ד' להלן. בחינת מהותיות העסקה תבוצע על פי הקריטריונים הקבועים בנוהל המהותיות של החברה המפורט בסעיף ו' להלן.

במקרה של עסקה עם בעל השליטה או שלבעל השליטה בקבוצה יש בה עניין אישי - תיבחן שאלת הזניחות לגבי פעילותה ותוצאותיה של כלל החזקות.

במקרה של עסקה עם נושא משרה שלבעל השליטה אין בה עניין אישי - תיבחן שאלת הזניחות לגבי פעילותה ותוצאותיה של החברה המתקשרת בעסקה.

כל מקרה ייבדק לגופו ותיערך בחינה כמותית ובחינה איכותית ביחס לאירוע הרלוונטי, זאת על בסיס מכלול האינפורמציה, הנתונים, עובדות המקרה וההערכות תחת מכלול הנסיבות הרלוונטיות בחברה.

ב. עסקאות שאינן מנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות ואינן זניחות

במהלך שנת הדוח, לא התקשרו החברה וחברות הקבוצה בעסקאות עם גורמים מקבוצת אי די בי ו/או עם אחרים שלא די בי ו/או לנאמן יש בהם ענין אישי ואשר אינן מנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות ואינן זניחות וכן לא היו עסקאות כאמור בתוקף, למועד הדוח, למעט כמפורט להלן:

ביוני 2019 התקשרה החברה בעסקה למתן כיסוי ביטוחי למערך הביטוחים העסקיים של שופרסל בע"מ (אשר נחשבת חברה מקבוצת אי די בי לענין עסקאות מסוג זה) לתקופה של 15 חודשים החל מיום 1 יולי 2019. ביום 20 ביוני 2019 קבעו ועדת הביקורת של כלל ביטוח והחברה, למען הזהירות, כי ההתקשרות בעסקה למתן כיסוי ביטוחי כאמור לעיל אינה "עסקה חריגה" כהגדרתה בחוק החברות.

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות

להלן פרטים, לפי מיטב ידיעת החברה, בדבר עסקאות חריגות של הקבוצה עם בעלי השליטה בחברה לרבות עם חברה שבשליטתו, או עסקאות חריגות של הקבוצה עם צדדים שלישיים אשר לבעלי השליטה בחברה או לחברה שבשליטתו ענין אישי בהן, אשר ההתקשרות בעסקאות כאמור בוצעה במהלך השנה שקדמה למועד דוח זה, או אשר הינן בתוקף במועד דוח זה:

(1) תשלום לכלל ביט מערכות

החברה וכן חברות בשליטתה מקבלות שירותי מחשב מסוגים שונים לרבות פיתוח ותמיכה במערכות מידע, מחברת כללביט מערכות בע"מ (להלן: "כללביט"), חברה בבעלותה המלאה של כלל החזקות, בעלת השליטה בחברה. התמורה בגין שירותים שניתנים על ידי עובדי כללביט, משולמת בהתאם לעלויות בפועל בתוספת 1%. ככל שניתן שירות ייעודי או מפותח מוצר ספציפי לחברה ע"י כלל ביט מערכות, החברה נושאת במלוא העלויות הכרוכות בשירות או המוצר בהתאמה, כאמור לעיל. ככל שניתנים על ידי כלל ביט מערכות שירותים כלליים לכל או חלק מחברות קבוצת כלל החזקות, החברה משלמת את חלקה היחסי בעלויות האמורות על פי היחס בין מספר עמדות המחשב של החברה לעומת סך עמדות המחשב של החברות הרלבנטיות. תמורת שירותי המחשב האמורים, שילמו החברות האמורות לכללביט בשנת הדוח סך של כ- 179 מיליוני ש"ח.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות (המשך)

(2) מתן שירותי ניהול

החברה מעניקה שירותי מטה שונים, בעצמה ובאמצעות צדדים שלישיים, ובעיקר: ביקורת פנים, יעוץ משפטי, חשבונות, מיכון, מיסים ומשאבי אנוש לחברות מקבוצת כלל החזקות. בתמורה מקבלת החברה החזר הוצאות מאותן החברות בסכום שנקבע על פי מודל העמסת עלויות. סך ההחזר שקיבלה החברה בשנת הדוח מחברות בקבוצת כלל החזקות (לא כולל חברות בבעלותה המלאה של החברה) עמד על סך של 750 אלפי ש"ח.

(3) התחייבויות כלל החזקות ואי די בי אחזקות כלפי הממונה

להתחייבות שניתנו בעבר על ידי: כלל החזקות כלפי הממונה להשלמת הון בחברה ובכלל פנסיה וגמל על ידי החברה להשלמת הון בכלל ביטוח אשראי ועל ידי אי די בי אחזקות כלפי המפקח להשלמת הון, בחברה, בכלל ביטוח אשראי ובכלל פנסיה וגמל ולהודעת הממונה מיום 8 במאי 2014 לענין ביטול היתרי השליטה של אידיבי אחזקות ולהודעת הממונה מיום 8 לדצמבר 2019 בענין היותה של כלל החזקות חברה ללא גרעין שליטה ראה ביאור 16(ה) (8) בדוחותיה הכספיים של החברה.

(4) השקעה בקרן שווקים מתעוררים (EMCO) Emerging Markets Credit Opportunity Fund

ביום 11 באוגוסט 2010 אישרו ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה את התקשרותה בעסקה במסגרתה גופים מקבוצת כלל החזקות עסקי ביטוח (להלן: "קבוצת כלל ביטוח") וכור תעשיות בע"מ, חברה מקבוצת אי די בי, (להלן: "כור") יתחייבו להשקיע סך כולל של 250 מיליון דולר – 125 מיליון דולר על-ידי קבוצת כלל ביטוח (כ- 33 מיליון דולר מכספים שכנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה והיתרה מכספי עמיתים) ו-125 מיליון דולר על-ידי כור - בקרן Credit Suisse Emerging Markets Opportunity Fund L.P. (להלן: "הקרן"), שהינה קרן השקעות פרטית שתנוהל על-ידי תאגידים מקבוצת הבנק השוויצרי Credit Suisse ("קרדיט סוויס") ואשר מטרתה ביצוע השקעות בשווקים מתעוררים, בעיקר באמצעות מוצרי חוב. בין חברות קבוצת כלל ביטוח לבין כור נחתם הסכם להסדרת זכויותיהם וחובותיהם ההדדיות בקרן. עוד אושר כי בהתאם לתקנה 1(4) לתקנות החברות (הקלות בעסקאות עם בעלי עניין), תש"ס-2000, תנאי ההשקעה המשותפת בקרן לגבי קבוצת כלל ביטוח אינם שונים באופן מהותי מתנאיה לגבי כור, בשים לב לחלקן היחסי בהשקעה המשותפת. נכון למועד הדוח אין יתרת התחייבויות של המשקיעים בקרן, למעט אפשרות לקיזוז דמי ניהול בסכומים זניחים מחלוקות עתידיות. היקף ההשקעות המצטבר של קבוצת כלל ביטוח באמקו עומד על סך של כ- 45 מיליון דולר.

יתרת ההשקעה של קבוצת כלל ביטוח למועד הדוח בניכוי החזרים בסך של כ-40.8 מיליון דולר שהתקבלו, הינה כ-2.4 מיליון דולר.

העניין האישי של בעל השליטה בעסקה - למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיחשב למען הזהירות, כבעלי עניין אישי בהתקשרות (למעט עניין אישי הנובע מעניינה של החברה ו/או חברות בשליטתה), בשנת הדוח, הינם אי די בי פתוח ובעל השליטה בה, אשר נחשבו למען הזהירות עד ליום 9 בדצמבר 2019 בעלי השליטה בחברה כאמור בסעיף 9 לעיל. העניין האישי נובע מכך שכור הינה חברה בת בבעלות מלאה של חברת השקעות דיסקונט בע"מ, חברה ציבורית בשליטה, במישרין ובעקיפין, של מר אדוארדו אלשטיין, ושהינה חברה אחות של אי די בי פתוח ובשל העובדה שהמשקיעים בקרן (לרבות כור) הינם או היו גופים קשורים לקרדיט סוויס, או נמנים על בעלי המניות העיקריים שלה או גופים קשורים אליהם. בהקשר זה יצוין כי לפי דיווחיה של כור במהלך מחצית השניה של שנת 2013 ועד וכולל חודש ינואר 2014 מימשה כור את מלוא החזקתה במניות קרדיט סוויס ולמועד פרסום הדוח היא אינה מחזיקה עוד במניות קרדיט סוויס.

(5) שכר דירקטורים

החברה משתתפת ב-80% משכר הדירקטורים, המכהנים הן בכלל החזקות והן בחברה (לא כולל שכרו של יו"ר הדירקטוריון שמשולם בנפרד ע"י החברה). סך התשלומים ששילמה החברה בשנת הדוח לכלל החזקות בגין השתתפותה כאמור עבור דירקטור אחד עומד על כ- 351 אלפי ש"ח.

(6) ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה

לפרטים בדבר התקשרויות החברה בפוליסות לביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה, לרבות לעניין חשיפת החברה בגין תביעות מכח פוליסות אלו, ראה סעיף 18(ד)(1) להלן וביאור 38(ב)(6)(א) לדוחות הכספיים. ראה גם סעיף קטן 11 להלן.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות (המשך)

הענין האישי של בעל השליטה בעסקה – למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיחשב כבעלי עניין אישי בעסקה, הינם כלל החזקות, ולמען הזהירות גם אי די בי פתוח, ובעל השליטה באי די בי פתוח, אשר נחשבו למען הזהירות עד ליום 9 בדצמבר 2019 בעלי השליטה בחברה כאמור בסעיף 9 לעיל, בשל כך שהחברות או חברות בשליטתן עשויות להיות מוטבים על-פי פוליסות הביטוח, וכן בשל כהונתם של מי שהיו או הינם בעלי השליטה ו/או כהונת קרוביהם (כהגדרת המונח "קרוב" בחוק החברות) כדירקטורים בחברה ו/או בחברות אחרות המשתתפות בפוליסות הביטוח אשר יהיו ו/או עשויים להיות מוטבים על פי פוליסות הביטוח. יצוין כי למועד הדוח הסתיימה תקופת הביטוח בפוליסות ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה שנערכו במשותף

עם אי די בי פתוח ו/או חברות בשליטתה. ואולם עדין מתנהלות תביעות על פיה כמפורט להלן.

יצוין כי במהלך השנים האחרונות הוגשו כנגד חברות בקבוצת אי די בי וכנגד נושאי משרה בחברות בקבוצת אי די בי שרכשו ביטוח מהחברה כאמור כמפורט לעיל ובעסקאות דומות שקדמו לה, תביעות שונות וכן התראות בגין תביעות נוספות כנגדם בסך כולל של מיליארדי ש"ח.

התביעות וההתראות האמורות מתייחסות לשנות חיתום שונות שבכל אחת מהן היה כיסוי בפוליסות נפרדות כאמור. חלק מסכומי התביעות והדרישות הינם מעבר לגבולות האחריות בפוליסות.

יצוין כי חברות מקבוצת אי די בי פתוח ובעלת השליטה בה, רוכשות מעת לעת ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה מכלל ביטוח. התקשרויות אלו הינן זניחות עבור החברה.

החברה מכוסה בפוליסות אלו בביטוח משנה 100%, כאשר מבטחי המשנה בפוליסות הינם מבטחי משנה בינלאומיים שדירוגם הבינלאומי הינו A- לפחות. לעניין החשיפה למבטחי משנה ראה ביאור 37(ו)(8).

יובהר כי, אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי החברה אינה משחררת את החברה מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזה ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

(7) הענקת אופציות לנושאי משרה ועובדים בחברה ובחברות בנות

כלל החזקות הקצתה בשנים 2013 - 2015 כתבי אופציות למנכ"ל, יו"ר, נושאי משרה ועובדים בחברה ו/או בחברות בנות שלה בהתאם לתכנית תגמול הונית לעובדים ונושאי משרה בקבוצה. החברה ו/או חברות הבנות שלה, לפי העניין, משפות את כלל החזקות במלוא עלות הטבה זו לעובדיהן בהתאם לשווי ההטבה הכספי שנרשם בספרי כלל החזקות, לפי העניין, בהתאם לכללי החשבונאות. סכום ההטבה נקבע על בסיס שווי כתבי האופציה בסמוך למועד אישור הענקתם, באופן שהשווי ההוגן של כל מנה נפרס על פני תקופת הבשלתה. שווי ההטבה הכולל בו נשאו החברה וחברות בנות שלה בשנת 2019 בניכוי חילופים עמד על סכום שלילי של כ- 167 אלפי ש"ח. לפרטים נוספים ראה ביאור 39(א) לדוחות הכספיים.

הענין האישי של בעל השליטה בעסקה - למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיחשב כבעלי עניין אישי בעסקה, הינם כלל החזקות, ולמען הזהירות גם אי די בי פתוח ובעל השליטה באי די בי פתוח, כאמור בסעיף 9 לעיל, בשל כך שכלל החזקות הינה בעלת השליטה הישירה בחברה והינה מוטבת על פי העסקה האמורה.

(8) שירותי דירוג אשראי לא סחיר

החברה וגופים בשליטתה מקבלים מכלל מימון אשראי עסקי בע"מ, שירותי דירוג אשראי לא סחיר, המועמד מכספי הנוסטרו ומכספים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה, המנוהלים על ידי החברה והגופים המוסדיים שבשליטתה. בתמורה לשירותי הדירוג האמורים, שילמו החברה והגופים שבשליטתה בשנת הדוח לכלל מימון אשראי עסקי בע"מ עמלות בגין שמירת דירוג האשראי לאורך תקופת האשראי, הנקבעות כשיעור מתוך יתרת התיק. סך העמלות ששילמה החברה, חלק הנוסטרו, לכלל מימון אשראי עסקי בע"מ בשנת הדוח בגין השירותים האמורים עומד על סך של כ- 198 אלפי ש"ח. לצורך מתן השירותים האמורים כלל מימון אשראי עסקי בע"מ, מקבלת שירותים מכנף. בגין השירותים האמורים שילמה כלל מימון אשראי עסקי בע"מ לכנף, סך 50 אלפי ש"ח בשנת הדוח. לעניין שינוי מבני בחטיבת המימון ראה סעיף קטן (9) להלן.

(9) שינוי מבני בחטיבת המימון

בחודש מאי 2019 הושלמו מספר מהלכים שמטרתם פירוקה של חטיבת המימון, תוך העברת הפעילות הקיימות בה לחברה, כמפורט להלן: (א) מיזוג פעילות יחידת המשכנתאות (הפועלת באמצעות כלל אשראי ומימון) ופעילות האשראי הצרכני (באמצעות כלל אשראי צרכני) לתוך החברה; ו-(ב) העברת החזקות הקבוצה בכלל אשראי עסקי ובכלל פקטורינג, אשר נמצאות בשלבי סיום של פעילותן (run-off), להחזקתה הישירה של כלל החזקות. במסגרת זו נחתמו הסכמי מיזוג בין כלל אשראי ומימון וכלל אשראי צרכני לבין החברה ובוצעה הפחתת הון בכלל אשראי מימון לצורך חלוקת מניות כלל אשראי עסקי וכלל פקטורינג כדיבדנד בעין לכלל החזקות.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות (המשך)

(10) ביטוחים קבוצתיים

פעילות החברות בקבוצה מבוססת במסגרת מערך ביטוחים כולל, המתחדש מעת לעת. לרוב, הפרמיה עבור כל אחת מהפוליסות נקבעת מול החברה במרוכז, עבור כל חברות הקבוצה המכוסות באותה פוליסה ומשולמת בתשלום שנתי אחד. מעת לעת נבחנת התאמת מערך ביטוחי הקבוצה הקיים לצרכי הקבוצה, ובכלל זה נבחן גם גובה הפרמיות המשולמות. ייחוס הפרמיה לכל אחת מחברות הקבוצה המשתתפות ברכישת הכיסוי הביטוחי, מתבצע לפי מפתח חלוקה בהתאם לפרמטרים הרלבנטיים לסוג הפוליסה/הכיסוי. קביעת הפרמטרים הרלוונטיים הינה בהתאם למהות הסיכון לפי אמות מידה מוכרות בשוק הביטוח המשפיעות על סיכויי התממשותו.

(11) שכירות משרדי הקבוצה

החברה וחברות הקבוצה שבשליטתה שוכרות את משרדי החברה בקרית עתידים מחברות בנות של כלל החזקות. השתתפות חברות הקבוצה בחלקן היחסי בדמי השכירות של משרדיהן אשר הושכרו להן בשכירות משנה הינו בהתאם לתחשיב שיופק על ידי המשכירות שייגזר מחלקה היחסי של כל חברה בקבוצת כלל בשכירות משנה בבניין עתידים מתוך סך השטח המושכר לקבוצת כלל בבניין עתידים. בשנת הדוח שולם לכלל החזקות סכום של 6.6 מיליוני ש"ח.

(12) קבלת שירותי תיווך בביטוח, גמל ופנסיה

החברה מקבלת שירותי תיווך בביטוח, גמל ופנסיה מחברות בקבוצת כלל החזקות. העמלות ששילמה החברה וחברות בנות שלה בשנת הדוח לסוכנויות ביטוח מקבוצת כלל החזקות הינם בסכום של 87 מיליוני ש"ח ומהוות כ-6% מסך הוצאות עמלות בשנת הדוח.

(13) עסקת מכלול

בשנת 2018 נחתם הסכם בין החברה למכלול התחדשות עירונית פתרונות לנדל"ן בע"מ (להלן: "מכלול") על פיו העמידה החברה מסגרת אשראי וערבויות חוק מכר למכלול לצורך פעילותה (להלן: "הסכם מסגרת האשראי"). מכלול היא חברה פרטית אשר נוסדה בשנת 2018, ועיסוקה בהעמדת מימון ליזמים בפרויקטי נדל"ן שונים, ובפרט פרויקטים בתחום הנדל"ן למגורים והתחדשות עירונית. בהתאם לתנאי הסכם מסגרת האשראי, לאחר שנת הדוח, בחודש מרס 2020 מימשה החברה אופציה לרכישת 20% מהון המניות של מכלול ובנוסף, חתמה החברה על תיקון להסכם מסגרת האשראי, במסגרתו נערכו שינויים בתנאי מסגרת האשראי, וכן קיבלה, כנגד השינויים כאמור, 8% נוספים מהון המניות של מכלול. עם קבלת המניות, מכרה החברה את מלוא המניות לכלל פיננסים בע"מ (להלן: "כלל פיננסים"), חברה בת בבעלות מלאה של כלל החזקות, שקודם לכן הייתה חברה לא פעילה. בנוסף, הקצתה מכלול לכלל פיננסים 7% ממניות מכלול, וזאת בהתאם לשווי מכלול על פי הערכת שווי שערכה החברה. בהתאם לכך נכון למועד הדוח מחזיקה כלל פיננסים ב-35% מהון המניות של מכלול, והחברה ממשיכה להעמיד אשראי וערבויות חוק מכר למכלול תחת הסכם מסגרת האשראי.

ד. נוהל איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין

חוק החברות התשנ"ט-1999 ("חוק החברות") קובע כי עסקאות מסוימות של חברה אשר לנושאי משרה בחברה יש בהן עניין אישי ועסקאות של חברה ציבורית עם בעל שליטה (לרבות כאלו אשר לבעל שליטה יש בהן עניין אישי) (להלן ביחד: "עסקאות עם בעלי עניין"), טעונות קבלת אישורים מיוחדים, בהתאם לצד לעסקה, לסוג העסקה לתנאיה. יודגש, כי לפי הפרשנות הנהוגת לחוק החברות, עסקה של חברה פרטית שבשליטת החברה, עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש בה עניין אישי, עשויה להיחשב כאילו היא עסקה של החברה, כחברה ציבורית (הגם שהחברה הציבורית אינה צד לה), ולדרוש קבלת אישורים בחברה ובהתאם הובא הנוהל לאישור החברה.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ד. נוהל איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין (המשך)

ביום 23 בנובמבר 2014 אימצה ועדת הביקורת נוהל לאיתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין המסדיר התקשרויות של החברה עם בעלי שליטה בכלל החזקות ועם נושאי משרה. להלן פירוט עיקרי הנוהל אשר אושרר בכפוף לשינויים שאינם מהותיים על ידי ועדת הביקורת ביום 12 במרס 2020¹³

במידה שמדובר בעסקה הנוגעת לחברה בת או חברה כלולה של כלל החזקות ("חברה מוחזקת"), יש לבחון את השפעת העסקה על חלקה היחסי של כלל החזקות, דהיינו ביחס לשיעור החזקתה של כלל החזקות בחברה המוחזקת, תוך הפעלת מבחני הזניחות הנזכרים להלן.

הליכי אישור עסקאות:

• עסקה עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש בה עניין אישי:

- עסקה חריגה - תאושר בהתאם להוראות חוק החברות.
- עסקה שאינה חריגה ואינה זניחה - תובא לאישור של ועדת ביקורת לסיווג העסקה ולאישור עצם העסקה.
- עסקה שאינה חריגה והיא זניחה - אושרה מראש ובלבד שתבוצע בהתאם להוראות הנוהל. הבחינה של עסקאות כאמור תבוצע על ידי נושא המשרה האחראי על התחום הרלוונטי בקבוצה (וככל שיש לו עניין אישי בביצוע העסקה - על ידי הממונה עליו).

• עסקה עם נושא משרה או שלנושא משרה יש בה עניין אישי¹⁴:

- עסקה חריגה - תובא לאישור ועדת ביקורת והדירקטוריון.
- עסקה שאינה חריגה ואינה זניחה¹⁵ - תובא לאישור ועדת הביקורת או הדירקטוריון.
- עסקה שאינה חריגה והיא זניחה - ביום 17 בפברואר 2009 אישר דירקטוריון החברה תיקון לתקנון החברה במסגרתו נקבע כי עסקה עם נושא משרה, או עסקה שלנושא משרה יש בה עניין אישי, תאושר על ידי נושא משרה אחר ובלבד שהיא אינה עסקה חריגה (למעט עסקה בנוגע לתנאי כהונה והעסקה דירקטוריון החברה קבע באותו מועד כי הבחינה האם מדובר בעסקה זניחה תבוצע על ידי נושא משרה רלבנטי בהתאם לנוהל חברה פנימי בנושא איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין כפי שמאושר על ידי ועדת הביקורת והדירקטוריון מדי שנה.

• עסקה קמעונאית שאינה חריגה והיא זניחה ביותר - אושר מראש (לרבות ביחס לדירקטורים חיצונים) ביצוע עסקאות "קמעונאיות" ממוצרי הקבוצה בהתאם לתעריפונים, כמפורט בסעיף ה' להלן.

קריטריונים לסיווג העסקה

חוק החברות קובע כי "עסקה חריגה" הינה עסקה שעומדת באחד משלושת הקריטריונים הבאים:

(א) עסקה שאינה במהלך העסקים הרגיל של החברה (ב) עסקה שאינה בתנאי שוק (ג) עסקה העשויה להשפיע באופן מהותי על רווחיות החברה, רכוש או התחייבויותיה.

נושא המשרה הרלוונטי או האורגן הרלוונטי כאמור לעיל, יבחן את העסקה הנבדקת וייקבע האם העסקה מקיימת את שלושת הקריטריונים להיותה של העסקה חריגה.

- לצורך בחינת חריגות, עסקה תחשב כעסקה במהלך העסקים הרגיל של החברה לאחר בחינה עובדתית על רקע פעילותה הכללית השגרתית של החברה המתקשרת בעסקה, באופן שסוג המוצר או השירות הנרכשים או ההתחייבויות שנלקחות הינו במהלך העסקים הרגיל של החברה, בתחומי עיסוקה או נדרשים לשם עיסוקה השוטף.
- לצורך בחינת החריגות כאמור, עסקה תסווג כעסקה מהותית בהתאם לנוהל מהותיות שאומץ על ידי החברה, כמפורט בחלק (iii) להלן. עסקה תסווג כעסקה זניחה בהתאם לנוהל הזניחות שאומץ על ידי החברה, כמפורט בחלק (ii) להלן.

¹³ ביחס לעסקאות בעלי שליטה הנוהל מסדיר את אופן ביצוע הליך תחרותי והליכים חלופיים וכן פרוצדורות להליכי סיווג ואישור של עסקאות כאמור נוכח העובדה כי למועד זה, אין לכלל החזקות בעל שליטה ובהתאם אמות מידה אלו אינן רלבנטיות לחברה. אמות מידה אלו פורטו בדוח התקופתי לשנת 2018 של החברה.

¹⁴ בעסקאות השקעה על עסקאות בתחום ההשקעות, עם צד קרוב, יחולו גם ההוראות הקיימות בהתאם לדיון לרבות חוזר גופים מוסדיים 2013-9-13 "כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים" ולרבות תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו), התש"ז-2007, ולפיקח עסקאות מכספי עמיתים או מכספי פוליסות משתתפות ברווחים, יובאו לאישור של ועדת ההשקעות הרלבנטית בנוסף או במקום אישור האורגנים האמורים ועסקאות השקעה מכספי נוסטרו יובאו לאישור ועדת ביקורת, בנוסף או במקום אישור האורגנים האמורים.

¹⁵ לעניין תיאור נוהל זה, "עסקה זניחה" - בהתאם לנוהל הזניחות של החברה (ראה סעיף ה' להלן).

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

קריטריונים לסיווג העסקה (המשך)

- לצורך בחינת החריגות כאמור - בחינת **תנאי שוק** תבוצע על סמך אינדיקציה חיצונית אובייקטיבית לתנאי השוק של העסקה, ולפיכך יש לאתר עסקאות דומות לאלו הנערכות עם בעל השליטה או עם נושא המשרה, אשר נערכו עם צדדים שאינם קשורים, ולהשוות בין העסקאות. ההשוואה תבוצע במידת האפשר, אל מול עסקאות דומות מבחינת תחום הפעילות, סוג המוצר או השירות וכן מבחינת היקפה הכספי של ההתקשרות, שאינן עם צד קשור, למעט במקרים מיוחדים ומטעמים שיפורטו. במסגרת זו, ייעשה מאמץ לבחון גם עסקאות דומות אשר בוצעו בשוק שלא על ידי החברה.

החברה תבצע בקרה לצורך בדיקת נאותות סיווג עסקאות בפועל על ידי ההנהלה בהתאם לאמות המידה שנקבעו:

- יחידות הבקרה הרלבנטיות יקיימו בקרה תקופתית ביחס לעסקאות צדדים קרובים.
- המבקר הפנימי יערוך ביקורת פנימית אודות קיום הוראות הנהל אחת לשנתיים.
- ועדת הביקורת תקיים דיון בדבר אמות המידה הקבועות בנוהל זה מדי שנה קלנדרית, במסגרתו תקבל דיווח אודות דוח הביקורת ומצאי בקרה מהותיים כאמור.

ה. נוהל זניחות

מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל ייערכו הבחינה הכמותית והבחינה האיכותית באופן המתואר להלן:

1. בחינה כמותיתא. עסקת ביטוח

בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם היקפה נמוך מ- 15 מיליוני ש"ח. למען הסר ספק, מובהר כי היקף העסקה יבחן בהתאם לסך ההכנסות מהעסקה בשנה קלנדרית ובעסקאות ביטוחי חיים ומוצרי חיסכון ארוך טווח היקף העסקה יבחן בהתאם לסך דמי הניהול בגין העסקה בשנה קלנדרית.

ב. עסקת רכש של מוצרים ו/או שירותים

בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם היקפה בשנה קלנדרית נמוך מ- 10 מיליוני ש"ח והיא אינה עוסקת בקבלת שירותים מבעל השליטה (הסכם ניהול) לפי סעיף 270(4) לחוק החברות.

ג. עסקת השקעה / רכישת או מכירת נכס קבוע (נכס שאינו שוטף) / קבלת התחייבות כספית

בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם כל אמות המידה המפורטות להלן הינן בשיעור של פחות מעשירית האחוז (0.1%).

יצוין כי הנתונים שידקו יהיו על בסיס הדוחות הכספיים המאוחדים, הסקורים או המבוקרים (האחרונים שפורסמו טרם ביצוע העסקה) של החברה.

ד. עסקת השקעה/רכישת או מכירת נכס קבוע (נכס שאינו שוטף)

שני מבחנים מצטברים:

- בעסקה מנכסי הנוסטרו ו/או המשתתף - היקף הנכסים נשוא העסקה מהמקורות האמורים חלקי סך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה.
- בעסקה מנכסי קופות הגמל ו/או קרנות הפנסיה - היקף הנכסים נשוא העסקה מהמקורות האמורים חלקי סך כל נכסי העמיתים בקופות הגמל וקרנות הפנסיה המנוהלות על ידי הקבוצה.
- בעסקת מכירה מנכסי הנוסטרו - הרווח/ההפסד השנתי המיוחס לבעלי המניות של החברה, נטו לאחר מס, במונחי רווח והפסד או רווח כולל, בפועל או החזוי, המשויך לעסקה, לפי המחמיר, חלקי הרווח או ההפסד המיוחס לבעלי המניות של החברה, נטו לאחר מס, במונחי רווח והפסד או רווח כולל השנתי של החברה (קרי לארבעה רבעונים) הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שקדמו לביצוע העסקה ואשר פורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים. מובהר כי הרווח/ההפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ד. נוהל זניחות (המשך)

ה. קבלת התחייבות פיננסית כספית

היקף ההתחייבות נשוא העסקה חלקי סך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה.

2. בחינה איכותית

בחינת השיקולים האיכותיים של עסקת בעל העניין עשויה להוביל לכך שעסקה תיקבע ככזו שאינה זניחה אף שעל פי הבחינה הכמותית לפי סעיף 1 לעיל, היא נמצאה כעסקה זניחה. כך למשל, ולשם הדוגמאות בלבד, עסקה לא תיחשב בדרך כלל כזניחה אם היא נתפסת על ידי הנהלת החברה, כאירוע משמעותי מאוד, אף כי אינו מהותי בהתאם לקריטריונים הכמותיים הנזכרים לעיל, כגון במקרים בהם כרוכים בעסקה סיכויים או סיכונים וחשיפות משמעותיים מאוד, או אם במסגרת העסקה נכנסים לתחום פעילות חדש ומשמעותי, או יוצאים מתחום פעילות קיים ומשמעותי. יובהר כי ביחס לעסקאות אשר במסגרתן מועברת פעילותו של תאגיד, כולו או עיקרו (לרבות בדרך של העברת ניירות ערך) יובאו בחשבון המבחנים הקבועים בתקנה 6(ב) לתקנות ניירות ערך (עסקה בין חברה לבין בעל שליטה בה), תשס"א 2001.

עסקאות נפרדות אשר מתקיימת ביניהן תלות, כך שבפועל הינן חלק מאותה התקשרות (לדוגמא ניהול משא ומתן מרוכז לגבי מכלול העסקאות), ייבחנו כעסקה אחת.

עסקה שיש לסווגה כעסקה זניחה על-ידי חברה מוחזקת תיחשב כעסקה זניחה גם ברמת החברה המחזיקה. עסקה של חברה מוחזקת אשר יש לסווגה כעסקה לא זניחה בחברה מוחזקת עשויה להיות מסווגת כעסקה זניחה על פי אמות המידה הרלוונטיות ברמת החברה המחזיקה.

עסקה קמעונאית שאינה חריגה והיא זניחה ביותר

אושר מראש ביצוע עסקאות "קמעונאיות", במסגרתן החברות בקבוצה מוכרות פוליסות ביטוח לגורמים פרטיים ועסקים קטנים, לרבות פוליסות ביטוח כללי, בריאות וחיים, קרנות פנסיה וקופות גמל ושירותים נלווים להם, המסופקים ליחידים ועסקים קטנים. עסקאות אלה מאושרות ככל שסכום הפרמיה או דמי הניהול בגין העסקה, לפי העניין, לפי תעריפון החברה אינם עולים על 50,000 ש"ח לשנה, למעט ככל שמדובר בהפקדות למוצר פנסיוני. ככל שמדובר בהפקדה למוצר פנסיוני/חיסכון, עסקה שוטפת זניחה ביותר הינה עסקה שדמי הניהול הנגבים בגינה הינם לפי תעריפון החברה¹⁶ F43 ובלבד שאם מדובר בהפקדה חד פעמית היא אינה עולה על 1.5 מיליון ש"ח לשנה. האישור כאמור ניתן בכפוף לכך שהעסקאות כאמור מבוצעות בהתאם לתעריפונים הכוללים מחירים (פרמיות, דמי ניהול), מדרגי הנחות ותנאי חיתום שנקבעו מראש וחלים על כל ההתקשרויות הקמעונאיות של החברה (להלן: "עסקה שוטפת זניחה ביותר").

ו. נוהל בחינת מהותיות

לעניין בחינת מהותיות אימצו כלל החזקות והחברה נוהל שאושר על ידי דירקטוריון החברה ביום 20 באוגוסט 2008 (ואושר לאחרונה בספטמבר 2019), בו קבעה החברה לעצמה קווים מנחים וכללים לבחינה האם אירוע או עניין מסוים של החברה ו/או של חברה המוחזקת על-ידיה ("האירוע") הינו מהותי לכלל החזקות לעניין החובה שלה להגיש דיווח מיידי עליו מכוח תקנה 36 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970, וכן לצורך סיווג עסקאות כאמור בסעיף 270(1), (4) ו-(4א) לחוק החברות. עיקרי הנוהל הינם כדלהלן:

עקרונית, ייבדק כל מקרה לגופו ותיערך בחינה כמותית ובחינה איכותית ביחס לאירוע הרלוונטי, זאת - על בסיס מכלול האינפורמציה, הנתונים, עובדות המקרה וההערכות תחת מכלול הנסיבות הרלוונטיות בחברה. מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל ייערכו הבחינה הכמותית והבחינה האיכותית באופן המתואר להלן.

¹⁶ יובהר כי בביטוח מנהלים או בקרן פנסיה או קופת גמל תעריפון החברה יהיה לפי ההסדר המקובל לעובדי החברה גם ביחס לבעלי עניין.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ו. נוהל בחינת מהותיות (המשך)

1. בחינה כמותית

- א. לכל אירוע העומד לבחינת מהותיות יחושבו כל המדדים הרלבנטיים בהתאם לעניין מבין המדדים הבאים, בהתייחס ועל בסיס הדוחות הכספיים המאוחדים הסקורים או המבוקרים, האחרונים שפורסמו של החברה והנתונים בהם: (א) יחס נכסים – היקף הנכסים נשוא האירוע (הנכסים הנרכשים או נמכרים) חלקי סך הנכסים¹⁷; (ב) יחס רווחים – הרווחים הכוללים או ההפסדים הכוללים בפועל או החזויים המשוייכים לאירוע חלקי הרווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי (קרי, לארבעה רבעונים) הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים; מובהר, כי הרווח/הפסד המשוייך לאירוע והרווח/הפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט. (ג) יחס הון עצמי – הגידול או הקיטון בהון העצמי חלקי ההון העצמי טרם האירוע; (ד) יחס התחייבויות – ההתחייבויות פיננסיות נשוא האירוע חלקי סך הנכסים של החברה במאזן המאוחד טרם האירוע.
- ב. מבלי לפגוע בצורך להעריך עבור כל אירוע שמהותיותו נבחנת איזה מהמדדים הקבועים בסעיף 1(א) לעיל הינם רלבנטיים, ייחשבו המדדים הבאים כרלבנטיים לעסקאות המפורטות להלן:

- רכישת נכס – יחס נכסים
- מכירת נכס – יחס רווחים, יחס נכסים
- לקיחת הלוואה – יחס נכסים
- עסקה מתן שירותים, לרבות עסקת ביטוח – יחס הכנסות, יחס רווחים (בהתאם לרווח הצפוי מהעסקה).
- בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, אירוע ייחשב כמהותי אם אחד מהמדדים הרלבנטיים המחושבים בגינו כאמור בסעיף 1(א) לעיל עולה על 10%.
- בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, אירוע ייחשב כלא מהותי בהתקיים שכל המדדים הרלבנטיים המחושבים עבורו כאמור בסעיף 1(א) לעיל נמוכים מ-5%.
- אירועים אשר אינם מסווגים לסעיפים 1 ו-2 לעיל עשויים להיחשב כמהותיים ויש לבצע לגביהם בחינה של שיקולים איכותיים המתחשבים במכלול האינפורמציה ובמכלול הנסיבות הרלבנטיות.

1. בבחינת מהותיותו של אירוע אשר אמור להתרחש בעתיד יש לבחון את מידת הסבירות להתממשותו של האירוע וכן את החשיבות וההשפעה הצפויה של האירוע אם יתממש.
2. במידה שמדובר באירוע הנוגע לחברה או לחברה בת או חברה כלולה של החברה ("חברה מוחזקת"), יש לבחון את השפעת האירוע על חלקה היחסי של החברה באירוע, דהיינו ביחס לשיעור החזקתה של החברה בחברה המוחזקת, תוך הפעלת מבחני המהותיות הנזכרים לעיל.
3. באירוע שאינו השקעה בניירות ערך של תאגיד כלשהו, כגון התקשרות בהסכמי קבלת שירותים וכיוצ"ב, יש לבחון את השלכות האירוע הרלוונטי על החברה גם ביחס לסעיפים חשבונאים רלוונטיים נוספים הנוגעים לאופיו של האירוע הנדון.

2. בחינה איכותית

- מהותיות האירוע תיבחן כאמור גם בהיבט האיכותי. הבחינה האיכותית עשויה להוביל לסתירת החזקות הנובעות מהבחינה הכמותית בדבר מהותיות או אי מהותיות האירוע. במסגרת הבחינה האיכותית של מהותיות האירוע עשויות להישקל משמעותיותו והשלכותיו לגבי החברה באחד או יותר מההיבטים הבאים:
- א. כרוכים בו סיכונים או סיכונים וחשיפות משמעותיים. בבדיקת היבט זה יישקל האם ובאיזו מידה הסיכונים הכרוכים באירוע מבטאים גורמי סיכון להם חשופה החברה ושנכללו בדיווחים קודמים שלה. כן יישקל האם האירוע הינו התממשות של גורם סיכון שדווח לציבור המשקיעים עוד טרם קרות האירוע;
- ב. במסגרתו נכנסים לתחום פעילות חדש ומשמעותי, או יוצאים מתחום פעילות קיים משמעותי;
- ג. גילוי עשוי להביא, בוודאות סבירה ובהתבסס על ניסיון העבר, ובהתייחס למודלים של הערכה והתייחסות הנהוגים אצל משקיעים ואנליסטים, לשינוי משמעותי במחיר ניירות הערך של החברה;

¹⁷ בעסקה מנכסי הנוסטר ו/או המשתתף יבחן יחס הנכסים ביחס לסך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה. בעסקה מנכסי קופות הגמל ו/או קרנות הפנסיה יבחן יחס הנכסים ביחס לסך כל נכסי העמיתים בקופות הגמל וקרנות הפנסיה המנוהלות על ידי הקבוצה.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

1. נוהל בחינת מהותיות (המשך)

2. בחינה איכותית (המשך)

ד. עשויה להיות לו השפעה מיוחדת על הדוחות הכספיים של החברה (כגון – על סיווג מחדש של רכיבים מסוימים, על ביאור המגזרים וכיוצ"ב), או על רכיב עסקי אחר של החברה שיש לו תפקיד חשוב בכל הנוגע לניתוח הפעילות העסקית והרווחיות שלה;

ה. הוא עשוי להשפיע על עמידת החברה בדרישות רגולטוריות משמעותיות, באמות מידה פיננסיות משמעותיות, העשויות להקשות באופן מהותי על החברה, או בדרישות חוזיות משמעותיות אחרות;

ו. הוא עשוי להשפיע באופן משמעותי על אנליסטים ו/או משקיעים בבואם לנתח את פעילות החברה ותוצאותיה.

ז. הוא נתפס כאירוע משמעותי על ידי הנהלת החברה ומשמש כבסיס לקבלת החלטות ניהוליות. אירועים שאינם מקבלים תשומת לב ניהולית מיוחדת ועל אחת כמה וכמה כאלה שאף לא מובאים לידיעת הנהלת החברה ייחשבו בדרך כלל כאירועים שמבחינה איכותית אינם מהותיים.

3. תביעות משפטיות (לרבות תובענות ייצוגיות)

מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל, באירוע שעניינו הגשת תביעה, לרבות תובענה ייצוגית, כנגד החברה או חברה מוחזקת שלה, תיבחן מהותיות האירוע כדלקמן: (1) בחינה כמותית – תיערך על בסיס הערכת החברה בדבר סכום התביעה כשהוא מוכפל בשיעור ההחזקה של החברה בחברה הנתבעת אם מדובר בחברה מוחזקת, בין אם כלולה ובין אם מאוחדת. אם ישנה הערכה בדבר סיכויי הצלחת התביעה בשלב בחינת המהותיות, ישוקללו סיכויים אלה ותחושב תוחלת התביעה מבחינת החברה. המדד הכמותי הרלבנטי לבחינת מהותיות של תביעות יהיה יחס רווחים. דהיינו, סכום התביעה המשוקלל שיתקבל מביצוע החישובים כאמור יחולק ברווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים. היחס שיתקבל מביצוע החישוב ייבחן לאור נוהלי הבחינה הכמותית הרגילים המפורטים בסעיף א לעיל. (2) בחינה איכותית – תיבחן השאלה האם הגשת התביעה או האיום בהגשתה¹⁸ משפיעים באופן משמעותי על מכלול האינפורמציה המשמש כבסיס להחלטות השקעה של ציבור המשקיעים בניירות הערך של החברה. בכלל זה, יילקחו בחשבון אחד או יותר משיקולים רלוונטיים, כגון: זהות התובע; קבוצת התובעים; קבוצת הנתבעים; ההשפעות הצפויות במקרה שהתביעה תאושר כתובענה ייצוגית ובמקרה שתתקבל על-ידי הערכאה השיפוטית; קיומן של תביעות דומות כנגד החברה העוסקות במטריה דומה ומידת השפעתה של התביעה הנוספת על מכלול האינפורמציה שבידי המשקיעים; ההתייחסות לתביעה הייצוגית בדוחות הכספיים של החברה.

על אף האמור, בנוגע לאירוע שעניינו תביעה ביטוחית תיערך הבחינה הכמותית כאמור להלן:

אירוע שעניינו תביעה ביטוחית ייחשב כמהותי מבחינה כמותית, אם מתקיימים לגביו שני התנאים הבאים במצטבר:

- הסכום הנתבע בניכוי ביטוח משנה (שייר), ריבית והוצאות עולה על 1% מההון העצמי.
- הסכום הנתבע (ברוטו) עולה על 5% מההון העצמי של החברה.

בנוסף, אירוע שעניינו תביעה ביטוחית ייחשב כמהותי מבחינה כמותית, אם הסכום הנתבע ברוטו עולה על 20% מההון העצמי של החברה.

4.

ביחס להליכים מנהליים או פלייליים - באירוע שעניינו חקירה פלילית המתנהלת כנגד החברה בנושא משמעותי על ידי רשויות האכיפה, רשות ניירות ערך או רשות רגולטורית אחרת, וכן באירועים שעניינם הליך פלילי או מנהלי נגד החברה בנושא משמעותי, יינתן משקל יתר לבחינה האיכותית של מהותיות האירוע ובפרט יושם דגש על האופן שבו עשוי האירוע להשפיע על משקיעים ו/או אנליסטים בבואם לנתח את פעילות החברה ותוצאותיה ועל התייחסותם של המשקיעים לאופן התנהלות החברה בעסקיה.

¹⁸ יובהר כי איום בהגשת תובענה אינו מחייב דיווח מיידי שכן מדובר באירוע שאינו מהותי (כמותית או איכותית) שאינו מסתיים בהכרח בהגשת תביעה אלא אם החברה סבורה שיש טעם מיוחד איכותי לדווח על קבלת ההתראה.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ז. עסקה עם בעל ענין או שלבעל ענין יש בה עניין אישי.

כאמור לעיל, בחודש דצמבר 2019 הפכה כלל החזקות לחברה ללא גרעין שליטה. במקביל, בעלי מניות נוספים רכשו ו/או הגדילו את החזקותיהם בכלל החזקות, באופן שחלקם קיבלו היתרי החזקה והפכו להיות בעלי ענין בה. ככלל, נכון למועד זה, הוראות הדין אינן קובעות הוראות בהתייחס לאופן האישור של עסקאות עם מי שעשוי להיות להם ענין אישי בחברה שאינם נושאי משרה או בעלי שליטה, נוכח העובדה כי בגופים מוסדיים בקבוצה, לרבות החברה, קיימים מאפיינים שונים, שאינם מצויים בכל חברה ציבורית ואשר קיומם מצדיק התייחסות שונה, בין היתר נוכח העובדה כי הגופים המוסדיים מנהלים כספי עמיתים מצאה החברה, בהיותה חלק מקבוצה ללא גרעין שליטה, לנכון לאמץ נוהל המסדיר את התנהלות הפנימית, וזאת ביחס לניגודי עניינים פוטנציאליים אשר יכול ויתוו בין ישויות שונות, בכובעם כבעל מניות מחד וכשותפים עסקיים / לקוחות מאידך. בחודש מרס 2020 אישרו ועדת הביקורת, ועדת ההשקעות והדירקטוריון נוהל צדדים קשורים, המגדיר צדדים קשורים ומסדיר את אופן ההתקשרות עמם בכל הקשור לעסקאות השקעה, רכש וביטוח. הנוהל אושר במרס 2020 גם בוועדת הביקורת ובדירקטוריון כלל החזקות.

לצורך נוהל זה הוגדר צד קשור כדלהלן: כל אחד מהבאים, ככל שידוע לחברה: מי שמחזיק למעלה מ-5% מסוג כלשהו של אמצעי שליטה בחברה וקרובו; מי שהציע מועמד לכהונת דירקטור וקרובו; דירקטור ומועמד לכהונת דירקטור וקרובו¹⁹; תאגיד שדירקטור מכהן בו כמנכ"ל או יו"ר דירקטוריון; כל תאגיד השולט ו/או נמצא בשליטת אחד האמורים לעיל; מי שוועדת צדדים קשורים קבעה כך ביחס אליו (ועדת השקעות רלבנטית ו/או ועדת הביקורת לפי הענין) ולמעט גופים מוסדיים, בנקים ובתי השקעות, ובלבד שלא הציעו דירקטור או שוועדת צדדים קשורים לא החליטה אחרת ביחס אליהם.

הנוהל קבע מגבלות כמותיות להתקשרות עם צד קשור, לרבות עם מי ששולט בו או נשלט על ידו וכן הסדיר את אופן ההתקשרות עמו באופן שעסקה שאינה זניחה תובא לאישור ועדת השקעות רלבנטית ו/או ועדת הביקורת לפי הענין ועסקה זניחה תובא לאישור ועדת השקעות רלבנטית לענין עסקאות השקעה ולענין יתר העסקאות הבחינה תבוצע על ידי נושא המשרה האחראי על התחום הרלוונטי בקבוצה.

בהתאם להחלטת ועדת הביקורת והדירקטוריון הנוהל יובא לבחינה ויעודכן לפי הצורך.

¹⁹ בכל מקום בו ההתייחסות הינה למועמד לכהונה כדירקטור – האמור יחול ממועד ההצעה ועד תום הכהונה או עד למועד בו תפקע המועמדות;

מניות וניירות ערך אחרים המוחזקים על ידי בעל עניין בתאגיד ו/או בחברה מוחזקת שפעילותה מהותית לפעילות התאגיד (תקנה 24)

א. מניות וניירות ערך אחרים המוחזקים על ידי בעל עניין בתאגיד

1. החזקה במניות רגילות של החברה

שם בעל העניין	מס' ת.ז. / מס' חברה	מניות רגילות 0.1 ש"ח ע.ג.	% בהון	% בהצבעה
כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ	52-003612-0	119,037,074	99.98	99.98

2. החזקה בכתבי אופציה של החברה: אין

3. החזקה בתעודות התחייבות של החברה נכון למועד פרסום הדוח: אין

ב. מניות וניירות ערך אחרים המוחזקים על ידי בעל עניין בחברה מוחזקת שפעילותה מהותית לפעילות תאגיד ליום 15 במרס 2020*

שם בעל העניין	מס' חברה	שם הנייר	מס' נייר ערך בבורסה	כמות	% מסך אגרות חוב שבמחזור
הפניקס חברה לביטוח בע"מ		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה ג')	1120120	1,075,089.99	1.40%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה ז')	1132950	32,275,673.00	8.85%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה ח')	1132968	17,630,188.00	3.76%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה ט')	1136050	19,068,744.00	4.50%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה י')	1136068	110,578,163.13	11.52%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה יא')	1160647	198,987,655.40	12.16%
אפסילון ניהול קרנות נאמנות (1991) בע"מ**	511576209	כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה א')	1097138	39,179.84	0.11%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה ז')	1132950	635,452	0.17%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה ח')	1132968	125,464	0.03%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה ט')	1136050	198,1546	0.47%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה י')	1136068	49,487	0.01%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה יא')	1160647	587,000	0.04%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה יא')	1160647	587,000	0.04%
		כללביט מימון בע"מ- אג"ח (סדרה יא')	1160647	587,000	0.04%

ג. מרשם בעלי המניות*

(תקנה 24ב)

שם בעל המניות	ת.ז. ח.פ.	כתובת	מספר המניות
יורשי דוד אלבק ז"ל			25
ASTRO ASSURANCE	951111111	צרפת	26,563
כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ	520036120	ראול וולנברג 36 תל אביב - יפו	119,037,074

(*) למיטב ידיעת התאגיד,

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019

(תקנה 26)

שם: דני נוח, יו"ר	ת.ז. 056480049
יליד:	1960
מען להמצאת כתבי בי דין:	השקמה 55 סביון
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע, ועדת מאזן וועדת תובענות ייצוגיות
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	כן ²⁰ , יו"ר דירקטוריון פעיל של כלל החזקות
מכהן כדירקטור מיום:	5.6.2013
השכלה:	בוגר תואר ראשון במשפטים מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים.
התעסקות בשנים:	כיהן כדירקטור בחברות אילקס מדיקל בע"מ מדטכניקה בע"מ, הסכמה מד בע"מ, סי, בריבוע שירותים לקהילה בע"מ וקאן פרמצבטיקה בע"מ. מכהן כדירקטור בחברות
האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	הפרטיות א.ע.י. מרדכי בע"מ, , אגייט נ.מ. בע"מ, אגייט מ.י.ר. בע"מ ו- Agatejt healthcare GP LTD
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח:	כן

שם: עמוס ערן	ת.ז. 5198395
יליד:	1936
מען להמצאת כתבי בי דין:	שלוה 63, הרצליה פיתוח
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע וועדת תובענות ייצוגיות.
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	לא
מכהן כדירקטור משנת:	1997
השכלה:	בוגר במדעי הרוח (BA) מהאוניברסיטה האמריקנית בושינגטון די.סי., מוסמך במדעי הרוח (M.A) מאוניברסיטת תל אביב, דיפלומה מביה"ס למנהל עסקים, אוניברסיטת הרווארד ארה"ב, דיפלומה מביה"ס למנהל עסקים, אוניברסיטת וורטון, פנסילבניה, ארה"ב.
התעסקות בשנים:	כיהן כיו"ר דירקטוריון ביו לייט בע"מ וכדירקטור בהרודס מלונות ספא ונופש בע"מ, ו- Celsus Therapeutics (לשעבר מוריה פרמצבטיקה בע"מ) בכלל החזקות ובדלק קידוחים בע"מ.
האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	לא
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח:	כן

²⁰ למען הזהירות יצוין כי בטרם מינויו של מר נוח כיו"ר דירקטוריון, החברה וחברות בנות של החברה השקיעו בקרנות שמר נוח היה שותף ומנהל בהן, נכון למועד זה הן אינן שותפות עוד בקרן. לפרטים ראו גם ביאור 38(ב)(4) לדוחות הכספיים.

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך)

(תקנה 26)

שם: יוסף יגיל	ת.ז. 042419911
יליד:	1947
מען להמצאת כתבי בי דין:	רחוב גרינברג 14, חיפה
נתינות:	ישראלית, קנדית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ביקורת, ועדת מאזן, ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע, ועדת השקעות נוסטרו, יו"ר ועדת תגמול, ועדת איתור פנימית
דירקטור חיצוני:	כן
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, לא	לא
חברה	
קשורה או של בעל עניין:	
מכהן כדירקטור משנת:	2012
השכלה:	B.A בכלכלה ו-M.B.A עם התמחות במימון מהאוניברסיטה העברית בירושלים; דוקטור למימון מאוניברסיטת טורונטו; פרופסור למימון מאוניברסיטת חיפה.
התעסקות בחמש השנים האחרונות	כיהן כדיקן הפקולטה לניהול, ראש תחום מימון וראש תכנית MBA באנגלית באוניברסיטת חיפה. מכהן כנשיא מרכז האקדמי כרמל וכמשנה לנשיא המכללה "האקדמית גליל מערבי".
ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	לא
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר	לא
בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה:	
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח	לא

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך)

(תקנה 26)

שם: רחל אדטו יליד: מען להמצאת כתבי בי דין: נתינות: חברות בועדות דירקטוריון: דירקטור חיצוני: האם הוא עובד של התאגיד, לא חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין: מכהן כדירקטור משנת: השכלה: ת.ז. 06627004 1947 רחוב הנביאים 26, תל אביב ישראלית ועדת ביקורת, ועדת תגמול, ועדת תובענות ייצוגיות, ועדת איתור פנימית כן לא 2017 M.D לרפואה מהאוניברסיטה העברית והדסה בירושלים; התמחות וקבלת תואר מומחית במיילדות וגינקולוגיה; מוסמכת במנהל עסקים (MBA), התמחות במימון מאוניברסיטה העברית בירושלים- התמחות משנית ביחסי עבודה ושוק; עו"ד, בוגרת תואר במשפטים (LLB) מהקרייה האקדמית אונו רופאה עצמאית; דירקטורית חיצונית, חברת ועדת מאזן, ועדת ביקורת וועדת תגמול בחברות ביו- לייט בע"מ וגולדבונד בע"מ כיהנה כיועצת בתחום הבריאות במגדל חברה לביטוח בע"מ וכחברת כנסת מטעם מפלגת קדימה; לא בעל כשירות מקצועית כן	שם: אורלי שדה בן עמי יליד: מען להמצאת כתבי בי דין: נתינות: חברות בועדות דירקטוריון: דירקטור חיצוני: האם הוא עובד של התאגיד, לא חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין: מכהן כדירקטור משנת: השכלה: ת.ז. 024214504 1969 רמת חן 4, רמת גן ישראלית ועדת מאזן, ועדת ביקורת, ועדת תגמול וועדת השקעות נוסטרו. כן לא 2017 B.A בניהול כלכלה ו-M.B.A במנהל עסקים מאוניברסיטת תל אביב; PhD למנהל עסקים מימון מאוניברסיטת יוטה. פרופסור למימון, חברת סגל בכיר עם קביעות בבית הספר למנהל עסקים, האוניברסיטה העברית בירושלים; פרופסור אורח למימון אוניברסיטת ניו יורק; כיהנה כחברת מליאה ברשות ניירות ערך, כיהנה כחברת ועדה מייעצת באגף שוק ההון במשרד האוצר; לא בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית כן
שם: אורלי שדה בן עמי יליד: מען להמצאת כתבי בי דין: נתינות: חברות בועדות דירקטוריון: דירקטור חיצוני: האם הוא עובד של התאגיד, לא חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין: מכהן כדירקטור משנת: השכלה: ת.ז. 024214504 1969 רמת חן 4, רמת גן ישראלית ועדת מאזן, ועדת ביקורת, ועדת תגמול וועדת השקעות נוסטרו. כן לא 2017 B.A בניהול כלכלה ו-M.B.A במנהל עסקים מאוניברסיטת תל אביב; PhD למנהל עסקים מימון מאוניברסיטת יוטה. פרופסור למימון, חברת סגל בכיר עם קביעות בבית הספר למנהל עסקים, האוניברסיטה העברית בירושלים; פרופסור אורח למימון אוניברסיטת ניו יורק; כיהנה כחברת מליאה ברשות ניירות ערך, כיהנה כחברת ועדה מייעצת באגף שוק ההון במשרד האוצר; לא בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית כן	שם: אורלי שדה בן עמי יליד: מען להמצאת כתבי בי דין: נתינות: חברות בועדות דירקטוריון: דירקטור חיצוני: האם הוא עובד של התאגיד, לא חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין: מכהן כדירקטור משנת: השכלה: ת.ז. 024214504 1969 רמת חן 4, רמת גן ישראלית ועדת מאזן, ועדת ביקורת, ועדת תגמול וועדת השקעות נוסטרו. כן לא 2017 B.A בניהול כלכלה ו-M.B.A במנהל עסקים מאוניברסיטת תל אביב; PhD למנהל עסקים מימון מאוניברסיטת יוטה. פרופסור למימון, חברת סגל בכיר עם קביעות בבית הספר למנהל עסקים, האוניברסיטה העברית בירושלים; פרופסור אורח למימון אוניברסיטת ניו יורק; כיהנה כחברת מליאה ברשות ניירות ערך, כיהנה כחברת ועדה מייעצת באגף שוק ההון במשרד האוצר; לא בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית כן

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך)

(תקנה 26)

ת.ז. 007943319 1948 השלום 96, מבשרת ציון ישראלית יו"ר ועדת ביקורת, ועדת מאזן, ועדת תגמול, ועדת ניהול סיכונים, ניהול טכנולוגיות מידע וועדת תובענות ייצוגיות וועדת איתור פנימית	שם: גד ארבל יליד: מען להמצאת כתבי בי דין: נתינות: חברות בוועדות דירקטוריון:
כן לא 2017 בוגר בכלכלה מהאוניברסיטה העברית בירושלים ו-מוסמך במנהל עסקים מהאוניברסיטה העברית בירושלים. יו"ר ועדת ביקורת קרן בוקסנבאום נטע וחבר ועדת ביקורת ביה"ס סם שפיגל. חבר ועדות תקציב וקרנות של האוניברסיטה העברית בירושלים. כיהן כחבר ועדת המנהלה של קרנות הפנסיה הוותיקות שבהסדר, כדירקטור בתאגיד המנהל של המאגר לביטוח רכב חובה (הפול), כדירקטור חיצוני בפסגות קרנות נאמנות בע"מ ובאלרון תעשיות בע"מ.	דירקטור חיצוני: האם הוא עובד של התאגיד, לא חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין: מכהן כדירקטור משנת: השכלה:
לא בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית	התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור: האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה: האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:
כן	האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח
ת.ז. 060395787 1953 יחזקאל שטרייכמן 2 א' תל אביב ישראלית, איטלקית ועדת ביקורת ויו"ר ועדת ניהול סיכונים וניהול טכנולוגיות מידע לא	שם: אליהו שמש יליד: מען להמצאת כתבי בי דין: נתינות: חברות בוועדות דירקטוריון: דירקטור חיצוני: האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין: מכהן כדירקטור משנת: השכלה:
לא 2018 B.A בכלכלה וחטיבה מוגברת בסטטיסטיקה ו-M.B.A במנהל עסקים התמחות במימון וחשבונאות מאוניברסיטת תל אביב.	התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור: האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה: האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:
ראש חטיבת הבריאות, משנה למנכ"ל איילון חברה לביטוח בע"מ; לא בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית	האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח
כן	האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019²¹

(תקנה 26א)

בינואר 2013, החברה בחנה מחדש את הסיווג של מנהליה כ"נושאי משרה" על פי הוראות חוק החברות (להלן: "נושא משרה") ובהסתמך על חוות דעת משפטיות בנושא, הדירקטוריון החליט כי נושאי משרה בחברה יחשבו רק מנהלים, אשר כפופים במישרין למנכ"ל או מנהלים, אשר תפקידם הוא מסוג התפקידים אשר מקובל ומצופה באופן סביר, על בסיס הנהוג בחברות כדוגמת החברה, כי יבוצע על ידי מי שכפוף למנכ"ל. בהתאם, בעלי תפקידים בחברה אשר נושאים בתואר סמנכ"ל או סמנכ"ל בכיר, אך אינם ממלאים אחר אחד מבין התנאים המפורטים לעיל, אינם נכללים עוד בגדר מי שהחברה רואה בו "נושא משרה" על פי חוק החברות. כפועל יוצא, מההחלטה האמורה צומצמה רשימת בעלי התפקידים אשר החברה רואה בהם כנושאי משרה.

שם: יורם נה	ת.ז. 028865301
יליד:	1971
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	מנכ"ל
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנכ"ל כלל החזקות, מנכ"ל כלל פיננסים בע"מ ומכהן כדירקטור בחברות בנות של החברה.
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	תואר ראשון (בוגר) במשפטים וכלכלה מאוניברסיטת חיפה, תואר שני (מוסמך) במשפטים וכלכלה מ - Erasmus University of Rotterdam
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	משנה למנכ"ל ומנהל חטיבת משאבים בכלל ביטוח, מנכ"ל ודירקטור כלל פיננסים.
השנה שבה החלה כהונתו:	2014

שם: משה ארנסט	ת.ז. 24416604
יליד:	1969
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת חסכון ארוך טווח
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנכ"ל כלל פנסיה וגמל, מכהן כדירקטור בעתודות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר במשפטים (LLB) מאוניברסיטת בר אילן, מוסמך במנהל עסקים (MBA) בהתמחות מימון, מאוניברסיטת בר אילן
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	כיהן כמנהל חטיבת המטה בחברה. כיהן כדירקטור בכלל פנסיה וגמל, מכהן כדירקטור בעתודות ובחברות בנות מקבוצת כלל החזקות.
השנה שבה החלה כהונתו:	2006

²¹ השנה שבה החלה כהונתו של נושא המשרה מתייחסת לשנה בה החל לכהונה כנושא משרה בחברה ולא בהכרח בתפקיד הנוכחי.

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: ערן שחף	ת.ז. 027985894
יליד:	1971
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, המבקר הפנימי
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	המבקר הפנימי בחברה ובגופים מוסדיים נוספים מקבוצת כלל החזקות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	עורך דין, בוגר במשפטים (LLB), בוגר בלוגיטיקה וכלכלה (BA) ומוסמך במנהל עסקים (MBA) מאוניברסיטת בר אילן, מוסמך במשפטים מאוניברסיטת תל אביב (LLM).
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	המבקר הפנימי של החברה ושל חברות מקבוצת כלל החזקות; חבר דירקטוריון איגוד המבקרים הפנימיים (IIA ישראל) ויו"ר ועדת המבקרים הפנימיים של הגופים המוסדיים באיגוד; סגן המבקר הפנימי בחברה ובחברות מקבוצת כלל החזקות.
השנה שבה החלה כהונתו:	2014

שם: הדר ברין - וייס	ת.ז. 27788421
יליד:	1970
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, יועצת משפטית ראשית ומנהלת אגף יעוץ משפטי ורגולציה
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	יועצת משפטית ראשית ומנהלת אגף יעוץ משפטי ורגולציה בכלל החזקות ובחברות אחרות מקבוצת כלל החזקות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגרת ומוסמכת במשפטים מאוניברסיטת תל אביב
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	יועצת משפטית ראשית ומנהלת אגף יעוץ משפטי ורגולציה בקבוצת כלל החזקות.
השנה שבה החלה כהונתו:	2013

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: הילה קונפורטי ²²	ת.ז. 058368408
יליד:	1963
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהלת סיכונים ראשית
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנהלת אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה של החברה ושל הגופים המוסדיים בקבוצת כלל החזקות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגרת בכלכלה ויחסים בינ"ל מהאוניברסיטה העברית בירושלים ומוסמכת בכלכלת עסקים (MA) מאוניברסיטת בר אילן
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהלת אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה של החברה ושל הגופים המוסדיים בקבוצת כלל החזקות
השנה שבה החלה כהונתו:	2007
שם: עליית כספי	ת.ז. 59169730
יליד:	1964
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהלת חטיבת ביטוח כללי
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מכהנת כיו"ר דירקטוריון בטח -תורן ודירקטור בחברות בנות מקבוצת כלל החזקות לרבות כלל ביטוח אשראי
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגרת תואר ראשון בהנדסת תעשייה וניהול (BSC), מאוניברסיטת בן גוריון; מוסמכת תואר שני במנהל עסקים (M.S.M) מאוניברסיטת בוסטון באנגליה.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהלת חטיבת ביטוח כללי בחברה, מנהלת מערך ביטוח כללי בחטיבת הלקוחות ומנהלת מרחב עסקים גדולים במגדל חברה לביטוח בע"מ.
השנה שבה החלה כהונתו:	2013
שם: דרור זסלר	ת.ז. 054307145
יליד:	1956
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל מערך התביעות בחברה
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	דירקטור בכלל פנסיה וגמל
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר ראשון במדעי המדינה מאוניברסיטת חיפה מוסמך במדיניות ציבורית מאוניברסיטת חיפה
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	סגן מנהל מערך התביעות בחברה.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

²² בחודש פברואר 2020 הודיעה הגב' הילה קונפורטי על סיום כהונתה כמנהלת הסיכונים בקבוצה. טרם נקבע מועד סיום העסקה.

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: שלומי תמן	ת.ז. 54141767
יליד:	1957
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל מערך עסקים
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד,	אין
בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	לא
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר	לא
או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר רב תחומי באוניברסיטת חיפה, מוסמך במשפטים
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מאוניברסיטת בר-אילן.
השנה שבה החלה כהונתו:	מנהל מרחב מרכז ומשנה למנהל מערך העסקים בחברה, מנהל
השנה שבה החלה כהונתו:	מרחב מרכז בחברה ומנהל מרחב תל אביב בחברה.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015
שם: גלי שבד	ת.ז. 22387260
יליד:	1967
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד,	אין
בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	לא
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה	לא
אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	תואר ראשון במדעי המזון מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים,
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	תואר שני במנהל עסקים מטעם אוניברסיטת UK Heriot Watt
השנה שבה החלה כהונתו:	מנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות בחברה, סמנכ"ל שיווק
השנה שבה החלה כהונתו:	ואסטרטגיה בחברה.
השנה שבה החלה כהונתו:	2013
שם: ירון שמאי	ת.ז. 033638693
יליד:	1977
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת לקוחות והפצה
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד,	דירקטור בכלל פנסיה וגמל ויו"ר דירקטוריון תמורה
בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	לא
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה	לא
אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר מנהל עסקים ומערכות מידע מהמרכז האקדמי רופין, מוסמך
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל עסקים מהמרכז האקדמי רופין
השנה שבה החלה כהונתו:	מנהל חטיבת ביטוח חיים בחברה, מנהל משותף בחטיבה לחסכון
השנה שבה החלה כהונתו:	ארוך טווח בחברה, מנהל תפעול ארצי בחברה, מנכ"ל תמורה סוכנות
השנה שבה החלה כהונתו:	לביטוח (1987) בע"מ. כיהן כדירקטור בעתודות קרן פנסיה לשכירים
השנה שבה החלה כהונתו:	ועצמאיים.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: ערן צ'רנינסקי יליד: 1962 תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: מנהל למנכ"ל, מנהל החטיבה הפיננסית התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: דירקטור בכלל ביט מימון ובחברות בנות נוספות בקבוצה האם הוא בעל עניין בתאגיד: לא האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: לא השכלה: השכלה ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: בוגר כלכלה וחשבונאות מאוניברסיטת תל אביב, רואה חשבון, חבר במועצה המקצועית של לשכת רואי חשבון בישראל. מנכ"ל ומנהל כספים של מגדל אחזקות ביטוח ופיננסים בע"מ ושל מגדל אחזקות וניהול סוכנויות ביטוח בע"מ. ראש חטיבת פיננסים ואקטואריה במגדל חברה לביטוח בע"מ. 2018	
שם: ניס אגמון יליד: 1964 תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: מנהל למנכ"ל, מנהל חטיבת משאבים התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: אין האם הוא בעל עניין בתאגיד: לא האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: לא השכלה: בוגר תואר ראשון במנהל עסקים, אוניברסיטת דרבי. ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: סמנכ"ל בכיר לשירות וחבר בהנהלת הפניקס השנה שבה החלה כהונתו: 2018	
שם: ליאת שטראוס יליד: 1978 תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: מנהלת מערך שרות, תפעול וגבייה התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: אין האם הוא בעל עניין בתאגיד: לא האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: לא השכלה: בוגר BA בינתחומי אוניברסיטת ת"א, BA מדעי הרוח, אוניברסיטת חיפה ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: סמנכ"ל בכיר, מנהלת תחום שרות בכלל ביטוח השנה שבה החלה כהונתו: 2018	

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2019 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: יוסף דורי יליד:	ת.ז. 028047959 1971 משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת ההשקעות מנכ"ל כנף ודירקטור בחברות בנות בקבוצה	תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:
האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא לא	האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	בוגר תואר ראשון ושני במנהל עסקים בהתמחות מימון, המכללה למנהל בהצטיינות. מנכ"ל כנף, מנהל אגף נוסטרו בחטיבת ההשקעות בכלל ביטוח	
השנה שבה החלה כהונתו:	2018	
שם: דיויד ארנון יליד:	ת.ז. 027850791 1970 משנה למנכ"ל, ראש חטיבת הבריאות דירקטור בכלל פנסיה וגמל	תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:
האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא לא	האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	בוגר תואר ראשון מנהל עסקים, אוניברסיטת מרילנד, בוגר תואר שני מנהל עסקים, אוניברסיטת קורנל. משנה למנכ"ל, ראש חטיבת הבריאות בחברה, מנכ"ל סטנדרד ביטוחים מקבוצת הראל	
השנה שבה החלה כהונתו:	2018	
שם: עדי קפלן יליד:	ת.ז. 025266727 1973 משנה למנכ"ל, ממונה על מערכות המידע בחברה מנכ"ל כללביט מערכות בע"מ וממונה על מערכות מידע בגופים המוסדיים בקבוצת כלל	תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:
האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא לא	האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מוסמך במנהל עסקים (MBA) מהאוניברסיטה הפתוחה ובוגר מדעי המחשב (BA), המכללה למנהל. משנה למנכ"ל, ממונה על מערכות המידע בחברה מנכ"ל מנהל אגף הפיתוח בבנק הפועלים	
השנה שבה החלה כהונתו:	2018	

14. מורשה חתימה של התאגיד

(תקנה 26ב)

לחברה אין מורשי חתימה עצמאיים.

15. רואי החשבון של החברה

(תקנה 27)

קוסט פורר, גבאי את קסירר רואי חשבון: מנחם בגין 144, תל אביב.
סומך חייקין רואי חשבון: הארבעה 17 תל-אביב.

16. שינוי בתזכיר או בתקנות

(תקנה 28)

אין

17. החלטות והמלצות הדירקטוריון

(תקנה 29)

(א) המלצות הדירקטוריון בפני האסיפה הכללית והחלטות הדירקטוריון שאינן טעונות אישור אסיפה כללית

1. תשלום דיבידנד או ביצוע חלוקה בדרך אחרת או חלוקת מניות הטבה: אין

2. שינוי ההון הרשום או המונפק של התאגיד: אין

3. שינוי תזכיר או תקנון התאגיד: אין

4. פדיון מניות: אין

5. פדיון מוקדם של אגרות חוב: אין

6. עסקה שלא בהתאם לתנאי השוק בין התאגיד ובעל ענין בו: אין

(ב) החלטות אסיפה כללית שנתקבלו שלא בהתאם להמלצות המנהלים: אין

(ג) החלטות אסיפה כללית מיוחדת:

באסיפה כללית שנתינת ומיוחדת של החברה שהתכנסה ביום 6 בנובמבר 2019 הוחלט על אישור עדכון למדיניות התגמול לנושאי משרה בחברה, ראו נספח לדוחות הכספיים של החברה.

18. החלטות החברה

(תקנה 29 א)

(א) אישור פעולות לפי סעיף 255 לחוק החברות: אין

(ב) פעולה לפי סעיף 254 (א) לחוק החברות אשר לא אושרה: אין

(ג) עסקאות הטעונות אישורים מיוחדים לפי סעיף 270(1) לחוק החברות, ובלבד שמדובר בעסקה חריגה: אין

(ד) פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושא משרה, שבתוקף בתאריך הדו"ח:

1. להלן תיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בחברה:

1.1. לתיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי המשרה בחברה ראה ביאור 38(ב)6(א) בדוחות הכספיים²³

1.2. מדיניות התגמול של החברה כוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה (להלן: ההסדרים). במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליון דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מיליון דולר וכן כי החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.

²³ לפרטים נוספים אודות פוליסת ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי המשרה בחברה שהיתה בתוקף עד ליום 31 ליולי 2016 ראה ביאור 38(ב)6(א) לדוחות הכספיים

18. החלטות החברה (המשך)

(תקנה 29 א)

1.3. בהתאם להחלטה האמורה התקשרה החברה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיום 1 לדצמבר 2018 ועד ליום 30 בנובמבר 2019 ("הפוליסה לשנת 2019"), ובהמשך התקשרה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיום 1 לדצמבר 2019 ועד ליום 30 בנובמבר 2020 ("הפוליסה לשנת 2020"), במסגרתן רכשה החברה כיסוי ביטוח עבור נושאי משרה בחברה ולחברות המוחזקות על ידה, לרבות חברת כלל פיננסים בע"מ והחברות המוחזקות על ידה. גבול האחריות הכוללת של כל אחת מפוליסות הביטוח לשנת 2019 הינו עד 200 מיליון דולר (ארה"ב) בגין תביעה אחת או במצטבר ולשנת 2020 עד 150 מיליון דולר (ארה"ב) בגין תביעה אחת או במצטבר.

1.4. בהתאם למדיניות התגמול כאמור, סך הפרמיה השנתית ששולמה על-ידי החברה עבור ביטוח אחריות נושאי משרה, לא עולה על 1 מיליון דולר ארה"ב.

2. להלן תיאור ההסדר החל שיפוי לדיירקטורים ונושאי משרה בחברה:

2.1. ביום 10 באוקטובר 2002 אישרה האסיפה הכללית של כלל החזקות התחייבות לשיפוי לנושאי משרה בחברה ובחברות נוספות בקבוצה עד לשעור של 25% מהונה העצמי של כלל החזקות במועד השיפוי. בהתאם, מעניקה החברה האם לנושאי משרה בחברה ובחברות בנות מסוימות כתבי שיפוי.

2.2. ביום 16 באפריל 2008 אישרו ועדת הביקורת והדיירקטוריון של כלל החזקות הענקת כתבי שיפוי מעודכנים לנושאי משרה בחברות מסוימות מקבוצת כלל החזקות לרבות החברה הדומים במהותם לכתבי השיפוי שאושרו כאמור.

2.3. ביום 3 במאי 2012 אישרה האסיפה הכללית של כלל החזקות כתבי שיפוי חדשים ומתוקנים לנושאי משרה בחברה ו/או בחברות נוספות בקבוצה, לאור תיקון 16 לחוק החברות, וכן בהתאם להוראות חוק ייעול הליכי אכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 וחוק הגברת האכיפה בשוק ההון (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011.

2.4. ביום 28 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של כלל החזקות ביצוע תיקון להשמטות בהגדרות של "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתבי השיפוי שאושרו באסיפה הכללית של כלל החזקות מיום 3 במאי 2012.

2.5. הוראות כתב השיפוי החדש גוברות על כל התחייבות או הסכמה קודמות (טרם שנחתם כתב השיפוי החדש), בין בכתב ובין בעל פה, בין החברה לבין נושא המשרה בעניינים האמורים בכתב השיפוי החדש, וזאת, גם ביחס לאירועים שאירעו טרם חתימת כתב השיפוי החדש. האמור כפוף לכך, שכתב שיפוי קודם שניתן לנושא המשרה, אם ניתן, יוסיף לחול ולהיות תקף ביחס לכל אירוע שאירע טרם חתימת כתב השיפוי החדש (אף אם הליך בגינו הוגש כנגד נושא המשרה לאחר חתימת כתב השיפוי החדש), אם תנאיו של כתב השיפוי החדש מרעים את תנאי השיפוי עבור נושא המשרה ביחס לאירוע כאמור, כפוף לכל דין.

2.6. כלל החזקות מעניקה מעת לעת כתבי שיפוי לדיירקטורים ו/או נושאי משרה בכלל החזקות ו/או בחברות בנות כאמור, בהתאם להחלטות דלעיל.

2.7. בחלק מהחברות הבנות בקבוצה הוענקו כתבי שיפוי לנושאי המשרה בהן מאותן החברות באופן שסכום השיפוי בהם אינו עולה על 25% מההון העצמי של אותן חברות או על 1 מיליון ש"ח.

2.8. ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה. במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה ואושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, תביא החברה את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין. הוראה זו כלולה גם במדיניות התגמול העדכנית של החברה לשנים 2020 – 2022, מיום 6 בנובמבר 2019.

18. החלטות החברה (המשך)

(תקנה 29 א)

3. להלן תיאור ההסדר החל בגין ושיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה: (המשך)

3.1. ביום 9 באוקטובר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מתן פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.

3.2. ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול, במסגרתה נקבע נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי. בהתאם העניקה החברה כתבי פטור לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה. הוראה זו כלולה גם במדיניות התגמול העדכנית של החברה לשנים 2020 – 2022, מיום 6 בנובמבר 2019.

כלל חברה לביטוח בע"מ

י.נוה
מנהל כללי

ד. נוח
יו"ר דירקטוריון

26 במרס 2020